Film, radio en televisie

FACSIMILE ESSAY

Omslag:
stagiair in actie

Facing page:
pilot-trainee in action

Film Radio en Televisie

Facsimile Essay

van in CQ-PA, ELECTRON,
en andere bladen verschenen artikelen

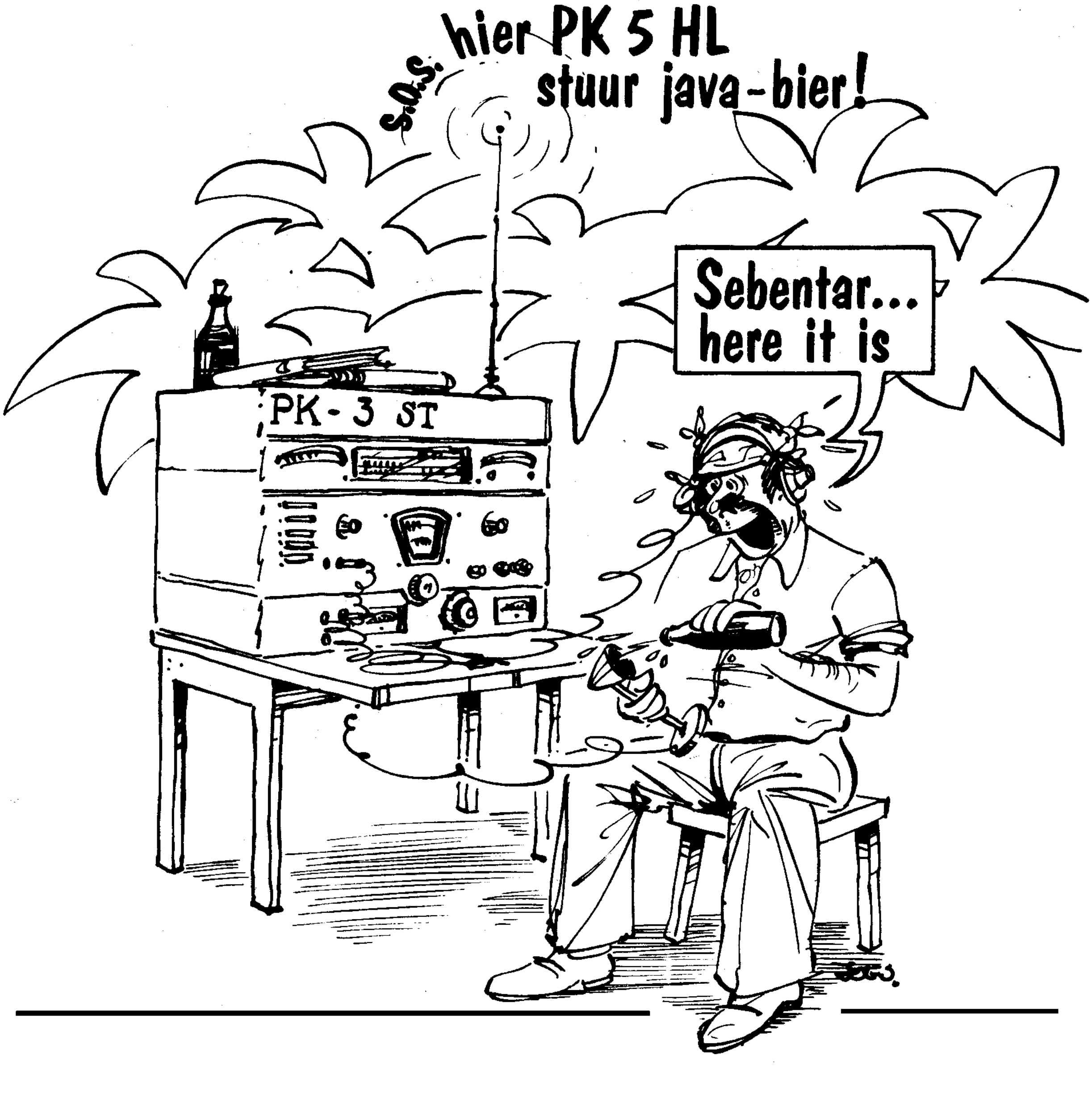
Inhoud

Wilt u meer weten over een bepaald onderwerp uit deze bundel:
Raadpleeg dan het betreffende PK-Jaarboek.

Samensteller

Uit het PK-Archief

Radio in Indië en Nederland

S.O.S. hier PK 5 HL
stuur java-bier!
PK-3 ST
Sebentar...
here it is

Het PK-comité

"Van oude mensen, de dingen die voorbijgaan"

Eén- en andermaal hebben we in Aether belicht, hoe zich uit activiteiten van individuele Nederlandse zendamateurs in de jaren tien en twintig van deze eeuw de omroep heeft ontwikkeld. Wel, in het voormalige Nederlands Oost-Indië was dat niet anders. Daarvan heb ik me nog eens kunnen overtuigen, toen ik me uren lang heb laten wegzakken in archiefstukken van voorheen het PK-comité (PK zijn de roepletters van zendamateurs in Indië.)

Eind 1967 plaatste C. le Cotey in het tijdschrift Tong Tong een advertentie, waarin hij contact zocht met oud-PK's in Nederland. J.F. Rohder, A.C. de Groot en J.E.M. van Drunen reageerden. Er ontstond een schrijfband.

Voor ik het vergeet
Het leek een goede gedachte, de penclub uit te breiden met het doel, zoveel mogelijk gegevens over het radio-amateurisme in Indië vast te leggen. Tijdens de Japanse bezetting en het daarop volgende conflict met de Indonesische republikeinen waren immers vele sporen zoek geraakt. Van Drunen belastte zich in 1970 met het secretariaat en ging met wervende stencils op de pasarmalan in Den Haag staan. Het aantal deelnemers was na afloop niet voldoende voor een koempoelan. Dus zette Van Drunen zijn pogingen voort op andere marktachtige samenkomsten van oud-Indischgasten. Een publiciteitscampagne in geschikte bladen leverde ook de nodige adressen op, zodat op 3 juli 1971 voor het eerst een PK-reünie kon worden gehouden. Dit was het begin van een jaarlijkse traditie die tot 1987 overeind bleef. Het aantal oud-amateurs dat bereikt werd bedroeg op het hoogtepunt 60; de hoogste opkomst op een reünie was 120 (velen kwamen met hun echtgenotes of andere verwanten).

Jaarboek
Bij gelegenheid van zo'n reünie werd telkens een jaarboek uitgegeven. Dat bevatte reprodukties van documenten, overdrukken uit kranten en tijdschriften, maar vooral op schrift gestelde herinneringen van leden. Op die manier heeft het comité zijn tweede benaming volop waargemaakt:
Studiegenootschap voor de radiohistorie van voormalig Nederlands Oost-Indië.
Je moet er toch niet aan denken, welk een gat in de geschiedschrijving er zou hebben voortbestaan zonder de activiteiten van het PK-comité. Net op tijd!
De bereikte radiopioniers waren voor een deel civiele liefhebbers die gevangen waren door het wonder van het etherverkeer. Anderen opereerden in militair verband of waren werkzaam voor bedrijven met een grote spreiding over de archipel, zoals PTT en BPM. In principe kon iedereen voor een reünie inschrijven die als amateur of beroepshalve aan de ontwikkeling, opbouw, uitbreiding, wederopbouw van de radio in Nederlands Oost-Indië een aandeel had gehad.

Plaquette
Wie als buitenstaander zonder Indische wortels de jaarboeken en andere stukken leest, merkt op dat zich in het PK-comité ook heel wat nostalgie uitleefde, een zacht verdriet om alles wat met 'ons Indië' verloren is gegaan.
Het ging hier duidelijk om een groep die zich, als zovele Nederlanders met een Indisch verleden, door de Kikkerlanders niet begrepen voelde. Wat snapten die nou helemaal van hun weemoed, liefde en pijn. Nee, voor echt begrip kon je alleen maar bij de sobats terecht.
In die sfeer valt het te begrijpen, dat er behoefte ontstond aan een eigen markeringspunt. Het bestuur schreef een prijsvraag uit die een gedenkplaat voor de radiopioniers uit het voormalig NOI moest opleveren. Het idee van 'old man' Lekahena werd verwezenlijkt. Op 30 mei 1987 werd de plaquette in het gebouw van de Wereldomroep onthuld. De beschermheer, generaal-majoor van de luchtmacht F.E. Boers, was één van de sprekers.
Hij vatte bondig samen, wat de waarde van de amateurs is geweest: in de jaren dertig waren er op zestien verschillende plaatsen door amateurs gebouwde ukg-omroepzenders hoorbaar; in 1941 schakelde de verbindingsdienst van de luchtbescherming zendamateurs in, waardoor men een goed overzicht over de Japanse vliegbewegingen behield; tussen 1945 en 1950 herstelden amateurs met een

Omschrijving gedenkplaat Radiopioniers voormalig Nederlands Oost-Indië

Rechts boven: draaibare antennemast van de PHOHI (Philips Holland-Indië Omroep) welke tot 1960 eveneens in gebruik bij RNWO (Radio Nederland Wereldomroep).
Doel zendmast met prefixen ter hoogte van Scheveningen op perspectiefkaart van Nederland tweeledig: staat symbool zowel voor verbindingen officiële diensten als voor radiozendamateurs.
Locatie SCHEVENINGEN is gekozen gezien PCH het scheepvaartverkeer naar Indië begeleidde (Marconisten in die tijd waren practisch altijd zendamateur of kwamen daaruit voort).

Links onder RADIO MALABAR met zijn immense, tussen een bergkloof opgehangen, draadantenne (Via dit station zijn de eerste langegolf ether-signalen naar Nederland gezonden).

Rechts van Malabar is gefigureerd dat PK-AMATEURS met eenvoudige antennes en home-made apparatuur hebben aangetoond dat het kortegolfspectrum voor dit doel beter geschikt (Zendamateurs hebben in de radiohistorie van N.O. Indië een grote rol gespeeld. Zij ontwikkelden eind jaren '20 een groot aantal plaatselijke zenders en omroepstudio's. Verzorgden tijdens de Japanse inval in de gehele archipel de berichtgeving voor de Luchtbeschermingsdienst. Brachten gedurende de herstelperiode 1945-1949 een groot gedeelte van het draadloos interinsulair verkeer weer op gang).

Nieuw-Guinea, waarvoor ingevolge de bepalingen van de Nederlands-Indonesische Unie een uitzonderingspositie was gecreëerd, kreeg in 1950 de prefix JZo, hetgeen middels een perspectiefkaart rechtsonder aangegeven. Domicilie RONG (Radio Omroep Nieuw-Guinea) was Hollandia. (Masker, lans en tam-tam in het midden van het eiland geven aan dat gebied op dat moment nog in ontwikkeling).

Wandplaquette is vervaardigd ter gelegenheid van het 20-jarig bestaan van het Studiegenootschap Radio-historie voormalig N.O. Indië beter bekend als het PK-COMITE: hetgeen links boven op plaquette in beeld gebracht (PKC 1967-1987).

In het midden in een speciaal kader de tekst van een poststempel anno 1987 vermeldende enige historische jubileumdata.

Ontwerp: John Lekahena, PAoJIL
(ex PK 7 NL).

Overdracht wandplaquette op 12-7-1995 aan conservatrice Omroepmuseum Drs. C. Hekker door oud-hoofdambtenaar Radio Controle Dienst R. Bussink, namens PK-Comité. (voor afbeelding zie artikel Electron 5/198, bladzijde 242 van dit boek).

handjevol PTT'ers de vooroorlogse studio's en zenders. De vervaardiging van de plaquette was mede mogelijk gemaakt door giften van de VERON en de VRZA, de twee Nederlandse organisaties voor zendamateurs waarvan verscheidene Indischgasten na hun repatriëring lid waren geworden.
In de welwillendheid van de overdrachtsplechtigheid werd de verwachting gewekt, dat de plaquette tot in lengte van jaren bij de Wereldomroep zou hangen. Maar dat kwam anders uit: de recente reorganisatie bij de WO - met bijbehorende bouwkundige ingrepen - bracht met zich mee, dat de WO van de plaat af wilde. En zo belandde hij in de gretige handen van het Omroepmuseum, dat hem graag zal koesteren. Tot in lengte van jaren!

Geleidelijke overdracht
Zoals gezegd heeft het PK-comité in 1987 zijn laatste reünie georganiseerd. De dood dunde de gelederen al te zeer uit. Het lukte zelfs niet meer een volledig bestuur te vormen. Het PK-comité ging over in het PK-archief, dat tot op vandaag beheerd wordt door Van Drunen.
Met het Omroepmuseum maakte hij de afspraak, dat hij het PK-archief geleidelijk zal overdragen.
Dit artikel getuigt ervan dat er een begin is gemaakt. Het Omroepmuseum voelt zich met het archief vereerd en verrijkt.
Van Drunen komt nog wel jaarlijks informeel op de dag van de eerste Holland-Indiëverbinding (30 mei 1927) met oude vrienden bijeen. In 1990 was Rijswijk de plaats van samenkomst. Op de begraafplaats aan de Van Vredenburchweg achter het gebouw van Radio West werd een bescheiden monument ter nagedachtenis van overleden radiopioniers uit voormalig Nederlands Oost-Indië onthuld. Gebleken was dat veel radiomensen uit Indië zowel op 5 mei als op 15 augustus graag bloemen bij een eigen gedenksteen wilden leggen. De schenker van de steen is anoniem.

Op het moment van de onthulling bevatte het register van overleden pioniers 287 namen ...

Kees Cabout

De vrije jongens van Indië

Vraag een wat oudere Nederlander naar de naam van de omroep die voor de Tweede Wereldoorlog in Nederlands Oost-Indië de programma's verzorgde en hij zal antwoorden: "De NIROM". Deze Nederlands-Indische Radio Omroep Maatschappij, opgezet als commercieel bedrijf, werkte dan ook sinds april 1934 als enige met de zegen van de overheid. Ze was verplicht het hele reusachtige grondgebied van de kolonie te bedienen, waartegenover stond dat ze 80% van de verplichte luisterbijdrage, geïnd via het postkantoor handje contantje in ontvangst mocht nemen. Van overheidssteun aan een particuliere onderneming gesproken! Maar vraag een oud-Indischgast, wat hij zich van de omroep in zijn jeugd herinnert en tien tegen één zal hij ook de lokale omroepverenigingen noemen: de Bataviase, de Bandoengse, de Soerabayase enzovoort. Over die burgerverenigingen wil ik het vandaag hebben, geïnspireerd door materiaal dat ik in publikaties van het PK-comité aantrof.

Op 7 mei 1971 publiceerde Susanne Piët in De Tijd een interview met A.C. de Groot, die in 1924 op de theeplantage Pasir Datar in de omgeving van Soekaboemi met radio aan het experimenteren sloeg. Op basis van een artikel in Wireless World zette hij een antenne in elkaar, dubbeldraads, 2 meter uit elkaar, 60 meter lang en 18 meter hoog. De zender bestond uit een 3-spoelenstelsel primair en secundair afgestemd, en twee C509 Philips eindversterkerbuizen. Hij ging zenden naar vrienden in Bandoeng, maar helaas: die ontvingen hem niet. Anderen hadden het station GHR Goenoeng Haloe Rongga echter wel gehoord. Onder hen bevond zich het personeel van het vliegveld Andir, waar meteen opdracht tot een onderzoek werd gegeven. Want het gouvernement hield nog steeds vast aan het verbod om zelfs maar een ontvanger te gebruiken, laat staan een zender. De Groot moest dus ijlings de hele zaak verstoppen om inbeslagneming te voorkomen. Na enige tijd waagde hij het er weer op. Dat leverde hem een bezoek op van een andere amateur, Bleiker.

Die bleek over De Groots uitzendingen gesproken te hebben met W.P.C. van der Horst, directeur van de Nederlands Indische Tramweg Maatschappij. Ook in Batavia waren er een paar gaan luisteren. Hun verrassing was groot. Want in die tijd waren er alleen maar morsetekens te horen; De Groot bracht echter muziek over. ,,Als je zoiets plotseling op je radio hoorde begonnen je oren te klapperen". Zijn openingsplaat was altijd de mars Boemel Peter. Van der Horst nodigde De Groot via Bleiker uit, met een zender naar Batavia te komen ,,om de lui daar warm te maken voor een op te richten radiovereniging". Maar De Groot had geen zin zijn eigen zender te demonteren. Hij kwam op het idee met de honingraatspoelen van zijn ontvanger nu een zender op te bouwen. Met die provisorische zender verscheen hij ten huize van Van der Horst. Die gedenkwaardige avond kon Batavia op de radio grammofoonmuziek horen. De luisteraars werd verzocht, rapporten over de ontvangst in te sturen. Velen gaven gehoor aan Van der Horsts oproep: ,,Jongens, geef je nu vast op als lid van onze Bataviase Radiovereniging, maar eerst gaan we een oprichtingsvergadering beleggen." Het luisterverbod werd genegeerd. De overheid zou bij zoveel enthousiasme wel wat door de vingers zien ...

De Bataviase Radiovereniging werd inderdaad enkele weken later opgericht. Men schreef 11 juni 1925. Pionier De Groot kon niet komen omdat hij van de administrateur van de theeplantage niet weg mocht. Korte tijd later volgde de oprichting van de Bandoengse Radiovereniging.

De Groot werd daarvan de adviseur. Zijn omroep beschikte over twee muzieklijnen met het Preanger Hotel en Hotel Homann. Hij kreeg het in zijn hoofd, ook eens de strijkjes van de hotels naar Nederland uit te zenden. In 1929 stuurde de heer Vuyk uit Heemstede een telegram, dat hij PK-1 gehoord had. De volgende morgen heeft de PTT alles gestopt. De Groot kwaad! Maar hij werd wel bij de afdeling revisie zendbuizen van de PTT aangenomen.

De Bataviase Radiovereniging

In het jaarboek 1981 van het PK-comité staat in facsimile een uitvoerig overzicht dat bij het 10-jarig bestaan van de BRV is opgesteld (11 pagina's). Ook daaruit vallen belangwekkende gegevens te halen. Om te beginnen: In Soerabaya bestond al een Vereniging voor Radio-Telegrafie met een eigen orgaan. Soerabaya bleek er niet voor te voelen een zorgende hand uit te strekken naar Batavia. De verhouding tussen de twee steden was als die tussen Amsterdam

en Rotterdam: eeuwige rivaliteit. Dus vonden de Batavianen het in hun hart niet erg dat ze het helemaal zelf moesten klaren. Ze wilden trouwens voor een deel iets anders dan Soerabaya: behalve een vereniging van radio-amateurs wilden ze ook een omroepvereniging zijn. De eerste twee jaar genoot de BRV gastvrijheid bij de heer Wolzak op Noordwijk. Het accent lag nog sterk op het technisch hobbyisme. Dàt er geluid te horen viel was vooralsnog belangrijker dan wat er uit de ether kon worden geplukt. De bijeenkomsten waren meer een beurs waar gedachten over eigen experimenten werden uitgewisseld. Aan het einde van het eerste jaar telde de vereniging al 125 leden. Toen ze in 1927 verhuisde naar Hotel des Indes was het ledental gestegen tot 225. Het tweede tijdperk van de vereniging als uitzendster van in hoofdzaak grammofoonmuziek speelde zich af in een kamertje van 2 bij 3 in Hotel des Indes en later in een kamer boven de oude eetzaal van dat hotel. Het was in het kleine hokje een wirwar van draden; een hoogspanning van 4000 volt lag open en bloot te wachten tot iemand zo onvoorzichtig zou zijn er aan te raken. Maar de hemel was met de zwoegers in het hokje en nooit zijn er ongelukken mee gebeurd.
Een volgend wonder was, dat deze primitieve zender zo regelmatig werkte. Hij bestond uit elders afgekeurde en bij elkaar geschooide spullen, die zo'n ingewikkeld geheel vormden dat alleen de leden van de technische commissie eruit wijs konden. De eerste in Indië aangekomen pick-up werd ingepikt voor de BRV. Een Reiszmicrofoon werd op de pof gekocht.

Golflengte
De Soerabayase vereniging hoonde in haar orgaan de BRV, dat ze wel heel aardig uitzond op 200 meter, maar dat ze op de korte golf niets presteerde. Na veel experimenteren slaagden de Batavianen erin, een golf van 70 meter te bereiken en later zelfs één van 49 meter. Dat leverde ontvangstrapporten op uit "zowat de hele archipel". Midden 1928 verhuisde de vereniging naar een dubbele kamer in Hotel der Nederlanden. Voorlopig ging ze met een nieuwe installatie zenden op 150 meter.
In de tijd van Des Indes werd grammofoonmuziek al een enkele maal afgewisseld met levende muziek, ten gehore gebracht door het strijkje van het hotel. Maar zulke programma's bleven bij gebrek aan een echte studio toch schaars. Vandaar dat men gretig inging op het aanbod van het balletorkest van de beroemde Pawlowa om een concert te verzorgen. Wat de BRV daarvoor over had. "We hebben geen geld". Maar zo waren de muzikanten niet getrouwd. Ze kregen in Australië ook overal 250 pond sterling (wonderlijk zo hoog uitzendingen in andere landen altijd betaald worden!) Ze wilden heel schappelijk zijn en voor ƒ 150,- een concert geven. Uiteindelijk vond men elkaar op ƒ 75,-. Maar nu nog een studio! Men toog aan het werk met twintig paardedekens en rollen ijzerdraad. Toen het balletorkest met vleugel en contrabas aantrad bleek de studio angstig klein. De atmosfeer was er om te snijden.
Maar de uitzending was een daverend succes. De winst was 60 nieuwe leden. Het concert betekende een doorbraak. Men begreep meer werk van de studio te moeten maken. De paardedekens werden vervangen door fluwelen gordijnen. Niet lang daarna beantwoordde de studio aan hoge eisen.
Een andere onderbreking die sterk de aandacht trok viel nog in de periode van Des Indes. De BRV relayeerde op 30 mei 1927 de beroemd geworden toespraak van Koningin Wilhelmina die Philips vanuit Eindhoven naar Indië zond. Ook nog in de periode van Des Indes begon Ome Kees (van Swieten) zijn kinderuurtje. In de jaren bij Hotel der Nederlanden nam Tante Lien (van Maurik) de fakkel over.

De Groot in 1971 achter een zendertje, nauwgezet gereconstrueerd naar dat waarmee die gedenkwaardige 'Bataviase-Radio-Vereniging - Proefuitzending' werd geleverd.

Koningsplein Zuid
Geleidelijk was de omroep hoofdzaak geworden. Sinds juli 1930 was er zelfs sprake van een bezoldigde omroeper: André Niederer. De verhuizing in 1931 naar Koningsplein-Zuid ging gepaard met de bouw van weer een nieuwe zender, ditmaal een kristalgestuurde trapzender. De programma's werden zowel 's ochtends als 's middags en 's avonds de ether in gestuurd. Men nam met vrees en beven een proef met een kleine zender in Buitenzorg, waarheen de programma's gebracht werden langs de telefoonlijn. De proef lukte. Zo ontstonden de onderafdelingen Buitenzorg, Soekaboemi en Cheribon, dankzij de medewerking van de PTT.
De BRV groeide uit tot een moderne omroeporganisatie. Af en toe had ze eigen orkesten, maar dit bleek toch

LIJST van omroepstations, van 49 - 200 Meter

Samengesteld en aangeboden door Ir. A.P.C. BYHOUWER, Pasoeroean

Station	Roepletters:	Golflengte in M.	Zenduren:
NIROM, Bandoen I	Y.D.A.	49.02	Dagelijks
NIROM, Priok	Y.D.A.	49.69	-
SINGAPORE	Z.H.I.	49.85	-
BANDOENGSCHE RADIO VEREENIGING	P.M.Y.	58.03	Dagelijks. Zie Radiobode
SOLOSCHE RADIO VERG., NIROM SOLO, INII.	Y.D.A.2	62.37	?
AVROM, Medan	-	64	Dagelijks. Zie Avrombode
NIROM, Soerabaja I	Y.D.B.	67.11	Dagelijks
KHABAROWSK	R.V.15	70.20	-
AMATEURZENDER RAAIMAKERS, Madioen	Y.K.2 R.F.	75.2	ongeregeld
AMATEURZENDER, Tjepoe	P.K.2 L.X.	84.4	i.d.
DE KORT, Bandoeng	Y.D.II3	85.86	Voorloopig gesloten
BATAVIASCHE RADIO VERG., Batavia II	Y.D.G. 2	86.46	Dagelijks. Zie Radiobode
SAL-ZENDER, Solo	Y.D.L.3	86.96	Zie Sri-Programma. (Zo. 17-18 Europ. muziek)
SOEKARADIO, Soerabaja	Y.D.02	87.46	Zo. 9-11
VADERA, Djokjakarta	H.D.L.4	87.97	17-19.30 Zo. niet
VAN WINGEN, Djember	-	88.5	17-18.30
LAMMEREE,Malang	Y.D.O.3	89.55	Ma. Woe. Vr. 17-18
EUREKA, Bandjermasin	-	± 91	Di. & Do. 20-22
RADIO ELECTRIC, Soerabaja	Y.D.O.3	91.18	18-20
NIROM Pekalongan via VAN WINGEN, Pekalongan	Y.D.V.2	91.71	Dagelijks v. Wingen van 16.30-NIROM en zendt verder het geheele progr. NIROM WEST-JAVA uit.
RADINOCA, Malang	Y.D.Q.4	92.88	6.30-7.45 en 16.45-17.45
? HEL. MULLER, Djokjakarta	-	93.46	-
JARICO	Y.D.O.4	91.64	voorloopig nog proefzen-dingen; later definitief
RADIO CLUB, Semarang. RADIO-DOKTER VROOLIJKE ZENDER	-	95.85	9-11 en 18-22 Zo.
PROTESTANTSCHE KERK, Bandoeng	-	95.8	Di. ± 17.30
VAN WINGEN, Magelang	-	97 (of 104.53 ?)	-
NIROM, Priok	Y.D.A.	98.68	Dagelijks
VAN WINGEN, Djokjakarta	-	101	12-14, 10-19
MALANG(SCHE) RADIO (VERG.), Zender Vis, Malang	Y.D.Q.5	101.68	12-14; 16-17; 19-22. Zo. 8-9; 10.30-13.30; 17.30-22.30;
GOLDBERG, Soerabaja	-	102.30	8.30-11.
NIROM, Semarang, Inh.	Y.D.E.3	103.09	Dagelijks
RADIO VERG. MIDDEN-JAVA, via VAN WINGEN Semarang	-	103.1	Dagelijks. Zie Radiobode
VAN WINGEN, Tjepoe	-	103.81	-
NIROM, Cheribon	-	104 (of 87 M ?)	
P. VAN WINGEN, Magelang	-	104.53	9.30-11 en 17-18.15
VOLTA, Malung	Y.D.Q.6	106.76	Zo. 9.15-11 en 17-18
VAN WINGEN, Madloen	-	107.53	-
VAN WINGEN, Solo	-	107.53 (soms 106.76)	-
INHEEMSCHE ZENDER (Wie?)	-	± 109	's avonds
AHVO, Soerabaja	Y.D.O.3	109.89	Zie Radiobode
NIROM, Semarang	Y.D.B.2	122.45	-
NIROM, Soerabaja (inh.)	Y.D.F.4	124.22	-
NIROM, Batavia I	Y.D.A.2	125.87	-
NIROM, Djokja, Inh.	Y.D.E.5	127.66	-
BAT. RADIO VERG., Soekaboeml.	Y.D.I.2	142.18	Zie Radiobode
BAT. RADIO VERG., BATAVIA III	Y.D.G.3	143.54	Op het oogenblik niet in de lucht
VAN WINGEN, Soerabaja	Y.D.O.7	144.93	10-11.30; 20-22
VAN DER HEYDE, Bandoeng	Y.D.A.8	153.06	-
GOLDBERG, Kediri	-	154.64	12-13.30; 18-20
BAT, RADIO VERG., Buitenzorg.	Y.D.9	156.23	Dagelijks. Zie Radiobode
IDEM, Batavia I	Y.D.G.6	157.89	Id.
RADIO HOLVAST, Soerabaja	Y.D.O.9	159.57	Ma. Woe. Vr. 20-22
RADIO VERG. MIDDEN-JAVA, Semarang II	Y.D.K.6	161.29	Dagelijks. Zie Radiobode
BAT. RADIO VERG., Cheribon	Y.D.I.4	163.04	Id.
NIROM, Djokja	Y.D.B.3	180.72	Dagelijks
Id., Buitenzorg	Y.D.A.3	182.02	-
Id., Bandoeng II (Inh.)	Y.D.D.2	184.05	-
Id., Tjepoe	Y.D.B.4	185.76	-
Id., Solo	Y.D.B.5	186.09	-
Id., Batavia II	U.D.D.3	189.27	-
Id., Malang	Y.D.B.6	191.08	-
Id., Soekaboemi	Y.D.A.4	193.55	-
Id., Soerabaja III	-	196	-

De Bandoengsche Radio Vereeniging en samensteller houden zich voor op- en aanmerkingen en bericht van aanbevolen. Eventueele wijzigingen zullen gepubliceerd worden in volgende nummers.

? bettekent: misschien niet meer in de lucht.

Deze lijst stond afgedrukt in de jubileum-uitgave van de Bataviase Radio-Vereniging juli 1935

boven de krachten te gaan. Uitstekende pianisten en andere solisten gaven concerten. Boekenpraatjes, kinderuurtjes, kamergymnastiek, taallessen en velerlei lezingen vroegen om de aandacht van een gestaag groeiend aantal luisteraars. In 1932 werd het duizendste lid genoteerd.

De NIROM komt ...!

Het bestuur heeft zich afgetobd met de vraag, of de BRV nog reden van bestaan zou hebben naast een omroepmaatschappij met zo'n sterk bevoorrechte positie. Nu eens neigde het tot een liquidatie, dan weer wilde het verbeten vasthouden aan hetgeen organisch uit de wens en de samenwerking van liefhebbers was gegroeid. Het trad in overleg met NIROM en PTT. Er werd een modus gevonden om de BRV = en andere plaatselijke verenigingen = naast de NIROM te laten voortbestaan.

Al in 1934 bleek, hoe de BRV en de NIROM met elkaar in concurrentie konden geraken. Maar de inzet was dan ook de sensationele landing van de Uiver tijdens de roemruchte Londen-Melbourne race, een gebeurtenis die de blanke gemeenschap in Indië al evenzeer op haar kop zette als de bevolking van Nederland. Het vliegveld Tjililitan had maar één telefoonlijn te vergeven. De NIROM legde er beslag op. Maar in Indië verliep heel wat maatschappelijk verkeer via relaties. De BRV had een goede verstandhouding met de Luchtvaart Afdeling. Zo konden de talrijke aanwezigen op Tjililitan op de grote dag een auto met aanhangwagen van de LA het veld zien opzwenken, waaruit militairen stegen die vervolgens een veldzender opstelden. Die stond in verbinding met de zender van de BRV. De vrije zender kon warempel nog eerder dan de NIROM met het verslag beginnen. Triomf!

Wat de bladen betreft, oriënteerde de BRV zich aanvankelijk op Onze Antenne, het blad van de Bond van Radioverenigingen in Nederlands Indië, dat men deelde met de andere verenigingen. Het eerste eigen orgaan heette De Luisteraar. Daarna kwam IAA-nieuws en tenslotte de Radio-Bode. (IAA-nieuws stond voor Indisch Amateurradio Activiteiten Nieuws).
De BRV heeft tot aan de oorlog met Japan voortbestaan.

Nog wat wetenswaardigheden

Een laatste bron waaruit ik wil putten is het jaarboek 1975 van het PK-comité, en wel uit het opstel "Radio Omroep anno 1940", ontleend aan de PTT-jubileumuitgave 1941. Op 1 juli 1927 - de Bataviase en Bandoengse radioverenigingen draaiden toen al twee jaar - trad een regeringsverordening in werking, waarbij voor het aanleggen, hebben en gebrui-

ken van een radio-ontvanginrichting een vergunning werd vereist van PTT. Voor zo'n ontvangvergunning moest de houder jaarlijks ƒ 8,- registratierecht voldoen. Toen gebleken was, dat de radioverbindingen te Batavia en Bandoeng levensvatbaarheid bezaten, werden ook te Soerabaya en Semarang en later ook in andere plaatsen radioverenigingen opgericht die (mede) omroep als doel hadden. PTT gaf enige begrenzingen aan ten aanzien van de inhoud der uitzendingen en verder moesten de verenigingen ervoor zorgen dat het PTT-radiobedrijf van die uitzendingen geen hinder ondervond. De verenigingen mochten zelf een golflengte kiezen.
Eind 1928 waren er 1100 ontvangvergunningen afgegeven. Vijf jaar later bedroeg dit aantal 4800.
In 1932 verleende de overheid de al eerder vermelde concessie aan de NIROM, die pas overigens in 1934 van start ging. Meteen werd de positie van de vrije verenigingen geregeld. Die moesten toezicht van PTT aanvaarden, opdat ze geen programma's van de NIROM zouden heruitzenden en geen omroepstof zouden verspreiden die hun andere inkomsten zouden opleveren dan de vrijwillige bijdragen van hun luisteraars. Met andere woorden ze mochten niet wat de NIROM wel mocht: reclame uitzenden. De radioverenigingen moesten bovendien voorkomen dat ze de NIROM zouden storen.
De ontvangvergunning werd vervangen door een luistervergunning, waaraan een luisteraarsovereenkomst met de NIROM was gekoppeld. De particuliere verenigingen ontvingen uit deze bron geen baten. Die moesten het blijven doen met ledencontributies en giften.
In 1933 waren er 32 particuliere omroepstations in bedrijf. Voor een deel beoefenden die ook nog zendamateurisme. Omgekeerd deden sommige zendamateurs ongereld aan omroep. Daarin wilde PTT orde scheppen. De werkelijke omroepstations kregen golflengten toegewezen. De voorlopige omroepvergunning bevatte naast technische voorwaarden een aantal censuurbepalingen. De stations moesten ter controle hun programma's vooraf bij PTT indienen, terwijl op eerste aanvraag de tekst van een woorduitzending aan het hoofdbestuur moest worden gestuurd. Deze controlerende taak heeft allengs grote afmetingen aangenomen. Maandelijks werden in totaal gemiddeld tachtig teksten van lezingen, persoverzichten, hoorspelen, e.d. opgevraagd en getoetst op hun toelaatbaarheid voor uitzending per radio. Het pleit voor de binding die vele luisteraars met "hun" vereniging voelden, dat deze het zo lang naast de grote NIROM hebben kunnen volhouden.

Kees Cabout

TEN GELEIDE

Dit jaar viert het PK-Comité haar 12 1/2-jarig bestaan. Reden waarom beide besturen (VRZA & PK-Comité) hebben besloten aan de vooravond van deze heuglijke gebeurtenis gezamenlijk een aantal zgn. "dubbelnummers" te verzorgen.
Opzet en doelstelling van de NIVIRA (orgaan CQ-PK) was: "voor en door amateurs"; precies hetzelfde dus wat heden ten dage van de VRZA (orgaan CQ-PA) kan worden gezegd.
De copy van het PK-Comité (beschouwend-historisch) verschilt uiteraard wel sterk met die van CQ-PA (modern-dynamisch).
Desalniettemin vertrouwen wij onze lezers hiermede een plezier te doen, het is ons namelijk bekend dat met name de jongere generatie bijzonder veel belang stelt in de experimenten van vroege radiopioniers; of om het populair te zeggen: "hoe het allemaal zo gekomen is".
Tot slot wie en wat is het PK-Comité:
Het PK-Comité, bestaande uit een aantal radio-pioniers (militair en civiel) uit voormalig N.O.-Indië, stelt zich ten doel de ontwikkeling van de radio-geschiedenis zoals deze in dit voormalig gebiedsdeel heeft plaats gevonden op schrift te stellen. Zij organiseert daartoe jaarlijks een bijeenkomst waarvoor ieder die (hetzij als amateur, hetzij beroepshalve) aan de ontwikkeling/opbouw/uitbreiding/wederopbouw van de radio-historie in Nederlands Oost-Indië een werkzaam aandeel heeft gehad kan inschrijven. Diverse artikelen zijn als resultaat hiervan onder redactie van OM de Groot, PK1PK, regelmatig in Radio-Bulletin verschenen.
In verband met het overlijden van PK1PK zijn z'n laatste artikelen echter nimmer gepubliceerd, welke copy wij hierbij als een soort hormat* echter gaarne opnemen.

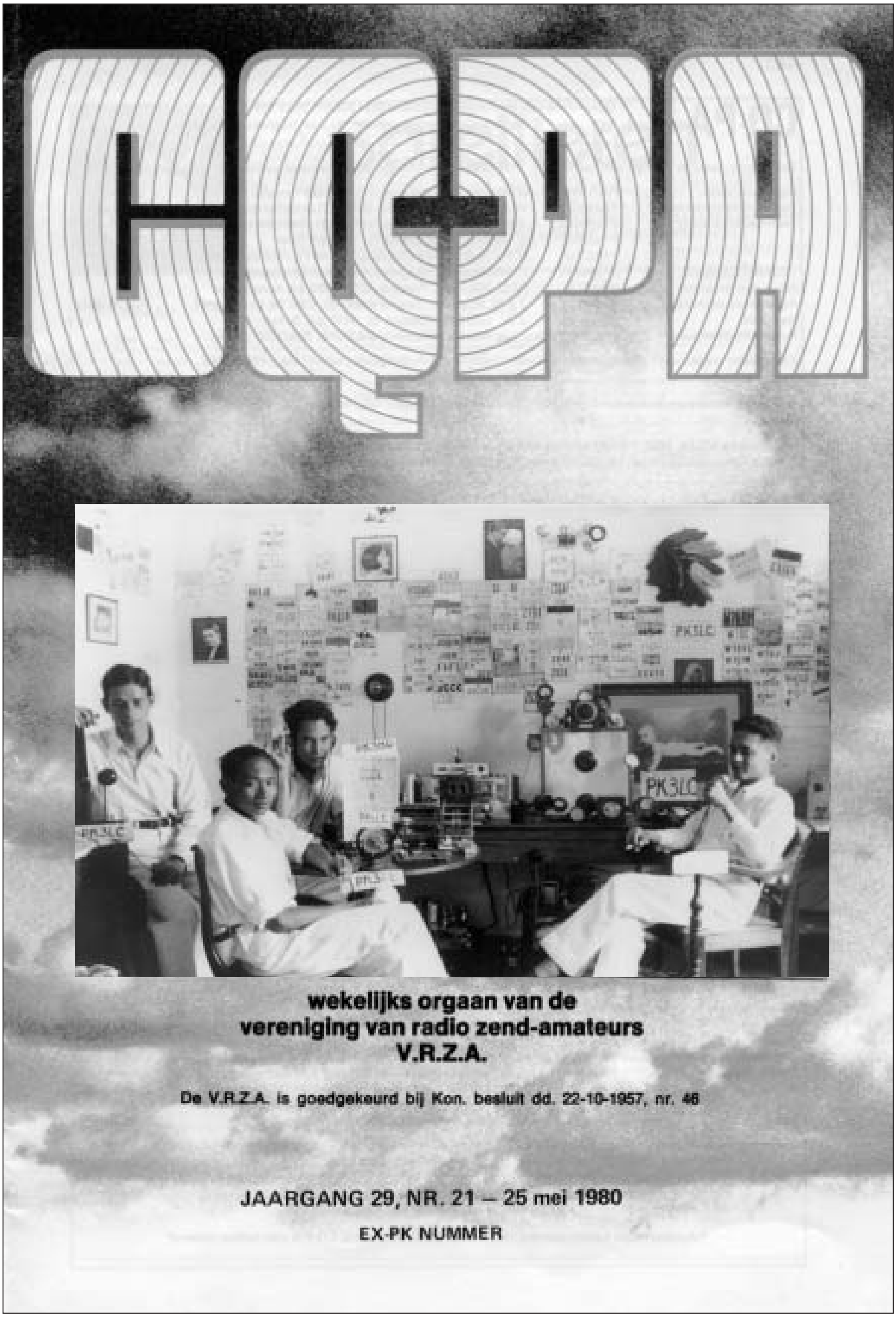
W.C. Niericker, PAoTLX
alg. redacteur CQ-PA

J. v. Drunen, PAoPKC
redacteur CQ-PK

* hormat = maleis voor eerbetoon

Foto:
Niet alleen tijdens stereo of quadro experimenten wordt door amateurs in teamverband samengewerkt, al vanaf het begin van de radio is dat zo!
Op de foto een ultrakortegolf-experiment te Malang in 1936. Tweede van links als piepjong amateurtje het huidige bestuurslid van de VRZA, OM Evers, PAoLEV (met bordje PK3LE).
Tijdens de opname hebben de gladakkers de mop uitgehaald om een naaktfoto van PK3LC (de huidige PAoCLC) op de zender te plaatsen (als baby gelukkig)!! Tussen de QSL-cards een indianenkop die PK3LC van een zendamatrice uit Ohio kreeg toegestuurd. Een en ander is door uw redacteur bij PAoCLC geverifieerd bij welke gelegenheid deze bevestigde veel met haar gewerkt en gecorrespondeerd te hebben. Beweerde zelfs indertijd nog een huwelijksaanzoek van haar te hebben gehad. Wel wel, wie had dat gedacht, Clem de lady-killer!! Let ook op het blad “CQ-PK” dat PK3HO in de hand heeft en waarvan u elders in dit blad een reproductie aantreft.
De foto is afkomstig uit de nalatenschap van wijlen OM Gerrit Lammers, PK1GL, laatstelijk PAoJGM.

★ ★ ★

CQ-PA
PK3LC
wekelijks orgaan van de
vereniging van radio zend-amateurs
V.R.Z.A.
De V.R.Z.A. is goedgekeurd bij Kon. besluit dd. 22-10-1957, nr. 46
JAARGANG 29, NR. 21 – 25 mei 1980
EX-PK NUMMER

DE EERSTE KORTEGOLF ZENDER van OM DE GROOT

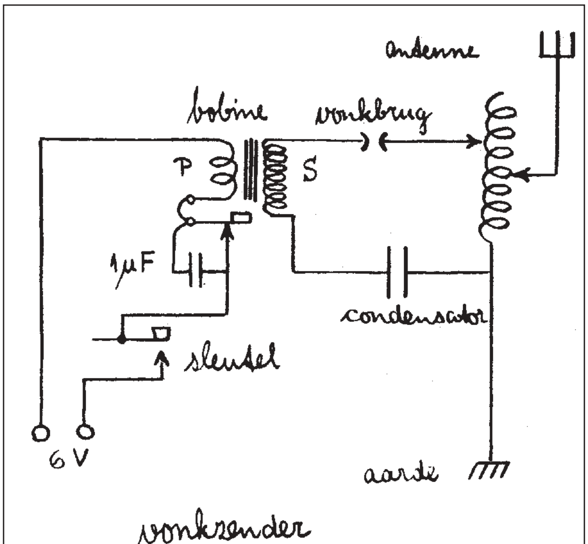
door EX-PK 1PK

VOORGESCHIEDENIS (1917-1924)

Het was wel een vorstelijk verjaarsgeschenk dat we ons Nieuwjaarsdag 1925 aanboden, een verjaardag waar we nog 8 maanden op moesten wachten. Maar er hingen stoutmoedige plannen in de lucht, plannen aangewakkerd door een onstuimig en niet te onderdrukken amateur feu-sacré om een KG-zender te gaan bouwen en om op de KG te gaan zenden.

Daartoe waren op die Nieuwjaarsdag juist gearriveerd 2 stuks Philips Z1 zendbuizen, 2 stuks Devicon variabele condensatoren, 4 stuks buisvoetjes, 1 gloeistroomweerstand, een plaat eboniet en nog wat boutjes en schroeven.

Capaciteitsarme spoelen en het zendergestel zouden we ter plaatse wel fabriceren. Stoutmoedig was het plan wel, alhoewel we diep in de binnenlanden van Java leefden, toch was het een land waar toentertijd nog een streng zendverbod gold. Hier werd echter niet te zwaar aan getild, want juist op tijd verklapte een onzer vrienden in Batavia (met connecties bij de justitie) dat door een leemte in de wet bij overtreding van het zendverbod niet verder kon worden gegaan dan het verstrekken van een strenge berisping en waarschuwing, maar dat nooit tot een vervolging kon worden overgegaan en dat beslaglegging op het zendmateriaal ten enen male onrechtmatig zou zijn. Eén en ander tot grote opluchting van de betrokkenen, ook al omdat we daardoor geen etherpiraten zouden zijn. Met een gerust hart gingen we derhalve verder. Reeds enkele jaren hadden we als amateur ervaring opgedaan met zelfgebouwde zenders en het experimenteren daarmede. Het begon in 1919/1920 met een vonkzender, uitgaande van een tot vonkinductorium omgebouwde Fordcoil die met 6 Volt en 5 Ampère stroomverbruik een vette vonk gaf van ca. 2 cm lengte.

FIGUUR 1

Volgens bijgaand schema werd een vonkzender in elkaar gezet. Zo te zien dus erg eenvoudig. De instelbare vonkenbrug was gemaakt enerzijds van een aluminium schijfje en als tegenelectrode het binnenste gedeelte van een bougie, hetgeen uitstekend voldeed. Later werd deze vervangen door een Wiensche vonkenbrug, bestaande uit koperen 2,5-cent munten en zilveren dubbeltjes daarop gesoldeerd en gescheiden door mica-ringen.

De condensator was vervaardigd uit glasplaten en theeloodbelegsels, instelbaar door stoppen op 1, 2 of 4 bekledingen.

De spoel was gewikkeld op een ebonieten gestel; 40 wikkelingen van draad van 1,2 mm en een spoeldiameter van ca. 12 cm.

De antenne, dubbeldraads, 2 meter uit elkaar was 60 meter lang en hing ca. 18 meter hoog.

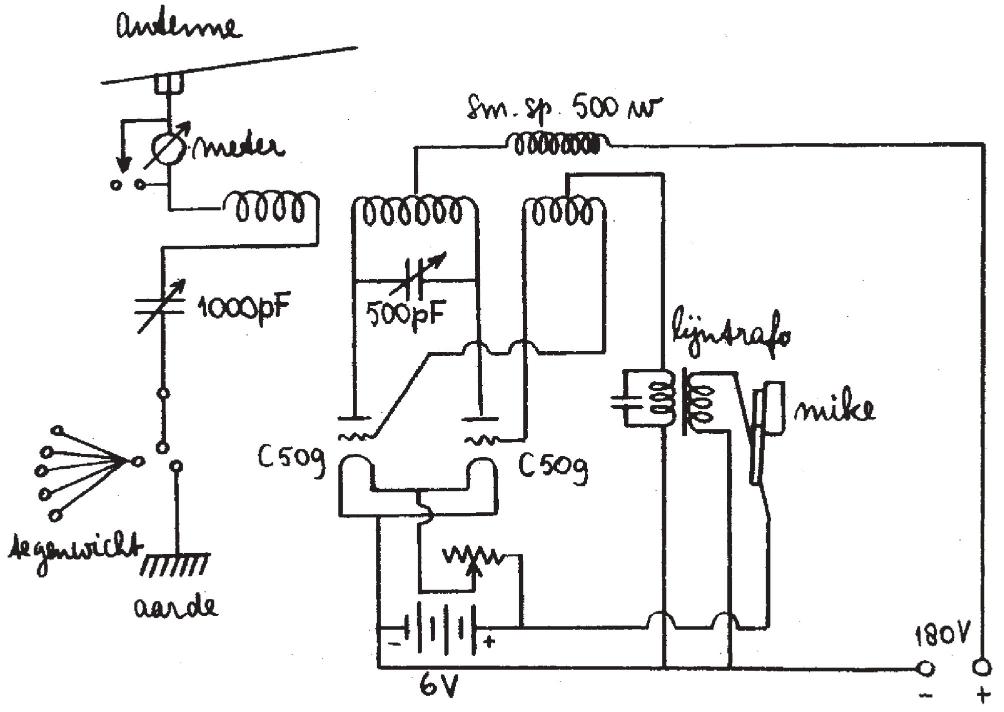
Een hittedraadmeter bezaten we niet, daarvoor in de plaats werd gebruikt een 4 Volkts gloeilampje, 0,5 Amp. stroomverbruik. Bij goede afstemming lichtte dit lampje fel op en werd na afstemming kort gesloten ten einde de verliezen zoveel mogelijk te reduceren. De bereikte afstanden lagen rond de 100 km en misschien nog wel verder, maar in die tijd kenden we nog maar weinig amateurs aan wie we luisterrapporten konden vragen en deze werden bijna altijd voorafgegaan door een brief. De toegepaste ontvangers waren alle uitgerust met DI- of DII-buizen en bezaten zonder uitzondering 2 trappen LF-versterking. De resultaten waren derhalve niet zo slecht.

Maar de tijd ging verder. De vonkzender was breed, zeer breed zelfs, maar wie maalde in die tijd daarom? Ruimte genoeg immers! Onder de 600 m golflengte (scheepsgolf) was kip noch kraai te bekennen.

De meestal zeer zware luchtstoringen hadden het rijk alleen. Het heette dat de 300 m een scheepsgolf was, maar deze band was zo dood als een pier en onder deze golflengte was het helemaal nul komma nul. Storing van officiële zenders op dit gebied was derhalve uitgesloten. Waarom zouden wij amateurs

hier geen gebruik van maken? Echter ook wij dienden desondanks met onze tijd mee te gaan. De vonkzender was goed voor een experiment en om ervaring op te doen, maar nu moest deze periode als afgesloten beschouwd worden. De "lampzender" moest nu aan de beurt komen.

Hadden wij voor onze vonkzender de daarvoor benodigde, nog eenvoudige onderdelen beschikbaar, voor de lampzender werd het anders. Het meest penibele was de hoogspanning (tegenwoordig anodespanning). Zendspoelen conform de Wireless World voor 300 m golflengte werden capaciteitsarm gewikkeld voor de antenne, secundaire- en terugkoppelkringen van koperdraad van 1,2 mm. Buisvoetjes werden besteld. Sullivan draaicondensatoren, enkele jaren daarvoor in Engeland besteld, waren reeds in ons bezit en het was omstreeks januari 1923 dat de 300 m lampzender gereed kwam voorlopig uitgerust met 4 stuks DII-ontvangbuizen, 2 parallel in elke tak en 2 in push-pull, een balansschema ter verkrijging van een maximaal rendement i.v.m. geringe anode-energie. Als anodespanning 2 Hellesens blokken van elk 90 V, totaal dus 180 V. Als hittedraadmeter fungeerde nu een Telefunkenmeter, waarvan de defecte hittedraad was vervangen door een nickeline draad van dezelfde dikte van naar schatting 0,15 mm (niet mooi maar afdoende) en waarvan de nu ontstane indicatie werd vergeleken met onze Weston Volt-/Ampèremeter 0-0,5 Ampère. Om kort te gaan, met deze 4 stuks DII-buizen, 180 V anodespanning, 8 mA anodestroom bij 3,8 V, wat opgeschroefde gloeispanning haalden 'we op 300 m ca. 0,1 Ampère antennestroom in de eerder beschreven 2 draads antenne! Hierbij werden afstanden van 50 km en meer gehaald! Men zal onwillekeurig hiervan opzien als we dit vergelijken met de prestaties van onze Hilversum I en II, maar zo opzienbarend is het niet. Toendertijd werden niet alleen aan zenderzijde, doch ook aan ontvangzijde grote en bovenal lange antennes gebruikt.
Hoge bamboe als mastartikel was steeds gemakkelijker te krijgen. Ook werkkrachten om deze masten op te zetten waren steeds beschikbaar en niet te vergeten de 4 buizen zeer gevoelige ontvanger met het schema van Dr. Kooimans, toen in 1923 het wonderschema bij uitnemendheid, werd overal toegepast door het dan langzamerhand sterk opkomend ontvangamateurisme. Ook werd in die tijd op de te ontvangen golf afgestemd, hetgeen tegenwoordig in onze moderne ontvanger niet meer geschied en wat enorm zal schelen!
Nog meer verbetering werd aangebracht door de 4 stuks in de zender gebruikte DII-buizen door 2 stuks Philips ZI-zendbuizen te vervangen, die echter als nadeel een zeer hoge anodespanning hadden en die hadden we niet. Een verdere verbetering werd bewerkstelligd door de toepassing van 2 stuks Philips C 509-buizen, wonderbuisjes met een getheorieerde gloeidraad van wolfram Ef = 5 V en If = 0,25 Amp., hetgeen ons enorme accustroombesparing opleverde. Voorts 150 V anodespanning en 8 mA anodestroom per buis. We hadden dus nu een vermogen van 2,4 Watt, een antennestroom van 240 mA opleverend, waarmede met telefonie een afstand van 150 km bereikt kon worden. Natuurlijk moeten we dit niet vergelijken met de geluidssterkte waaraan we tegenwoordig gewend zijn. Evenmin was dit luidsprekerontvangst maar op een koptelefoon was het gesproken woord te verstaan. Vooral op de zondagochtend wanneer wij alleen thuis waren en tussen 8 en 10 uur de meest luchtstoringsarme periode bleek, was een telefonieverbinding tussen GHR (wij) en XXP (Luitenant de Bont, genie) beide op een golflengte van 300 m, bevredigend. Aan zijn zijde werd gebruik gemaakt van een driepunt zendschema met één enkele ZI-zendbuis en door gebrek aan ruimte een antenne van 30 m lengte + aarde. De ontvanger daar: 2 trappen HF-versterking, detector en 1 trap LF-versterking, alle met Siemens-Schotky-buizen.
Het schema, na verschillende wijzigingen, zag eruit als in fig. 2. Het laat zich gemakkelijk lezen. Een antennekring bestaande uit een spoel, doorsnee 18 cm met 30 wikkelingen, draad doorsnee 1,2 mm, in serie met een Sullivan draaicondensator van 1000 pF en een gerepareerde hittedraadmeter van 0-0,5 Amp. aan de benedenzijde omschakelbaar op aarde of tegenwicht. De aarde werd gevormd door 2 platen gegolfd dakzink met een geschatte opp. van 4 m^2 en 2 m diep in de grond. Het tegenwicht bestond uit 5 draden waaiervormig onder de antenne aangebracht op ca. 1,5 m hoogte, opdat een ieder er onderdoor kon gaan. Elk ongeveer 40 m lang en eveneens 1,2 mm dik. De secundaire kring, capaciteitsarm gewikkeld, ca. 1,2 mm gespatieerd, werd vervaardigd met 45 wikkelingen van 1,2 mm dik draad en een spoel ø van 18 cm, afgestemd met een Sullivan draaicondensator van 500 pF.
De terugkoppelspoel had 20 wikkelingen, niet gespatieerd, van d.k.o.-draad van 0,5 mm en evenals de secundaire kring van een middenaftakking voorzien. Aan het push-pull schema werd de voorkeur gegeven omdat hierbij de te verwachten geringe anode-energie:
1e de dubbele buisenergie kon leveren bij gelijkblijvende anodespanning;
2e gemakkelijk genereren optrad en derhalve geringe terugkoppeling;
3e een geringer aantal harmonischen optrad, mits niet overkoppeld (volgens Wireless World).

Buiszender λ 300 meter FIGUUR 2

Zoals uit het schema is af te leiden werd roostermodulatie toegepast. Trouwens anodemodulatie zou nog een paar extra buizen hebben gevergd en dubbele anodestroom en dat konden onze Hellesens blokken niet trekken! Een gewone koolmicrofoon (in die tijd hadden wij geen andere) verbonden aan een telefoonlijn-transformator met 4 V uit de 6 Volts accu vormde de primaire zijde. De secundaire zijde van deze trafo met een wikkelingsverhouding van 1:45 werd verbonden enerzijds aan de min-gloeidraad en de andere kant aan het midden van de terugkoppelspoel. De microfoon, home-made van een handvat voorzien, werd voor muziekuitzendingen aan elastiek opgehangen aan de achterkant van een stoelleuning en voor "His Master's Voice" grammofoonplaten geplaatst. Voor aankondigingen werd ze ter hand genomen. Zoals boven reeds vermeld werd bij dit schema met 150 V anodespanning een antennestroom verkregen van 240 mA.
Zendende vanuit de omgeving van Soekaboemie, werden verschillende rapporten ontvangen van Batavia, Bandoeng en zelfs van Koeningan, afstanden van 100 en wat meer kilometers. Tweemaal in de week van 7-8 uur 's avonds werd grammofoonmuziek uitgezonden. Tientallen rapporten kwamen hierover binnen. Met recht mag deze 300 m zender de voorloper genoemd worden van de later gestichte Bataviase en Bandoengse Radioverenigingen.

Omstreeks 1924 kwam de grote BOEM! Engelse amateurs bereikten toen met *een krats aan energie* vanuit Engeland zendende de andere kant van de Aarde op de KG-banden. Met name Australië en Nieuw-Zeeland, en dat terwijl geleerden en vakmensen in die tijd nog grote en bijna niet te overwinnen moeilijkheden hadden en zich over hun paperassen bogen om de vermogens van de toen reeds toegepaste honderden kWatts sterke LG-zenders op te voeren en geleerde theorieën ontwierpen over het voortplantingskarakter dier golven.
Op onze beroemde Malabarzender ten zuiden van Bandoeng bijvoorbeeld kon niet meer dan 2800 kW vermogen gewerkt worden, want dan begon de antenne aan het eindpunt te sproeien.
Dit was dus de grens en OPEEENS deden de naar de als onbruikbaar verklaarde KG verjaagde amateurs het met enkele tientallen Watts, DIT WAS ONGEHOORD!

De radiowereld raakte in opschudding en stond op z'n kop. Ook wij, gewend aan die grote vermogens, stonden perpleks en werden door dit ongewone gebeuren in hevige mate aangetast door deze nieuwe radiokoorts. Met spoed zouden wij ons naar dit gebied van de ultrakorte golven moeten begeven. Geen wonder, want elke rechtgeaarde amateur raakte erdoor in vervoering. Nu konden wij met elkaar over grote afstanden in contact komen. Wie had dat ooit kunnen denken?

Doch allereerst moesten wij ervaring opdoen met het bouwen van de alom door handeffect zo beruchte KG-ontvangers en ... we bouwden er 2 stuks, de één na de ander. Hiervoor moge kortheidshalve verwezen worden naar de in Radio Bulletin reeds gepubliceerde artikelen: "Ja ... zo was het toen" in R.B. van februari 1969, pag. 125 en "De eerste KG-verbinding Indië-Nederland" in R.B. van mei 1969, pag. 347. Toen deze periode, begin 1925, achter de rug was, moesten wij ons daarna het ontcijferen van morsesignalen eigen maken. Daar mankeerde vrijwel alles aan en elke avond werden 1 à 2 uren gespendeerd aan het opnemen van signalen van de toen nog zeer langzaam seinende amateurs (nog gering in aantal) en hun onderlinge communicatie te volgen, hun QRA te noteren en aan te schrijven met het verzoek de gebezigde golflengte te willen vermelden. Er volgde dan vrijwel altijd een brief en QSL-kaart met allerlei bijzonderheden en met de vermelde golflengte werd onze KG-ontvanger geijkt en zo mogelijk vergeleken met een meting d.m.v. zeer lange Recherse-draden en vastgelegd op millimeter-papier. WANT DEZE GOLFLENGTEN HADDEN WE NODIG VOOR DE AFREGELING VAN ONZE TOEKOMSTIGE KG-ZENDER! Wat wisten wij in die tijd van korte golven en een golfmeter hadden we toen nog niet. En het zijn deze pionier-amateurs van het eerste uur die het verdienen hier te worden gememoreerd. Pioniers die onder de moeilijkste omstandigheden en met de meest gebrekkige materialen in de lucht kwamen. Het waren: FI1BB, monsieur Jamas in Saigon - PI1HR, Roberts in Manilla en eveneens daar PI1AZ, Jimenez en PI1AV, Felizardo. Verder A2YI, Nolen - A3BQ - A6AG, Coxon in Perth - Z4AA, Bell in Nieuw-Zeeland - OB1, Gray - OB2, Barnes beide in Borneo en enkele Amerikanen waaronder de bekende V7IT, Dixon in Oregon. Daarnaast nog enkelen die toentertijd de KG tussen de 30 en 40 m bevolkten.
En toen we eenmaal zover gevorderd waren meenden wij wel te durven en ertoe te kunnen overgaan en zelf een KG-zender te bouwen.

BOUW VAN DE EERSTE KG-ZENDER - 1ste fase:
In feite was de zender bijna een kopie van de middengolf-zender, met dit verschil dat de antennekring wel de hittedraadmeter bezat, maar verder geen draaicondensator. Wel werd weer gebruik gemaakt van het evenwicht, evt. aarde. De secundaire kring werd gevormd door een low-loss spoel van 5 wikkelingen, ø 15 cm, draaddikte ca. 2 mm, waarvan de wikkelingen waren gespatieerd en gefixeerd per spoel door 4 ebonieten strips en afgestemd door een Devicon draaicondensator van ca. 125 pF met één segment als aparte fijnregeling. De spoel was van een middenaftakking voorzien. De terugkoppelingen was precies zo'n spoel, doch nu met 4 wikkelingen, eveneens van een middenaftakking voorzien. Als roosterlek fungeerde de secundaire wikkeling (7000 Ohm) van een LF-transformator die later voor telefonie zou kunnen dienst doen. De antenne werd reeds boven vernoemd.
Afgestemd werd op een harmonische met als resultaat 100 mA antennestroom.
Eenmaal alles gereed werd met 2 stuks Z1-zendbuizen en 180 V aan de Hellesens anodeblokken SLECHTS EEN AVOND op, zoals later bleek, een golflengte van 42 m voor het eerst gezonden de signalen: "HERE JAVA AMATEUR STATION GHR, ASKING FOR REPORTS OF RECEPTION, STOP - PLEASE SEND LETTERS TO BATAVIA RADIO SOCIETY IN BATAVIA JAVA, STOP - MANY THANKS, STOP ...".
Dat deden we ruim een uur achtereen, midden 1925 's middags om 5 uur.

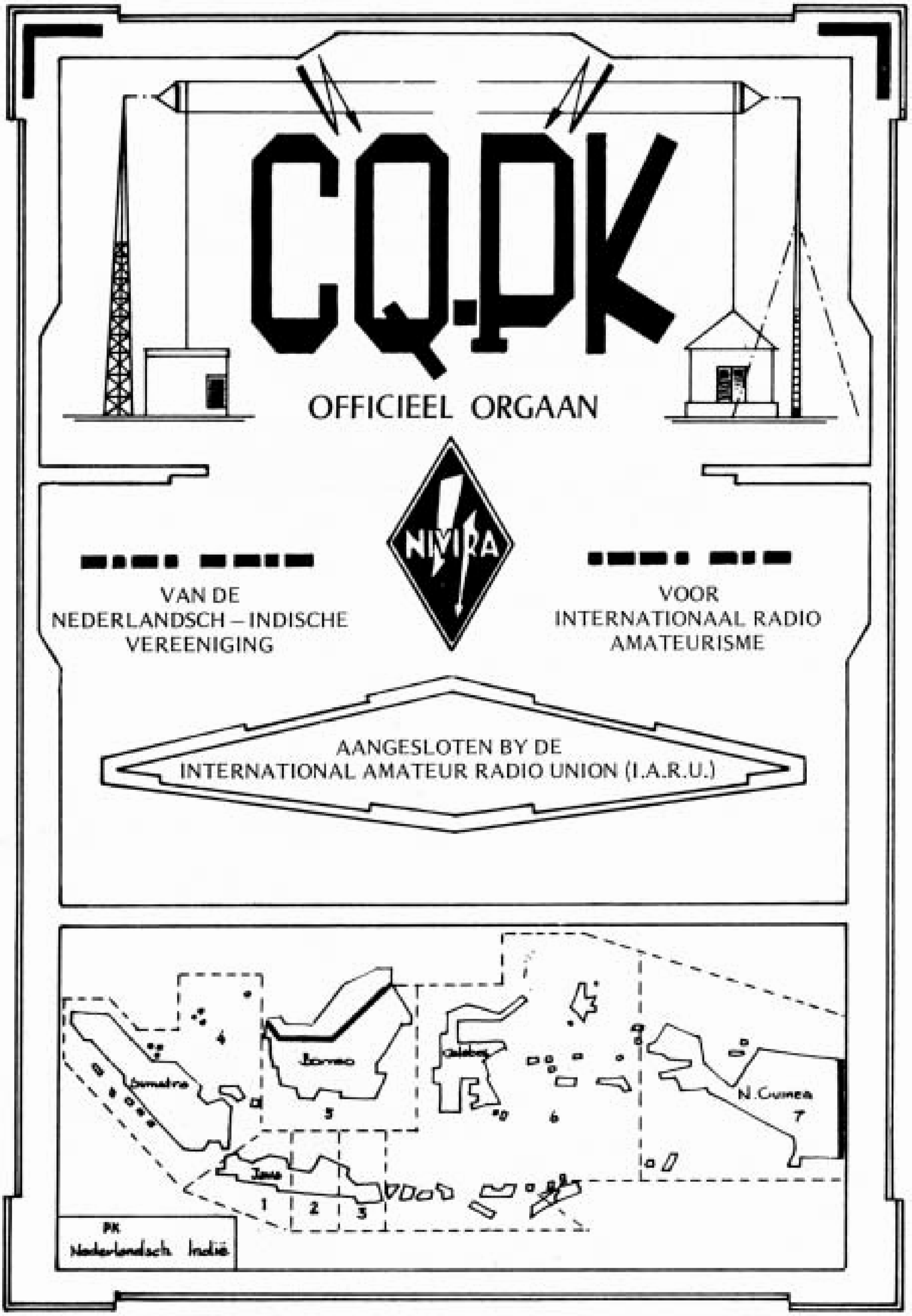
De volgende dag kwam het bericht van een strafoverplaatsing met spoed te betrachten!
Dit maakte wel een zeer onwelkom einde aan deze zo met voortvarendheid ingezette eerste KG-zendproeven!
Desondanks kregen wij via de Bataviase Radiovereniging ca. 10 dagen nadien schriftelijke rapporten binnen in de vorm van brieven en QSL-kaarten vanuit Singapore (van de latere VS1AB), vanuit Saigon (FI1BB), vanuit de Filippijnen (PI1AZ), van enkele luisteramateurs in Batavia, één van Samarang (OM Hilling, de latere PK7 ..), één van Soerabaja (OM Oldenboom, de latere PKo/PK3AR).
Dat was wel moedgevend, maar in alle rapporten was men het erover eens dat de signalen "very chirpy" waren en dus een "tjoep" hadden. Doch nu was het geboden de radiokamer af te breken!

BOUW VAN DE EERSTE KG-ZENDER - 2de fase (najaar 1926):
We waren overgeplaatst naar de Poentjak, een streek vol heuvels en ravijnen en daartussen valleien, diep in het achterland en ca. 60 km ten zuiden van Bandoeng, in de veronderstelling dat we nu wat radio betrof wel gekortwiekt waren. Het was alleen maar dat we nu slechts overtuigd waren dat we nu ook nog zelf voor eigen energie moesten zorgdragen en ... gelukkig konden we door een stom toeval, doch met behulp van onze vriend J.E. Hauschildt in Bandoeng de hand leggen op een tweedehands ééncylinder petroleummotor met groot vliegwiel (regelmatige gang), met aangebouwde gelijkstroom-dynamo die ons 85 V gelijkspanning leverde bij 20 Amp. Ook konden we tot ons grote geluk beslag leggen op een uit de Eerste Wereldoorlog stammende Bosch vliegtuigmotor-generator, die bij 20 V in-gang ons 80 V/600 perioden zou leveren. Met wat kunst en vliegwerk zou deze wel aan de Delco aan te passen zijn. Doch zover was het nog niet. Ze waren voorlopig nog niet bij ons thuis, op ca. 6000 m boven zeeniveau in een koude, betrekkelijk ondiepe vallei. Echter zolang konden wij niet wachten. In de kortstmogelijke tijd werden zenders en ontvangers opnieuw opgesteld. De geheel nieuwe ééndraads antenne zou een prachtstuk worden. Links van ons hadden wij op enige afstand een heuvel van 25 m hoogte, rechts een ravijn en aan de andere kant daarna wederom een heuvel. Wat was logischer dan dat wij op beide heuvels bamboepalen zouden plaatsen en daartussen een omgekeerde L zouden aanbrengen.
Links, met een bamboe van 20 m lengte kwam de antenne op 45 m hoogte, schuin omlaag lopend tot ca. 20 m boven onze woning. Hier kwam het verticale gedeelte, dat daarna naar binnen ging door een invoer-isolator. We besloten op een golflengte te werken van ca. 34 m. En deze antenne werd nu uitgerekend. Om de stroombuik in de antenne te krijgen werd gebruik gemaakt van een tegenwicht van 1/4λ, dan was de stroombuik *zeker* in de antenne-koppelspoel derhalve 34:4 = 8,5 meter - 10% verkortingsfactor = globaal 7,5 meter.
Vanuit de zendantenne-koppelspoel zou het verticale gedeelte 3/4λ moeten worden, d.i. 25,5 meter - 10% verkortingsfactor = globaal 23 meter. Voorts het schuin oplopende gedeelte 1 = 34 m - 10% = globaal 30,5 meter. Deze waarden kwamen wonderlijk mooi uit met de bestaande toestand van de geplande antenne op 45 m hoogte. Voor de rest was de zender gelijk aan het schema van fig. 2 met 2 stuks C 509-buizen in balans, 2 stuks Hellesens batterijen, totaal 180 V bij 2 x 8 mA anodestroom en een antennestroom van nu 150 mA in de stroombuik van de antennespoel. Zo moest het zijn dachten wij, eenmaal gereed met zender en ontvanger, werd tweemaal een CQ in het alom geplaatst, waarop reflecteerde FSM 1, die mij rapporteerde R 7-8 en very chirpy, beluisterd op een O-V-1 met 1 detector en 1 trap LF-versterking. Verder deelde hij mij mede dat hij "unlicensed" was en daarom de vreemde call hanteerde, doch dat hij spoedig zou schrijven. Wij gaven hem ons adres en kregen na enige tijd inderdaad een brief met alle bijzonderheden o.a. dat hij zover van Singapore woonde dat hij nog geen gelegenheid voor het afleggen van zijn examen had. Wij waren zeer verheugd met deze verbinding en met het feit in hem een evenknie gevonden te hebben. Na enkele uren stuntelen braken wij af; het eerste QSO van beide kanten met heel veel vergissingstekens gelardeerd. De eerste verbinding, een echt QSO dat we nimmer zullen vergeten! Doch we zaten met dat "VERY CHIRPY"! Natuurlijk veroorzaakt door de hoge inwendige weerstand van de Hellesens blokken. WAT TE DOEN ALS JE NIETS ANDERS HEBT?
De machines waren nog steeds niet boven. Dat zou nog wel even duren! Opeens kregen we een "brainflits". Die Ruhmkorf van de vonkzender, was dat niet iets?
De C 509-buizen werden vervangen door 2 stuks ZI-buizen, die waren sterker, en in plaats van de anodebatterijen werd de secundaire van de Ruhmkorf gebezigd. De seinsleutel kwam nu in de primaire ervan en het geheel werd op de 6 Volts accu aangesloten. Onze blik gericht op de hittedraadmeter, de ene hand behoedzaam (oppassen voor hoge spanning) aan de draaicondensatorknop en de andere hand aan de seinsleutel en nog geen seconde later een ... PLOF ... en onder rookverschijnselen bezweek er een ZI! Bij nader onderzoek bleek er onder aan de kneep, buiten het vacuumgedeelte, zich een vonk gevormd te hebben die aldaar oververhitting had veroorzaakt tengevolge waarvan de kneep barstte en de buis haar vacuum verloor. De overslag had plaats gehad tussen de invoerdraden van de anode en een der gloeidraden. Dit was dom. We hadden het kunnen weten! Derhalve een dure les.
Gelukkig hadden we nog een reserve-exemplaar. Maar wat stond ons nu te doen? Hoe dan ook, de Ruhmkorfspanning diende in ieder geval drastisch verminderd te worden. Er stond slechts een middel ter beschikking. De andere probeersels waren op niets uitgelopen. Te proberen was de verwijdering of de verkleining van de ca. 11 uF grote condensator, parallel op de interruptor. De verbindingen hiervan waren gelukkig buiten aangebracht en konden zodoende gemakkelijk worden losgemaakt en met de defecte ZI als proefobject werd nagegaan of er nu nog vonkoverslag optrad. Doch we dienden ook rekening te houden met het onprettige effect aan de Ruhmkorf eigen, n.l. het zonderlinge karakter van de

wisselspanning aan de secundaire zijde door het apparaat geproduceerd. Het maakcontact van de interruptor van de primaire geeft aan de secundaire een lagere spanning dan het breekcontact. Na het losmaken van de condensator aan de interruptor ontstond er in de defecte ZI geen overslag meer en nu kon met het minste risico voor ongelukken de proef nogmaals in de zender herhaald worden, doch nu natuurlijk met twee intacte ZI-buizen. Terdege werden vele malen de buizen eerst gadegeslagen tijdens korte stoten op de seinsleutel en gelukkig werd geen overslag geconstateerd. Helaas, de antennestroom en ook de anodestroom waren nu minimaal. De oorspronkelijke condensator werd nu aan de buitenzijde vervangen door een glascondensator van 9 x 12 stuks fotoplaten met een capaciteit van ca. 5000 pF en daarmede meenden wij er te zijn. We kwamen met de 2 x ZI op een antennestroom van 180 mA. Gedroeg zich aan de zender alles rustig, zo was dit zeker niet het geval met de interruptor van de Ruhmkorf. Daar trad nu een stevige vette vonk op en men kon op z'n 10 vingers natellen dat op den duur de platinapunten weg zouden branden. Wederom een tegenvaller. Ook hiervoor werd een oplossing gevonden. Want eenmaal versleten zouden we ook voor de platinapunten geen vervanging kunnen krijgen. Dat type Fordcoil was reeds teveel veranderd. Wat nu? We hadden nog een speelgoedmotor van de fa. Velthuis in Den Haag uit onze jeugdjaren. Op de uitstekende as werd een hardhouten rondsel aangebracht, waarop overlangs een roodkoperen segment werd bevestigd. Twee bronzen veren konden hiermee contact maken en deze constructie kwam in plaats van de interruptor. Voor een toon 100 zou dit motortje, dat 6 V, 0,5 A trok, 60 (sec.) x 100 = 6000 omwentelingen per minuut moeten maken. Dat laatste lukte niet terstond. Het eerste rondsel was te groot, gaf teveel weerstand en veroorzaakte onbalans. Teveel trillingen in het koperen segment, en daardoor onbetrouwbare contacten. Een veel kleiner rondsel werd vervaardigd en al haalden we geen 100 perioden, op de zender kregen we een diepe bromtoon. Ondanks veel vuurwerk aan dit rondsel voldeed het nu goed. En op deze wijze werden gedurende enkele maanden vele verbindingen tot stand gebracht op de korte golf. In die tijd waren we onder de old-timers algemeen bekend als het jungle-station PK1! Onze grootste vriend was OM Cooper, A6HG in West-Australië, met wie we practisch iedere avond gedurende enige tijd een babbeltje maakten.

Hadden we in de aanvang van deze periode de grootste zorg om onze accu geladen te krijgen, na de opstelling van de Delco-motor en de toepassing van de vliegtuiggenerator waren de meeste zorgen dienaangaande achter de rug. Alleen het vele aan- en afzetten van de motor tijdens de QSO's, waarvoor wij in overwerk iemand hadden aangesteld, was erg vervelend, vooral als de petroleummotor nukken ging vertonen. Dan was het weer kleppen schuren geblazen. Met de 600-perioden machine en een zelfgewikkelde trafo van 80 op 300 V en 2 stuks C509, die het bij telegrafie prachtig hielden, hadden we in de stroombuik een antennestroom van 0,25 A, in die mooie hoge antenne zoals we er nimmer in ons leven meer een gehad hebben. Prachtige QSO's hebben we gehad, zelfs met Amerika, alleen ons Nederland bleef een taboe-gebied. De oorzaak hiervan werd pas vele jaren later gevonden. Naderhand kwam ook de Airway motor/generator, besteld in Amerika via ELVEKA in Soerabaja, in ons bezit. Deze leverde ons 300 V D.C. bij 50 mA en met een afvlakking van enkele microfarads waren we ook in staat tot telefonieproeven, die over de gehele Archipel te horen waren.

CQ-PA 21/1980

CQ.PK
OFFICIEEL ORGAAN
NIVIRA
VAN DE
NEDERLANDSCH – INDISCHE
VEREENIGING
VOOR
INTERNATIONAAL RADIO
AMATEURISME
AANGESLOTEN BY DE
INTERNATIONAL AMATEUR RADIO UNION (I.A.R.U.)
Sumatra
Borneo
Celebes
Java
N. Guinea
1
2
3
4
5
6
7
PK
Nederlandsch Indië

APRIL 1991 – NO. 4

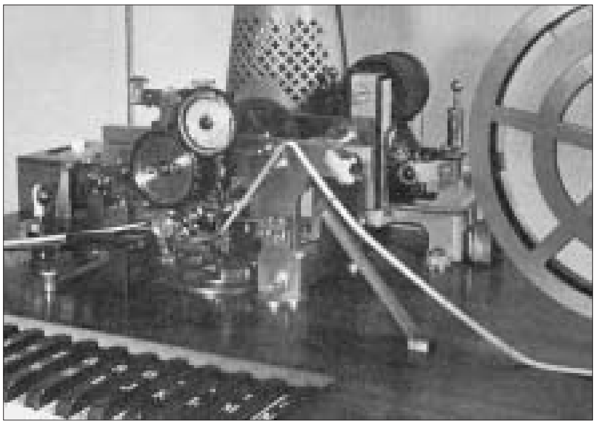
Electron

MAANDBLAD VOOR DE
NEDERLANDSE
RADIO-AMATEUR

Een morse-schrijver uit het begin van deze eeuw. Met een veerwerk werd de papierrol aangedreven. Trotse bezitter van dit toestel is OM Piet Lemmers, PA3BWA uit Maassluis. Ter gelegenheid van de viering van de 200e geboortedag van Samuel Morse treft u in dit nummer een aantal artikelen aan die over dit onderwerp gaan.

Hughes-telegraaf (let op de klaviertoetsen).

Morse Telegrafie
De voorpagina van Electron staat deze maand in het teken van de telegraaf. Daarom ditmaal een opname van een morse-schrijver uit het begin van deze eeuw. Trotse eigenaar van het toestel is OM Piet Lemmers (PA3BWA) uit Maassluis. Er zijn nog maar weinig amateurs in Nederland die zo'n apparaat *werkend* in hun shack hebben en dus kunnen wij ons voorstellen dat u staat te popelen om dit eens fysiek te zien. De flat van Piet is zoals u begrijpt te klein om het apparaat aan 15.000 lezers van *ELECTRON* te demonstreren. Hiervoor kunt u dan ook beter naar het PTT-museum gaan, waar een permanente expositie van dit soort toestellen is te zien, zoals bijvoorbeeld deze Hughes-telegraaf (zie foto). Het opmerkelijke van dit apparaat is dat de tekst d.m.v. een klavier rechtstreeks in letters wordt overgebracht; punten en strepen behoeven hierbij niet meer eerst vertaald te worden.
Voor de liefhebbers van oude auto's: er staat in het PTT-museum zelfs een meetwagen van de telegraafdienst (een Dion-Bouton uit 1925, zie foto). De auto, geheel met authentieke apparatuur ingericht, is destijds gebruikt om kabelstoringen op te sporen. De wagen beschikt dan ook over diverse instrumenten; basis van alles is echter een speciale spiegelgalvanometer.
Op de plaats waar bij een 'gewone' meter de wijzer zit, is hier een spiegeltje gemonteerd. Het licht van 'n lampje wordt via het spiegeltje op 'n speciale schaalverdeling geprojecteerd, welke laatste zich op enige afstand van de meter bevindt. Met behulp van deze meter was men in staat om heel kleine stromen te meten. Door simpelweg voor- of achterwaarts te rijden kon men op deze manier zelfs de plaats van de kabelbeschadiging tot op één meter nauwkeurig bepalen!
Jammer dat wij u niet het inwendige kunnen tonen, maar dat moet u dan zelf maar gaan zien. Het PTT-museum, gevestigd in de Zeestraat 82 te 's-Gravenhage, is voor bezoekers geopend van maandag t/m zaterdag van 10-17 uur; 's zondags 13-17 uur (1e kerstdag en nieuwjaarsdag gesloten).

tekst: J.E.M. van Drunen.
foto voorpagina: H.C.J. de Graaf.

Eerste meetauto telegraafdienst anno 1925.

Om Lemmers (PA 3 BWA) toont Om van Drunen (PAoPKC) de goede werking van zijn apparaat.

Samuel Morse 200 jaar

Kunstschilder, uitvinder van de telegraaf

Foto: PTT-museum 's-Gravenhage

Het aprilnummer van ELECTRON staat ditmaal grotendeels in het teken van CW. Dit ter gelegenheid van het feit dat het deze maand 200 jaar geleden is, dat de uitvinder van de elektrische telegrafie werd geboren: Samuel Finley Breese Morse, geboren 27 april 1791 in Charlestown, Mass.; overleden 2 april 1872 in New York City, USA. Vandaar deze korte necrologie.

Als kleuter vertoont Sammy reeds aanleg voor tekenen en schilderen, op 14-jarige leeftijd is Sam zelfs al een niet-onverdienstelijk aankomend kunstenaar.
Na het gymnasium gaat hij naar het Yale-college, waar hij, om in zijn onderhoud te voorzien, portretten van professoren en studenten à 5 dollar per stuk schildert. Zijn studie natuurfilosofie aan het Yale-college brengt hem in de ban van elektriciteit; maar na zijn promotie in 1810 laat hij deze wetenschap varen om, zoals nog vele malen in zijn latere leven, zich toch liever verder te bekwamen in de kunst.

Hij gaat naar Europa, maar bescheiden financiële middelen noodzaken hem zijn studie aan de kunstacademie in Londen in 1816 op te geven. Terug in Amerika schildert hij (opnieuw) portretten om in zijn onderhoud te voorzien, nu à raison van 15 dollar per stuk. Zijn faam als portretschilder is inmiddels namelijk aanmerkelijk gestegen. Een schilderij dat hij in die tijd voor president James Monroe vervaardigt, hangt tegenwoordig in het stadhuis van Charlestown; m.i. echter meer als eerbetoon aan Morse (die er niet alleen is geboren, maar er in 1819 ook de eerste drie jaren van zijn huwelijk met Lucretia P. Walker heeft gewoond). Hij opent een eigen schilderatelier in New York en krijgt op zekere dag van het stadsbestuur de vererende opdracht om Generaal Lafayette, poserend voor het Witte Huis in Washington te schilderen. Het schilderij (thans opgehangen in het stadhuis van New York) bezorgt hem het predicaat 'First Class Painter of America'. Zijn financiële moeilijkheden zijn, althans voor een tijdje, voorbij.

Tot zover de weinig bekende voorgeschiedenis van de aan ons allen op ander gebied zo bekende Sam Morse. Wat gebeurt echter? Terwijl hij aan het schilderen is overlijdt zijn echtgenote in New Haven. Het bericht, dat hem per postkoets wordt overgebracht, bereikt het zeven dagen ná de begrafenis van zijn vrouw, hetgeen, zoals hij later schrijft, hem te denken geeft. Aangezien hij op dat moment geen geldelijke problemen heeft, vindt hij weer tijd zich in te laten met zijn oude stokpaardje: 'elektriciteit'! Hij gaat opnieuw college volgen over dit onderwerp aan de Columbia Universiteit; maar zijn belangstelling voor kunst prevaleert en hij keert kort daarna terug naar Europa om zijn kunststudie voort te zetten en te schilderen in befaamde musea.

Dit tweede bezoek is van cruciaal belang in de diner-room van de mailboot 'Sully' ontmoet hij een groep mensen (onder wie dr. Charles Jackson uit Boston) in discussie over de elektromagnetische experimenten van Ampère, waarbij dr. Jackson de werking van een elektromagneet uitlegt (een stukje ijzer gebogen in de vorm van een hoefmagneet waaromheen een draad gewonden is, de stroom stelt een magneetstaafje in werking, PA-oPKC) Aanhaling dagboek Morse: ,,Kan men elektriciteit over mijlen gestrekte draad heenzenden?'' Antwoord dr. Jackson ,,Ja''. Morse: ,,Indien aldus de aanwezigheid van elektriciteit waarneembaar gemaakt kan worden, kunnen ook tijdingen (lees: berichten) worden overgebracht.''
Een groot idee maakt zich op dat moment van Sam Morse meester. Berichten overseinen en op grote afstand registreren! Vervolg dagboek: ,,Indien een elektrische vonk in alphabetische vorm tien mijlen zonder onderbreking ver kan gaan, dan zie ik geen reden waarom of deze niet de gehele aarde zou kunnen omlopen.'' 'Tele-graferen' oftewel 'schrijven op afstand', dàt zou vanaf dat moment zijn doel zijn.

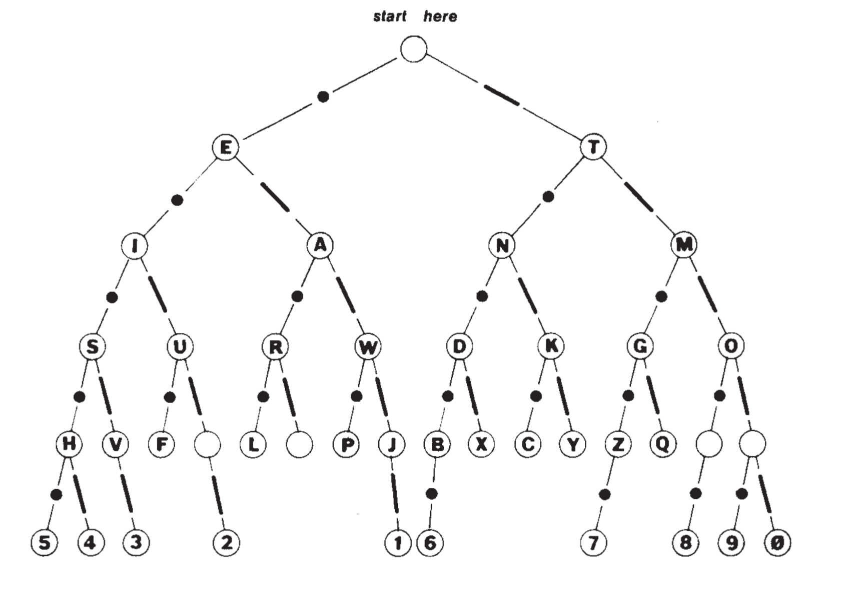
Helaas heeft hij bij terugkeer in New York opnieuw last van financiële beslommeringen en ziet zich voor de derde keer in zijn bestaan(!) verplicht te gaan schilderen om in zijn levensonderhoud te voorzien.
Drie jaar later is hij zover dat hij eindelijk aan de verwezenlijking van zijn 'electromagnetisch-telegrafie-plan' kan gaan werken. Hij is inmiddels benoemd tot professor in de beeldende kunst aan de universiteit van New York, maar heeft bij zijn aanstelling bedongen dat hij gratis inkwartiering op de campus krijgt in ruil voor het afstaan van een deel van zijn salaris. Tijdens de winter van het jaar 1835-1836 bouwt hij zijn eerste telegrafische instrumenten. Hij spant 1700 voet draad om zijn kamer in de universiteit en zendt seinen van het ene naar het andere einde van de draad uit. Zijn vriend (Alfred Vail), opgetogen over het experiment, probeert zijn vader, Judge Stephan Vail (eigenaar van de Speedwell Iron Works te Morristown, New Jersey) te overtuigen van de grote mogelijkheden van het plan van Morse. Vader Vail schenkt 2000 dollar, stelt zijn machinewerkplaats ter beschikking voor het bouwen van proeftoestellen; maar blijft zelf desondanks uiterst sceptisch t.a.v. de twee optimisten.
Op 6 januari 1838 verzoeken de jonge telegrafisten hem een boodschap uit te spreken, die zij dan over een draad van 3 mijl lengte gespannen rondom zijn fabriek in Morristown zullen rondseinen. Antwoord vader Vail: ,,dat lukt jullie nooit'' en hij schijnt met een wrang gevoel voor humor volgens de aantekeningen van Morse daaraan toegevoegd te hebben: ,,Sein maar 'de aanhouder wint'.'' Groot was zijn verbazing toen het echter wèl lukte, waarop hij beide companen aanspoort hun vinding in het openbaar te demonstreren. Morse en Vail laten er geen gras over groeien en demonstreren twee weken later (om precies te zijn op 24 januari 1838) hun stelsel voor een aantal genodigden van de universiteit van New York; gevolgd door een vertoning voor notabelen van het Franklin Instituut in Philadelphia op 7 februari 1838. De notabelen lichten het Capitool in, waarop Vail en Morse door president Martin van Buren worden uitgenodigd de proef voor hem en de leden van zijn kabinet in Washington te herhalen. Rond een vleugel van het Capitool wordt 10 mijl draad gespannen en het experiment is zo'n succes dat congreslid Smith (Handelsbevordering) een wetsvoorstel indient voor een intercommunale proeflijn. Het (merendeels) conservatieve Congres ziet echter niets in deze nieuwigheid en stemt het voorstel af. Teleurgesteld keert Morse in 1840 naar New York terug waar hij voor de *vierde* maal uitvlucht zoekt in de kunst. Ontevreden met hun bestaan togen Morse en Vail in 1842 opnieuw naar Washington om een uitgebreide tentoonstelling op te zetten, teneinde particuliere ondernemers voor hun idee te winnen uit revanche voor hun twee jaar daarvoor door het Congres afgewezen plan. Tot hun verbazing pakte e.e.a. echter geheel anders uit; want als gevolg van het succes van hun tentoonstelling wordt, nu door de Kamer van Volksvertegenwoordigers, een voorstel ingediend en aangenomen om hun een toelage van 30.000 dollar toe te kennen voor de bouw van een proeflijn Washington - Baltimore. De lijn wordt grotendeels aangelegd langs de bestaande spoorlijn Baltimore - Ohio en op 24 mei 1844 is het zover. Vail in het spoorwegstation van Baltimore en Morse in de gerechtszaal van het Capitool tot waar de lijn is doorgetrokken.

Een uitgelezen gezelschap verzamelt zich rond het toestel, onder wie James Madison (vierde president van de USA). Aangetrokken door dit succes geeft Morse hierop aan vennootschappen vergunning tot exploitatie van telegraaflijnen in Oost- en Centraal/West-Amerika. Deze relatief kleine maatschappijen hanteren aanvankelijk allemaal verschillende tarieven, systemen en dienstregelingen, tot Western Union deze in 1856 overneemt. In 1861 legt West-Unie de eerste continentale telegraaflijn aan, waarna 26 staten van de USA geleidelijk met elkaar worden verbonden.
Alfred Vail experimenteert echter door en ontdekt een methode om klikken van telegraafmachines gelijktijdig in klank (lees geluid) om te zetten. Wat dit later voor betekenis heeft gehad behoef ik u niet te vertellen; de opkomst van de radio maakt de aanleg van speciale telegraafkabels overbodig. Bij de invoering van 'draadloze' telegrafie wordt aanvankelijk de bestaande lijncode overgenomen. Later gebruikt men de continentale code van Europa hiervoor, gezien deze méér streepjes en minder gespatieerde letters bevat. Voordeel hiervan is dat men bij QRM en QRN de boodschap dan meestal toch nog kan nemen. Zo bedoelt men in de USA met de term 'International Morse Code' de 'Continentale (radio) Code'; dit ter onderscheiding van het (oude) telegrafisch (lijn) morse-alfabet (dat bij ongestoorde ontvangst sneller werkt aangezien het minder streepjes bevat).

In dit verband is het misschien wel aardig om te vertellen hoe uw scribent de tekens van de verschillende letters destijds heeft geleerd. Dit gebeurde door middel van de 'morse-boom'. Wie dit handig hulpmiddel heeft bedacht is mij onbekend. Feit is dat wij tijdens onze opleiding in Engeland allemaal in onze boeken een los blaadje met zo'n 'morse-tree' hadden, waarvan wij, zo herinner ik mij, de eerste week van onze opleiding veel nut hebben gehad.In 1868 begon Morse sporen van ouderdom te vertonen, maar zijn geest is tot aan zijn overlijden in 1872 helder gebleven. Zo gaat het gerucht dat toen hij in het ziekenhuis lag en de dokter om zijn longen te onderzoeken op zijn rug en borstkas klopte, Sam laconiek schijnt te hebben gezegd: ,,dit is zeker de manier waarop dokters telegraferen...''

naschrift PAoPKC:
Toen Morse zijn apparaten vervaardigde waren de telegraaftoestellen van Steinheil, Wheatstone en Gauss die vóór hem zijn uitgebracht, nog slechts aan weinigen, en dus ook aan Morse, onbekend. Ook de methode Vail is allerminst origineel. Feit is dat het allemaal gescheiden ontwikkelingen zijn geweest. E.e.a. kan het best vergeleken worden met de uitvinding van de boekdrukkunst, waarvan de Duitsers zeggen dat het Göthe en wij Nederlanders dat het Laurens Janszoon Koster is geweest!

J.E.M. van Drunen, PAoPKC

Unieke Documenten

Uit het PK-Archief

<u>A f s c h r i f t</u>

DEPARTMENT VAN
<u>K O L O N I E N</u>

's Gravenhage, 1 September 1917

Kabinet
10
Lett. V

Ten einde Uwe Excellentie, overeenkomstig de toezegging gedaan bij mijn brief van 20 Maart jl., afd. Kabinet (p.t.), No. 14, op de hoogte te brengen van de uitkomsten der proeven, welke, onder leiding van den ingenieur der Telegrafie, Dr. C.J. DE GROOT, op de hoogvlakte van Bandoeng worden genomen met de ontvangst van seinen van op groote afstanden gelegen stations van draadlooze telegrafie, heb ik de eer Uwer Excellentie hierbij afschrift aan te bieden van de berichten die ik daaromtrent achtereenvolgens van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië heb ontvangen.

In het bijzonder meen ik Uw aandacht te mogen vestigen op het laatste telegram, waaruit de noodzakelijkheid blijkt om met de oprichting van een groote-kracht-station hier te lande zooveel mogelijk spoed te maken.

DE MINISTER VAN KOLONIEN
w.g. Th. B. Pleyte.

Aan
Zijne Excellentie den
Minister van Marine.

Unieke Documenten

Uit het PK-Archief

Het PK-Archief beschikt over zeer interessante rapporten over de eerste (langegolf) telegrafieproeven op de Bandoengse Hoogvlakte in Indië. Afschriften van cijfertelegrammen welke in 1917 door de Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Oost-Indië aan de Minister van Koloniën zijn gezonden over de proefnemingen van Ir. De Groot.
Deze heeft toen gewerkt met een Amerikaanse booglampzender en de bekende antenne opgehangen in een kloof van het Malabar-gebergte op een golflengte van (schrik niet) 4 tot 8,6 km-golf!
Met name het verslag van de behaalde resultaten is interessant, al zijn de gebruikte eenheden, mij althans, onbekend (ontvangststerkte in parallel-ohms).
Het is tijdens de 1e Wereldoorlog (1917) en men weigert i.v.m. onze neutraliteit telegrammen via Duitse of Engelse stations naar Nederland te verzenden.
Verder wordt melding gemaakt van een Duitse kruiser in de Indische wateren en acht de Gouverneur-Generaal radiotelegrafisch seinen vanuit Indië verder onverantwoord, gezien Holland niet zelf direct kan ontvangen.
Klapstuk van dit alles is echter de begeleidende brief van Minister Pleyte (Koloniën), waarin deze zegt:

> *dat uit het laatste telegram van de Gouverneur-Generaal blijkt, dat met de oprichting van een groot kracht-station* in Nederland haast moet worden gemaakt.*

J.E.M. van Drunen, PAoPKC
Conservator PK-Archief

* Het latere Kootwijk

Afschrift

CIJFERTELEGRAM VAN DEN
GOUVERNEUR-GENERAAL
ontvangen 25 Maart 1917.

Niettegenstaande zeer hevige luchtstoringen nam de Groot uitmuntend zeven communiqués van te zamen bijna 3400 woorden van Nauen op voorloopige antenne.

Ook Eilvesse werd tijdelijk ontvangen.

Het sterkst 's nachts een station dat Spaansche radiotelegrammen zendt waarschijnlijk (onleesbaar) hij gelooft dat met thans aanwezige middelen eenige duizenden woorden kunnen worden overgebracht tusschen middernacht midden Java tijd en middag.

Ik mag er echter op wijzen dat het verzenden door een Duitsch station van voor ons bestemde radiotelegrammen op dit oogenblik als het bekend werd aan Engelsche zijde stellig groot argwaan zou veroorzaken in verband met Duitsche kruiser in Indische oceaan.

Daar in telegram nummer een van drie dezer Webster is gebruikt en die naam sedert elken dag eenige malen door Nauen uitgezonden is waarschijnlijk Engelsche aandacht getrokken.

De Groot verzoekt nog (te) melden bericht Telefunken dertien dezer dagen ontvangen vat proefneming weder op met kortste golf en zoo mogelijk om tien uur 's avonds midden Europeeschen tijd.

Zendstation Malabar.

SCHRIJVEN VAN DEN
GOUVERNEUR-GENERAAL VAN
April 1917

Ingenieur de Groot geslaagd met veel eenvoudige toestellen beter en betrouwbaarder ontvangst te verkrijgen vooral over dag dan mogelijk met Telefunken toestellen; daarbij zijn geen deelen meer aanwezig die ontsteld kunnen (worden).

In nacht 14 en 15 dezer (April) Nauen voor het eerst opgekomen op nieuw afgesproken uur.

SCHRIJVEN VAN DEN
GOUVERNEUR-GENERAAL VAN
18 Mei 1917.

Dag en nacht ontvangst op lange golf geheel onzeker, geluidsterkte gelijkblijvend 100 Ohm bij luchtstoringen 4,5 tot 5 's nachts en 3 tot 4 overdag.

Dagzender zal veel sterker moeten zijn dan Nauen.

Verbinding 's nachts uitstekend op 6.3 K.M. golf, waarop geluidsterkte 5 tot 1 paralel-ohm op nieuw, door Zenneck aangegeven schakeling.

8.6 K.M. golf veel zwakker, veertig tot tien paralel-ohm, luchtstoringen op beide zeer losse koppeling 4 tot 4.5, waardoor ontvangst op 8.6 K.M. golf onzeker.

Ontvangst op gedempte zender 5.4 K.M. evenzeer uitstekend 's nachts 5 tot 0 paralel-ohm doch meer last van luchtstoringen door vaster koppeling dan met ongedempte golven.

Beoordeling slechts gebaseerd op dit slechtste jaargetijde.

Voor bovenstaande meetcijfers vide jaarlijksch rapport.

Eilvesse ook steeds goed hoorbaar, speciaal 's nachts, luider dan Nauen.

Uitstekende L.P. verzoeke mededeeling of dit Pola.

CIJFERTELEGRAM VAN DEN
GOUVERNEUR-GENERAAL
ontvangen 14 Mei 1917

De Groot meldt resultaat vergelijkende nachtproeven (:) 6 K.M. golf de beste bevonden namelijk honderdvijftig voudige hoorbaarheid oversterkt. 8 K.M. golf 30% zwakker, 12 K.M. golf slechts weinig luider dan overdag tienvoudig hoorbaar over geheel etmaal, doch bij heerschende storingen zelden leesbaar. Fluitzender 's nachts tot 11.30 midden Europeeschen tijd versterkt luid, doch somtijds last (van) sterke luchtstoringen.

Stel voor eventueele berichten des avonds 6 tot 11.30 midden Europeesche tijd op 6 K.M. golf, roepteeken W E B, ontvangst steeds gewaarborgd (,) code tweemaal seinen.

CIJFERTELEGRAM VAN DEN
GOUVERNEUR-GENERAAL
ontvangen 21 Mei 1917

Goede verbinding alleen 's nachts met 6.3 K.M. golf.

CIJFERTELEGRAM VAN DEN
GOUVERNEUR-GENERAAL
ontvangen 22 Augustus 1917

Letter H(.) Rapport de Groot laatste dagen zeer gunstig eenmaal Nauen 's nachts hoofdzender 6.3 K.M. golf 900 woorden over dag hoofdzender 12.6 K.M. golf 375 woorden derhalve in een etmaal aantal woorden gelijk aan derde gedeelte totaal telegramverkeer Europa nederlandsch-Indië voor (den) oorlog. Volgend etmaal 775 woorden.

CIJFERTELEGRAM VAN DEN
GOUVERNEUR-GENERAAL
ontvangen 27 Augustus 1917

Letter I(.) Uw brief zestien Mei(:) Ik acht radiotelegrafisch seinen van hier onverantwoord zoolang Holland niet zelf ontvangen kan wegens zeer groote kans Engeland (en) Amerika weigeren onze telegrammen ook post doorzenden als wij verbinding over Duitschland zoeken(.) Gij kan dus behoudens noodgeval geen proefseinen van hier verwachten voordat ik vernomen (heb) Holland ontvangen kan(.)

Waarom bestelt gij niet (in) Amerika zelfde booglamp als wij(.) de Groot acht inrichting éénduizend paardekracht twee en (een) half maal te klein (;) toren heeft hij niet noodig(;) gebruikt (een) bergkloof(.)

INDUSTRIELE ARCHEOLOGIE

Aanleiding tot dit pleidooi is het volgende:
PAoHLA maakte ons in het afgelopen jaar attent op een artikel in CQ-DL over de langegolfzender van Radio Malabar. Dick vertaalde e.e.a. begin van dit jaar voor het PK-jaarboek, maar aangezien in het PK-archief dankzij schenkingen van OM Godewski en v.d. Burg uitgebreide documenten over dit station aanwezig zijn, volstaan wij met een beschrijving van de omgeving zoals DK4XY deze anno 1980 ter plaatse aantrof.
En dit brengt ons tevens tot de kopregel die boven dit artikel staat, t.w. "industriële archeologie".
Wat verstaan wij onder industriële archeologie?
Vooreerst een korte definitie van de uitsluitend tot voor kort bekende begrippen als: studieverzameling/museale verzameling/fabrieksverzameling/recreatieve verzameling.

- Een "studieverzameling" is een collectie, bijeengebracht met het doel om de studie van de historische ontwikkelingen van bepaalde technieken, machines of instrumenten voor geïnteresseerden mogelijk te maken. Zij zijn meestal het eigendom van wetenschappelijke instituten of musea.
- Bij een verzameling met een "museaal" karakter gaat het de verzamelaar er meestal om uitsluitend een interessante collectie bijeen te garen, zonder wetenschappelijke studie. Een dergelijke verzameling kan door de verzamelaar zelf (die meestal een particulier is) uiteraard wel voor studiedoeleinden worden gebruikt! Evenals dit met studieverzamelingen het geval is zijn dergelijke verzamelingen meestal uitsluitend op aanvraag te bezichtigen. Verzamelingen van "museaal" karakter hebben zich in het verleden echter vaak ontwikkeld tot een museum, of maken als studieverzameling onderdeel uit van musea.
- Een "fabrieksverzameling" is een collectie van produkten die door een bepaald bedrijf in de loop der tijd zijn vervaardigd of gebruikt. De archivalia, boeken, documenten, foto's, enz. van het betreffende bedrijf worden er ook toe gerekend.
- Bij "recreatieve verzamelingen" worden bepaalde machines, voertuigen en dergelijke verzameld, met het doel daar iets recreatiefs mee te doen (bijv. "Stoomlocomotievenclub Nederland").

Sinds kort is bij dit alles ook de zorg voor het behoud van industriële archeologie bijgekomen. Bij industriële archeologie gaat het in hoofdzaak om een niet verplaatsbaar, bewegenloos voorwerp (een fabriek, werkplaats of ander bedrijfsgebouw, bijv. een gemaal), waarvan de funktie dikwijls al is opgegeven. Hebben we geluk dan is de funktie van het gebouw in een eerder stadium op foto, film of geluidsband vastgelegd (zg. "oral history"): maar dat is lang niet altijd het geval. Als het lukt een dergelijk gebouw - zelfs al moet daar een geheel andere bestemming aan worden gegeven - voor de toekomst te behouden, beoefenen we industriële archeologie.
Voorbeeld: hoewel de antennemast van Kootwijk-Radio enige jaren geleden is opgeblazen (welke laatste handeling tussen haakjes voor het nageslacht wèl op film is vastgelegd) heeft men de majestueuse hal van de machinezender gelukkig laten staan.
De Stichting Omroep Museum ijvert al jaren voor een goed onderkomen voor haar verzameling historische radio- en tv-apparatuur, w.o. zelfs een complete radioreportagewagen uit 1938.
Momenteel ligt deze "beeldbuisboedel" her en der opgeslagen in het NOS-omroepkwartier; maar wat zou zij bijvoorbeeld niet prachtig tot haar recht komen in een gebouw als hiervoor genoemd! En dan nu de vertaling van PAoHLA die aanleiding was tot bovenstaande ontboezeming van uw scribent; de belevenissen van OM de Groot (PK1PK) aan het eind van het artikel zijn door steller dezes als contrast erbij geplaatst ten teken dat technische vooruitgang niet tegen te houden is en stond uiteraard niet in het artikel van CQ-DL, maar komt uit het PK-archief. Technische vooruitgang ontslaat onze generatie echter niet van de plicht er voor te blijven ijveren dat ook zij die na ons komen "ergens" in Nederland met eigen ogen kunnen gaan zien "hoe het allemaal zo gekomen is".

Het radiostation ''Malabar'' vergeten in de rimboe

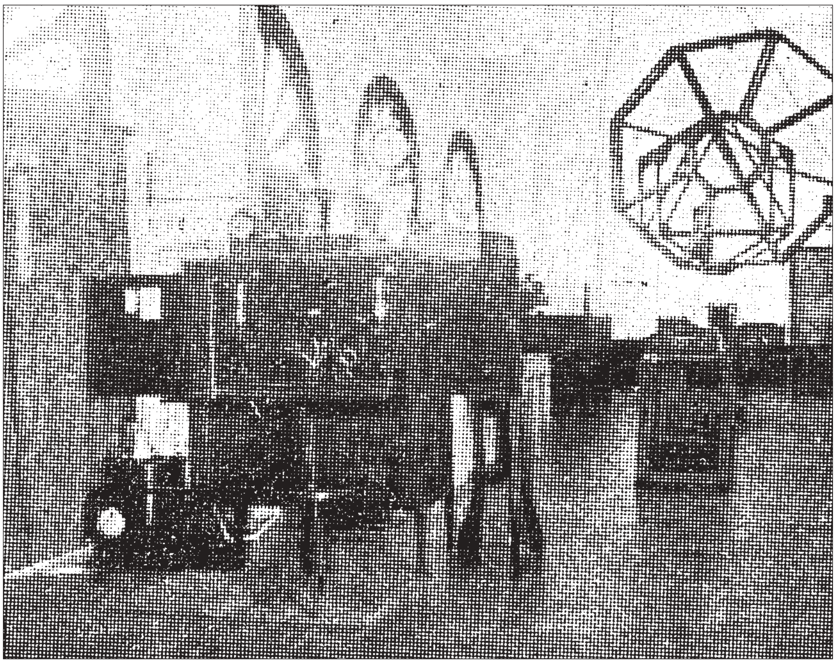
Getuigen van een archeologie van het ruimte-tijdperk, zo zou men de restanten kunnen noemen van het destijds gigantisch radiostation in het rimboe-achtig bergmassief van Goenoeng Malabar. Deze berg staat 30 km ten zuiden van de stad Bandoeng.
Voor mij, DK4XY, sinds kort in Indonesië werkzaam, waren een paar globale aanwijzingen voldoende om mijn nieuwsgierigheid te wekken naar het sterkste station ter wereld van weleer en om wat vrije tijd te spenderen aan het ondervragen van personen en het organiseren van een excursie.

Ongeveer 55 jaar na het beëindigen van de LG-uitzendingen zijn de overblijfselen van het station slechts te vinden door gebruik te maken van kapmessen onder leiding van inheemse gidsen.
Wat er te zien viel was bitter weinig en de verwachting om het gebouw terug te vinden werd vlug de bodem ingeslagen, want de snel om zich heen grijpende tropische vegetatie liet nog slechts de restanten zien van de oude muren. Op menige plaats is de rimboe al weer zó dicht dat voor iedere stap voorwaarts met moeite eerst een plek schoongekapt moet worden. Om het gehele terrein te doorkruisen zou dágen kosten. Een paar bemachtigde overblijfselen toonden tekenen van verbranding; ook waren kogelgaten te zien. Ofschoon er nog wel enige technici in leven zullen zijn, ademt het geheel een sfeer van vergetelheid. (Er zijn nog enige PK-leden die er gewerkt hebben, redactie PK-jaarboek 82). De Javaanse rijstplanters uit de buurt schijnen het gebied te mijden. Weliswaar zijn zij moslims, maar als overblijfsel van vroegere animistische en hindoeïstische godsdiensten zien zij zich - zoals destijds - vol respect tegenover de onsterfelijke geesten geplaatst!
Onze gids was in ieder geval slechts met zichtbare tegenzin te bewegen tot het centrum van het station door te dringen. De herinnering aan het gebliksem en gedonder van de geweldige Corona-ontladingen die zich destijds voordeden op de altijd in nevelen gehulde Malabar, zouden hier onbewust weleens het erfdeel van kunnen zijn.
Het idee van een rechtstreekse verbinding tussen het voormalig Nederlandsch Oost-Indië en het Moederland is in 1916 ontstaan in de vorm van een dissertatie van Ingenieur de Groot. De eerste luisterproeven vonden plaats met geleende Telefunken-ontvangers. Na bevredigende resultaten bij de ontvangst van verschillende Europese en Amerikaanse zenders werden besprekingen gevoerd over geschikte frequenties en zendvermogens. Teneinde meer gegevens te verzamelen begon men met proefuitzendingen met een 100 kW Poulsen-Vonkenzender van de Federal Telegraph Company en met een provisorische antenne aan een ballon bevestigd. Het bleek dat de resultaten echter niet bevredigend waren, zodat dr. De Groot - die met de onderzoekingen belast was - een reusachtige kloof in het bergmassief uitkoos van de Goenoeng Malabar met 2 berguitlopers als natuurlijke ophangpunten voor zijn antenne. Als stroombron diende de enige reserve-dynamo van de Bataviasche Tramweg My (beschikbaar gesteld door OM v.d. Horst, redactie PK-jaarboek '82); aangedreven door een 125 pK sterke vliegtuigmotor van de Militaire Aeronautische Dienst.
Dr. De Groot had inmiddels een gigantische vonkzender van 2400 kW vermogen geconstrueerd. Alleen al het gewicht van de magneten bedroeg meer dan 180 ton, het spoelenmateriaal ongeveer 20 ton. Een groot koelwaterbekken voor het hoofdgebouw in de kloof diende voor afvoer van de warmte. De voor de zender benodigde waterstof werd in elektrolytische waterstofgeneratoren gemaakt. De zendfrequentie was 15.600 meter; het golfbereik lag tussen 7800 en 18.000 meter. Dit zendertype werd in dubbele uitvoering geïnstalleerd en verder met ,,kleinere" zenders aangevuld. Zo werden er nog twee lichtkogelzenders van ieder 200 kW vermogen geplaatst, evenals een Telefunken-machinezender van 400 kW vermogen.
De nieuw geconstrueerde antennes hadden eveneens geweldige afmetingen. De grote langegolf-antenne werd door 5 over de kloof gespannen duimse stalen kabels van wel zo'n 2000 meter gedragen. De ophangpunten op de beide uitlopers van de Goenoeng Malabar bevonden zich ongeveer 900 meter boven het station. Vijf door motoren aangedreven lieren aan de zuidzijde, en overeenkomstige toestanden met tegengewichten aan de noordelijke, dienden tot het constant houden van de trekspanning van 10.000 kg. De eigenlijke antennedraden bestonden uit met koperdraad omwikkeld non-ferro dragermateriaal van 7/8 duimsterkte. Door het hiermede bereikte grote oppervlak kreeg men te maken met corona-effecten. De bevestiging aan de dragerkabel vond plaats op 700 meter hoogte middels 2 meter lange isolatoren.
Op 5 mei 1923 werd het bedrijf *officieel* geopend. Desondanks werden niet alle verwachtingen vervuld, hoewel naar vele landen kontakten konden worden gelegd.

lees verder blz. 30

Uiteindelijk werd, nadat de in het bijzonder door RADIOAMATEURS ontdekte bruikbaarheid van de UKG bekend geworden was, door de in bedrijfstelling van een kortegolf CW-zender op de Goenoeng Malabar in 1925 een nieuw tijdperk ingeluid.
Een van degenen die in juli 1925 de UKG-proeven van Ir. Langendam meemaakte, was de eerste voorzitter van het PK-Comité, OM A.C. de Groot, PK1PK.
Hier volgt een klein gedeelte van hetgeen hij er allemaal over heeft opgetekend:
"... een ogenblik stokten de relais hun VVV de ANE om daarna terug te komen met PCG/PCG/PCG de ANE/ANE/ANE. (PCG was Kootwijk, Nederland).
Dus toch! We waren nu overgeschakeld naar een andere seinmachine en daar ging het! Regelmatig doch met nog laag tempo gingen de eerste proefberichten. We waren beiden als met stomheid geslagen. Nee maar ... en dat met een zendertje van nog geen half kilowatt vermogen ... hoe is het mogelijk? 't Is gewoonweg ongehoord! Daar zuidelijk van ons, 26 km hiervandaan, lag dat grote Malabar met zijn kolossale langegolfzender met een vermogen van 2800 kW, met zijn enorme machines, zijn bijna 2 km lange kabelantennes en dat worstelde dag in dag uit zijn verkeer af en hier ... zo'n pietepeuter laboratoriumzendertje toonde dat het 't ook kon. Wat zou er morgen in het brein van Oom Api (dr. de Groot, redactie PK-jaarboek '82) omgaan? Hij heeft het Ir. Langendam en mij nooit verteld. Onwillekeurig maakten wij op dat moment de bekende vergelijking van David en Goliath.
Kort daarna schakelden wij het berichtenverkeer er op met een tempo van ca. 10 woorden per minuut. En nu drong het pas tot ons door ... Dit jochie zou een goudmijntje worden! We zetten de LG-ontvanger aan en tusschen het gesnerp van de in de RX geïnduceerde KG-seintekens, hoorden we PKX (Malabar) slechts een V-bandje draaien.
Dus toch! Het berichtenverkeer ging werkelijk via dat jochie!
Hoe bestaat het. Dat we voor verbinding met Nederland op Malabar 2800 kW nodig hadden, daar waren we aan gewend, maar dat we nu met een halve kW toekwamen, dat was in een woord verbijsterend!"
Terug naar 1982. Op de Goenoeng Malabar woekert weer de rimboe-vegetatie en wel dusdanig dat de laatste getuigenis van een voor die tijd geweldige technische prestatie inmiddels geheel aan het gezicht onttrokken is. Alleen het ruisen van de Tji Geureuh in de naderhand ontstane ondergrondse kanalen is zo nu en dan te horen. Water, dat eens de turbines van dr. de Groot aandreef en in de toekomst mogelijk voedsel zal geven aan de mystiek-overgevoelige rijstplanters.

PAoPKC (met dank aan PAoHLA en DK4XY)

CQ-PA 23/1982

Kortegolfstation ANE te Bandoeng.

EARLY BIRD 45 JAAR GELEDEN

PAoPKC

Onvoorstelbaar hoe snel de elektronische ontwikkeling is gegaan en nòg steeds gaat, vooral sedert de komst van de transistor zo'n 2 decennia geleden. Raketten en vliegtuigen kunnen op dit moment via een elektronisch waarschuwingssysteem, genaamd early bird, binnen een fraktie van een sekonde worden gelokaliseerd; maar dat was 45 jaar geleden wel even anders!
Toén deed de overheid - in met name onze overzeese rijksdelen - nog een beroep op "zendamateurs" om vliegtuigen die het territorium van Nederlands Oost-Indië binnendrongen te helpen lokaliseren, in een gebied bijna zo groot als geheel Europa ...
Ter vergelijking: de afstand van Sabang naar Merauke is evenver als van Amsterdam naar Warschau en Menado-Soerabaja is gelijk Leeuwarden-Rome!
De basisgegevens voor dit artikel zijn afkomstig van PK3UX (PAoWVL) en PK3ST (PAoSTM), welke ik hiervoor uiterst dankbaar ben, en handelt - gezien hun domicilie van destijds - voornamelijk over het distrikt PK-3. Gelijksoortige berichten in de vorm van tijdschriftartikelen, logboeken, krantenknipsels, foto- en persoonlijke dagboeken over de verbindingsdienst van de luchtbeschermingsdienst in de overige PK-distrikten, bereikten in de loop der jaren echter eveneens het PK-sekretariaat. Hulde derhalve aan de circa 80 Indische zendamateurs die hieraan hebben deelgenomen voor hun grote inzet, publieke dienstverlening en militaire steun, welke zij t.b.v. de ingezetenen van ons koninkrijk overzee in die dagen hebben verricht!

J. van Drunen ex-PK1AE, thans PAoPKC
Archivaris Studiegenootschap Radiohistorie voormalig N.O. Indië

Verklaring van de in deze aflevering voorkomende afkortingen:

VBD	verbindingsdienst
LBD	luchtbeschermingsdienst
KNIL	Koninklijk Ned.-Indisch leger
MLD	militaire luchtvaartdienst
CBZ	centraal burger ziekenhuis
NIROM	Ned.-Indische Radio Omroep Maatschappij
BPM	Bataafse Petroleum Maatschappij
RCA	Radio-Corporation of America
ANIEM	Alg. Ned.-Indische Elektriciteits Maatschappij
KPM	Kon. Paketvaart Maatschappij

Het prille begin
Na de roerige meidagen in Nederland en het dreigende oorlogsgevaar in het Verre Oosten, werd in Nederlands-Indië het gemis gevoeld van een waarschuwingsdienst voor tijdige waarneming van vijandelijke vliegtuigen.
De in zijn kinderschoenen staande LBD nam kontakt op met PK-amateurs, hetgeen simpel was, want PK3AJ (OM Schoevers) was hoofdkommissaris van politie in Soerabaja.
In samenwerking met het KNIL, MLD en PTT werd een LBD-oefening georganiseerd, waarvan het doel was in de kortst mogelijke tijd vijandelijke vliegtuigroutes naar een centraal kontrolepunt te melden.

Voor de eerste keer zou van radio-kommunikatie gebruik worden gemaakt. In het telefoonkantoor-zuid in Soerabaja werd een tijdelijke centrale post ingericht met een zender en ontvanger bemand door PK3MP (OM ten Cate), PK3AR (Oldenboom) en PK3AJ. De buitenposten in een straal van ongeveer 50 km om Soerabaja werden bemand door zendamateurs in diverse plaatsen. Er bleken in de ring enkele gaten te zitten die door mobiele zendamateurs werden opgevuld, o.a. door PK3JK (OM Koerts), PK3AA (OM Heijer), PK3LH (OM Held) en PK3UX (OM Vlinkervleugel).

De ervaring tijdens deze oefening opgedaan was belangrijk voor de toekomst van de LBD-waarschuwingsdienst. Het bleek dat via radio-kommunikatie de berichten het snelst op de centrale post binnenkwamen.
Per telefoon doorgegeven berichten deden er te lang over, maar het belangrijkste argument tegen telefoonverbindingen was de kwetsbaarheid van de telefoonlijnen (buiten de grote steden bovengronds).
Verder werd gekonstateerd dat een radiopost niet afhankelijk mocht zijn van het elektriciteitsnet, maar uit auto-akku's zijn energie moest betrekken. Op de meeste posten was zelfs geen elektrisch net aanwezig. Tijdens de proef werkte de installatie van PK3AJ op een auto-akku en vol-

deed uitstekend. Verder werd gekonkludeerd dat een goede samenwerking mogelijk was tussen de gouvernementsinstanties onderling en de zendamateurs.

Dit bleek al spoedig toen de PTT voor het probleem kwam te staan de stoorzenders opgesteld in Karang Mendjangan te bedienen. Een gesprek tussen PK3AJ en Ir. Meyssen (PTT) leverde als resultaat op dat dezelfde avond zendamateurs in de NIROM-studio aanwezig waren, met als resultaat dat direkt een roulatierooster van "stoorzenderbedieners" kon worden opgesteld. De volgende avond werden de stoorzenders reeds door PK's bediend.
(Deze stoorzenders stoorden de Duitse propaganda via Seesen.) Het geheel geschiedde con amore, de enige konditie was dat de PK-zendamateur 's avonds naar CBZ per PTT-dienstauto gehaald en gebracht werd.
Om de diensttijd aangenaam door te brengen zorgde de PTT voor lektuur, verzorgd door technisch ambtenaar De Wilde.

De verdere opbouw van de VBD-LBD
Na de eerste LBD-oefening met medewerking van zendamateurs, nam de organisatie van de VBD vastere vormen aan.
Voor het hoofd LBD te Soerabaja, Ir. Steinmets van 's Lands Baggerbedrijf, werd de radio-waarschuwingsdienst naast zijn vele andere taken een te grote opgave.
De algehele leiding van de LBD-VBD werd toevertrouwd aan de heer J. van Hutten, hoofd van de Zaalbergschool te Soerabaja en oud-artillerieofficier van het KNIL, een man met enorme relaties in vele kringen en een heldere kijk op vele problemen. Door de zendamateurs en later door het gehele personeel werd Van Hutten aangesproken met "Pa".

In West-Java zaten de zendamateurs óók niet stil. In Batavia werden de eerste draagbare zenders werkend op een auto-akku gebouwd. Er werd weer een LBD-VBD oefening georganiseerd met meerdere posten op onbewoonde plaatsen, waarvan er enkele met proefzenders uit Batavia werkten.
O.a. PK3UX heeft met zo'n zender 2 dagen in een bamboehut 20 km ten westen van Toeban aan de noordkust aan de oefening deelgenomen. Het resultaat van de proefzenders van de Bataviase-gang was zéér goed.

Besloten werd dit type zender in voldoende hoeveelheid aan te maken voor de vele waarschuwingsposten op Java, Celebes en de kleine Soenda-eilanden. In Amerika werden onderdelen besteld, terwijl de kasten van hout en hardboard o.m. in de gevangenis in Batavia werden gemaakt.
Een gedeelte van het materiaal werd naar Soerabaja gezonden en in de kontrolekamer van de NIROM door PK3MP (Ten Cate van de NIROM) en PK3UX in elkaar gezet en getest. Later bleek dat deze zenders met 12 Watt ingangsvermogen in de eindtrap afstanden van 1500 km en meer overbrugden.

Buiten een zender moest een radiopost ook een ontvanger hebben voor kommunikatie met de centrale post. In Batavia is een eenvoudige ontvanger gemaakt, werkend op zaklantaarnbatterijen, die echter niet voldeed.
Voorlopig werd de ontvanger voor de posten de zgn. Philips Traviata-rimboe-ontvanger, werkend op een auto-akku.
Deze ontvanger was zeer selektief en zeer zuinig in stroomverbruik. Er moest echter voorzichtig mee worden omgegaan.

In de centrale LBD-werkplaats in Bandoeng is een verbeterde zender in stalen kast gemaakt, terwijl als ontvanger een gemodificeerde National NC-100 werd gebruikt.

Bij verdere meerdaagse LBD-VBD oefeningen bleek dat vooral 's nachts de gebruikte 40 meterband onbruikbaar was.
Enkele PK's bezaten 80 M x-tals waarmee experimentele verbindingen gemaakt werden; vooral 's nachts.
De PTT heeft voor de vele posten speciale kristallen gemaakt, evenals voor de diverse centrale posten, om onderlinge storing te ontlopen.

Met het toenemen van de posten kwam het personeelsprobleem opdagen. Door "Pa" van Hutten werden in Soerabaja op diverse middelbare scholen leerlingen gerekruteerd als radiotelefonist (o.a. K2LQ/PA en PA3BTZ thans YB3ARL zijn op deze manier met het radio-zendamateurisme in aanraking gekomen). Deze jongens van diverse rassen werden door PK-amateurs voor hun taak opgeleid en hebben voortreffelijk werk geleverd, vaak onder moeilijke omstandigheden.

De zendamateurs zelf kregen nu tot taak:
1) Als rayon-inspekteur een groep posten technisch bij te staan. Daartoe kregen zij de beschikking over een Ford-bestelwagen om de posten te voorzien van opgeladen akku's en om diverse reparaties ter plaatse te kunnen uitvoeren. De auto's bezaten een eigen zend- en ontvanginstallatie om te allen tijde met de centrale post in verbinding te kunnen treden. (Twee zeer bekende

rayon-inspekteurs waren PK3ST, Jan Steenmeijer en PK3RI, Guus te Riet.)
2) De bediening en het onderhoud van de centrale post.
3) De reparatie van materiaal dat niet te velde kon worden hersteld.

Alle zendamateurs waren burgerdienstplichtig geworden en vrijgesteld van militaire dienst. Aangezien alle waarnemingen direkt doorgegeven werden aan het militaire kommando luchtverdediging, waren zij echter min of meer onder direkt bevel van het militaire apparaat gebracht.

De bezetting van een radiopost bestond uit een KNIL-korporaal met enkele soldaten voor de luchtwaarnemingen en een radio-telefonist. (Noot PAoPKC: van 1940-1941 waren de luchtwaarnemers vaak landstormsoldaten aangevuld met mensen uit de direkte omgeving van de radiopost. Gedurende 1941-1942 werden alle militairen in aktieve dienst bij de radioposten vervangen door burgers uit de omgeving. Aangezien de waarschuwingsdienst eigenlijk een militaire aangelegenheid was werd de oudste - in ervaring - radio-telefonist op elke post tot korporaal-titulair verheven.)

Om Soerabaja werden twee openingen in de ring van radioposten gedicht; namelijk de Straat van Madoera en de Trechter.
Daartoe werd het opgelegde ss "Schouten" van de KPM als drijvende verankerde radiopost ingericht t.b.v. de Straat van Madoera. In de Trechter werd het gouvernementsschip "Menten" op dezelfde manier ingericht en verankerd. De bezetting werd gerekruteerd uit zee-padvinders en bevaren zeelieden van de gouvernementsmarine, welke laatsten ook voor de revitaillering zorgden.

De centrale post
Gelijktijdig met het opbouwen van de LBD-radiobuitenposten moest ook in Soerabaja een centrale post voor de ontvangst en het doorgeven van de in kode gestelde berichten worden ingericht.

De PK's drongen er op aan dat de centrale post op een rustige plaats moest staan om gevrijwaard te zijn van storing en met voldoende ruimte voor het oprichten van antennes. PK3AJ (hoofdcommissaris Schoevers) had een geschikte plek gevonden in de buurt van het waterleidingreservoir bij Goenoengsari. Het bleek konsessie-terrein van de BPM te zijn, welke voor het goede doel een gedeelte van dit terrein afstond om daar de centrale post op te richten.

Verder stond de BPM een uitneembaar houten gebouw uit Tjepoe af aan de LBD-VBD en is dit gebouw door 's Landsbaggerbedrijf tot een centrale post verbouwd, bestaande uit een ontvangerruimte met diverse Hammerlund HQ-129 X-ontvangers, een spreekruimte voor omroeper/omroepsters alsmede slaapruimte met sanitair.
Achter het gebouw werd een gebouwtje voor het 15 kW catterpillar noodaggregaat gebouwd.

Op 100 meter van de centrale post werd een houten huisje neergezet waarin de zenders werden opgesteld. Deze bestonden uit een RCA-zender

*J. Steenmeijer PK3ST (PAoSTM)
rayon-inspekteur VBD-LBD,
distrikt PK-3, 1940-1942.*

van 250 Watt voor de 78 meter golflengte, een door PK3MP gebouwde 200 Watt zender voor de 47 meter golflengte, benevens een door PA3GA (OM Aalbrecht) gebouwde 60 Watt reservezender geschikt voor beide golflengten.

Om de centrale post in bedrijf te kunnen houden moest er bedienend personeel aangetrokken worden. "Paatje" van Hutten zocht kontakt met o.a. mej. Matzen (door de PK's "bonzo" genoemd), die met verschillende kantoordames van de BPM en andere handelshuizen de vaste bezetting vormden. Deze dames zijn door de PK's getraind in de behandeling van het radioverkeer tussen de buitenposten en de centrale post.

De LBD-waarschuwingsdienst was langzamerhand operatief geworden.
Uit oefeningen van de gehele LBD-organisatie bleek dat de radioposten en de centrale post bij eerste oproep snel in bedrijf waren.
Wegens toename van het personeel werd voor rayon Oost-Java aan de Palmenlaan te Soerabaja een kantoor voor personeelszaken ingericht o.l.v. de heer v.d. Burg (BPM). Aan de Kaliasin te Soerabaja werd een klein pand ingericht als centraal magazijn en servicewerkplaats voor de radio-posten o.l.v. PK3LH (OM Held).

De kodeberichten van de centrale post werden per direkte telefoonlijn naar het militaire Commando Luchtverdediging aan de Herenstraat in Soerabaja doorgegeven.
Om eventuele storing van de telefoonlijn op te vangen werd gedacht aan een 5 mtr golflengte verbinding tussen beide belangrijke posten. Deze verbinding, na enig experimenteren, werd door de zendamateurs PK3MP, PK3JK, PK3AA, PK3GD en PK3UX tot stand gebracht, terwijl de dienstdoende militairen van het Commando Luchtverdediging door PK's in het gebruik van de 5 mtr apparatuur werden geïnstrueerd. Het onderhoud van deze apparatuur berustte bij de zendamateurs die daartoe, voorzien van een speciale pas, toegang tot het Commando Luchtverdediging hadden.

De LBD-VBD tijdens de oorlog tegen Japan
Reeds voor zes uur 's morgens op 7 december 1941 werden enkele medewerkers van "Pa" van Hutten ingelicht over de situatie. Kort daarna kwam de gehele LBD-organisatie op gang. De centrale post en praktisch alle radioposten waren om 18 uur geheel operatief, hetgeen bleek uit de avondkontrole-oproep van de diverse radioposten. Ook alle zendamateurs, dienstdoende als rayon-inspekteurs, bleken aanwezig. Er moet bij vermeld worden dat deze mensen gedurende deze eerste dag een zeer grote prestatie geleverd hebben bij het zo snel bedrijfsklaar krijgen van diverse radioposten.
Aangezien de gehele LBD-dienst 24 uur per dag in bedrijf was, moest voor elk onderdeel een dienstrooster worden opgemaakt, zo ook voor de centrale post.
De wachtkommandant was altijd een zendamateur; hoofdwachtkommandant was PK3JK (Koerts van de ANIEM), die op hoog militair bevel in de rang van adjudant zijn wachten liep en door ieder met "adjudant" aangesproken moest worden. De beide andere wachtkommandanten waren PK3AR (Oldenboom, die tijdens de wacht vaak defekte ontvangers repareerde) en PK3OZ (OM Inen), beiden in de rang van sergeant-majoor titulair.
De damesploeg van mej. Matzen werd over 3 wachten verdeeld, aangevuld met vrijwilligsters w.o. vele meisjes van diverse middelbare scholen.
De rayon-inspekteurs konden onmogelijk een vast dienstrooster aanhouden, daar hun aanwezigheid op diverse posten vaak bij nacht en ontij plaatsvond.
In onderlinge afspraak met de wachtkommandant werden eventueel uit te voeren reparaties aan de zenders van de centrale post uitgevoerd door PK3MP (OM Ten Cate) en PK3UX (OM Vlinkervleugel).

Na de eerste luchtaanval, waarbij het gehele personeel zich op voortreffelijke wijze van zijn taak kweet, bleek hoe goed het werk van de radiowaarschuwingsdienst werd gewaardeerd.
Het U.S. Airforce squadron op het vliegveld Singo-Sari bij Malang vroeg aan "Pa" van Hutten een man die voor hen de kodeberichten in het Engels kon vertalen, waaraan direkt werd voldaan (een HBS-scholier uit Soerabaja die deze taak uitstekend heeft verricht).

Ook door de inwoners van Soerabaja werd veel naar de centrale post (roepnaam Alap-Alap) geluisterd. Als men vooral 's avonds door een stille straat liep, klonk het Alap-Alap pauzedeuntje van 6 tonen uit diverse huizen (dit pauzedeuntje-apparaat was door PK3MR (OM Max le Cotey, broer van de in Nederland bekende PAoCLC) op geraffineerde wijze gekonstrueerd.
Jammerlijk genoeg nam het werk van de radiowaarschuwingsdienst door de bezetting van Nederlands-Indië door Japan een einde.

Gekonkludeerd kan worden dat de radio-waarschuwingsdienst goed werk heeft geleverd en dat dit niet alleen aan zendamateurs te danken is,

maar ook aan de vele mannen, vrouwen, jongens en meisjes die als vrijwilligers vele posten vaak onder moeilijke omstandigheden hebben bezet. Ondanks dat de PK's na mei 1940 hun "gewone" aktiviteiten hebben moeten stoppen vanwege het zendverbod, hebben zij hun ervaring bij de VBD v.d. LBD ten volle ingebracht.

Droevig is dat er zendamateurs gesneuveld zijn; erger nog, dat er PK's door de Japanse Kempeitai zijn gefusilleerd of in Japanse krijgsgevangen-kampen zijn gestorven en niemand weet waar zij hun laatste rustplaats hebben.

CQ-PA, dec. 1985

ZENDAMATEURS HIELPEN INDISCHE PTT UIT DE NOOD

OM Van Drunen, sekretaris van het PK-Comité, stuurde ons bijgaand stuk. Historisch, maar waar gebeurd!

NED.INDISCHE VERENIGING VOOR
INTERNATIONAAL RADIOAMATEURISME
N I V I R A

c i r c u l a i r e

Batavia-Centrum, 19 sept.'41.

Dear OM,

De P.T.T. heeft het verzoek gedaan om aan de leden mede te delen dat genoemde Dienst dringend hittedraad meters noodig heeft van 0-0,5 en 0-1 Ampere.

Aangezien deze meters echter nergens te verkrijgen zijn, doet de P.T.T. thans een beroep op de NIVIRA-leden om hun meters aan dezen Dienst te willen verkopen.

Het is voorlopig voldoende om alleen aan het Secretariaat op te geven dat U bereid is om Uw meter (uitsluitend GENERAL RADIO) te verkoopen met vermelding van de verlangde vergoeding.

Het ligt in de bedoeling om de administratie van die meters door de NIVIRA te doen geschieden.

Wij zullen U dan t.z.t. nog nader laten weten wanneer en aan wien (Om van Swieten of van den Steen) die meters dienen te worden opgezonden.

De afrekening zal dan eveneens via de NIVIRA gaan.

73's

van den Steen

Secretaris

CQ-PA, mei 1987

Om Leonhard, PAoPOC (ex PK 3 PL) op bezoek Depôt Verbindingsdienst 1978 (links PAoVLI)

40 JAAR NÁ DATO - deel 1

PAoPKC

Voorwoord

Het is een bekend feit dat radio-amateurs (er waren in 1946 slechts 800 gelicenseerde zend-amateurs in Nederland en 120 in voormalig Nederlands-Oost-Indië, waarvan t.g.v. oorlogs-omstandigheden velen niet eens aktief); in de jaren '45-'50 een groot aandeel hebben gehad bij het onderhouden van radioverbindingen, zowel in Nederland als in onze koloniën.

Zo herinner ik mij uit mijn eigen omgeving bijv. frater Martinus PAoVM, welke in die dagen in een voor een religieus gebruikelijke kledij (z.g. zwarte pij) zich iedere dag naar het distriktskantoor van het Ministerie van Wederopbouw in 's Hertogenbosch begaf, om via een buitgemaakte Duitse zender de gehele dag met het Ministerie in Den Haag telegrammen uit te wisselen over hoeveel zakken cement, kubieke meter grint, stenen, hout, enzovoorts, naar diverse plaatsen in Brabant voor de wederopbouw moesten worden gedirigeerd.

Telefoonlijnen waren in 1945 hoogst gebrekkig en als het je lukte om via een militaire veldlijn Den Haag te pakken te krijgen, mocht je van geluk spreken als het verstaanbaar was!

Dus alles zoveel mogelijk draadloos, maar waar haalde je in 1945 telegrafisten vandaan? Degenen die het beroepshalve waren zaten meestal nog op zee of in militaire dienst en dus deed de overheid een beroep op Nederlandse zendamateurs, in dit geval in casu dus op frater Martinus. PAoVM heeft dit ruim een jaar gedaan (voor zover mij bekend de enige ‘religieuze’ ambtenaar-telegrafist ooit in dienst van de Nederlandse overheid, hi!).

Maar in december '45 moest PAoVM van zijn prefekt (= broeder-overste) weer voor de klas. De school, welke tijdens de bevrijding van de stad ernstig beschadigd was (hetzelfde gebouw vanwaaruit hij tesamen met PAoBU tijdens de oorlog óók voor de LO-LKP had uitgezonden), was weer opgeknapt. Per saldo was hij onderwijzer van professie en géén telegrafist vond zelfs de vicaris (= hulpbisschop), tot wie het Ministerie van Wederopbouw zich vergeefs om voortzetting van deze hulpverlening had gewend!

Er zijn vele amateurhulpverleningsdiensten uit die tijd bekend (veelal voortzetting van verbindingen welke tijdens het verzet en het hierop volgende militaire gezag waren ontstaan), maar daarover bericht ik u in een later stadium nog wel eens.

Voor nu wil ik volstaan met een gebeurtenis

welke zich dezer dagen precies veertig jaar geleden in onze Oost heeft afgespeeld en voor mij als historisch-dokumentalist er wel héél erg uitspringt. Het is dan ook bepaald *géén* kleinigheid om met gevaar voor eigen leven, ten behoeve van burger- en militaire geïnterneerden, tot driemaal toe een zender te installeren in een chaotisch gebied waar vriend en vijand regelmatig wisselden. E.e.a. is door PK3PL voor de RAPWI gedurende de periode oktober '45 tot medio januari '46 verricht.

RAPWI-Java
De RAPWI (Return Allied Prisoners of War and Internees) was een organisatie die medio augustus 1945 in het hoofdkwartier van Mountbatten was opgericht met de taak om de bevrijde krijgsgevangenen en burger-geïnterneerden te verzorgen en te repatriëren.
Zo kregen onze geïnterneerden op Java allereerst te maken met de Britse sektie van de RAPWI, die zich overigens niets van Hollanders aantrok en zich uitsluitend bezighield met het repatriëren van Engelstaligen. Dat gelukte hen wonderwel, want zij hadden de beschikking over de benodigde vliegtuigen en schepen.
Vervolgens verscheen eind september '45 de Nederlandse RAPWI, die op 2 oktober 1945 te Bandoeng in het interneringskamp Tjikoeda Pateuh (het v.m. XVe Bat.) begon met de registratie van Ned. burgergeïnterneerden. Een medisch team keurde alle geïnterneerden om de urgentie van repatriëring te bepalen. Aan de hand van de zo verkregen gegevens trachtte de RAPWI medewerkers te krijgen voor het vervullen van funkties (o.a. personeel voor radiostations).

PK3PL werd medisch goedgekeurd voor alle diensten, liet zich registreren als v.m. technisch ambtenaar van de marine met de bijzondere aantekening: ‘radio-amateur met goed handschrift’ (had in zijn jonge jaren nog eens een marconistenkursus gevolgd) en verzocht plaatsing in Semarang, omdat zijn echtgenote en dochter daar in het vrouwenkamp Lampersari zaten.
Dit resulteerde in een aanstelling tot RAPWI-medewerker in de rang van sergeant met standplaats Semarang en de opdracht daar een radiogrondstation in te richten en te bedienen ten behoeve van het RAPWI-berichtenverkeer. Later werd hem nog een extra radiotelegrafist toegevoegd, de heer Kemp.
Op Semarang aangekomen trof PK3PL een RAPWI-team van nogal gemengde samenstelling aan, t.w. een groep jonge mannen en vrouwen uit Holland die via Australië waren gekomen en er zéér gezond uitzagen én een groep ex-geïnterneerden uit diverse mannenkampen, allen gekleed in diverse Japanse uniformstukken, welke er minder florissant uitzagen!

Verbindingsdienst RAPWI
Het was de bedoeling dat alle RAPWI-teams die op Java werkzaam waren, individueel van de nodige middelen zouden worden voorzien om met het RAPWI-hoofdkwartier, dat in Batavia gevestigd was, te kunnen korresponderen zonder gebruik te maken van de Britse verbindingsdienst of de (vaak onbetrouwbare) inlandse PTT.
De Nederlandse teams gingen in principe met de Britse strijdkrachten mee en waren op Java o.m. gelegerd in Bandoeng, Semarang, Soerabaja en Batavia. De leiding was in handen van RAPWI Headquarters Java, gevestigd te Batavia in het Departement van Oorlog. De dagelijkse leiding berustte daar bij Majoor Gerharz.
‘Batavia’ voorzag de teams van radiotechnici, telegrafisten en materieel. Dat materieel was praktisch geheel afkomstig uit Japanse legeropslagplaatsen en in het algemeen van goede kwaliteit. Maar ook lokaal waren de Britse autoriteiten (althans te Semarang) zeer behulpzaam door reservedelen te verstrekken en zelfs ook eenvoudige meetapparatuur (als bijv. multimeters), want de verstrekte zend/ontvang-apparatuur had wèl onderhoud nodig, een punt dat ‘Batavia’ kennelijk was ontgaan.
In principe werd per grondstation één komplete zend/ontvang-installatie ter beschikking gesteld, bestaande uit één zender, één ontvanger en een voedingsapparaat.
HF-uitgangsvermogens in de orde van grootte van 50 tot 150 watt. Meestal in een portabele uitvoering, verpakt in speciale, zeer handzame kisten, kompleet met alle bekabelingen en soms ook met antenne-materiaal. Telefoons en een seinsleutel waren er ook altijd bij, maar géén mikrofoon: de Jappen hebben kennelijk weinig met telefonie gewerkt. De apparatuur was trouwens ook niet voor fone uitgerust.
Het RAPWI-verkeer werd met CW afgedaan in de band van 6 tot 7 MHz. Wat POC (Semarang) betreft: met POR (Batavia) op 6120 kHz en het vliegverkeer wikkelde POC af op 6921 kHz.
In het begin ging het wat amateuristisch: zo tussen 09 en 17 uur stond de apparatuur bij en wie een bericht had ging oproepen.
Later werd een sked-systeem ingesteld.

(wordt vervolgd)

CQ-PA 25/1985

☆ ☆ ☆

40 JAAR NÁ DATO - deel 2

PAoPKC

Het RAPWI-radiostation POC (fase 1)
Zoals in deel 1 vermeld had RAPWI-Headquarters Batavia aan PK3PL opdracht gegeven om op Semarang een grondstation in te richten en in bedrijf te stellen, aan welk station de roepletters POC waren toegekend. Het uitvoeren van die opdracht blijkt echter nogal wat voeten in de aarde te hebben. Om de gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde te verhalen, lijkt het mij goed daarvoor de dagboekaantekeningen van PK3PL te volgen:

Het bevel van Mountbatten negerend was ik op 20 september '45 per bus en trein naar Semarang gereisd, naar het vrouwenkamp Lampersari, waar mijn vrouw en dochtertje (4 jaar oud) verbleven. Dat kamp kon heel best wat mannelijke hulp gebruiken, zodat ik besloot te gaan verhuizen van Tjikoeda Pateu (XVe Bat.) naar Lampersari. Daarvoor moest ik wèl terug naar Bandoeng om mijn bagage op te halen en officieel uit te schrijven. Ik nam daartoe de nachtexpres naar Bandoeng, waar ik op 30 september te 11.30 uur aankwam. In mijn dagboek staat bij die datum: “Dit is de laatste nachtexpres die ongemolesteerd in Bandoeng is aangekomen: de volgende trein werd - althans wat de Europese passagiers betreft - geheel uitgemoord.” Een “normale” terugreis over land was dus voorlopig wel uitgesloten en er moest wat anders worden bedacht om in Semarang te komen.

Terugkerend in het kamp te Bandoeng bemerkte PK3PL dat daar inmiddels een registratie-woede was uitgebroken: iedereen registreerde iedereen. De grote maatschappijen registreerden hun employees, de koninklijke marine registreerde burgers en militairen en er was uit Australië een ploeg Hollanders gearriveerd die zich RAPWI noemde en óók registreerde.
PK3PL liet zich bij de marine registreren voor een baantje in Soerabaja en bij de RAPWI voor een baan in Semarang. Van de marine heeft hij nooit meer wat gehoord, maar van de RAPWI wel: hij kon lid worden van die club als radio-technikus in de rang van sergeant, hetgeen hij heeft geaksepteerd (zie deel 1). Dat was op 2 oktober 1945. We volgen nu weer de dagboekaantekeningen van OM Leonhard.
Op 5 oktober '45 kreeg ik van de RAPWI de opdracht in Semarang een radio-station op te zetten ten behoeve van de evacuatie van de vrouwenkampen in Midden-Java.
6 oktober '45: Officieel einde van de internering: kreeg van de kampleiding een “soerat lepas” (ontslagbewijs). Per DC-3 in 33 minuten gevlogen naar Kemajoran en aldaar gelegerd (Batavia).
7 en 8 oktober '45: Op het vliegveld diverse ontvangers gerepareerd. Er komen meldingen binnen van ernstige ongeregeldheden die zich in de binnenlanden van Java zouden voordoen.

Op 9 oktober '45 vliegt PK3PL met een Japanse kopie van een DC-3 als enige passagier via Tjililitan naar Kali Banteng (Semarang). Behalve persoonlijke bagage, bestaande uit een koffertje, een klamboe en een tikar (soort veldbed) had PK3PL van RAPWI meegekregen: een kompleet Japans grondstation keurig verpakt in speciaal daarvoor gemaakte houten kisten, het geheel zag er subliem uit.
Het vliegtuig waarin hij reisde zag er minder subliem uit: daar waar klinknagels ontbraken waren die vervangen door stukjes ijzerdraad, de radio-apparatuur was eruit gesloopt. Maar het ding vloog en kwam zonder problemen op Kali Banteng aan. PK3PL had verwacht op Kali Banteng door Engelsen te worden ontvangen maar die waren er niet, óók geen Japanners, wèl Indonesiërs.
Vermoedelijk was Kali Banteng toen reeds in handen van de Ankatan Pemoeda (Indonesische Guerillas), PK3PL mocht wel de stad in met zijn persoonlijke bagage, maar de rest moest hij achterlaten. Het radio-station heeft hij nooit meer teruggezien.
PK3PL wordt naar het RAPWI-hotel gebracht waar hem een kamertje wordt toegewezen (het v.m. Hotel du Pavillon). Van 10 tot 13 oktober '45 heeft hij dagelijks geprobeerd om op Kali Banteng de apparatuur vrij te krijgen hetgeen hem, zoals voormeld, niet is gelukt.

Op 14 oktober '45 's ochtends onder het ontbijt worden alle zich in het hotel bevindende Europeanen door de Indonesische Guerillas opgepakt en per vrachtauto weggevoerd. De meesten naar de gevangenis Mlaten; de overigen naar de haven. In Mlaten zitten ze met z'n allen in een grote betonnen slaapzaal, vensters zonder glas maar wèl met tralies en een stalen deur met drie grendels. Er is één w.c., geen wasgelegenheid, geen tikar (slaapmatje), dus slapen allen plat op het beton.
14, 15 en 16 oktober '45: Gevangenisroutine als in de Japanse kamptijd; eten, luchten, de hele nacht het licht aan.

17 oktober '45: Explosies van heel nabij.
Het blijkt dat een patrouille Japanse militairen

o.l.v. een officier de achterpoort van de gevangenis Mlaten met behulp van handgranaten heeft opgeblazen en zo de gevangenis is binnengekomen. De patrouille vindt in Mlaten geen Japanners en vertrekt.
De patrouille-kommandant vertelt ons dat de Ankatan Pemoeda op 18 oktober met het doodschieten van Europeanen zal beginnen.

De reden voor dit Japanse optreden was dat de Jappen hun wapens op 14 oktober '45 weliswaar aan de Ankatan Pemoeda (Indonesische Guerillas) hadden afgestaan en over een aantal gebouwen in de stad waren geïsoleerd, maar dat de Ankatan Pemoeda op 17 oktober '45 's morgens Japanners had doodgeschoten. Jappen die waren ontsnapt hebben daarop hun kameraden gealarmeerd, welke zich in korte tijd hergroepeerden en opnieuw van wapens voorzagen, w.o. zelfs veldgeschut!

17 oktober 's middags kwamen enkele gewapende leden van de Ankatan Pemoeda, vergezeld van een massa volk, waaronder zelfs jongetjes van een jaar of tien, allemaal bewapend met messen en rentjongs de gevangenis Mlaten binnen.

Wij werden gedwongen alle bezittingen, op een broekje na, af te geven. Daarbij vielen wat gewonden door karabijn-schoten en rentjong-steken.
De leider van de Pemoeda's was gelukkig een gematigd man en had voldoende overwicht om de hele massa weer buiten de muren van Mlaten te krijgen zonder dat er ergere dingen gebeurden.

18 oktober '45: Wij staan onder grote spanning, maar de dag verloopt zonder incidenten, al is er wel veel zenuwachtig gedoe aan de poort.

19 oktober '45: Landing van Engelse strijdkrachten te Semarang. Wij horen geruime tijd geweervuur, een detachement Ghurka's bezet de gevangenis en brengt ons met vrachtauto's weer naar het (inmiddels kapotgeschoten) RAPWI-hotel terug. Van onze daar achtergelaten bezittingen vinden wij niets terug.

20 oktober '45: Japanse militaire bovenkleding ontvangen, toiletartikelen in de toko's rond het hotel gekocht (o.a. scheermesjes!!).
In het hotel op een omroep-ontvanger CW-RAPWI berichten van Batavia en Bandoeng genomen.

Hiermee is de *eerste fase* v.w.b. de poging tot oprichting van een RAPWI-grondstation POC-Semarang beëindigd.
De wegen naar het vrouwenkamp Lampersari zijn weer in Engelse handen, waardoor PK3PL dagelijks vrouw en dochter weer kan bezoeken, in afwachting van verdere ontwikkelingen.

(wordt vervolgd)

PK-reünie 1971

v.l.n.r.
Om Vlinkervleugel, PAoWVL (ex PK 3 UX)
Om Steenmeijer, PAoSTM (ex PK 3 ST)
Om Veltcamp Helbach, PAoHLA (ex PK 5 HL)
Om Leonhard, PAoPOC (ex PK 3 PL)

40 JAAR NÁ DATO - deel 3

PAoPKC

Het RAPWI-radiostation POC (fase 2)
Fase 2 vangt aan met de ontvangst op 31 oktober 1945 van een door het Departement van Oorlog (Rapwi Headquarters) toegezonden kleine, portable zend/ontvanginstallatie. Het was een prima installatie die, nadat een paar defecten waren hersteld, zeer goed voldeed. De apparatuur midden in de stad opgesteld, op de bovenste verdieping van een groot kantoorgebouw van de B.P.M. Er was voldoende ruimte op zolder om er een binnenhuis-antenne te plaatsen: een halve golf Zepp. voor de 6120 kHz. Goede verbindingen werden met Batavia en Bandoeng onderhouden tot het station op 18 november verloren ging.

Noot:
PK3PL verwijst in dit verband naar bladzijde 5 van CQ-PK 1974 waar OM Ted Thyssen PK1TC iets over de Rapwi vertelt. Aangezien dit artikel bij de huidige lezers van CQ-PA onbekend is, is van redaktiewege de betreffende alinea toegevoegd aan het eind van deel 4 van deze serie.

9 november 1945. Op een Rapwi-vlucht met Kapt. Arens van Kali Banteng naar Morokrembangan (Soerabaja) gevlogen.
Aldaar uit de Japanse marine-magazijnen veel radioapparatuur gehaald dat bestemd werd voor de grondstations van Batavia, Bandoeng en Semarang. Voor een groot deel moderne apparatuur van solide constructie.
Voor POC een bijzonder goede communicatie-ontvanger gereserveerd.
Soerabaja was grotendeels in handen van de Engelsen. Er op lage hoogte overheenvliegend werd een grote ravage waargenomen, de stad leek uitgestorven: niemand te zien.
Er werd niet op ons geschoten toen we over het vliegveld Darmo vliegend de koers naar het westen verlegden, terug naar Semarang.
12 november 1945. Van het Engelse hoofdkwartier een goed werkende reserve-ontvanger gekregen, alsmede een reservezender, welke laatste defekt, maar waarvoor reservedelen werden meegegeven.
18 november 1945. In Semarang breken ongeregeldheden uit: de vrouwenkampen worden gesloten, evenals de Rapwi. Zware explosies worden gehoord en ook geweervuur. *Britse vliegtuigen beschieten de stad waarbij óók helaas het radiostation POC wordt getroffen.* **Einde fase 2.**

PK3PL woonde sinds enige tijd in Lampersari en werd daar dus ingesloten toen het kamp dicht ging. De rest van de Rapwi-medewerkers, waaronder telegrafist Kemp, werd vanuit Hotel du Pavillon geëvacueerd naar de haven.
Brits-Indische troepen worden nu belast met de beveiliging van de vrouwenkampen op Midden-Java. Zo kreeg Lampersari mitrailleur-posten rond het kamp en een mortier-batterij in het centrum van het kamp. Vanuit een naastliggende kampong werd met geweren op het kamp geschoten.
Om daartegen iets te doen zonden de Engelsen patrouilles de kampong in (pantservoertuigen), maar dat had niet veel succes. Dat werd beter toen het Britse hoofdkwartier patrouilles gewapende Japanners (zonder pantservoertuigen) de kampong instuurde: de schieterij van de Indonesiërs was meteen afgelopen.

23 november 1945. Afkondiging noodevacuatie van geheel Midden-Java.

30 november 1945. De situatie in de stad Semarang is verbeterd: de Britten hebben de stad (maar ook niet meer dan dat) schijnbaar goed onder controle, daarbuiten is het voor Europeanen nog zeer onveilig.
Er is een Engels oorlogsschip op de rede komen liggen, vermoedelijk de Exeter.
Als Rapwi-medewerker krijgt PK3PL in de bovenstad een woning toegewezen: Soenario nr. 15 op Tjandi. Het is een goed huis, gelegen op de zuidelijke helling van de heuvel en uitziende op een kampong die *niet* in Engelse handen is.
Ter beveiliging van Tjandi staan er een paar Engelse tanks bemand met Brits-Indiërs (bebaard en met grote tulbanden) op een hoger tegen die helling gelegen weg.
Zo nu en dan schieten zij met hun geschut op die kampong; dat gaat dan over onze hoofden heen.
Het huis is volstrekt leeg en we moeten het delen met nog twee andere gezinnen, maar het is een verademing om uit de kampsfeer te zijn, hoewel wij ons bepaald minder veilig voelen.
De Engelse kruiser die op de rede ligt moet zo nu en dan in actie komen en legt dan met zijn zwaar geschut vuur op de toegangswegen tot de stad. Vanuit het hooggelegen Tjandi kunnen wij zien dat zeer nauwkeurig geschoten wordt.

1 december 1945. Bij gebrek aan apparatuur om POC weer in de lucht te brengen, begonnen met het weer gebruiksgereed maken van radio-ontvangtoestellen die door de Jap in beslag waren genomen en centraal waren opgeslagen in enkele huizen.
Dit op verzoek van het Britse hoofdkwartier.
Kreeg een Avo-Minor multi-meter en wat reservedelen ter beschikking. De gerepareerde toestellen waren bestemd voor gebruik door Brits-Indische militairen. Een National HRO-ontvanger compleet met alle spoelbakken echter achtergehouden voor toekomstig gebruik POC.

(wordt vervolgd)

40 JAAR NÁ DATO - deel 4

PAoPKC

Het RAPWI-radiostation POC (fase 3)
Op 8 december 1945 arriveert uit Batavia voor de *derde* maal komplete apparatuur voor een grondstation. Het uitgangsvermogen van de zender ca. 150 Watt. Helaas mankeert er nogal wat aan, maar met de hulp van het Britse hoofdkwartiere kan alles worden gerepareerd. Het station wordt ingericht in Hotel Bellevue op Tjandi, een goede lokatie met prima mogelijkheden om antennes op te hangen.

13 December 1945. Het RAPWI-station POC komt met 300 Watt in de lucht (300 Watt input). De lokatie blijkt gunstig te zijn: de verbindingen met West-Java zijn goed. Er doen zich nog wel veel technische moeilijkheden voor (verkeerde spoelstellen, problemen met voeding, etc.), maar tenslotte wordt alles opgelost.
Om het station, zonodig, ook gedurende de "curfew hours" operationeel te kunnen houden, reikt het Britse hoofdkwartier in het Urdi (een Brits-Indische taal) gestelde passen uit. Van die pas heeft PK3PL nimmer gebruik gemaakt omdat de Ghurka-wachtposten éérst schoten op alles wat bewoog en daarna pas keken of je een pas had (hi).

Om Leonhard, PK 3 PL (thans PAoPOC)
foto-opname: PAoPKC

12 Januari 1946, *einde fase 3*, het station POC definitief in gebruik. PK3PL beëindigt zijn werkzaamheden bij de RAPWI te Semarang en draagt het grondstation POC over aan telegrafist Kemp.

Uittreksel brief van OM Thyssen aan OM Van Drunen (CQ-PK, mei 1974).
... ook via de RAPWI QSO's met stations in Semarang en Soerabaja. Ik maakte die hele evacuatie van vrouwen uit Soerabaja via de radio mee, in QSO met een verborgen station in het Oranje-hotel aldaar.
Heb gevlogen met een Jap-piloot in een Jap-vliegtuig van Tjililitan naar Semarang (net genoeg benzine voor heen- en weervlucht) om radiospullen te brengen voor een station voor communicatie met het vrouwenkamp (POC) en scheet bijna in mijn broek toen we landden op het vliegveldje en een hele rij peloppers (Indonesische guerillas) ons verwelkomde met bamboesperen!
't Leek wel een jaar voordat de kapitein van de RAPWI verscheen, ons verwelkomde en naar het Rapwi-kwartier bracht.
Radiostation opgezet met plaatselijke Rapwi-technici (PK3PL en de heer Kemp) en weer terug met die Jap.
Grote verbazing bij aankomst op Tjililitan, het radiostation in Semarang (POC) was namelijk intussen door de peloppers vernield en ze dachten in Batavia dat ik het niet overleefd had ...
Ted Thyssen, ex-PK1TC, PAoTCA en K5TC.

Naschrift
Het is bekend dat de oude zendamateurs, in het toen nog computerloze tijdperk, zelf de letterkombinatie van hun call mochten kiezen; in hun suffix zit dan ook vaak een bepaald symbool, herinnering of traditie verborgen.
PK3LC stond bijv. voor de 1e Cotey (in Holland PAoCLC, Clem le Cotey), PK3PD koos in Holland voor PAoJJR (de voorletters van zijn 3 kinderen) en PK5HL vond dat hij in Holland / A was, vandaar PAoHLA. PK4RM (OM Rohder) stond voor Radio Medan (waarvan hij in het prille begin de technische man was) en hoe OM Leonhard (PK3PL) er toe kwam om in Holland PAoPOC te kiezen zal u na lezing van bovenstaande wel duidelijk zijn!

J. van Drunen,
ex-PK1AE, thans PAoPKC
archivaris PK-Comité

40 JAAR NÁ DATO - deel 5 PAoPKC

RAPWI-Sumatra
Vrijwel direct na terugkomst uit het Japanse spoorwegkamp “Pakan Baroe” bracht OM Marissen PK3MA (PAoPLM) in Medan in '45/'46 tezamen met OM Bax PK4BAX en OM van Dongen PK4BH (PA2PWD) de zenders JHIG/W en JHHP in de lucht. Het waren buitgemaakte x-tal gestuurde Jappenzenders en zij gebruikten deze o.a. voor verbinding met Birma, Thailand en Singapore i.v.m. repatriëring KNIL en burger-geïnterneerden.
De motorgenerator liep op draaistroom en er was nogal eens een phase zoek in die tijd. Daar een phasebeveiligingsschakelaar (een ding van 30 kilo) hield PK3MA de boel in toom, maar toch zat men nog wel eens zonder spanning.
Er waren twee ploegen telegrafisten van 's morgens 08.00 tot 's avonds 18.00 uur en als Bangkok 's avonds beter doorkwam (en dat gebeurde nogal eens) om beurten 's avonds extra dienst.
De telegrafisten (Foudraine, Mann, Box, Grevenstuk e.a.) hadden domicilie gekozen in het gebouw van het Deli-proefstation aan de Mangga-laan en waren allen in tijdelijke dienst bij het 23e Reg. Royal Signal Corps of India.

Thuis (een garage aan de Mackay-laan bij het vliegveld) had chief-operator OM Marissen altijd een extra R-107 bijstaan om te luisteren of alles goed ging.
Tot besluit van deze serie citeer ik hierbij een *gedeelte* uit het “Medan-bullitin” van dinsdag 7 mei 1946 (een primitief gestencild “dagblad” dat van huis tot huis rouleerde, daar plaatselijke drukpers op dat moment nog niet in takt was). De rest van het bulletin (zoals bijv. zuinig zijn met drink- en badwater, verstrekking van week-rantsoenen, t.w. per persoon: 1/2 bs margarine, 250 gram suiker, 1 tin melk, 1/2 bs jam en 1 tin herring) is hier niet relevant, maar tekent wèl de tijd waarin e.e.a. plaatsvond!

RAPWI-radio-amateurstation sluit
Naar wij van de Legervoorlichtingsdienst vernemen zal over enkele dagen ons plaatselijk radiostation weer door de PTT worden overgenomen. Gaarne zeggen wij alle medewerkers aan dit radio-station dank voor hetgeen zij in de afgelopen 8 maanden onder meer ook ten behoeve van het Medanse publiek hebben verricht.
Toen Luitenant Hopman in september '45 van de staf in Singapore opdracht kreeg om zo spoedig mogelijk een radio-station in de lucht te brengen, is hem dit met een staf van toegewijde medewerkers gelukt, waarvan wij o.a. noemen: Marissen, Bax, Van Dongen, Foudraine, Mann, Grevenstuk en niet te vergeten de zeer gewaardeerde medewerking van het Br. Signal Corps o.l.v. Major Gregory.

Berichten (zowel voor interinsulair als buitenlands verkeer) kunnen vanaf vrijdag weer als vanouds worden verzonden via het plaatselijk telegraafkantoor van de Indische PTT, uiteraard tegen berekening van het hiervoor geldende tarief (dus niet meer gratis).

BEHIND MY CALL PAoPKC

De vele reakties die ik ontving op mijn naschrift in deel 4 van de serie “40 jaar na dato” hebben mij op het idee gebracht het voorbeeld van PAoPOC te volgen.

Stuur ons de beweegredenen waarom u destijds de RCD heeft verzocht uw station als zodanig te registreren. Het hoeft echt geen lang verhaal te zijn, enkele regels zijn al voldoende. Van het geheel zal ik dan een kompilatie maken en deze in CQ-PA publiceren.

Oók zij, die door de RCD-computer toevallig een voor hen zeer toepasselijke of bijzondere suffix toegewezen hebben gekregen; worden hierbij uitgenodigd hiervan schriftelijk mededeling te doen.
(Zo hoorde ik bijv. onlangs dat OM Orie, een oudtelegrafist van de marine, de roepletters PA3DSM had toegewezen gekregen' een call die zijn oude navyvrienden onmiddellijk interpreteerden als “De Seinende Marinier”, hi. En wat te denken van PA2RNI, oud-technikus van Radio Noordzee International.)

Zelf ben ik een QSO al eens “Piep Klein Condensatortje” genoemd; hoewel aan deze letterkombinatie een geheel andere reden ten grondslag ligt (maar daarover een andere keer).
Eén waarschuwing is hierbij wel op zijn plaats.
Een grapje is leuk, maar houdt u echter wèl van tijd tot tijd aan de officeel voorgeschreven internationale alfabetische spelling i.v.m. de machtigingsvoorschriften!

De naam van onze nieuwe rubriek is “BEHIND MY CALL”.

Inzendingen s.v.p. vóór 31-12-1985 aan: PKC, Postbus 45651, 2504 BB Den Haag. Op de enveloppe in de linkerbovenhoek vermelden “behind my call”.

J. van Drunen, ex-PK1AE,
thans PAoPKC
archivaris PK-Comité

BEHIND MY CALL PAoPKC

Als OM Van Dam van zijn professionele elektronika wil uitblazen, start hij zondagsmorgens nog wel eens een bietenstamper.
RTTY is op dit moment praktisch de enige mode die PAoRVD van tijd tot tijd nog wel eens beoefent.
Met 50 U-matic-machines in huis, 3 x BCN-1 inch, 2 stuks 1 inch C-formaat, 1 x BVU-800 en 1 x BVH-2000, diverse LDK en ENG-kamera's, 3 Grass-Valley mixers en 1 Rank-Cintel filmscanner (om maar enkele toppers uit zijn bedrijf te noemen) kunt je toch wel meer doen zou je zo denken!
En dat is ook zo, want ‘EFO’ (afkorting van Eerste Rotterdamse Filmonderneming; maar dat was nog vóór het video-tijdperk) maakt aan de lopende band produkties voor Europa, Australië, Israël, etc., ja tot zelfs hoog in de stratosfeer, t.w. voor Sky Channel, hi!

Zo zijn er meer vreemde figuren in Nederland. Neem OM Tijsseling (PAoHAM): “ verkoop en reparatie van de nieuwste radio-tv-videorecording en aanverwante zaken”. Bespeelt in zijn schaarse vrije tijd niets liever dan een T-37 of T-100.

Vanwaar die nostalgische tik, waar anderen likkebaardend naar de bedrijfsapparatuur van deze OM's staren?
Met deze gedachte in slaap vallend, droomde ik dat de beheerder van de Flevozender i.v.m. de bezuinigingen door Neeltje Smit-Kroes werd opgedragen de zender voortaan te monitoren op een oude kristalontvanger die zij hem zelf kwam aanreiken na deze eerst in het postmuseum te hebben ontvreemd!
Zo ziet u maar weer wat voor ‘angstdromen’ de nostalgische gedragingen van sommige OM's bij anderen kunnen opwekken, hi!

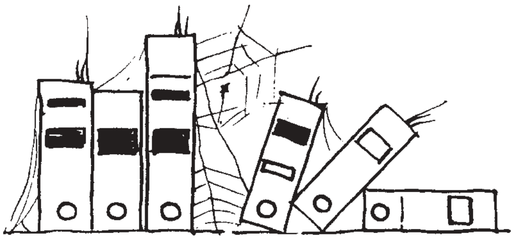
De post bracht de volgende dag o.a. een brief van PA2GHZ (PA 2 Gigahertz). Hij schrijft: Ik mocht nog kiezen en de G staat voor Gert (dat is mijn naam), de H voor Henny (dat is mijn XYL) en Z is mijn QTH (Zelhem).

De daaropvolgende dag bracht een briefje van PAoNDS (OM Vriends uit Helmond). Ik citeer: Voorjaar 1969 examen gedaan, op examenformulier stond Vriens (zonder d). Toen ik de PTT-ambtenaar hiervan op de hoogte stelde, zei deze: “Mijnheer, als u slaagt, stel ik voor dat we er NDS van maken, dan staat het er voor eens en voor altijd goed op.” Laat ik nu nog slagen ook, hi.

De zendingen daarna bedroegen ook hoofdzakelijk naam- of plaatsafkortingen, zoals PAoWVL (Wim Vlinkervleugel).
Probleem was, wat moest de zoon van PAoWVL kiezen toen die ook geslaagd was? Wel, die nam PAoVLI (hi). Maar de meest simpele oplossing had de QRP van PAoSTM; hij gaat voortaan door het leven als PA3STM. En als PAoSON er niet doorkomt met de officiële spelling, dan seint hij gewoon september, oktober, november.
Tien tegen een dat het dàn wel lukt.
PAoLEV (Lou Evers), PAoBL (Boy de Leeuw), PAoSIG (OM Sigmond), PAoHBV (H.B. Veenhuyzen), PEoWHF (W.H. Fieten) en ga zo maar door.
De mij toegestane plaatsruimte in CQ-PA is er niet toereikend voor, sterker nog, ik denk dat we op deze manier een half call-boek opnieuw aan het drukken zijn.

Wat ik heb gemist - en waar ik nog steeds op zit te wachten - zijn echter waargebeurde anekdotes, symbolen, herinneringen of tradities, waarom u de PTT destijds heeft verzocht uw station als zodanig te registreren.
Ik weet dat ze er zijn: marconisten en vliegtuigtelegrafisten wiens boot of vliegtuig in de oorlog verloren is gegaan en daarna de roepletters in hun call hebben opgenomen. Idem van OM's die werkzaam zijn bij landmobiele, expeditionaire en ondergrondse stations; doch wil deze eigener beweging niet bekend maken.
Kom lui, wat minder valse bescheidenheid, het is tenslotte voor de historie dat we het u vragen ...
Voor adres: zie “40 jaar na dato”, blz. 734, CQ-PA nr. 33/6 december 1985.

FLITSEN
UIT HET PK-ARCHIEF

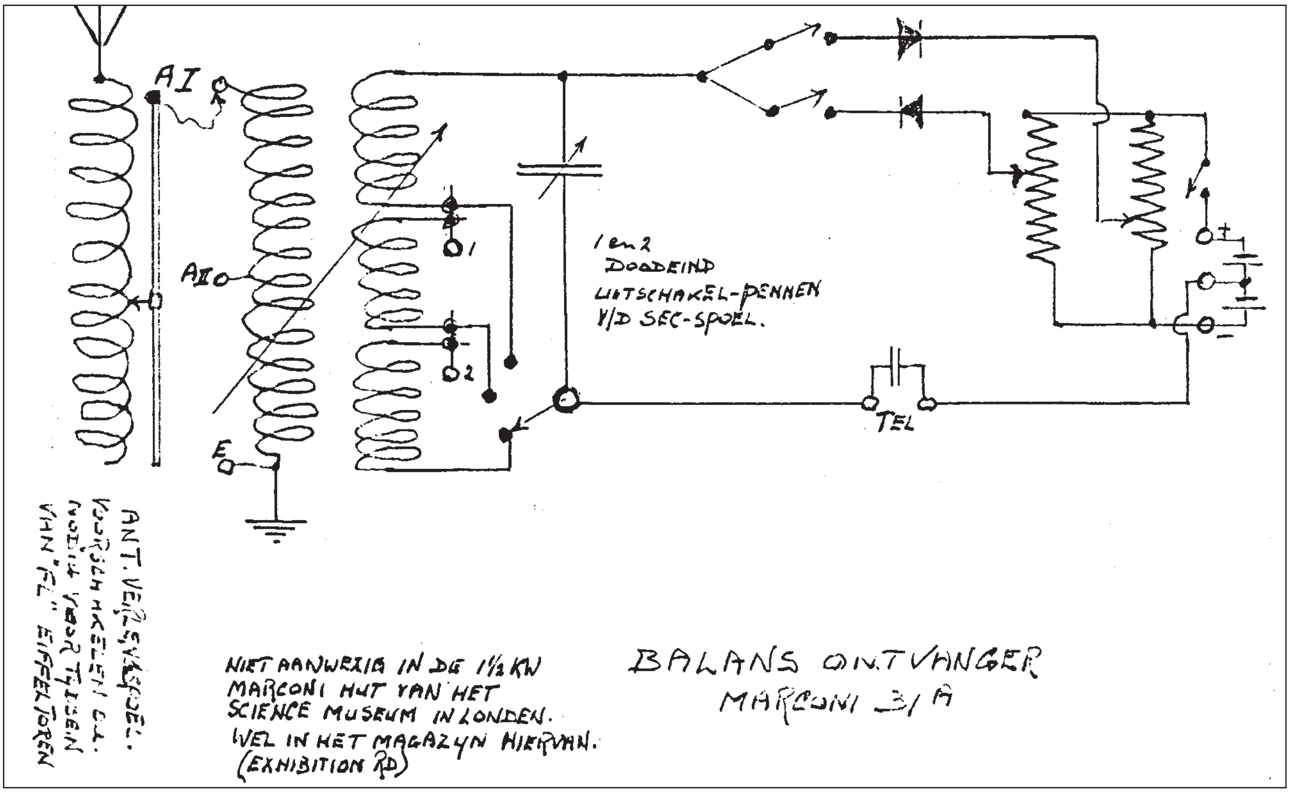

J.E.M. van Drunen PAoPKC

De servet van 'toean marconi'
Bij het lezen van het artikel in CQ-PA december 1986 en Electron 1987, inzake de reconstructie en tentoonstelling van een radiohut anno 1925, herinnerde ik mij dat in het PK-jaarboek 1980 in een inleidend artikel de maritieme verbindingen in Nederlands Oost-Indië gedurende de jaren '20-'30 aan de orde zijn gesteld. Het artikel is te lang om in CQ-PA over te nemen, maar de inbreng van de verschillende reünisten, alsmede de in het PK-jaarboek afgedrukte foto's, geven een goed beeld v.w.b. de werking van de Marconi-installatie type 31-A.

Noot - De op de jaarlijkse PK-reünie aan de orde gestelde onderwerpen zijn destijds ter verdere uitwerking op band vastgelegd. Vrijwel alle banden van op PK-symposia behandelde historische onderwerpen zijn gelukkig bewaard. Zodoende was het voor mij vrij eenvoudig om het commentaar naar voren te halen van wijlen Johan Marissen, die als radio-officier (door Indonesische scheepsbedienden 'toean marconi' genoemd) over dit onderwerp in 1980 de meeste inbreng had. Sterker nog: bij de band trof ik ook nog een papieren servet aan, waarop PAoPLM zo maar uit zijn hoofd het schema van de Marconi $1\frac{1}{2}$ kW draaivonkzender en balansontvanger had getekend en dat (mind you 1980) liefst 55 jaar na dato dus! Om te laten zien dat e.e.a. 'real' en geen 'fake' is, heb ik de redaktie verzocht om de servet-krabbel van Johan integraal af te drukken, waaraan OM Cramer - zij het

met bloedend hart - heeft voldaan. (Onze hoofdredacteur vindt ‘krabbels’ maar slordig in zijn CQ-PA, hetgeen aan de altijd keurig verzorgde lay-out van ons blad goed is te merken. Voortreffelijk zoals die man dat doet.) Ik heb hem echter voor *één keer* van de authenticiteitswaarde van Johan's servet kunnen overtuigen; alleen het schema van de balans-ontvanger is overgetekend, gezien het voor reproductie te onduidelijk was.

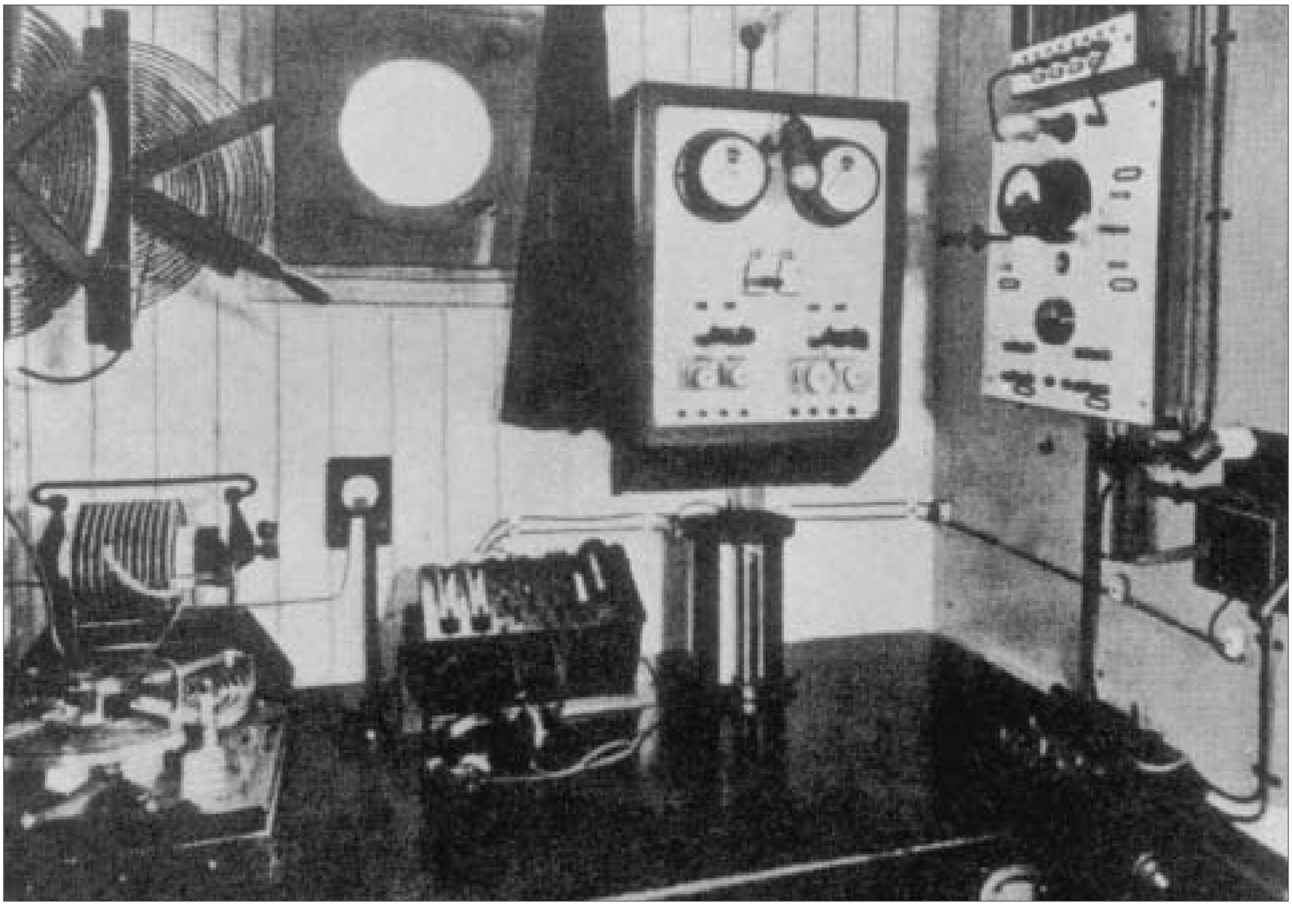
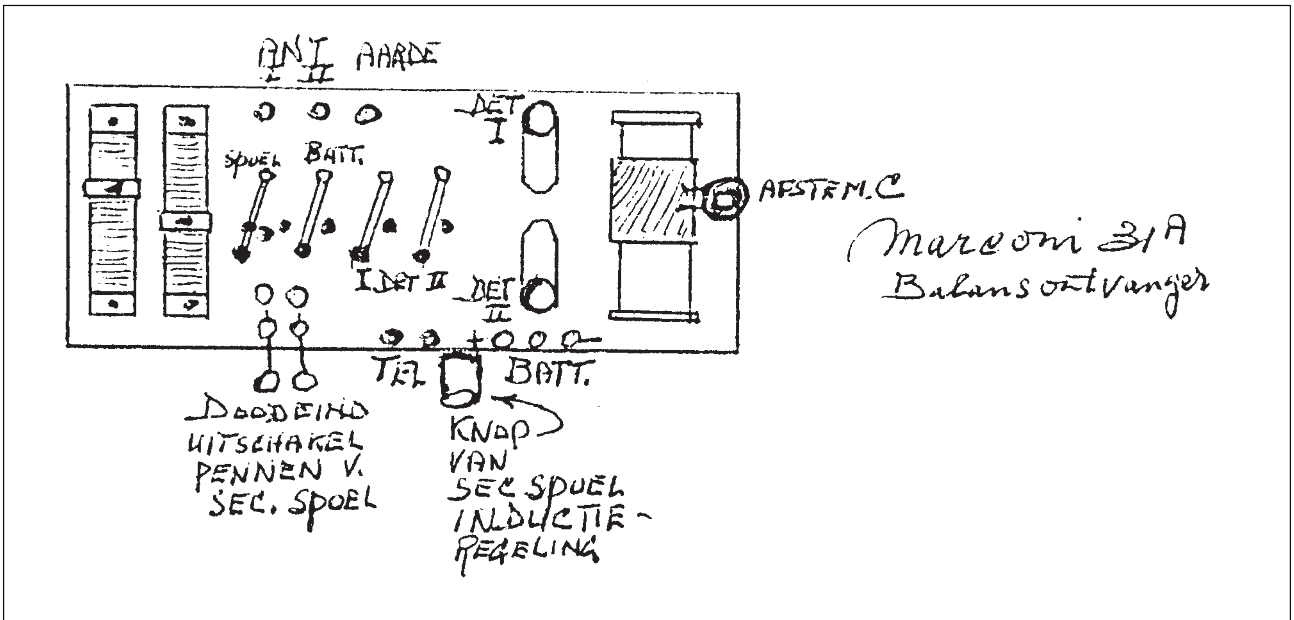
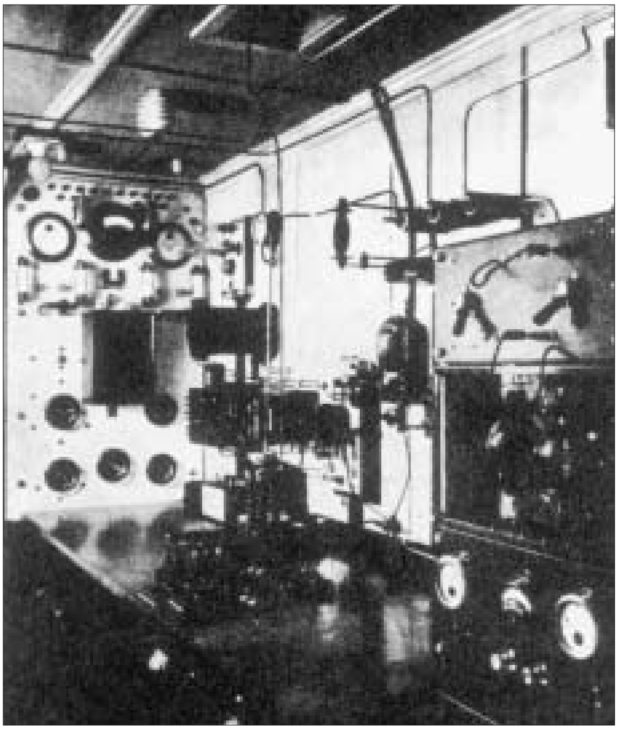

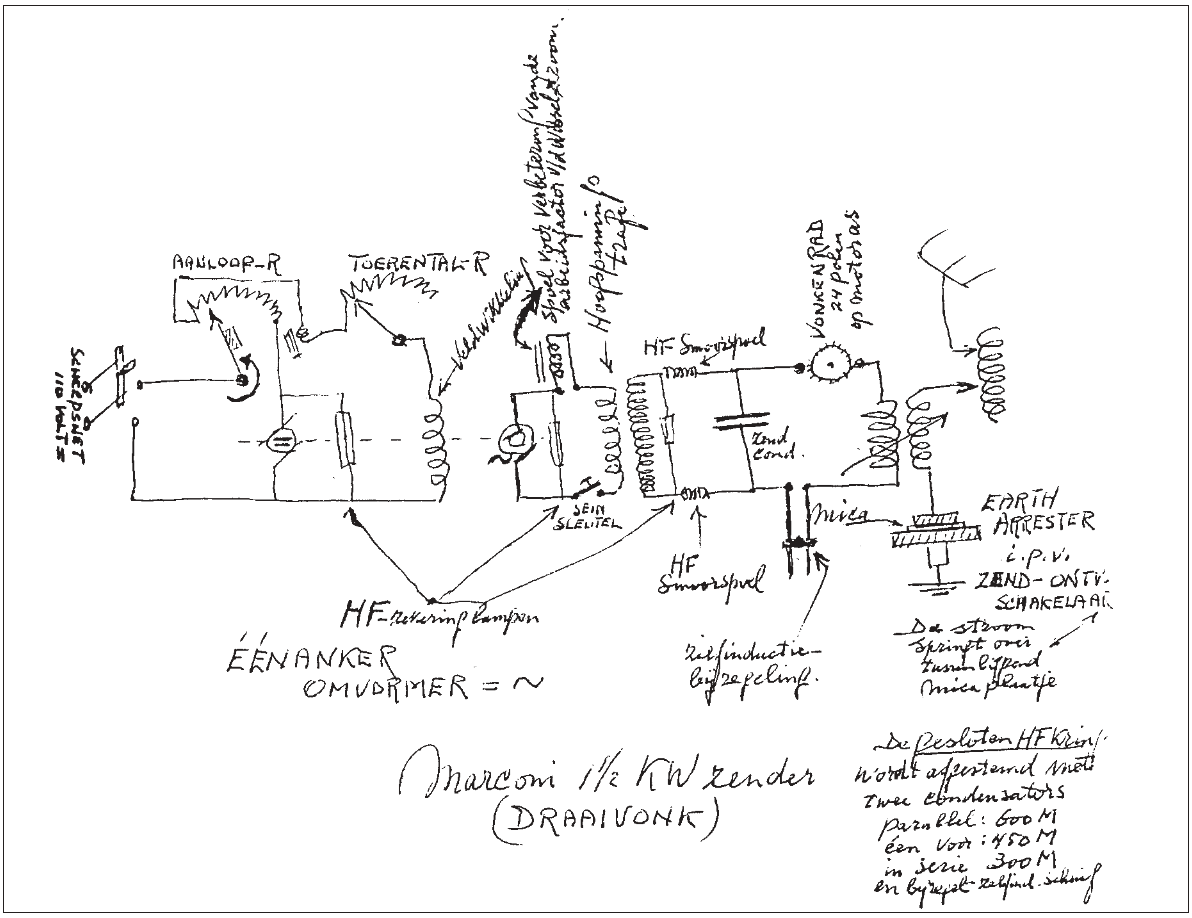
foto A.

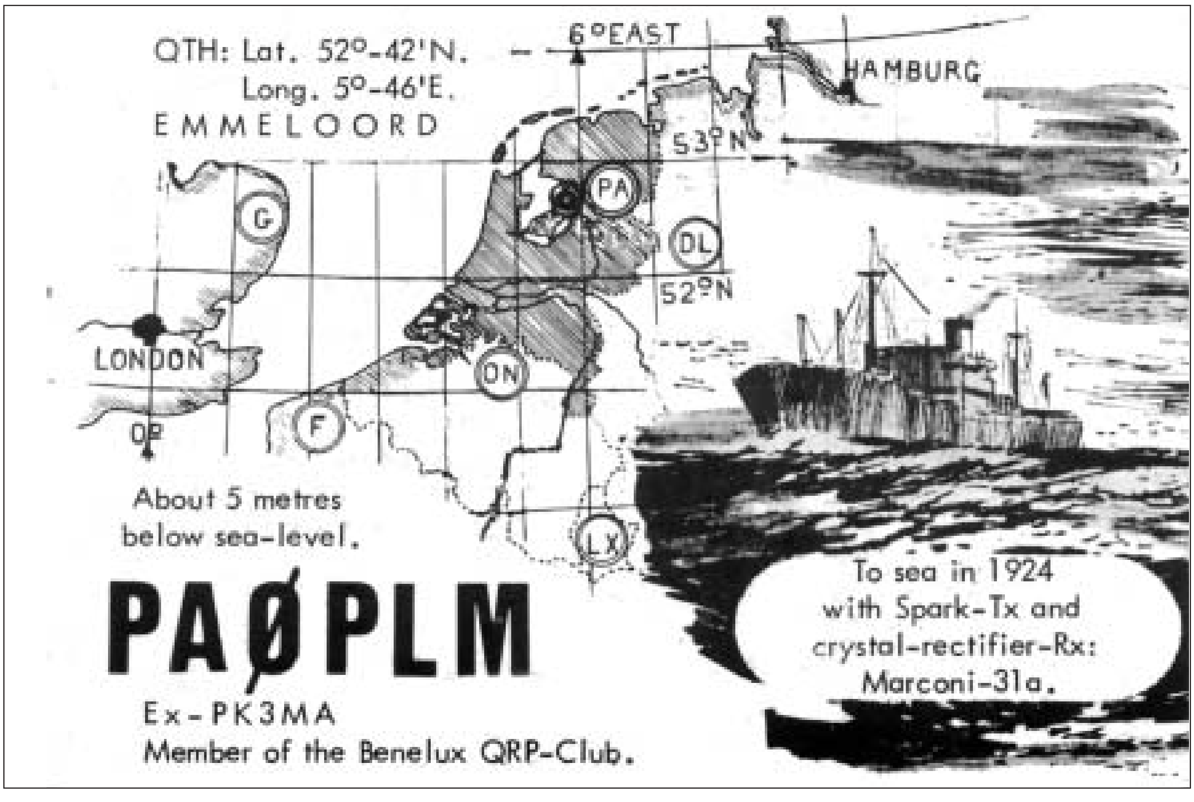
En dan nu het bandfragment van wijlen OM Marissen:
“... ja, die foto's zijn prima, zo heb ik zelf ook nog dienst gedaan.” Protest op de band mijnerzijds: “ ... die foto's zijn te zwart, waarschijnlijk indertijd met magnesiumlicht genomen.” Johan, zich wijselijk niets van mijn interruptie aantrekkend, kakelt vrolijk verder: “Die zender dat is een NSF, 2 kW met blusvonkenbrug, waarboven de antenne-variometer van de zender. Boven de condensatorbak: de koppelspoel met gekleurde stopbussen voor 600, 450 en 300 meter golflengte, daarnaast de aardstroommeter met koperband-aardleiding naar de scheepshuid. Rechts daarvan: Marconi 31-A balansontvanger en daar weer rechts van: de antenne-verlengspoel voor de ontvanger (foto A).
Die Marconi 31-A had twee carborundum-kristallen, die afzonderlijk en ook beide tegelijk ingeschakeld konden worden. De afregeling werd eerst gedaan met ieder kristal afzonderlijk (t.w. op beste sterkte) en wel d.m.v. de potentiometers links op het toestel. Daarna moest je beide kristallen inschakelen die tegengesteld-gelijkrichtend waren opgesteld. Door nu met de potentiometer één van de kristallen wat af te zwakken, werd de stroom, van nul door telefoon, weer wat doorgelaten en kon op die wijze het luchtstoringseffect wat verminderd worden. Zelf heb ik hier weinig gebruik van gemaakt, want het was niet effectvol. Ik heb mijn oren aan zacht, selectief geluid gewend laten raken.” “De meeste schepen waren met een dergelijke installatie uitgerust. Alleen de grote DAM-schepen van de Holland-Amerika-lijn en de latere nieuwe passagiersschepen van de Indië-route hadden een station volgens foto B.”

foto B.

“Dienstdoend kwam ik uit met de ‘Rembrandt’, maar ook dat schip had slechts een wat zwaardere blusvonk-zender van 3 kW, wèl met een lampontvanger (één pit) met afzonderlijk een Marconi-90 versterker met één dubbelroosterlamp, die zowel HF als LF moest doen (gelach van zaal op band).
Wacht, ik zal het schema en de frontplaatverdeling van de Marconi 31-A even voor jullie tekenen. Heeft er iemand een stuk papier? Ach, laat maar, ik pak mijn servet wel ...”
”De oudste schepen hadden meestal een Marconi $1^{1/2}$ kW draaivonkzender met een 31-A ontvanger, die later werd vervangen door de O-34, dat was een éénlamps honingraat-ontvanger. De pit was een Marconi V-24 plus 1 (jawel, één!) reserve-pit, dus moest je onderweg niets kapot maken” (zaal ligt dubbel van het lachen).
Tot zover Johan's inbreng. Ik moet u bekennen dat ik de inmiddels 7 jaar oude opname van OM Marissen met gemengde gevoelens heb beluisterd; ik zag PK3MA weer helemaal voor mij! Maar soms toch ook met een lach, want de grappige zeemanstermen die

AANLOOP-R
TOERENTAL-R
HF Smoorspoel
VONKENRAD 24 polen op motoras
Zend Cond.
mica
EARTH ARRESTER i.p.v. ZEND-ONTV. SCHAKELAAR
HF Smoorspoel
HF-Rekering lampen
ÉÉNANKER OMVORMER = ~
Zelfinductie-bijregeling.
Seinsleutel
Marconi 1½ KW zender
(DRAAIVONK)

QTH: Lat. 52°-42'N.
Long. 5°-46'E.
EMMELOORD
6°EAST
HAMBURG
53°N
52°N
PA
DL
G
LONDON
ON
F
LX
About 5 metres
below sea-level.
PAØPLM
Ex-PK3MA
Member of the Benelux QRP-Club.
To sea in 1924
with Spark-Tx and
crystal-rectifier-Rx:
Marconi-31a.

'toean marconi' zo nu en dan er tussendoor gooide, heb ik om diplomatieke redenen maar weggelaten. Ik zou ze nooit door de censuur van Ben PEILTE hebben gekregen.

Dit artikel is niet compleet zonder de 'visitekaartjes' van PAoPLM. Op blz. 44 ziet u het ss Tjikini (over zijn belevenissen aan boord waarvan ik u nog eens hoop te vertellen) en op blz. 47 die van zijn laatste ligplaats aan de wal (Emmeloord in de Noord Oost Polder), waarvandaan hij tot aan zijn dood in 1984 uitsluitend nog op 'ethergolven' i.p.v. 'watergolven' dobberde, zoals hij altijd zei. Of beter 'seinde', want aan fone had die supervonkenboer een vreselijke hekel; dat was beneden de stand van toean marconi!

P.S. 1
Belangstellenden wonende in de regio Den Haag e.o. die het Marconi-apparaat willen zien, behoeven hiervoor niet naar de tentoonstelling van Radio Holland in Rotterdam of het Nederlands Scheepvaart Museum in Amsterdam. Het Nederlands Postmuseum in Den Haag bezit óók een Marconi 31-A installatie. Het museum is gevestigd in een onlangs geheel nieuw gerenoveerd perceel in de Zeestraat 82 te Den Haag en is van maandag tot en met zaterdag geopend van 10 tot 17 uur; op zondag van 13 tot 17 uur.

P.S. 2
Het is u toch bekend dat in R-41 uit piëteit een verenigingszender naar OM Marissen is vernoemd? Roepletters PI4PLM, de VRZA-afdelingszender van Flevo-NOP. Stationair vanuit het afdelingslokaal goed voor 1 punt; tijdens manifestaties werkend onder / A geldig voor 5 punten PK-certificaat.

REDACTIONEEL

Vele jaren heeft OM Marissen PAoPLM meegewerkt aan het tot stand komen van CQ-PA. Een van zijn aktiviteiten was o.m. het maken van de jaarlijkse kerstpuzzel.
Na zijn overlijden in juni 1984 is een aantal van zijn aktiviteiten overgenomen door nieuwe medewerkers.

We willen in dit Kerstnummer u OM Marissen in herinnering geven aan de hand van een voorval uit zijn leven.

Op de PK-reünie 1982 werd ook nog even stilgestaan bij het feit dat PAoPLM tijdens zijn carrière als marconist a/b van het ss "Tjikini" óók nog als onbezoldigd vroedvrouw heeft gefungeerd (zie CQ-PA 23, jrg. 31). Tijdens een van zijn vele vaarten moest een Chinese vrouw aan boord bevallen en is de radiohut van Johan omgeturnd tot kraamkamer!!
E.e.a. is in een act voor de tv-camera met een pop nauwkeurig nagespeeld, waarbij de fouten die PAoPLM indertijd heeft gemaakt breed zijn uitgemeten. O.a. heeft hij het kind, terwijl het nog nat was van het vruchtwater, op een rol watten gelegd, waarop het prompt in een sneeuwpop veranderde, want de watten bleven natuurlijk op het gele lijfje kleven!!

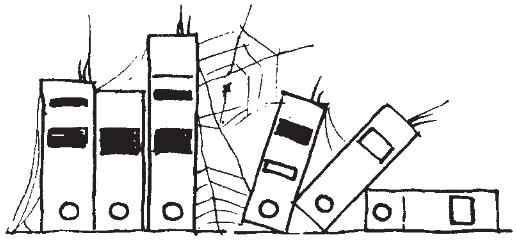

Op de foto v.l.n.r.: luisterpost PA-7201 die met een stethoscoop z.g. de harttonen van de baby-"sneeuw"pop beluistert, daarnaast de promotor van het geheel t.w. "professor" Veenhuyzen (PAoHBV) en vervolgens de promovendus OM Marissen (PAoPLM), welke een replica van "Tjikini" (een Chinees poppetje) van NL-645 krijgt aangeboden (men heeft indertijd namelijk het kind de naam van het stoomschip "Tjikini" gegeven).

Foto: PAoPKC

FLITSEN

UIT HET PK-ARCHIEF

J.E.M. van Drunen PAoPKC

In een van onze vroegere publicaties heeft u kunnen lezen dat de NIVIRA vóór WO-2 een van haar leden tot vonkenboer had benoemd. Dat was OM Marissen, alias toen Marconi, PK3MA (ex PA-oPLM); voor verdere gegevens zie artikel CQ-PA 12/87.
Minder bekend echter is het feit dat er ná WO-2 in onze Oost nòg een vonkenboer is geweest, t.w. OM van Weerlee, PK1PW/maritiem mobiel; in Nederland PAoYZ.
In 1982 kreeg het bestuur van het PK-Comité het lumineuze idee de op de jaarlijkse symposia aan de orde gestelde historische onderwerpen voortaan op video vast te leggen. Leuk voor het nageslacht, maar wel moeilijker voor mij te citeren. Arm- en beenbewegingen, gezichtsexpressies enz., welke een betoog ondersteunen, zijn moeilijk te recenseren. Toch wil ik proberen, gezien de historische essentie van het verhaal, een en ander voor u in druk te vertalen. Het tv-interview met PAoYZ toont namelijk op treffende wijze hoe improviserend het zeetransport in 1945 moest worden gestart; het grootste gedeelte van de Nederlandse vloot en daarbij behorend supply was tijdens WO-2 immers verloren gegaan.
PAoYZ: Ik monsterde in oktober 1945 in Amsterdam aan aan boord van de Tjimanoek.*) Gedurende de oorlog had die schuit braaf allerlei transporten gedaan. Ik ging als radio-telegrafist; bestemming het Verre Oosten. Het schip, gebouwd in 1911, was nog met 65 V gelijkspanning uitgerust, kun je nagaan (hi). Er was een NSF-zender aan boord, uitgerust met buizen van vóór de oorlog. De ontvanger was een rechtuit type HL-7, met als anodebatterij allemaal van die hele kleine accu'tjes; iets verschrikkelijks! Daar ben ik begin 1946 mee in de Oost aangekomen. We hebben daar toen reizen gemaakt naar Saigon en Calcutta; hoofdzakelijk om rijst en andere goederen voor Batavia te halen. Daarna kregen we opdracht om naar Nieuw-Guinea te gaan. U begrijpt dat ik als rechtgeaard radio-amateur met zo'n installatie aan boord helemaal niet gelukkig was. Ik ben dus de wal opgegaan en heb aan de betreffende gouvernementsinstantie op het Koningsplein in Batavia kenbaar gemaakt dat, als ik in Nieuw-Guinea aan onderdelen kon komen, ik op grond van mijn amateurzendmachtiging vanaf de Tjimanoek maritiem mobiel wilde werken.
De eerste ontvanger die ik op de kop tikte was een Morotai, die hadden de Australiërs tijdens WO-2 in gebruik, een super van Philips-Australië. Hij was wel defect, maar ik heb hem weer gerepareerd.
Het probleem was, hoe kom je nu aan Hsp als je 65V gelijk hebt. Dat heb ik in Biak als volgt opgelost. Degenen die na de oorlog in Biak zijn geweest weten dat daar hele consets (= opslagplaatsen) vol met radio-apparatuur en nog een heleboel andere nuttige dingen stonden. Het verhaal ging dat, als je in de grond schoffelde, de buizen naar boven kwamen en dat was ook ergens wel waar, want je kon er verschrikkelijk veel materiaal op de kop tikken (gelach uit zaal op band, oPKC). Ik heb daar dan ook de nodige command-sets vandaan gehaald en niet te vergeten BC-348's. In die BC-348 zaten roterende omvormertjes en die heb ik toen via serieweerstanden weten aan te passen op 65 V. Toen ik eenmaal zover was heb ik in mijn woonhut naast mijn stretcher provisorisch een radioshack ingericht. Aanvankelijk had ik deze activiteit ook vanuit de radio-hut willen doen, maar dat mocht niet van de kapitein.
Officiële verbindingen met de wal liepen in die dagen allemaal nog via Batavia, wat natuurlijk verschrikkelijk omslachtig was. Gelukkig waren er ook militaire verbindingen, tweemaal per dag op 7 MHz. Die militairen buitten dat aardig uit, want als ik ergens aan wal kwam moest ik voor ze als tegenprestatie defecte omroepdozen repareren!
Uiteindelijk bereikten we Hollandia. Zes dagen laden per week; de zondag werd door ons uitsluitend besteed voor het innemen van ‘geestrijk

*) SS Tjimanoek, gebouwd 1911, 5628 brt, roepletters PKIC, L-ant, verm. 1 kW/216 mW. Schip was o.a. behulpzaam op 6 maart 1942 bij de evaluatie van Tjilatjap naar Freemantle

vocht' (maakt drinkgebaar richting camera, oPKC). Bovendeks wel te verstaan, want beneden was het bloedheet! En dan te bedenken dat je dat spul in Holland alleen maar ijs en ijskoud drinkt! Na 3 weken zei 'n pief van het walkantoor: "Jullie hebben het." Maar onze ouwe (Piet zijn kapitein, oPKC) zei: "We hebben de helft nog niet van wat er in kan." Ze zijn toen nogeens goed gaan zoeken en vonden toen in de bush-bush, overwoekerd door onkruid, nog ettelijke consets met apparatuur.
Edoch, mijn scheepszender raakte defect. Daar gingen de bleeders van stuk (belastingsweerstanden, oPKC). Zowel de kg- als de 600 meter-zender werkten niet meer. Het enige wat ik nog wel had was een vonkzender.
In die tijd hadden dit soort schepen nog een vonkzender aan boord (het schip dateerde immers van ver voor de oorlog). Goede raad was duur, waar haalde ik bleeder-resistors vandaan? Die hadden we niet aan boord. Ik de wal op, in de Amerikaanse bush bush-dump niets te vinden. Een paar Japanse krijgsgevangenen, die in een Amerikaanse werkplaats verplicht te werk gesteld waren, verschaften mij isoleerdraad van zo'n 120 Ohm per meter, welke ik daarna op de oude vormen van de bleeder heb gewikkeld. Dat ging een paar minuten goed, maar dan werd de zaak zo warm dat alles weer naar beneden schoof en was het weer mis. De boordwerktuigkundige adviseerde er clingerit om te doen (pakking waarin metalen draden zijn verwerkt). Dat heb ik er toen omgeklemd en zo heb ik 3 maanden gewerkt (van Hollandia naar Batavia). Wel natuurlijk direct een SVC-tje naar Batavia gestuurd (= diensttelegram, oPKC) met de opdracht: zorg dat de bullen er bij aankomst zijn. In Priok vroeg ik: "Waar zijn de spullen?" Antwoord: "We hebben het Amsterdam doorgegeven, maar tida ada (we hebben nog niets)." Ik weer: "Wat nu." "Ja, wat nu." "U hebt toch spullen." "Ja, ik heb wel spullen." "Nou, dan gaan we toch met de onderdelen van uw amateurzender de scheepszender repareren." Zo ging dat toen...

Even verder op de video-band nog zo'n mooi verhaal van PK3PR (OM Proeme, in Nederland PAoMMA). In 1945 moesten natuurlijk ook de omroepzenders in de archipel weer zo spoedig mogelijk werken, waarvoor o.a. OM Proeme door de Nederlandse PTT naar Soerabaja werd gestuurd, om aldaar het zenderpark weer op te bouwen. In naam was ik stationsbeheerder, maar dat stelde niets voor, zegt hij in het interview, want ik moest zelf de hele dag met een soldeerbout onder de zenders liggen om ze in orde te krijgen. Dat vergde ook zaterdag en zondags mijn aandacht; weinig tijd voor controlerondes dus!
Op 'n avond word ik om een uur of elf opgebeld

Bezoek aan boord van de Tjimanoek in Soerabaja, augustus 1947.
Zittend v.l.n.r.: OM Proeme PK3PR/PAoMMA, wijlen OM Vlinkervleugel (bekend Nivira-bestuurder, zie artikel Early Bird CQ-PA 20 dec. 1985), OM Van Beem PK3BE.
Staande: OM Hankspohr, OM Koerts PK3JK, OM Frommelt PK3JF en Van Weerloo PAoYZ.
Achterste rij: 3 voor uw scribent 'onbekende geesten'.

door de Javaanse wacht, die opdracht had elk uur alle meterstanden te noteren (de enige manier om te weten te komen of er iets uitgelopen was). Er kwam rook uit een paneel-chassis, zei hij. "Wat heb je gedaan", zei ik. Antwoord: "Eerst alle meterstanden genoteerd en toen de stroom afgezet, toean." Dat vond ik geweldig van hem, maar toch ben ik er zeker van dat hij éérst de stroom heeft afgezet en toen pas de meterstanden opgenomen, want in het boek stonden alle meters op nul genoteerd (hi)!
Naar aanleiding van dit voorval ben ik 's avonds frequenter gaan kijken. Op zekere avond kom ik weer op Embong Malang: volop licht aan in het zendergebouw, maar geen wacht te bespeuren. Ik terug naar het woongedeelte en daar zit meneer heerlijk te eten. "Smaakt het", zei ik. "Baik betoel" (= prima, oPKC), is zijn antwoord. Ik meegegeten, zoals dat in Indië gaat (het zou tegen de adat zijn geweest dat te weigeren), maar na afloop heb ik hem toch maar te verstaan gegeven dat ik het op prijs zou stellen als hij die nacht verder op de zenders zou letten. Ontwapenend was zijn ant-

woord: “Maar toean, ik ben er voor het eten nog geweest en toen heb ik op de hoek van het gebouw een geest zien zitten en die heeft mij toegefluisterd, ga maar gerust eten, ik let wel op.” (Hilariteit in de zaal, oPKC), PAoMMA: Toen heb ik even nagedacht en niet gelachen, want dat kon ik ten opzichte van deze eenvoudige Javaan met zijn heilig geloof in geesten niet maken. “Als die geest je dan maar een seintje geeft als er iets fout gaat”, zei ik.
“Dat heb ik ook met de geest afgesproken toean”, was zijn antwoord. Toen heb ik mij omgedraaid, omdat ik mijn lach niet meer kon houden, aldus PAoMMA, die - hoewel hij zelf zegt niet in geesten te geloven - aan tv-interviewer PAoGRE moest toegeven dat er verder nooit meer iets bijzonders op Embong Malang was gebeurd.
PAoMMA: Op een gegeven moment moesten wij naar de benedenstad in de buurt van de Oude Brug verhuizen, derhalve zouden er heel wat zenders versjouwd moeten worden.
Ik zei tegen de Javaanse zenderwacht: “Hoe zullen we dat doen, het moet 's nachts gebeuren, want de volgende dag moet alles weer draaien.” Terwijl ik in de benedenstad was om de nodige voorbereidingen te treffen, heeft hij alle zenders met behulp van bamboedragers op 2 vrachtwagens gezet en verdraaid, de hele operatie verliep, ik mag wel zeggen, geruisloos dankzij de organisatie van voormelde zenderwacht. Ik heb er alleen maar met grote ogen naar gekeken, behoefde er zelf geen hand naar uit te steken. De enige hand die ik heb uitgestoken was om de zenderwacht na afloop voor zijn organisatie te bedanken. Zijn antwoord: “U moet mij niet bedanken toean, maar de geest die over mij waakt!”
Om dezelfde reden verkoos hij in zijn bergkampong te blijven en vertikte hij het om als zenderwacht in de benedenstad dienst te doen. Stel je voor, hij en zijn geest gescheiden van elkaar ...
Alleen zij die zelf in Indië zijn geweest, zullen begrip voor deze mystiek kunnen opbrengen!

CQ-PA 5/1988

WELDRA KERSTMIS EN NIEUWJAAR

December, de maand met aan het eind een aaneenschakeling van vrolijke feestdagen staat weer voor de deur.
Het lijkt alsof de tijd steeds sneller gaat. Een jaar gaat voorbij gelijk een maand.
Velen kunnen zich nauwelijks meer herinneren dat 36 jaar geleden de VRZA werd opgericht. En toch is dat zo, kijkt u maar na in de statuten, 23 november 1951.

Wetenschappelijk gezien is 1987 een vruchtbaar jaar geweest. De electronica, de medica, de mechanica ... op alle terreinen van het moderne leven is vooruitgang geboekt.

Wat echter vaak vergeten wordt, is dat achter al die nieuwe vindingen, verbeterde technieken en processen ‘homo sapiens’ staat; tenslott is hij de enige realiteit die telt.

Computers, robotten en satellieten ontstaan niet vanzelf; zij worden ontworpen, gebouwd en getest door de mens.
En elke mens (welk beroep hij of zij ook uitoefent) draagt aan deze evolutie een steentje bij.

Bekijken we ‘homo sapiens’ nader, dan komen we tot de volgende conclusie: hij vordert geen stroomverbruik, er komen geen schakelelementen aan te pas en de delen waaruit hij is opgebouwd, alsmede de ‘automatieken’ waarmee hij is toegerust, hebben in de loop van een miljoenen jaren lange ontwikkeling een uiterst hoge graad van bedrijfszekerheid bereikt.

Edoch, om deze graad van perfektie (top-conditie zegt men in de sport) te behouden is bij tijd en wijlen rust en ontspanning nodig.
Ontspanning die u, radio-amateur, kunt vinden in talrijke evenementen welke onze vereniging jaar in, jaar uit, voor u organiseert, zoals contesten, velddagen, certificaten, bouwprojekten, verenigingsuitzendingen, vossejachten, enzovoorts.

U, die door het lidmaatschap van de VRZA ertoe bijdraagt, dat deze vorm van ontspanning in 1988 opnieuw voor ons allen kan worden gecontinueerd, wensen wij hierbij gaarne een Vrolijk Kerstfeest en een Gelukkig Nieuwjaar toe.

Bestuur VRZA Afdeling Den Haag e.o., J. van Drunen, sekretaris

CQ-PA 25-1987

Over een kerstdiner dat niet is doorgegaan, wat eraan vooraf ging, en waarom het niet plaatsvond ...

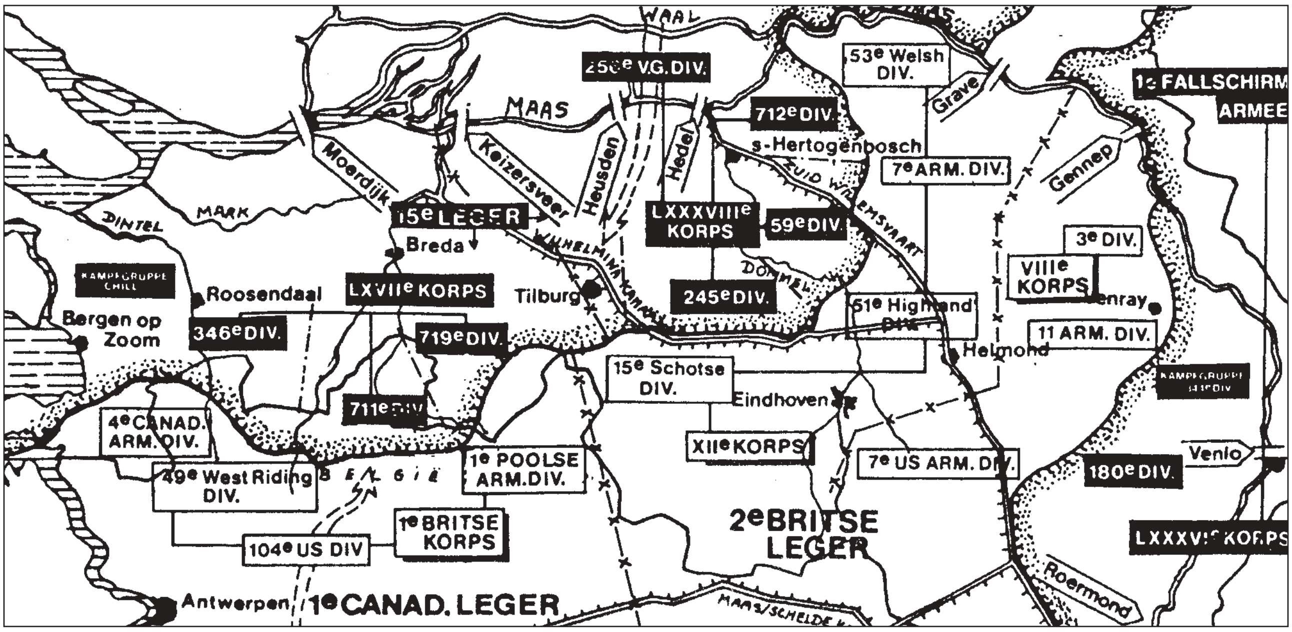
Een verhaal over wonen en leven
in frontgebied anno 1944
door J.E.M. van Drunen, PAoPKC

Velen denken bij het zien van journaalbeelden uit bijvoorbeeld Libanon of Noord-Ierland: “Als ik daar woonde, ging ik meteen verhuizen.” Zij vergeten daarbij, dat als men in zo'n demarcatiegebied woont, men niet heeft te kiezen, alleen maar te aanvaarden. Degenen die, net als ik, tijdens '44-'45 lange tijd (noodgedwongen) in demarcatiegebieden hebben gewoond, zullen dit onderschrijven. Een dergelijke denkwijze is even naïef als die waaraan wij ons tijdens de bezetting zelf ook bezondigden. Wacht maar, zeiden we toen vaak tegen elkaar, na de bevrijding hebben we alles weer volop. Nu, vergeet het maar. Ik was inmiddels al weer jaren in Indië, toen ik op een zeker moment een brief van mijn moeder ontving, waarin zij mij verheugd mededeelde dat de suiker in Nederland van de bon was (dat was in 1949, vier en een half jaar nà onze bevrijding!).

Ik denk nog vaak terug aan die 23e oktober 1944. In de vooravond een roffelend geluid in de verte, uur na uur aanzwellend, spoedig daarna gevolgd door griezelig knallende inslagen rondom. Dakpannen en ruiten van ons huis sneuvelden; door een groot gat in de gevel (veroorzaakt door een granaatinslag) zagen we - als we over de rand van onze schuilplaats gluurden - Duitse infanteristen voorbij ons huis sluipen. De hele nacht ging de beschieting door, waarbij het een wonder mag heten dat ons huisgezin er zo goed doorgekomen is. Wij woonden in een rij van 8 alleenstaande huizen, slechts omgeven door weiland, aan de rand van 's-Hertogenbosch en vormden als zodanig de eerste barrière voor onze bevrijders, de 53e Welsh en 51e Highland Divisie.
Zelf hadden wij met 4 personen in een enge, kleine kruipruimte, onder de vloer dekking gezocht, waaruit wij na afloop van de granaatregen - na verwijdering van het erop gevallen puin - naar boven konden kruipen. Onze buren waren echter minder fortuinlijk; in praktisch alle huisgezinnen waren gewonden en in twee huizen zelfs doden te betreuren.

Curieus detail: op **23 oktober 1942** startte het 8e Legerkorps van Montgomery (bijgenaamd de woestijnratten) een grote aktie tegen Rommel's Afrika Korps. Aan dit offensief, later bekend geworden als de Slag bij El-Alamein, hadden ook de 51e Highlanders deelgenomen. Bij de bevrijding van Den Bosch op **23 oktober 1944**, *precies 2 jaar later dus*, stonden de restanten van Rommel's Afrika Korps en de geallieerden van destijds *wéér* tegenover elkaar, in wat onze bevrijders ‘the Battle of the Meuse’ (de Slag aan de Maas) noemden.

De bevrijding bracht echter niet onmiddellijk de vrijheid, waarvan wij tijdens de oorlog hadden gedroomd. De polders en weilanden tussen de Waal en de Maas waren onder water gezet; Engelse, Poolse en Canadese patrouilles waren daar dankzij hun luchtsteun overdag heer en meester, 's nachts daarentegen waren de Duitse patrouilles meestal de baas.
Er was voor ons woongebied een avondklok ingesteld, daarbij was het verboden tussen 8 uur 's avonds en 6 uur 's morgens zich op straat te

De frontsituatie in Brabant half oktober. *Einddoel Maas.*

bevinden. Alle polders ten zuiden van de Maas waren door de B.S. tot verboden gebied verklaard en voor reizen naar andere plaatsen als bijvoorbeeld Waalwijk, Oss, Grave of Nijmegen was een speciale pas van de O.D. nodig. Om aan deze rompslomp en de hieraan verbonden bureaucratie te ontkomen (vaak moest voor een pasje soms 2 uur bij de O.D. in de rij worden gestaan), was de enige mogelijkheid om met geallieerde convooien mee te liften, deze werden namelijk niet door de B.S. gecontroleerd. Het is op dit moment dat het van oorsprong Engels woord ‘liften’ in onze Nederlandse taal is opgenomen, hi!

De voedselvoorziening kwam weliswaar slechts tergend langzaam op gang, doch er werd gelukkig niet massaal honger geleden zoals bijvoorbeeld in het nog bezette deel van ons land.
De ligging aan het Maasfront daarentegen heeft ook na de bevrijding van veel families een hoge tol geëist. Zo lag het gehele Maasfront in de aanvliegroute van Hitler's laatste superwapen, de V-1. Deze werden vanuit de Achterhoek gelanceerd en waren gericht op Antwerpen. Meer dan de helft bereikte echter niet zijn doel en stortte - helaas voor ons - voortijdig neer. Zolang je ze hoorde knetteren was er niets aan de hand, maar o wee als zo'n ding afsloeg, dan was hij in no time beneden. Er waren dagen dat er meer dan 60 overkwamen, soms waren er 3 tegelijk in de lucht. Verschillende stortten in deze omgeving neer. Enige dagboek-notities: 19 december: vliegende bom gevallen in Vlijmen, 14 doden, veel gewonden.
20 december: zuinig met stroom, we mogen van de PNEM slechts één kWh per week gebruiken! Gelukkig heeft Bud, de battery-charging-operator van de Royal Artillery - welke eenheid in de weilanden achter ons huis is gelegen - een autoschijnwerper in onze keuken geplaatst. Drie V-1's neergestort in de polder.
21 december: i.v.m. Kerstmis 4 ons biscuits en 1 stuk chocolade per persoon, alsmede 'n pond haring per gezin extra.
Ja, dat was ook zoiets vreemds. Wij moesten voor al deze dingen naar de binnenstad van Den Bosch. 's-Hertogenbosch was (met uitzondering van V-1's die overal in Brabant konden vallen) betrekkelijk veilig. Er was echter geen grossier te vinden die de stadswijk Orthen/Empel wilde bevoorraden. De reden was dat achter onze huizen de spoorlijn naar Nijmegen lag, die regelmatig onder Duits artillerievuur genomen werd. De binnenstad had er weinig last van; wij in Empel/Orthen echter des te meer. Ik was in die tijd in Den Bosch op de KTA (kunst- en techniek-akademie), circa 40 minuten lopen van ons huis. Ik herinner mij nog goed, dat ik van de akademie terug naar huis gaande soms plat op de

grond moest gaan liggen, de boekentas ter bescherming op mijn hoofd.
Natuurlijk lieten de geallieerden dat niet op zich zitten en installeerden ter bescherming van de spoorwegherstelploeg van de Royal Engineers een aantal geschutsstukken in onze wijk. E.e.a. tot grote vreugde van ons allen, want dat betekende inkwartiering en dus Engelse sigaretten, corned-beaf, chewing-gum, enz.; zelfs de waterleiding werd door de Royal Engineers weer hersteld, zodat we ons na maanden weer konden douchen. Machtig gewoon, zo'n activiteit, daar leefde je gewoon van op; de Duitse granaten nam je dan maar op de koop toe.

Als die Duiters overigens vanachter de Maas bezig waren, steeg er bij ons altijd zo'n klein waarnemingsvliegtuigje op. Met behulp van witgeverfde lege jerrycans hadden zij hiertoe in de polder een start- en landingsbaan uitgezet. Met een van de twee vliegers was ik spoedig zeer bevriend. Het was een rode Schot, een bijzonderheid naar ik later vernomen heb, want er zijn in Schotland praktisch geen mensen met rood haar. Althans in die tijd, of er nu wel veel zijn weet ik niet. Feit is in ieder geval dat er na de bevrijding heel wat Hollandse meisjes met rood haar met Schotse militairen zijn gehuwd.
Het aantrekkelijke voor mij was echter dat Charly (zo heette hij) vóór de oorlog in good old Schotland zendamateur was. We hebben samen er heel wat over afgebabbeld. Zelfs ben ik met hem een keer de lucht in geweest.
Moet je voorstellen: op 7 km afstand van de Maas de lucht in, daarbij laag over ons huis scherend, Charly mij over de intercom gekscherend toeschreeuwend: “You want to repair your aerial, Johnny?” Gelukkig hadden de Duitsers in Hedel die dag waarschijnlijk een snipperdag, er was althans geen Duits artillerievuur. Ik denk overigens niet dat Charly dan zoiets met mij zou hebben uitgehaald. Hij is ook degene geweest die mij een doorlopend ‘permit’ (= vergunning) gegeven heeft, zodat ik 's avonds na 8 uur nog naar de binnenstad van Den Bosch kon om er de BRAC (Bossche Radio Amateur Club) te bezoeken. Ik ben mij ervan bewust dat u mijn verhaal nu helemaal niet meer gelooft, maar toch is het echt waar. In 's-Hertogenbosch is op zaterdag 9 december 1944 door wijlen Frater Martinus (PAoVM) en OM Burgerhof (PAoBU) deze club opgericht.
Beiden onderhielden overdag verbindingen voor de O.D.-B.S. Sla er nog maar eens de inleiding van mijn artikelenserie ‘40 jaar na dato’ in CQ-PA 25/1985 op na; voor afbeelding PAoVM zie CQ-PA 45/1981.
Ook toen Charly al lang weg was heb ik zijn permit nog vaak gebruikt. Signed by a Lieutenant Flyer Observer, daar hadden die O.D.-jongens niet van terug. Wisten zij veel dat hij niet meer in Empel, doch inmiddels wellicht al ergens in het Ruhrgebied was.

Aan al deze dingen moest ik denken toen ik een dezer dagen in Panorama een fotoreportage van het jet-strand in Beiroet zag. Twee meisjes in een ietsie-pietsie-bikini onbezorgd op het strand aan de Middellandse Zee, terwijl honderd meter verder langs de groene demarcatielijn moslims en christenen volgens het onderschrift in een fel gevecht gewikkeld zouden zijn. Ik heb de foto met een loupe bekeken (nee, natuurlijk niet die meisjes ... adoeh seg) en inderdaad het onderschrift klopte. Ver van het strand aan het begin van de stadsrand waren als je goed keek kleine stofwolkjes te zien, vermoedelijk afkomstig van granaatinslagen. Ik moest ineens weer denken aan ‘Johnny, you want to repair your aerial’. ‘Boy o boy, what a life’, maar vooral ‘what a luck’.
Tot zover mijn inleiding, die ik u slechts gegeven heb voor een beter begrip van het tijdsbestek waarin zich het waar gebeurd kerstverhaal afspeelt, waarvan ik u nu wil vertellen. Tenslotte is dit een radioblad, nietwaar?

We schrijven 20 december. De 1e Poolse divisie neemt de bewaking van het Maasfront over, onze geallieerde vrienden maken zich op om in alle rust het kerstfeest met ons te vieren. Mijn moeder wordt opgezadeld met een hele verzameling blikjes, want zij willen dat ‘mums’ voor hen ‘a real X-mas dinner’ kookt. Midden in de nacht worden de bij ons ingekwartierde militairen echter ruw gewekt, het geschut wordt aangekoppeld en de colonne vertrekt tot onze verbazing richting ... Eindhoven. (Naar later bleek ter versterking van de Amerikaanse troepen i.v.m. het Ardennen-offensief.) Twee dagen later is de colonne tot onze grote verbazing plotseling weer terug, doch vertrekken evenwel 's nachts opnieuw, ditmaal Maasfront. Wat was er aan de hand? De Duitse generaal Von Rundstedt wilde

tegelijk met de aanval in de Ardennen een doorbraak forceren via het Land van Heusden en Altena naar de haven van Antwerpen. Er zouden daartoe bruggehoofden worden gevormd over de Maas bij Keizersveer en Sprang-Capelle. In één nacht werden meer dan 16.000 Duitsers in het Land van Heusden en Altena samengebracht, voorzien van licht en zwaar materiaal, tanks, geschut, ja zelfs complete bruggen. Tegelijkertijd stonden Duitse parachutisten klaar om ten zuiden van de Maas vitale punten te bezetten. Ik ga niet zover om te beweren dat, als deze tangbeweging van Von Rundstedt was gelukt, nazi-Duitsland de oorlog zou hebben gewonnen. Feit is echter dat de oorlog dan wel aanmerkelijk meer mensenlevens zou hebben gekost, temeer daar bij uitschakeling van de haven van Antwerpen de geallieerde aanvoerlijnen aanmerkelijk langer geworden zouden zijn. En wat te denken van onze hongerende landgenoten in de Randstad? Zouden die dan bij de bevrijding nog hebben geleefd? Hoe waren de geallieerden zo goed op de hoogte?

Jan de Rooij

2e van rechts de auteur van dit artikel tijdens een militaire actie met een wireless-set van hetzelfde type als door de geallieerden aan de groep André verstrekt.

Er was in Brabant een verzetsgroep genaamd ‘André’ (schuilnaam voor Jos van Wijlen). Tijdens de bezetting had deze groep o.a. onderduikadressen verzorgd voor studenten, joden, neergeschoten vliegers, overvallen op distributiekantoren gepleegd, spoorwegknooppunten opgeblazen, enz. Tot deze groep behoorde ook Jan de Rooij. Met nog enkele andere ondergrondse strijders bood hij vrijwillig aan om naar de overzijde van de Maas te gaan, teneinde daar spionage-werk te verrichten. Op weg naar het punt van oversteek worden zij onderweg aangehouden door een lid van de O.D., die hun Engelse papieren echter niet kan lezen.
Ik schreef het u al in mijn inleiding, niemand mocht de zone-lijnen passeren zonder speciale pas. De hulp van een geallieerde schildwacht wordt ingeroepen, die echter een Pool bleek te zijn en evenmin Engels kon lezen.
Wat de Pool wèl zag, was dat de inzittenden van de burgerwagen revolvers, handgranaten en 2 radio-sets bij zich hadden. Hij verwondt Jan de Rooij zelfs licht bij zijn arrestatie. De hulp van de Field-Security wordt ingeroepen, waarna allen vanzelfsprekend weer onmiddellijk in vrij-

heid. Zij zetten op een ander oversteekpunt hun poging voort; twee dagen later komt m.b.v. de meegenomen walkie-talkie het eerste radio-contact tot stand.
Door de geallieerden was opgegeven dat het bereik tussen 2 sets maximaal 10 km kon zijn. Door obstakels als huizen en bomen, bleek dit in de praktijk niet meer dan 6 km te zijn. In verband hiermee werd besloten het apparaat in bezet gebied in de omgeving van Dussen op te stellen. De set in bevrijd gebied werd zo dicht mogelijk ten zuiden van de Maas opgesteld. Om minder last van obstakels te hebben werd later besloten de ontvangpost op de bovenverdieping van het vroegere raadhuis van Capelle te installeren.

Op 22 december 1944 om 06.00 uur 's morgens meldt Jan de Rooij aan luisterpost Dick Flemming in het Capelse raadhuis zeer grote troepenconcentraties en aanzienlijke materiaal-aanvoer langs de noordelijke Maasoever. Hij geeft nauwkeurig soort en aantallen op, alsmede plaats van opstelling aan de hand van een stafkaart. Deelt verder alvorens QRT te gaan nog mee, dat over enkele dagen een grote flankaanval zal worden ingezet. Flemming, zich van de ernst van het bericht bewust, wil zich naar zijn commandant in de Heistraat begeven, doch op dat moment komt een V-1 aangeknetterd en valt even later met donderend geraas het oude raadhuis in puin. Als Flemming is uitgegraven heeft hij in zijn hand het radio-cahier met de laatste boodschap van collega De Rooij. Als hij is bijgebracht schreeuwt hij ondanks zijn pijn: “Breng dit onmiddellijk naar de chef.”

Na veel zoeken vindt André (Kpt. v. Wijlen) in de buurt van Eindhoven een generaal van de geallieerden die hij van de ernst van de door Jan de Rooij doorgegeven informatie weet te overtuigen. Deze neemt onmiddellijk contact met de Allied Commander op; de naar België onderweg zijnde troepen krijgen opdracht onverwijld terug te keren.

In de nacht van 23 december worden de Duitse opstellingen aan de hand van de gegevens van Jan de Rooij in puin gebeukt. De Duitse verliezen zijn enorm. Het enige dat de Duitsers gelukt is, is een eenheid van de 6e Fallschirm divisie bij het Capelse Veer over de Bergse Maas te zetten, welke daar dagenlang in ijzige kou in een hevige strijd van man tegen man met Poolse troepen is verwikkeld. De verliezen aan Poolse zijde zijn eveneens groot.

Natuurlijk begrepen de Duitsers dat er spionage in het spel moest zijn. Zij begonnen een grote speuraktie in het Land van Heusden en Altena. Dit leidde tot het vinden van één van de wireless-sets in de schuur van de familie Koekoek in Dussen. Zelf was De Rooij op dat moment onderweg met post voor ‘line-crossers’ naar Werkendam. De Duitsers namen alle mannelijke leden van de familie Koekoek gevangen en maakten bekend deze als represaille te fusilleren. Toen Jan de Rooij dat hoorde, nam hij zonder zich te bedenken afscheid van zijn ondergrondse vrienden en meldde zich bij het Duitse commando, wetende dat dit weliswaar zijn eigen leven zou kosten, doch dat van vijf onschuldige

Jan de Rooij-monument te Sprang-Capelle

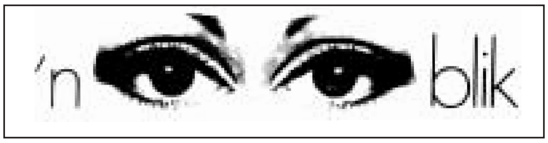
boerenjongens zou redden. Na in Utrecht zwaar te zijn mishandeld, werd hij op 4 januari 1945 in Amsterdam standrechtelijk gefusilleerd. Terecht heet hij sindsdien **de Held van de Langstraat.**

Kort na Kerstmis konden de geallieerden zich weer geheel op de doorbraak in de Ardennen concentreren. De hevige sneeuwstormen verminderen en de geallieerden kunnen hun luchtmacht weer massaal inzetten; het Duitse tegenoffensief loopt vast. Eind januari '45 waren de Duitse legereenheden tenslotte zowel aan de westelijke kant (Bergse Maas) als aan de oostelijke kant (de Ardennen) weer geheel teruggedrongen op de stellingen die zij voor Kerstmis hadden.

Op 20 november 1954 is te zijner ere te Sprang Capelle het hierbij afgebeelde monument onthuld door de latere minister-president De Quay (op dat moment nog Commissaris van de Koningin in Brabant), bijgestaan door Jhr. Six (tijdens de oorlog oprichter van het radio-net en na de bevrijding kommandant O.D.-B.S.). Ik was enige dagen daarvoor na een operatie in het militaire hospitaal Oog in Al ontslagen en kon de onthulling nog juist bijwonen. Kolonel Six (op dat moment politiek omstreden, omdat hij het had gewaagd zich vóór de Ambonnezen en dus tégen onze toenmalige regering op te nemen) releveerde hierbij terecht, hetgeen ik hierboven ben vergeten te vermelden, dat de Duitsers wel begrepen hadden dat de ondergrondse in het Land van Heusden en Altena wel een reserve zend-ontvanger zouden bezitten. Jan de Rooij, tijdens de onmenselijke folteringen door zijn Duitse beulen bedreven, heeft het echter gepresteerd om hierover te ZWIJGEN. Waar de reserve-zender was opgesteld, uitzendtijden, wie die bediende, op dat alles kregen zij geen antwoord. Jan de Rooij verkoos de dood opdat zijn strijdmakkers in het Land van Heusden en Altena de line-crossing konden voortzetten en dat tot op 5 mei 1945 ook hebben gedaan!

referentie: sectie krijgsgeschiedenis en streekarchivariaat Oosterhout.

CQ-PA 25/1987

QSL-museum

Onlangs had ik een verbinding met Jerry Berg (een van de top-5 DX-ers van de USA). Het gesprek kwam op 'radio-history' waarbij Jerry mij vertelde voorzitter te zijn van een komité dat zich bezighoudt met 'konservering van radio-verifikaties'.
Op mijn vraag om nadere gegevens, kreeg ik deze onlangs schriftelijk toegestuurd, waarin o.a. stond vermeld, dat het Komité een centrale bewaarplaats voor QSL's bezit en door Icom en verschillende DX-clubs hierin financieel wordt gesteund.
Elke QSL die binnenkomt krijgt een aparte enveloppe met de naam van de donor alvorens deze wordt opgeborgen in hun archief. Op het UKG-station WCSN in Boston (waar de kollektie is opgelegd) wordt m.b.v. een computer een index bijgehouden, zodat alles 'easy is to file'.
In het pamflet wordt vooral de nadruk gelegd op het feit dat elke DX-er bij testament zijn QSL-verzameling het beste aan het Komité kan nalaten.
Het 'leaflet' besluit met de hoop dat het US-initiatief in veel landen navolging vindt, doch zou voorlopig al heel tevreden zijn met 1 QSL-museum per IARU-regio, opdat zo min mogelijk verzamelingen verloren gaan.
Het adres van de US-afdeling van het QSL-museum is: Committee to Preserve Radio Verifications, att.: Jerry Berg (chairman) or Gerry Dexter (secretary), 38 Eastern Avenue, Lexington, MA 02173, USA.
Verder zijn er plannen om van mooie en zeldzame QSL's t.z.t. een boek uit te geven, zodat iedere zendamateur - waar ook ter wereld - persoonlijk van deze speciale tak van onze radio-historie kennis kan nemen.

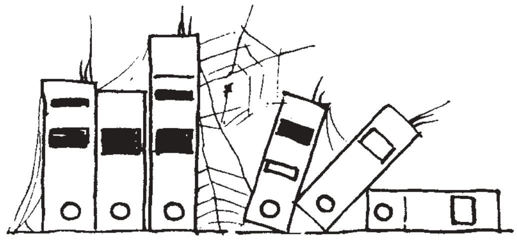
pekacé

CQ-PA 3/1989

Gerard Nieboer (PA 1 PT) is in 1999 gestart met de aanleg van een qsl-kaarten museum van (uitsluitend) Nederlandse amateurs. Voor adres: zie call-boek.

Electron 5/2002

FLITSEN
UIT HET PK-ARCHIEF

J.E.M. van Drunen PAoPKC

Zoals u in CQ-PA 6/87 (radio-baanbrekers deel 3) heeft kunnen lezen (en o.a. ook uit afgedrukte QSL-kaarten in CQ-PA 14/87 blijkt), hadden amateuruitzendingen in de twintiger jaren, zowel in Nederland (N.V.V.R. - Idzerda) als in Indië (N.I.V.V.R. - de Groot/Weyrich) een voornamelijk omroepachtig karakter.
Rond 1930 vindt in Indië echter een splitsing plaats tussen enerzijds de stichters van talloze plaatselijke radiostations (beter gezegd zij die met plaatjes draaien door wilden gaan) en anderzijds serieuze experimenteerders die uitsluitend met CW (of fone zonder muziek) het UKG-spectrum verder wilden onderzoeken. E.e.a. heeft er zelfs toe geleid dat de NIVIRA (Nederlandsch-Indische Vereniging voor Internationaal Radio Amateurisme) destijds 2 x is opgericht (hi)! Hoe dat allemaal in zijn werk is gegaan kunt u lezen in onderstaand artikel.

NIVIRA
Op *1 juni 1929* wordt te Djocjakarta de NIVIRA opgericht, omvattende niet alleen zendamateurs, doch ook luisteramateurs. De publicaties van de eerste NIVIRA vinden plaats in ‘onze antenne’, in die dagen een orgaan van de B.N.I.R.V. (Bond Ned.-Indische Radio Verenigingen).
Een jaar later komt men tot de conclusie dat de samenwerking met de B.N.I.R.V. (voor het grootste gedeelte bestaande uit amateur ‘omroep’-luisteraars) toch niet zo geslaagd is, men besluit tot oprichting van een aparte vereniging, de NIZAV (Nederlands-Indische Zendamateurs Vereniging), uitsluitend bestaande uit zendamateurs.
Gezien bij de bestaande plaatselijke ‘omroep’ verenigingen nog diverse zendamateurs zijn aangesloten, wordt in 1931 opnieuw een grote aktie gestart om tot eenheid te komen.
Op *7 februari 1931* komt men te Bandoeng tot overeenstemming met de NIZAV; bij Goevernementsbesluit van *27 maart 1931* (staatsblad 43) wordt de (her-opgerichte) NIVIRA als rechtspersoon erkend. Ingevolge schrijven van het hoofd van het bedrijf der Telegrafie en Telefonie te Bandoeng nr. 7651, was het vanaf die datum aan amateurs toegestaan een radio-elektrische zendinrichting onder bepaalde voorwaarden aan te leggen en te gebruiken. Het geheel is vastgelegd in een aantal artikelen; artikel 8 regelt o.a. de call, bestaande uit de landen-indicatie (PK), districts-indicatie (cijfers 1 t/m 6) en stationsnaam (letters), toe te kennen door het NIVIRA QRA-bureau.
Op dit laatste haakt een brief aan van ‘den Hoofdingenieur in Algemenen Dienst bij het bedrijf der Telegrafie en Telefonie’ te Bandoeng, d.d. 4 mei 1934 nr. 12917, waarin staat: ‘dat de door het NIVIRA-bestuur uitgegeven roepletters alleen geldig zijn zolang men lid is van de vereniging. Bij uittreden kwamen de roepletters automatisch te vervallen (z.g. collectieve machtiging). U begrijpt dat e.e.a. hier slechts verkort is weergegeven, de gehele missive bedraagt maar liefst 7 bladzijden!

De her-oprichting leverde géén moeilijkheden op, aangezien voor de eerste NIVIRA nimmer rechtspersoonlijkheid was aangevraagd. Het op 7 februari gekozen *voorlopig bestuur* van de nieuwe NIVIRA gaat hierop energiek aan het werk. Statuten worden samengesteld, de bezittingen, mitsgaders de leden van de NIZAV (Ned.-Indische Zendamateurs Vereniging) worden overgenomen.
Op *24 mei 1931* wordt, wederom te Bandoeng, de eerste algemene leden-vergadering gehouden, waarbij o.a. dank wordt gebracht aan de heren Leyzers Vis en Hoedt voor het samenstellen van de statuten. Het eerste bestuur is als volgt samengesteld: Bertsch (PK1BV), Illing (PK1CI), Koen (PK1CX), Leyzers Vis (PK1CF), Rupke (PK1XX), Tielman (PK2AX), Makking (PK3BQ) en Schoevers (PK4AJ).

In *1933* verschijnt het eigen orgaan CQ-PK (voordien volstond men met toezending van de tijdschriften ‘QSO’ en ‘Onze Antenne’). In oktober '33 gaat een circulaire naar de leden uit met het verzoek om gedurende zes maanden de phone-uitzendingen te stoppen. Ondanks het feit dat deze maatregel voor velen een groot offer betekende, werd door alle leden hieraan strikt de hand gehouden; voorwaar een pracht staaltje van ham-spirit! Teneinde de leden dit ongerief zo min mogelijk te doen gevoelen, stellen PK1CF en PK1LP zich beschikbaar om iedereen te helpen bij het leren van telegrafie. Het ledental stijgt gestadig, ultimo 1933 bedraagt het aantal 96.
In *april 1934* worden phone en CW-uitzendingen weer op alle banden vrijgelaten.
Er komen echter donkere onweerswolken voor de NIVIRA aandrijven. De invoer van amateur-ontvangers, lampen en onderdelen uit Amerika dreigt in gevaar te komen. Een groot Nederlands concern (Philips) dreigt

roet in het eten te strooien. Invoer uit Amerika zal worden belet, de brond van goede, maar vooral goedkope buizen zal worden gestopt. Een ramp, want iedereen was na opheffing van het zendverbod weer druk aan het experimenteren. Philips doet de NIVIRA een proces aan, maar het proces wordt door de NIVIRA met glans gewonnen! De PK's gaan door met hun experimenten; eind 1934 telde men reeds vijf WAC-houders.

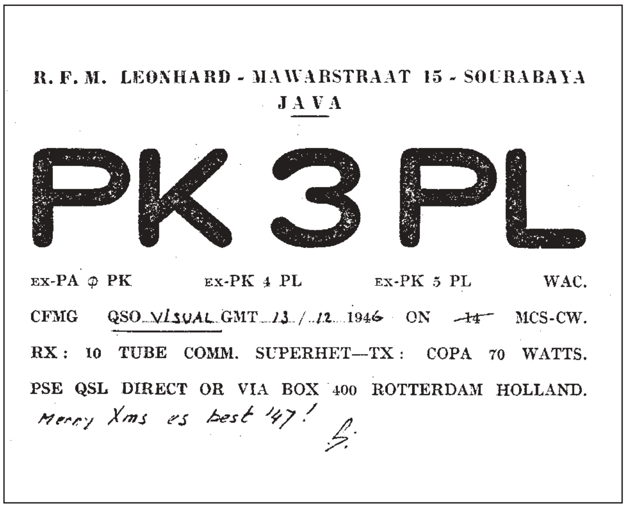
Op *12 april 1936* wordt in een der lokalen van Hotel Homann te Bandoeng in een vergadering het 5-jarig bestaan der vereniging gememoreerd. Leyzers Vis (PK1CF) is dan inmiddels voorzitter, Bertsch (PK1BV) vice-voorzitter en Van Swieten (PK1KE) secretaris/penningmeester. Verder maken er deel van uit: Boogaardt (PK1LP), Sauter (PK1RS), Koot (PK2KO), Pomes (PK4YY), Van Heusden (PK1VH) en Willems (PK1AC). De notulen van deze (jubileum-vergadering vermelden verder alleen maar huishoudelijke zaken als: de collectieve zendmachtiging, een spijtbetuiging van de firma Philips inzake de lampenkwestie, de import van Amerikaanse lampen, strengere selectie van nieuwe leden (deze dienen i.v.m. de lampenkwestie ‘experimenterende’ zendamateurs te zijn, reden waarom artikel 7 van het huishoudelijk reglement staande de vergadering wordt gewijzigd), de CQ-PK contest, de VK-ZL international contest, ARRL DX-contest, enz. Bij de rondvraag vraagt de heer Kostyurin een bedrag te voteren voor experimenten op 5 meter en hoger. De heer de Groot (PK1PK) deelt mee met lid Boom reeds X-tal gestuurd op 5 meter te zenden, het geheel is echter nog niet stabiel. Leyzers Vis stelt direct twee 955 RCA-tubes hiervoor disponibel. Er wordt een 5-meter groep gevormd bestaande uit de heren Kostyurin, De Groot, Moorrees, M.A. Lammers, Galestien en Moree.

Reeds in 1939 gaan stemmen op om in 1941 het 10-jarig bestaan der vereniging op grootse wijze te vieren. I.v.m. WO-II en de algehele mobilisatie is daar helaas weinig van terecht gekomen. De meeste amateurs waren al dan niet vrijwillig ingedeeld bij de verbindingsdienst van de LBD (zie artikel ‘early bird 45 jaar geleden’ in CQ-PA 20 december 1985). Volstaan wordt met een toespraak door de voorzitter op 6 februari te 20.45 uur via de NIROM en BRV-omroepzenders en een receptie door het bestuur ten huize van de voorzitter aan de Van Heutz-boulevard op 7 februari 1941 van 18.30 tot 19.30 uur.

De *ledenlijst van 1946* geeft als adres vaak LTD-Batavia / radiolab. Bandoeng / ML-Tjimahi / RVD-Batavia / Genietroepen Mr. Cornelis / X-brigade Soerabaja / Oranjekamp Soerabaja / Y-brigade Palembang / Radiostation Biak / enzovoorts; doch vrijwel géén particuliere adressen. *Een bewijs dat NIVIRA-leden een groot aandeel hebben gehad bij herstel en wederopbouw van de radio-verbindingen in onze Oost.* Tal van vriendschappen uit die tijd worden heden ten dage nog onderhouden.
Ter afsluiting van dit artikel hierbij een van de eerste en een der laatste QSL-kaarten van de periode '45-'50 (PK3PL, 13 dec. 1946 en PK1LK, 25 april 1950).

Met het verlenen van een eigen soevereiniteit aan de Verenigde Staten van Indonesië door Nederland, kwam automatisch het wetsartikel te vervallen waarop de collectieve zendmachtiging van de NIVIRA steunde; reden waarom de vereniging werd opgeheven. Nieuw-Guinea, waarvoor ingevolge de bepalingen van de Nederlands-Indonesische Unie een uitzonderingspositie was gecreëerd, kreeg de prefix JZ.

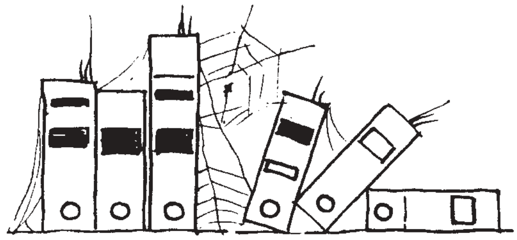
Orde Baru van de Unitaristische Republik van Sukarno bracht de PARI (Persatuan Amateur Radio Indonesia), later omgedoopt in ORARI (Organisasie Radio Amatir Republik Indonesia). Het ligt niet op de weg van het PK-Archief hier de wordingsgeschiedenis van te beschrijven. Wij zouden ook voor deze eer passen. In de (militaristische) staat Indonesië zitten in de examencommissie heden ten dagen nog steeds opper-officieren welke over toelating beslissen (political screening). Driewerf hoera derhalve voor onze vrije democratische NIVIRA van destijds!

FLITSEN
UIT HET PK~ARCHIEF

J.E.M. van Drunen PAoPKC

Voortbordurende op hetgeen in CQ-PA 21/87 is vermeld, ditmaal een verslag van een lezing welke OM Tielman (PK6AX) tijdens zijn Europees verlof voor de Haagse afdeling van de NVIR (Nederlandse Vereniging voor Internationaal Radio Amateurisme) heeft gehouden.
Het interview stond in de NVIR-rubriek van Radio Expres, januari 1931, en geeft een goed beeld van de vele moeilijkheden welke Indische radio-amateurs in de buitengewesten (buiten Java dus) moesten overwinnen. De Nederlandse interviewer was destijds het (Haagse) NVIR-lid OM L. Lindeman.

Het amateurisme in Ned. Oost-Indië
Wanneer wij zo onze oren op de diverse banden te luisteren leggen, dan plegen, indien de condities ons goed gezind zijn, de signalen van amateurstations uit alle oorden van onze planeet uit de telefoon te komen rollen, aan welk feit het moderne spreekwoord: “Waar het land bewoonbaar is, staat een lamp te genereren’ dan ook zijn ontstaan dankt. Van alle DX-verbindingen, waarover steeds met gerechtvaardigde trots gesproken wordt, vormen de ‘PK's’ voor ons wel een zeer bijzondere attractie, welke nog verhoogd wordt door het verschijnen van meer en meer PK's, die een min of meer roemruchte ‘PA’-loopbaan achter zich hebben liggen en we denken hierbij weemoedig aan de verdwijning van PAoYY, PAoFW, PAoWL (hallo chap, waarom horen we nooit eens iets van je?), PAoBC, PAoCX, PAoSD, enz. enz., waarvan er enkelen zeker, anderen hopelijk PK's geworden zijn.
In ons kleine, maar goed geëquipeerd landje geven wij er ons vrijwel geen rekenschap van, wat het soms wil zeggen wanneer wij een amateurstation uit ons Insulinde horen. Uit het fijne, constante toontje is niet op te maken welke moeiten de operator zich vaak heeft moeten getroosten om het zover te brengen!
De heer F.H. Tielman, PK6AX, die gedurende zijn Europees verlof de gast der Haagse afdeling was, heeft ons echter een kijkje achter de schermen van het Indische amateurisme gegeven, hetgeen niet nagelaten heeft om onze bewondering op te wekken voor de volharding onzer Indische collega's, die, speciaal op de Buitenposten en op de kleinere plaatsen in de Binnenlanden, wel onder zeer moeilijke omstandigheden werken.
PK6AX zat op Ternate, een der kleine eilanden van de Molukken; het was dus een van de meest oostelijke stations in Nederlands Indië.
Ternate bezit géén electriciteit! Denk u eens in, OM's - u, die algehele wisselstroomvoeding toepast en zich wel eens zwaar verongelijkt gevoelt wanneer de plaatselijke centrale bij u tijden niet alle Volts aflevert, waarop u krachtens de aanduiding op de KWU-teller meent aanspraak te mogen maken - wat dat zeggen wil! Bereken eerst eens wat 500 V aan droge cellen kosten en ga dan eens na hoelang de levensduur is, wanneer de TB04/10 daar zowat 70 mA uitslurpt, terwijl bij nietgebruik het tropenklimaat er wel voor zal zorgen de leeftijd van de batterijen zorgvuldig te beperken!
Zeker, wij hebben PAoPT óók gekend achter zijn oliepitje, terwijl de muur van zijn kabinetje tot op manshoogte schuil ging achter 120 V batterijen die per stuk een spanning leverden wisselende tussen 15 en 40 V zodat ‘Flip’ op een kwaad moment door de ‘mic’ fluisterde: “Halloo, ik moet nu gaan telegraferen, anders is de belasting van de Hussepù te groot!” Maar wat moest PK6AX op de gloeidraad zetten? ... eh ... droge cellen!!
Even moesten we aan het schrikbeeld wennen toen de heer Tielman de woorden uitsprak, doch, wáár zou PK6AX een accu moeten laten?! Aan berekeningen durfden we ons toen haast niet meer te wagen en we huiverden bij de gedachte aan die grote gloeistroom elementen van $1^{1/2}$ Volt, 130 Amp. uur, waarvan er 5 nodig zijn om een TB te stoken! En als je die TB nu eens moduleren wilt met nóg 2 TB's ... ? ...! Enfin, om gedurende 3 maanden zo af en toe, d.w.z. 2 á 3 maal per week eens een uurtje te zenden is een uitgaaf van ƒ 225,- nodig voor batterijen, alzo per jaar ƒ 900,-!

Hoe het bekende station van de heer Vitet te Batang Toro op Sumatra werkte mag ook wel eens gereleveerd worden, gezien de prachtige successen die deze amateur boekt.
De heer Tielman zou eens vanuit Medan de heer Vitet gaan opzoeken en vertrok per motorrijwiel in de richting van Batang Toro.
Doch toen hij op de plek was waar hij de genoemde plaats verwachtte, ontdekte hij ... niets. Op een informatie waar die plaats dan lag, luidde het antwoord: “Hier!” Waar dan de heer Vitet woonde? “Oh, dáár!” en een vinger wees in de diepte tussen hoge met rubberbomen beplante heuvels naar een huis met een gegolfd zinken dak en aan alle zijden omgeven door ca

30 m hoge bomen, waaraan de met Pyrex geïsoleerde zendantenne reeds met het geringste zuchtje slingert. Slechts door uiterst losse koppeling kan de golflengte constant gehouden worden. De zender zelf is in het sousterrain ondergebrachtt in de ware zin van het woord, want de trillingskring bevindt zich ca 50 cm beneden de begane grond van de vallei.
Een electriciteitsbron is hier slechts voorhanden in de fabriek van een rubber onderneming, op ca 2 km afstand in de vorm van een dynamo om auto-accu's te laden! Nu moet zo'n auto-accu van de fabriek naar het zendstation gesleept worden om de HSP accubatterij nieuwe levenslust te verschaffen waartoe de celletjes parallel gezet worden voor de gelegenheid. Niettegenstaande deze last van voeding en afscherming door heuvels en bomen, maakte PK4AZ meer dan 400 verbindingen, waarvan ca 10 met Europeanen. De energie bedroeg alle waarden tussen 1 en 25 Watt.
Een tweede obstakel op het radiopad van de Indische amateur is wel de last die ondervonden wordt om bepaalde onderdelen te krijgen. Op een bestelling van voor ons zeer courante zaken, volgt vaak, na een maand wachten, een bericht van de handelaar, dat het bedoelde artikel niet voorradig is en het verzoek of het in Europa of Amerika mag worden besteld. Hierdoor kan het voorkomen, dat men maandenlang een overigens geheel gebruiksklaar apparaat niet kan benutten. Het is echter óók mogelijk, bij amateurstations die nogal eens aan verbouwing onderhevig zijn, dat het bestelde artikel juist zijn opwachting komt maken als het niet meer nodig is! Dit staat ook nauw in verband met de in Indië veelvuldig voorkomende overplaatsingen. Gaat men, b.v. in het geval van PK6AX, een benzinemotor met aangekoppelde dynamo aanschaffen, dan loopt men grote kans kort na de inwerkingstelling te worden overgeplant naar een oord, waar fb 220 Vac voorhanden is!

CQ-PA 23/1987

☆ ☆ ☆

OP DE SCHEIDSLIJN VAN 1987 EN 1988

J.E.M. v. Drunen, PAoPKC

Afgelopen jaar besteedde de grammofoonplaten-industrie grote aandacht aan het feit dat de ons welbekende schijf 100 jaar oud was. En komend jaar herdenken we het feit dat het oudste omroepbestel in ons land de AOW-leeftijd bereikt.
Twee ogenschijnlijk geheel verschillende zaken, doch u zult het met mij eens zijn dat de populariteit van de grammofoonplaat zonder radio-omroep nimmer een dergelijke hoogte zou hebben bereikt. Omgekeerd is echter ook waar, want naar alleen maar een praatomroep luistert ook niemand meer. (Over dit laatste in juli van dit jaar meer in dit blad, wanneer wij uitvoerig aandacht besteden aan een radio-omroep waar destijds statutair was bepaald dat in het bestuur minstens 2 radio-amateurs zitting moesten hebben.)
Bij de viering van het eeuwfeest van onze ‘goude oude’ hebben de grammofoonplatenfabrikanten de eerste 10 jaar van deze ontwikkeling echter overgeslagen. Immers, de fonograaf van Edison (bestaande uit een rol, bespannen met tinfolie met aan twee zijden een membraan, voorzien van 'n stift en 'n klein hoorntje) dateert al uit 1877!
In 1885 vervangen Chichester A. Bell en Charles Sumner Tainter de tin-folie van Edison door was, maar de grammofoonplatenfabrikanten hebben gelijk wanneer zij stellen dat, met de introductie van de eerste *vlakke* plaat voor geluidsweergave door Emil Berliner, de feitelijke start van hun produkt begon. Tot 1919 geschiedde dit alles nog mechanisch, daarna elektrisch. Onderstaand de voornaamste ontwikkelingen op een rijtje:

1899 verkoop en fabricage eerste mechanische grammofoons en grammofoonplaten.
1891 eerste nickel-in-the-slot phonographs (juke-box)
1899 Vladimir Poulsen vindt een apparaat uit waarmee geluid op een metalen lint kan worden opgenomen en weergegeven
1901 Edison en Columbia produceren eerste ‘hardwax’ gevormde cylinders.
1904 Odeon lanceert als eerste aan 2 kanten bespeelbare platen.
1908 Edison introduceert de 4 minuten Amberolcylinder.

1913 Edison beëindigt rollenfabricage. Ontduikt Berliner-Patent door platen van 8 mm dikte. Blijft echter tot 1925 vasthouden aan zijn oude opname-techniek (verticaal geluidsspoor).

1919 aanvang experimenten elektrische opname en weergave door diverse fabrikanten.

1925 Brunswick brengt als eerste een elektrische fonograaf uit, genaamd Panatrope. Victor en Columbia brengen elektrisch opgenomen grammofoonplaten uit.

1934 RCA Victor voorziet radiogrammofoons van elektronische volumeregeling.

1940 invoering magnetische tape-recorders bij Duitse leger.

1944 Decca lanceert platen volgens een nieuwe high fidelity-techniek (full frequency range recording).

1947 verkoop eerste consumenten tape-recorders in Europa.

1948 Columbia brengt 33 eenderde-toeren LP uit, speeltijd 23 minuten. In plaats van schellak wordt een persmassa van zeer bijzondere samenstelling toegepast, waardoor platen onbreekbaar en zeer flexibel worden. Platenspelers met lichtgewicht toonarmen zijn er het gevolg van.

1949 RCA Victor introduceert 45-toeren plaatje.

1958 Introductie stereo LP en EP's in Amerika.

1970 poging lancering CD-4 systeem (quadrofonie), maar dan zijn we inmiddels ver voorbij het tijdstip dat de meeste lezers zich nog wel zullen herinneren. Weet u nog: twee- en viersporenrecorders met 19, 9,5 en 4,75 cm snelheid, twee- en viersporen compact-cassettes, dolby, automatic noise reduction, enzovoorts. Staan al deze apparaten in onze shack met de komst van de compact-discs en DAT-recorders op de tocht? Waarschijnlijk wel, u kunt in uw eentje de techniek niet tegenhouden (nog afgezien van het feit dat dit hoogst onverstandig zou zijn; dat moet u als radio-amateur toch bekend zijn).

Wel ben ik er persoonlijk van overtuigd dat de grammofoonplaat nieuwe stijl (CD audio/video LP) vooreerst nog een groot aantal jaren vreedzaam naast de DAT-recorder zal voortleven.
Actie lokt altijd reactie uit. Een in Europa vervaardigde CD inclusief masteringskosten, tekstboekje en plastic verpakking kost een fabrikant momenteel ƒ 6,-. Een Engelse firma (Nimbus NV) presteert het zelfs al om ze voor ƒ 3,- per stuk te leveren. Maar wat dacht u van het volgende bericht: de Californische firma Comdisc heeft een geheel nieuw fabricageprocedé voor CD-plaatjes aangekondigd, waarbij deze niet langer langs moeizaam spuitgiet- c.q. perswerk ontstaan, maar via een thermografisch proces worden *gedrukt.*
Niet eentje per 8 tot 10 seconden zoals nu gangbaar is, maar elke seconde één en - naar directeur Herb Paige trots beweert - bovendien beter van kwaliteit en met geringer uitvalpercentage. En dat voor 5 tot 10 dollarcent per plaatje. Minder zelfs dan nu de fabricage van gewone LP's en singles kost!
Bij het lezen van dit bericht kwamen er vooroorlogse visioenen bij mij op. Kartonnen grammofoonplaten, bekend onder de naam ‘hit of the week’, prijs 5 cent per stuk, waarvan ik er in mijn jeugd destijds tientallen heb gekocht!

Gedrukte CD's in de toekomst voor laten we zeggen 50 cent per stuk? Vergeet het maar. Het Philips/Sony-octrooi zal deze fabricagemethode vooreerst wel onmogelijk maken. De firma Doc-Data in Venlo had afgelopen jaar vergelijkbare plannen, waarvan we om dezelfde reden ook nooit meer iets hebben gehoord.

CQ-PA 1/1988

60 JAAR WERELDOMROEP 40 JAAR RNWO

J. v. Drunen, PAoPKC

Het bronzen, blote meisjesstandbeeld dat al enige decennia in een vijver in het Eindhovense stadspark staat opgesteld, is nog steeds niet verlept!
Ik zou mij kunnen voorstellen dat als het géén bronzen, doch een menselijk wezen betrof, de betreffende vrouw (of zo u wilt 'XYL') hier bijzonder trots op zou zijn!
Het is echter een schepping van de beeldhouwer Albert Termote en refereert op een onverhulde wijze aan een groot historisch feit, namelijk dat *60 jaar* geleden de eerste radiotelefonische verbinding met ons voormalig N.O. Indië tot stand kwam; en *dat* is iets waar we toch *óók* trots op mogen zijn, dacht ik zo! Temeer daar de ontvangst hiervan destijds als eerste is gemeld door wijlen OM de Groot (PK1PK), de eerste voorzitter van het PK-Comité.

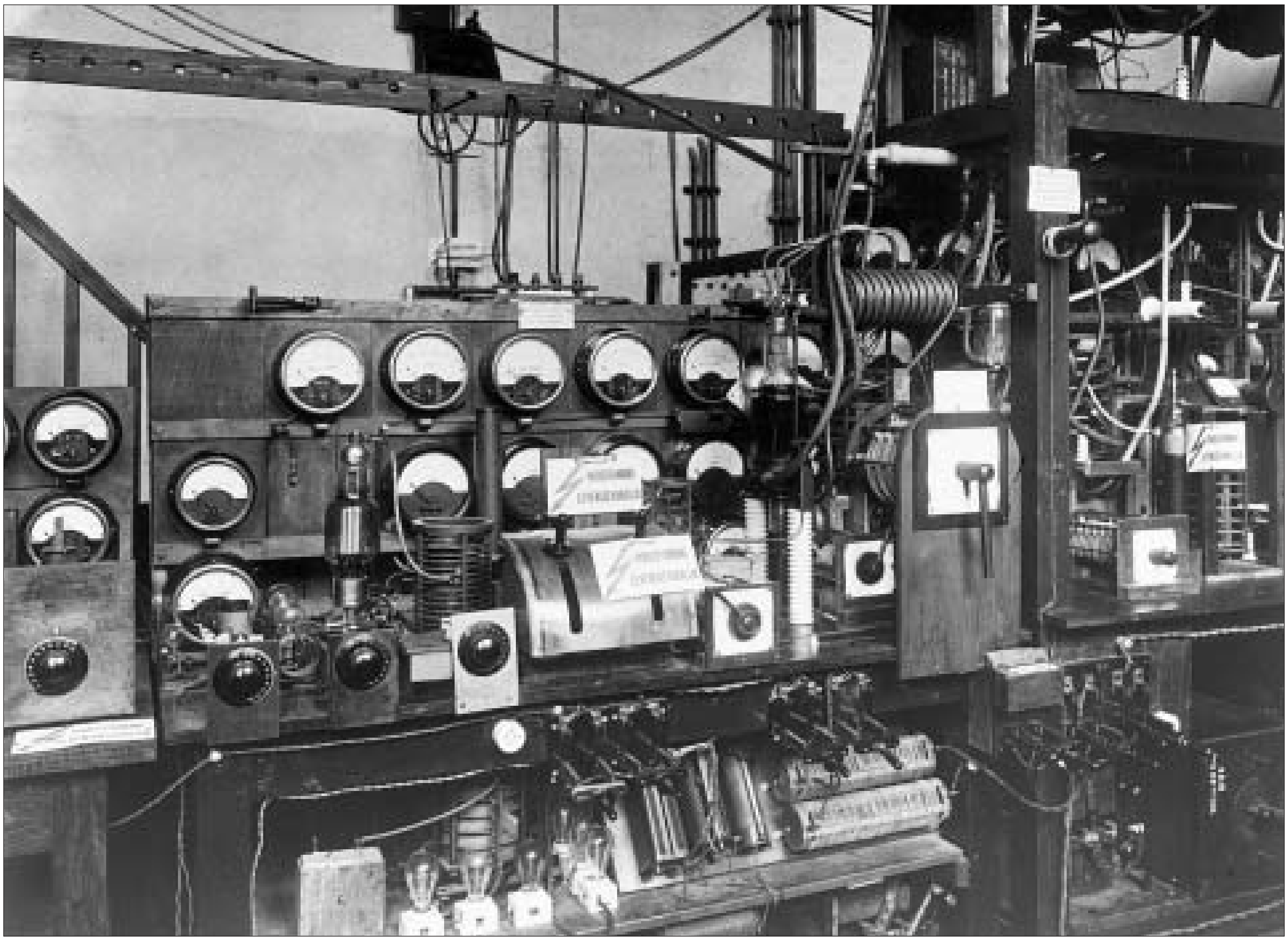

Standbeeld te Eindhoven (foto: PAoPKC)

U bent zich er waarschijnlijk evenmin van bewust dat 60 jaar geleden zich in *deze* maanden een koortsachtige aktiviteit op die ultra-korte golf afspeelde:

– op 11 maart ontvangt in de nacht van vrijdag op zaterdag om twintig minuten voor vier OM de Groot (PK1PK) in Nederlands-Indië als eerste het radiomuziekprogramma van de door Numans gebouwde Philips kortegolfzender;
– op 28 april realiseert PCJJ reeds Beethoven's Negende Symfonie vanuit het Amsterdams Concertgebouw;
– in de nacht van 30 op 31 mei spreken Koningin Wilhelmina en Prinses Juliana Nederlands Oost-Indië via dezelfde zender toe;
– op 18 juni 1927 wordt de PHOHI (Philips Omroep Holland-Indië) opgericht;
– op 1 november 1927 naar de N.S.F. overgeplaatst;
– op 12 januari 1928 is de zender vanuit Hilversum alweer in de lucht, waarna
– op 22 januari 1929 tenslotte wordt gestart met een geheel nieuw gebouwde 23 kW zender vanuit Huizen.

In PK-jaarboeken is over dit alles uitvoerig door ons bericht.
Ik citeer voorzitter de Groot: ... het was een FB-avond, prima kondities, weinig atmosferische ruis, nagenoeg geen luchtstoringen, alles dubbel zo hard als anders en volkomen rustige background. Tegen 22 uur was ik op een krukje voor de RX gaan zitten, koptelefoon op, met de bedoeling de hele nacht door te stomen. Ik werkte een amateur in Karachi die mij een goed rapport gaf. Dus die nacht moest en zou het lukken om met PA-land in kontakt te komen (*noot PAoPKC: in het originele script gebruikt OM de Groot de afkorting EN-land. Vóór het eerste zendexamen in 1929 bezigden amateurs in Nederland de prefix ENo en No; in Indië OD-1, 2, 3 enz. Terwille van de duidelijkheid is deze door mij in de gehele tekst gewijzigd in PA resp. PK*). En het gebeurde ook, maar ... héél anders als ik dacht. Met korte tussenpauze geef ik CQ-PA, waarna naarstig het gehele gebied tussen 25 en 45 meter wordt afgezocht. Amateurverbindingen waren toen nog niet gebonden aan bepaalde banden. Het was wel moeilijk zoeken, maar dat was sportief en vaak de moeite waard! Het was erg vol die avond, op elke graad van de condensator was een interferentietoontje en dus erg moeilijk om je tegenstation te vinden. Veel merkwaardigs viel er niet te beleven. Na middernacht werd het minder druk, doch toen kwamen de Australiërs opzetten. Ik hoorde ze met CW Engeland werken; enkelen poogden met Fone hun home-country te bereiken. Die Fone-knapen waren echte brasspounders. Met minder dan 300 of 400 Watt input waren ze niet tevreden. Dat ze bij mij enorme geluiden produceerden was dan ook niet verwonderlijk. Maar er was nog iets anders. In zo'n VK-draaggolf zou net een PA-draaggolf verscholen kunnen zitten en dan zou ik deze niet kunnen nemen; m.a.w. die Australische hams zaten mij behoorlijk dwars. Het behoeft dan ook geen betoog dat ik die heren met hun 'Australië calling England' lelijk verwenste, want ze zaten tussen 30 en 36 meter, juist het gebied waarin ik PA-stations kon verwachten.

De door Ir. Numans gebouwde experimentele 25 kW zender in het Philips laboratorium te Eindhoven, welke op 12 maart 1927 door OM de Groot in Bandoeng werd ontvangen. *(foto: Philips persdienst)*

De VK's werkten met zelfgenererende zenders, dikwijls zwaar overgemoduleerd, waardoor enorme bandbreedten in gebruik werden genomen. Het was bepaald irriterend en de beste tijd om met Holland in verbinding te komen was bijna afgelopen. Met roepen en zoeken was het langzamerhand 3 uur geworden (om en nabij 22 uur in Holland) en ik had er nog niet één gehoord. Zouden ze vroeg naar bed gaan in Holland? Hoorden ze me niet? Inspektie van mijn meters vertelde me dat alles normaal was. Enfin, dacht ik, nog één keer CQ-PA en dan ... naar bed. Opnieuw geluisterd en ... alle mensen. Wéér een harde draaggolf erbij gekomen en nu warempel op 30 meter. Nou, die knaap is tenminste verstandig, die zoekt het lager en maakt op die manier een goede kans om in Engeland gehoord te worden, denk ik bij mezelf. De zeldzame stabiele draaggolf blijft mijn aandacht houden. Dat is andere koek dan wat ik van Australiërs gewend ben, geen modulatie met een bandbreedte van heb ik jou daar! Weliswaar flink gemoduleerd, maar met gave zijbanden links en rechts van de draaggolf en ook geen heen en weer zwiepen van die draaggolf, zelfs niet bij harde modulatiestoten. Jonge, jonge, denk ik, die man kan het. Die weet wat een zender moet doen. Eindelijk iemand die het goed doet. Mijn waardering voor dit werk stijgt met de minuut. Fluks de ontvanger buiten genereren brengen. Ik behoef echter helemaal niet op het randje van genereren te gaan zitten, een stuk erbuiten is ook nog goed. Wat een kwaliteit! Dat is bijna zo goed als direkt achter een pick-up. Ik word laaiend enthousiast. Maar waarom zegt die knaap eigenlijk niets? Waarom zegt hij niet wie hij is, dan kan ik hem een QSL-kaart sturen en hem vertellen hoe sterk zijn uitzending bij mij doorkomt en hoe FB zijn modulatie is. Dat verdient hij best. Maar nee hoor, het is muziek voor en muziek na, de ene grammofoonplaat na de andere. Het wordt half vier en zoetjesaan tijd om naar bed te gaan. Als die man dat besefte dan zou hij toch tenminste wel zo beleefd kunnen zijn om af en toe zijn call te geven. Aan de andere kant kun je iemand die zoiets presteert toch ook moeilijk in de steek laten vind ik en blijf dus nieuwsgierig luisteren. Er komt een lange pauze en ik vraag me af of ik toch niet naar bed zal gaan. Dan hoor ik in mijn koptelefoon iets dat mij doet duizelen. Ik knijp mezelf in mijn arm om te voelen of ik niet droom.

“Hier een experimentele uitzending van het Philips laboratorium in Eindhoven, Holland, op 30.2 meter.”

Ik was doodmoe, maar op dat moment klaarwakker. Om het maar ronduit te zeggen: ik kreeg het bijna op mijn zenuwen. Dit was iets formidabels, adembenemend gewoon!
Tot zover het citaat.

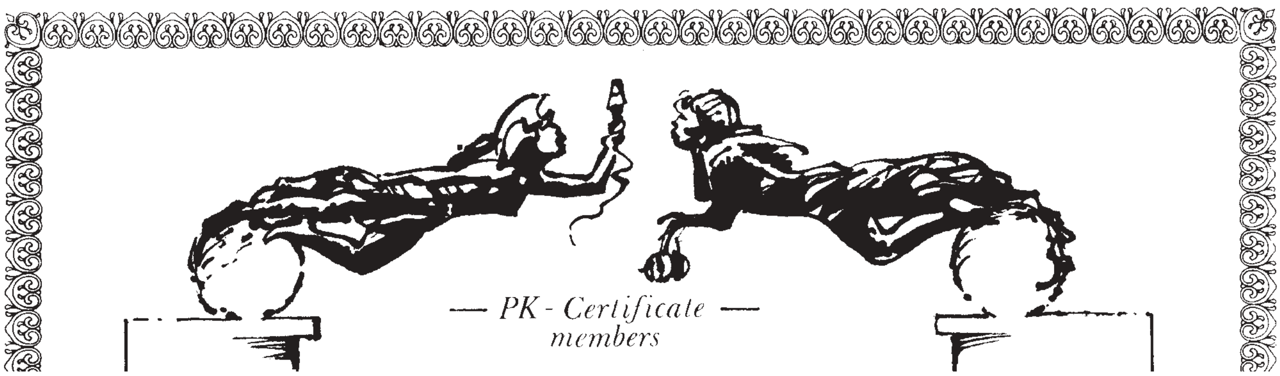
OM de Groot is met kleren aan op bed gaan liggen, slapen kon hij toch niet meer. Om 6 uur is hij opgestaan, maar de tropische morgenstond had voor OM de Groot alleen maar twijfel i.p.v. goud in de mond. Het zou wel een amateur zijn die een kollega-amateur een poets wilde bakken, zo dacht hij. Zijn onzekerheid heeft echter niet lang geduurd. Het was geen droom maar werkelijkheid en het begin van geregelde kg-uitzendingen.
Zijn twijfel overwonnen, besloot OM de Groot om Philips toch maar een telegram te sturen. Philips was hem zeer dankbaar. Ook in Eindhoven was de spanning of men zo ver zou worden gehoord die nacht minstens even groot als de ontroering van PK1PK toen deze onverwacht in zijn koptelefoon de *eerste* proefuitzending van de Phohi (Philips Omroepzender Holland-Indië) ontving!

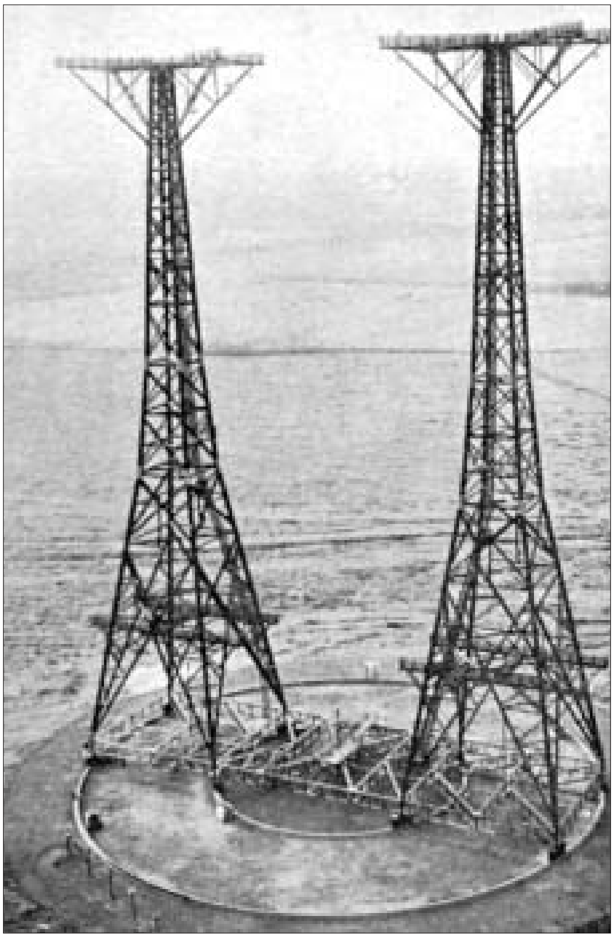
Waarom ik hier zo expliciet bij stil sta? Wel old men, omdat het die radio-amateurs van het eerste uur waren die de bruikbaarheid van het ultrakortegolfgebied aantoonde, een verdienste die alom door alle officiële instanties is erkend en waarvoor als dankbaarheid voor bewezen diensten - maar óók als stimulans om verder te gaan met experimenteren - tot op heden nog steeds enige frequenties voor zijn gereserveerd; al beseffen jongere generatie amateurs dit helaas niet altijd! De voor dit historisch feit te Eindhoven en Bandoeng opgerichte standbeelden (welke ook op het PK-certificaat zijn gefigureerd) herinneren hier nog aan.

Wie nu, bevangen door nostalgie, de brochure ‘Dit is de Wereldomroep’ openslaat, in de verwachting er ergens beslist wel wat over de pionierstijd vermeld te zien, komt bedrogen uit. Het boekje opent met de zin: “De geschiedenis van de Nederlandse kortegolfomroep gaat terug tot het eind van de jaren twintig, toen na enkele geslaagde industriele experimenten een begin werd gemaakt met regelmatige uitzendingen”, waarna eerst op blz. 15 onder het hoofdstuk ‘de korte golf’ nog even wordt gereleveerd dat eind jaren twintig verrassende resultaten werden bereikt met experimentele uitzendingen via de korte golf naar ons voormalig NEDERLANDS OOST-INDIË.

De Wereldomroep in zijn huidige vorm is eerst in 1947 gesticht en dus kan men moeilijk van deze instelling verwachten dat zij expliciet op de prestaties van haar voorganger ingaat. De technische ontwikkelingen zijn bovendien van dien aard dat het station via een satelliet-verbinding met 2 steunzenders vrijwel overal ter wereld is te horen, waarbij vooral niet vergeten mag worden dat ook de huidige all band digitale solid-state ontvangers er toe hebben bijgedragen dat het kortegolfgebied in tegenstelling tot vroeger niet uitsluitend meer door radio-amateurs wordt beluisterd!
Zelfs de kolossale draaibare beam (zie foto op de volgende pagina), die in 1950 nog trots de QSL-kaart van Radio Nederland Wereldomroep siert, is verdwenen; de vrijwel geheel houten konstruktie gesloopt.
Wist u overigens dat de Duitsers in het begin van de 2e wereldoorlog hiermee uitzendingen naar Nederlands-Indië hebben verzorgd? De betreffende programma's zijn evenwel nimmer in onze Oost ontvangen omdat de ingenieurs, die men gedwongen had om de zender in 1941 weer in bedrijf te stellen, het antennesysteem richting Noordpool hebben gezet! We betwijfelen of de eskimo's veel aan de nazi-propaganda hebben gehad (hi). Toen de ‘Herren’ erachter kwamen, waren de betreffende ingenieurs inmiddels ondergedoken en Nederlands-Indië door Dai Nippon bezet.

Na de 2e wereldoorlog achtte onze regering het wenselijk om t.b.v. onze landgenoten in den vreemde en het kontakt met de rijksdelen overzee de uitzendingen van de Phohi voort te zetten. Voor dit doel werd in het kader van Radio Herrijzend Nederland vanaf 13 oktober 1945 aanvankelijk gebruik gemaakt van de in de oorlogsjaren door de PTT overgenomen PCJ-zender in Huizen en van een tijdelijke zender in Kootwijk.

PHOHI-antenne anno 1937

Op 15 april 1947 wordt de Stichting Radio Nederland Wereldomroep opgericht die per 1 juni van dat jaar haar taak begint via 3 zenders in Huizen (een van 40 kW en twee van 5 kW).
Op 2 mei 1960 opent de Beschermheer van de Wereldomroep (Prins Bernhard) een nieuw complex te IJsselstein nabij Lopik (drie zenders van 100 kW, een van 50 kW en een van 10 kW), welk zenderpark tot 1985 heeft dienst gedaan.

De technologische ontwikkelingen hebben gedurende die tijd echter niet stilgestaan. Na 25 jaar moest wederom naar een nieuwe storingsvrije lokatie worden uitgezien waar men ultramoderne computergestuurde zenders kon bouwen. Zuidelijk Flevoland: een ideaal gebied, grote wijde vlakten, zeer dun bebouwd, weinig obstakels en weinig storingsgevoelige apparatuur in de buurt.
1 April 1985 is hier met proefuitzendingen begonnen (4 zenders van 500 kW en een reserve-zender van 100 kW; 17 richtantennes voor diverse werelddelen en 3 rondstraalantennes voor Europa). Komende maand (19 mei 1987) verricht Prins Claus de officiële opening.

Tot slot: velen van u zullen zich nog herinneren dat toen in Nederlands-Indië in 1950 het gezag werd overgedragen, er dagelijks gewapende konflikten tussen Islamitische groeperingen en de troepen van Soekarno plaatsvonden, Javaanse troepen Ambon veroverden en Kapitein Westerling als reaktie hierop een raid in Bandoeng uitvoerde, wij 's avonds altijd met graagte op die rustgevende stem uit het verre moederland afstemden. De Wereldomroep anno 1987 heeft er diverse andere taken en doelstellingen voor in de plaats gekregen, maar zal tot in lengte van jaren voor ons allen blijven de stem VAN Nederlanders VOOR Nederlanders, waar ook ter wereld!!

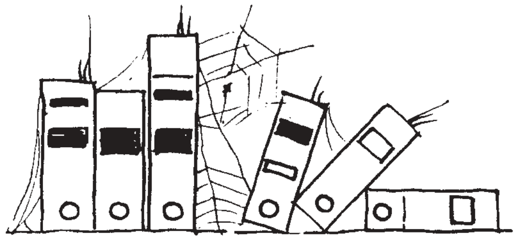
April 1987 bestaat Radio Nederland Wereldomroep 40 jaar.
Ter gelegenheid hiervan rijdt een speciale expositie-caravan de komende weken door Nederland, wordt 2e Paasdag een speciale dokumentaire uitgezonden doorspekt met anekdotes over het wel en wee van het station en zijn verder op 23, 24 en 25 april nog speciale uitzendingen.

Vergeet voor één dag het nostalgisch verleden, ook al bent u er destijds misschien nog zo nauw bij betrokken geweest. Ga naar de speciaal hiervoor ingerichte expositie-trailer als deze in uw regio is. Vergeet daarbij niet om het kleurrijke jubileum-magazine te vragen. Als u dan verder ook nog een exemplaar van het internationaal kookboek weet te bemachtigen, hetwelk is samengesteld door 800 ex-studenten afkomstig uit ca. 25 landen van het RNTC (trainingscentrum Radio Nederland Wereldomroep voor technici uit derdewereldlanden), kunt u tezamen met uw XYL nog lang van dit bezoek nagenieten!
Ik wens u veel kijk, luister en ... eetgenot!

PAoPKC

CQ-PA 8/1987

FLITSEN
UIT HET PK-ARCHIEF

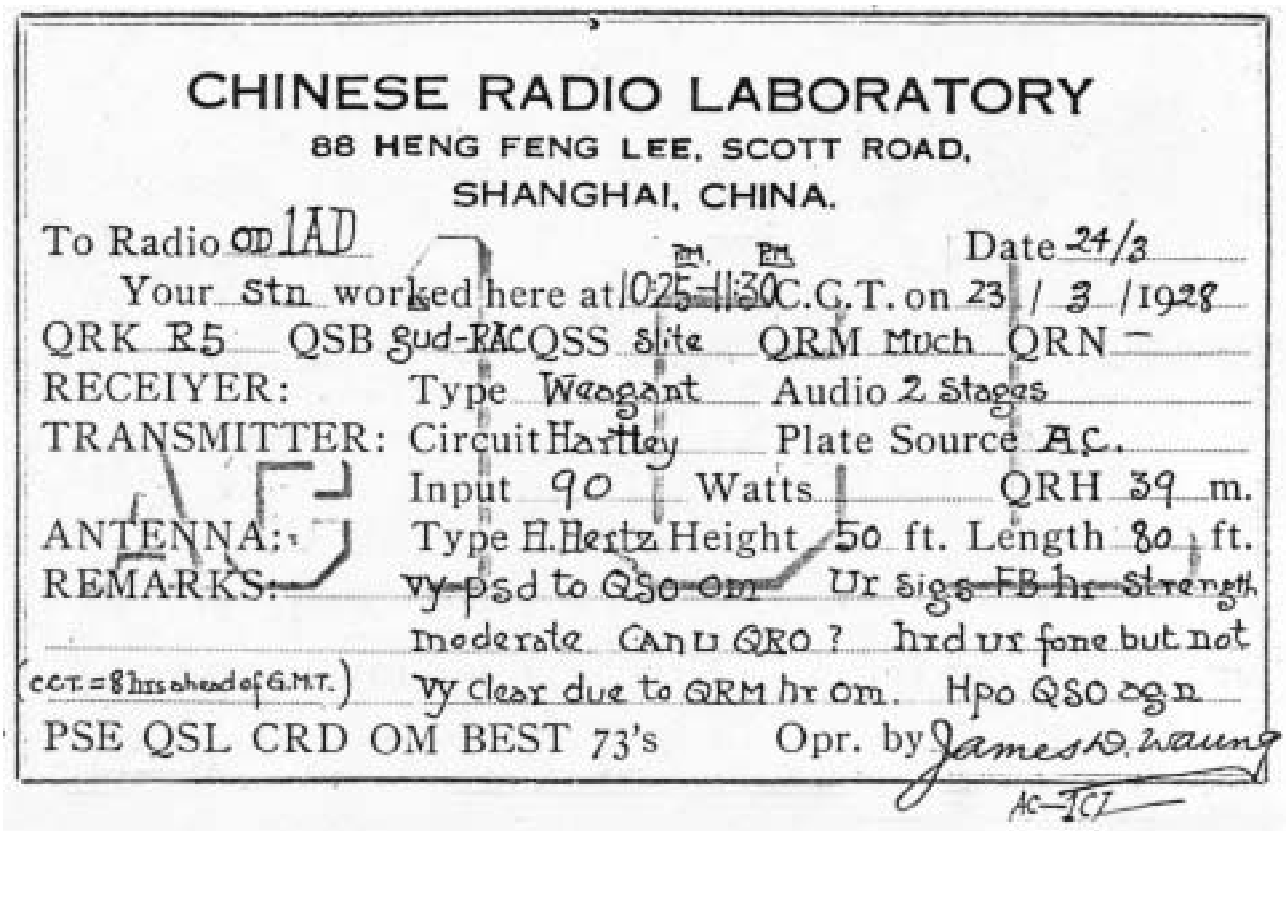

J.E.M. van Drunen PAoPKC

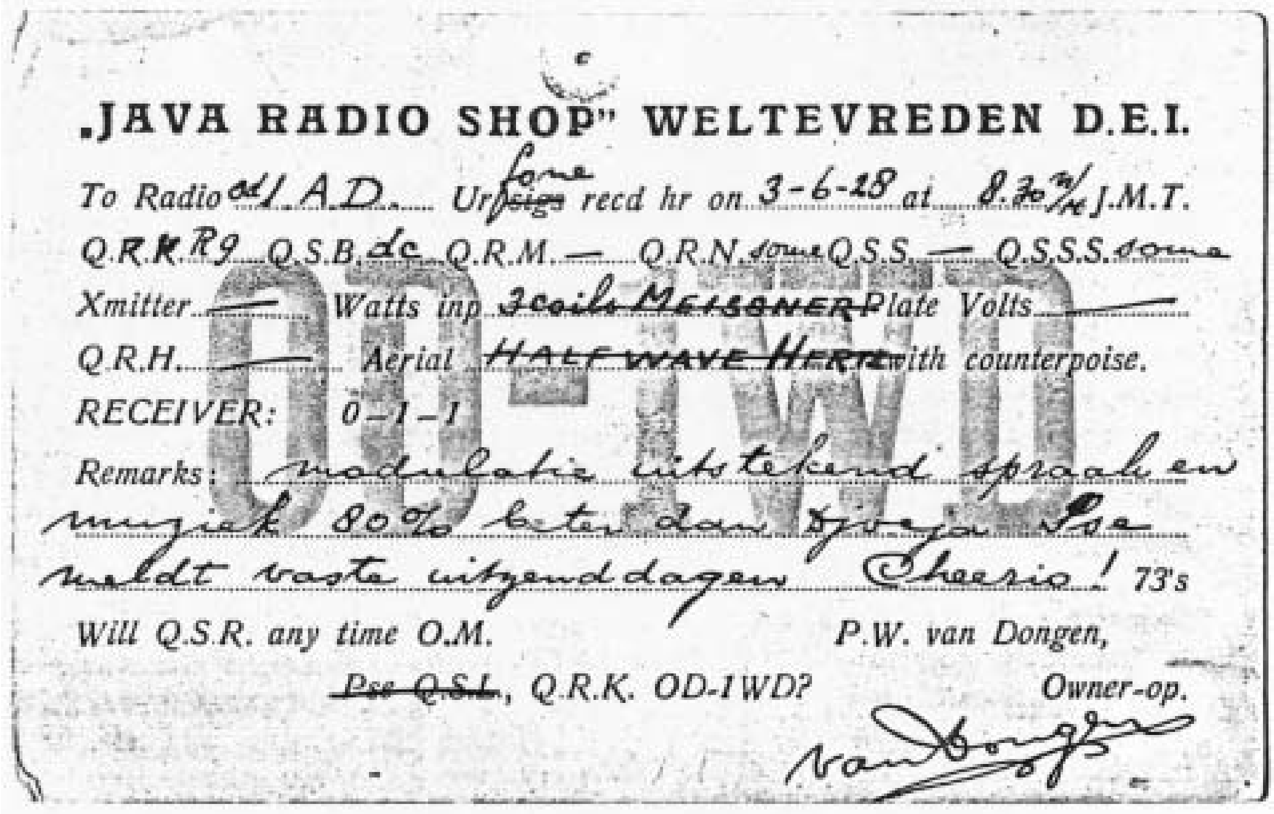
Een merkwaardige verzameling QSL-kaarten
Zoals u heeft kunnen lezen in mijn voorgaande publikaties, vonden de eerste zendproeven in N.O. Indië door amateurs op '300 meter' plaats. Dat was omstreeks 1924/1925 en men sprak toen nog van kortegolf i.p.v. middengolf (zenders de Bont, roepletters XXP en A.C. de Groot, roepletters GHR).
Toen deze oorspronkelijk weinig gebruikte scheepsgolf zeer bruikbaar voor de omroep bleek, weken de amateurs in die dagen naar een nog lagere golflengte uit, de ultrakortegolf, waarvan de autoriteiten in de dagen van z.g. 'langegolfmachinezenders' helemaal geen verwachtingen hadden.
Ultimo 1930 werden van gouvernementszijde aan amateurs officieel UKG-vergunningen verleend en diende men in N.O. Indië voortaan de door de IARU toegewezen prefix PK-1, 2, 3 enz. te bezigen.

Dat er desondanks tussen 1926 en 1929 vlijtig vanuit Indië op UKG is geëxperimenteerd, blijkt wel uit een verzameling QSL-kaarten die mij voor studie ter inzage zijn gegeven door PE1AAL. Deze young-man is een kleinzoon van grand old-man **H.K.J. van den Bussche** welke laatste omstreeks 1926/1927 grote bekendheid verwierf om zijn doorzettingsvermogen met zelfvervaardigde apparatuur en klein vermogen via de UKG lange-afstandsverbindingen te maken.

In Nederland gebruikten de 'clandestiene pioniers' in die dagen de prefix 'ENo', in Nederlands-Indië 'OD-1, 2, 3' enz.
Zo had H.K.J. van den Bussche voor zichzelf de call OD1AD gereserveerd en werkte blijkens ontvangen bevestigingskaarten 'over 12.000 miles on 6 watt with a receiving-valve on X-mitter'!!
Er waren o.a. bevestigingskaarten bij uit Australië, de Philippijnen, China en Afrika. Deze tijd werd door Dr. de Groot van Malabar-Radio (neef van A.C. de Groot PK1PK) de 11-jarige periode van zonnevlekken genoemd en de meest gunstige voor het overbruggen van grote afstanden met klein vermogen.

CHINESE RADIO LABORATORY
88 HENG FENG LEE, SCOTT ROAD,
SHANGHAI, CHINA.
To Radio OD1AD Date 24/3
Your stn worked here at 1025-1130 C.G.T. on 23 / 3 / 1928
QRK R5 QSB gud-RAC QSS slite QRM much QRN –
RECEIVER: Type Weagant Audio 2 stages
TRANSMITTER: Circuit Hartley Plate Source A.C.
Input 90 Watts QRH 39 m.
ANTENNA: Type H.Hertz Height 50 ft. Length 80 ft.
REMARKS: vy psd to QSO om Ur sigs FB hr strength moderate Can u QRO ? hrd ur fone but not vy clear due to QRM hr om. Hpo QSO agn
(C.C.T. = 8 hrs ahead of G.M.T.)
PSE QSL CRD OM BEST 73's Opr. by James O. Wang
AC-ICI

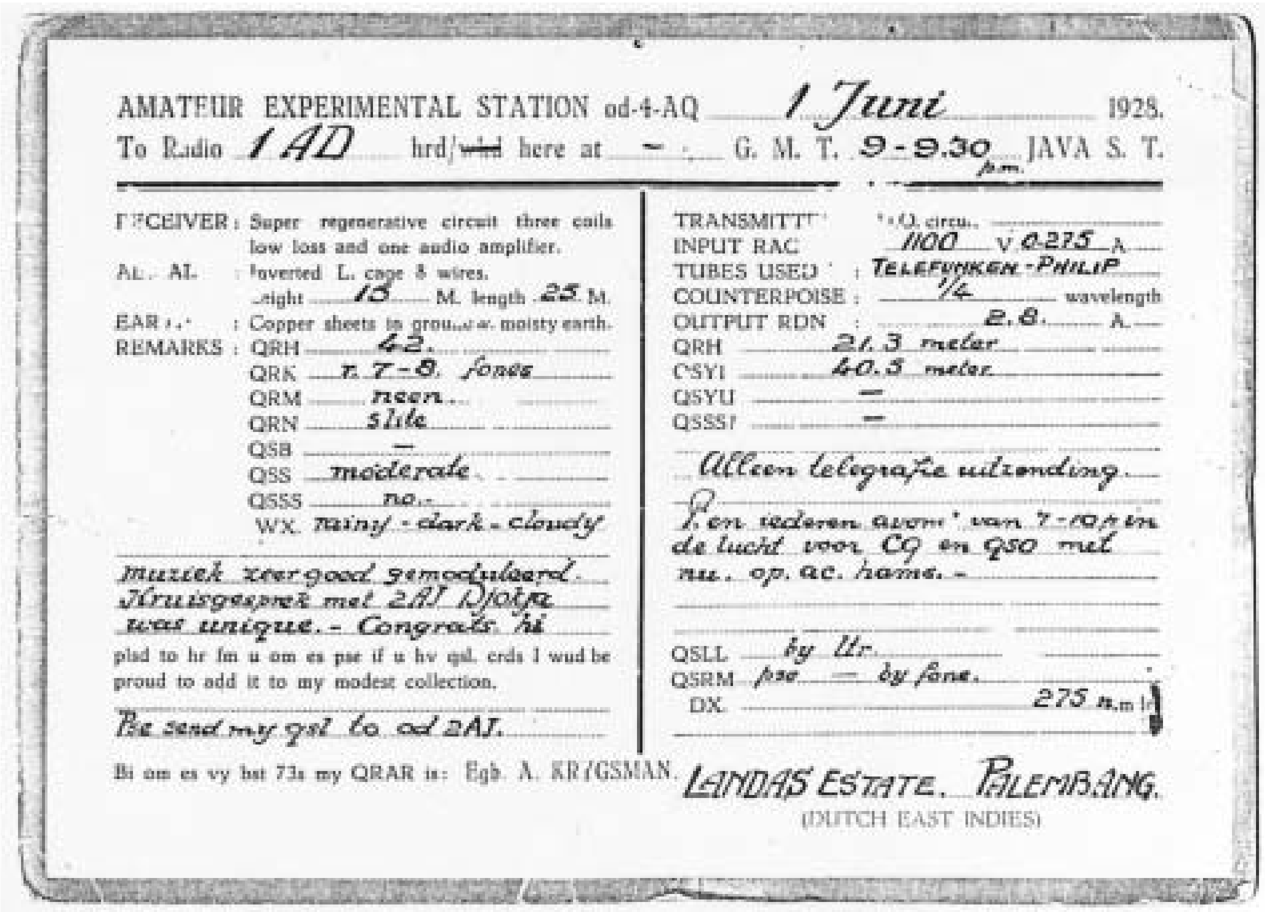
In januari 1928 begon OD1AD met het uitzenden van muziekprogramma's die in de gehele archipel intensief werden beluisterd.
QSL-kaarten uit die tijd staan letterlijk van A tot Z volgeschreven met thans uiterst waardevolle (historische) gegevens; met name van Oldenboom, Krijgsman en Rieder. Tot mijn grote verrassing was er ook nog een kaart bij van de ‘Java Radio Shop’ uit Weltevreden,

„JAVA RADIO SHOP" WELTEVREDEN D.E.I.

To Radio od1AD Ur fone recd hr on 3-6-28 at 8.30 p/m J.M.T.
Q.R.K. R9 Q.S.B. dc Q.R.M. — Q.R.N. some Q.S.S. — Q.S.S.S. some
Xmitter — Watts inp 3 coils MEISSNER Plate Volts —
Q.R.H. — Aerial HALF WAVE HERTZ with counterpoise.
RECEIVER: 0-1-1
Remarks: modulatie uitstekend spraak en muziek 80% beter dan Djocja Pse meldt vaste uitzenddagen Cheerio! 73's
Will Q.S.R. any time O.M. P.W. van Dongen,
~~Pse Q.S.L.~~, Q.R.K. OD-1WD? Owner-op.
van Dongen

OD-1WD

AMATEUR EXPERIMENTAL STATION od-4-AQ 1 Juni 1928.
To Radio 1AD hrd/~~wkd~~ here at — G. M. T. 9-9.30 p.m. JAVA S. T.

RECEIVER: Super regenerative circuit three coils low loss and one audio amplifier.	TRANSMITTER: ... circuit
AERIAL: Inverted L. cage 8 wires. Height 13 M. length 25 M.	INPUT RAC 1100 V 0.275 A.
EARTH: Copper sheets in ground w. moisty earth.	TUBES USED: TELEFUNKEN-PHILIP
REMARKS: QRH 42.	COUNTERPOISE: 1/4 wavelength
QRK r. 7-8. fones	OUTPUT RDN: 2.8. A.
QRM neen.	QRH 21.3 meter
QRN stile	QSYI 40.5 meter
QSB —	QSYU —
QSS moderate	QSSS? —
QSSS no.	Alleen telegrafie uitzending.
WX. rainy - dark - cloudy	Ben iederen avond van 7-10 p.m. in de lucht voor CQ en QSO met nu. op. ac. home.
muziek zeer goed gemoduleerd. Kruisgesprek met 2AJ Djokja was unique. - Congrats hi	QSLL by Ur.
glad to hr fm u om es pse if u hv qsl. crds I wud be proud to add it to my modest collection.	QSRM pse — by fone.
Pse send my qsl to od 2AJ.	DX. 275 n.m.

Bi om es vy bst 73s my QRAR is: Egb. A. KRIJGSMAN. LANDAS ESTATE. PALEMBANG.
(DUTCH EAST INDIES)

eigenaar destijds de in 1978 nog in leven zijnde PA2PWD, OM van Dongen (ex-PK4BH), een groot vriend van Van den Bussche. Met PA2PWD heb ik in 1978 alle gegevens dienaangaande geverifieerd; zelf was OM v. Dongen in die dagen als 'clandestiene pionier' werkzaam onder de call OD1WD.

De kleinzoon van OM van den Bussche (PE1AAL) heeft de in zijn bezit zijnde collectie van zijn grootvader in 1978 ook op een PK-reünie in Ede tentoongesteld; een genieus gebaar door alle PK-reünisten destijds zéér op prijs gesteld!

Tot besluit een lijstje van later zeer bekende PK-amateurs, waarvan o.a. kaarten in voormelde verzameling werden aangetroffen:

OD1AD H.K.J. v.d. Bussche, Bandoeng (medegrondlegger van PMY, de Bandoengse Radio Omroep Vereniging).
OD1WD Radio Shop Java, Weltevreden.
OD2AJ A.J.A. Schoevers, politiecommissaris.
OD4AO E.A. Krijgsman, Landas Estate Sumatra, welke samen met
OD4AS E.M.A. Rieder (administrateur van de onderneming) vaste rapporteurs voor de experimentele muziekuitzendingen van OD1AD.
OD4AR F.H.E. Oldenboom, raffinaderij Shell Palembang, vanuit Soengei Gerong één der oudste zendamateurs.
OD5AZ G.H. Vitet (Zwitser en administrateur der onderneming), verwoed zendamateur (QSL-kaarten in het Frans geschreven), had in die dagen vaste sked met OD1WD.
OD7BA G.K.H. de Bont (genie-officier op Celebes), voordien proeven op de middengolf met A.C. de Groot (thee-onderneming Goenoeng Haloe Rongga, roepletters GHR), welke laatste tezamen met de heer v.d. Horst (uitvinder draaggolftelefonie) de grondleggers van de BRV (Bataviasche Radio Omroep Vereniging).

Hoe belangrijk het geven van allerlei details in die dagen was, blijkt o.a. uit een 3-tal QSL's welke hierbij afgedrukt; vooral rapporten omtrent modulatie-kwaliteit waren in dat AM-tijdperk van groot belang, zoals u ziet.

CQ-PA 14/1987

OPROEP TOT INSTELLING GEZAMENLIJKE 'HISTORISCHE COMMISSIE'

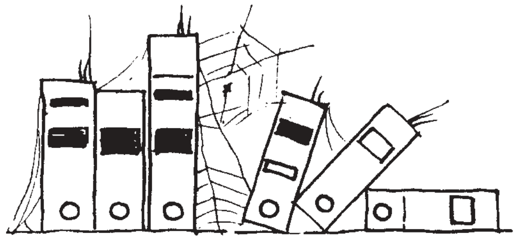
Ondergetekende onderzoekt momenteel de haalbaarheid van een gezamenlijke 'historische commissie'. Bedoeling is te inventariseren wat binnen VERON/VRZA-verband in Nederland gezamenlijk kan worden gedaan met betrekking tot onderstaande punten:
– advies aan nabestaanden van overleden zendamateurs m.b.t. de schenking van historische apparatuur, geschriften en andere archivalia;
– veiligstelling door overbrenging naar musea van voor de historie van de Radio Amateurdienst belangrijke zaken;
– adviseren museum-konservators v.w.b. opstelling en werking schenkings-kollekties (origineel zowel als replika);
– periodieke publikatie zowel in Electron als CQ-PA bij welke instellingen archivalia van zendamateurs zijn opgenomen, wanneer en gedurende welk tijdvak te bezichtigen, enzovoorts.

Ten behoeve van dit onderzoek is een 20-tal geografisch goed gespreid aantal medewerkers (tipgevers) nodig. Gedacht wordt aan een organisatiestruktuur konform Dutch QSL-buro. Beide verenigingen werken op dit terrein al enige decennia voortreffelijk samen; hetgeen m.i. - gezien historisch belang - in een geschiedkundige kommissie als door mij beoogd óók moet kunnen!
Adhesiebetuigingen en suggesties gaarne welkom bij OM J. van Drunen PAoPKC, Postbus 45651, 2504 BB 's-Gravenhage.

CQ-PA 2/1988

FLITSEN

UIT HET PK-ARCHIEF

J.E.M. van Drunen PAoPKC

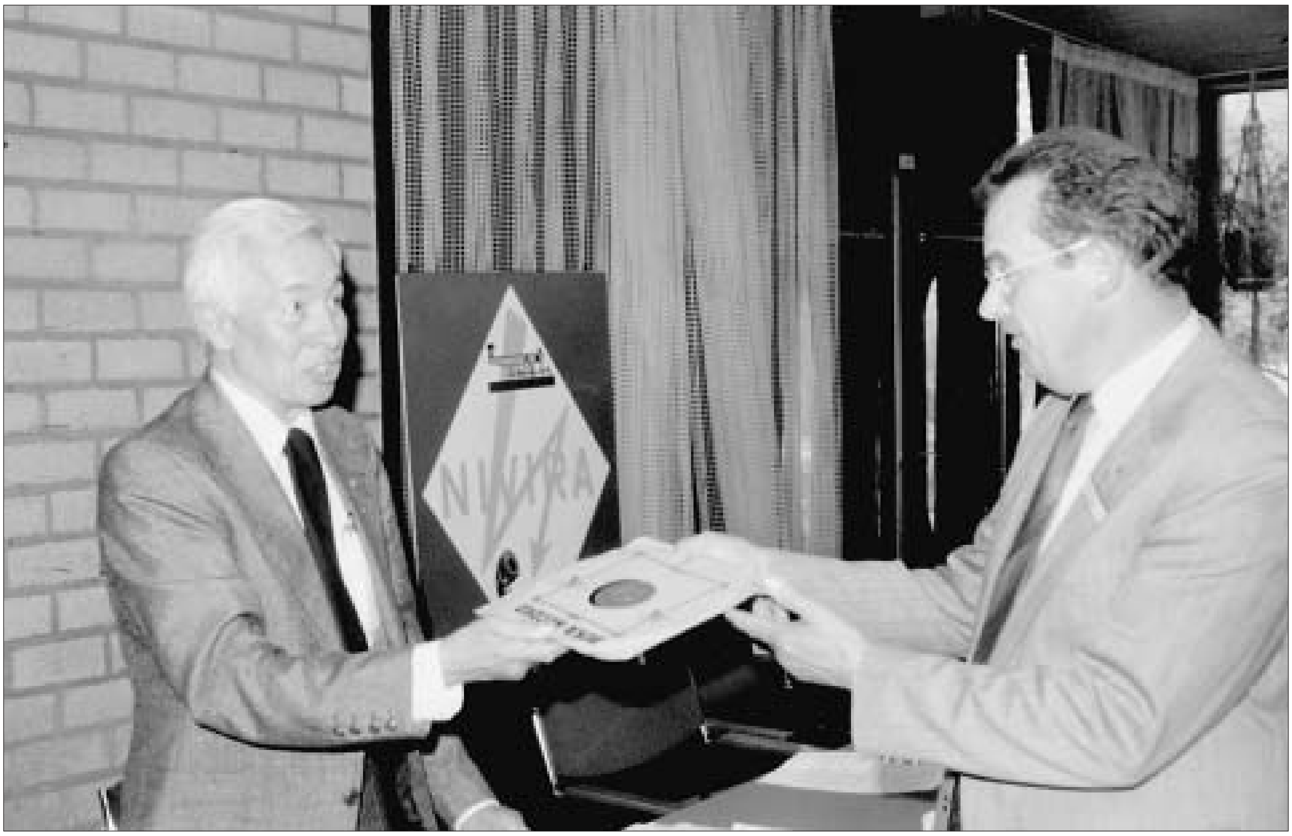
PK4BH
Een oude band analiserende op mogelijk historische gegevens t.b.v. het PK-archief, trof ik een dezer dagen een opname aan van iemand waar u al eens eerder in deze rubriek over heeft kunnen lezen, t.w. OM Van Dongen PK4BH (ex PA2PWD) en lang daarvoor - dat was in 1928 - OD1WD (zie artikel ‘een merkwaardige verzameling QSL-kaarten’, CQ-PA 14/87. Uit het interview blijkt dat OM Van Dongen een kundig radio-amateur was. In het bezit van het diploma marconist 2e klas, wordt hij op 8 december 1941 bij de Landstorm ingedeeld als radio-monteur/telegrafist in de rang van sergeant-majoor.
De Territoriale Commandant van Sumatra, onder indruk van zijn kwaliteiten, belast hem met het ontwikkelen van apparatuur voor de kustwacht. Vele waarnemingsposten op kleine eilanden voor de kust van Sumatra worden, dankzij de apparatuur die PK4BH hiervoor ontwikkelt, radiografisch bereikbaar. Zijn laatste opdracht voor de kustwacht: het organiseren van een verbinding tussen Kwaloe en Bajan Siapi 2, waartoe hem de gouvernementsmotorboot ‘Datoe’ ter beschikking werd gesteld. Deze opdracht kon alleen worden uitgevoerd door gebruik te maken van de vele djermals in de Straat van Malakka, waar geen vaar- of vliegtuig kon passeren zonder opgemerkt te worden.
Toen tijdens de dagenlange luchtaanvallen op Tandjong Balai en Laboean Bilik van hogerhand absolute radiostilte werd verordonneerd, seinde PK4BH overdag m.b.v. zonlicht (heliograaf) en 's nachts met geblinde vuren de waarnemingen van zijn posten door. Dit laatste is van *groot belang* geweest gezien de bevolking op deze manier van elke luchtaanval vooraf op de hoogte was en er derhalve slechts weinig slachtoffers gevallen zijn.

Op 17 februari 1942 kreeg hij opdracht zich z.s.m. te melden bij de Staf van de Territoriale Commandant in Prapat (noot oPKC: bij de verbindingsdienst was op dat moment een groot tekort aan personeel, waardoor soms 16 uur per dag dienst moest worden gedaan). Bij aankomst in Prapat kreeg PK4BH echter te horen dat de hele Staf van de TC naar Fort de Kock zou worden overgebracht en hij daar een kortegolfzender moest installeren voor verbinding met de Generale Staf op Java. Grootste moeilijkheid echter was dat de zender in het gebergte verborgen diende te worden. Zelf zegt hij daarover in het tv-interview dat hij bij de uitwerking hiervan is geïnspireerd door de locatie van Radio Malabar (de antenne hiervan was ook tussen 2 bergtoppen in een bergkloof opgehangen, oPKC).

Voorwaar een hele prestatie voor een piano- annex radio-handelaar, die in zijn jonge jaren weliswaar eens een certificaat telegrafist 2e klas had gehaald, doch zijn technische kennis en handvaardigheid volgens eigen zeggen voornamelijk aan het radioamateurisme te danken had (in die tijd moest immers alles nog zelf worden gebouwd, oPKC).

PK4ML
De band doorspoelend kwam ik bijna aan het eind nog een aardig tv-statement tegen van PA3AFQ (voorheen PK4ML), welke tesamen met PAoYG destijds naar N.O. Indië uitgezonden om de radiostudio's in de archipel weer op te bouwen. Hiertoe was inmiddels het R.O.I.O. (Radio Omroep In Overgangstijd) in het leven geroepen, waarvoor OM Launspach o.m. de vooroorlogse zenders en studio's van Padang, Palembang en Medan opnieuw heeft gerestaureerd. (Noot oPKC: het hoofdkantoor van de R.O.I.O. was weliswaar gehuisvest aan het Koningsplein-West nr. 13 in Batavia, doch PA3AFQ was zoals vermeld in Sumatra gedetacheerd, vandaar PK4ML.)

Tijdens zijn herstelwerkzaamheden heeft OM Launspach een vooroorlogse grammofoonplaat van de NIROM (Nederlands-Indische Radio Omroep) aangetroffen met een opname van een kratong-orkest uit Djocjakarta, hetgeen zeer zeldzaam genoemd mag worden (insiders weten dat voor de oorlog slechts bij hoge uitzondering radio- en filmopnamen in de kraton mochten worden gemaakt). In voormeld tv-interview overhandigt PA3AFQ de plaat aan de toenmalige voorzitter van het PK-Comité OM Veenhuijzen PAoHBV (zie foto rechtsboven). De unieke opname is daarna opgenomen in de av-collectie van het PK-archief.

Overhandiging NIROM-plaat. Links PK-voorzitter PaoHBV, rechts PA3AFQ.

Tot slot: de inhoud van CQ-PA dient volgens de redaktie ‘smeuïg en menselijk’ te zijn. Een stelling die ik van harte onderschrijf, reden waarom ik het volgende item erbij genomen heb, al is dit dan ook niet voor de radio-historie van voormalig N.O. Indië, doch enkel voor de betrokkenen zelf van belang. Het tekent echter wel de tijd waarin de gebeurtenis plaatsvond en zeg nu zelf, wie zou niet trots zijn op zo'n door collega's getekende (radio)huwelijkskaart...
PA3AFQ tijdens het tv-interview: “ ... het was een drukke tijd en, behalve verlof voor de huwelijkssluiting 's morgens op het gemeentehuis, werd mij die dag alleen maar verlof verleend ná sluiting van de zender (circa 21.00 uur) tot aanvang ochtenduitzending (06.00 uur) voor de bekende huwelijkshandeling (gelach en gebrul vanuit de zaal overstemmen helaas de rest van het verhaal, oPKC).

Huwelijks QSL-kaart van Max en Doortje Launspach. Het vrouwtje met radio op schoot linksonder luistert naar ‘her (Max's) master's voice’. Rechtsboven Studio Medan. (Voor werkelijke afbeelding XYL PA3AFQ zie blz. 48).

☆ ☆ ☆

CQ.PK

INLEIDING
Deze bijdrage van CQ-PA is niet voor niets op gekleurd papier gedrukt. Gelijktijdig met het 30-jarig bestaan van de VRZA herdenkt het PK-Comité het feit dat maar liefst 50 jaar geleden de NIVIRA werd opgericht.
De NIVIRA was de Nederlandsch-Indische Vereeniging voor Internationaal Radio Amateurisme, met als officieel orgaan CQ-PK, waarvan u op bladzijde 22 van dit boek de omslag aantreft .
Waarom nu een onderbrengen van dit historisch document in CQ-PA? Welnu, de doelstellingen van de NIVIRA waren gelijkluidend aan die van de VRZA: voor en door amateurs, reden genoeg om een koppeling van het jubileumgebeuren tot stand te brengen!
Anno 1981 willen we nog wel eens vergeten dat Nederland ooit groter geweest is dan het landje van dit moment. Het is nog maar zo'n 30 jaar geleden dan het huidige Indonesië (toen Nederlands Indië) tot ons grondgebied behoorde en met name in de vooroorlogse tijd werd door de PK's (PK was de prefix van Nederlands Indië) baanbrekend werk verricht. Vele van die ex PK's leven in Nederland en aan hun aktiviteiten, georganiseerd door het PK-Comité, hebben we in CQ-PA al menigmaal aandacht besteed. Wij als VRZA voelen ons hecht verbonden met de ‘sobats’ uit ex PK-land; niet alleen omdat velen momenteel lid zijn van onze vereniging, maar meer nog omdat de geschiedenis van hun NIVIRA duidelijk parallellen vertoont met die van de VRZA; beide verenigingen ontwikkelden zich tegen de verdrukking in.
Bij dit 30- respectievelijk 50-jarig jubileum willen we een artikel plaatsen dat geschreven werd in 1970 door OM A.C. de Groot (ex PK1PK). Al eerder plaatsten we in ons blad artikelen van zijn hand en wie meer van OM de Groot wil weten kan dit vernemen in het daarna volgende naschrift door PAoPKC, archivaris van het PK-Comité.
Het bewuste artikel werd door OM de Groot geschreven nadat hem een exemplaar van een door de Muiderkring uitgegeven boek ter hand was gesteld. Dit boek vermeldde de geschiedenis en experimenten van Idzerda, Nederlands radioman van het eerste uur.
Tussen de regels door valt te lezen dat OM de Groot van mening is dat in het bewuste boek de waarheid nogal geweld wordt aangedaan; op fijnbesnaarde wijze wijst hij de auteur terecht.
Dit artikel werd overigens nooit in Radio Bulletin opgenomen en als zodanig is het een goede zaak dat het 11 jaar later alsnog gepubliceerd wordt.
Ook bij de jeugdige lezers van CQ-PA (voor deze gelegenheid CQ-PK) bevelen we het lezen van dit stukje geschiedschrijving van harte aan. Het is ons bekend dat met name onder de jongere generatie de roep naar het verleden groot is, al was het maar om te weten ‘hoe het allemaal zo gekomen is’.

W.C. Niericker, PAoTLX, Alg. Redakteur CQ-PA

Ten aanzien van het historisch document van OM A.C. de Groot moet worden opgemerkt dat door functie-overname binnen de redaktie slechts beschikt werd over een onduidelijke fotokopie van het oorspronkelijke manuscript.
Hierdoor moest op sommige plaatsen ‘geraden’ worden naar de juiste strekking van een zin, hetgeen naar beste weten en kunnen verricht werd. Waar dat de leesbaarheid ten goede kwam werd redaktioneel veranderd.
Door een abuis staan bij capaciteiten in de schema's centimeters vermeld i.p.v. de wel degelijk door de auteur aangegeven pico Farads. Redactie CQ-PA

OM A.C. de Groot

HET SYSTEEM IDZERDA

‘Ja, dat kunnen we wel eens doen’ was ons antwoord op een vraag, die onze vriend Hauschildt ons stelde of wij bereid waren om een nieuw zeer bijzonder schema ‘met een uitzonderlijke modulatiemethode’ uit te proberen en tegelijkertijd stopte hij ons een brief in onze handen. Deze had hij kortgeleden uit Nederland ontvangen en daarin werd gewag gemaakt van de buitengewone resultaten die een zekere à Steringa-Idzerda had weten te behalen met zijn zender in Den Haag.
Een groot deel van Europa werd door deze zender bestreken, werd zelfs in IJsland gehoord. Over vermogen en de waarden der toegepaste onderdelen werd niets geschreven.

Vrienden, vergeef mij dat ik van de beroemde Idzerda in het oude Indië van vroeger in plm. 1923 nog nimmer iets gehoord had, dus toen ons gevraagd werd, na lezing van de brief ‘Wat denk je ervan, is het werkelijk zo iets bijzonders?’, toen moesten we daarop natuurlijk het antwoord schuldig blijven. ‘Goed’, zeiden we ‘we zullen het proberen maar dan moeten we eerst een nieuwe zendspoel maken.’ De Sullivan draaicondensator van 250 pF hebben we wel beschikbaar en de antenne is er ook. De rest zal ook wel gaan.
‘OK grootje’, zo werden we genoemd in die tijd, want onze vriend stak ruim een hoofd boven ons uit, ‘waarom een nieuwe spoel maken, je hebt er toch al één in je push-pull zender, je haalt die er gewoon uit.’ Maar daarop gingen wij niet in. Je zal wel mal zijn om een zender die het goed doet te ontstellen. 't Is de vraag of je de goede instelling nog wel eens terugvindt! Dank je wel zeiden we. Ja, zo was het toen in die tijd. Was een zender eenmaal goed ingesteld, dan kwam je er niet meer aan en daarmee basta! ‘Nou goed, als je dan toch persé een nieuwe zendspoel gaat maken, maak er dan twee, één voor mij’, was het repliek. Welnu, dat was als contra prestatie voor het vele dat hij steeds weer opnieuw reeds voor ons gedaan had niet teveel gevraagd en terug in onze woning, toen nog boven Soekaboemie, werd in onze vrijetijd aangevangen met de vervaardiging van 6 ebonieten strips, 3 voor elke spoel, van geboorde gaten voorzien en dat werden 6 x 45 gaten is 270 gaten in totaal.
Elke spoel, met een diameter van 18 cm, kreeg 45 wikkelingen en die werden door die gaten geregen, er zorg voor dragend dat de spoel cylindrisch bleef, want als je niet oppaste liep de spoel taps uit. Daarna merkten we dat met drie steunen toch niet genoeg stevigte in de spoel zat, derhalve werd op elk gaatje een druppeltje dikke schellak neergelaten, in de hoop dat na droging de zaak wel vast zou zitten. Beste vrienden, bega in hemelsnaam niet, zoals wij, de vergissing door ter bespoediging van dit werk, de spoel in de zon te drogen te leggen, want dat zwarte eboniet slorpt als een veelvraat de zonnestralen op, wordt gloeiend heet en daardoor slap en de spoel verliest dan zijn mooie aanzien. Gelukkig waren wij er net op tijd bij zodat een onherstelbaar ongeluk nog maar net op tijd vermeden kon worden, maar zij ontlokte later aan onze vriend toch wel de opmerking dat zij er wat ‘ongewoon’ uitzag, en gelijk had hij!

Enige maanden geleden werden wij door Radio Bulletin verblijd met de toezending van het boek ‘De pionier van de radio omroep’ van à Steringa-Idzerda, geschreven door de heer de Boer, verbonden aan het Nederlands Postmuseum. Niet alleen werd daarin beschreven het begin van de radio-omroep, maar de grote verdienste ligt bovendien hierin dat een boeiend begin van de radio telefonie techniek aan de vergetelheid werd ontrukt.
We mogen daarom de heer de Boer hierom wel zeer dankbaar zijn, maar tevens Radio Bulletin die ons gratis op zo welwillende wijze dit interessante werk heeft toegezonden. En na dit boek tweemaal met plezier gelezen te hebben besloten we onze Indische ervaring met dit Idzerda schema in een artikel vast te leggen en dat met behulp van Radio Bulletin aan onze lezers aan te bieden in de hoop dat het voor plaatsing daarin in aanmerking mag komen.

Maar ‘revenons à nos moutons’. In meergenoemde brief werd het zendschema gegeven als in figuur 1. Ook stond er in die brief dat Idzerda (PCGG) werkte op een golflengte van 1000 meter. Welnu, dit was voor ons amateurs in het voormalige Nederlands-Indië uitgesloten. Zouden we ooit op deze golflengte gaan werken, voorwaar we zouden zeker een heksenketel hebben ontketend. Maar op de 300 meter hadden we al wat ervaring opgedaan en dat hielp ons dan ook bij de verdere uitwerking van dit schema.
Toen onze vriend ons accoord had tot beproeving van de schakeling, werd ons voorgesteld om naar

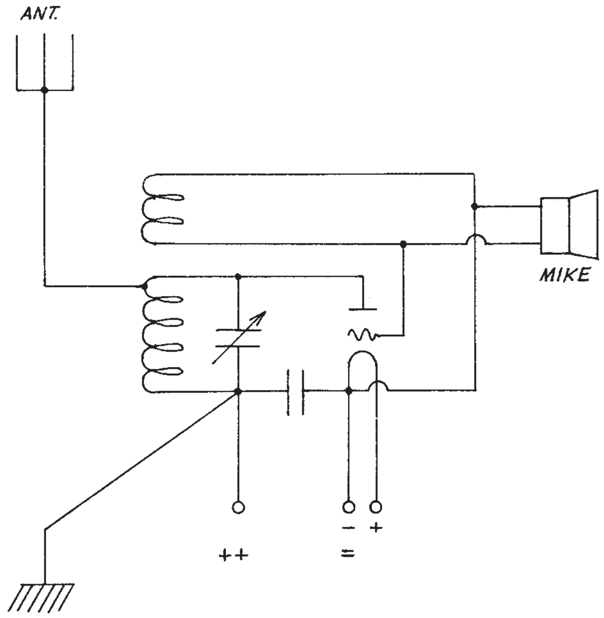

FIG. 1. Dit was het oorspronkelijke schema dat OM de Groot ontving uit Holland. Geen wikkelgegevens en geen capaciteit-waarde.

Tjimahi te gaan, een militaire kampementsplaats op ca. 10 km van Bandoeng af, want daar waren twee ons nog onbekende amateurs die tesamen ook bereid waren om mee te doen. Ons werd een zee van bier in het vooruitzicht gesteld en derhalve togen wij die bewuste zondagochtend, mijn vriend op zijn Reading Standard en wij op onze Indian, naar Tjimahi op weg. En zo zaten wij dan gevieren, elk met een portie gerstenat voor ons, en onderwierpen het toen voor ons nog vreemde schema aan een ruime beschouwing. Het enige bedenkelijke vonden wij de microfoon parallel aan de terugkoppeling; zou daardoor het genereren niet afslaan? Verder lieten we het bier het bier, want we hadden in de middaguren, in het heetste gedeelte van de dag, nog een kleine 100 km op de motor voor de boeg voor we thuis waren.

Na en dag of tien waren de twee spoelen gereed, de één glimmend, maagdelijk en jonkvrouwelijk schoon, de ander - wel - laten we zeggen wat minder schoon en min of meer heugwiegend ten gevolge van de zonbehandeling.
Nog dezelfde avond werd in een ogenblik het schema op logische wijze op onze experimenteertafel in elkaar gezet, alles conform het schema in de brief maar veiligheidshalve werd de microfoon parallel aan de terugkoppelspoel nog even weggelaten.
Met een zendbuis, type Philips Z1 en met 180 volt anodespanning wijst de hittedraadmeter 0,1 Ampère in de antenne en 12 mA anodestroom aan. Schakelen we de mike aan dan slaat zoals we verwacht hebben de zender af; antennestroom nul, anodestroom 18 mA, het genereren is gestopt.

Gelukkig is de Z1 een zeer sterke buis. We gaan nu vaster terugkoppelen en opnieuw de mike erbij. Goed, het genereren stopt weliswaar niet, maar de antennestroom is niet stabiel.

Op de ontvanger beluisterd horen we de zender ‘kikkeren’. We koppelen nu nòg vaster en dan blijft de zender oscilleren. We zetten een wekker voor de mike en die is luid in de ontvanger te horen, maar de antennestroom is veel minder. Het is niet precies op de schaal af te lezen maar wordt geschat op 80 mA. Dus ... er zitten wel mogelijkheden in het schema! Vergeet niet vrienden, we leven eind 1923 en waren op dit schema niet ingeschoten!
We laten alles conform de schakeling in de brief en delen schriftelijk de resultaten aan onze vriend in Bandoeng mede, die zondags daarop komt logeren. Hij maakt een foto voor de vrienden in Bandoeng en Tjimahi en keert 's avonds huiswaarts met de heupwiegende spoel. Nu beginnen allen het schema

op te zetten; wel vermakelijk te weten dat op vier plaatsen tegelijk men met hetzelfde bezig is.
En nu hebben we de handen vrij om met het schema wat te gaan experimenteren. We zijn er niet gelukkig mee dat de antenne zo maar direct aan de top van de zendspoel is aangebracht. Evenmin zijn we bijzonder ingenomen met de mike parallel op de terugkoppelspoel, waardoor een bijzonder vaste terugkoppeling is vereist.
We hebben het gevoel dat er iets geforceerd zit in de schakeling. De soepelheid mankeert eraan.

Met de bedoeling om alles weer terug te brengen in de toestand zoals beschreven in de brief, beginnen we aan de hand van eerder opgedane ervaringen de antenne naar beneden te tappen en ook nu weer zien we die antennestroom van 80 mA naar 100 mA oplopen. De tap komt als beste plaats op twee-derde van beneden te zitten en dat zal wel, al wisten we het toen niet zo precies, een gevolg zijn van een betere aanpassing van de anodekring aan de antenne.
Tot zover de eerste probeersels. Contact behalve door middel van brieven hadden we met dit schema nog niet met elkaar.
Enkele weken later, wederom op een zondagochtend, horen wij op onze ontvanger GHR, GHR, hier XXP en dat werd alsmaar herhaald (noot redaktie: GHR waren de roepletters van OM de Groot). Er deed zich een merkwaardigheid voor; zijn golf versprong telkens een eind weg en was geen 5 minuten constant op dezelfde plaats, wat zich voorheen met zijn andere zender met driepunt-schakeling nimmer voordeed. Dit was een wel heel vervelend verschijnsel voor de ontvanger met zijn twee draaicondensatoren ingesteld op het randje van genereren; men raakte grote delen van het gesprokene kwijt!
Daarna werd ons verzocht om uit te komen, maar ook bij ons werd hevige inconstantheid van de draaggolf geconstateerd. Na veel herhalingen werd verstaan dat de twee anderen nog lang niet gereed waren. Gebrek aan pecunia was de oorzaak en dat zou nog lang duren voordat zij zouden uitkomen. Helaas bleef dit zo.

XXP DOET EEN ONTDEKKING
XXP ontdekte dat als hij de mike ging schudden de draaggolf sprongsgewijze veranderde. De proef deed hij door naar een harmonische te luisteren; op de grondgolf kon hij zijn zender in de ontvanger niet genererend ontvangen omdat hij dicht sloeg.
Wat kon hieraan gedaan worden vroeg hij. Misschien een aftakking plaatsen van de mike op de terugkoppelspoel? Dat kon niet, want op die spoel zat geen aftakking ...
Hij vond een betere oplossing. Een tweede spoel met aftakking werd in serie geschakeld met de oorspronkelijke terugkoppelspoel; het aantal wikkelingen per spoel staan er nu bij vermeld. Deze schakeling gaf reeds veel betere resultaten doch nog steeds golflengte verandering zodra de mike ter hand werd genomen ... (zie figuur 2).

Nu eenmaal de verbinding tussen GHR (Soekaboemie) en XXP te Tjimahi tot stand was gebracht door middel van deze schema's (de verbinding bestond reeds met onze eerste zenders) konden we over en weer radiotelefonisch onze ervaringen uitwisselen. In figuur drie is getekend welke wijzigingen wij in combinatie met de vinding van XXP in onze zender tot verdere verbetering in de loop der tijden aanbrachten.
De antenne werd op de gunstigste plaats op de anodekring getapt. In de antenne werd een variabele condensator opgenomen van 1000 pF. De anodekring werd met een draaicondensator van 500 pF afgestemd op golflengte 300 meter en daarna de antenne op maximum meteraflezing afgeregeld. In de terugkoppelketen werd een spoel in serie geschakeld (mandbodemspoel) van 35 wikkelingen die variabel inductief gekoppeld was op een tweede mandbodemspoel van 35 wikkelingen waarmede de microfoon was verbonden. Door de koppeling te variëren kon de modulatiediepte geregeld worden, maar bovendien was tussen deze twee spoelen de capacitieve overdracht zo gering, dat bij het ter hand

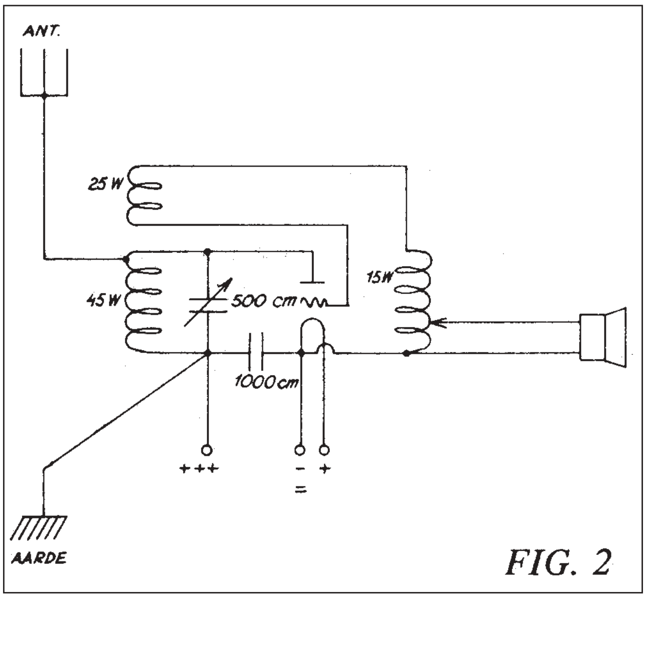

FIG. 2

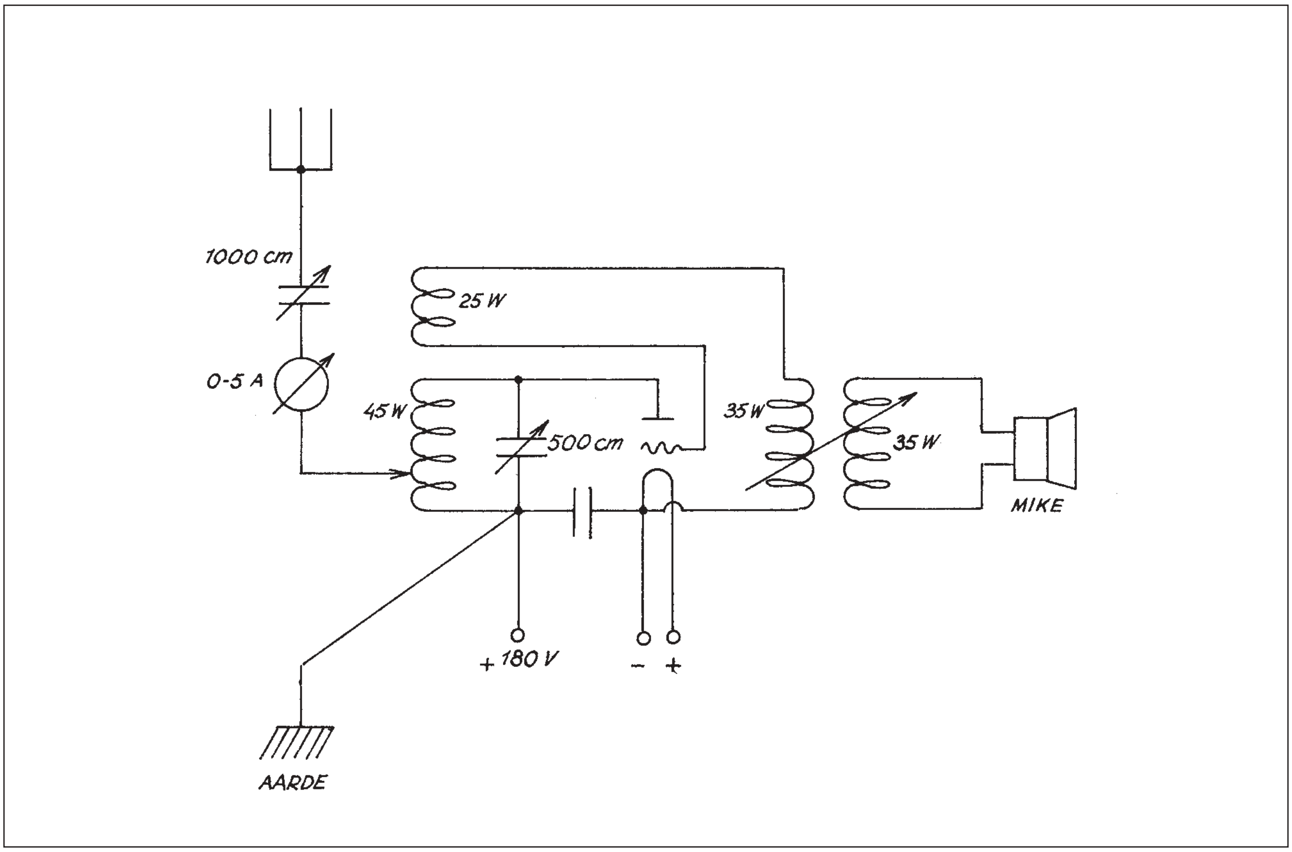
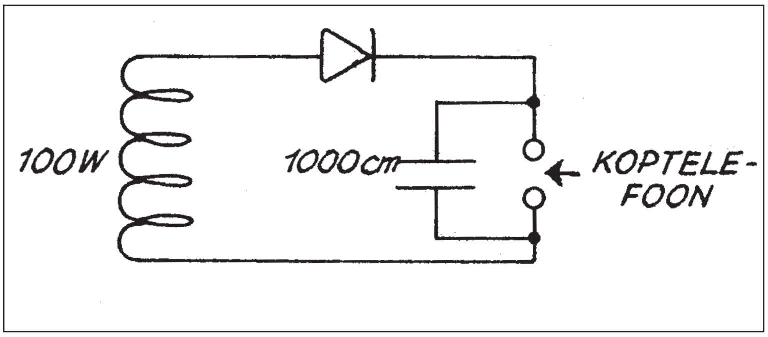

FIG. 3. Het definitieve zendschema, ontwikkeld door OM de Groot (roepnaam GHR) en XXP in Tjimahi. Vergelijk dit met figuur 1, de zender van Idzerda.

nemen van de mike nu hoegenaamd geen draaggolf verandering meer plaatsvond.
Al konden nu over en weer goede gesprekken gevoerd worden, toch waren de resultaten niet zo succesvol als met onze push-pull zender. Ze werd zwakker ontvangen - logisch ook want het vermogen van de push-pull zender met zijn twee buizen was wel iets groter. Vooral later toen ook de C509 buizen in Indië verkrijgbaar waren. Eén ding mag niet onvermeld blijven. Bij de Idzerda zender was de kwaliteit van het gesproken woord beter dan die van de push-pull zender, waarbij voor de modulatie gebruik gemaakt werd van een lijntransformator.

Tot zover de ervaring met het Idzerda systeem. Na ontvangst van het eerdergenoemde boek is wel gebleken dat het schema vermeld in de Hollandse brief wel afwijkt van die welke in het boek voorkomt. Zowel op pagina 37 als op pagina 67.
In beide gevallen werd principieel bedoeld dat de hoogfrequent roosterstroom in de terugkoppelkring ten dele gebruikt werd voor de terugkoppeling en ten dele om hierin variaties aan te brengen bewerkstelligd door weerstandvariaties van de microfoon, wat tenslotte de modulatie oplevert.

Maar ook Idzerda moet met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid te maken hebben gehad met inconstantheid van de draaggolf, maar heeft dit weten te verhelpen door in figuur 22, bladzijde 37, de microfoon in serie te schakelen met een zelfinductie en deze parallel aan de terugkoppelspoel en hiermede de koppeling van microfoon op de terugkoppelspoel belangrijk hebben gereduceerd. In figuur 38 op pagina 67 staat parallel op de microfoon een zelfinductie; een oplossing die door XXP eveneens werd gevonden, zij het naar onze smaak iets eleganter door gebruik te maken van aftakkingen waardoor de beste aanpassing van mike op spoel gevonden kon worden.

De aandachtige lezer zal zich zeker afvragen hoe wij de modulatie beoordeelden, want op een buizen ontvanger gaat dat niet zo goed (zware vervorming). Dit ging op een afluisterapparaat bestaande uit een spoel van 100 wikkelingen draad (diameter 0,25 mm) met een carborundum detector (deze zijn onverwoestbaar) en parallel op de telefoonuitgang een mica condensator (Dubilier) van 100 pF.
Dit samenstel werd ofwel gekoppeld (zwak) met de anodespoel of met de aarddraad buiten het huis en soms ook vast gekoppeld met het tegenwicht. Een heel lang verlengsnoer bracht het geluid dan naar de kamer terug.
De eerste instelling van de zender geschiedde meestal met een wekker voor de mike. Bij een muziekuitzending kon niet binnenskamers geluisterd worden want het geluid van de grammofoon overstemde het geluid van het afluisterapparaat!
En dat was het dan weer voor deze maal vrienden. Mogen wij dan nog vermelden dat wij met dit artikel in genen dele de bedoeling hebben gehad om de prestaties van PCGG (noot redaktie: PCGG waren de roepletters van Idzerda) aan te tasten of te verkleinen. Daarvoor zijn ze te mooi geweest. Alles, ook dit, is vergankelijk, slechts de weemoed blijft en ... de herinnering.

☆ ☆ ☆

Tot zover het manuscript van OM de Groot, dat werd afgesloten met de eveneens handgeschreven opmerking: Redaktie Radio Bulletin, svp gaarne het artikel niet bekorten of veranderen. Dank u.

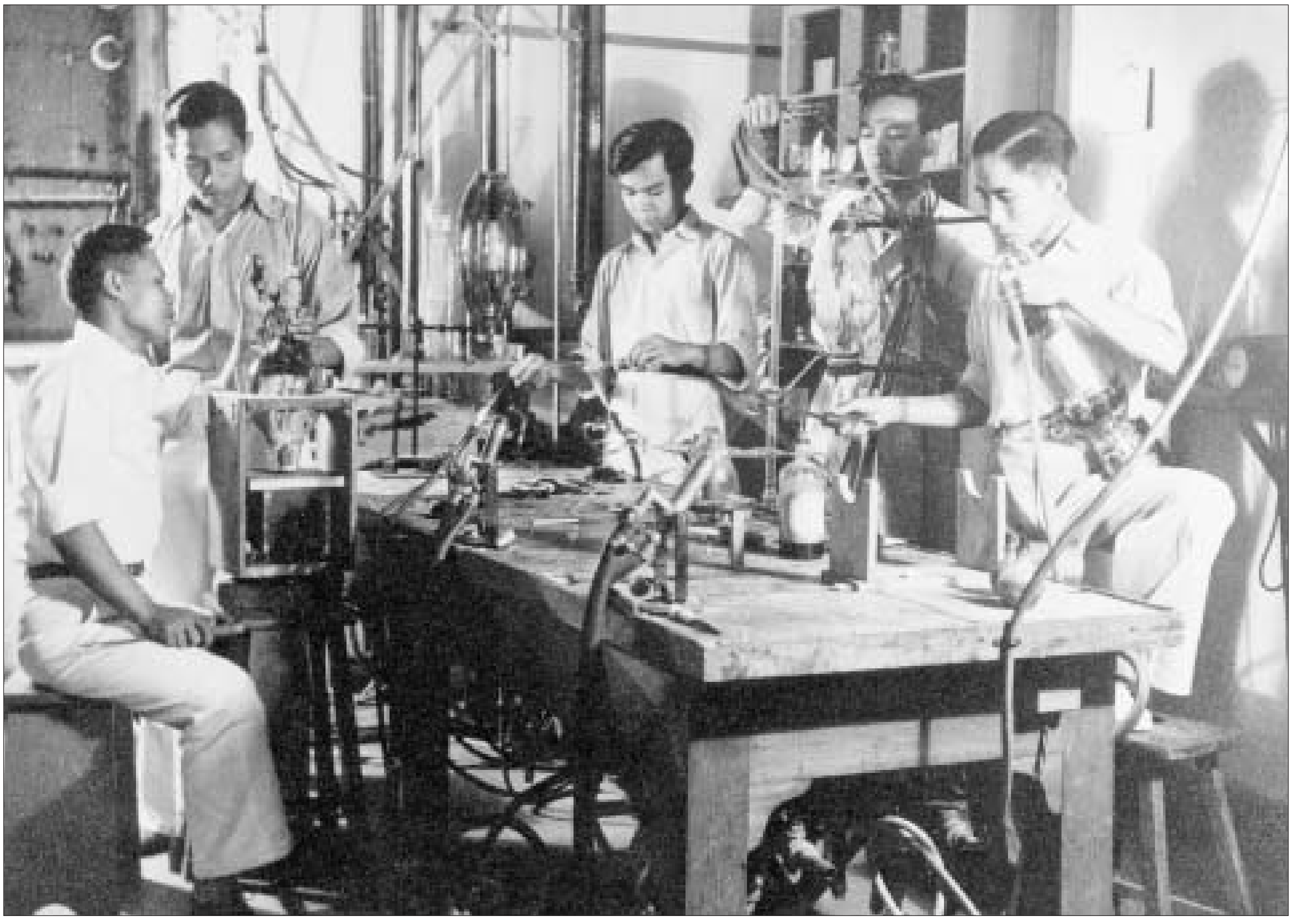
NASCHRIFT
Ook nu zal een groot aantal abonnees zich na lezing van het voorafgaande wel weer afvragen: wie was PK1PK? Talloze malen is mij in het verleden namelijk al die vraag gesteld, waarbij vooral zijn achternaam (de Groot) vaak wordt verward met Dr. de Groot (de bouwer en ontwerper van de bekende Malabar-zenders met zijn 2 km lange bergantennes).
Dr. de Groot is echter omstreeks 1927 aan boord van een schip varende in de richting Holland ter hoogte van Suez overleden. *Onze* old man de Groot (PK1PK) is echter een volle neef van Dr. de Groot (hij sprak tegenover mij altijd over Oom Appi, als hij Dr. de Groot bedoelde).
PK1PK is op 6 augustus 1896 in Buitenzorg geboren. Zijn vader was assistent-resident en stuurde hem in 1904 voor opleiding naar Nederland, in 1915 keerde hij terug naar Indië, alwaar hij zich een positie in de theecultures wist te verwerven. Maar dit werk was een teleurstelling zo heeft hij mij vaak verteld, want zijn hart ging uit naar de techniek.
Uit zijn rijke leven i.v.m. de plaatsruimte hier een 3-tal korte notities; zij die dieper op e.e.a. willen ingaan wordt aangeraden excerpten over deze onderwerpen uit onze jaarboeken aan te vragen. Misschien maken we bij voldoende belangstelling in de toekomst er nog eens een samenvattend artikel voor CQ-PA van.
Alexander Constant de Groot (PK1PK) was in 1924 bouwer en ontwerper van Radio Batavia (BRV) en technisch adviseur van Radio Bandoeng (PMY). Belevenissen op zichzelf, want in Indië was omstreeks die tijd namelijk nog steeds een luisterverbod, hoewel dit in het moederland toen allang was opgeheven.
Ontving in de nacht van 11 op 12 maart 1927 als eerste in Indië de fone-uitzendingen van de Philips-zender PCJJ. Probeerde daarna zelf met fone Nederland te bereiken, hetgeen hem in 1929 gelukte. De heer Vuyk uit Heemstede stuurde hem een telegram dat hij PK1PK had gehoord; de volgende morgen heeft de PTT alles gestopt. Ze waren zelf al een tijdje bezig een ukg fone-zender gericht op Nederland te bouwen en stel je voor dat een zendamateur eerder was! Later is OM de Groot, zeer tot zijn genoegen, tòch bij de PTT aangenomen en over dit laatste wil ik u tot slot nog wat uitvoeriger berichten, omdat over zijn werk aldaar tot op heden nog maar weinig gepubliceerd is en ikzelf door plaatsgebrek in ons jaarboek de aantekeningen van onze gesprekken hierover helaas nog niet voldoende heb kunnen uitwerken. Op het radiolab van de PTT in Bandoeng was de heer de Groot chef van de afdeling lampenreparatie. Ik zie u al uw wenkbrauwen fronsen OM's, maar het is echt waar, kapotte zendlampen werden in Indië gerepareerd. Zendtriodes hadden in die tijd (1931) allemaal nog wolframdraad. In tegenstelling tot de zg. miniwatt-ontvanglampen met oxyd-draad keek men bij zulke grote zendpitten niet op een beetje meer stroomverbruik! Daar komt bij dat men bij het repareren van het wolfram-element géén scheikundige kunstgrepen behoefde toe te passen (reparatie van zendbuizen met oxyd en thorium-gloeidraden was veel lastiger omdat deze namelijk buitengewoon gevoelig zijn voor gasresten en daardoor vaak hun emissie verliezen). Zoals gezegd repareerde de Groot dus alleen wolfram-zendbuizen en kreeg hierin zo'n grote vaardigheid dat hij er zeker 20 per maand herstelde.

‘De gemiddelde levensduur van een gereviseerde lamp was in het begin niet zo erg groot’, zo vertelde hij mij, ‘maar allengs kreeg ik er zo'n routine in dat deze praktisch dezelfde levensduur hadden als nieuwe! Topper was de bekende MA-I,6/400, waarvan de PTT er een groot aantal in bedrijf had.’ Ook voor leger en vloot werd gerevideerd en had tot gevolg boze gezichten van fabrikanten en een proces van Philips. Toch waren deze experimenten van groot belang, hetgeen bleek toen we tijdens de mobilisatie en de bezetting van Nederland waren afgesneden. Java is eerst in maart 1942 door de Jappen bezet, en we konden rustig blijven doorzenden. ‘Zelfs zendlampen met zeer ernstige glasbreuken zijn in die tijd door mijn afdeling hersteld.’ ‘Thorium en oxyd-lampen repareren is ons niet gelukt, grote watergekoelde zendlampen evenmin. De apparatuur hiervoor was wel in Amerika besteld (o.a. een constructor die anode èn glazen buis centrisch kon klemmen en toch tegelijk roteren) maar deze heeft ons door de oorlog nimmer meer bereikt.’
De foto geeft een overzicht van de operatiekamer (glasblazerij) waar enkele slachtoffers (zendbuizen) van een nieuwe prothese (filement) worden voorzien, zoals PK1PK quasi ernstig (de stijl hem eigen) mij vertelde.

Alexander Constant de Groot is op 23 april 1973 op 76-jarige leeftijd te Den Haag overleden. Als eerste voorzitter van ons radio-genootschap (het PK-Comité) heeft hij veel gedaan de oude PK's weer bij elkaar te krijgen. Wij zijn hem zéér erkentelijk voor zijn baanbrekend werk!

CQ-PA 43-1981

J.E.M. van Drunen, archivaris PK-Comité

RADIO BAANBREKERS I

J. van Drunen PAoPKC

Eén moet de eerste zijn
Of het nu om het toepassen van een nieuwe techniek gaat, of het leveren van een bijzondere prestatie, altijd zal er een eerste of een eerste keer moeten zijn.
Soms volgt op de eerste direkt een serie gelijksoortige zaken; soms blijkt de eerste een éénling te zijn die zijn tijd ver vooruit is.

Indische radio-amateur uitvinder draaggolf-telefonie
Steeds weer duikt de naam Willem, Pieter, Cornelis van der Horst in PK-jaarboeken op; voor de eerste maal in de speciale BRV-bijlage van Syllabus 1971, getiteld ‘Het ontstaan van de Bataviasche Radio Vereniging‘. De eerste PK-voorzitter, wijlen OM de Groot, schrijft in het PK-jaarboek 1971 hierover ondermeer:

“... toen kwam een merkwaardig vehikel mijn emplacement stapvoets oprijden, een grote auto met een bamboemast van 3 meter lengte schuin voorwaarts en aan de achterkant een bamboemast van 3 meter lengte schuin achterwaarts gericht, daartussen een antennedraad en op de achterbank iets wat een ontvanger moest verbeelden” (dit was in **1925**). Het bleek W.P.C. v.d. Horst, directeur van de Nederlandsch-Indische Tramweg Maatschappij, een fervent radio-amateur. Hij pakte mijn mikrofoon en zei tot de Bataviasche radioamateurs: Jongens, we gaan een radio-vereniging oprichten! Nu, dat heeft hij geweten: tijdens de proefuitzending 14 dagen later in Batavia stond de telefoon (bediend door mevrouw en dochter v.d. Horst) roodgloeiend vanwegen de rapporten, het was gewoon niet meer bij te benen.
Om 21.00 uur, toen de hele amateurwereld in Batavia er weet van had gekregen, was het een compleet gekkenhuis. Aan eten werd niet meer gedacht, dat gebeurde staande en lopende.

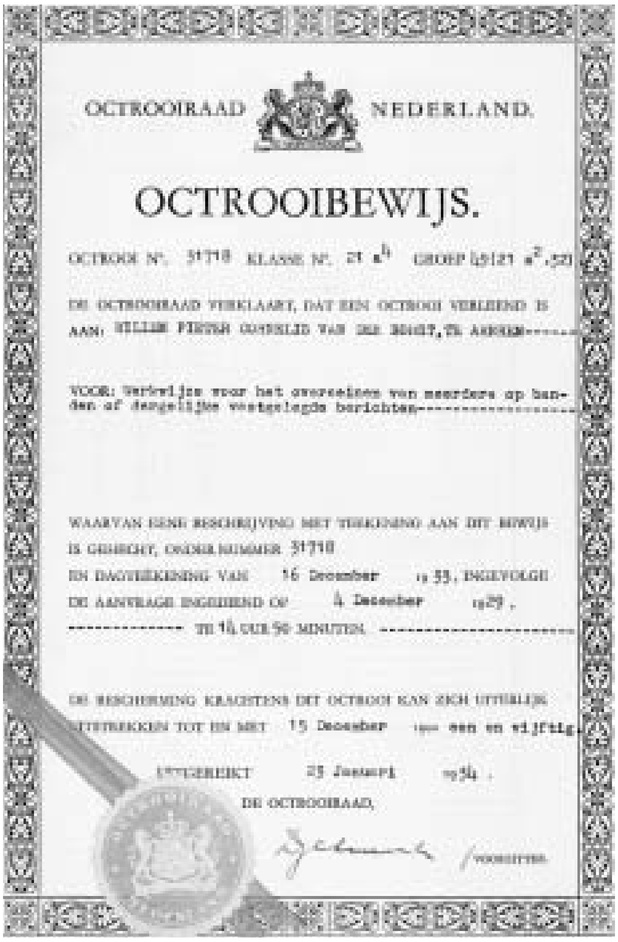
En uit een brief van zijn dochter, mevrouw de Neeve-v.d. Horst, citeer ik: “ ... mijn vroegste herinneringen aan vader's radio-activiteiten gaan terug naar circa **1918**, waar op de achtergalerij van het huis op Kramat (later afgebroken voor de bouw van het hoofdkantoor N.I.T.M.) vader's werktafel stond.
De meeste indruk heeft toen op me gemaakt het minutieuze geduld waarmee hij een koker omwikkelde met metalen draad, slag na slag keurig strak naast elkaar; het geheel later afgewerkt met een soort zwarte lak en het ding gaf waarachtig nog geluid ook (CW).
In 1920 gingen we met verlof naar Holland.
Daar was het de serre van ons huis in Utrecht die onmiddellijk als radiokamer werd ingericht. Ik herinner me nog goed onze vreugde toen in de koptelefoon de muziek van de toen pas gestarte H.D.O. (Hilversumse Draadloze Omroep) opgevangen werd. Verder behoorde een marconist, van wie vader morse-les kreeg, tot onze regelmatige bezoekers.
Na afloop van het verlof ging vader weer terug naar Indië, waar hij de Bataviasche Radio Vereniging heeft opgericht, voor hij voorgoed naar Nederland terugkeerde.”

Minder bekend echter is het feit dat diezelfde W.P.C. v.d. Horst, terug in Nederland, in **1928** een uitvinding van wereldwijde betekenis heeft gedaan, namelijk de mogelijkheid tot uitzending van verschillende gesprekken over één zender

1852727
THE UNITED STATES OF AMERICA
TO ALL TO WHOM THESE PRESENTS SHALL COME:
Whereas
of
The Hague, Netherlands,
Commissioner of Patents
Letters Patent
SEVENTEEN
In testimony whereof I have hereunto set my hand and caused the seal of the Patent Office to be affixed at the City of Washington this fifth day of April, in the year of our Lord one thousand nine hundred and thirty-two, and of the Independence of the United States of America the one hundred and fifty-sixth.
Attest:
Law Examiner.

op één golflengte; heden ten dage beter bekend onder de naam draaggolf-telefonie.
Gezien tegen de achtergrond van de huidige stand der techniek voor sommigen onder u misschien in het geheel geen zaak om zich over op te winden, maar datzelfde kan dan - met permissie - óók worden gezegd van bijv. de schijf van Nipkow, die - hoe u het ook wendt of keert - de aanleiding is geweest tot de ontwikkeling van onze huidige geperfektioneerde televisie!

Uiteraard der zaak gebeurde dat van 1929 tot 1934 nog zeer gebrekkig, t.w. ‘mechanisch’; tegenwoordig doen ze dat allemaal elektronisch of zelfs digitaal.
Ik citeer OM v.d. Horst: ” ... dagelijks komt het honderden malen voor dat een gesprek uit niets anders bestaat dan uit een aantal woorden of korte zinnen, waartussen zich grote tijdsruimten bevinden omdat men naar het tegenstation luistert. Al die tijd blijft de transmissie ‘geblokkeerd’; hij wordt maar voor 10 of 15% praktisch gebruikt, vaak nog minder. Dat dit niet ekonomisch is, behoeft geen betoog.
Het moet dus heel wat waard zijn om een zender 80% economischer te kunnen laten werken en dat kan verkregen worden door, in de tijd dat onze kennis in Indië niets zegt en slechts

OCTROOIRAAD NEDERLAND

OCTROOIBEWIJS.

OCTROOI N°. 31718 KLASSE N°. 21 a4 GROEP [illegible]

DE OCTROOIRAAD VERKLAART, DAT EEN OCTROOI VERLEEND IS
AAN: WILLEM PIETER CORNELIS VAN DER HORST, TE ARNHEM

VOOR: Werkwijze voor het overzeinen van meerdere op banden of dergelijke vastgelegde berichten

WAARVAN EENE BESCHRIJVING MET TEEKENING AAN DIT BEWIJS
IS GEHECHT, ONDER NUMMER 31718
EN DAGTEEKENING VAN 16 December 1933, INGEVOLGE
DE AANVRAGE INGEDIEND OP 4 December 1929,
TE 14 UUR 50 MINUTEN.

DE BESCHERMING KRACHTENS DIT OCTROOI KAN ZICH UITERLIJK
UITSTREKKEN TOT EN MET 15 December 19.. een en vijftig.

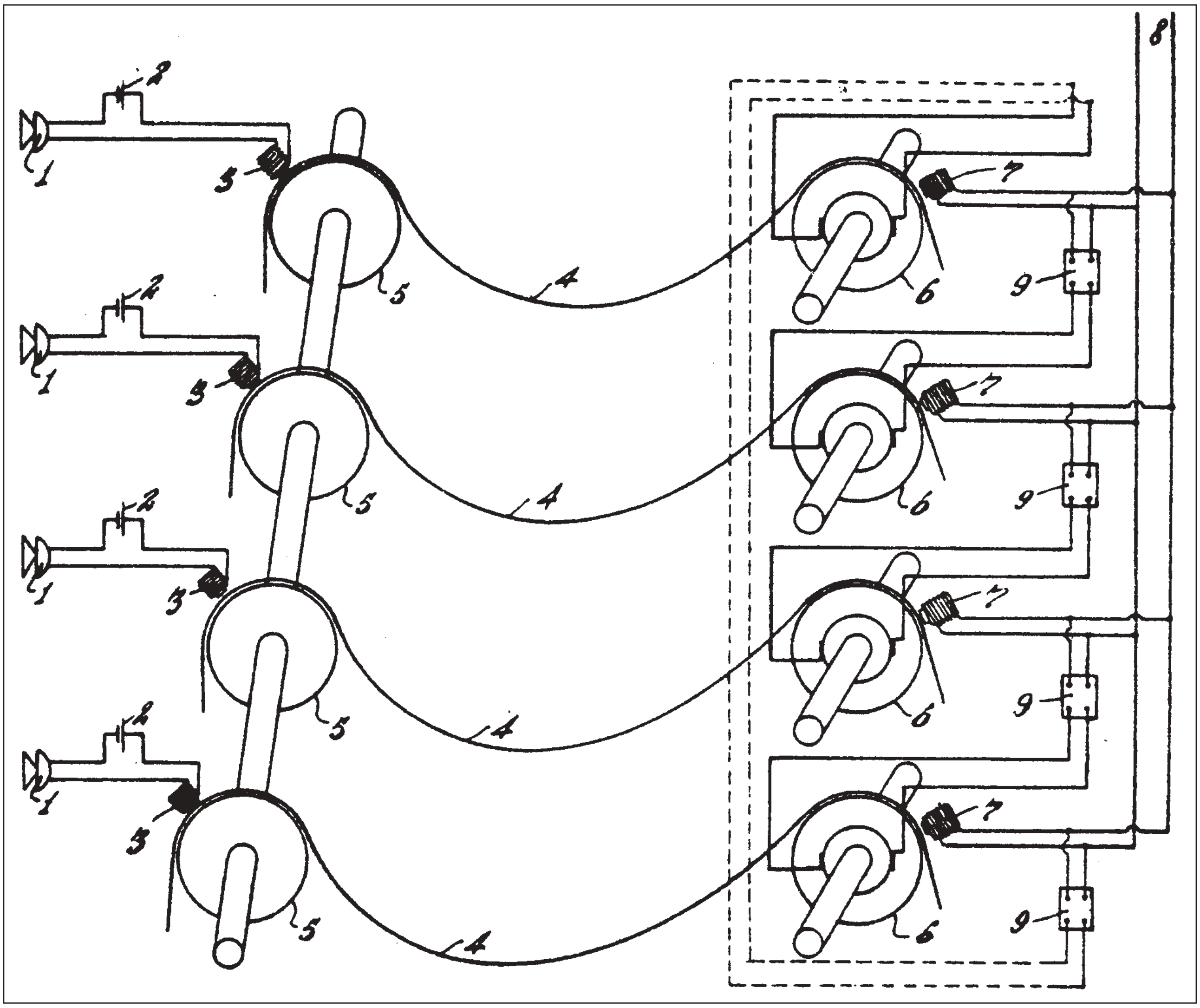
UITGEREIKT 23 Januari 1934.
DE OCTROOIRAAD,
/VOORZITTER.

luistert, een tweede of derde persoon aan het woord te laten.
De mogelijkheid daartoe wordt geschapen door toepassing van mijn vinding, waartoe benodigd is een instrument dat tussen een aantal telefoontoestellen en de zender geschakeld wordt en dat de hiaten met stukken van andere gesprekken automatisch aanvult; m.a.w. de zender geregeld voor de volle 100% belast, i.p.v. slechts 10 of 20%.
Populair samengevat: elk geluid bestaat uit een aantal trillingen. Door nu de uit een aantal telefoontoestellen tegelijk aankomende trillingen een kort moment vast te houden (en dat kan gebeuren d.m.v. gemagnetiseerde snaren, lichtimpulsen als op geluidsfilm, wasbanden, schijven o.i.d.) heeft men het in de hand verschillende trillingblokjes in elkaar te schuiven ...”.

Tot zover het citaat van OM v.d. Horst uit 1929. Evenals met de grofraster TV-schijf van Nipkow hebben synchronisatieproblemen het systeem verdrongen, maar het blijft een feit dat een Nederlandse *amateur* (hij was experimenterend lid van de vooroorlogse NVIR) na zijn pensionering als directeur van de Bataviasche Stoomlater Electrische Tramweg My. hier in Nederland dit als eerste heeft toegepast en op zijn vinding in tal van landen patent verkregen heeft.
Het PK-archief is in het bezit van de originele octrooi-bewijzen en patent-verleningen in diverse landen (Duitsland, Engeland, Verenigde Staten, enz.), waarbij het mij is opgevallen dat Nederland als enige van al deze landen er indertijd 4 jaar voor nodig had om de verdienste van landgenoot v.d. Horst te erkennen! (Datum indiening 4-12-1929, uitreiking 23-1-1934). Ter verduidelijking van een en ander hierbij een klein blokschema.

OM v.d. Horst is in oktober 1959 op 80-jarige leeftijd overleden. Hij heeft (met vallen en opstaan) nog 14 jaar geleefd, ondanks dat men hem in het concentratiekamp Amersfoort vier ribben kapot geslagen had die in zijn longen drongen. Dit gebeurde op het strafappèl van Nieuwjaarsmorgen 1945, een strafappèl berucht bij menig ex-politieke gevangene.

Hoe hij in dit kamp terecht kwam?
Natuurlijk omdat hij het niet kon laten te zenden en te ontvangen, hoewel er bij huiszoeking niets is gevonden. Bijtijds getipt was de zender uit huis en de ontvanger vernuftig verborgen. Maar ... de schuur was niet opgeruimd en daar lagen voldoende dingetjes en onderdelen waarvan elke knutselaar denkt dat ‘ze nog weleens van pas kunnen komen’.

DEUTSCHES REICH

URKUNDE

ÜBER DIE ERTEILUNG DES PATENTS

592 599

Holland

REICHSPATENTAMT

Dat bleek voldoende bewijs om hem toch maar ‘af te voeren’, precies twee dagen voor zijn 65e verjaardag, die hij in een donkere cel doorbracht.

De Indische en Nederlandse amateurs kunnen trots zijn op zo'n pionier!!

J. van Drunen,
beheerder/conservator PK-archief

RADIO BAANBREKERS II

J. van Drunen PAoPKC

Het ontstaan en de ontwikkeling van de radio-omroep in ons voormalig Nederlands Oost-Indië is volgens eenzelfde patroon verlopen als in Nederland.
In Baanbrekers I is door mij al even de verdienste van het duo de Groot/v.d. Horst op omroepgebied aangestipt. Ook daar - evenals in het moederland - ondanks 'n luisterverbod een grote schare van eigenbouw-luisteraars, alsmede een aantal sleutelfiguren die voor een zender zorgden (in Indië: de Groot, Weyrich, Schoevers; in Nederland Idzerda, Corver e.a.).

Radio Batavia
Het is de eerste voorzitter van het PK-Comité, wijlen OM de Groot PK1PK, aan wie de eer toekomt in Indië hiertoe de eerste stoot te hebben gegeven. OM de Groot is op 6 augustus 1896 in Buitenzorg geboren.
Zijn vader was assistent-resident en stuurde hem in 1904 voor opleiding naar Nederland. Eenmaal terug in Indië werkte hij in 1924 op de thee-onderneming Rongga, een plaatsje op de Goenoeng Haloe, een bergrug ongeveer 80 km ten ZW van Bandoeng, voor die tijd diep in de binnenlanden van Java dus. Maar dit werk werd een teleurstelling, want zijn hart ging uit naar techniek. Zowel in Holland als in Indië had hij reeds geëxperimenteerd met cohaerers, mineraal kristaldetectors, vonkzenders en lampontvangers, met als resultaat succesvolle ontvangst van de **langegolfzender PCG** (voor wie voor dit laatste belangstelling heeft: zie artikel OM de Groot in Radio Bulletin januari 1963, blz. 29 en oktober 1965, blz. 677).
In het oude Indië van toen was op radiogebied vrijwel niets te koop, zeker niet in de rimboe en dus is OM de Groot gaan experimenteren met draad, bamboe en eenvoudige zelfgemaakte radio-onderdelen.
Samen met OM de Bont (zijn tegenstation) wilde hij doordrukken, ondanks streng luister- en zendverbod (1924).

Op basis van een artikeltje in ‘Wireless World’ zette hij in zijn eentje in de wildernis een zender in elkaar, werkende op een golflengte van 300 meter. Deze golflengte was toen weliswaar toegewezen aan het scheepvaartverkeer, maar op 300 meter was nimmer kip noch kraai te bekennen, dus werd deze golflengte door beiden in beslag genomen als de meest geschikte.
De antenne was een dubbeldraadantenne, 2 meter uit elkaar, 60 meter lang en 18 meter hoog. De zender bestond uit een 3 spoelenstelsel (gespatieerd volgens Wireless World), primair en secundair afgestemd, en 2 stuks C-509 Philips eindversterkerbuizen in push-pull. Het anodestroomvermogen bedroeg primair bij 150 Volt anodespanning totaal 16 mA anodestroom, 2,4 Watt, een antennestroom gevend van 240 mA gemeten op een hittedraadmeter van Telefunken, meetbereik 0-05 Amp. De anodespanning werd geleverd door 2 Hellensen anodeblokken, totaal 150 Volt. Het was absoluut onmogelijk om in de rimboe over meer te beschikken, daar hadden zowel OM de Groot als de Bont zich bij neer te leggen.
Modulator: een gewone koolmicrofoon en een lijntransformator, voor een krats gekocht op de dievenmarkt Bantjeuh in Bandoeng. De microfoon werd aan een elastiek opgehangen aan de leuning van een omgekeerde stoel en geplaatst voor een His Masters Voice-grammofoon. Allesbehalve professioneel, maar amateurs willen immers altijd zo snel mogelijk in de lucht.

Toen alles zo goed als klaar was werd OM de Groot helaas overgeplaatst naar een thee-onderneming acht kilometer boven Soekaboemi, genaamd Pasir Datar, op de helling van de Goenoeng Gedeh en de Pangerango. De gehele radiokamer moest worden afgebroken, ingepakt en opnieuw worden ingesteld.
Na een half jaar kon opnieuw met proefuitzendingen worden begonnen. De modulator was nog niet klaar en dus gebruikte OM de Groot maar zolang een wekker.
Het uitgaande signaal werd door hem al wandelend gemonitord op een transportabele kristalontvanger, voorzien van een verplaatsbare bamboestok ter lengte van 3 meter waaraan een stuk draad als antenne en als aardpen een dik stuk ijzerdraad.
Dat wekkergetik begon hem echter gauw te vervelen en toen zijn modulator klaar was, zette hij thuis zijn djongos aan de slinger van de grammofoon en luisterde op deze manier op vele kilometers afstand van de thee-plantage naar zijn eigen grammofoonplaten in Gods vrije natuur.
Ook werd elke avond van 19 tot 20 uur vanuit de shack muziek uitgezonden, voorzien van de aankondiging: ”Hier is het amateur telefonie-station GHR op een golflengte van 300 meter, u kunt nu luisteren naar ... (en dan volgde de titel van de grammofoonplaat). Om rapporten werd door hem

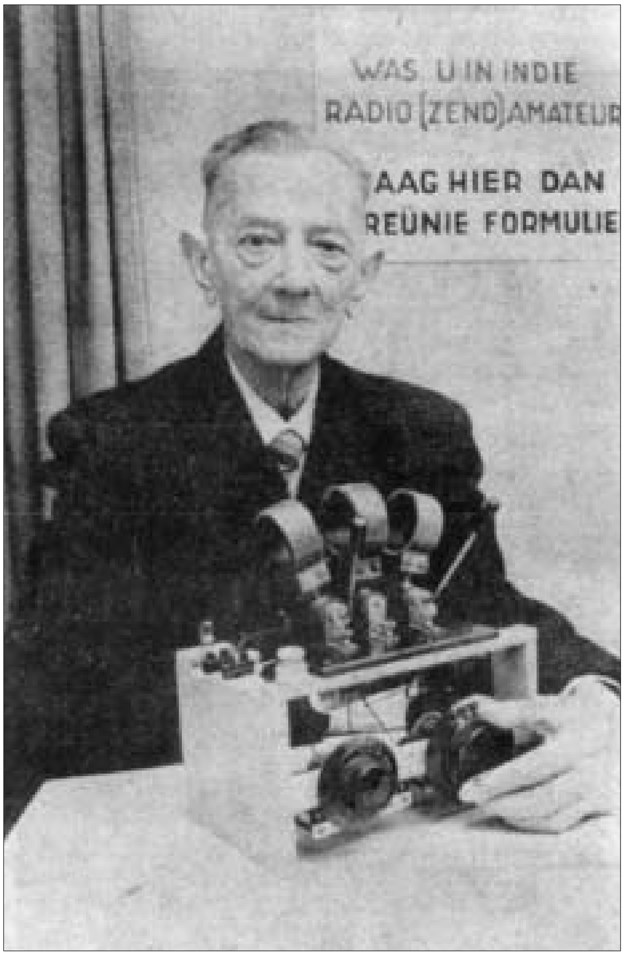
niet gevraagd en ook het adres werd niet doorgegeven, dat kon immers niet vanwege het algemeen zend- èn luisterverbod. Waarom hij het dan toch deed, zult u vragen? Hij hoopte hiermee in de eerste plaats vanuit Soekaboemi Bandoeng te bereiken waar zijn vrienden Hauschilt, van Bemmel en de Bont woonden (allen ras-amateurs). Wat had hij echter van dit vermogen te verwachten? Hij wist het niet; hij wist alleen dat het goed ging en verder ... men kan niet weten hoe een koe een haas vangt!

Zijn vrienden in Bandoeng, beiden in hetzelfde huis, hoorden hem niet. Uit een later ingesteld onderzoek is gebleken dat er in hun ontvanger juist in het 300 meter gebied een leemte, een ‘gap’ zat, zodat zij niet in staat waren om zijn draaggolf te ontvangen. De 1e Luitenant de Bont in Tjimahi ontving hem op zijn 5-lamps toestel (2-V-2) echter wel, maar niet sterk.
Op zeker moment bereikt de Groot echter een brief van vriend Hauschildt met de mededeling dat het radiostation van het vliegveld Andir opdracht gekregen had om hem te peilen. Twee weken later kwam er uit Soekaboemi een PTT-ambtenaar (de heer Leeman, tijdens de 2e Wereldoorlog door Jappen in het kamp doodgeschopt). OM de Groot had intussen echter alles netjes ingepakt en verborgen.
Na twee maanden zwijgen heeft de Groot alles weer opnieuw opgesteld en afgeregeld (een heel karwei, want alles was in die tijd nog gemonteerd op open tafels i.p.v. chassis) en opnieuw weer trouw elke avond uitgezonden. Ook het luisteren naar zijn vrienden in Bandoeng en Tjimahi ging door en toen op een zondagmorgen - medio juli 1925 - had op 300 meter het eerste radiotelefoniegesprek plaats tussen GHR (de Groot) en XXP (de Bont). **Dit mag het eerste Fone-QSQ tussen 2 Indische zendamateurs worden genoemd!!**

Reken maar dat OM de Groot schrok toen - een half jaar ná het bezoek van PTT-ambtenaar Leeman - plotseling op een middag een merkwaardig vehikel het terrein van de thee-onderneming op kwam rijden. Een grote auto met een bamboemast van drie meter schuin achterwaarts en voor op de auto een idem schuin voorwaarts, met daartussen een antennedraad en op de achterbank een ontvanger. Het gevaarte hield stil en: (citaat dagboek) “ik vroeg quasi onverschillig en heel onvriendelijk wat of de heren wensten.”
Het bleken echter radio-amateurs en toen was het ijs spoedig gebroken. Bleiker was fabrieksemployé op de naburige thee-onderneming Sinagar (ongeveer 6 km van de Groot) en ontving GHR prima op zijn 4 lamps ontvanger, de andere was een vriend van hem, genaamd v.d. Horst.
Bleiker had v.d. Horst telefonisch het ‘grote’ nieuws verwittigd dat er keihard telefonie op 300 meter te horen was.
Ook Batavia werd toen attent op de avonduitzendingen van GHR (de Groot).
Het bericht ging als een lopend vuurtje van de ene amateurbouwer naar de andere.
Tot op dat moment waren amateurbouwers uitsluitend aangewezen op ontvangst van het kuststation Mangarai (PKB) en telegrafie van passerende schepen op 600 meter.
Maar nu was er iets lager in de band muziek te horen! Dat was voor die tijd iets formidabels!!
Zonder dat OM de Groot er iets van wist had Batavia elke avond tussen 7 en 8 ondanks hevige luchtstoringen zitten luisteren, zich afvragende: wie is GHR (Goenoeng Haloe Rongga, het roepteken dat de Groot vanaf zijn eerste vonkzenderproeven reeds bezigde). Helaas was het geluid in Batavia erg zwak. Toen v.d. Horst van Bleiker hoorde dat op Sinagar de ontvangst keihard was, was de logische gevolgtrekking dan ook dat GHR daar in de buurt moest zitten. Een aftasting van alle wegen vanuit Soekaboemi bracht hen op Pasir Datar, de thee-onderneming van de Groot.
Het werd een zeer geanimeerde avond en v.d. Horst richtte zich via GHR tot de Bataviasche amateurs met de mededeling: “Jongens, we gaan een radio-omroep oprichten.” De volgende dag keerde hij, dolgelukkig dat hij GHR gevonden had, naar Batavia terug.
Veertien dagen later kreeg de Groot een brief van v.d. Horst met het verzoek een klein zendertje te bouwen en daarmee voor één avond een proefuitzending in Batavia te verzorgen: (citaat) “om de luisteraars aldaar warm te maken voor de oprichting van een radio-omroep.”
Goede raad was duur, de Groot had geen zin om voor één avond zijn zender (die vast op een tafel was gemonteerd) af te breken en naar Batavia te transporteren.
Toen kwam hij op het idee om de honingraatspoelen van zijn ontvanger daarvoor te gebruiken. Een proefje leerde dat de resultaten bevredigend waren en met dit zendertje voorzien van honingraatspoelen (zie foto) werd hij door de heer v.d. Horst afgehaald.

Met een antenne afgehangen aan een asemboom en dakzink als aarde kreeg hij plm. 100 mA antennestroom in Batavia. Een grammofoon was beschikbaar en om 7 uur 's avonds werd muziek uitgezonden, maar nu vanuit Batavia. Ook werden rapporten gevraagd en weldra stond de telefoon, bediend door mevrouw en dochter v.d. Horst, roodgloeiend. Het was niet meer bij te houden. OM v.d. Horst las de binnengekomen rapporten voor en OM de Groot bediende zender en gram-

mofoon.Tegen 9 uur, toen heel de amateurwereld in Batavia er weet van had gekregen, was het een compleet gekkenhuis. Aan eten werd niet gedacht, dat gebeurde staande en lopende. En tussen de platen door zei v.d. Horst steeds maar weer opnieuw: (citaat dagboek) “Jongens, geef je op als lid van de Bataviasche Radio Vereniging.” Tegen

PK1PK op 75-jarige leeftijd met een nauwkeurige reconstructie van zijn BRV-zendertje t.b.v. de PK-reunie dd. 29 juni 1971.

10 uur hadden zij geen platen meer, maar na een verzoekje stonden er bij hen in een minimum van tijd twee auto's met grammofoonplaten voor de deur! Tegen 11 uur gingen zij om geld vragen. Telefonisch toegezegde bedragen stroomden binnen en telkens werden de binnengekomen bedragen voor de mike bekend gemaakt. De één bood al hoger dan de ander en zo had men tegen 03.00 uur 's nachts in totaal ƒ 4.000,- binnen. De toekomstige Bataviasche Radio Vereniging had hierdoor een behoorlijke financiële basis en kon met een gerust hart de toekomst tegemoet zien. Niemand dacht meer aan een luisterverbod dat, evenals in Nederland, ook daar in die tijd nog gold.
Iedereen was door het dolle heen. En de Bataviasche Radio Vereniging werd inderdaad enkele weken later opgericht onder voorzitterschap van Ir. v.d. Horst.
Pionier de Groot kon daarbij echter niet aanwezig zijn; de administrateur van de thee-onderneming Pasir Datar achtte het niet nodig hem daarvoor verlof te geven.
Dat het de BRV goed is gegaan tonen de 2 kleine foto's op de volgende bladzijde.

Kort na de oprichting van de Bataviasche Radio Vereniging volgde de oprichting van de Bandoengse Radio Vereniging (roepletters PMY), waarvan OM de Groot ook technisch adviseur is geweest.
Al deze plaatselijke zenders zijn tenslotte de aanleiding geweest tot de instelling van de latere officiële NIROM (Nederlandsch-Indische Radio-Omroep Maatschappij).
Overigens bleek het wetboek in voormalig N.O. Indië niet in een artikel over zendamateurs te voorzien, zodat het aanvankelijk als illegaal veronderstelde zenden van OM de Groot later toch legaal bleek!

Opmerking PAoPKC: Uit bovenstaande mag de conclusie worden getrokken dat de GHR-zender van OM de Groot de voorloper is geweest en de stoot heeft gegeven tot de oprichting van radioverenigingen en omroepzenders in Batavia en Bandoeng.

Indië-Holland
Zijn avonturen op dit gebied waren overigens nog niet ten einde, want er kwam opnieuw schot in de zaak toen Philips in 1927 vanuit Nederland naar Indië ging zenden en OM de Groot als eerste in Indië de kortegolfzender PCJJ ontving. “Dit kan ik niet over mijn kant laten gaan”, schrijft hij in zijn dagboek. “Nu moet ik Holland ook met fone en muziek zien te bereiken.” Zoals hierboven reeds gereleveerd was hij in die tijd adviseur bij de Bandoengse Radiovereniging, welke o.a. over twee muzieklijnen met het Preanger-Hotel en Hotel-Homann beschikten. De directies van deze hotels vonden het goed dat hij deze muzieklijnen ook in zijn kortegolf-experimenten betrok. “Krijgen ze meteen gratis reklame”, zo notuleert hij. In 1929 wordt zo'n uitzending in Nederland ontvangen.
De heer Vuyk uit Heemstede stuurt een telegram dat hij de kortegolfzender van de Groot heeft gehoord. De volgende morgen krijgt de Groot van de Indische PTT een zendverbod. (Dagboek: “Ze waren zelf al een tijdje bezig om een zender te bouwen en stel je voor dat een zendamateur eerder was...”)

PTT-diensttijd
Later is de Groot toch bij de PTT aangenomen; als chef van het zendbuizen revisielaboratorium (niet van die kleintjes, maar knapen van 1 meter hoogte). Zij die hierin zijn geïnteresseerd verwijs ik naar hetgeen ik hierover reeds eerder heb gepubliceerd (CQ-PA nr. 21, mei 1980 en nr. 43, november 1981).

PK1PK
Van 1930 tot 1941 experimenteerde hij in zijn vrije tijd in NIVIRA-verband onder PK1PK en was als zodanig gedurende enige tijd bestuurslid van de afd. Bandoeng.

Jappenkamp
Met de komst van de Japanners is alles abrupt geëindigd. Toen de Groot naar het Jappenkamp (het zgn. 15e Bat) moest, smokkelde hij in zijn koffertje enige essentiële onderdelen voor de vervaardiging van een eenvoudig 1-lamps ontvangertje. (Citaat: “Het was bijzonder zenuwslopend, want er stond de doodstraf op en dus kon er alleen maar op veilige momenten geluisterd worden.”
Geruime tijd is hij met deze ontvanger bezig geweest, maar zijn luisteren was uiteindelijk niet tevergeefs, want na $2^{1/2}$ jaar - op zijn verjaardag -, de 6e augustus 1945, hoorde hij: “The Japanese has ordered to an unconditional surrender” (de Japanner is een onvoorwaardelijke overgave bevolen).

Nederland
In tegenstelling tot vele anderen heeft hij in de periode 1945-1950 niet meer in Indië uitgezonden. Door alle ontberingen moest hij in een ziekenhuis worden opgenomen en in 1950 naar Nederland gerepatrieerd.
Dat men echter nimmer vrij is van radiobacillen als men daar eenmaal mee is besmet, getuige het feit dat hij vanaf de oprichting van het PK-Comité in 1967 tot aan zijn dood in 1973 voorzitter is geweest van het PK-Comité.

J. van Drunen,
beheerder/conservator PK-archief

BRV-studio vóór verbouwing.

BRV-studio ná verbouwing.

RADIO BAANBREKERS III

J. van Drunen PAoPKC

N.I.V.v.R.
Tot slot van deze artikelen-serie iets over het ontstaan van de N.I.V.v.R. (de Nederlandsch Indische Vereniging voor Radio-telegraphie) aan de hand van enige aantekeningen van OM Weyrich. Deze vereniging werd in 1921 in Soerabaja opgericht met kort daarna diverse plaatselijke afdelingen in vrijwel alle grote steden van Java.
Het eerste bestuur stond o.l.v. de heer Brusé, chef nv Dunlop & Co (voorzitter) en Ltz. Veringa, marine-onderzeedienst (vice-voorzitter). Bestuursleden: Schoevers (commissaris van politie Soerabaja, later overgeplaatst naar Djocja) en Ir. Wattjes (hoofd PTT-kuststations Soerabaja-Makassar).
Technische medewerkers: Weyrich (zelfst. ondernemer) en Hartman (bioscoop-eigenaar te Soerabaja), oom van moeders zijde van uw scribent.

De NVIvR gaf een maandblad uit getiteld ‘Onze Antenne’, hetwelk werd gedrukt bij de firma van Ingen in Soerabaja. In 1922 exposeerden NIVvR-leden op een pasar malam in Soerabaja eigengemaakte ontvangers. Alle toestellen waren keurig voorzien van zwart-ebonieten frontplaten, twee grote afstem C's en beweegbare spoelhouders met zelfgemaakte honingraatspoelen.
Muziek was er uiteraard niet op te horen, alleen maar morse-seinen. In die dagen probeerde iedereen morsetekens te leren.
Men was er trots op de nieuwsberichten, die kilometers ver werden uitgezonden, zelf te kunnen ontcijferen.

Een uit zijn kast getrokken 4 of 5 lamps-ontvanger gaf in die tijd een feestverlichting, waarvan de lampen zo'n 1 tot 2 ampere gebruikten bij 4, later 6,3 Volt. Het waren zgn. rechtuit-schema's. Het was bijzonder moeilijk een toestel op de middengolf soepel in en uit genereren te krijgen en aldus op zijn gevoeligst op de rand van genereren te zetten.
Hoogspanning werd verkregen door een aantal droge hoogspanningsblokken of door 50 of meer kleine accu'tjes - die op tijd moesten worden opgeladen - hetgeen in dat tijdperk bijzonder veel hoofdbrekens kostte.

De miniwatt-lamp, die overmatige gloeistroom overbodig maakte, was een hele stap vooruit. Ze was ook veel soepeler en gemakkelijker op de kortegolf aan het genereren te krijgen, want de geweldige luchtstoringen in de tropen dreven iedereen van de lange naar de kortegolf. Weliswaar kreeg men dan te maken met hinderlijke handeffecten, maar daar kwam onze vorige generatie wel overheen.

Zij misten echter goede HF-voortrappen.
Buizen gaven in die dagen eerder verlies dan winst. In Amerika had E.H. Armstrong daar echter wat op gevonden, de zgn. superregenatieve ontvanger, destijds autodyne en superhetrodyne genoemd. Wim Oldenboom (later PK3AR, toen nog wonende Verlengde Sumatrastraat Soerabaja) nam de moeite dit grondig te onderzoeken en d.m.v. een door hem geschreven boekje alles helder t.b.v. NIVvR-leden uit de doeken te doen.

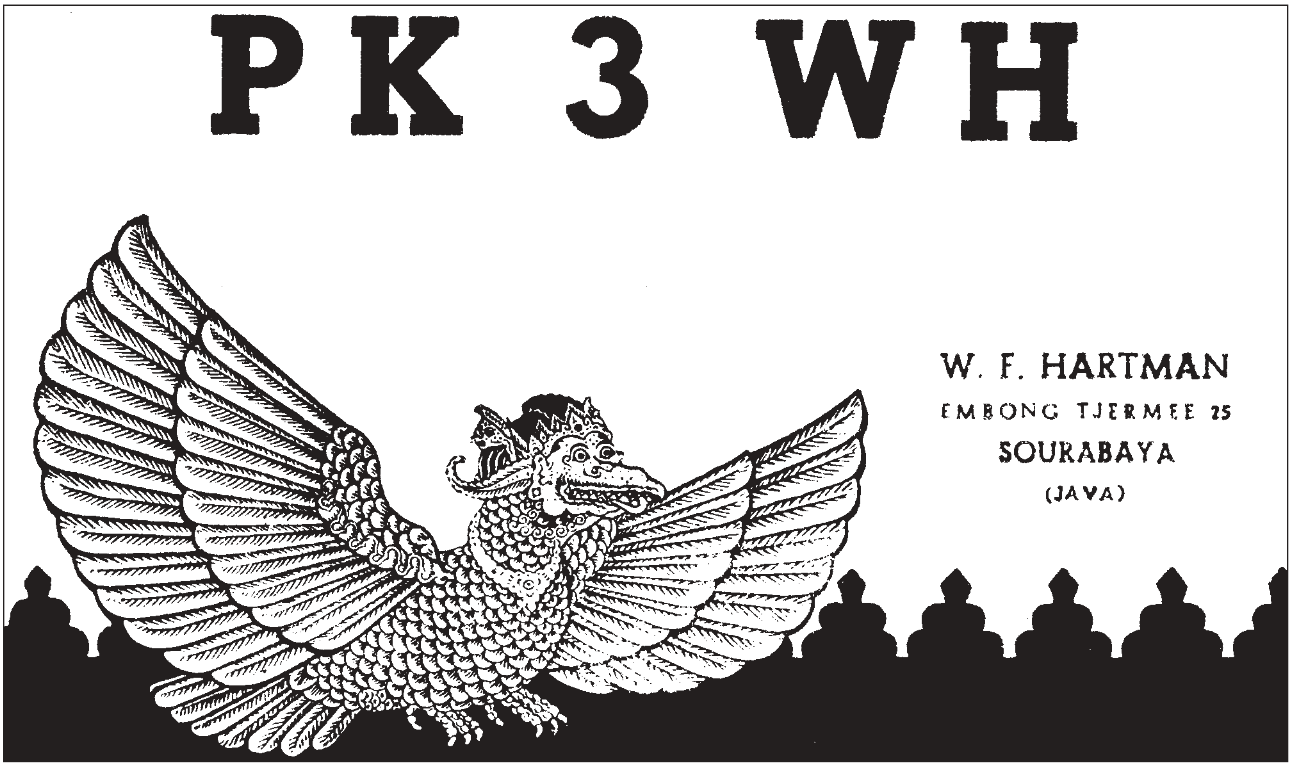
Opa Hartman (later PK3WH) was expert in het maken van kortegolfspoelen uit verzilverd koperdraad. Samen met Weyrich (3 AN) probeerde hij ook uit te zenden.
D.m.v. een genererend eindtrap, met zgn. absorbtiespoel in de antennekring, zonden zij voor het eerst uit. In de aantekeningen van OM Weyrich lees ik dat zulks toen op de Ardjoena-boulevard gebeurde en dat Schoevers (later PK3AJ) hen op Kaliasin ontving (afstand circa $1^{1/2}$ km). Na de bouw van een QRP-zendertje ontvingen zij zelfs QSL van leden op suikerondernemingen uit de omgeving.

Golflengte was 80 meter, maar de eerste harmonische op 40 meter werd het verst gehoord (hi); namelijk door Max le Cotey in Lawang (later PK3MA).

Enthousiast geworden kondigden zij hierop hun berichtgevers *levende* muziek aan!
De microfoon werd achter een grote houten hoorn van een pathefoon geplaatst en iemand van het Leger des Heils - die juist de strijdkreet kwam aanbieden - werd uitgenodigd om met de hele groep binnen te komen en hardop met de plaat mee te zingen! Iedereen was enthousiast. In de kranten verscheen een verslag en verder natuurlijk ook in het NIVvR-blad ‘Onze Antenne’.

Het NIVvR-bestuur werd bereid gevonden het experiment te steunen op voorwaarde dat bij succes een grote 500 Watt zender voor de NIVvR zou worden gebouwd, waartoe enige vertrekken in het gebouw van de kunstkring aan de Embong Malang te Soerabaja in het vooruitzicht werden gesteld.
Hartman en Weyrich bouwden hierop in eerste aanleg een 50 Watt plaatgemoduleerde zender. Gloeistroom uit grote vrachtwagenaccu's, hoogspanning uit een paar honderd kleine accu'tjes. De antenne bestond uit een 30 meter hoge bamboe-constructie.
Zij kregen, zo blijkt uit de aantekeningen van Weyrich, hoofdzakelijk QSL van Java, maar er waren ook 2 uitschieters bij, t.w. Madagascar en Australië (condities?).

Het programma werd regelmatig gepubliceerd in ‘Onze Antenne’, maar dit wekte agressie op van le-

zers die dit *niet* konden ontvangen (bijvoorbeeld omdat zij achter een bergrug woonden). Op een gegeven ogenblik kreeg de NIVvR meer kankerbrieven van hen die géén ontvangst hadden, dan van leden die *wél* ontvangst hadden, sick!
Het bestuur besloot hierop de NIVvR te ontbinden, maar spoorde niettemin bij haar liquidatie haar leden aan zich te verenigen in plaatselijke zelfstandige clubs.
Zo ontstonden bijv. Radiovereniging Semarang, Radiovereniging Medan, Radiovereniging Midden-Java, enzovoorts; allemaal met een eigen omroepzender.
Het blad ‘Onze Antenne’ bleef als onafhankelijk orgaan bestaan, plaatselijke verenigingen konden het blad tegen drukkosten per exemplaar verkrijgen.

Een van de experimenten vanuit het gebouw van de kunstkring in Embong Malang bestond o.a. uit het relayeren van het programma van Radio Soerabaja (Weyrich/Hartman) via Radio Djocja (Schoevers) naar Radio Bandoeng (De Groot).

Toen de Soerabaïsche Kunstkring verhuisde naar een nieuw gebouw op Simpang werd daar ook een nieuwe zender (Radio Soerabaja, vermogen 500 Watt, golflengte 49 meter) geïnstalleerd.
Bij de opening werden vier oud NIVvR-leden (o.w. Weyrich en Hartman) op grond van hun verdienste tot ere-lid van de kunstkring benoemd.

Dit is voorlopig het einde van radio-baanbrekers deel III. Zij die belang stellen in de eerste proeven en levensomstandigheden van wat wij heden ten dage ‘professionele onderzoekers’ noemen, verwijs ik naar mijn eerdere artikelen:

	CQ-PA nr.:
Pionier Paul Nipkow	33, 1980
Dolbear versus Marconi	41, 1980
Edouard Branly, uitvinder coherer	2, 1981
De leidse potten van Pieter van Musschenbroek	31, 1981
Het katteoog van Allen Balcom Dumont	44, 1981
The great inventor, Thomas Alva Edison	45, 1981
Herbert Eugene Ives	26, 1982
V. Poulsen	43, 1982
De kikkerpootjes van Galvani	12, 1983
Gilbert en het magnetisme	23, 1983
No smoking, no Steinmetz	30, 1983
Tesla, met 4 cent op zak naar Amerika	33, 1983
Sikorsky versus Baumhauer	13, 1984

En voor hen die speciaal in Indische radiohistorie zijn geïnteresseerd:

12-jaar bestaan PK-Comité (met beschrijving eerste UKG-zender OM de Groot, PK1PK)	21, 1980
30 jaar VRZA/50 jaar NIVIRA (met beschrijving toepassing systeem Idzerda in Indië)	43, 1981
Industriële archeologie (Malabar-zender)	23, 1982
40 jaar na dato	25, 27, 29, 30, 33, 1985
Early Bird, 45 jaar geleden	kerstnr. 1985

J. van Drunen
beheerder/conservator PK-archief

CQ-PA 6/1987

resonantie

Opname in deze rubriek betekent niet dat de redaktie of de VRZA het eens is met de inhoud. Uitvoerige bijdragen worden zonodig ingekort. Inzenden: Red. CQ-PA, t.a.v. C. Miedema PE1CZQ, Korenstraat 73, 1773 AR Kreileroord.

Pionier-tijd Radio Soerabaja

Blij verrast heb ik het artikel van PAoPKC over de N.I.V.v.R. in Radio Baanbrekers deel III gelezen. Aan de totstandkoming van de studie van Radio Soerabaja heb ik indertijd namelijk een werkzaam aandeel gehad. Als jong student van amper 15 jaar heb ik voor hen allerlei hand- en spandiensten verricht, o.a. het aanbrengen van acoestische panelen in het gebouw van de Kunstkring op Embong Malang; een prestatie waar ik destijds zo trots op was als een pauw met 7 staarten! Mijn mede-scholieren op de HBS was bekend dat ik levensecht het geluid van een poes kon nadoen. Nu liep er een weddenschap dat ik zulks niet voor de microfoon zou durven uithalen, wat ik natuurlijk niet op mij liet zitten. Op zekere morgen zag ik mijn kans schoon en gaf in een onbewaakt ogenblik tijdens een proefuitzending een pracht van een kattesolo ten gehore (uiteraard tot ontsteltenis van de dienstdoende amateur radio-technicus). Het geheel zou met een sisser afgelopen zijn, ware het niet dat er een fikse klacht kwam van een mevrouw, dat haar hond bij het horen van zoveel katteleed thuis dwars door het luidsprekerdoek was gesprongen en daarbij niet alleen haar luidspreker had vernield, maar het dier ook zijn kop verwondde. Ik werd stante pede de laan uitgestuurd. Een hele desillusie voor iemand die destijds niets liever deed dan de pioniers van de radio-omroep in die dagen behulpzaam te zijn, hi.

D.G. Veltcamp, Helbach
PAoHLA (ex PK5HL)

Wellicht is er bij de STER nog een rol voor PAoHLA weggelegd. Het gejank bij de kattebrokken-reklame tegenwoordig is ook niet meer wat het vroeger was. Dat kan Dick veel beter (en ik kan het weten, want ik heb hem wel eens bezig gehoord op een PK-reünie).

J. van Drunen, PAoPKC (ex PK1AE)

REDAKTIONEEL

De redaktie ontvangt wekelijks heel wat post. Onder de grote stroom brieven, folders en wat dies meer zij, o.a. ook maandblaadjes van diverse VRZA-afdelingen. Als het niet alleen plaatselijk interessant is, nemen we hiervan weleens iets over in CQ-PA.

Wat we een dezer dagen ontvingen slaat echter wel alles op dit gebied, t.w. een jaarboek van maar liefst 25 bladzijden van de VRZA afdeling Den Haag, boordevol notulen en verslagen. Zo'n pak is voor zover mij bekend (gelukkig) nog nooit op de ALV uitgedeeld!

Er is echter ook andere stof in verwerkt en wel een verhaal over de in VRZA-kringen overbekende PAoHLA. Dick herdacht vorig jaar het feit dat hij 50 jaar gelicenseerd was en de VRZA afdeling Den Haag wil daar op 23 mei wat aan gaan doen; het geheel belooft een ludieke happening te worden. Verder een artikel getiteld 'spotlight op', waarin tot op heden onbekende feiten uit de (amateur) radio-historie van het huidige Kalimantan (voormalig Zuid-Oost Borneo) zijn gepubliceerd.

CQ-PA 10/1988

HAAGSE KABELKRANT

In Den Haag is het voor non-profit organisaties, bedrijven, personen en/of instellingen sedert enige tijd mogelijk te adverteren op het Haagse kabelnet.

'In het veen kijkt men niet op 'n turfje', dacht OM van Drunen, toen hij, als freelance medewerker van de plaatselijke ziekenomroep en kabel-tv, ons lid PAoHLA op onderstaande ludieke manier feliciteerde (PAoPKC heeft het met genoemde werkzaamheden zo druk dat hij zelfs voor het plaatselijke sekretariaatschap heeft bedankt, zoals vermeld in CQ-PA 9/89).

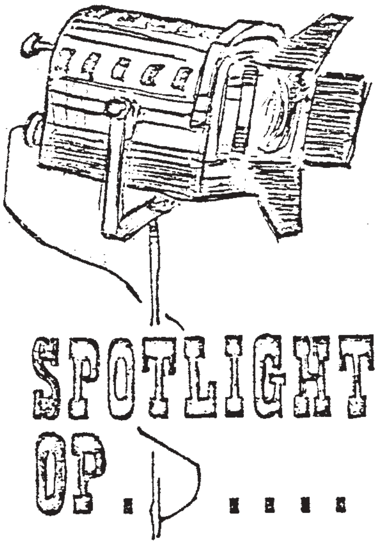
De in VRZA-kringen bekende old-timer Dick Veltcamp Helbach (PAoHLA) wordt dit jaar namelijk 80 jaar en stond, als er geen film of live-uitzendingen waren, op deze manier gedurende 3 volle dagen dag en nacht te kijk in de Haagse kabelkrant.

Het geheel was tevens een mooie (gratis) reklame voor onze vereniging, want het Haagse kabelnet omvat 200.000 aansluitingen, hetgeen betekent dat - er statistisch vanuit gaande dat gemiddeld vier personen per aansluiting kijken - de VRZA gedurende 3 dagen gratis onder de aandacht van ca. 800.000 kijkers is gebracht.

J.J. Bakker PE1AAA
Voorzitter VRZA afdeling Den Haag

afdeling Den Haag

"Spotlight op ..."
is een rubriek waarin
uw bestuur bij tijd en
wijle een afdelingslid
(ongevraagd)
in het zonnetje zet.
Gewoon omdat het
bestuur vindt dat de
betreffende persoon dat
verdient...

PAoHLA

U hoort 'n vrolijk, opgewekt, stabiel en altijd goedgemutste stem uit de luidspreker? Tien tegen een dat u bent afgestemd op PAoHLA.

U luistert naar 'n uitgebreide, serieuze proefneming tot diep in de nacht; naar een uitgebreide analyse van een weersatellietfoto; of gewoon naar "a practical joke"?
Geen twijfel mogelijk, uw bandschakelaar staat op de huisfrequentie van PAoHLA.

U kunt, ondanks het feit dat u al meer dan 1000 schapen heeft geteld, niet in slaap komen? Geen nood, stem af op de nachtuitzending van "Het Laatste Avondmaal", want tegen de tijd dat Dick aankondigt dat hij er mee gaat stoppen om "effekes" te gaan slapen kunt u van ons aannemen dat de nacht (en dientengevolge ook uw slapeloosheid) grotendeels voorbij is ...

Diederik, Gregorius Veltcamp Helbach, geboren in Kediri (Midden Java), wie van ons kent deze markante persoonlijkheid niet?

Zijn bouwjaar is 1910 en vlugge rekenaars zullen tot hun stomme verbazing concluderen dat Dick dus op dit moment 78 is, maarrr ... die man klinkt véél jonger ...!!!

Klopt, zegt hij zelf, ik ben nog maar een snotneus want ik verjaar pas aan het eind van het jaar; over 11 jaar breekt voor mij de tijd van "love and kisses" aan!

PAoHLA is in 1937 tot de NIVIRA toegetreden (roepletters in Sumatra PK 4 HL, later op Borneo PK 5 HL) en herdacht vorig jaar het feit dat hij 50 jaar radiozendamateur was.

De eerste schreden van Dick op het radio-pad dateren echter al rond 1925. Nog student zijnde hielp hij toen reeds na schooltijd bij de bouw van de nieuwe studio op Embong Malang ijverig mee met het tegen de muur spijkeren van accoustische panelen.
Over zijn belevenissen op Banka als PK 4 HL gedurende de periode 1937-1939 is in PK-verband ook al eens eerder gepubliceerd.

Onlangs zijn echter in het PK-archief (waarvan de conservator zoals u bekend tevens onze afdelings-secretaris is) een aantal documenten gevonden over de tot voor kort “missing gap” in de geschiedenis van de radioverbinding in Borneo anno 1946-1950, waarvan hierbij een 2-tal in facsimili afgedrukt

Stel u voor een gebied acht maal zo groot als nederland, weliswaar slechts dun bevolkt, plaats van handeling Bandjermasin. Radio-communicatie met bestuursposten elders van levensbelang; in een oerwoud liggen nu eenmaal géén telefoonlijnen!
Na oprichting van de Nederlandsch-Indonesische Unie versnelde repatriëring van de nederlandse verbindingstroepen.
De deelstaat Kalimantan van de R.I.S. (Verenigde Staten van Indonesie) beschikt op dat moment over weinig communicatie-apparatuur gezien bestaande infrastructuur tijdens de japanse bezetting totaal verwaarloosd en bijna geheel vernield.
Reden waarom - evenals in 1944/1945 in nederland is gebeurd - door veel deelstaten een beroep op radio-amateurs wordt gedaan (in Borneo dus o.a. PAoHLA).
Aan deze meer dan voortreffelijke samenwerking is na liquidatie van de R.I.S. (en de hieropvolgende uitroeping van de communistische eenheidsstaat) door Soekarno abrupt een einde gemaakt. Als dank moesten alle amateurs hun apparatuur inleveren (zo ook PAoHLA).

Terug in nederland wordt zijn grote passie het plegen vanuit zijn shack van alle modes op alle banden (van 23 cm tot 160 mtr), een verdienste waartoe hij in 1981 door het PK-Comité is uitgeroepen tot “PK-amateur van jaar”.

Dick is altijd op de achtergrond aanwezig, verricht op alle terreinen van onze hobby diverse hand- en spandiensten, maar heeft - ondanks vele verzoeken daartoe - zich nimmer laten verleiden om “officieel” een bestuursfunctie te aanvaarden.
Hij is een typische trouble-shooter, een man die inspringt bij bestuurscrisissen, zowel in PK, VERON als VRZA-afdelingsverband.

Coördineerde op voortreffelijke wijze in 1978 het rapportage-net tijdens een ATV-kleurenuitzending, voorzien van quadrofonisch geluid, vanuit het Nederlands Congresgebouw (een wereldprimeur, alszodanig vermeld in het Guinness Book of Records).

Is, ondanks zijn hoge leeftijd, op dit moment nog verschillende dagen van de week in diverse skeds - uiteraard in diverse modes - actief. Behoort op dit gebied nog steeds tot de top-tien!.

lees verder op blz. 92

Ned. Tpn.Co. Z.O.Born.
VbdA.

VERKLARING

Ondergetekende, J.F. KERKUM, Res. le. Luit. Vbdtpn., C.-VbdA.Z.O.Born. verklaart dat de Heer D.G. VELTCAMP HELBACH, in het tijdvak dat hij het commando over de VbdA.Z.O.Born. voerde regelmatig zijn zelfgebouwde zendinstallatie ten behoeve van het Militaire- en Bestuursapparaat ter beschikking heeft gesteld. B. .g. installatie heeft ondanks samenstelling uit niet bij elkaar behorende Japanse, Engelse, Australise en Amerikaanse onderdeelen, bewezen aan de daarvoor gestelde eisen te voldoen. Betr. is hem bekend als een zeer enthousiast voor-oorlogs radioamateur, die ondanks de na 1946 in Ned. Indië geldende beperkende bepalingen de doelstellingen van het amateurisme heeft hooggehouden.

Bandjermasin, 16 Januari 1950

De C.-Ned.VbdA.Z.O.Born.

J.F. Kerkum
Res. le Luit.

Ondergetekende, J.W.G.J.Lans, Commissaris van Politie lste klasse, Korpschef der Algemene Politie van Zuid-Borneo, verklaart hiermede dat de Heer D.G.Veltcamp Helbach, radiozendamateur PK5HL, zijn diensten en apparatuur steeds gaarne ter beschikking van de gemeenschap heeft gesteld en aan verbindingen medewerkte en tot stand bracht waar de officiele instanties faalden, welke voor zijn Dienst van belang waren.---------------

Bandjermasin, 26 November 1949.

De Commissaris van Politie lste klasse,
Korpschef der Algemene Politie van
Zuid-Borneo voornoemd,

(J.W.G.J.Lans).

Onlangs nog werd de Haagsche Amateurwereld opnieuw verrast met de volgende stunt:

DE EERSTE 23 CM OMZETTER

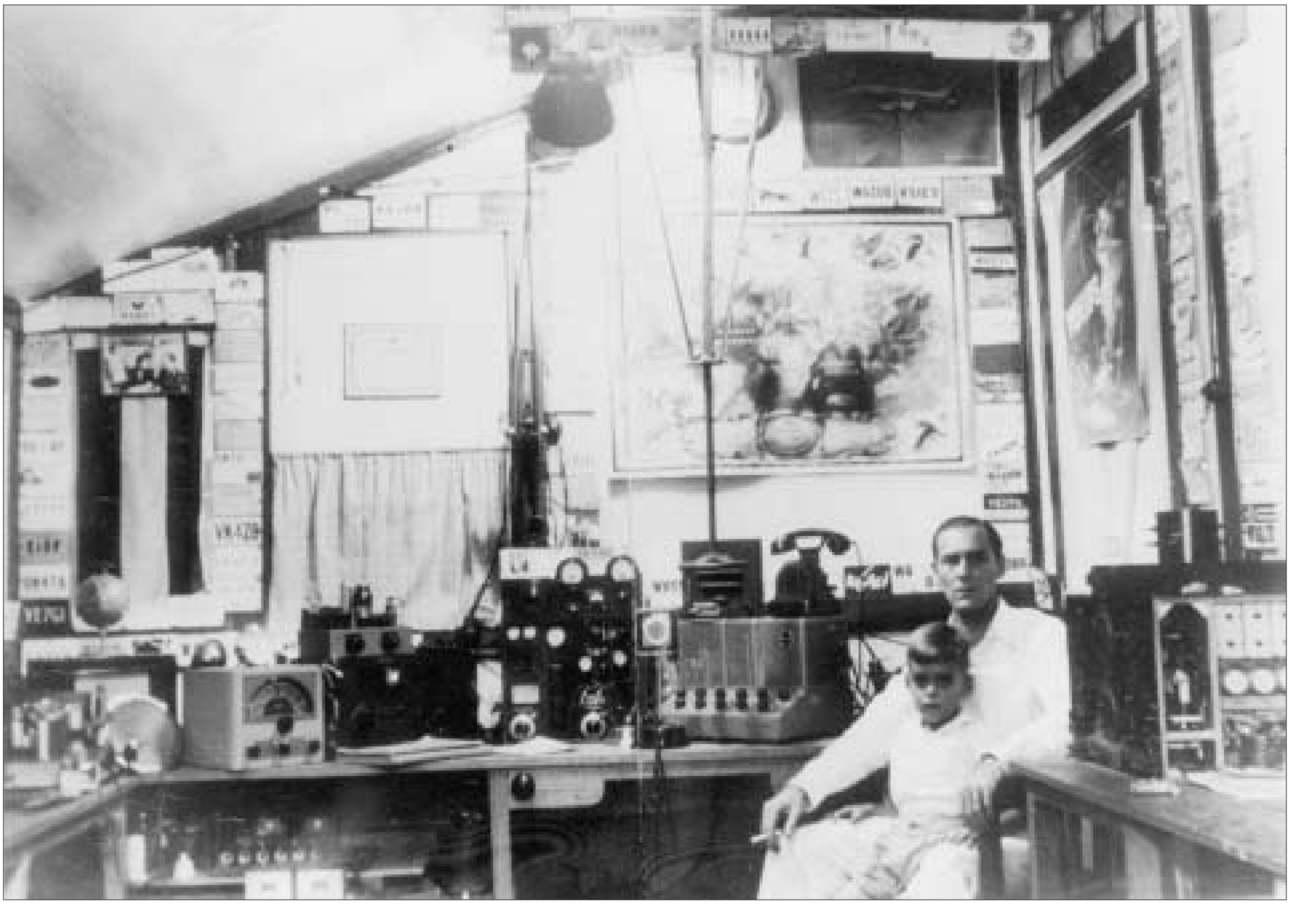
De Nederlandse amateurwereld heeft sedert 4 februari een 23 cm omzetter. Voorlopig nog in een proefopstelling bij PAoHLA thuis, doch binnenkort op de toren van het Nederlands Congresgebouw in Den Haag. De ingangsfrequentie 1294,050, de uitgangsfrequentie 1261,050. Shift op dit moment 33, bij definitieve opstelling wordt dit 35.

Tweemaal heeft men hem, naar wij aannemen tot zijn eigen verwondering, kunnen strikken om een functie “officieel” te aanvaarden, t.w.:

1. als penningmeester van de omzetter-crew CHD, welke functie hij tot op de dag van vandaag al vele jaren nauwgezet en met grote precisie uitvoert,
2. als kontaktpersoon van het PK-Comité, Rayon West.

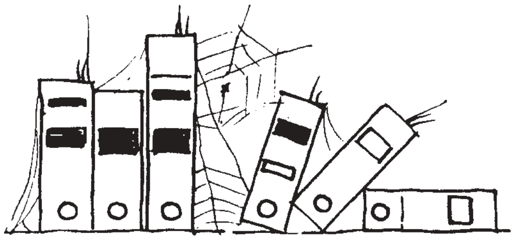
Zijn grootste verdienste ligt, zoals hierboven gereleveerd, echter in die van primus interparus, waarvoor hem in 1987 door het PK-Comité een bronzen VOC-legpenning van “de Batavia” is uitgereikt.

Dick, ze zeggen weleens beter laat als nooit, en daarom alsnog van harte proficiat met je 50 jaar zendamateurschap. We zullen er voor zorgen dat een aantal xyl's op je 88ste verjaardag je met een flink aantal “soete suiker broodjes” zullen verwennen ...

Shack van PK 5 HL in Bandjermasin 1950 (in nederland thans PAoHLA). De qrp op de schoot van Dick is later helaas geen zendamateur geworden. Na een opleiding als socioloog in Leiden bekleedt hij thans echter een staffunctie bij R.N.W.O. U ziet, het radiobloed kruipt toch waar het niet gaan kan ...!

FLITSEN
UIT HET PK-ARCHIEF

J.E.M. van Drunen PAoPKC

PK 1 VX (ex PAoPVX)

IN DE LUCHT ... DE LUCHT IN
CQ-DX ... CQ-DX ... CQ-DX.
This is PK 1 VX, Peter, Kentucky, number one, Victoria, X-ray, in Bandoeng, Java, Netherlands East Indies, calling CQ-DX twenty and looking over the band for a call, da-di-da.
En dan begon het in je shack, afgesloten van de wereld en toch met de gehele wereld om je heen, want plotseling klonk daar in je koptelefoon door je ontvangergeruis en de qrm een onbekende stem:
'PK1VX PK1VX' en dan de roepnaam van een onbekende in een onbekende shack met een onbekende rig in een ander deel van de wereld. Dan was je een echte wereldburger, een echte democraat, want ongezien ras, kleur, geloof, politiek of wat dan ook; je zocht en had contact met iemand, die op dat moment op dezelfde wereldfrequentie was afgestemd.
Het klinkt allemaal een beetje hoogdravend, maar zó heb ik mijn eerste zenderjaren echt beleefd. Dat je soms het zweet van je voorhoofd wiste en een Canadees seinde: 'Het sneeuwt hier verdomd hard!', daar trok je je niks van aan. Je verheugde je alleen maar over het feit, dat je contact had met de anderen, die net zo werelds dachten als jij!
Ik vloog toen veel op Sumatra, Medan en Sydney. Dan kon ik soms mijn eigen rig beluisteren, want de auctor intellectuals van mijn installatie, Jan Leunis, kroop dan achter de tafel en wachtte op mijn oproep vanuit de lucht. Je eigen rig horen is toch wel iets bijzonders, want wat je met eigen handen bouwt en verzorgt ligt je nader aan het hart dan de duurste gekochte bullen.
In Sumatra had ik veel contact met PK4DG, OM van Eysbergen, die me vaak af kwam halen van het vliegveld en meenam naar zijn plantage op zo'n 200 kilometer afstand van Medan, in de buurt van Kisaran. Hij had een rig om van te smullen, zo mooi, met een apart zenderhuis, enz. enz. Het was er ook altijd een oergezellige boel ...

Sydney ...
Voordat ik in juli 1938 de Batavia-Sydneylijn opende had ik met een paar VK3's contact gehad, maar door het drukke officiële programma geen bezoeken af kunnen leggen, iets wat ik daarna wel geregeld heb gedaan. En dan mijn contact met Holland! Op fone ja! In Bandoeng was het me nog nooit gelukt een PAo aan de draad te krijgen; wel Engelse en Franse hams. Op een nacht, ik meen begin 1938, hoor ik PAoON cq-dx roepen. Ik er meteen achteraan en jawel! R6, S6-7.
Hij heeft mijn schoonmoeder nog de groeten overgebracht en per kerende post kwam er bericht terug, dat Oma óók zo'n ‘ding’ wilde hebben. Daar hebben we maar even mee gewacht. Ik heb nog contact gezocht met PAoON, maar de huidige bezitter van die call heeft zich pas na de oorlog in laten schrijven en kende de oorspronkelijke niet. Dus maar verder zoeken, teroes sadja!
Het gaf natuurlijk vele grappige voorvallen met deze verbindingen. Als je zei, dat je wel eens langs zou komen om hun rig te bekijken, zei men altijd: ‘You are welcome!’ ‘OK, zal ik dan overmorgen opbellen?’ Dan kwam altijd de verbaasde vraag, hoe dat mogelijk was en natuurlijk mijn vaste antwoord: ‘Kom maar naar Mascot Airfield en vraag naar het KNILM-vliegtuig met Captain van Messel!’ ‘Als dat niet kan, laat dan maar een boodschap achter in het Australia-Hotel of kom 's-avonds een borrel halen!’
Hieruit zijn vele fijne contacten ontstaan.
In de oorlog was het gehele amateurisme natuurlijk voorbij, maar toch maakten wij aan het einde ervan en direct erna vele amateurverbindingen, voor ons eigen squadron, het fameuze 19th Squadron, N.E.I. Vandaar ons geheime callsign: ‘one nine S.Q.’.
Een keer vloog ik 's-nachts, want over de Pacific tussen Amerika en Australië vlogen wij altijd 's-nachts, omdat je was aangewezen op astro-navigatie, tussen Mather Field bij San Francisco en Hawaï.
Zo halverwege, toen mijn co-pilot had overgenomen, vroeg en kreeg ik toestemming van mijn marconist om op 14 mc een beetje te dx'n. Hijzelf bleef op wacht op een andere set. Na cq dx kreeg ik een W2 aan de lijn. Ik gaf hem mijn qth in lengten en breedten op en even later vroeg hij: ‘Are you a ship?’ Ik antwoordde: ‘No, aircraft! Your qth pse k.’ En toen kwam het terug:

-... .- .-.. .-.. --- --- -.

We hebben wel gelachen!!!
G. van Messel, PK1VX (ex PAoPVX)

PK-jaarboek 1973

Terugkeer na openingsvlucht Pacific-lijn Batavia - Los Angeles, 18 december 1946 (vertrek 5 december 1946). Links naast microfoon Gerton van Messel bij overhandiging nieuwe KNILM-vink.

WIJ LAZEN IN HET PK-JAARBOEK **door PAoPKC**

Op 30 januari heeft het bestuur van het PK-Comité besloten tot “PK-amateur van het jaar 1982” te benoemen:

OM J.F.M. MARISSEN, PAoPLM/voorheen PK3MA

Nog nimmer in het bestaan van het PK-Comité is de dissertatielijst van een kandidaat zo lang geweest. Vanaf het prille begin (hij was tien jaar toen de Titanic verging, hetgeen hem inspireerde tot het zelfmaken van loodglans voor een kristalontvanger) passeerde zij de revue: de experimenten met coheres in zijn eerste baan als telegrafist bij de staatsspoorwegen, zijn privé-experimenten met de Idzerda-lampen, zijn eerste scheepsreis als marconist (uitrusting Weense vonkenbrug + carborundum ontvanger), een paar jaar later het installeren van Lumière luidsprekers in de eerste klas hutten voor de scheepsomroep aangesloten op versterkers met V-24 lampen, tot zelfs de hulp bij een bevalling aan boord.
Verder natuurlijk zijn vele omzwervingen met de KPM en JCJL, inclusief het zelf installeren van steeds betere en nieuwere zend/ontvangapparatuur tot uiteindelijk zijn vestiging als planter in het Djemberse.
Dan de Japanse bezetting en vooral natuurlijk ook zijn technische improvisatie in Medan ná de Japanse capitulatie (hoewel eigenlijk heeft Johan zijn hele leven geïmproviseerd!).
In Sumatra hield hij in 1945/'46 de zenders JHIG/W en JHHP gaande, tesamen met Bax (PK4BAX) en Van Dongen (PK4BH). Het waren buitgemaakte X-tal gestuurde Jappenzenders en werden o.a. gebruikt voor verbinding met Birma, Thailand en Singapore i.v.m. repatriëring KNIL en burgergeïnterneerden. De motorgenerator liep op draaistroom en er was nogal eens een phase zoek in die tijd. Door een phasebeveiligingsschakelaar (een ding van 30 kilo) hield hij de boel in toom, maar toch zat hij nog weleens zonder spanning. Er waren 2 ploegen telegrafisten van 's morgens 8.00 tot 's avonds 18.00 uur en als Bangkok 's avonds beter doorkwam (en dat gebeurde nogal eens) om beurten 's avonds extra dienst. De telegrafisten (Foudraine, Mann, Box, Grevenstuk e.a.) hadden domicilie gekozen in het gebouw van het Deli-proefstation aan de Mangga-laan en waren allen in tijdelijke dienst bij het 23e Reg. Royal Signal Corps of India. Thuis (een garage aan de Mackay-laan bij het vliegveld) had OM Marissen een extra R-107 om te luisteren of alles goed ging als hij geen dienst had.
Aan het eind van de dissertatie was een *gedeelte* opgenomen uit het MEDAN-BULLETIN van dinsdag 7 mei 1946 (het station werd enige dagen daarna overgedragen aan de inmiddels herrezen Indische PTT). De rest van het bulletin (zoals zuinig zijn met drink- en badwater, verstrekking van weekrantsoenen, t.w. per persoon: 1/2 lbs margarine, 250 gr. suiker, 1 tin melk, 1/2 lbs jam en 1 tin herring is hier niet relevant, maar tekent wel de tijd waarin e.e.a. plaatsvond).
Het PK-Comité was ervan overtuigd met de plaatsing van het stukje “Een radio-station sluit” Johan een groot plezier te doen, doch wijst erop dat PAoPLM nimmer de uitdrukking “op de plaats rust” heeft gekend. In Nederland is hij na zijn repatriëring namelijk ook nog een tijd 2e sekretaris van de VRZA geweest en verzorgde daarna jaar in jaar uit de advertentie-exploitatie van CQ-PA. Behalve zijn jaarlijkse kerstpuzzel organiseerde hij onlangs ook nog een speciale puzzel t.g.v. het 30-jarig bestaan van deze vereniging. En wat te denken van zijn medewerking aan de rubriek “How's DX”. Er kan bijna geen week voorbijgegaan of hij weet altijd wel een bijzonder station te melden dat hij ergens ter wereld uit de ether heeft geplukt. En dat allemaal met CW èn QRP!! Vanuit zijn rustig plaatsje Emmeloord dobbert hij nog elke dag op de ethergolven de wereld rond, deze oude vonkenboer.
Old sparks never die ... they just fade away, zal hij denken.
Het artikel in het PK-jaarboek werd als volgt afgesloten:
Dat het laatste QSB waarin je niet meer door aardse stations gehoord wordt nog héél lang mag uitblijven is van ganser harte de wens van al je oude PK-sobats, Johan.
Slamat PK3MA!!!

DE EERSTE EN LAATSTE ZENDAMATEUR VAN NEDERLANDS NIEUW GUINEA

bron: PK-jaarboeken 1982 en 1983

Zoals u in de kolom “van de redaktie” heeft gelezen richten wij in deze rubriek ditmaal de schijnwerper op onze vertegenwoordiger in Tanger, Om Sjoerd Quast, CN 7 AQ, ex PK 7 AQ.

In 1974 hebben wij hetzelfde gedaan met Ted Thyssen (onze ambassadeur in de usa), e.e.a. heeft toen zelfs geleid tot de uitgave van een extra CQ-PK.

De bijeenkomst in Nieuwegein gaf er overigens alle aanleiding toe. Het tv-interview maakte bij Sjoerd veel herinneringen los; temeer daar hij elders in het complex dien dag tot zijn grote vreugde veel oude sobats van Papua New Guinea had ontmoet.

CN 2 AQ wachtend op zijn bordje nassi rames op 5 mei 1978 tijdens PK-reünie.

Na zijn repatriëring in 1950 is hij gaan werken op het Amerikaanse radio-station in Tanger (waarvan hij beheerder was). Na de machtsovername door het Gouvernement van Marocco is hij op hetzelfde station werkzaam gebleven voor de MAP (Maroc Arabe Press).

In zijn dossier op het PK-Archief bevinden zich o.a. dankbetuigingen van Commandant Gewest 6
(Veluwe) van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten, van Hoofd Strijdkrachtenprogramma N.O. Indië, van Marine Commandant detachement Woendi (Nw. Guinea), alsmede van de Resident van Nieuw-Guinea himself, t.w. J.P.K. van Eechoud, waarin deze verklaart:

“dat S.J. Quast met grote toewijding de belangen van “'s Landsradio heeft behartigd en zeer gewaardeerde “assistentie heeft verleend bij het in bedrijf houden hiervan”.

Om zijn laatste stunt heeft iedereen hartelijk gelachen: Tijdens het tekenen van de souvereiniteitsoverdracht, - welke reportage door alle zenders in de archipel destijds simultaan is uitgezonden -, had men in Biak te kampen met pech. Geen nood, Sjoerd heeft de reportage toen gewoon op alle lijnen van de telefooncentrale gezet, zodat iedereen in Biak de toespraak van HM Koningin Juliana thuis via zijn eigen telefoontoestel kon beluisteren. Dat gedurende $1^{1/2}$ uur géén uitgaand gesprek mogelijk was, schijnt niemand te hebben gedeerd! Noot: in de tropen heeft men minder haast als in Europa!

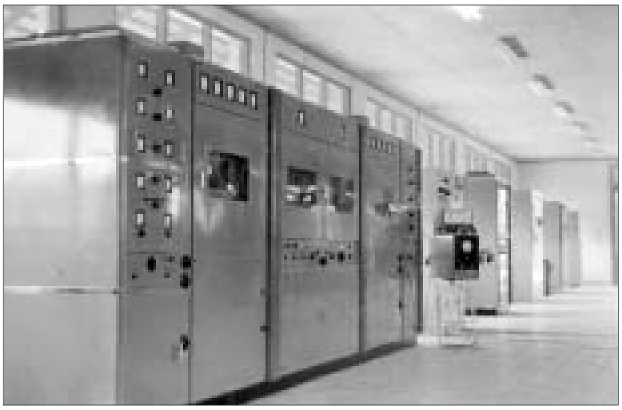
Het in 1946 samen met Guus Hagers (PK 6 HA) en Ted Thyssen (PK 6 TC) gebouwd radio-station is in september 1950 door het Gouvernement overgenomen, welke de “amateurspullen” verving door een professionele zender in Sentani. Bekende namen uit die tijd zijn v. Velse, Dandrieu (PK 1 DR), Joop van Zijl, van Vliet en Belloni van Kantoor Voorlichting en Radio-Omroep te Hollandia-Haven.
Helaas was het ons politiek niet gegeven dit werk te voltooien.
Op 15 augustus 1962 trad de overeenkomst van New York in werking, zonder dat de Nieuw Guinea Raad (de Volksvertegenwoordiging) bij de besprekingen betrokken was geweest. Hun stem was blijkbaar niet belangrijk. Een jarenlang conflict werd beslecht ten koste van de rechtmatige eigenaren van het land (de papoea's).
Op 1 oktober 1962 eindigde het Nederlands gezag en begon de UNTEA haar taak.

Slechts een gering aantal van de vele kaderleden, welke ons door dik en door dun hadden geholpen bij de door Nederland vrijwillig op zich genomen taak, dit immense eiland samen met hen te ontginnen en voor de grijpgrage klauwen van Soekarno c.s. te behoeden, mochten naar Nederland emigreren.
Hun in Nederland geboren kinderen, verenigd in de Culturele Papoea Jongeren Vereniging, komen nog elk jaar bijeen. Stel U er echter niet te veel van voor, zij hebben zich hier net als wij volkomen geassimileerd en hun vrouwen zijn, net als onze jonge meisjes, zéér geëmancipeerd.
Een ding hebben zij echter **wél** van hun ouders overgenomen en dat is een warme, blijvende liefde voor hun land van herkomst; zich één dag per jaar uitend in een culturele landelijke manifestatie van diverse dans-,

muziek- en toneelgroepen, waarvan hen de mystiek van vader op zoon en van moeder op dochter is overgebracht. De leden van het PK-Comité stellen er een eer in e.e.a. op video te mogen vastleggen. Voor meer gegevens zie dagprogramma.

regie-ruimte RONG prille begin.

zender-complex RONG na voltooiing.

De laatste PK die Nieuw-Guinea verliet was Om Lekahena, PAoJIL (ex PK 7 NL). Zijn zender bestond uit en omgebouwde “NEI-set” om op 127 volt te kunnen werken. De NEI-set is tijdens WO-2 door een Nederlander, tw. Ir. J. Jansen, ontworpen en speciaal gebouwd voor de NEFIS (Netherlands East-Indië Forces Intelligence Service), voorzien van een trap-generator als voedingsbron maar kon ook op accu's worden aangesloten. Zijn radio-ontvanger was een AWA-receiver, eveneens tijdens WO-2 in Australië gefabriceerd door “Amalgated Wireless Australia Ltd.” (In feite een nagemaakte HRO-receiver met verwisselbare spoelenbak). De antenne was een simpele “double zep-ant.” van plm. 2 x 20 m lang en 18 m hoog. Het vermogen van de NEI-set was maar 25 watt, toch heeft hij zo 80 landen gewerkt (en bevestigd, hi!).

PK 7 NL mei 1950
John was in Nw. Guinea werkzaam bij de MID (Marine Inlichtingen Dienst) en kort daarna overgeplaatst naar Curaçao (Ned. Antillen). Terug in Nederland actief op alle DX-banden als PAoJIL.

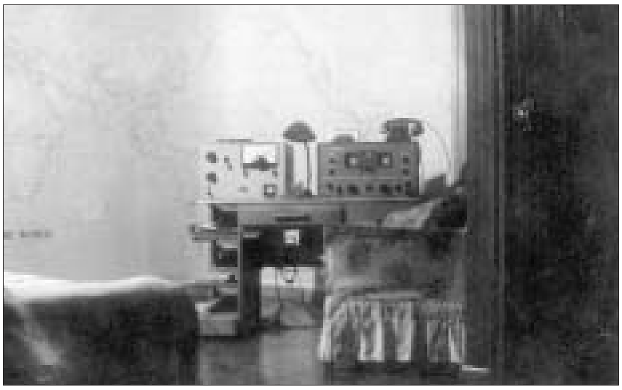

Foto van W 6 NGC
Het laatste qso van PK 7 NL vanuit Nw. Guinea.
Op achterkant foto staat o.a. geschreven: This will give you sum idea of my lay-out. Have plenty of fun trying to wrk dx. All at once PK 7 NL (tnx) Best of lck, es 73, Henry (W6 NGC).

Shack van PAoJIL in Nederland anno 1992.

4 mei 1984

RADIO-AMATEURS OFFERDEN HUN LEVEN VOOR DE VRIJHEID GEDURENDE DE 2e WERELDOORLOG

Ook vanavond zal, evenals in voorgaande jaren, door een deputatie van radiozendamateurs weer even worden stilgestaan bij het bronzen medaillon dat is aangebracht op de gevel van het hoofdgebouw van het zendstation Kootwijk.
Ook elders in Nederland kransen met rood-wit-blauwe linten, vlaggen tot zonsondergang halfstok, gedoofde straatverlichting, het luiden van bronzen klokken en daarna 2 minuten stilte.

Waarom dit alles, en in het bijzonder waarom dit gedenken via PAoAA, zo zullen na 44 jaar ongetwijfeld vele nieuwkomers zich afvragen.

Keren wij terug naar de gedenksteen voor de gevallen radio-amateurs die is aangebracht in Kootwijk, en als ik dan een beschrijving geef van het medaillon, dan zult ook u “nieuwkomer” begrijpen waarom deze dag ons heilig is.
In gehurkte toestand zijn in kleine enge ruimten een drietal zendamateurs afgebeeld, luisterend en sprekend naar elkaar via ethergolven welken laatsten op het monument via bronzen ringen zijn gefigureerd.

Er is in Nederland géén organisatie te vinden waar verhoudingsgewijs een zo groot percentage daadwerkelijk aan het ondergrondse verzet heeft deelgenomen als bij radio-amateurs.

In de 2e wereldoorlog hebben radioverbindingen dan ook een grote rol gespeeld. Denkt U maar eens aan de radioverbinding met Engeland door middel waarvan de Nederlandse regering in Londen op de hoogte werd gehouden van hetgeen in het bezette vaderland door de onderdrukkers en hun handlangers werd gedaan, of beter gezegd misdaan.
De Nederlandse autoriteiten konden daardoor bepaalde maatregelen nemen, en via “Radio Oranje” richtlijnen aan het Nederlandse volk geven.

Denk aan de verbindingen met de Intelligence Service, langs welke kanalen belangrijke spionageberichten werden gespuid en inlichtingen verstrekt over bestaande of in aanbouw zijnde militaire objecten.

Denk aan de illegale pers, die zonder radioverbindingen niet had kunnen werken aan de laatste fase van de strijd toen het zuiden was bevrijd en “radio” het enige kontakt vormde met het westen en het noorden van 't land.

Met grote trots mag worden geconstateerd dat vele Nederlandse zend-amateurs aan dit hoogst belangrijke, doch ook zo kwetsbare en daarom zo gevaarlijke werk hebben deelgenomen. Dit was “strijdend” zend-amateurisme op z'n best.

Velen hebben hiervoor echter hun leven moeten geven, slechts een gering aantal zijn aan de greep van de zo gehate Gestapo ontkomen.

Het zal U duidelijk zijn dat ik in het kader van deze uitzending en de geringe zendtijd die mij ter beschikking staat, onmogelijk in extenso op de persoonlijke verdienste van iedere gevallene kan ingaan.

Na een korte zenderpauze van acht uur tot twee minuten over acht (gedurende welke tijd onze zen-

ders in de lucht zullen blijven, doch niet van modulatie voorzien) worden daarna echter wèl hun namen genoemd.

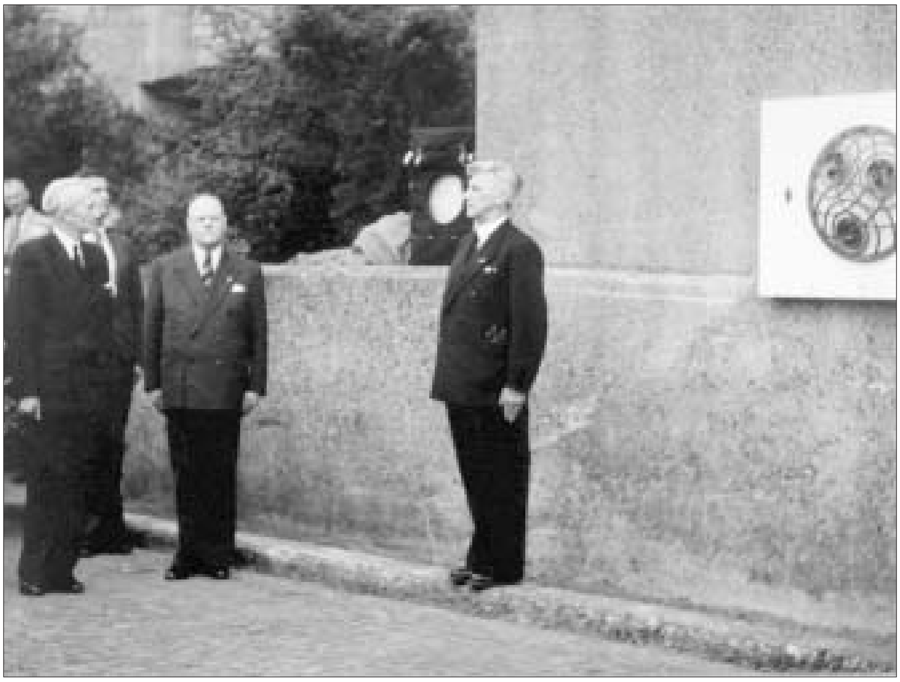
Luistert U naar onze herhalingsuitzending van half tien, zet dan nà afloop van het bulletin alle toestellen af, en gedenk hen dan in de besloten stilte van uw shack.

Tot slot zou ik U willen opwekken om, zo U in de toekomst eens in de prachtige omgeving van Apeldoorn vertoeft, beslist eens naar het gedenkteken in Kootwijk te gaan kijken, om te zien wat wij daar ter hunner gedachtenis hebben aangebracht.

☆ ☆ ☆

Bovenstaande tekst, ons ter beschikking gesteld door PAoPKC (een der omroepers van PAoAA), zal hedenavond 4 mei 1984 om 19.30 uur ned. tijd te beluisteren zijn op de volgende frequenties:
3,603 MHz (ssb), 14,103 MHz (ssb), 144,800 MHz (fm) en 432.800 MHz (fm).

Onderstaande foto, ons eveneens door OM van Drunen PAoPKC ter beschikking gesteld, is door hem genomen tijdens de onthulling van het monument op 5 mei 1953. Rechts: Minister Neher, destijds directeur-generaal van de PTT; midden: OM L. vd Toolen, voorzitter Old Timers Club; links de heer A.S.M. van Schendel, chef radiocontroledienst.
Geheel rechts het bronzen medaillon met de drie ineengedoken figuren waaromheen radiogolven kringelen, geplaatst op een in Tjechische kalksteen uitgevoerde gedenksteen met opschrift "Radio-amateurs offerden hun leven voor de vrijheid gedurende de oorlog 1940-1945"

COLLECTIEF LIDMAATSCHAP VRZA VAN HISTECHNICA (TTC) EN STHV - deel 1

Red.

Sedert 21 april is de VRZA collectief lid van Histechnica (TTC) en STHV. Waar houden deze instellingen zich mee bezig en wat voor betekenis heeft dit collectief lidmaatschap voor onze leden?

Histechnica
Histechnica is een vereniging van Vrienden van het Technisch Tentoonstelling (TTC). Histechnica (opgericht in 1974) ondersteunt middels een zg. 'vrijwilligersbank' het TTC.

TTC
Het Technisch Tentoonstellingscentrum (tot voor kort een dienst van de Technische Hogeschool Delft) houdt zich onder meer bezig met het organiseren van technische exposities. Voor een zo breed mogelijk publiek worden hierbij aan de hand van modellen en zelf te bedienen opstellingen inzicht gegeven in diverse basisprincipes van zowel historische als moderne technieken.
De dienst (expositiegebouw, museum, personeel, enz.) wordt op dit moment in overleg met het Ministerie van Onderwijs echter geprivatiseerd en is dientengevolge gesloten voor bezoek. Besprekingen met de Gemeente Delft, Kamer van Koophandel voor Delft en omstreken, Raad van Beheer TH-Delft en Histechnica hebben er inmiddels echter toe geleid dat de instelling onder een nieuwe naam (Techniek Museum Delft) op een nieuwe locatie (Rotterdamse-weg) in 1991 zal worden heropend.
Om het toekomstig 'Techniek Museum' goed te positioneren en de mogelijkheid te bieden uit te groeien tot een modern landelijk educatief centrum voor techniek, is een goede samenwerking met de afdeling Geschiedenis der Techniek van het Kon. Instituut van Ingenieurs (KIvI), de universiteiten van Eindhoven, Twente en Wageningen alsook andere technische musea tot stand gebracht; teneinde ongewenste doublures te voorkomen.
In dit verband kan worden gewezen op de reeds bestaande coördinatie binnen de sectie 'Technische Musea' van de 'Nederlandse Museum Vereniging', waar het TTC tot voor kort vele jaren actief aan heeft deelgenomen, en het TM (Techniek Museum) derhalve de logische opvolger van is.
Bij gebrek aan een eigen ruimte verzorgt Histechnica samen met het KIvI (tot aan de opening van het nieuwe TM) haar voordrachten, lezingen en symposia tijdelijk in een college-zaal van de Faculteit Mijnbouwkunde en Petroleumwinning TH-Delft.
Verder worden in samenwerking met de afdeling Geschiedenis der Techniek van het KIvI excursies georganiseerd.

Via CQ-PA zal, voor zover betrekking hebbende op onze hobby, aan Histechnica-evenementen bekendheid worden gegeven. Deelnemen hieraan is door ons collectief lidmaatschap gratis. Zo aan bepaalde evenementen i.v.m. gezamenlijk transport, lunches of anderszins kosten verbonden zijn, zal dit per geval worden bekendgemaakt. Verder is overeengekomen dat voor ons lezersbestand interessante copy uit Histechnicon (het kwartaalblad van Histechnica) in CQ-PA mag worden overgenomen.
Het zal u duidelijk zijn dat de administraties van zowel Histechnica als in 1991 het TM, in géén geval ook maar enige overlast van ons collectief lidmaatschap mogen ondervinden. Reden waarom het bestuur van de VRZA een speciale coördinator hiervoor heeft aangesteld, waartoe u zich als VRZA-lid dient te wenden. Zijn adres kunt u in het vervolg onder de lijst van afd. secretarissen etc. vinden.
Bovenstaande sluit niet uit, dat - indien u dat wilt - u natuurlijk ook rechtstreeks lid van Histechnica kunt worden (graag zelfs). U betaalt dan wel ƒ 30,- per jaar extra, als tegenprestatie waarvoor u 4x per jaar gratis Histechnicon ontvangt.

STHV
Door het TTC is destijds een lijst opgemaakt van een groot aantal particuliere verzamelingen van technische aard. Deze activiteit is na privatisering van het TTC overgenomen door de Stichting Technisch-Historische Verzamelingen (STHV). Voornoemde stichting beheert en muteert het voormalig TTC-register waarin (voor zover bekend) alle technische verzamelingen in het bezit van privaat-personen zijn opgenomen (belangrijk, want deze staan nergens in Nederland geregistreerd en komen dus ook niet in het aanhangsel van het bekende blauwe museumboekje voor). Ook van de STHV is de VRZA per gelijke datum collectief lid.
In het STHV-register zijn circa 400 verzamelingen opgenomen, doch wij hebben er alleen degenen uitgelicht die voor u van belang zijn; er vanuit gaande dat u niet in uurwerken, motorrijwielen, film, foto, mineralen etc. bent geïnteresseerd.
Verder is onderscheid gemaakt tussen technische studie en fabrieksverzamelingen (A) en museale

Studieverzameling afdeling electrotechniek TH-Delft *(foto PAoPKC)*

particuliere verzamelingen (B). Van categorie A zijn naam en adres vermeld, van categorie B alleen naam en regio-nummer waarin de betreffende verzamelaar zich bevindt. Dit op uitdrukkelijk verzoek van het secretariaat STHV. Het waarom zal u duidelijk zijn uit het volgende voorbeeld: Stel, u verzamelt antieke klokken. Zou u het leuk vinden om - afgezien van de huidige criminaliteit - regelmatig lastig te worden gevallen door antiquairs, aanbiedingen van antiquaraten en dergelijke? Er zijn verzamelaars die bij u beslist wel een apparaat willen tonen waar u iets meer van wilt weten, of bijvoorbeeld (als het niet te ver van hun woonplaats is) aan een plaatselijke tentoonstelling willen meewerken c.q. op een afdelingsavond iets over hun verzameling willen vertellen. U moet er echter ook rekening mee houden dat er mensen zijn die thuis niemand willen ontvangen (om maar eens twee uitersten te noemen). In de meeste gevallen is de laatste categorie gelukkig veelal wel bereid u schriftelijk dan wel telefonisch inlichtingen omtrent het gevraagde te verstrekken. Met deze diversiteit heeft het secretariaat STHV rekening te houden; reden waarom besloten is om ook hier - mede ter ontlasting secretariaat STHV - tot aanstelling van een coördinator binnen de VRZA over te gaan.
Belangrijk is dat we op deze manier toch weten ‘wie-wat-waar’ in Nederland heeft. Zelf heb ik in het verleden bij het maken van tv-documentaires vaak van het voormalig TTC-register gebruik gemaakt en op deze manier menig apparaat ter plaatse (of zoals dat in tv-jargon heet ‘on location’) kunnen filmen.

Aanvraag-procedure
De verzamelaars heb ik in u welbekende regio's ingedeeld, zodat u onmiddellijk kunt zien of iemand ver dan wel dicht bij u woont.
Uw aanvraag dient vergezeld te gaan van 4 postzegels van 75 cent (één om uw verzoek door te sturen, één om verzamelaar u rechtstreeks te laten antwoorden en twee voor het geval verzamelaar niet rechtstreeks kan of wil antwoorden, maar er de voorkeur aan geeft zijn bevindingen via secretariaat STHV c.q. coördinator VRZA aan u te doen toekomen). Zijn uw stukken zwaarder dan 20 gram dient u er voor te zorgen dat alles dienovereenkomstig is gefrankeerd.
Een gratis service van de VRZA in *uw* belang die wij graag voor u doen, maar waarvan wij vinden dat dit de (VRZA) verenigingskas geen geld mag kosten! Brieven welke niet aan bovenstaande voldoen worden onbeantwoord terzijde gelegd!

Adres Histechnica/STHV-coördinator
J. van Drunen, PAoPKC, Postbus 45651,
2504 BB 's-Gravenhage.

A.Technische studie- en fabrieksverzamelingen

1.	Ned. Electriciteitsmuseum, Plein 2a, 3861 AB Nijkerk (R-3)	Collectie van oude electrotechnische installatie-onderdelen, zoals schakelaars, marmeren schakelborden, lampen, enz. Ook collectie oude radio's.
2.	Verzameling NV Amroh, Herengracht 76, Muiden (R-4)	Collectie van (in de loop der tijd door deze firma verkochte) producten op electronisch gebied.
3.	Verzameling NV Electriciteits Maatschappij A.E.G., Aletta Jacobslaan 7, Amsterdam-Slotervaart (R-4)	De verzameling omvat oude artikelen met de merknamen AEG/ Telefunken/Osram; zoals electrisch gereedschap, radio, tv en geluidsapparatuur, electrische installaties, schakelkasten, meetinstrumenten, diverse electrische huishoudelijke apparaten.
4.	Verzameling KEMA, Utrechtseweg 310, Arnhem (R-6)	Collectie kilowattuur-meters, oude motoren, kooktoestellen, enz.
5.	Verzameling NIEAF, Jutphaasseweg 205, Utrecht (R-8)	Collectie electrische meetinstrumenten
6.	Verzameling wijlen Ir. S.A. Korporaal (R-9)	Collectie kabelmonsters, thans opgeslagen bij T.T.C. (TH. Delft)
7.	Studieverzameling afd. electrotechn. TH-Delft Mekelweg 4, Delft (R-9)	Deze collectie bevat apparaten, onderdelen en materialen op het gebied van electrotechniek en electronica: electriciteitsvoorziening, telecommunicatie, radio, radar, meettechniek en een uitgebreide verzameling radiobuizen.
8.	Ned. Radio-museum Nw. Amsterdamsestraat 34, 7814 VA Emmen (R-11)	Grote collectie historische radiotoestellen en weergave-apparatuur.
9.	Verzameling Electro-techniek, TH-Eindhoven, Vakgroep ER, Postbus 513, Eindhoven (R-13)	Deze collectie is qua aard vergelijkbaar met de studieverzameling electrotechniek TH-Delft (zie nr. 7). Heeft verder bekendheid gekregen door de nabouw van de ‘van Marum-machine’ uit het Teylers. Museum. De collectie is slechts voor een klein deel geëxposeerd.
10.	Philips Bedrijfsmuseum, Bureau Archiefzaken, Gebouw EMB-2, Eindhoven (R-13)	Collectie van belangrijke producten van het bedrijf met de voorgeschiedenis van de betreffende technologie teneinde enerzijds de ontwikkeling van het bedrijf vast te leggen zoals deze zich in de ontwikkeling van zijn producten manifesteert en anderzijds informatie te verstrekken over hetgeen het eigen bedrijf op het betreffende terrein heeft gedaan en over hetgeen hieraan vooraf ging. De collectie bestrijkt de terreinen verlichting, radio, grammofoon, televisie, electronica, communicatie, test- en meetapparatuur, wetenschappelijke en analyse apparatuur, electro akoestische apparatuur, röntgen- en medische apparatuur.
11.	Omroepmuseum Hilversum NOS, Postbus 10, Hilversum (R-15)	De collectie bevat oude radio's, bouwsels van o.a. J. Corver maquettes van radio- en tv-studio's, grammofoonkasten, tv-apparatuur uit begin periode, alsmede vele relia, boeken en archivalia (incl. eigen oude grammofoonplaten opnamen).
12.	Fabrieksverzameling NV R.S. Stokvis & Zn., H. Dulaertplein 3, Rotterdam (R-37)	Collectie radio- en tv-toestellen, bromfietsen, verwarmingsapparaten enz. door of voor ERRES, in de loop der tijden gemaakt.
13.	Verzameling Openbare Nutsbedrijven, Perikwg 97, Enschede (R-40)	Collectie kilowattuur-meters, beveiligingsrelais, gloeilampen, verkeerslichten etc.
14 .	Museum Verbindingsdienst, Elias Beeckman-kazerne, Nw. Kazernelaan 2, Ede (R-43)	Collectie militair communicatie-materieel uit de periode 1900-heden.

(wordt vervolgd)

COLLECTIEF LIDMAATSCHAP VRZA VAN HISTECHNICA (TTC) EN STHV - deel 2

Red.

‘De geschiedenis van de Radio, triomf der Techniek’ (collectie v.d. Horst - foto PK-archief)

B.Museale verzamelingen

1.	Verzameling R. Christoffer (R-4)	Collectie radio-ontvangapparaten van vóór 1935 + Baird tele-visor.
2.	Verzameling B.C.H.M. Hulken-berg (R-4)	Collectie: speciaal Philips radio's en onderdelen van vóór 1945. Documentatie: jaargangen ‘de oude hoorn’, tijdschrift voor radio verzamelaars.
3.	Verzameling A.O. Bauer (R-4)	Collectie Duitse leger zend- en ontvangapparatuur + radar 1936-1945, inclusief documentatie.
4.	Fonorarium D.K. Bogaard (R-6)	Collectie: 1. fonografen, pathefoons, grammofoons met rollen en platen 1895-1950; 2. radio's en pick-up's 1928-1950; 3. rijwielverlichting 1895-1950.
5.	Verzameling A.S. Paul (R-6)	Collectie omvat radio ontvang- en zendbuizen vanaf begin t/m 1933, verder laag vacuüm-buizen vanaf begin t/m 1945, apparaten en toestellen waarin deze buizen worden toegepast.
6.	Verzameling Dr. P. Kylstra (R-8)	Collectie telefoontoestellen en centrales plus vele boeken op dit gebied.
7.	Verzameling J. Bodifee (R-10)	Verbindings-apparatuur geallieerde troepen 2e wereldoorlog (Stichting Signals Collection '40-'45).
8.	Verzameling Ir. F.F.J. Driesens (R-13)	Collectie oude radiotoestellen, luidsprekers, psa's en onderdelen (w.o. vele radiobuizen) uit de periode 1924-1939. Tevens nog een aantal instrumenten.
9.	Verzameling C.S. Caspers (R-13)	Collectie radio-communicatieappa- ratuur uit WO-2, vnl. van Duitse origine. Navigatie-electronica uit WO-2 van Duitse en Engels afkomst. Veldtelefonie en telex-apparatuur van Duitse origine.
10.	Verzameling C. Moerman (R-13)	Collectie van na 1946 t.b.v. radioamateurverkeer omgebouwd leger-apparatuur (Stichting WS-19).
11.	Verzameling M. Leeuwin (R-15)	Collectie radio-apparaten, optische instrumenten (o.a. traliespec-trometer), booglampen, enz.

12.	Verzameling R.W.V. van Boetzelaar (R-15)	Collectie radio-toestellen.
13.	Verzameling G.J. v.d. Valk (R-17)	Collectie electrotechniek (elementaire electriciteit, galvanische elementen, accu's, electromotoren enz.) plus ambachtelijke gereedschappen.
14.	Verzameling H.J.C. Nater (R-17)	Collectie oude radio-apparatuur.
15.	Verzameling J.B. Heineman (R-18)	Collectie radio-apparaten van 1926-1950 van de volgende merken: Philips, Erres, Waldorp, Telefunken, N.S.F.
16.	Verzameling F.A. Jansen (R-18)	Collectie fonografen en grammafoons. Diverse verlichtingsattributen.
17.	Ing. F.B.A. Prinsen (R-18)	Collectie van toverlantaarns tot TV (1875 tot heden). De collectie bestaat uit: handgeschilderde lantaarnplaatjes, vele soorten projectoren, films, geluidsfilms (o.a. 3-D), enige TV-apparatuur vanaf Nipkow, eerste Ned. electronenbuizen, foto-cellen en aanverwante artikelen t.b.v. foto- en filmapparatuur, grammofoonplaten vanaf electrische opname en weergave (1927), plus circa 100 dagboeken met zeer veel gegevens vanaf 1919.
18.	Verzameling A. Swaneveld (R-18)	Zend-apparatuur voormalig REM-eiland (RTV-Noordzee).
19.	Verzameling J. van Drunen (R-18)	1. Diverse apparaten betr. ontwikkeling audio-visuele apparatuur (mechanisch, optisch zowel als electronisch). 2. Literatuur en foto's betreffende radioverbindingen voormalig N.O. Indië (PK-Archief).
20.	Verzameling J. Stam (R-20)	Collectie historische radio's.
21.	Verzameling G. Stoppel (R-22)	Collectie op het gebied van radio, beeld en geluid.
22.	Verzameling R. Tieman (R-22)	Collectie telecommunicatie-apparatuur.
23.	Verzameling H.A. Roest (R-25)	Collectie radio-buizen.
24.	Verzameling R.H. Dormeier (R-28)	Collectie vooroorlogse radiotoestellen van de merken Philips, Telefunken en diverse Amerikaanse fabrikaten, alsmede diverse typen conus- en hoornluidsprekers, onderdelen en literatuur.

25.	Verzameling J.P. Korff (R-28)	Collectie radio-buizen.
26.	Verzameling E.R.D. Legger (R-28)	Collectie telecommunicatie-apparaten, tijdklokken, enz.
27.	Verzameling M.F. van Donselaar (R-30)	Collectie radio-toestellen
28.	Verzameling J.H.B. v.d. Beek (R-31)	Collectie: 50 stuks historische radio-toestellen en onderdelen (w.o. radiobuizen en oude meetinstrumenten), jaargangen v.h. weekblad ‘Radio-Wereld‘ van 1924 tot 1933, oude telefoontoestellen.
29.	Verzameling W.L.F.H.A. Moize de Chateleux Jr. (R-37)	Collectie oude radiotoestellen en luidsprekers van begintijd tot 1940 (enkele toestellen tot plm. 1950), onderdelen, buizen, condensatoren, spoelen (complete stellen) en documentatie. Verder enkele grammofoons.
30.	Verzameling Ir. M.P. van Alphen (R-40)	Collectie diverse oude apparaten en onderdelen op electrotechnisch gebied (o.a. morseschrijver ca. 1900); brug van Wheatstone, 2 lamps telefonieversterker; oude radio-onderdelen; Zeiss microscoop uit 1880 en div. boeken op electrotechnisch gebied vanaf 1900.
31.	Verzameling D. Rouwhorst (R-40)	Collectie radiotoestellen van vóór de 2e wereldoorlog plus toebehoren, onderdelen en boeken.

Noot:
STHV en VRZA-coördinator pretenderen geenszins dat deze lijst volledig is.
Samenstellers houden zich voor wijzigingen, aanvullingen en/of verbeteringen immer aanbevolen.

Houten grammofoon-naalden
In CQ-PA nr. 1/88 stond een leuk plaatje van een DX-peditie naar Cactus-eiland of iets dergelijks (hi). Het toeval wil dat dit als bladvulling stond bij een artikel over grammofoonplaten. Zoals u bekend werden grammofoonplaten voor en kort na de oorlog m.b.v. koperen

c.q. ijzeren naalden ten gehore gebracht.
Tijdens de oorlog stapten de fabrikanten over op houten naalden en toen ook deze schaars werden, is mij gebleken dat het met cactusnaalden ook FB ging! (E.e.a. tot grote verwondering van mijn moeder, die maar niet kon begrijpen dat zij op zeker moment alleen nog maar naaldloze cacteeën in huis had.) Het enige voordeel van een koperen naaldje was dat je het 20x kon gebruiken, een houten naaldje slechts 3x. Ik heb er niettemin heel wat schellakplaten mee grijs gedraaid, zoals Peter Kreuder, Willy Berking, de Ramblers, enzovoorts (Engelse orkesten draaien was in die tijd gevaarlijk; je was dan meteen verdacht). Eigen opnamen op deze manier weergeven was onmogelijk, de groeven gingen dan kapot gezien het verhardingsmiddel, dat over zelfgesneden glasplaten moest, in de oorlog evenmin te krijgen was. Mijn vraag is echter (en vandaar deze resonantie): wie van u heeft voor mijn historische collectie nog een origineel merkdoosje met opschrift ‘inhoud 50 houten gram. naalden’ (er waren ook verpakkingen van 100 stuks). Het doosje behoeft niet vol te zijn, doch u zou er mij een groot plezier mee doen, gezien ik bezig ben mijn in turbulente oorlogsjaren verloren gegane collectie te completeren. Bij voorbaat mni tnx; verzendkosten worden gaarne vergoed.

J. van Drunen, PAoPKC
Postbus 45651, 2504 BB 's-Gravenhage.

CQ-PA 3/1988

KORTE BERICHTEN

Afdeling 's-Gravenhage
Tijdens de onthulling van het Indisch monument op 15 augustus jl. hebben 2 Haagse zendamateurs, t.w. PAoHLA (ex PK5HL) en PAoPKC (ex PKIAE) vanuit de toren van het Nederlands Congresgebouw acte de présence gegeven. Zij hadden van de machtiginghouder van P13CDH toestemming om het antennesysteem te gebruiken, doch werkten verder met eigen apparatuur. Het station was op deze manier tot ver buiten de randstad goed te nemen. Velen maakten gebruik van de mogelijkheid om, terwijl zij naar de officiële TV-reportage zaten te kijken, gelijktijdig met het amateurstation te werken en op deze manier achtergrond-info te verkrijgen. De voor deze gelegenheid speciaal uitgegeven QSL-kaart is i.v.m. de afmeting (15 x 21 cm) rechtstreeks per post aan alle deelnemers toegezonden.

CQ-PA 14/1988

GESCHIEDENIS VAN DE RADIOTELEFONIE IN NEDERLAND

J. van Drunen PAoPKC

Als ik predikant was zou de eerste zin van dit artikel vermoedelijk als volgt luiden: “In den beginne was er alleen maar telegrafie...”
Edoch, ik ben slechts een eenvoudig radio-amateur die u er op attendeert dat het deze maand *65 jaar* geleden is dat de NSF in Hilversum met *telefonie*-uitzendingen begon (om precies te zijn 21 juli 1923 's avonds tussen 22 en 23 uur). Dertien dagen daarvoor - op 8 juli 1923 - was een comité opgericht, genaamd Hilversumsche Draadlooze Omroep (HDO), waarin statutair 3 radio-amateurs en 3 NSF-ers zitting hadden, welke tot eind 1924 in totaal honderd drie en dertig uitzendingen hebben verzorgd.

NSF

De letters NSF staan voor Nederlandsche Seintoestellen Fabriek; want eigenlijk was het een fabriek voor draadloze apparatuur aan boord van schepen, opgericht 27 februari 1918. Directeur A. Dubois - voormalig commandant afdeling radiotelefonie van de Kon. Landmacht - kreeg van de aandeelhouders (voornamelijk reders) opdracht om met spoed een groot aantal zend/ontvangers te bouwen, gezien Marconi-Engeland als gevolg van de eerste wereldoorlog niet aan haar verplichtingen kon voldoen.
De Nederlandse scheepsbouw geraakte door deze oorlog echter spoedig daarop zelf in een crisis; met als gevolg dat NSF nauwelijks meer seintoestellen verkocht.
Ir. Dubois zat echter niet bij de pakken neer. Zo opende hij in 1921 een radio-beursdienst (een samenwerkingsverband van bankiers en commissionairs in effecten), welke elke middag van 13.15 tot 13.45 uur beursberichten uitzond. In 1922 sluit het persbureau Vaz Dias met hotnieuws voor dagbladen zich hierbij aan. Het geheel is een groot succes.
Gezien de overheid aan de NSF uitsluitend een zgn. ‘fabrikanten-machtiging’ heeft verstrekt, worden pers- en beursdienst in 1923 door de overheid zelf ter hand genomen. Zij neemt daarbij het omroeppersoneel van zowel de pers als effectenkoersdienst in rijksdienst over. *Conclusie*: ‘den zakelijke zender Scheveningen-Haven’, zoals hij indertijd werd genoemd, is derhalve feitelijk onze eerste Nederlandse commerciële overheidszender! (Laat Brinkman het niet horen). De ontvang-toestellen, die voor de ontvangst van beurs- en persberichten werden gebruikt, weken qua constructie aanzienlijk af van wat men onder een universeel ontvangtoestel zou verstaan. De beurs- en persdienstontvangers waren alleen geschikt voor de ontvangst van de Amsterdamse effectenbeurs. De uitzendingen gebeurden op een golflengte van ongeveer 2000 meter. De toestellen werden, na door een installateur te zijn ingesteld, verzegeld met een loodje. Zij zagen eruit als grote telefoontoestellen, waarbij de hoofdtelefoon op de plaats van de haak hing.
Lichtte men de hoofdtelefoon van de haak, dan schakelde men tevens de radiobuizen, inclusief 2 HF-versterkerlampen, in. Door het weer ophangen aan de haak werd het toestel uitgeschakeld. Persoonlijk vind ik dat ze er voor die tijd heel elegant uitzagen.

De HDO en wat eraan voorafging

In mei 1923 komt Anton Philips de Raad van Commissarissen van de NSF versterken. De NSF was inmiddels van Amsterdam naar Hilversum verplaatst, waar een bij de NSF werkende Britse ingenieur (G. White) tussen twee vlaggemasten een provisorische antenne had opgehangen, teneinde de eerste omroepzender van de NSF te testen. De regelmatige programma-verzorging kwam - zoals hierboven reeds vermeld - in handen van een Comité, dat de naam Hilversumsche Draadlooze Omroep koos. Op 21 juli 1923 was het zover: tussen 22 en 23 uur ging de eerste proefuitzending de lucht in, golflengte 1050 meter.

Er waren op dat moment in Nederland echter meerdere zenders in de lucht, zoals bijvoorbeeld PCUU van de lampenfabriek Heussen, voorheen Arnhem, later Valkenboslaan Den Haag. PCUU begon in april 1922 en nadien elke zondagmorgen van 10 tot 11, golflengte 1100 meter.
In IJmuiden was de zender PCMM vanuit de huiskamer van de heer P. Middelraad actief. Verder vanuit het centrum van Den Haag (Oude Molenstraat) de firma Veldhuizen. Van dit station met de officiële roepletters PCKK heb ik zelfs opgetogen ontvangstrapporten uit Antwerpen gezien! En op de Keizersgracht in Amsterdam stond bij de firma Smit en Hooghout een zender die

elke woensdagavond van 20.30 tot 21.30 uur op 1050 meter te beluisteren was.

En dan natuurlijk niet te vergeten de zender van de NV Nederlandse Radio Industrie (NRI) van Ir. Hanso Henricus Schotanus à Steringa Idzerda. Zijn proefnemingen startten op 24 februari 1919, toen voor het eerst radiotelefonie in ons land werd gedemonstreerd tijdens de 3e Utrechtse Jaarbeurs.
6 November 1919 is de officiële aanvangsdatum van PCGG (de roepletters die Idzerda van de Minister van Waterstaat had toegewezen gekregen). Zijn resultaten veroorzaken in de wereld van de radio-amateurs heel wat opschudding.
Elke maand uitgebreide rapportages in ‘Radio Nieuws’, het maandblad van de Nederlandsche Vereeniging voor Radiotelegrafie (NVVR), waarin alle radioamateurs zich sinds 1916 hadden verenigd.
Idzerda spaarde kosten noch moeite om zijn enthousiast gehoor te gerieven. Hij richtte klankzalen (studio's) in, charterde koren, orkesten en sprekers, relayeerde Kurhaus-concerten, maar dat alles ging zijn financiële draagkracht te boven. Het leidde tot faillissement van zijn NRI (Nederlandsche Radio Industrie); op 11 november 1924 werd derhalve de zendmachtiging van PCGG ingetrokken.
Dit betekende tevens het einde van de uitzendingen van de Nederlandsche Vereniging van Radio-Amateurs, die niet over een eigen zendmachtiging beschikte en zendtijd van PCGG moest huren.

Philips koos voor de kapitaalkrachtige NSF en op 1 maart wordt de HDO een Stichting, als gevolg waarvan zij rechtspersoonlijkheid verkrijgt.
Op 1 juni 1927 wordt de HDO in de ANRO (Algemeene Nederlandsche Radio Omroep) omgezet, waarna op 1 januari 1928 een fusie met de eveneens in 1927 opgerichte Nederlandsche Omroep Vereeniging (NOV) tot stand komt.
Onder de lettercombinatie AVRO, Algemene Vereniging ‘Radio Omroep’, gaat men voortaan verder.

In die jaren werd vooral benadrukt dat HDO en NSF niet hetzelfde waren en dat de NSF haar zender op de avonden dat de HDO niet uitzond aan anderen kon verhuren.
Die anderen waren niet alleen bijvoorbeeld het geïllustreerde weekblad Het Leven (dat concerten sponsorde) of de firma Jamin (met lezingen over suikerwerken onder de titel Lof der Zoetheid), maar vooral ook omroeporganisaties, in het leven geroepen door leiders van de grote levensbeschouwelijke stromingen, die het maatschappelijk leven in de jaren twintig beheersten en spoedig de mogelijkheden van het voor hen nieuwe medium radio ontdekten.
Zo ontstonden achtereenvolgens de Nederlandsch Christelijke Radio Vereeniging (1e uitzending 24 december 1924), de Vereeniging van Arbeiders Radio Amateurs (7 november 1925), de Katholieke Radio Omroep (24 november 1925), de Vrijzinnig Protestantsche Radio Omroep (30 mei 1926) en de hierboven al genoemde fusiepartners HDO en NOV, genaamd Algemeene Vereeniging ‘Radio Omroep’ (1 januari 1928).

Aan een tweede radiozender viel, gezien de snelle ontwikkelingen, niet te ontkomen en zo werd aan een via diverse regeringscommissies tot stand gekomen omroepmaatschappij, de NDO (Nederlandsche Draadlooze Omroep) in 1926 machtiging verleend voor de bouw en het gebruik van een radiozender in Huizen t.b.v. KRO, NCRV en VPRO. Deze zender werd op 22 oktober 1927 in gebruik genomen.
In feite betrof het hier het ontstaan van wat later Hilversum 1 en Hilversum 2 werd genoemd.
AVRO en KRO bleven op de Hilversumse NSF-zender.
Ingevolge het zendtijdenbesluit van 1930 werd de zendtijd gelijk verdeeld over de zenders Hilversum en Huizen, die aldus ieder een eigen karakter hadden. Verzorgde de Hilversumse zender uitzendingen op 1050 meter (later 1075 m), de zender in Huizen had van de overheid de golflengte 1875 meter toegewezen gekregen. In die jaren zonden vrijwel alle omroepen op de langegolf uit.

Als gevolg van de vele beperkingen op de langegolf i.v.m. lucht- en scheepvaart, overheidsdiensten enz. ging de 1075 meter voor Nederland verloren. In ruil daarvoor kreeg ons land in 1930 een golflengte op de middengolf, t.w. 301 meter. Enkele jaren later ging ook de 1875 meter omroep voor Nederland verloren. Dit laatste is echter niet zonder slag of stoot gegaan. Bij het lezen van de kamerverslagen daarover kwam bij uw scribent een onweerstaanbare vergelijking met betrekking tot de handelwijze van voormalige piratenzenders als Caroline, Radio Noordzee etc. op. Ook deze zenders gingen zomaar op de golflengte van andere stations zitten.
Nederland verzette op de golflengteconferentie van Luzern in 1933 zich heftig tegen toewijzing van de 1875 meter aan Roemenië en ontneming daarvan aan Nederland. Felle diplomatieke pro-

testen en zelfs weigering om het protocol te tekenen (een voor die dagen hoogst ongebruikelijke daad); het mocht allemaal niet baten! Gelukkig talmde Roemenië nogal met de ingebruikneming van de 1875 meter en toen het er eindelijk op ging uitzenden deed het dat met gering vermogen. Toch veroorzaakte de Roemeense zender Brasov in Nederland veel storingen en om die te overstemmen zette Nederland de uitzending op 1875 m met een door de PTT gebouwde zender van extra groot vermogen tot 1940 vanuit Kootwijk gewoon voort! (Je reinste piratendom zouden we heden ten dage zeggen, hi.)
Tijdens de conferentie van Montreux werd een streep onder de hele zaak gezet. Na taai verdedigen van zijn belangen verkreeg Nederland daar de middengolf frequenties 726 kHz (413 m) en 843 kHz (356 m). Deze frequenties werden tijdens de conferentie van Kopenhagen in 1948 gewijzigd in 746 kHz en 1007 kHz. Die zijn ook nu nog in gebruik, met dien verstande dat beide in de nacht van 22 op 23 maart 1978 1 kHz zijn opgeschoven en dus nu resp. 747 kHz en 1008 kHz bedragen.

Epiloog
Er zijn publicisten die zeggen dat PCGG het eerste omroepstation ter wereld was. Dit laatste is niet waar, want het radiostation ‘9 XM’ van de Universiteit van Wisconsin zond reeds vanaf 3 januari 1919 meerdere malen per dag de weerberichten van ‘The United States Weather Bureau’ uit. PCGG is echter wel het eerste omroepstation van Nederland, d.w.z. wanneer we de uitvinding van Lee de Forest als uitgangspunt nemen. Het is onmogelijk in dit bestek op deze onmiskenbaar voortreffelijke uitvinding nader in te gaan.
Old timers weten wat of ik bedoel, voor de newcomers zal ik in de toekomst hier nog wel eens een apart artikeltje over schrijven.
Zonder de buis van De Forest zou het echter onmogelijk zijn geweest de stemmen van Enrico Caruso en Emmy Destinn duidelijk verstaanbaar ten gehore te brengen.
Lee de Forest heeft dit o.a. in 1910 vanuit het Metropolitan Opera House in New York gepresteerd!

O zeker, reeds vanaf 1900 heeft men geëxperimenteerd om met behulp van boogzenders niet alleen telegrafie, maar ook telefonie over te brengen. Met name Reginald Aubrey Fessenden zond tussen 1906 en 1910 verschillende malen als proef met de ‘zingende boogvlam’ uit. Ondanks vele pogingen daartoe is de hiertoe gebruikte grammofoonplaat (het ‘Largo’ van George Friedrich Händel) echter nimmer onvervormd overgekomen.
In een Zwitserse publicatie, getiteld ‘Versunkene Zeiten’, wordt ook van een dergelijke uitzending in Europa gesproken. Deze zou hebben plaatsgevonden in het Koninklijk Laboratorium te Laeken bij Brussel, vanwaar op 1500 meter werd uitgezonden met een vermogen van 2 kW.
Hoe het ook zij, van boogzenders kan onmogelijk worden gezegd dat zij hebben bijgedragen aan ‘verstaanbare’ telefonie!
Eerst bij Lee de Forest begint de victorie ...
Denk, als u uit praktische dan wel nostalgische overwegingen buizen in een schakeling toepast, nog eens aan die uitvinder van de audion-lamp, OM's.

CQ-PA 14/1988

BOEKBESPREKING

Jaarboek 1982, door het PK-Comité
De Nederlanders die in het voormalige Nederlands Oost-Indië een zendmachtiging hebben gehad, voelen zich verbonden door een sterke band van saamhorigheid. Die band wordt mede bestendigd door het PK-Comité, bestaande uit een aantal radiopioniers (militair en civiel) uit voormalig N.O. Indië, dat zich ten doel stelt de ontwikkeling van de radio-geschiedenis in dit gebiedsdeel op schrift te stellen (de roepletters van de amateurs in Indië begonnen met PK). Ook wordt jaarlijks een reünie georganiseerd; dit jaar vond die plaats op 22 mei. Ter gelegenheid daarvan verschijnt een jaarboek en de uitgave van 1982 vormt het onderwerp van deze recensie. De motor achter dit boek is ongetwijfeld OM Jan van Drunen, PAoPKC.
De hoofdmoot wordt gevormd door een vinding van een indische radio-amateur. OM van der Horst, voor het overbrengen van meerdere gesprekken over één kabel- of radiokanaal. De vinding maakt gebruik van het feit dat er in een gesprek altijd pauzes aanwezig zijn waarin een stukje van een ander gesprek kan worden overgebracht. Zoals de moderne TASI op transatlantische kabels. OM van der Horst kreeg hierop in het begin van de jaren dertig patenten in Nederland, Duitsland en Amerika. Daarnaast is er veel ander wetenswaardigs te lezen uit verleden en heden. En uiteraard de benoeming van PK-Amateur van het jaar. Ditmaal OM Marissen, PAoPLM/PK3MA.
Het PK-comité verdient een welgemeend compliment met deze ook dit jaar weer interessante en goed verzorgde uitgave.

PAoSE

Electron 6/1982

Werkgroep mondelinge documentatie (i.o.)
Kortgeleden ontving ik als VRZA-functionaris een uitnodiging voor een receptie van PAoFB in het vol met historische apparaten staande huis van PAoANI.
OM Adama (PAoFB) is op 23 maart 80 jaar geworden en herdenkt bovendien het feit dat hij dit jaar 60 jaar zendamateur is.
Komt meer voor, zo dacht het bestuur (1987: PAoHLA 50 jaar zendamateur; 1988 PAoANI en PAoPKC resp. 55 en 40 jaar en er was zelfs een lid die ons herinnerde aan de respectabele leeftijd van wijlen PAoJOB, t.w. 95 jaar en wijlen PAoBS, welke laatste in onze afdeling beter bekend als Oome Keesie).
Ik werd opgezadeld een passend cadeau voor PAoFB te bedenken en het bestuur van de VRZA afd. Den Haag op de receptie te vertegenwoordigen. Niets bijzonders dus, want ik ben er van overtuigd dat ook in *uw* afdeling dergelijke jubilea plaatsvinden.
Het bewijst echter wel dat het zendamateurisme uit de beginjaren inmiddels ten volle een eigen museum verdient, maar helaas blijkt dit laatste zowel financieel als organisatorisch niet haalbaar. Niet dat ik daarvan wakker lig, want met het Europa van 1992 voor de deur: ... 15 km voorbij Almelo is een Amateur Funk Museum waar men met genoegen bij uw zelfgebouwde apparatuur een kaartje zet met het opschrift ‘geschonken door PA-enzovoorts’ i.p.v. ‘Geschenk von DL-und so weiter’.
Dus heb ik in mijn testament gezet dat zolang er geen Nederlandse zendamateur-museum bestaat, alles na mijn overlijden naar het Amateur Funk Museum in Bad Bentheim moet. Ik raad u aan hetzelfde te doen, een met de hand geschreven codicil is hiertoe reeds voldoende.
Terug naar de receptie van OM Adama (PAoFB). Na enige recherche in bandoverzichten in voornamelijk oude VUKA en Radio-Express-jaargangen had ik voldoende gegevens om duplicaten van certificaten voor PAoFB aan te vragen, want OM Adama heeft tijdens een grote brand enige jaren geleden bij hem thuis practisch alles verloren. De certificaten-manager van de VRZA, PAoCWS, was direct bereid hieraan mede te werken; vooral toen ik hem vertelde dat OM Adama eind jaren vijftig enige jaren in CQ-PA de rubriek VHF-nieuws heeft verzorgd en vanaf het begin lid van de VRZA. Het bleek een gouden greep. Ik had ook niet anders verwacht, want waar kun je een bejaarde zendamateur groter plezier mee doen als met duplikaten van verloren gegane certificaten! Ontroerd dankte PAoFB en toen kwamen onder het tonen van verschroeide en deels verbrande foto's van vroeger (door PAoANI zorgvuldig in een album geplakt) de verhalen los.
PAoFB is op 21 augustus aanstaande de op dit moment waarschijnlijk nog enige in leven zijnde amateur die aan het eerste examen in 1929 heeft meegedaan. Dat zendexamen vond overigens *niet* plaats in het telegraafkantoor aan de Prinsestraat zoals in de oproep stond vermeld. Enige dagen daarvoor was hij namelijk opgebeld met de mededeling dat de plaats van het examen veranderd was in Scheveningseweg en vroeg men beleefd of het hem schikte daar te komen. “Ja, zo ging dat intertijd”, zei hij lachend. “Of het hem schikte; moet je nu eens om komen...”
Vertelde verder trots dat de zender bij keuring slechts een afwijking van 5 kHz had. De frequentie bedroeg niet 7245 kHz, zoals PAoFB dacht, doch 7250 kHz, hetgeen de heer Groen die de keuring destijds bij hem thuis in Groningen uitvoerde de opmerking ‘zeer goed’ ontlokte. Inderdaad een geweldige prestatie, gezien de apparatuur en de stand der techniek in die dagen.
Gastheer PAoANI kon er zowaar nog een verkreukeld keuringsbriefje van tonen.
Op dat moment realiseerde ik mij dat gesprekken als deze eigenlijk op geluidsband en/of video vastgelegd moesten worden.
Het gaat hier om getuigen, om historische informatie die - zoals hierboven o.a. vermeld - in officiële documenten zelden of in het geheel niet (meer) aanwezig zijn. Na verloop van tijd groeit zo'n opnamecollectie. Educatieve instellingen, de media en wetenschappelijke instellingen zullen daar dan beslist gebruik van gaan maken en de VRZA dankbaar zijn. Er is inmiddels een initiatiefgroepje gevormd, waarbij OM Esbach (PDoPDU) zich bereid heeft verklaard eventueel het secretariaat te voeren. OM Esbach is QRL-matig verbonden aan een Rijksdienst die zich bezighoudt met instandhouding van historische artefacten en derhalve goed bekend met het opzetten, indexeren, catalogiseren, toegankelijk maken en beheren van archiefsystemen (voor ons doel is waarschijnlijk een eenvoudig aangepast UDC-systeem voldoende).

In feite is dit de tweede stap, want de eerste stap moet van u komen, t.w.:

1. Wie heeft er voldoende kennis van dit alles om als interviewer op te treden (we willen ook amateurradio-ervaringen van WO-2 vastleggen).
2. Vorming in elke afdeling van 'n opnameploeg bestaande uit minimaal 2 personen (technicus + interviewer).
3. Wie gaat het landelijk bandenbestand beheren dat tenminste eenmaal per 3 jaar goed heen en weer gespoeld moet worden.

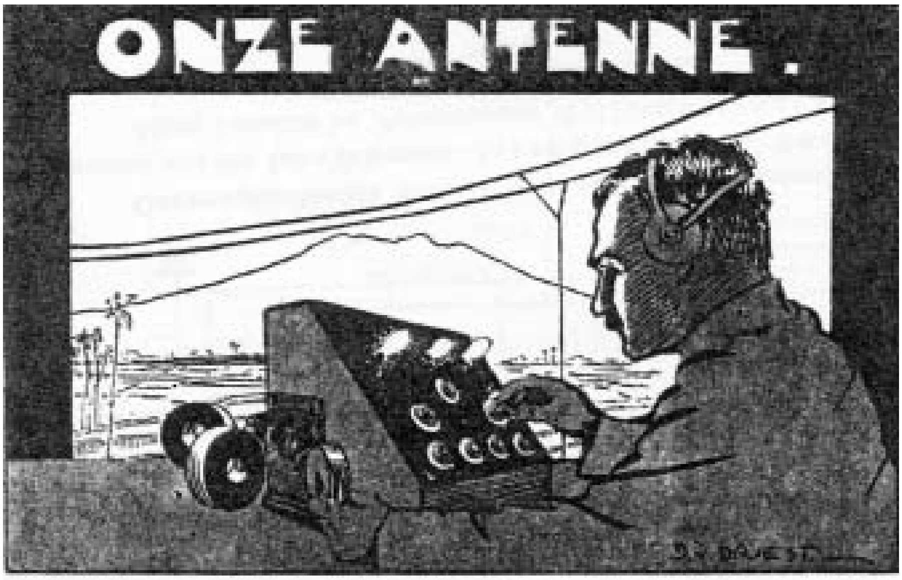
En tot slot de belangrijkste vraag waarmee alles staat of valt: wie van u is bereid zijn/haar verhaal op geluids- of videoband vast te laten leggen?

Uw reacties gaarne aan: Werkgroep Mondelinge Documentatie Radiozendamateurisme (i.o.), p/a B. Esbach, Voorbeeklaan 26, 5583 VC Waalre. Stelt u prijs op antwoord, sluit dan een antwoord-zegel bij, wij werken zonder subsidie!

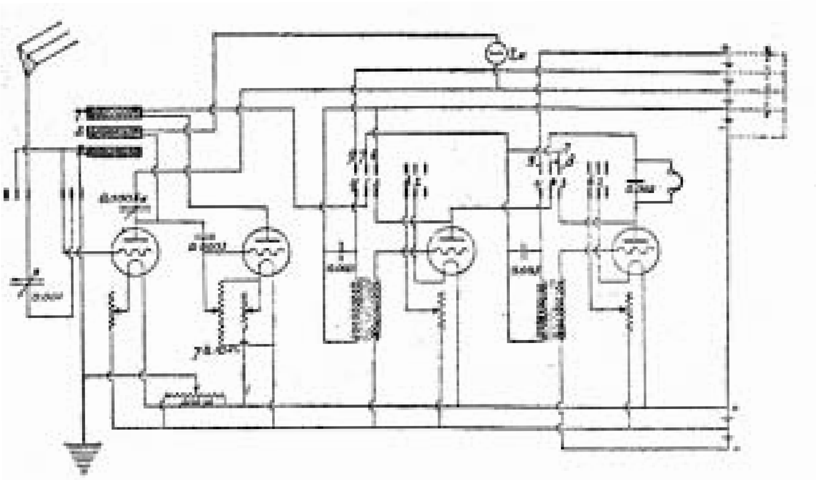
pekacé

CQ-PA 8/1989

☆ ☆ ☆

ORGAAN
VAN DE
NEDERLANDSCH-INDISCHE VEREENIGING VOOR RADIOTELEGRAFIE.

Correspondentie voor de Vereeniging bestemd te adresseeren aan den 1sten Secretaris - Mercusstraat 31, Soerabaia.
Adres Redactie en Administratie Billitonstraat 25.

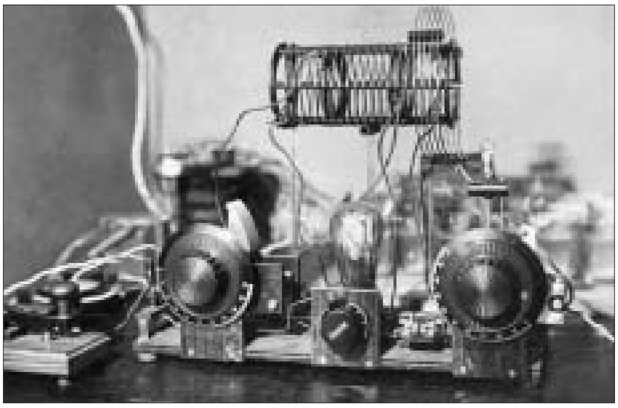
Typ. De Indische Courant, — Soerabaia.

QUO VADIS

Een historische terugblik en futuristische vooruitblik bij 60 jaar radio-amateur zendmachtigingen in Nederland

(deel 1)

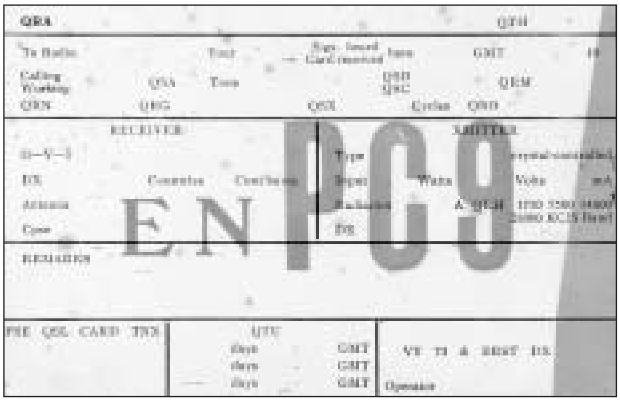
J. van Drunen PAoPKC

Zelf had ik voor dit artikel de kopregel ‘73 jaar officieel radio-amateurisme’ in gedachten, maar dat wilde de hoofredakteur niet. Niet dat Ben iets tegen het in onze kringen welbekende getal 73 heeft, maar het is in dit verband verwarrend, is zijn mening. Toch is het radio-amateurisme in Nederland dit jaar precies 73 jaar oud. Officieel zelfs, want op *19 maart 1916* werd de Nederlandse Vereeniging voor Radiotelegrafie opgericht.
Het eerste gebruik van ‘de draadloze’ dateert uit 1902 toen een verbinding tot stand werd gebracht tussen het lichtschip ‘Maas’ en Hoek van Holland. Een jaar later startte het ‘Handelsblad’ met een marconidienst en uit dat jaar stammen ook de eerste radio-amateurs. Tien jaar later was het radio-amateurisme uitgegroeid tot een ware beweging. Enerzijds uit technische belangstelling, anderzijds uit nieuwsgierigheid. Vooral de weerberichten van de Eiffeltoren waren in 1911 bijzonder populair. Men ageerde tegen het feit dat particulieren geen ontvangtoestellen mochten bezitten. Begin 1914 werd een gratis vergunningstelsel in het leven geroepen door de toenmalige Minister van Waterstaat, Dr. Lely. Binnen enkele maanden warer er vierhonderd vergunningen aangevraagd.
Om administratieve rompslomp te vermijden, werd bij Kon. Besluit van 11 juli 1914 de ontvangst van de ‘draadloze’ maar vrijgelaten. De vreugde was echter van korte duur, want in augustus brak de eerste wereldoorlog uit en op 5 september 1914 verbood de Minister van Oorlog weer het gebruik door particulieren van draadloze ontvanginrichtingen.
Dit luisterverbod dreef de radio-amateurs bijeen, hetgeen resulteerde in de oprichting van *NVVR*. Anderhalf jaar later, op 12 september 1917, terwijl de oorlog nog voortwoekerde, werd het luisterverbod opgeheven.
Weer een jaar later organiseerde de NVVR de historisch radio-tentoonstelling in de Haagsche Dierentuin, waar het startsein voor de popularisering van het nieuwe medium werd gegeven. Pogingen tot verkrijging van particuliere seinvergunningen leden schipbreuk, maar wel boekte men succes met het verzorgen van omroep radio-uitzendingen.
Toen in 1922 de Nederlandsche Radio Industrie van Ir. Hanso Henricus Schotanus à Steringa Idzerda failliet dreigde te gaan, sponsorde de NVVR (die vreemd genoeg al die tijd nog immer de naam Nederlandsche Vereeniging voor Radiotelegrafie voerde, hoewel men zich op dat moment met fone bezighield) nog gedurende 2 jaar de uitzendingen van PCGG (Idzerda) tot aan zijn faillissement op 11 november 1924. Het lijfblad van de NVVR, t.w. Radio-Express, ging echter vrolijk door met aanwijzingen en bouwontwerpen voor omroepontvangers, op dat moment voornamelijk t.b.v. de ontvangst van de NSF/HDO-zender. De AVRO zond in die jaren haar leden een zgn. ‘luistervinken’-kaart met registratienummer toe; het merendeel van deze leden was in het bezit van een fabrieksradiotoestel. VARA-leden daarentegen (de naam Vereeniging van Arbeiders Radio Amateurs zegt het zelf al) werden bij gebrek aan financiële middelen geacht zelf een omroepdoos te bouwen (zij die hier meer over willen weten zie mijn artikel ‘geschiedenis van de radio-telefonie’ in CQ-PA nr. 14/88).
Ik laat de verdere avonturen van deze voornamelijk BCL-amateurs voor wat ze zijn, hierover is de afgelopen jaren reeds meer dan genoeg gepubliceerd; bovendien staat het omroepmuseum vol met deze bouwsels.
Wat onze huidige machtiginghouders waarschijnlijk meer interesseert is de categorie ‘zendende’-amateurs, want ook die waren er in die jaren (zij het illegaal). De stimulans hiertoe is in 1921 gegeven door Om G.J. Eschauzier, die als eerste in Nederland de transatlantische uitzendingen uit Amerika ontvangt, iets wat Om Jesse (de huidige PAoCII) niet op zich laat zitten; hij streeft naar 2-zijdig kontakt. In 1924 gelukt het PCII (Om Jesse), met voor die tijd geringe energie, een QSO met de USA te maken (hij wordt veroordeeld, doch zonder strafoplegging, want de kantonrechter vindt het

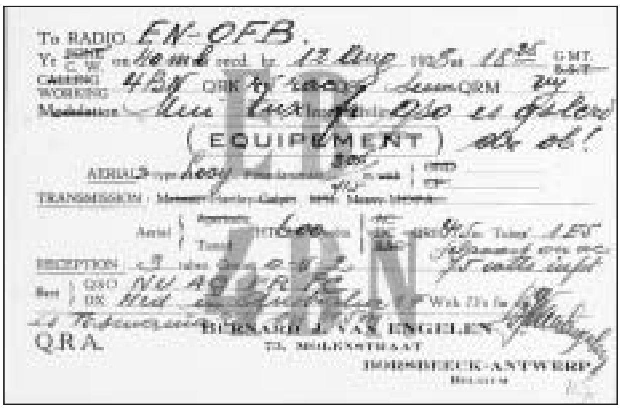
een prestatie van de eerste orde!). Het hek is bij de ‘zendende’-amateurs nu van de dam. Onder ENo worden door steeds meer amateurs diverse QSO's gemaakt. Met die roepletters was het overigens een beetje vreemd gesteld. De E stond voor Europa (werkt men binnen Europa dan werd de E gewoon weggelaten). De N stond voor North America; de USA was derhalve NU. De S stond voor South America en Brazilië, dus in die tijd SB. De F stond voor Africa, amateurs uit bijv. Egypte dus FE. De A stond voor Asia, bijv. AC voor China en de O voor Oceanië. Amateurs in ons voormalig Nederlandsch-Oost-Indië bezigden in die dagen dan ook als landenletter OD (Oceanië/Dutch East Indies). Zo u hierover mer wilt weten verwijs ik u naar mijn artikel ‘een merkwaardige verzameling QSL-kaarten’, CQ-PA nr. 14/87. Overigens werd hier niet altijd de hand aan gehouden.
Rusland bijv. deed hier niet aan mee, terwijl verder opvalt dat Om Jesse in 1923 noteert kontakt te hebben gehad met U2AGB i.p.v. NU2AGB (waarschijnlijk plaatste AGB een oproep voor de USA en had niet verwacht dat er een Europeaan op zou terugkomen, hi).
Aanvankelijk was er ook geen regeling noodzakelijk, omdat het gebied beneden 100 meter volkomen braak lag en - zoals bekend - door wat men indertijd noemde ‘zendende’ amateurs ontgonnen. Officiële instanties zochten het meer in storingsvrije lange golven (vide wederom mijn artikel ‘de geschiedenis van de radiotelefonie, CQ-PA nr. 14/88) en lieten het beunhazen op de kortegolf met een meewarig lachje stiekum toe, gezien zij van mening waren dat daar toch weinig succes te verwachten was.
Toen echter de resultaten van die zgn. ‘zendende’-amateurs in dat kortegolfgebied verrassend groot waren, duurde het niet lang of een naderende regeling werd noodzakelijk teneinde onderlinge storing te voorkomen. In verband hiermee werden aan amateurs in de gehele wereld bepaalde bandgedeelten toegewezen. E.e.a. leidt tot oprichting van de IARU om de belangen van zendende-amateurs veilig te stellen en wordt in navolging hiervan in Nederland in 1926 de *NVIR* (Nederlandsche Vereeniging voor Internationaal Radio-amateurisme) opgericht. Niet elk land ging er direct toe over om aan amateurs een zendvergunning te geven en ook in Nederland heeft het enige jaren geduurd alvorens bekend werd onder welke omstandigheden zendvergunning zou worden verleend. In afwachting hiervan ging men gewoon door, er zijn door Nederlandse instanties op zeker moment zelfs afdelingszenders gedoogd, bijv. EN-PC3 in Den Haag en EN-PC9 in Groningen, vanwelke laatste hierbij een QSL-kaart (first operator van deze laatste was destijds de medicus Dr. Beintema).

Van PAoFB vernam ik een leuke anekdote uit die tijd. Als schooljongen gebruikte hij voor zijn eerste radio-experimenten het hem door de NVIR toegekende luisterpostnummer En-R 052, waarmee hij o.a. kontakt had met een station in Czechoslovakia, t.w. EC-1 RO in Praag. Het leverde hem een reprimande op van de traffic-manager van de NVIR (Om Keeman, de huidige PAoZK) en een meelevende brief van Om Bouwman die voor de circa 50 Nederlandse zendamateurs in die tijd een compleet zwart QSL-bureau runde.

Luisternummers werden gepubliceerd en bestond een officiële lijst van, zo schreef hij, van EN-calls was alleen een geheime lijst. Raadde Om Adema in zijn eigen belang aan voortaan de letters ENoFB te gebruiken, die waren nog vrij en aldus geschiedde! Bijgaand een QSL-kaart van een Belg (EB4BN) aan ENoFB.

Door het Nederlandse gouvernement werd, in overleg met enkele vooraanstaande amateurs uit de NVVR en NVIR, in de hierop volgende jaren een examenopgave samengesteld waaraan een goed amateur diende te voldoen om voor een zendvergunning in aanmerking te komen. Dat hierover door verschillende amateurs destijds in

beide verenigingsbladen krachtige woorden zijn geschreven en op afdelingsvergaderingen krachtige termen zijn gebruikt behoeft geen nader betoog. Het viel dan ook niet mee om als ‘vrijbui-

ter' voortaan in het gareel te moeten lopen. De oppositie was bijzonder groot en bestuursleden van zowel NVIR als NVVR hadden grote moeite om de gemoederen te kalmeren.
Het examen werd aangekondigd, doch velen vreesden in de val te lopen indien hun adres eenmaal bekend was. Met name PAoFB werd tot op de laatste dag voor zijn examen door zijn beste vriend als het ware gesmeekt om niet te gaan, bang dat als eenmaal de uitzendplaats van ENoFB bekend was (Groningen), hij ook opgerold zou worden. PAoFB zette echter door en behoorde tot de eerste 19 kandidaten die werden opgeroepen. Hij was ingedeeld voor het 2e examen, dat - zoals u in CQ-PA nr. 8/89 heeft kunnen lezen - niet in de Prinsestraat doch op de Scheveningseweg plaatsvond (in die tijd werden er hooguit zo'n 5 kandidaten per dag aan de tand gevoeld, tegen nu op één dag via multiple choise meer dan 200!).
De slachtoffers van de 1e dag (19 augustus) waren Jordans (oWJ), Lindeman (oMAR), Krever (oXG) en Brouwer (oBZ). Toen aan het slot van het examen de door hen zelf aangevraagde roepletters werden toegekend ontstond enige hilariteit, allen bleken onder dezelfde suffix reeds jarenlang als ENo te hebben gewerkt!
Onderstaand een foto van dit historisch moment. V.l.n.r. Van Gilse, Lels, Emmerik, Wirix en Groen, voorseiner Terborg en slachtoffer oBZ. Emmerik en De Groen waren door HB-PTT resp. als voorzitter en secretaris aangesteld; de Om's Van Gils, Lels en Wirix als vertegenwoordigers van NVIR en NVVR.
Een facsimile afdruk van de oproep (gericht aan het zomeradres van oFB in Den Haag) + een foto van zijn ENo resp. PAo-station in Groningen completeren het geheel. De zenderkeuring van oFB gebeurde op zijn zomeradres in Den Haag en werd in die dagen nog door het hoofd van de RCD in hoogsteigen persoon verricht. De verbinding met de secretaris van de RCD in Den Haag voor frequentiemeting vond later plaats door oFB vanuit Groningen (de vriend van oFB in Groningen liep op deze manier geen enkel gevaar en heeft toen enige maanden later ook maar zendexamen gedaan, hi).
Als bewijs voor de enorme stabiliteit van de zender van oFB hierbij eveneens een facsimile afdruk van een kaart van de heer de Groen, compleet met de complimenten van de RCD zoals u ziet.
PAoFB zat er slechts 5 kHz naast, een hele prestatie gezien de apparatuur en stand der techniek in die dagen!
De maanden die hierop volgden waren de naarste van mijn leven, aldus oFB.
Ik mocht volgens de bepalingen niet werken met oud-collega's die nog geen zendvergunning had-

EXAMEN TER VERKRIJGING VAN EEN AMATEURZENDMACHTIGING OF VAN EEN VERKLARING VAN BEVOEGDHEID VOOR DE BEDIENING VAN EEN AMATEURZENDER.

's-Gravenhage, den 14 Aug. 1929

Aan den Heer J. Adama
Waalsdorperlaan 42
te
Den Haag.

Naar aanleiding van Uw verzoek aan den Minister van Waterstaat om verleening van een

amateurzendmachtiging.

~~verklaring van bevoegdheid voor bediening van een amateurzender~~, deel ik U mede, dat het daarvoor vereischte examen voor U bepaald is op Woensdag, den 21 Aug. 1929, te 9 uur. Ik zal gaarne omgaand vernemen of U dien datum schikt

examen [illegible] gehouden in het Telegraafkantoor Prinsestraat Den Haag.

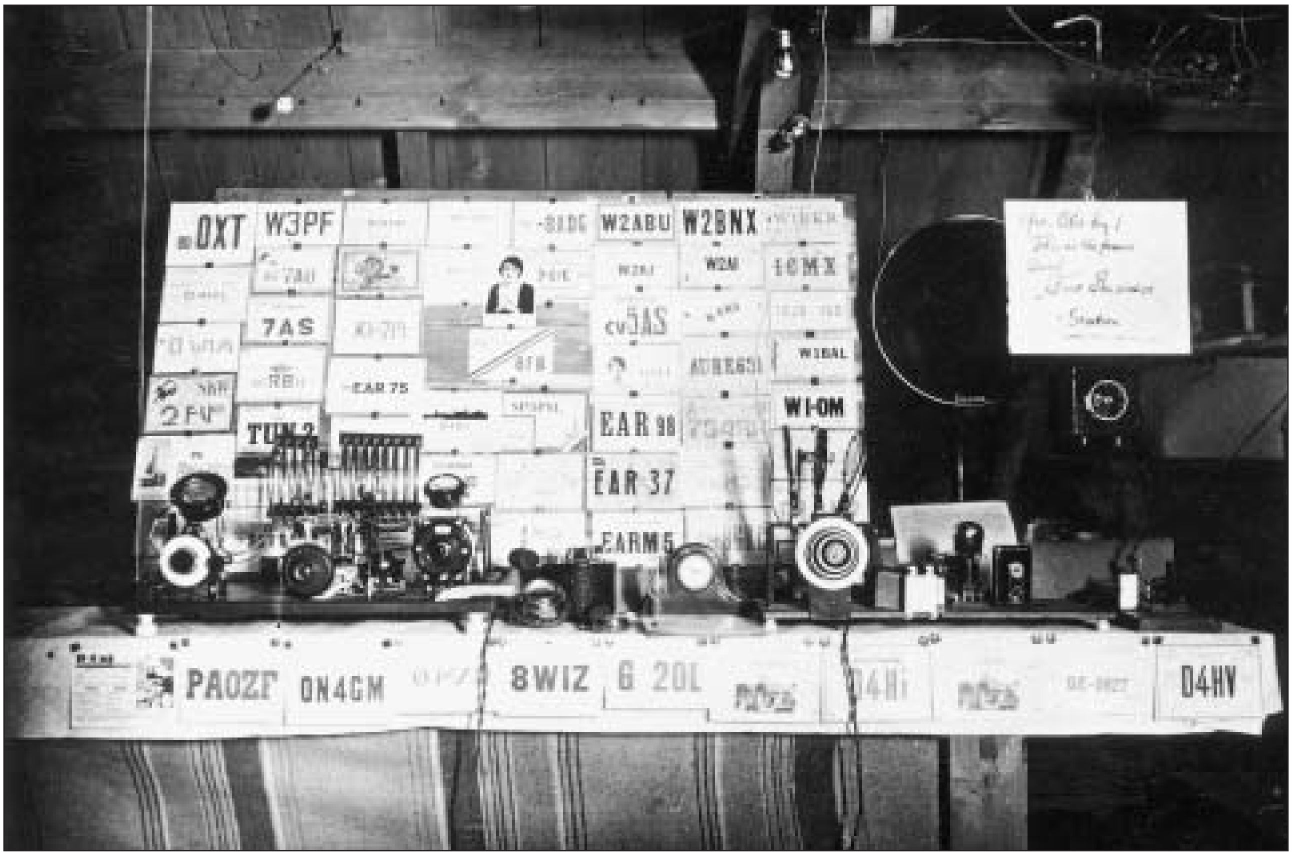
Voor toelating tot het examen is een bedrag van 5.- gulden verschuldigd, welk bedrag moet worden gestort bij den Directeur van het Telegraaf-,en Telefoonkantoor, c.q. Post-, Telegraaf- en Telefoonkantoor in Uw woonplaats dan wel bij den Directeur van het Telegraaf-, en Telefoonkantoor te Den Haag.

Betaling kan ook geschieden door storting of overschrijving op de postrekening van genoemde Directeuren. Het bewijs van de storting c.q. overschrijving moet vóór den aanvang van het examen aan den Voorzitter van de Examencommissie worden overhandigd, bij gebreke waarvan toelating tot het examen niet plaats heeft.

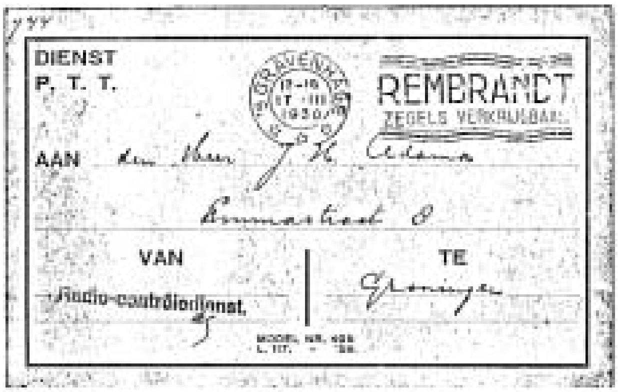
Voorts gelieve U op het examen over te leggen een officieel bewijsstuk, waaruit Uw leeftijd kan blijken, als een geboorteacte, paspoort en dergelijke.

Namens De Voorzitter der Examencommissie,

[signature]
Secr.

Opstelling radio-amateurstation ENoFB resp. PAoFB van 1927 tot 1931 te Groningen. V.l.n.r. resp. 2 lamps zender (2x RE-504), midden: absorptiegolfmeter (slechts 5 kHz afwijking, zie tekst), rechts: de superreg. ontvanger bestaande uit 1x HF-detector (A-415) en 1x LF (A-409).

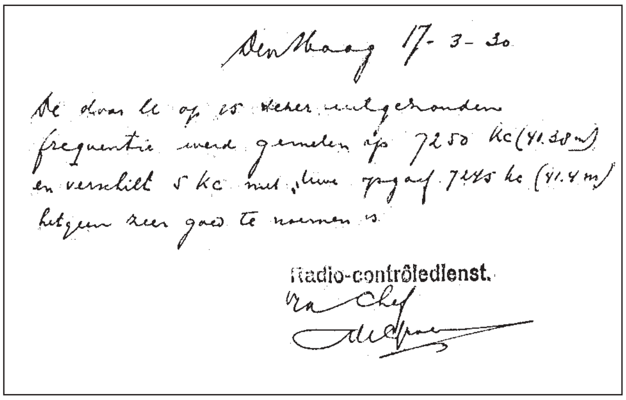
DIENST
P. T. T.

REMBRANDT
ZEGELS VERKRIJGBAAR

AAN den Heer J. H. Adama

VAN Radio-contrôledienst.

TE Groningen

Den Haag 17-3-30

De door U op 25 dezer uitgezonden frequentie werd gemeten op 7250 kc (41.38 m) en verschilt 5 kc met Uwe opgaaf 7245 kc (41.4 m) hetgeen zeer goed te noemen is.

Radio-contrôledienst.
De Chef

den. Het werken met amateurs zonder zendvergunning, in welk land dan ook, was (en is) verboden. Aan deze bepaling moest door de verenigingen streng de hand worden gehouden, wilde de gekweekte good-will bij het gouvernement niet in gevaar gebracht worden. Vooral het onderlinge verkeer in Nederland leed daaronder en de band bleef angstig stil.
Soms schoten mij de tranen in de ogen als ik een goede vriend uit het EN-tijdperk aan zijn seinhandschrift herkende, doch hem niet durfde te antwoorden. Sommigen hadden daar snel iets op gevonden, zij gebruikten PAo i.p.v. ENo.

Na een paar maanden waren de meesten echter door de mangel in Den Haag geweest en waren (op 'n hoogst enkele uitzondering na) practisch alle zwarte-stations gewit!

(wordt vervolgd)

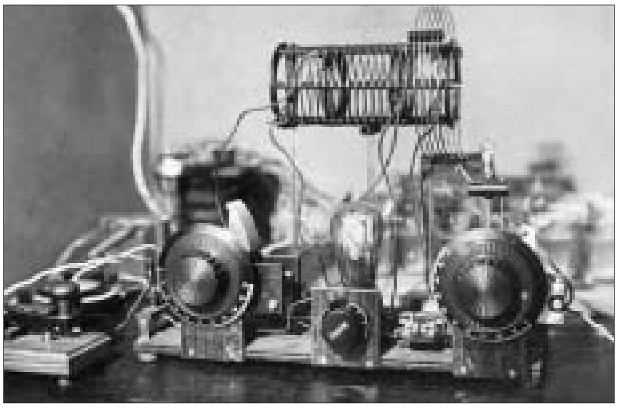

QUO VADIS

Een historische terugblik en futuristische vooruitblik bij 60 jaar radio-amateur zendmachtigingen in Nederland

(deel 2)

J. van Drunen PAoPKC

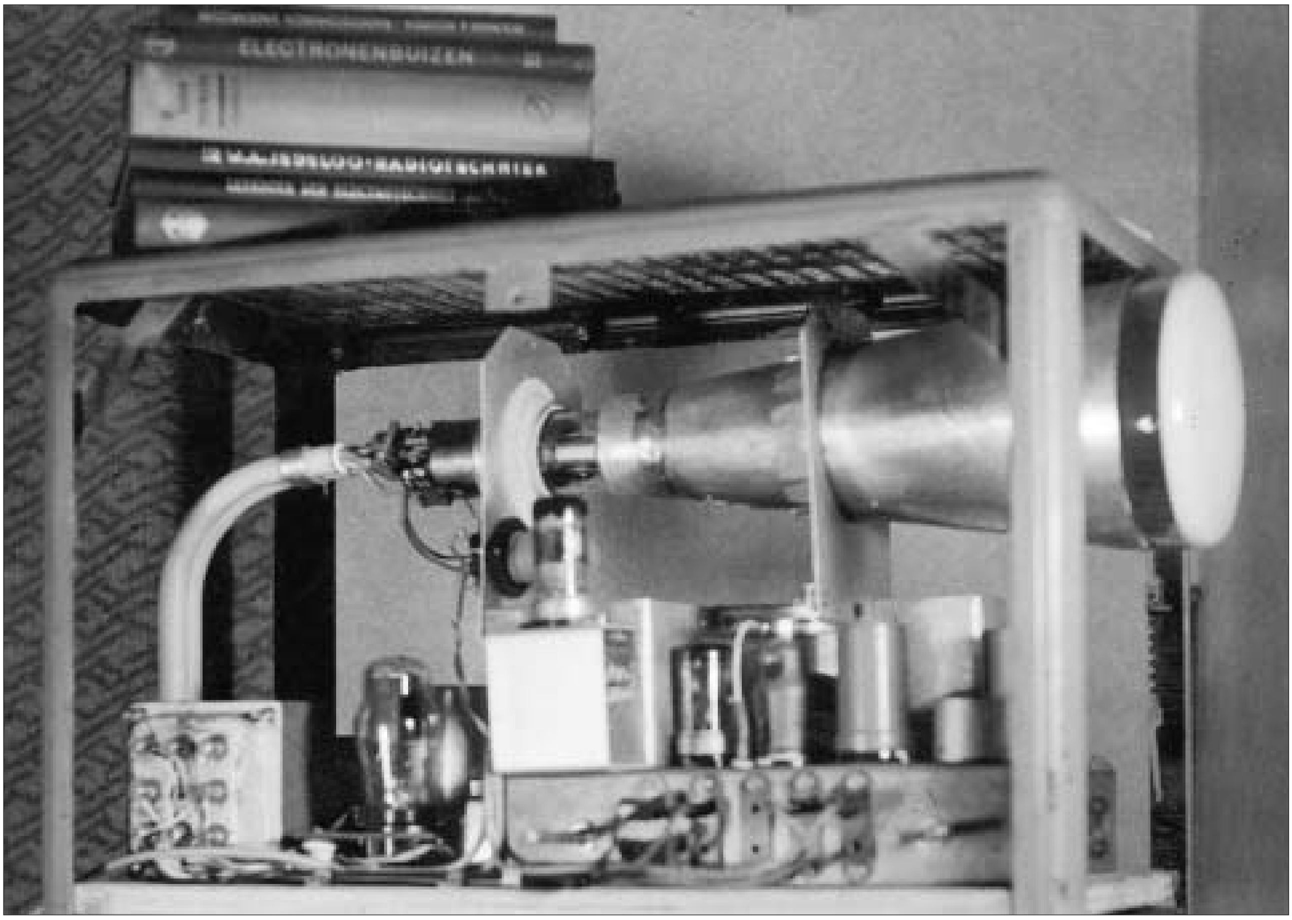
‘60 jaar zendexamens’
Op 12 november 1934 wordt ons pluriforme landje, voornamelijk om contributieredenen, een amateurvereniging rijker. Die geleerde copy en ingewikkelde formules, zoals bijv. bij de NVVR waar veel TH-gegradueerden lid van waren, behoefden voor hen niet (in die tijd keek men nog op tegen titels). De NVIR had het bezwaar dat door het IARU-verband de contributie voor veel leden te hoog was; bovendien zat het newcomers dwars dat alleen zendamateurs daar stemrecht hadden. Het moest een club van gewone jongens worden, die zonder een academische opleiding - doch vertrouwende op hun jarenlange ervaring als radio-amateur - hun hobby in georganiseerd verband konden uitoefenen. De VUKA (Verenigde Ultra Kortegolf Amateurs) was geboren, compleet met een prachtig tijdschrift o.l.v. PAoKP en dat alles voor zegge en schrijve ƒ 2,50 per jaar. Die contributie is nooit verhoogd en tot 1941 gelijk gebleven, de gegradueerden binnen de NVVR en NVIR zagen groen en geel van nijd; tegen zo'n zelfwerkzaamheid, enthousiasme en doorzettingsvermogen konden zij niet op! In 1939 is 3/5 van alle PA's lid van de VUKA.
Bij het begin van de VUKA stond ‘radio’ al niet meer in zijn kinderschoenen (het tijdperk van vonkzender en kristalontvanger was op dat moment al ver verleden tijd) maar het temmen van de Mexicaanse hond gaf in die dagen toch nog wel problemen. Stoeide je met de terugkoppeling dan ging de zaak genereren; het geheel werkte als een klein zendertje en zette omroepdozen tot in de verre omtrek eveneens aan het gillen. Gelukkig waren er ook super-hetrodyne ontvangers en rond 1938/1939 neemt het aantal zelfbouwontvangers vanwege hun instabiliteit steeds meer af. Speciale Eddystone UGK-supers en HRO-ontvangers met verwisselbare spoelbakken nemen hun plaats in.
De zenders daarentegen worden nog steeds zelf gebouwd. Het was de tijd dat je zelf je eigen aluminium chassis nog moest bouwen, boren, vijlen en solderen; handelingen die de old-timers onder ons genoodzaakt zijn geweest tot het eind van de vijftiger jaren te verrichten.
Het plezier hiervan begon - zo herinner ik mij - al met het opstellen van de zware voedingstransformator, de elco's, lampvoetjes, draaicondensatoren en modulatietrafo, en als ná het solderen van een onnoemelijk aantal weerstanden en condensatoren de zaak dan óók nog bleek te werken, voelde je jezelf een hele Piet!
Dat uitproberen ging ongeveer als volgt: chassis op z'n kop, spanning er op, even met een schroevendraaier tussen de elco's rommelen, zware klap, knallende vonk ... conclusie: hoogspanning perfect in orde!
Dan met je neus alle weerstanden besnuffelen ... en, vraag het maar aan old-timers, we hebben op die manier heel wat overbelaste weerstanden gevonden. De natte vinger proef op het stuurrooster van de buis met als gevolg brom uit de luidspreker is u uit overleveringen natuurlijk ook wel bekend (wat ze u er waarschijnlijk niet bij verteld hebben is dat je per vergissing ook weleens aan de hoogspanning hing; maar wie is nu trots op zo'n misser!).
Het doormeten van de buizen was een ritueel op zichzelf. Ik moet er altijd nog aan denken als ik nu op de televisie dat Ster-spotje over de pinda-test van Duyvis zie ... Ging ongeveer op dezelfde manier: gloeidraad? ... okay; dissipatie? ... okay; maar ja, dat was natuurlijk niet altijd zo. Het gebeurde ook wel eens dat ondanks fors wrikken van de buisvoet en driftig tikken tegen de glasballon de meter toch niet uit de hoek kwam.
Ondanks onze UKG-verdienste slaan we bij de televisie in 1938 de plank duidelijk mis. Terwijl amateurs nog met Nipkow-schijf en grofraster-experimenten bezig zijn, brengt de industrie in 1935 reeds een zg. fijnrastersysteem dat m.b.v. kathodestraalbuizen wordt gerealiseerd. Gelukkig is het een Nederlandse industrie (Philips), zodat wij ons niet in onze nationale trots gekrenkt behoeven te gevoelen (zie o.a. mijn artikel ‘62 jaar televisie in Nederland’ CQ-PA 1/86 en verder als u ook in de geschiedenis van KTV bent geïnteresseerd CQ-PA 17/87).

WO-II maakt abrupt een einde aan onze hobby. Het werk voor het verzet wil ik hier buiten beschouwing laten (daar is in ander verband al over gepubliceerd) en mij bepalen tot het gewone huis- en keukenwerk dat toen volgde, zoals bijv. een versterkertje bouwen voor 'n vriend om (verboden) Engelse platen van voor de oorlog te draaien. Of 'n simpel ontvangertje voor 'n oom of tante om in het geheim naar Prof. (H.C.) De Jong van ‘Radio Oranje’ of op zaterdagavond naar ‘Radio de Brandaris’ te luisteren. Vooral op die laatste zender schold de heer v.d. Broek (de vader van onze huidige Minister van Buitenlandse Zaken) onder de schuilnaam ‘de Rotterdammer’ altijd zo prachtig op die Nazi's, waarna hij steevast de uitzending besloot met: “We zullen ze poffen, die moffen!” (hi).

Na de oorlog worden voornamelijk oude legersets omgebouwd. Bij de watersnood van 1953 spelen amateurs ook nog 'n rol en verder bij de invoering van z/w-tv met 625 beeldlijnen in 1951 vanwege de lange levertijden en geringe produktiecapaciteit. De produktie van een televisietoestel kost Philips in die tijd 7 manuren vanwege de 23 buizen en 650 soldeerlassen, want gedrukte bedrading bestond toen nog niet in die tijd; reden waarom er door amateurs veel zelfbouw plaatsvond (L'histoire se répète). Camera's moest je ook zelf bouwen, want die waren op dat moment helemaal niet te koop. Ter illustratie daarom in dit artikel een foto van een zelfbouwcamera van de afdeling V^2G tijdens de Groninger Lichtweek en van het tv-toestel van uw

TV-reportagecamera op verrijdbare dolly (oude plateau-wagen) van de afdeling V^2G tijdens de Groninger Lichtweek.

Eigenbouw tv-ontvanger van de auteur van dit artikel.
(Radarbeeldbuis type VCR-97, groen beeldscherm, diameter 16 cm.)

auteur, speciaal om de jonge lezers van dit boek een indruk te geven van deze tijd.

In de 50-er jaren kwam de transistor in omloop. Einde van ons instrumentmakerswerk.
Een simpele print vervangt plotsklaps het aluminium chassis. Wekenlang zijn voor- en tegenstanders toen via het luchtruim hierover met elkaar in discussie geweest. Ik herinner me nog als de dag van gisteren hoe ik door transistorvoorstanders op de band op zeker moment ben gevild, toen ik voorzichtig opmerkte dat het overlijden van IC's en transistors zonder stank gepaard zou gaan. Afgelopen met onze door jarenlange ervaring getrainde neus. Géén penetrante luchtjes meer van borrelende en pruttelende weerstanden! IC's vallen immers niet te beruiken. Waar ik de euvele moed vandaan haalde ... Transistors gaan niet kapot, zeiden ze. Nu weet ik wel beter, toen nog niet!

Het was dan ook een zwarte dag voor mij toen op 2 februari 1956 de Nederlandse radiopionier en buizenspecialist bij uitstek, old man Corver overleed. Daarna is het allemaal in sneltreinvaart gegaan.

In 1957 kwamen de eerste electronische rekenmachines in Nederland op de markt. In 1958 brengt RCA de eerste thyristor uit. En in datzelfde jaar tracht men d.m.v. 8 vliegtuigen - aan boord waaraan men tv-relaisstations had opgesteld - de Atlantische Oceaan te overbruggen.
Ondanks Dr. Shockley in 1959 een zg. 4-lagen diode uitvindt, start Zenith Corporation in Amerika in hetzelfde jaar nog een reclamecampagne tegen het gebruik van gedrukte schakelingen. Het heeft niet veel geholpen, de vooruitgang valt niet tegen te houden. In het midden van de 60-er jaren komen geïntrigeerde schakelingen en micro-electronica op, waarvan rond 1970 al meer dan 100 verschillende typen in de handel zijn. Ondanks, of misschien juist door de energie-crisis, is de vraag naar halfgeleiders midden 70-er jaren bijzonder groot. Zo groot zelfs, dat West-Europa niet meer in eigen behoefte kan voorzien en tot import moet overgaan. Anno 1976 doet de micro-processor zijn entree.
Eerst aarzelend, doch weldra alom toegepast in electronische rekenmachines en micro-computers. In 1980 gevolgd door de laserdiode welke beeldplaat en compact-disc mogelijk maakt.

En wat staat ons nu na 60 (pardon 73 jaar) te wachten?
De ARRL heeft enige jaren geleden de volgende voorspelling gedaan:
tot 1990:
'n groeiend gebruik van het beeldscherm voor CW en RTTY; electronisch toetsenbord en programmeerbare seinsleutels; koppelingen van repeaters en basisstations op 220 MHz en hoger,
na 1990:
portabel en mobiel werken via satellieten; introduktie van smalbandige videosystemen,
na 2000:
wereldwijde geostationaire satelliet-mogelijkheden voor ATV, RTTY, enz.; koppeling van satellieten voor wereldwijd bereik; toeneming van het gebruik van de maan als passieve reflector in amateur-QSO's.

Sommige van deze voorspellingen zijn al bewaarheid geworden en voor de overige zou ik zeggen: wait and see. Maar sta vooral niet aan de kant als deze technieken t.z.t. hun intrede doen. U heeft toch niet voor niets een licentie om met electronica te experimenteren. Sommigen onder u zullen bij het lezen van deze prognose mogelijk zeggen: “Dat heb ik meer gehoord en gelezen.” Klopt, want in de oudejaarsavonduitzending van PAoAA op 30 december 1983 heb ik dit ook al eens gereleveerd, waarna het is afgedrukt in DX-press.
Maar PI4VRZ/A is als gevolg van een actie van uw auteur sedert 4 maart 1989 voortaan ook goed in het Westen van ons land te ontvangen, met een uitstekend RTTY-bulletin vol met practische wenken en tips, verslagen van interessante DX-pedities, enz. Een prachtige aanvulling op ons orgaan CQ-PA, waarin we al deze copy wel willen, doch om budgettaire redenen helaas niet kunnen opnemen.
Er is sedert de VUKA nog niet veel veranderd, ook bij de VRZA moet alles nog voor een prikje en verdomd het lukt nog ook ...!
Voorbeeld: elke 14 dagen 'n blad, ga er maar eens aan staan. Ja, u leest het goed, niet één maar t*weemaal* per maand actuele informatie + wekelijks een RTTY-bulletin in de *Nederlandse taal.* Voor dit laatste behoeft u zelfs niets te betalen, want dat plukt u gewoon gratis uit de lucht, het is niet gescrambled!!

CQ-PA 6/1989

Afdeling 's-Gravenhage
De afdelingzender PI4DHG relayeert vanaf heden elke zaterdag de uitzending van PI4VRZ/A op 144,825 MHz. Het schakelmechanisme voor deze transmissie - hetwelk geheel automatisch verloopt - is vervaardigd door afdelingspenningmeester PA3ATW, welke in telefoontechniek werkzaam is.

Biografieën

NO SMOKING - NO STEINMETZ

door PAo PKC

Zestig jaar geleden, om precies te zijn op 26 oktober 1923, overleed in Schenectady in de staat New York, Charles Proteus Steinmetz.
Bij zijn aankomst als 24-jarige emigrant door USA immigratie-ambtenaren bijna teruggestuurd, omdat hij niet over voldoende financiële middelen of een sponsor beschikte; bij zijn overlijden in 1923 echter een alom bekend geleerde.

Tijdgenoten beschrijven hem als een pygmee, klein van gestalte met een groot hoofd, haren tot op zijn schouder, altijd gekleed in hetzelfde oude wollen vest, bij voorkeur met de benen gekruisd zittend op de laboratoriumtafel. Uren kon hij zo zittend zich in laboratoriumproblemen verdiepen, slechts met grote tegenzin aan slaap toegevend. Zijn eten kookte hij zelf op een primitief gasstel, doch was ondanks deze ietwat bizarre boheemse leefwijze een groot uitvinder.
General Electrical Co. heeft meer dan 200 patenten aan hem te danken, waaronder o.a. de aluminiumcel-bliksemafleider en de in die tijd zeer bekende magnetiet-booglamp.

Hij was een genie in de berekening van fazen, stroomkeringen en elektrische verliezen, welke bij de konstruktie van transformatoren, motoren, generatoren, enz. optreden als gevolg van het toegepaste ijzer. Door zijn studie van het magnetisme en elektriciteit kwam hij in aanraking met radio en ontwikkelde een eigen theorie omtrent het verschijnsel “ether”.

Heel bekend ook is de volgende anekdote uit zijn leven. Als fervent sigarenroker (hij kocht ze met 500 stuks tegelijk) verzette hij zich hevig toen de bedrijfsleiding van General Electrical Co. het roken in haar fabrieken verbood. Toen de direktie in aansluiting hierop bordjes met “no smoking” liet plaatsen, nam Steinmetz een stuk krijt en schreef op alle bordjes in zijn afdeling met sierlijke gotische letters: “no smoking - no Steinmetz” ...

CQ-PA 30/1983

★ ★ ★

TESLA (MET 4 CENT OP ZAK NAAR AMERIKA)

door PAoPKC

Ik kan mij niet indenken dat er radio-amateurs zijn die nog nooit van Tesla hebben gehoord. Zijn naam is immers onverbrekelijk verbonden aan de induktie-motor! De uitvinding van het roterend magnetisch veld maakte hem wereldberoemd.
Zijn opleiding genoot hij in Europa (waar hij op 10 juli 1857 in Servië is geboren).
Aangetrokken door de geruchten dat in de nieuwe wereld op elektrisch gebied alles mogelijk was, besloot hij op 27-jarige leeftijd een kans te wagen, ging met een groot zeilschip mee naar Amerika alwaar hij met nog 4 cent op zak in 1884 in New York van boord ging.
Dat Amerika inderdaad aan technisch onderlegden grote mogelijkheden bood werd hem weldra duidelijk, want terwijl hij met een hongerige maag op Broadway rondstapte, stuitte hij op een groep werklieden die verslagen rond een defekte elektri-

CQ-PA 33/1983

sche motor stonden. Tesla bood aan de motor te repareren, waarna ze hem 20 dollar gaven, waarop Tesla weer enige tijd vooruit kon.
Hij koesterde hoop werk te vinden bij Edison en het geluk was met hem, want deze bezorgde hem werk in een laboratorium in New Jersey, waar hij zich bezig hield met het ontwerpen van generators en motoren. Hij heeft ook nog even een eigen firma gehad, t.w. de Tesla Electric Company, doch dit was financieel geen sukses.

In 1988 bracht hij een opzienbarende motor voor wisselstroom uit, gevolgd in 1891 door de befaamde Tesla-spoel (transformator zouden we tegenwoordig zeggen).
In 1893 brengt hij een systeem voor draadloze transmissie uit en in 1895 wordt zijn systeem van roterend magnetisch veld o.a. toegepast bij de Niagara-waterval. Voorwaar een prestatie van de grootste orde voor die tijd (100.000 pK wisselstroom); een energie-opbrengst welke destijds gelijk stond aan de opbrengst van alle elektriciteitscentrales in de USA op dat moment.

De hoogtepunten van zijn carrière liggen tussen 1886 en 1903.
Oordeelt u zelf: meerfasige stromen en wisselstroomtechniek toegepast in de eerste hydro-elektrische installatie van de Niagarawaterval, gebruik van olie in transformatoren, elektrische booglampen gevoed door gelijkstroom in een magnetisch veld (door Poulsen later toegepast in de eerste radiotelefoon, zie CQ-PA dec. 1982), lampen met gasontlading (de voorlopers van ons neon-licht), medische toepassing van HF-stromen (elektrische massage), enzovoorts.

De laatste 40 jaar van zijn leven heeft hij zich bezig gehouden met de voortplanting van elektrische golven en de weerkaatsing daarvan d.m.v. reflektoren, de “radio-echo”, een uitvinding voor de geallieerden van vitaal belang tijdens de 2e wereldoorlog.

Wanneer Nikola Tesla op 7 januari 1943 op 86-jarige leeftijd in New York sterft, heeft hij meer dan 700 patenten op zijn account.
Ik zou willen eindigen met een opmerkelijke uitspraak vlak voor zijn dood gedaan aan een journalist van en geplaatst in de New York Times:

“Er is niets anders dan ‘stof’ in het heelal en het kan niet vernietigd worden. Zoals ik het leven zie op deze planeet, bestaat er geen individualiteit. Het kan bespottelijk klinken het zo uit te drukken, maar ik geloof dat ieder mens slechts een golf is, die zich beweegt in de ruimte en van minuut tot minuut aan een voortdurende verandering onderworpen is om tenslotte op zekere dag eenvoudig ontbonden te worden.”

Door met barnsteen over katten te wrijven ontdekten de Grieken in 500 voor Christus reeds het “wrijvingsmeganisme”. Haren van katten gingen er stijl van overeind staat. Leuk spelletje voor de kinderen, maar verder deden de Grieken er niets mee. Zie artikel “Gilbert en het magnetisme’, blz.127 (FRTV-essay).

Eerste uitzending De eerste aangekondigde radio-uitzending ter wereld werd op 24 december 1906 verzorgd door de in Canada geboren prof. Reginald Aubrey Fessenden (1868-1932) vanuit de 128 m hoge mast van de National Electric Signalling Company in Brant Rock, Massachusetts, VS. Uitgezonden werd o.a. het Largo van Georg Friedrich Händel.

DE "LEIDSE POTTEN"
VAN PIETER VAN MUSSCHENBROEK

door PAoPKC

De ouderen onder ons zullen zich nog wel z.g. "Leidsche" condensatoren herinneren. Een glazen pot, van binnen en van buiten bekleed met bladtin. Bijgaand een jeugdfoto van schrijver dezes, waarop de "Leidsche potten" goed zijn te zien, in serie geschakeld met de vonkenbrug van een oude bobine afkomstig uit een z.g. Ford "T" auto (het geheel droeg aldus de weidse naam van "vonkzender".

Waar nu komt de naam "Leidsche" condensator vandaan?
Wel, 200 jaar geleden leefde in Leiden Pieter van Musschenbroek, natuurkundige en professor aan de universiteit aldaar. Hij ontdekte, door water in een fles elektrisch te laden, dat het mogelijk was elektriciteit te "vergaren" (op te zamelen).
Voor dit wonder - een Nederlandse uitvinding dus - had men aanvankelijk geen verklaring, maar Benjamin Franklin bepaalde later dat er sprake was van positieve en negatieve lading. De theorie van Franklin bracht latere onderzoekers op hun beurt weer tot de ontdekking dat lucht als diëlektrisch materiaal nog beter isoleerde als glas en aldus zijn condensatoren geboren die wij ook vandaag de dag nog gerust de "longen" van de radio kunnen noemen!

Minder bekend is dat Van Musschenbroek reeds in 1736 projectielantaarns met "beweegbare" plaatjes heeft geconstrueerd (een molen met draaiende wieken, een man die een beker leegdrinkt, een koorddanser, enz.). Dit echter valt buiten het bestek van dit blad; als u over dit laatste iets meer wilt weten, raad ik u aan de publicatie "bijdragen van Nederlanders aan de geschiedenis van de filmtechniek" van S.I. v. Nooten te lezen.
Dit boekje is op te vragen bij de bibliotheek van de Rijksvoorlichtingsdienst te Den Haag.

Van Musschenbroek leefde te Leiden van 1692 tot 1761.

EDOUARD BRAINLY, uitvinder coherer door PAoPKC

Vorig jaar was het 40 jaar geleden dat de uitvinder van de coherer, Edouard Branly, te Parijs in de respectabele leeftijd van 96 jaar overleed.
In zijn studie over de electrische geleidbaarheid, nam Branly waar dat sommige stoffen - in poedervorm - in hun electrische geleidbaarheid beïnvloed werden door electromagnetische golven. Hij ontwikkelde hiervoor een coherer (ijzervijlzel in een dun glazen buisje) om de eigenschappen van de golven te bestuderen, doch was zich er weinig van bewust dat hij een van de belangrijkste elementen van de draadloze telegrafie had uitgevonden. Het geheel bezorgde hem in 1921 de nobelprijs voor natuurkunde.
Wanneer seinstoten de metaalachtige stofdeeltjes raakten, kleefden zij samen. Een afkloppertje, in de vorm van een klein klepeltje zoals bij een deurbel, sloeg tegen het buisje, hetgeen samenkleven van het ijzervijlzel verhinderde en de stroom van de batterij stopzette.
Iedere volgende, via een antenne opgevangen puls, bracht weer cohesie en noncohesie voort, m.a.w. registratie van punten en strepen.
Toen Marconie in 1937 stierf was Branly 93 jaar en sprak bij de begrafenis de volgende woorden: “Marconi is de enige man die mijn vondst (de coherer) niet commercieel heeft uitgebuit maar uitsluitend ter meerdere glorie van de wetenschap verder heeft ontwikkeld.” In 1939 zei hij met betrekking tot de Duitse oorlogspropaganda via de radio: “Het ergert mij te denken dat ik aan die uitvinding (de radio) heb meegewerkt.”
In 1940 vatte hij kou in zijn bescheiden laboratorium en stierf eenzaam als een misbegrepen en teleurgesteld man. Frankrijk bracht hem echter hulde met een nationale begrafenis in de Notre Dame.

CQ-PA 2/1981

DOLBEAR VERSUS MARCONI door PAoPKC

Het kip en ei-proces van 100 jaar geleden

De Amerikaanse professor en natuurkundige, Amos Emerson Dolbear, heeft omstreeks 1876 bijzonder veel proeven en onderzoekingen gedaan met betrekking tot telefonie, in het bijzonder voor wat betreft de electrostatische telefoon, waarop hij in 1881 patent verwierf. Toen hij op een dag weer eens met zijn uitvinding bezig was, werd er per ongeluk een draad afgeklemd, maar toch bleef het instrument het gesprek voortzetten. Studie naar oorzaak en gevolg hiervan leverde hem een 2e patent op, t.w. gespreksoverdracht *zonder verbindingsdraden,* waarmee hij op 1 april 1882 op een vergadering van telegraaf-ingenieurs en electrotechnici te Londen een demonstratie gaf. Wat had Dolbear gedaan? De verbindingsdraden vervangen door twee geleiders in de lucht (metalen draden die aan een vlieger waren opgelaten), de grond vormde daarbij de tweede draad in zijn kringloop. Later maakte hij gebruik van een vonkenkring tussen antenne en aarde, waarmee hij 12 mijl - zijnde de afstand Medford-Boston - heeft overbrugd (patent 250.999 dd. 5-10-1886).
Marconi was echter gedurende de tijd óók bijzonder aktief. De kans dat *Dolbear* iets van Marconi's experimenten heeft vernomen is dan ook niet geheel uitgesloten. Maar ja, hetzelfde zeggen onze oosterburen van onze bloedeigen Laurens Janszoon Coster (twee geheel gescheiden ontwikkelingen in de boekdrukkunst).
Hoe het ook zij, de promotors van de radio, die toezicht uitoefenden op de belangen van Dorbear, beweren dat het gebruik van de *luchtantenne* ongeveer 10 jaar vroeger door Dolbear is aangewend dan door Marconi. In een geding was het Amerikaanse gerecht echter van oordeel dat Dolbear in zijn patent aanspraak maakte op het alleen-bezit van een *grondprincipe,* dat - zo oordeelde men - niet geoorloofd was. Aangenomen dat er elektrische straling aanwezig was rondom de luchtantenne, werd niet bewezen geacht dat Dolbear zich rekenschap heeft gegeven, noch gepoogd heeft om ‘seinen’ waar te nemen, zoals Marconi. Dit in de Amerikaanse volksmond “kip en ei-proces” speelde zich zo'n honderd jaar geleden in de USA af en ook daar kon géén antwoord worden gegeven op de vraag wie het eerste was, “de kip” (Dolbear) of “het ei” (Marconi). Dolbear kon ingevolge de uitspraak van het proces wèl aanspraak maken op erkenning als uitvinder van de “electrostatische telefoon”, maar niet op “radio-verbinding” zoals ontwikkeld door Marconi.

CQ-PA 41/1980

PAUL NIPKOW, EEN PIONIER

door PAoPKC

Old man van Drunen, maakt ons er opmerkzaam op dat op 24 augustus 1980 het 40 jaar geleden is, dat de Duitse natuurkundige en technicus Paul Nipkow in Berlijn eenzaam en alleen overleed.
Wij danken PAoPKC voor deze mededeling en voldoen gaarne aan zijn wens om de uitvinder van de televisie-schijf in "CQ-PA" posthum te herdenken.

Paul Nipkow is geboren op 23 augustus 1860 te Lauenburg in Pommeren; en op 24 augustus 1940 te Berlijn gestorven.
De pionier van de televisie genoot zijn opleiding in de plaatselijke school van Lauenburg en Neustadt, en later te Berlijn en Charlottenburg, waar zijn belangstelling in telescopen, optica en telefoon hem op de gedachten heeft gebracht beeldtransport via kabel in overweging te nemen. Op 24 december 1883 vond hij hiervoor een oplossing.
Het was de - later alom bekende - spiraalvormige gaatjesschijf, waarvoor hem op 6 januari 1884 patent is verleend.
De schijf van Nipkow is tot ver in de jaren 20 gebruikt en toonde aan dat in beweging zijnde beelden zowel over kabel als draadloos konden worden overgeseind.
Nipkow was zijn tijd vèr vooruit.
Kathodestraalbuizen, electrische fotocellen en radio-buizen waren nog niet uitgevonden.
Zaken waarover latere proefnemers wèl beschikten wanneer ze in de kringloop gebruik maakten van *zijn* schijf. "Draadloos" bestond niet in 1884. Hertz had nog niet gesproken en Marconi was er ook nog niet met zijn telegraaf.
Nipkow was een briljant man met verreikende ideeën.
Terwijl het draadloos systeem door Marconi en anderen ontplooiing kreeg, wijdde Nipkow zijn aandacht aan de ontwikkeling van een practisch systeem voor veiligheid van het treinverkeer.
Verder zette hij een ander droombeeld na, namelijk het gebruik van schepraderen op een vliegtuig.
In 1933 werd in Berlijn een vliegtuig volgens dit principe gebouwd (voorloper helicoptère). Nipkow beleefde ook nog het feit dat de kathodestraalbuis gebruikt werd als televisie-"aftaster", en hij was realist genoeg om te erkennen dat dit "de beste realisatie-mogelijkheid" was. Volgens het Berlijns adresboek was Paul Nipkow in de jaren 30 niet actief meer. Achter zijn naam staat dan vermeld: "hoofdingenieur, op rust".

CQ-PA 33/1980

HET "KATTEOOG" VAN ALLEN BALCOM DUMONT

door PAoPKC

Ditmaal wil ik u iets vertellen van Allen Dumont, specialist in constructie van radio-, kathodestraal- en glimlichtbuizen. Deze student van het Rensselaer Polytechnisch Instituut is geboren op 29 januari 1901 in Brooklyn (USA), kwam in 1925 in dienst van de Wetinghouse Lamp Company waar hij, belast met de produktie van radio-ontvangbuizen, diverse patenten met betrekking tot fabricageverbetering verwierf.
Als hoofdingenieur van de Forest Radio Company in Passaic (USA) was hij, dankzij een door hem uitgedachte fabricage-installatie, reeds in 1930 in staat de produktie van radio-ontvangbuizen zonodig op te voeren tot *30.000* per dag! In 1931 (dit jaar dus 50 jaar geleden) richtte hij de Dumont Laboratoria te New Jersey op en ging zijn aandacht vooral wijden aan het construeren van oscillograaf/televisiebuizen.
Een heel bekende uitvinding van hem is ook het z.g. magische oog, ook wel "katteoog" genaamd, dat openstaat wanneer er geen signaal is en bijna dicht wanneer men optimaal is afgestemd. Tijdens de tweede wereldoorlog construeerde hij voor de geallieerden o.a. een "cyclograaf", een apparaat dat volgens zijn eigen woorden in 1943 "een precisie electronen-apparaat is, in staat de plaats te bepalen van metalen, ze te ontleden en te klasseren naar gelang hun natuurlijke eigenschappen".

CQ-PA 44/1981

THE GREAT INVENTOR -THOMAS ALVA EDISON door PAoPKC

Dit jaar is het 50 jaar geleden dat de m.i. meest veelzijdige uitvinder aller tijden, Thomas Alva Edison, is gestorven.
De practische verwezenlijking van zijn uitvindingen heeft hij doorgaans aan anderen overgelaten, maar hij was het die de lijn aangaf die gevolgd moest worden. De bekende uitspraak “een uitvinding is 2% inspiratie en 98% transpiratie” is dan ook van zijn hand. Wat te denken van deze tovenaar van Menlo Park, die zo'n enorme invloed heeft uitgeoefend op de ontwikkeling van onze huidige techniek door o.a. zijn electrisch licht, batterijen, dynamo's en motoren, kinetoscoop (bioscoop), microfoons, zelfregistrerende spreekmachines (grammofoon), enzovoorts. Het heeft weinig zin hier verder op in te gaan, de geschiedenis is u allen bekend.
Daarom hier wat minder bekende voorvallen uit zijn jeugd en hoe hij uiteindelijk tot radio kwam.
De Edisons zijn van Nederlandse afkomst, zijn voorouders zijn vlak voor de Amerikaanse revolutie naar de USA geëmigreerd.
Hij werd de volksheld van zijn woonplaats Port Huron toen hij het zoontje van de stationschef redde voor een aansnellende trein. Toen de stationschef aan de jonge Edison vroeg waar hij hem een plezier mee kon doen, was het antwoord: “Leer mij het morse-alphabet.”
Teneinde een goed gebruik te maken van de nieuwsberichten die vanuit Detroit naar Port Huron via luchtlijnen werden overgeseind, installeerde hij een drukpers in de postwagen die hem ter beschikking was gesteld en drukte zo de “Weekly Herald”, die hij onder de treinreizigers en op het station verkocht.
Tevens maakte hij van de oude postwagen gebruik om er een groentestand in te richten, waar hij zijn zelfgekweekte groente uit eigen tuin aan de man bracht. Hij wilde echter nog meer nut uit de oude postwagon halen en stelde in een hoekje een soort laboratorium op. Helaas ontstond er bij een scheikundig experiment brand, hetgeen het einde betekende van zijn drukkersatelier annex groentestalletje/laboratorium.

Toen hij op een dag met beide handen vol kranten in een goederenwagon trachtte te klimmen, werd hij door een conducteur “voor de grap” aan beide oren opgetild. Zelf schrijft hij hierover: “Ik voelde iets inwendig afknappen, waarna mijn gehoor in de loop der jaren afnam. Ik beschouw het echter niet als een nadeel. Het stelt mij in staat ongestoord na te denken, zonder lawaai of gebabbel rondom mij.”

Thomas Alva Edison leefde van 11-2-1847 tot 18-10-1931

CQ-PA 45/1981

DE KIKKERPOOTJES VAN GALVANI door PAoPKC

Tijdens het villen van kikkerpootjes om een krachtige soep voor zijn zieke vrouw te bereiden, deed de Italiaanse geneeskundige, prof. Luige Galvani 225 jaar geleden een weliswaar toevallige, doch grote ontdekking!
Toen hij een pootje met een ontleedmes aanraakte, kromp dit ineens krampachtig ineen. Een laboratoriumassistent, met een elektriseer-apparaat vlak naast de professor bezig, was echter de schuldige, want bij elke vonk die hij aan zijn “wrijvingselektriseermachine” ontlokte, trok het pootje zenuwachtig samen!
Galvani raakte onmiddellijk in de ban van het verschijnsel. Zo verbond hij op zekere dag de zenuw met een zinken staafje en de spier van het kikvorspootje met een koperen staafje, waarna hij bij kontakt hetzelfde verschijnsel waarnam. Zijn mededeling dat hij “dierlijke elektriciteit” had ontdekt, veroorzaakte nogal wat hilariteit! De hypothese van Galvani - die ook godgeleerdheid had gestudeerd - dat hij het mysterie van het leven had opgelost gezien de kikkerpootjes ook zonder elektriseermachine bewogen alsof ze levend waren, werd echter fel bestreden door tijdgenoot Alessandro Volta (1745-1827).
De galvanische elektriciteit, aldus Volta, is een “stroom” veroorzaakt door het kontakt van twee ongelijkwaardige metalen. Om de juistheid van zijn stelling te bewijzen fabriceerde hij een z.g. “elektrische batterij”. Hij noemde deze het Galvani-element, de grondontdekker hiervan aldus alle eer gevende.
Galvani van zijn kant hield echter tot aan zijn dood vast aan zijn (verkeerde) stelling.
In feite is het dus Galvani geweest die als eerste “elektrische stromen” heeft ontdekt, maar deze grootste ontdekking aller tijden door zijn handen heeft laten glippen door een verkeerde interpretatie.
Luige Galvani leefde en woonde van 9-9-1737 tot 9-12-1798 te Bologna in Italië.

CQ-PA 12/1983

HERBERT EUGENE IVES

door PAoPKC

Dit jaar is het 100 jaar geleden, dat in Philadelphia Herbert E. Ives is geboren, de man die “electro-optica” via de radio heeft toegepast.
Hij erfde zijn “optica” belangstelling van zijn vader (Frederic E. Ives) die er in 1878 in slaagde het eerste procédé van de zgn. halve toon fotografie uit te vinden en in 1885 het zgn. halve toon graveer-procédé, iets dat tot een aantal jaren geleden nog algemeen gebruikt werd. Tevens gaf hij richting aan het ontstaan van een methode voor kleurenfotografie en dat alles in zijn vrije tijd, want toen zoon Herbert geboren werd was vader Frederic nog slechts assistent in een drukkerij!
Zoon Herbert daarentegen experimenteerde later vanuit een meer wetenschappelijke achtergrond
(Herbert E. Ives promoveerde in 1905 aan de universiteit van Pennsylvania en behaalde verder nog een graad als doctor in de wijsbegeerte aan de John Hopkins universiteit).
Aanvankelijk was hij werkzaam als natuurkundige bij het Bureau of Standaards en de National Electric Lamp Association van Cleveland; vanaf 1919 tot aan zijn pensionering bij Western Electric Company (afdeling Bell Telephone Laboratories).
Zijn eerste wetenschappelijk werk gold fotometrie en verlichting, speciaal v.w.b. kleurmeting en specificatie (de algemene driekleurige standaard is samengesteld volgens de door hem voorgestelde en uitgewerkte richtlijnen).
In 1923 ontwierp Herbert E. Ives tesamen met medewerkers van Bell Laboratories een apparaat voor het overseinen van foto's per telefoonlijn. Hiervan werd o.a. druk gebruik gemaakt bij de Nationale Politieke Conventie in 1924 en bij de inhuldiging van president Coolidge in 1925. Associated Press nam het systeem onmiddellijk over en gebruikte het in heel Amerika.
Zijn foto-electrische experimenten, tesamen met de van zijn vader geërfde belangstelling voor (kleuren)fotografie en optica, brachten Herbert in 1927 op het terrein van de televisie.
Hij was een der medewerkers van het triomfantelijk proefexperiment van 7 april 1927, toen Herbert Hoover (toen nog secretaris van het Min. van Handel) vanuit Washington via een telefoonlijn een toespraak hield tot een aantal personen in New York en daarbij op een groot scherm kon worden gezien.
Andere hoogtepunten hierbij waren het overzenden van “mobiele” beelden van o.a. sprekers en conferenciers vanuit de stad Whippany in New Jersey naar New York.
De droom van de wetenschap, t.w. “kleuren”-televisie werd door Herbert E. Ives en zijn personeel van de Bell Telephone Laboratories op 27 juni 1929 verwezenlijkt. De “getinte‘ beelden werden d.m.v. draden van het ene einde van de kamer naar de andere overgezonden. De beelden (rijk en natuurlijk gekleurd zei de pers in die dagen) waren ter grote van een postzegel.
Herbert E. Ives speelde ook een belangrijke rol bij de oprichting van zgn. “telefoto-stations”, zo genoemd omdat de sprekers elkaar tijdens het gesprek over een afstand van maximaal drie mijl telefoonkabel konden zien. Dit was in 1930; Herbert gebruikte hiervoor machinale aftasters.
In november 1937 seinde hij bioscoopbeelden over van New York naar Philadelphia via een zgn. televisie-“pijp” (kabel zouden we heden ten dage zeggen). Bij deze gelegenheid verklaarde hij: “er is geen grens aan dit systeem, het wachten is nog slechts op een goed HF-overdrachtsysteem” (noot PAoPKC: 45 jaar later doen we alles toch weer zoveel mogelijk via een kabelsysteem).
Na 1940 horen we weinig meer van Herbert op tv-gebied; hij gaat zich steeds meer interesseren voor zuiver wetenschappelijk onderzoek als de snelheidsverandering van bewegende electrische en magnetische velden d.m.v. spectroscopische waarnemingen enz.
Ter afsluiting nog één opmerkelijke verwezenlijking van deze wel zeer opmerkelijke man, t.w. “parallax panoragrams”. Vlakke beelden die zich in relief tonen vanuit welke richting men ze ook bekijkt. Met behulp van hetzelfde principe geeft hij zelfs een demonstratie van bioscoopbeelden in drie-afmetingen! Helaas heeft dit laatste systeem het nooit verder gebracht dan een laboratoriummodel.
Jammer dat hij niet meer leeft, wat zou hij genoten hebben van de huidige 3 D-uitzendingen. Wellicht is hem echter ook een teleurstelling bespaard, omdat de uitzendingen in zwart/wit en niet in kleur waren, zoals zijn bioscoop-laboratorium-model. Wie zal het zeggen?

CQ-PA 26/1982

GILBERT EN HET MAGNETISME

door PAoPKC

Dat bij electronica het magnetisme een allesoverheersende rol speelt, is u als doorgewinterde radio-amateur natuurlijk bekend. Denk maar eens aan hetgeen u hierover tijdens uw studie t.b.v. het zendexamen (voor velen inmiddels misschien ook al weer jaren geleden) heeft geleerd. Zonder er bij na te denken maken we er dagelijks gebruik van bij het maken van verbindingen; bij vossejagen denken we al helemaal niet meer aan deze "verborgen kracht" die onze radio-hobby op dat moment tot een fanatieke sportbeoefening maakt!
E.e.a. is echter niet altijd zo vanzelfsprekend geweest.
De mens heeft door de eeuwen heen de aanwezigheid van deze "toverkracht" altijd wel gevoeld; doch gebruik en toepassing ervan beginnen in feite pas bij de eerste onderzoekers van electriciteit (1500 tot 1700 ná Chr.) en die van de radio (1800 tot heden). Markante persoonlijkheden komen we daarbij tegen, zoals Steinmetz ("no smoking - no Steinmetz" en Tesla ("met 4 centen naar de USA geëmigreerd"), namen waaraan we in het kader van deze artikelenreeks dit jaar onze bijzondere aandacht wijden. Voor wat mij betreft had 1983 dan ook best tot "jaar van het magnetisme" mogen worden uitgeroepen (hi).
De Grieken kenden omstreeks 500 vóór Chr. reeds een barnsteen welke bij wrijving electriciteit afgaf en die zij "electron" noemden, vanwege zijn zonnige glans (electron stond op dat moment voor zonnegod). De zeilsteen - die vanwege zijn aantrekkingskracht tot dezelfde categorie behoort als de barnsteen, t.w. versteend hars - kreeg later de naam Magnesia ad Sipylum naar de streek waar men deze magnetiet in de bodem aantrof. De ons meer vertrouwd in de oren klinkende naam "magneet" is hiervan afgeleid.
Er verliepen 2000 jaar alvorens William Gilbert (1544-1603) als eerste iets met de wetenschap zou doen. De eerlijkheid gebiedt mij echter wel te zeggen dat vóór de magnetische proefnemingen van Gilbert er een scheepskompas is geweest dat in 1200 in China is uitgevonden en via Arabië naar Europa is gebracht. (De "Europese" uitvoering bestond uit een stuk zeilsteen drijvend op een houten kruis in een ton met water hetwelk op deze manier het noorden aanwees. De roterende naald en de drijvende gradenschaal zijn modificaties van latere datum.)
Gilbert ontdekte dat er behalve barnsteen ook nog andere stoffen waren die na wrijving de kracht hadden om lichte voorwerpen aan te trekken. Als bewijs hield hij kleine, door wrijving geladen, deeltjes in de nabijheid van zijn "electroscoop". Een weidse naam voor niet meer dan een stro-sprietje, draaiend op een spil, dat uitsloeg zodra hij een electrisch geladen voorwerp in de nabijheid bracht. Gilbert bemerkte verder dat glas, diamant en zegellak electrisch waren; maar ivoor, vuursteen, marmer, metalen en smaragd niet.
Geleerden rond 1800 ervoeren echter dat alle lichamen, na te zijn gewreven, electrisch kunnen worden als zij maar behoorlijk geïsoleerd zijn.
(Wonderlijk genoeg hadden Gilbert en zijn middeleeuwse collega's wèl ontdekt dat droog weer en noordenwind gunstig, en vochtig weer en zuiden-wind nadelig voor hun proefnemingen waren; maar beseften niet dat vocht in condensvorm neergeslapen op bijv. een geëlectrificeerde staaf of stuk kristal aan electriciteit de gelegenheid geeft naar aarde weg te vloeien.)
Het zou ná Gilbert nog ruim 200 jaar duren voor geleerden daar achter waren! (zie volgende afleveringen).
Waaruit bestaat de verdienste van Gilbert dan eigenlijk zult u zeggen. Wel, door al deze onderzoekingen vast te leggen in een verhandeling getiteld "de magnete", maakte hij op dat moment een eind aan de "magische kracht" die de volken van de wereld op dat moment al zo'n 2000 jaar in legenden, fabeltjes, mythen, volksvertellingen en sagen aan het magnetisme hadden toegekend. Gilbert dacht voor zijn tijd zéér rationeel en heeft (vanuit ons standpunt gezien) als "tussenstation" gefungeerd tussen de Griekse ontdekking van het electron omstreeks 500 vóór Chr. en de ons bekende 18- en 19-eeuwse onderzoekers.
Het script en de instrumenten van Gilbert zijn bij een grote brand in 1616 verloren gegaan, maar van de instrumenten zijn in Engeland replica gemaakt. Ga er eens heen als het tijdens uw vakantie in Engeland regent en sta eens stil bij deze grootse ontdekking zonder welke onze hobby niet mogelijk zou zijn!

CQ-PA 23/1983

V. POULSEN

door PAoPKC

Dit jaar is het 40 jaar geleden dat midden in de Tweede Wereldoorlog de uitvinder van de booglampzender stierf. Valdemar Poulsen overleed op 6 augustus 1942. Na zijn universitaire opleiding was hij aanvankelijk werkzaam bij de Kopenhaagse telefoonmaatschappij. Zijn specialiteit was de “telegrafoon”, een ingenieus apparaat voor opnamen en weergaven van telefoongesprekken via een elektromagnetisch systeem op een stalen draad. In 1900 werd hij hiervoor onderscheiden met de grand prix de Paris. Poulsen had toen de telefoonmaatschappij van Kopenhagen inmiddels reeds verlaten, teneinde over meer vrijheid te beschikken om te experimenteren.
In 1903 stond hij opnieuw in het middelpunt van de belangstelling met een nieuwe methode voor het overbrengen van ongedempte elektrische trillingen d.m.v. een booglamp, waarmee aanzienlijke afstanden konden worden overbrugd. Poulsen ontving als vijfde de hoogste onderscheiding van Denemarken hiervoor, t.w. de medaille van verdienste; voordien alleen nog maar toegekend aan Nansen, Georg Brandes, Sven Hedin en Amundsen.
De booglamp die Poulsen geconstrueerd had verschilde met de gewone booglamp hierin, dat deze brandde in een atmosfeer die waterstof in een sterk transversaal magnetisch veld bevatte. De Federal Telegraph Company, die zich in de USA gespecialiseerd had in de installatie van gewone booglampzenders, paste bij de installatie van het Marine Vonkstation in 1912 het systeem Poulsen toe. Zo ontmoetten elkaar op hetzelfde projekt het systeem van de Amerikaan Fessenden (roterende vonkenbrug) en de Deen Poulsen. De marine in de USA beproefde zelfs booglampen tot 500 kW! Groot nadeel hierbij was dat de booglamp onregelmatige elektrische trillingen, met als gevolg “bromtonen”, uitzond. Verder was de hitte zo geweldig dat waterkoeling moest worden toegepast. Toch werden ondanks dit alles gedurende 1914-1918 een groot aantal slagschepen met booglampzenders uitgerust. Het schip dat President Wilson naar de vredesconferentie in Europa bracht (de USS “George Washington”) werd hiervoor zelfs speciaal uitgerust, in de hoop dat de verbinding over zee gehandhaafd zou kunnen worden. Wat een triomf voor Poulsen toen het US-slagschip “George Washington”, bij het binnenlopen van de haven van Brest, seinen met *zijn* booglamp uitzond en deze zonder moeite in de Verenigde Staten konden worden ontvangen. Het was een boodschap van maar liefst 600 woorden, die zonder dat ook maar één woord verloren ging fb werd ontvangen!
De “alternator van Alexanderson” (HF-dynamozender) maakte een eind aan booglamp en vonkzenders. Elektronenbuizen verwezenlijkten daarop hetzelfde als de kostbare en massieve machinezenders. Zullen latere generaties hetzelfde zeggen van onze huidige (hoewel minder massieve en kostbare) transistor? Wie sprak daar reeds over chips ...?

CQ-PA 43/1982

EERSTE NEDERLANDSE HELICOPTER MET STAARTROTOR

Sikorsky versus Baumhauer
In het hoofdartikel van Electron, februari 1984, staat de tekst afgedrukt die de staatssekretaris van V & W heeft uitgesproken n.a.v. het jubileum van Om Jesse.

De vergelijking tussen Sikorsky en Jesse was m.i. goed gevonden, doch behoeft v.w.b. Sikorsky wél enige korrektie.
Het was namelijk *niet* Sikorsky die als eerste een helikopter heeft gekonstrueerd, maar de Nederlandse ingenieur Baumhauer.
De gebroeders Sikorsky, zéér voortvarend in het opkopen van alle patenten dienaangaande, hebben deze destijds overgenomen.

Het is een - naar mij is gebleken zelfs in luchtvaartkringen - weinig bekend feit, waar ik tijdens het maken van een tv-dokumentaire op ben geattendeerd door de oud-KLM-kommodore G. v. Messel (onder Indische radio-amateurs beter bekend als PK1VX).
PK1VX kon mij zelfs filmcoupures van het toestel ter beschikking stellen opgenomen door Anthony Fokker (welke laatste behalve vliegtuigkonstrukteur destijds ook een enthousiast amateurfilmer was).

De helikopter is tijdens een der proefnemingen helaas verongelukt, maar de vlieger - Jhr. Six uit Hilversum - is er gelukkig heelhuids afgekomen. Baumhauer die geen geld had om een nieuw toestel te bouwen heeft zijn vinding toen verkocht. In voormelde tv-dokumentaire hebben wij Six hierover dan ook uitgebreid geïnterviewd.

Om van Messel heeft zich altijd bijzonder ingespannen om Baumhauer internationaal erkend te krijgen. In het bekende Smithonian-instituut te Washington is over deze van oorsprong *Nederlandse* vinding thans een wandplaquette opgenomen; over de onthulling hiervan heeft Hans Engelman destijds in AVRO's-journaal uitgebreid bericht.

Met dank voor plaatsing.

J. v. Drunen, PAoPKC

CQ-PA 13/1984

100 JAAR 'HERTZ-GOLVEN

J. van Drunen PAoPKC

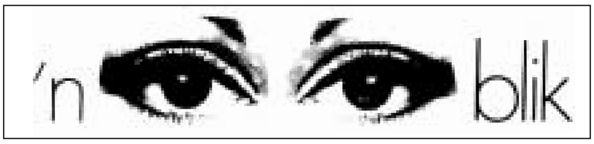
We gebruiken de uitdrukking 'Hertz' dagelijks: 3600 kHz, 144,8 MHz, 10 GHz enzovoorts. Van de cursus weet u natuurlijk dat het iets met golflengte te maken heeft, maar waar komt deze benaming nu eigenlijk vandaan, wie en wat was Hertz? Wel, Heinrich Rudolph Hertz was een Duits natuurkundige die leefde van 22 februari 1857 tot 1 januari 1894. Zijn vader was advocaat en zijn moeder dochter van een geneesheer; zijn familie stamt af van een lange reeks Lutherse geestelijken, voor die tijd allemaal mensen met groot talent en cultuur dus.

Het handschrift onder de foto is van Heinrich Hertz. Waarschijnlijk heeft hij deze destijds aan een dierbare gestuurd.

In 1878 studeert hij aan de universiteit van Berlijn natuurwetenschappen bij professor Helmholtz, welke laatste hem in 1879 stimuleert deel te nemen aan een door de Academie voor Wetenschappen in Berlijn uitgeschreven prijsvraag. Vraagstelling daarbij was of electromagnetische golven voor hun verspreiding net zoveel tijd vergden als het licht. Gezien Hertz geen trillingen van voldoende hoge frequenties kan opwekken, vindt hij het vraagstuk te gecompliceerd en geeft het daarom op.
In 1885 wordt Hertz benoemd tot leraar in de experimentele natuurkunde aan de Technische Hogeschool in Karlsruhe. Een jaar later huwt hij met Elisabeth Doll, dochter van een professor. In **1888** verwerft hij zijn doctoraat en het is in dat jaar, *nu precies 100 jaar geleden dus,* dat hij het bestaan van electromagnetische golven bewijst. Door een spiraalklos in serie met een condensator en vonkenbrug te verbinden stelt hij vast, dat iedere 'lading' via de condensator een oscillerende 'ontlading' teweegbrengt. Dit is de sleutel tot oplossing van zijn probleem, want vanaf dat moment kan hij hoogfrequenttrillingen produceren. Later vervangt hij deze combinatie door een oscillator en 'n resonator als ontvanger.
De vonken zijn het duidelijkst als oscillator en resonator in afstemming zijn.
Hertz stelt zich hiermee echter niet tevreden, bewijst dat electrische golven net als lichtgolven door metalen oppervlakten worden weerkaatst, toont verder aan dat electromagnetische impulsies gebroken worden wanneer zij op prisma's bestaande uit harsachtige stoffen als parafine, pek of andere isolerende stoffen neerslaan.
Door meting van de golflengte en raming van de frequentie van de impulsies, berekent hij vervolgens de snelheid en vindt uit dat deze dezelfde is als die van het licht, t.w. 300.000 km per seconde. Zijn oscillator bestaat uit een korte metalen staaf met een vonkenbrug in het midden en capaciteitsplaten aan de uiteinden van de staaf. De geringe inductantie en capacitantie van deze eenvoudige lineaire geleider staan in combinatie met de vonkenbrug borg voor het welslagen van zijn proeven.
Aldus verwekt Hertz op deze manier golflengten van enkele meters tot 30 centimeter (ultrakortegolven dus).
Hertz bewees hiermee hetgeen Maxwell in 1867 reeds had ontdekt. (Opm.: Maxwell spreekt in 1867 van lichtgevende ether i.p.v. electromagnetische golven. Maxwell is zelf nooit in staat geweest e.e.a. practisch te bewijzen, maar bedoelde wel hetzelfde als Hertz.)
Heinrich Rudolph Hertz beschreef zijn opzienbarende experimenten in een electrotechnisch vaktijdschrift in mei 1888. Een jongeman van 20 jaar las in 1894 toevallig het artikel toen hij in de Alpen op vakantie was en zag dat het de kern van een groot idee bevatte. Waarom de vonken niet voor het overbrengen van telegrafie gebruiken? Guglielmo Marconi brak onmiddellijk zijn vakantie af en spoedde zich huiswaarts om hetgeen Hertz beschreven had in de tuin van zijn ouderlijk huis in Italië te proberen.
De rest van het verhaal kent u, vrijwel alle radioboeken beginnen immers met de vlieger-antenne van Marconi ...

Noot
Als u hierin bent geïnteresseerd, herlees dan ook eens 'het kip en ei proces van 100 jaar geleden' in CQ-PA nr. 41, blz. 804, oktober 1980. Daar is in beschreven hoe Dolbear heeft getracht te bewijzen dat Marconi met zijn luchtantenne niet de eerste was; hetgeen deze evenwel niet is gelukt. (blz. 123, FRTV-essay).

GEHOORD OP DE BAND ...

“Jan Quadro”, en hier bedoelen ze dan Jan van Drunen (PAoPKC) mee, zulks i.v.m. het feit dat hij de eerste was die quadrofonisch geluid bij televisie introduceerde.
Radio-amateurs hebben onze taal dus weereens verrijkt. Naast de onsterfelijk geworden Jan Splinter, Jan Boezeroen, Jan Compagnie, Jan de Witt, Jan Klaassen, Jan Publiek, Jan Rap, Jan Steen, Jan Modaal, Jan Salie, Oome Jan (de lommerd), de Jantjes (een film) en klein Jantje (een winterkoninkje); nu dus ook voortaan Jan Quadro (waarbij Neerlandi zonder gevoel voor humor of techniek) zich ongetwijfeld zullen afvragen wat of dit nu weer te betekenen heeft. Kortom, het blijft dankzij PAoPKC een “Jan-boel”!! (hi).

★ ★ ★

Internationale Q-code en amateur-afkortingen
Verklarende afkortingen voor hen welke niet met radioverbindingen op de hoogte zijn. Oorspronkelijk ingevoerd als tijdsbesparing teneinde niet telkens gehele zinnen opnieuw behoeven over te seinen (zg. Q-code). De afkortingen worden ook bij radiotelefonische verbindingen, het maken van aantekeningen in logboek of bij het schrijven van technische artikelen nog vaak gebruikt. Onderstaand een voorbeeld van twee zendamateurs uit twee werelddelen welke elkaar op deze manier gewoon verstaan:
“SP 1 UZ de LU 6 MP, qso qrt, xyl, qrz”oftewel voor leken in verstaanbaar Nederlands: station in Polen (SP 1 UZ) voor station in Argentinië (LU 6 MP) gaat verbinding (qso) beeindigen (qrt) echtgenote (xyl) roept (qrz). Ook technische gegevens worden op deze manier uitgewisseld. Spreekt het tegenstation bovendien nog een paar woordjes engels dan wordt vaak op deze manier een hele conversatie gevoerd.

qso	een verbinding
qrp	klein vermogen (dubbel begrip, staat ook voor kinderen
qth	woonplaats
qrg	golflengte
qrk	ontvangt u mij goed
qrl	werkplek
qrm	storing
qrn	luchtstoring (bijv. onweer)
qrt	einde verbinding
qsa	signaal-sterkte
qsl	ontvangstbevestigingskaart
qsp	kosteloos doorgeven
qsy	veranderen van frequentie
Om	old man (aanspreektitel “amateur”
yl	young lady (verloofde amateur)
xyl	echtgenote van een amateur
tx	zenden (transmitting)
rx	ontvanger (receiver)
trx	zend/ontvanger (transreceiver)
tnx	thanks oftewel bedankt
ae	aerial (antenne)
n	no (neen)
c	correct (ja)
AB	all befor (verzoek herhalen voor ...)
AA	all after (verzoek herhalen na ...)
ere	here (hier)
GA	go ahead (hervat uitzending)
rq	request (verzoek om rectificatie)
cfm	confirm (bevestig mij)
fb	fine business, het gaat fijn.
gb	good bye (gegroet)
ham	enthousiast amateur
73	hartelijke groeten
hi	grappige uitdrukking

Dit is slechts een kleine opsomming van de hoeveelheid afkortingen welke het radioverkeer ten dienste staat. Plaatsing van een vraagteken betekent dat in de zin in vragende vorm is.

- - - - - - - - -

Indien u als leek bepaalde uitdrukkingen in dit essay tegenkomt welke niet in dit summier lijstje voorkomen, schroom dan niet een bevriend radio-amateur, ex-legertelegrafist of oud-marconist te raadplegen. Zij kunnen alle afkortingen na jaren nog dromen!

Televisie

40 cent
wij
TELEVISIE
KIJKERS
No 7
OFFICIEEL ORGAAN ALGEMENE NEDERLANDSE VERENIGING VAN TELEVISIEKIJKERS
1e JAARGANG 1959

OPGAVE PLAATSELIJKE CONSULS

AALSMEER: M. V. N. van Daalen, Freesialaan 14.
ALMELO: G. J. du Bois, Parkweg 11, Tel. 3554.
AMERSFOORT: J. H. Wagenveld, Keesomstr. 37 b, Tel. 8379; A
AMSTERDAM: J. S. Bierman, Bilderdijkstraat 3, Tel. 12388 790761; J. Ph. Fesevur, Kruislaan 190, Tel. 5318 Tel. 56403; A. J. van Zijl, Lepelstraat 18, Tel C. Kip, Kamperfoelieweg 115, Tel. 68939.
APELDOORN: A. C. Stockhuijzen, Paul Krugerstraat 18, T
ARNHEM: J. C. den Hartog, Burg. Weertsstraat 95, Tel.
BENNEBROEK: J. Rietveldt, Bijweglaan 23, Tel. 925.
BERGEN OP ZOOM: Radio Vink, Potterstraat 48, Tel. 5306.
BILTHOVEN: W. van der Hout, Ruysdaellaan 25, Tel. 2683.
BREDA: L. Bos, Ottering 66; N. A. Vlak, Rijpstraat 4 b, Tel. 32479.
BUSSUM: A. Brinkman, Gr. Hertoginnelaan 26, Tel. 3484; I. Bronsema, Van Speijklaan 22.
COEVORDEN: Radio Vonk, Markt 21, Tel. 2274.
DELFT: Mevr. J. L. Baldé—v. Zeeventer, Westplantsoen 160, Tel. 22557; J. C. van Beekum, Meidoornlaan 15.
DEN BOSCH J.E.M. van Drunen, Boterweg 51, Tel. 7115.
DEN HELDER: M. C. van der Plas, Keizerstraat 102, Tel. 2225; A. G. J. Pauw, Parallelweg 55, Tel. 3954.
DEVENTER: H. Paes, A. van Dijckstraat 10, Tel. 3477.
DORDRECHT: H. J. van Chastelet, Schotelstraat 1, Tel. 8380.
EINDHOVEN: Mevr. W. van den Eijnde—Pilkes, Rode Heikorstlaan 6, Tel. 15697; G. J. Ten Voorde, Lijmbeekstraat 143, Tel. 27183; P. L. Hemmen, Prins Hendrikstraat 54. Tel. 23186.
EMMEN: W. A. van der V... p.a. Hoofdstraat 32, Tel. 1412.
ENKHUIZEN: K. Y. ... 14, Tel. 2395 (overdag 2641).
ENSCHE... ...estraat 315, Tel. 3261.
F... ...at 2.
...raat 17, Tel. 2458 - 2865.
...gel 68, Tel. 3009.
's-GRAV... ...strinaweg 10, Tel. 396256; Mr. G. P. W. M. Remmen, Staten- ...aris, Koninginnelaan 77, Rijswijk, Tel. 119265; J. C. Sanders, ...1760; Mevr. H. H. Linck, Rich. Wagnerlaan 48, Tel. 396059.
GRO... ...ccamasingel 186, Tel. 33265; K. H. Smit, Kraneweg 9,
HA... ...van Aemstelstraat 101, Tel. 56982.
HARDE... ...bijgerlaan 4 a.
HEERE... ...0, Tel. 2694.
HENGE... ... 27; A. J. Kaste... ...chedesestraat 216, Tel. 4380.
HILVE... ...laan 32, Tel. 453
HOENSB... ...esweg 32.
HOOGV... ...Lamberts, Abadanstraat 57 D.
HOO...: A. F. van der Wal, Drieboomlaan 249, Tel
KAMPEN: Adr. Hallie, Vloeddijk 46, Tel. 2121.
KOOG a. d. ZAAN: D. van het Kaar, Machinistenstraat 19.
LEEUWARDEN: L. Vellinga, Couperinstraat 16, Tel. 6348.
LEIDEN: L. H. Brijnen, Turfmarkt 7, Tel. 21595 en
MAASTRICHT: J. Maassen, Fatimaplein 7, Tel. 9194.
NUNSPEET: H. Hospes, Duinweg 7.
NIJMEGEN: Mevr. A. H. B. Tepe, Berg en Dalsew
OOSTZAAN: S. Dil, Kerkstraat 190.
ROERMOND/ HAELEN: Mevr. F. van Vulpen, Heuvel, Tel. 0475
ROTTERDAM: Dr. J. C. van Epen, Joost Banckertsplaa... ...dse- weg 58, Tel. 173391.
SCHAGEN: J. H. W. Peetoom, Markt 20, Tel. 46
SITTARD: H. Harmsen, Stationsplein 9, Tel. 3039
STEENWIJK: Radio Brandsma, Oosterstraat 95, Tel.
TILBURG: A. J. van Luyk, Bredascheweg 286, Te
UTRECHT: J. van Engelen, Ganzenmarkt 19 b, Te... ...Wage- naarkade 83, Tel. 33450.
VEENENDAAL: Mr. H. W. A. Bergamin, Mr. Heemsk
VELSEN-N.: J. Grinwis, Wijkerstraatweg 118, Tel.
VENLO: J. N. L. van Dijk van 't Velde, Frans ... ...el. 5277.
VLISSINGEN: L. Klijberg, Walstraat 52, tel. 2492.
WAALWIJK: J. J. Oosterbaan, Kloosterweg 56, T
WAGENINGEN: J. G. van Dodewaard, Grindweg 67
WEESP: J. F. de Blouwe, Garage Kost, Tel
WILDERVANK: R. J. Wortmann, Nijverheidslaan 7
WINSCHOTEN: Ir. Th. P. E. de Klerck, v. Kinsber
IJMUIDEN: J. F. Woudenberg, Snelliusstraat 55,
ZAANDAM: D. Hageman, Stationsstraat 77, Tel. 4729.
ZWOLLE: Bertus Mensink, Korte Kamperstraat 22 a, Tel. 7051.

*** Wordt lid van de Algem. Ned. Ver. van Televisiekijkers.** Zij behartigt de belangen der T.V.-kijkers en voert actie voor verbetering der programma's. Contributie ƒ 2,50 p. jaar, inclusief gratis maand. orgaan. Aanmelden bij de plaatselijke consul, Boterweg 51, of bij een der propagandisten.

OMROEPERTJES

*** Propagandisten gevr.** De Alg. Nederl. Vereniging van Televisiekijkers vraagt propagandisten voor het werven van nieuwe leden tegen vergoeding van ƒ 1 v. elk nieuw aangebracht lid. Aanmelden 's maandags tussen 6 en 8 uur, bij de plaatselijke TV-consul, de heer J.E.M. v. Drunen Junior, p/a Boterweg 51, Den Bosch.

ANTV op de bres voor de belangen der TV-kijkers

Uit bovenstaande activiteiten van de ANTV blijkt wel, dat een krachtige algemene kijkers-organisatie bij ons huidige TV-bestel ten ene male onmisbaar is.

Van essentieel belang is daarbij dat deze organisatie volkomen onafhankelijk staat van alle belangrijke groeperingen, dus zowel van de NTS als de toekomstige commerciële T.V. Alleen dan kan de ANTV ervoor zorgen dat onder alle omstandigheden de belangen van de Nederlandse TV-kijkers (zowel culturele als practische belangen) zo goed mogelijk worden behartigd en dat toekomstige belangrijke beslissingen op TV-gebied niet langer meer “bij ons, over ons en zonder ons” worden genomen, doch dat eerst de kijkers als zijnde “belanghebbende groep” daarin worden gekend. Het secretariaat v.d. plaatselijke TV-consul is: Boterweg 51, Den Bosch.

Toen ik uit Indië terug kwam had ik het gevoel met mijn KTA-opleiding sterk achter te lopen. In Eindhoven was een tv-systeem met 625 beeldlijnen ontwikkeld en in korte tijd zéér populair geworden.
Daar kwam bij dat ANTV-leden, - overigens geheel ten onrechte -, veronderstelde dat je hen niet alleen organisatorisch, maar ook technisch diende bij te staan. Instellingen die een tv-toestel bij inschakeling tegenwoordig automatisch zelf doet, moesten kijkers in die dagen allemaal zelf nog handmatig uitvoeren; om nog maar niet te spreken over de diversiteit van antenneproblemen en op hol geslagen generatorschakelingen waarmee je werd geconfronteerd. De frequentie van de lijntijdbasis (15.625 Hz) en rastertijdbasis (in die tijd nog afkomstig uit het lichtnet, dus 50 Hz) waren dan niet met elkaar in overeenstemming. Ook de oscillatoren zelf waren in die tijd verre van stabiel. Had de kijker het beeld verticaal stilgezet dan ging het horizontaal uit zijn synchronisatie, om nog maar te zwijgen over de focusknop waarmee de beeldscherpte geregeld kon worden of de contrastknoppen welke voor de kijkers half onder het toestel verborgen waren. Voor mensen zonder technische aanleg leek het of ze een stoommachine op gang moesten zien te krijgen. Verder diende na een kwartiertje de afstemming opnieuw te worden bijgesteld alsmede zonodig ook de focussering. Ook minder leuk was dat Philips aan de achterkant een zg. gevoeligheidsschakelaar had aangebracht, waarmee men als hij naar beneden stond sterke zenders kon ontvangen (Eindhoven of Lopik) en omhoog verafgelegen zenders (in 's-Hertogenbosch Langenberg/Duitsland). Stond de knop omhoog dan ontstond bij ontvangst van een sterke zender vervorming ivm overbelasting van het versterkergedeelte. Maar ja, leg dat een leek maar eens allemaal uit. De vereniging alszodanig heeft overigens maar drie jaar bestaan, toen zijn Wij TV-kijkers, het familieblad Vizier en de Avro-omroepgids samengevoegd en omgedoopt in (de dikke) Televizier. De landelijk voorzitter van de ANTV (dhr. J.H.A. Hardeman) kreeg als dank een zetel in het Avro-bestuur and that was it ...!

Het voorgaande was als amateur allemaal nog wel te behappen, maar ik wilde meer. In het bedrijf van mijn vader verder gaan stond mij niet aan. Er werden weleens hondenhokken (Philips TX 400/500) gerepareerd en één keer zelfs een grootbeeld-tv (projectie-ontvanger met een doorzichtscherm gemaakt van een varkensblaas) maar verder bestonden de werkzaamheden voornamelijk uit aanleg en onderhoud van hoog- en laagspanningsinstallaties.
Specifieke tv-opleidingen waren er toen (nog) niet. Enige mogelijkheid was om bij Philips te gaan werken (en dan natuurlijk niet op de gloeilampenfabriek, maar bij de afdeling van Eric de Vries op Strijp III); of bij de NTS welke eigen personeel in Studio Santbergen trainde, maar daar moest je relaties voor hebben.

TV-141, J.H. Jansen PAoQh, Wambuisstraat 25, Zutphen.
TV-142, J.H.B. Beerding, Schimmelstraat 8, Enkhuizen.

Activiteitsrapport
OM van Drunen, TV-10 rapporteert, dat hij begonnen is met experimenten op het gebied van 'flying spot'. Deze OM is er verder in geslaagd de kleuren TV-zender van Philips, Eindhoven, te ontvangen (kanaal 6) in Den Bosch, uiteraard op een zwart-wit ontvanger. Zijn er nog andere amateurs, die deze uitzendingen hebben ontvangen?

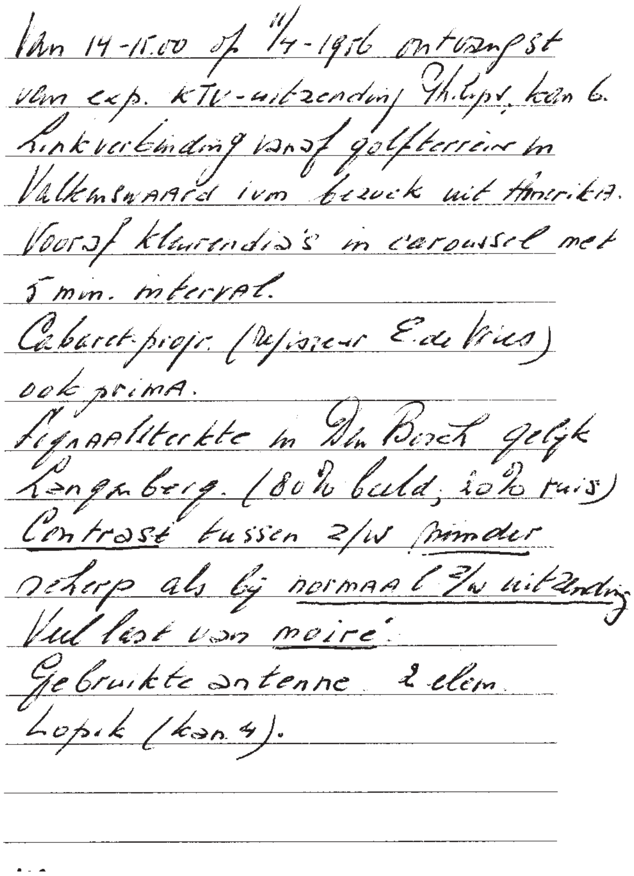
Op 1 Juni 1956 waren in Nederland 59 856 televisieontvangers geregistreerd, de toename bedraagt thans ongeveer 4500 toestellen per maand. PAoZX

Electron 8/1956

1. Deel I verscheen in Electron, April jl., blz 109; deel II: Electron Mei jl., blz. 144; deel III: Electron, Juni jl., blz. 178; deel IV: Electron, Juli jl., blz. 212.

(flying spot)

Van 14-15.00 op 11/4-1956 ontvangst
van exp. KTV-uitzending Philips, kan 6.
Linkverbinding vanaf golfterrein in
Valkenswaard ivm bezoek uit Amerika.
Vooraf kleurendia's in carousel met
5 min. interval.
Cabaret-progr. (Regisseur E. de Vries)
ook prima.
Signaalsterkte in Den Bosch gelijk
Langenberg. (80% beeld; 20% ruis)
Contrast tussen z/w minder
scherp als bij normaal z/w uitzending
Veel last van moiré.
Gebruikte antenne 2 elem.
Lopik (kan. 4).

Nu ben ik van mening dat het nooit weg is wat of je doet in het leven.
De banen lagen niet voor het oprapen in die tijd met al die gekwalificeerde mensen die uit Indië terugkwamen en was al lang blij met mijn aanstelling als chef telefooncentrale (was een van mijn schoolvakken destijds, - tw. versterkertechniek -, tenminste niet voor niets geweest). Bovendien heb ik er mijn xyl aan overgehouden, zij was er telefoniste!
Toen zich de mogelijkheid voordeed om hoofd werkplaatsbureau te worden fluks overgestapt en (hoewel weliswaar nog steeds geen "TV") ook dat was geen miskleun want met de kennis opgedaan bij het werkplaatsbureau heb ik bij mijn laatste werkgever (Rijksfilmarchief) o.a. gereedschap vervaardigd dat in reguliere handel niet verkrijgbaar was.
"Bij Alkmaar begint de victorie" zegt een oud nederlands spreekwoord; in mijn geval Den Haag.

TELEVISIEKAART

volgnummer: 608173

voor de heer/mevr/mej: Rijksvoorlichtingsdienst

straat en huisnummer: Noordeinde 43

woonplaats: 's-GRAVENHAGE

datum van aanschaffing: 13.9.54

plaats van het toestel: in de woning

De televisiekaart moet bij het televisietoestel worden bewaard

Deze kaart is uitgereikt op: 3 October 1956
Het **kijkgeld** bedraagt f 30,— per jaar. Het dient bij vooruitbetaling te worden voldaan in twee halfjaarlijkse termijnen, welke verschuldigd worden op 1 juni en 1 december. De betaling behoort te geschieden door overschrijving of storting van een bedrag van f 15,— op de postrekening „Kijkgeld, 's-Gravenhage", nr. 644000, uiterlijk op 7 juni resp. 7 december.
Op de kennisgeving van bijschrijving of storting dient het volgnummer van de televisiekaart te worden vermeld.
Correspondentie te richten aan:
Dienst Luister- en Kijkgelden, Zeestraat 5, 's-Gravenhage.
Hierbij het volgnummer van de televisiekaart vermelden!
Voor **adreswijziging** en **afschaffing** zie ommezijde.

Volgnummer: 608173

Grondslag voor de verplichting tot het betalen van kijkgeld is niet het gebruik doch de aanwezigheid van een televisie-ontvanginrichting.
Wordt de ontvanginrichting niet gebruikt, dan kan men de betaling van kijkgeld vermijden door de ontvanginrichting te laten verzegelen.
Formulieren voor het aanvragen van verzegeling zijn kosteloos verkrijgbaar bij de postinrichtingen en bij de kantoren van de Dienst Luister- en Kijkgelden.

Televisiekaart RVD

Filmcabine Vitus-studio

Mijn nieuwe baas zag wel wat in telerecording en wilde mij "om niet" zoals dat in ambtelijke taal heet, wel enige tijd bij de NTS detacheren. De toenmalige NTS zat om mensen te springen maar had geen geld, stagiaires derhalve welkom.
Films werden in die tijd rechtstreeks uitgezonden (video-recording was nog niet uitgevonden), waarvoor men o.a. films met operateur huurde van Cine-centrum en/of Cinetone.

Dat alles werd echter anders toen telerecording zijn intrede deed, waarvoor maar liefst vijf mensen werden aangesteld (Mol, Plate, v.d. Hoef, Rond en Witte). De laatste had in Indonesië voor CCA (Cinema Corporation Westrex America) gewerkt en dus klikte het wel tussen ons. Hij was overigens de enige met filmervaring, de andere vier waren weliswaar uitstekende technici, doch hadden bij aanvang van hun NTS-carriere met het medium film alszodanig nimmer iets te doen gehad.

Het lijkt zo eenvoudig filmen van de beeldbuis; maar neemt u maar van mij aan dat met een 16 en/of 35mm Arriflex-camera tv-beelden van een klein scherm opnemen en tegelijk het geluid synchroon op perfo-tape zetten, moeilijker is als u denkt.

POSTCHEQUE-EN GIRODIENST
BEWIJS VAN STORTING
POSTREK.NR. 6440
VAN KIJKGELD
TE 's-GRAVENHAGE
15 Gld. ct.
DOOR
TE
ZOZ

Kijkgeld stortingsbewijs ƒ 15,-

Telerecording is “suppressed frame registration”, telkens een half beeld opnemen/weergeven. Een raster is dus 312 lijnen. Om hinderlijk moiré-effect (dat bij weergave met een lichtstip-aftaster vrijwel altijd ontstaat) te voorkomen, werd het beeld bij opname om en om “gewobbeld” (er werden golflijntjes van gemaakt). Het secuur instellen van de “wobbel-amplitude” ging (uiteraard) weleens mis, de kijkers thuis kregen dan de indruk alsof zij door twee over elkaar liggende vitrage-gordijnen kijken. Tijdens weergave van een telerecordingopname kon de operateur van dienst dit euvel enigszins verhelpen door het totale beeld op onscherp te draaien (!) Ja, er is wat geimproviseerd in die dagen. Qua scherpte, oplossend vermogen en gradatie liet *telerecording* veel te wensen over.
In 1961 nam de NTS ampex *video-recorders* in gebruik. Over de introductie, ontwikkeling en toepassing hiervan straks meer in dit hoofdstuk.

De RVD moest ook kijkgeld betalen. Ikzelf en nog 142 zelfbouwers in Nederland niet. Wij hadden van de Veron een tv-nummer gekregen en waren als “experimenteerders” vrijgesteld van betaling kijkgeld.

Bijzondere uitzending PAoAA
De fone-uitzending van PAoAA zal vrijdag 13 december geheel in het teken staan van de TV. Dit ter gelegenheid van het feit dat 61 jaar geleden (dat was dus in 1924) men in Nederland is gestart met “beeldontlederproeven”, zoals men in die dagen de Nipkow-schijf experimenten noemde.

Oorspronkelijk zou dit programma vorig jaar december worden uitgezonden, doch is toen in verband met het overlijden van de QRP van PAoPKC afgelast.

In tegenstelling tot vorig jaar worden na afloop géén ATV, doch SSTV-beelden van de omroeper van dienst uitgezonden. Men heeft met opzet voor deze manier gekozen om niet van de onmiddellijke omgeving afhankelijk te zijn. Plaatsen als Groningen, Den Helder, Vlissingen en Maastricht kunnen via de mode SSTV PAoAA waarschijnlijk allemaal goed zien. Wie weet lukt het zelfs om de regelmatige luisteraars van PAoAA in Canada, Marokko, Israël en Zuid Afrika op deze manier te bereiken.

De uitzendingen vinden plaats via alle zenders van PI4AA in de 80, 20 en 2 meterband en de 70cm band. Kijkers die niet over een zendvergunning beschikken worden uitgenodigd hun bevindingen telefonisch door te geven op het nummer 01711-82101.

DX-press 12.12.1985

rtty bulletin of pi4aa, dutch national amateur radiostation pa0aa of the society for experimental radio research in the netherlands.
na afloop van onze uitzendingen die dag zijn er op 2 meter en op 70 cm een aantal qso·s gemaakt met amateurs die rapporteerden over deze sstv-test. Dit waren op twee meter: pa0bdh uit bleyswijk met prima sstv ontvangst, hetzelfde rapport van pa3bay uit rijswijk, pa0hla uit den haag, pb0aaf uit Leidschendam, pa3dyr uit egmond, pd0oni uit overschie en pd0oxw uit wassenaar.
Op 70 cm was het nog pe1jrf uit den haag met prima sstv ontvangst. ook kwam er die avond een telefonisch bericht uit zwolle van goede sstv ontvangst vermoedelijk van relais pi4vrn.

-17-

'S-GRAVENHAGE, vervolg:
TV 71 S.G. Bruin, Lijnbaan 154
72 Fa. Stuut & Bruin, Prinsegracht 34
106 J.C. ten Hoope, St. Jacobstraat 9
109 W.G.C. Tinkelenburg, Muzenstraat 17
110 F.C.G. v. Baarle, v.d. AAstraat 92
122 M.Z.J. Lageveen, Okkernootstraat 38

GRONINGEN:
73 H. de Waard (PAoZX), Praediniussingel 39 z.
121 J. Nienhuis, Kanaalstraat 3

HARDERWIJK:
123 J.H. Steentjes, Zeestraat 70

HEERLEN:
44 W.G.M. Aben, Dr. Schaepmanplein 34

HEERLERHEIDE:
68 P. Verstraelen, Heideveldweg 23

DEN HELDER:
74 P.A. de Zeeuw, Keizerstraat 30

HENGELO:
17 J.W. Homan, Kettingbrugweg 6

HOORN:
81 G. Moeijes, Nieuwsteeg 16
101 Jac. Koelman, Ged. Appelhaven 53

'S-HERTOGENBOSCH:
10 J. v. Drunen (ex-PK1AE), Boterweg 51

HILLEGOM:
55 H. Adamse, Hoofdstraat 51

HILVERSUM:
52 D.J. Fruin, Siriusstraat 53

KLUNDERT:
118 G. de Jonge, Beatrijsweg 27

MONSTER:
42 J.K.C. Matthijs (PAoGP), Dr. v.d. Brinkstraat 48
105 W. v. Lier, Rijnweg 132

NAARDEN:
83 M.W.J. v. Geelkerken, A. Grootlaan 3

62 JAAR TELEVISIE IN NEDERLAND

PAoPKC

We schrijven 1924 als ook in Nederland, t.w. in het natuurkundig laboratorium van Philips, enige technici en professoren zich gezamenlijk met “beeldontlederproeven” gaan bezighouden.
'n Nipkow-schijf en een elektrische cel zorgen voor een bibberend minuskuul tv-beeldje, afkomstig van een lantaarnplaatje, want “bewegende” beelden overbrengen lukte toen nog niet.

Tien jaar láter, t.w. op 14 december 1935 (afgelopen maand 50 jaar geleden dus), gelukte het de onderzoekers in het natuurkundig laboratorium van Philips de moeilijk synchroon te houden 1000-toeren per minuut draaiende Nipkow-schijf te vervangen door een elektrisch systeem, in die dagen ook wel genoemd het zgn. “fijnrastersysteem”, dat met behulp van kathodestraalbuizen werd gerealiseerd.
In Duitsland en Engeland vonden volgens dit systeem in die tijd regelmatig televisieuitzendingen plaats, maar dat ging daar dan nog wel via een zgn. “tussenfilm”, een proces waarbij filmopnamen supersnel ontwikkeld en gefixeerd werden en onmiddellijk daarna door een televisieopnamebuis werden afgetast.
De tv-reportage van de olympische spelen in Berlijn bijvoorbeeld zijn in die dagen op die manier tot stand gebracht.

CQ-PA 1/1986

Nederland had echter een primeur!
Philips wist in *december 1935* zijn kamera zó gevoelig te maken, dat slechts met een pover winterzonnetje zonder enige verdere verlichting een reportage van een buitenscene kon worden gemaakt. (En die buitenopname bestond uit een 5-tal jongelui die op een binnenpleintje een balletje trapten, waarvan de bal - evenals dat vandaag de dag nòg gebeurt - stralend wit was gemaakt t.b.v. het kontrast!)

Twee jaar láter (in 1937 dus) had Nederland wéér een primeur! Televisietoestellen met een formaat van maar liefst 40 bij 50 cm. Tjonge, tjonge, waar gaat de techniek heen, vroeg men zich af in die dagen ... De clou van het geheel was echter een zgn. Schmidt-optiek, door middel waarvan men met behulp van een 9 cm kathodestraalbuisje op een doorzichtscherm beelden van 40 bij 50 cm kon projekteren.
Overal wilde men nu televisie zien en dus bouwde onze nationale industrie een speciale karavaan, bestaande uit 2 geweldige wegtrailers, waarin een tv-zender, een piepklein studiootje en een kijkruimte voor toeschouwers waarin enige fijnrastertelevisietoestellen waren ondergebracht.
En passant staken we tegelijk Duitsland en Engeland ook nog de loef af door het aantal beeldlijnen van 90 op 405 te brengen, zodat het beeld nòg meer trillingvrij was.
Dat was in *1938* en de primeur hiervan vond plaats op onze Utrechtse Jaarbeurs.
De televisie-karavaan van Philips trok vervolgens door geheel Europa en bevond zich bij het uitbreken van de 2e Wereldoorlog op dat moment in Joegoslavië.

O ja, da's ook wel leuk om nog even te vermelden. In 1936 had de Nederlandse regering reeds een televisie-kommissie geinstalleerd; na de oorlog (in 1946 dus) gevolgd door een tweede! Maar "Ome Flip" trok zich van al dit gepraat niets aan en had in *1947* bij diverse handelaren in Brabant zeker al zo'n 150 "hondenhokken" staan, zoals we in die tijd onze vierkante televisietoestellen noemden.

Driemaal per week verzorgde Studio Strijp (genoemd naar het stadsgedeelte waar de experimentele televisiezender van Philips zich bevond) een uitzending: om precies te zijn 275 in totaal tussen 1948 en 1951.
De beeldkwaliteit mag dan niet zijn geweest wat ze heden ten dage is, inventief waren ze daar in Eindhoven in ieder geval wèl.
Wat kregen we in die tijd allemaal te zien?
Wel, life-uitzendingen vanuit een luchtballon bijvoorbeeld en zèlfs een kabeldemonstratie, waarbij 200 artsen van het akademisch ziekenhuis in Leiden simultaan een operatie volgden!

Tot aan de zomer van 1951, toen moest helaas - snik - PAB 3 uit de lucht en deze werd eerst op 2 oktober 1951 vervangen door Studio Irene (een kerkje in Bussum) en een experimentele Nozemazender in Lopik.
Door de centrale ligging van Lopik en het grotere zendvermogen was de produktie van televisietoestellen in het begin gewoon niet bij te houden en ontstonden er hele wachtlijsten.
Gedrukte bedrading bestond in die dagen nog niet en televisietoestellen hadden naast 23 buizen óók nog 650 soldeerlassen, waardoor de produktie van één televisietoestel maar liefst 7 uur duurde; 1 televisietoestel per dag per man dus!
Kunt u zich voorstellen dat veel amateurs in die dagen niet op zo'n wachtlijst wilden en zelf aan het bouwen gingen?
Het bestuur kende in die dagen aan alle zelfbouwers (er was toen nog maar één amateurvereniging) een zgn. tv-nummer toe, waarop - gezien het experimenteel karakter - na enig informeren vrijstelling tot betaling van kijkgeld kon worden verkregen (eenzelfde regeling als aan de eerste tv-handelaren voor demonstratie was toegekend). Zo had de firma Van Reyssen in Delft bijv. TV-27 en de firma Stuut en Bruin in Den Haag TV-72. Zelf had ik nummer TV-10.

Met de komst van de Nozema-zender te Lopik werd alles echter fluks in reguliere banen geleid en was het uit met de pret.
Handelaar, eigenbouwer of partikulier, iedereen had maar kijkgeld te betalen!

Toch vonden mijn buren van destijds mij een "spekkoper", omdat ik enkele maanden zonder kijkgeld te betalen had kunnen experimenteren. Het woord "zwartkijker" was toen nog niet uitgevonden, anders hadden ze dat waarschijnlijk voor mijn aktiviteiten gebruikt, welke - gezien mijn hoge mast - voor de buurt natuurlijk niet onopgemerkt waren gebleven.
Vrijstelling voor een zelfbouwtoestel, kom daar nu eens om ... Vragen ze waarschijnlijk of je met space-lab bent meegeweest en wellicht een tik in de ruimte hebt opgelopen ... (hi).

PAoYG KLEUR LOOP/MOBIEL

George de Bruin, PAoYG, is er in geslaagd een 23 cm loop-mobiele kleuren TV-zender te construeren.
Op de foto zien we George in aktie in de vrije natuur!

PAoYG heeft al eerder voor opmerkelijke ATV-experimenten gezorgd door recentelijk proeven te nemen met 3D-TV, zo vernamen wij uit de Haagse regio.
Bij deze experimenten zou een antieke stereokijker op het optiek van de kleuren-camera bevestigd zijn, waardoor inderdaad bij het tegenstation de impressie van diepte-TV ontstaat!

Wanneer er weer wat nieuws te melden valt over de experimenten van George, zullen we niet nalaten dit in CQ-PA te vermelden.

CQ-PA 14/1978

PAoYG KLEUR LOOP/MOBIEL

Inhoud en foto van het stukje over PAoYG op bladzijde 289 van CQ-PA nr. 14 dd 7 april 1978 zijn ontleend aan het jaarboek van het PK-Comité.
(Voor hen die het nog niet weten: George was in voormalig N.O. Indië als geluidstechnicus werkzaam bij de NIROM, de Nederlands-Indische Radio Omroep.)

20 JAAR KLEURENTELEVISIE IN NEDERLAND deel 1

PAoPKC

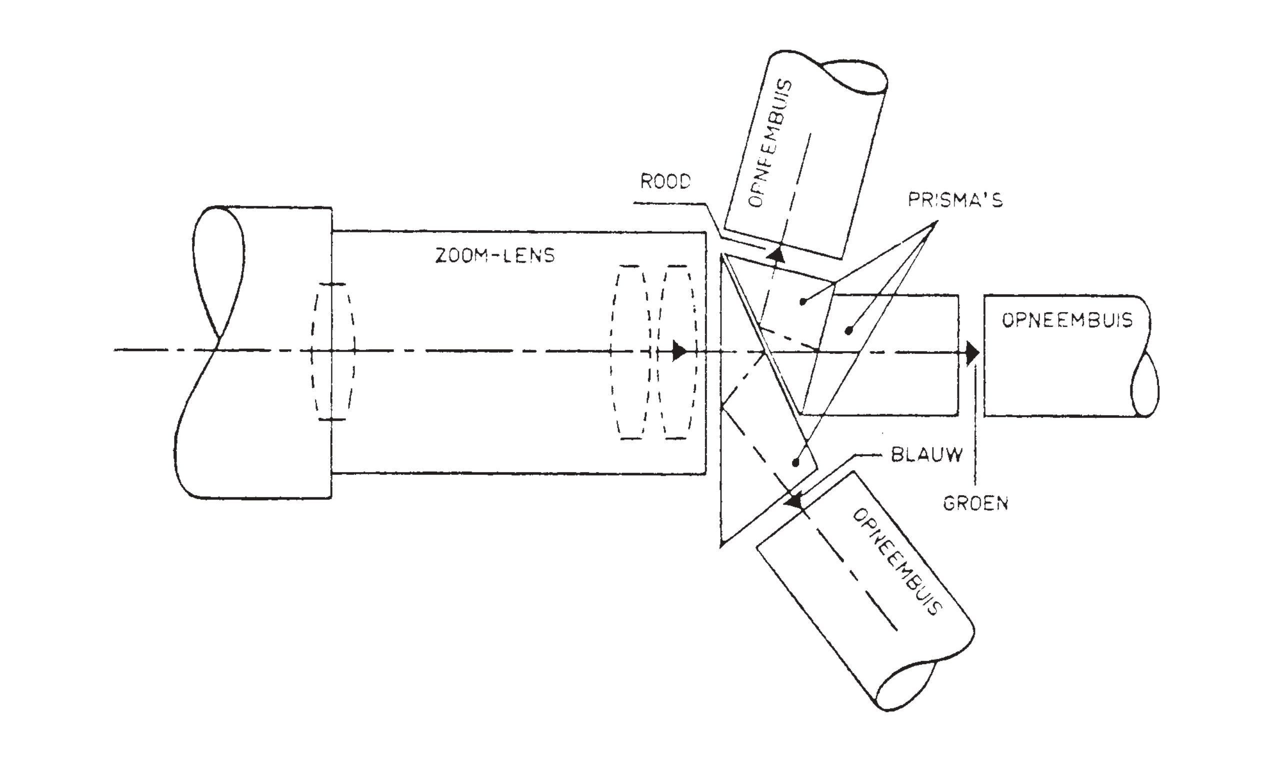
Rood is de kleur van de liefde,
Geel van de haat,
Blauw van het afstandelijke,
Groen van de hoop,
Wit staat voor reinheid,
Zwart voor dood, en
Grijs voor gevoeligheid.

Zo kan men hele filosofieën rond het thema kleur opbouwen. Men dient e.e.a. echter wel ruim te interpreteren, gezien er vaak verschil van mening over is. In China bijvoorbeeld staat wit voor rouw en rood voor revolutie.
En in ons eigen land was de uitvaart van Koningin Emma destijds geheel in het wit i.p.v. in het zwart. Kleurentelevisie bekijkt men, zonder dat men zich daar overigens van bewust is, allemaal op dezelfde manier, namelijk additief.
Ik neem aan dat u het verschil tussen subtraktieve en additieve systemen kent. Bij de subtraktieve methode (als bijv. in de film- en fototechniek) worden de grondkleuren van wit licht afgetrokken; bij het additieve proces worden twee of meer grondkleuren (RGB) gemengd.

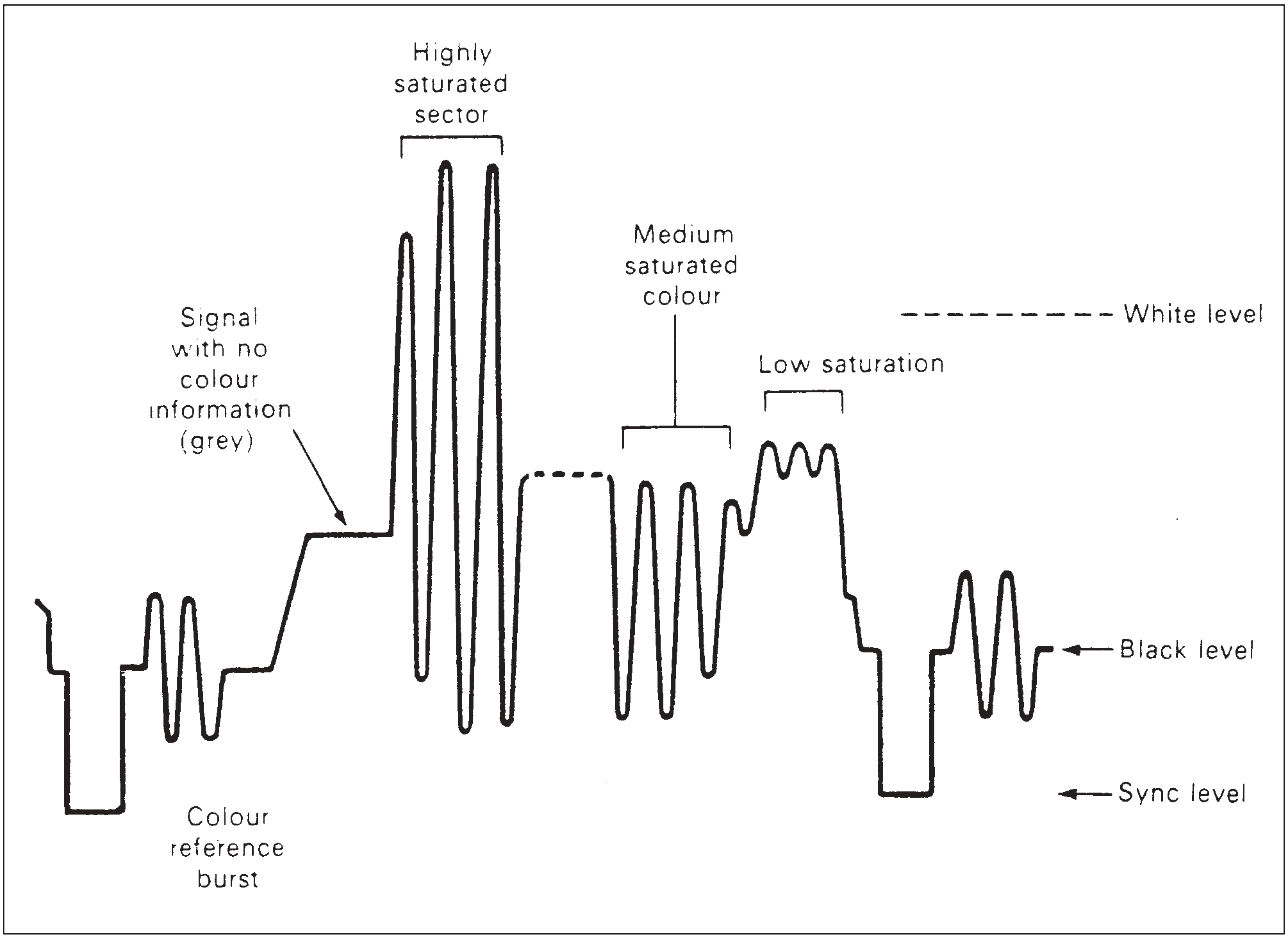
Historie
Dat begon al in 1902 toen de Duitse geleerde Von Bronk een patent hiertoe aanvroeg (DRP 155528), in 1906 min of meer door de Amerikaan Fowler verwezenlijkt (systeem televue). Dan is het een tijd stil, tot in 1928 Baird in Engeland m.b.v. Nipkow-schijven een 30 lijnen kleurenuitzending verzorgt.
Zowel in de zender als in de ontvanger bevonden zich drie z.g. ‘spiral scanning discs’, één voor rood, één voor groen en één voor blauw.
In de ontvanger van Baird treffen we een gasontladingslamp aan gevuld met neon (voor de rode spiraal) en een gasontladingslamp gevuld met helium en natrium (voor blauwe en groene spiralen).
De verleiding is groot op al deze pogingen en ktv-proefnemingen welke in het verleden hebben plaatsgevonden dieper in te gaan, doch ik dien mij in het

kader van dit artikel en de mij toegestane ruimte in deze (helaas) te beperken.
Eén *mechanisch* systeem wil ik nog noemen zonder hetwelk deze korte opsomming niet kompleet zou zijn. In 1940 plaatst CBS een draaiende schijf voor de kameralens met segmenten van doorzichtig materiaal in RGB.
Het aantal en de vorm van deze kleurfilters, alsmede het aantal omwentelingen van de schijf, was zó gekozen dat in de kamerabuis juist één raster kon worden afgetast alvorens het volgende kleurfilter voor de lens kwam.
In de ontvanger bevond zich voor het scherm van de kathodestraalbuis óók een schijf met kleurfilters, die synchroon moest draaien met de schijf voor de kamera, zodat het raster steeds in de goede kleur weergegeven werd. Het systeem is echter verworpen omdat het niet kompatibel was met het toen al in Amerika bestaande z/w tv-net (rasterfrequentie 120 Hz i.p.v. 60 Hz, lijnfrequentie 20580 Hz i.p.v. 15750Hz; bovendien vond men 343 lijnen wel erg weinig voor kleur).
In ons eigen land begint ktv eerst goed (we maken nu een hele sprong en slaan alle *elektrische* proefnemingen als oud RCA-systeem, nieuw CBS-systeem en nieuw RC-systeem met interpunktering maar over) met de uitvinding door Philips van de plumbicon. De buis dankt zijn naam aan de opbouw van de fotogeleider waarbij geen antimotrisulfide doch loodmonoxide wordt gebruikt (plumbum is lood en ikon beeld). Gezien de responsiesnelheid, geringe afmeting, hoge licht- en kleurgevoeligheid (om maar eens enkele superlatieven te noemen) is de plumbicon van Philips wereldbekend en wordt in vrijwel alle kamera's van alle grote studio's in Amerika, Europa en Azië toegepast.Een professionele kleurentelevisiekamera (konsumentenkamera's van Sony e.a. buiten beschouwing gelaten) ziet er qua opbouw als volgt uit:

In de ktv-kamera wordt het van de scène komende licht d.m.v. een prismastelsel gesplitst in een RGB-komponent. Deze 3 komponenten worden ieder naar een aparte opneembuis gevoerd en daar omgezet in 3 overeenkomstige elektrische signalen. De beeldbuis in uw ontvanger heeft precies het tegenovergestelde tot taak. Deze moet er namelijk voor zorgen dat het ontvangen elektrisch signaal wordt omgezet in een visueel beeld. Een ‘gekleurd’ visueel beeld wel te verstaan, hetgeen betekent dat naast het uitgezonden z/w-signaal het óók een kleureninformatie moet bevatten. E.e.a. is op diverse wijze te verwezenlijken. Amerika heeft in 1953 voor een eenvoudig systeem gekozen (NTSC). Hierbij kunnen echter tijdens de transmissie gemakkelijk kleurverschuivingen ontstaan. Een NTSC-ontvanger is dan ook altijd uitgerust met een kleurkorrektieregelaar, welke laatste uiterst kritisch en moeilijk bedienbaar.
In Europa is dit niet nodig; pal en secam kennen geen kleurverschuivingen. Het basisprincipe van alle systemen is echter gelijk en gebeurt als volgt: aan het normale z/w-signaal wordt een kleureninformatie toegevoegd, het z.g. Y-signaal, zie afbeelding op pag. 141 (Y = 0,3 R + 0,59 G + 0,11 B).

Hoe een kleurenbeeldbuis werkt is - neem ik aan - u bekend, zodat ik na deze inleiding aan de kopregel van dit artikel kan beginnen, t.w. ‘20 Jaar kleurentelevisie in Nederland’. (Voor de nieuwkomers: in een ktv-beeldbuis worden 3 elektronenstralen ieder

onder een eigen hoek door een schaduwmasker waarin 400.000 gaatjes met grote precisie op één van de 120.000 luminiforen van het fosforiserend scherm gericht, of beter gezegd gebombardeerd, want het gebeurt - afhankelijk van de grootte van het scherm - minimaal met een snelheid van 9 km per sekonde!!).

In 1955 demonstreert Philips zijn ktv-systeem voor het Comité Consultatif International de Radio-Communications (CCIR); gevolgd op 11 april 1956 in eigen land door een reportage vanaf de golfbanen in Valkenswaard. De linkverbinding werd uitgevoerd t.b.v. 100 experts, afkomstig uit 25 CCIR-landen, welke hiertoe te Eindhoven speciaal bijeengekomen. Het programma zal de geschiedenis ingaan als de eerste ktv-buitenreportage in Nederland en is destijds door mij als eerste amateur *buiten* Eindhoven in Den Bosch ontvangen (afstand 35 km, Electron aug. '56). Hierna vinden op grootbeeld kleuren-tv door het gehele land diverse CC-demonstraties plaats; voornamelijk t.b.v. medische fakulteiten, theaters, enzovoorts. De voornaamste afzet van deze apparatuur vindt door Philips echter in het buitenland plaats. (Zo leverde Philips als eerste in de Verenigde Staten 10 grootbeeld ktv-projektoren alsmede 1 ktv-eidophor aan ‘Theatre Network Television, USA’).
Met de introduktie van het pal-systeem (een uitvinding van Telefunken) en de hiervoor reeds gereleveerde ktv-kamera's voorzien van plumbiconbuizen, begint Philips eind 1964 met experimentele kleurenuitzendingen op vaste tijdstippen vanuit Waalre. De programma's worden bij toerbeurt verzorgd door verschillende omroepverenigingen en de NTS.

Als medio 1967 de omroepen door de regering een konsessie wordt verleend om per **1-1-1968** officieel met ktv-uitzendingen te beginnen, is men niet geheel onvoorbereid. Twee jaar lang reeds hadden medewerkers van Omroeporganisaties en van de NTS medewerking verleend aan experimentele uitzendingen van Philips in de kleurenstudio te Waalre, zodat zowel in programmatisch als in technisch opzicht reeds veel ervaring met het nieuwe medium was opgedaan!

(wordt vervolgd)

CQ-PA 16/1987

☆ ☆ ☆

20 JAAR KLEURENTELEVISIE IN NEDERLAND slot

PAoPKC

Nederland
In de laatste alinea van deel 1 heb ik u de vorige maal bericht dat regering en parlement had besloten tot invoering van ktv-programma's per **1-1-'68**. Binnen de NTS was op dat moment echter al ruim 2 jaar een commissie bezig de introduktie hiervan uitvoerig te bestuderen. Afgezien van de vraag welk systeem (NTSC, PAL en SECAM stonden op dat moment internationaal fel ter discussie) stond deze commissie vooral voor de vraag welke technische faciliteiten ter beschikking zouden moeten komen, hoe de verdere uitbreiding hiervan zou gaan verlopen, hoeveel geld zowel voor investering als exploitatie uiteindelijk benodigd zou moeten zijn, enzovoorts. Gelet op de zeer lange levertijden van de kleurenapparatuur, moest vooral ten aanzien van het laatste op korte termijn zekerheid worden verkregen.
Op basis van de adviezen van hierboven genoemde commissie besloot het NTS-bestuur medio 1966 reeds financiële middelen ter beschikking te stellen voor de aankoop van twee 16 mm kleurenfilmaftasters, een dubbele 35 mm filmscanner, een kleurendia-aftaster, apparatuur voor weergave van geluid alsmede twee ondertitelapparaten. Daarnaast moesten accessoires worden aangeschaft waarmee de twee reeds aanwezige beeldbandregistratiemachines geschikt konden worden gemaakt voor programma's in kleur. (Noot: een uitvinding van Philips eind 1967, waarmee het mogelijk was via een kleurenadapter het kleurensignaal zodanig te coderen dat bij de registratie kleur niet aan kwaliteit verliest en kleurgetrouwheid volledig blijft gewaarborgd. Het betrekkelijk kleine apparaat werd naast de videorecorder geplaatst. De aansluiting op de videorecorder vond op normale wijze plaats zonder dat er iets aan de recorder behoefde te worden veranderd.)
Tenslotte werd toestemming gevraagd en verkregen om vooruitlopende op de regeringsbeslissing een bestelverplichting aan te gaan voor een complete kleurenreportagetrein.
Dat deze 'volledige' technische uitrusting later nog de nodige aanvulling behoefde in de vorm van monitoren, aansluitmogelijkheid op bestaande hck's en dergelijke behoeft natuurlijk geen betoog (hi)!

Op deze manier was het mogelijk om al direct vanaf het begin wekelijks 6 tot 8 uur in kleur uit te zenden en wel als volgt: 5 uur film via de 16 en/of 35 mm filmaftasters met gebruikmaking ondertitelapparatuur; 1 1/2 uur kleurenreportagetrein (welke behalve voor buitenuitzendingen óók werd gebruikt om televisieprodukties te maken in bestaande studio's of zalen) alsmede gemiddeld een 1/2 uur Eurovisie.

Officieel is op 2 oktober 1967 het eerste experimentele NTS-kleurentelevisieprogramma via Lopik gestart; officieus is men echter al op 21 september 1967 tijdens de Firato hiermee begonnen.

De problemen waren groot in het begin. Aan opzet en uitvoering van decors in gebouw Concordia werden belangrijk hogere eisen gesteld dan voorheen gebruikelijk. Ook het uitlichten van de scènes, de make-up, afstemming van de kleding t.o.v. achtergrond; alles moest letterlijk opnieuw worden herzien.
Jongeren die gewend zijn om dagelijks ktv-beelden van welk land ter wereld dan ook probleemloos op hun scherm te zien, kunnen zich lijkt mij onze moeilijkheden uit die dagen practisch niet voorstellen. Het is daarom goed om hier even bij stil te staan, als ode aan die (inmiddels gepensioneerde) werkers van het eerste uur!

Kleurenreportagetrein
Dit overzicht is niet compleet zonder een beschrijving van de eerste kleurenreportagetrein, in feite een mobiele studio-installatie, bestaande uit 2 wagens: een techniek- en een regiewagen, ieder 10 meter lang, met een gewicht van bijna 15 ton per stuk.
De kleurentrein was uitgerust met vier kleurencamera's. De camera's hadden servobediende zoomlenzen en iedere camera had 3 plumbicon opneembuizen, die na splitsing van het licht in het kleurenprisma het RGB-signaal leverden (zie afbeelding in vorige aflevering). De drie afzonderlijke opneemsystemen moesten onderling zorgvuldig worden afgeregeld. Dit gebeurde met behulp van instelorganen op camera-controle-rekken welke in de techniekwagen waren opgesteld.

Na deze voor-instelling konden een of twee beeldtechnici, afhankelijk van de aard van het programma, de kleurencamera's verder bedienen met monoknoppen, waarin een aantal funkties waren gecombineerd.

De camera-controle positie bestond uit 4 zwart-wit en 2 kleurenmonitoren. De hoofdbeeldtechnicus beschikte over een groot aantal instel- en controlemogelijkheden; bij buitenuitzendingen met kunstlicht kon in de tafel zelfs de portabele bedieningslessenaar van de transportabele lichtregelinstallatie worden geplaatst.

Voor iedere camera was 200 meter camerakabel aan boord, terwijl voor elke camera behalve een statief ook een opvouwbare dolly beschikbaar was. De regiewagen bevatte allereerst een regieruimte. De zes zwart-wit preview-monitoren correspondeerden met de zes ingangen van de beeldmenger. Het uitgaande signaal was op een kleurenmonitor zichtbaar. De beeldwisselinstallatie omvatte ook een trucagemenger waarop wij met trots uit 36 verwisselbare patronen konden kiezen (’n lachertje tegenwoordig).

In de achter de regieruimte gelegen geluidsregelkamer was een bijzonder omvangrijke geluidsinstallatie aangebracht, die destijds vrijwel dezelfde mogelijkheden bood als die van onze tv-studio’s in Hilversum. Op de 32 ingangen van de geluidsregeltafel konden 24 microfoons en 3 lijnverbindingen worden aangesloten, 5 ingangen waren beschikbaar voor twee dubbelspoormagnetofoons en/of grammofoon.

Filmtechniek
In Concordia in Bussum stonden twee 35 mm en twee 16 mm kleurenfilmaftasters en een dia-aftaster opgesteld (de dia-aftaster staat anno heden als souvenir bij PAoYG in de shack, hi).
Het filmtransport in voormelde 16 mm filmaftasters was bijzonder revolutionair; via een pneumatisch systeem werd de film namelijk in 1.2 milliseconde zonder risico van beschadiging doorgetrokken. Zowel de dia- als filmmachines waren lichtstip-aftasters, waarin het licht m.b.v. dichroideprisma’s in de drie grondkleuren kon worden omgezet (dichroideprisma’s ook als museumstuk bij PAoYG bezichtbaar).

De ondertitel-installaties voor de programma’s van Nederland 1 en 2 waren in 2 aangrenzende ruimten ondergebracht. Zoals in die tijd gebruikelijk werden ondertitels met een speciale schrijfmachine op standaardkaarten getypt. In een zg. kaartleesapparaat werden de titels via een kleine tv-camera opgenomen, waarna het letterbeeld electrisch in het filmbeeld werd geëtst. Het rafelde soms weleens een beetje, maar wie daar op lette was een kniesoor! (Noot: we schrijven 1967; het zal u duidelijk zijn dat al deze disciplines al sinds jaren inmiddels geheel electronisch via computer geschieden.)

Studiobouw en 2e reportagetrein
Begin 1968 moest men zich beperken tot kleurenprogramma’s welke uitsluitend met behulp van de kleurenreportagetrein in beeld konden worden gebracht. Trein elders op locatie, geen (live) kleurenprogramma vanuit studio mogelijk, wel zwart-wit.

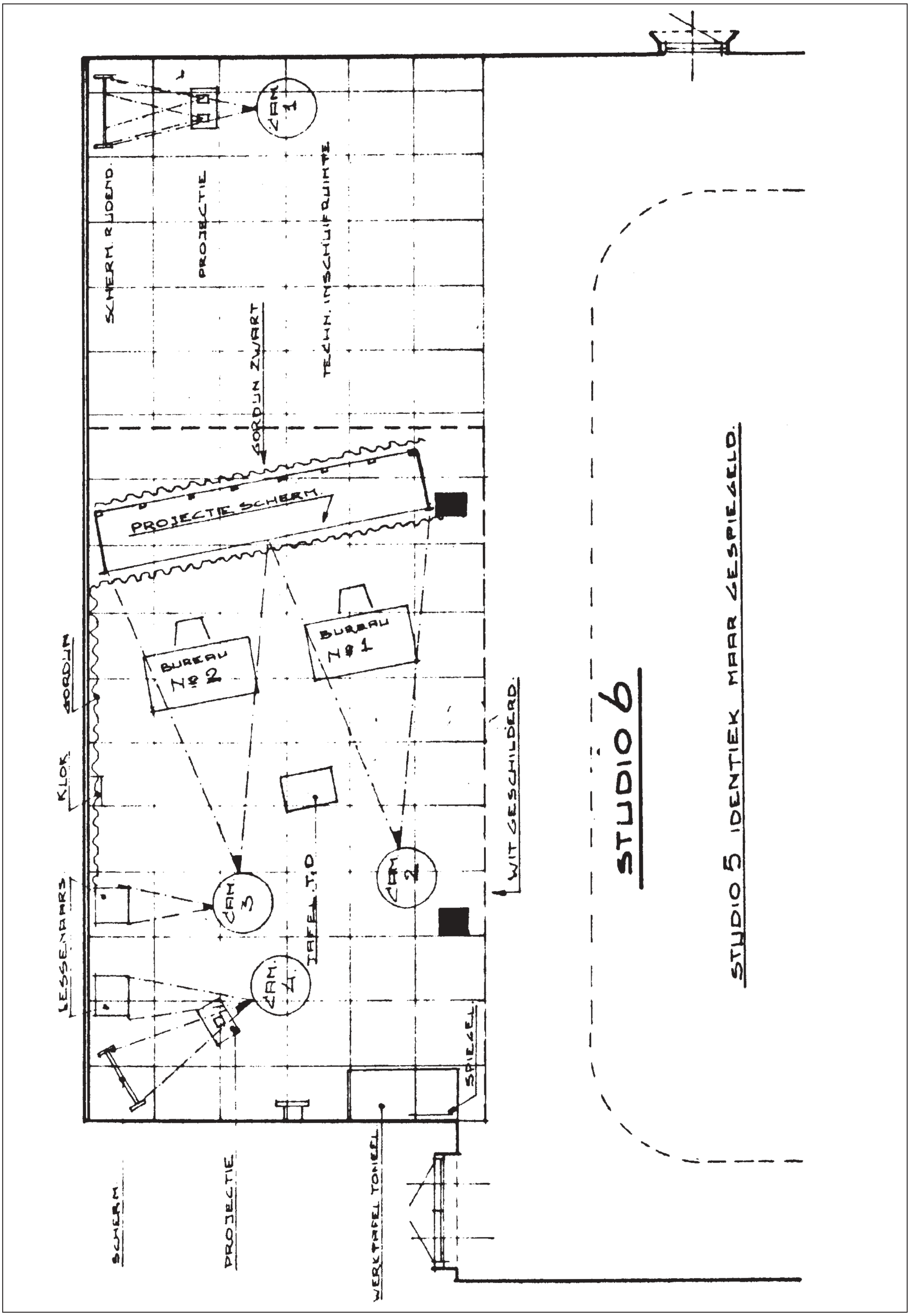
Eind 1968 beschikt het omroepkwartier in Hilversum echter al over twee nieuwe studio’s, in 1969 over een derde en in 1970 over een vierde geheel nieuwe kleurenstudio’s.
Reken maar dat er in die eerste jaren is gewerkt!

Kort daarop wordt trots een 2e kleurenreportagetrein ten doop gehouden; de Apollo-vluchten en het Eurovisie-net zorgen voor een toenemend aantal zenduren, programma’s in zwart-wit raken sterk in de minderheid.

Journaal
In 1970 kreeg het journaal een nieuwe presentatieruimte (studio 5 en 6), compleet met kleurkiezer (chroma-keyer). Dit laatste speciaal daar, toen ook het journaal in kleur werd uitgezonden, zich problemen met ‘achtergrondprojecten’ gingen voordoen. Verder bleek een truc-menger noodzakelijk, daar behalve van ‘achtergrondprojecten’ ook van ‘truc-overgangen’ gebruik werd gemaakt.

Scène-indeling (zie tekening op blz. 144)
Aanwezig waren twee naast elkaar liggende nieuwslezerposities. De achtergrond hiervoor bestond uit een groot projectiescherm (omkaderd) aansluitend op de studiowand. Zowel voor de studiowand als aan het projectiescherm waren gordijnrails bevestigd. Naar believen kon een gordijn in of uit de scène worden getrokken. Verder twee tafels, elk voorzien van een lessenaar voor fotokartons en klaptitelapparaat. Voorts een verrijdbare tafel met 2 Rollei universeel diaprojectoren voor 3 formaten (24 x 36 mm, 4 x 4 cm, 6 x 6 cm), alsmede ’n vaste tafel met Rollei-projector. Voor beide tafels was een projectiescherm beschikbaar. In het bureau van de presentatoren een 21 cm monitor, tussen de presentatie-posities (eveneens op een verrijdbaar tafeltje) een ktv-monitor. Voor algemeen gebruik verder nog een zwart-wit monitor. Achter de projectiewand was een frame geplaatst waarin zich blauwe tl-buizen bevonden. Dit was nodig om de achtergrond van de nieuwslezer op te lichten zodat m.b.v. de chroma-key een andere beeldbron van dezelfde kleurachtergrond kon worden voorzien.

Camera-opstellingen
In de scène stonden zoals u ziet 3 camera’s opgesteld (C2, C3, C4). De 4e camera (C1) kon elders

SCHERM RIJDEND
PROJECTIE
TECHN. INSCHUIFRUIMTE
CAM 1
GORDIJN ZWART
PROJECTIE SCHERM
BUREAU Nº 2
BUREAU Nº 1
GORDIJN
KLOK
LESSENAARS
CAM 3
CAM 4
CAM 2
TAFEL T.O
WIT GESCHILDERD
SPIEGEL
SCHERM
PROJECTIE
WERKTAFEL TONEEL
STUDIO 6
STUDIO 5 IDENTIEK MAAR GESPIEGELD.

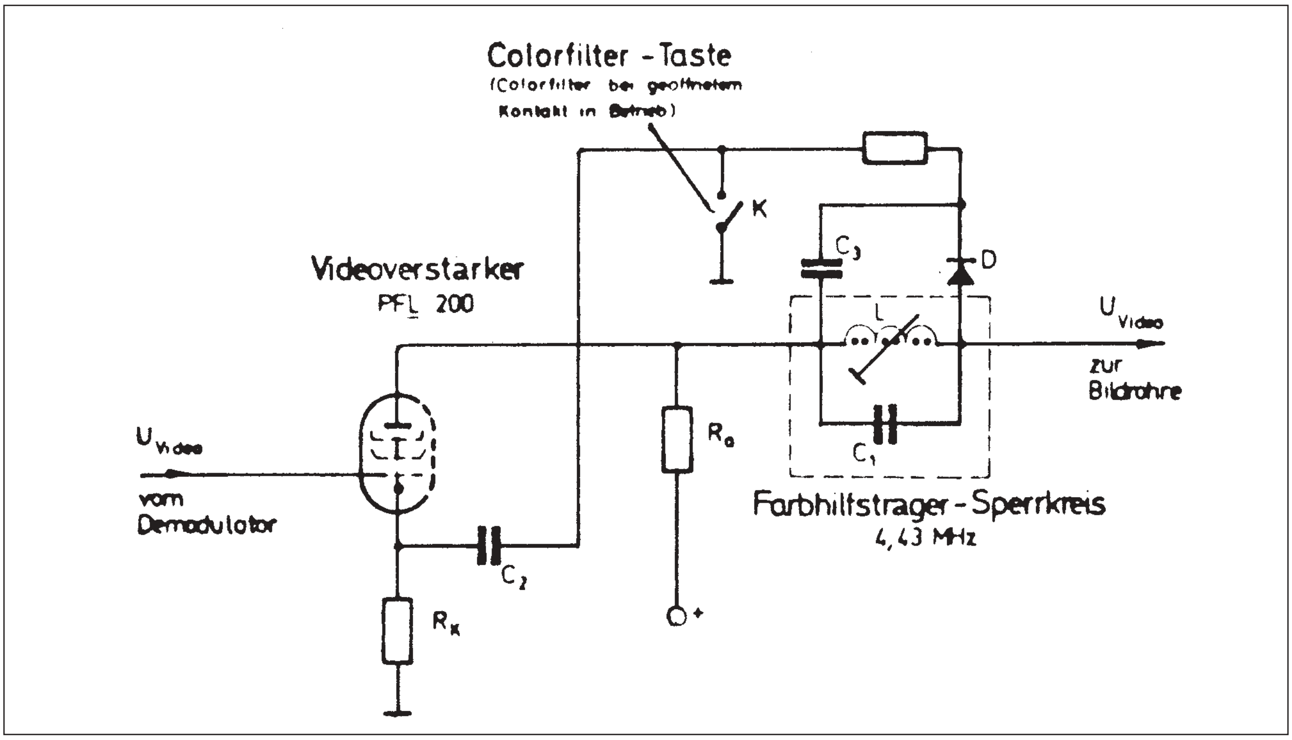
in de studio staan, afhankelijk van de produktie van die dag. Camera 1 werd gebruikt voor de electronische achtergrondprojectie (tafel met 2 diaprojectoren); camera 2 voor nieuwslezerpositie 1, camera 3 voor nieuwslezerpositie 2 alsmede voor foto-lessenaar nr. 1. Camera 4 voor foto-lessenaar nr. 2 èn dia-projector met scherm.

Beeldtechniek
De camera's 2 en 3 konden als normale camera werken of d.m.v. een schakeltoets worden voorzien van een electronische achtergrond. Croma-key overschakelen van de ene camera naar de andere kon destijds niet zonder bijverschijnselen in beeld geschieden! Evenmin van chroma-key naar normaal bedrijf camera; daar werd in die dagen uitdrukkelijk voor gewaarschuwd.
Curieus detail: tijdens de journaaluitzendingen werd de presentatie-ruimte afgeschermd van de studiovloer door middel van gordijnen.
Vanaf 1970 is de presentatie-opstelling diverse malen gewijzigd. Thans beschikt men echter over een eigen volwaardige redaktiestudio en behoeft men zich niet meer d.m.v. een gordijn provisorisch van de overige studiovloer af te scheiden.

3-D
Maart 1982 zijn we in Nederland tijdens een kleurenuitzending nog éénmaal teruggegaan naar het zwart-wit tijdperk d.m.v. een brilletje met een groen en een rood glaasje. Dat was om dieptebeelden oftewel driedimensionale-tv te kunnen zien. Ook al niets nieuws onder de zon, want dat hadden 2 Nederlandse zendamateurs in 1977 m.b.v. een Duboscqkijker (geleend uit de historische collectie van het Rijksfilmarchief) óók al gepresteerd (CQ-PA, okt. 1982). Niemand was echter bereid om kleurenbeelden voor zwart-wit dieptebeelden in te ruilen, en dus is die toepassing maar weer in de kast gestopt. Ik weet echter dat er achter de schermen, zowel op de T.H. als in het Nat. Lab., druk met 'laservision' wordt geëxperimenteerd, dus wie weet 'some time, some day...'

CQ-PA 17/1987

Moiré bij zwart-wit
Veel amateurs hebben om diverse redenen in hun shack nog oude zwart-wit buizenontvangers voor verschillende doeleinden in gebruik. Hoewel in mindere mate als vroeger hebben al deze toestellen bij ontvangst van een kleurenuitzending last van zg. 'moiré'. Deze moiré-storingen worden veroorzaakt door de kleurenhulpdraaggolf die in het video-signaal aanwezig is. Veelal kunnen deze storingen tot een minimum worden teruggebracht door de afstemming een weinig te wijzigen, doch hierdoor wordt dan wel de scherpte van het beeld ongunstig beïnvloed.
Zelf heb ik altijd veel plezier gehad van een filterschakeling die ik in het grijze verleden eens in een uitgave van de 'technischer Nachrichtendienst von Grundig' gevonden heb. In feite betreft het een schakeling die tussen de video-eindbuis en de beeldbuis wordt aangebracht.
Onderstaand het schema voor het geval u het ook eens wilt toepassen. Succes!

TELEVISIE MET STEREO-GELUID

De geschiedenis herhaalt zich. Ook op tv-gebied blijken zendamateurs “number one”. Onderstaand bericht stond in Adformatie van 30 nov. 1978.

Japanse primeur: stereofonische tv

Eind september is voor het eerst in de geschiedenis van Japan een tv-programma uitgezonden met stereofonisch geluid.
Voor de ontvangst van het door twee gescheiden kanalen uitgezonden geluid is vooralsnog een speciale adapter nodig; die kost tussen de 300 en 400 gulden. Toestellen met ingebouwde stereo-ontvanger vergen ongeveer hetzelfde bedrag méér dan een gewone kleurenontvanger.

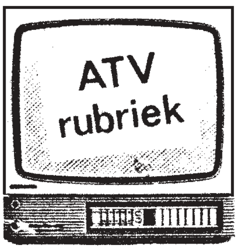
Behalve voor stereofonisch geluid kan het extra geluidskanaal ook dienen voor een tweede taal, zodat bijvoorbeeld films in de originele en een nagesynchroniseerde versie kunnen worden ontvangen.

Frans van Lier

Adformatie: 30 nov. 1978

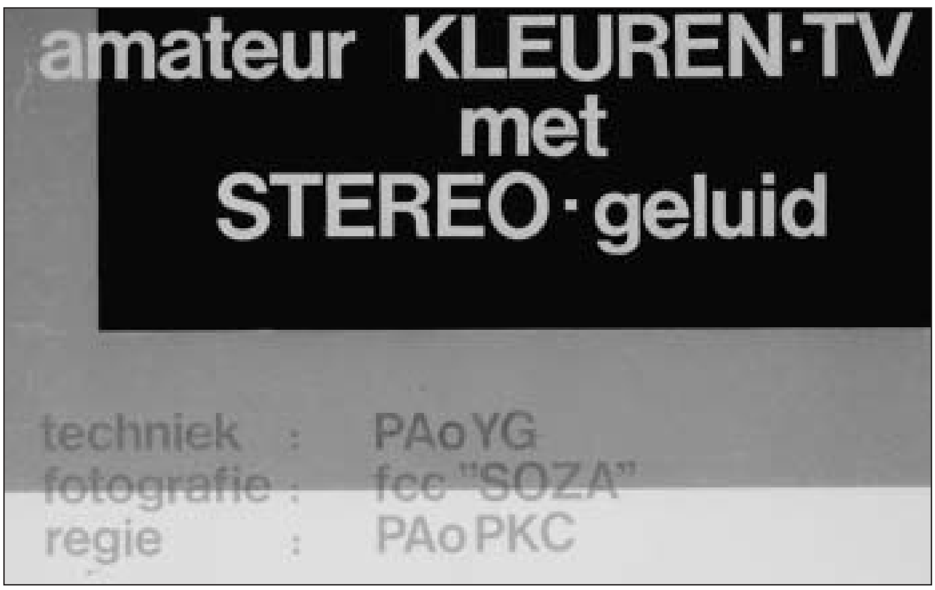
Een jaar eerder verzorgde in het kader van een PK-reünie het duo PAoYG/PAoPKC met officiële toestemming van de PTT (zie volgende bladzijde) reeds een ATV-uitzending met stereo-geluid. Slechts aan weinigen bekend, maar wél echt gebeurd!

In mei vond een experimentele kleuren ATV-uitzending plaats waarvan het bijbehorende geluid in stereo werd verzorgd. De techniek hiervan werd verzorgd door PAoYG en één en ander was mogelijk dankzij de samenwerking met de ‘interdepartementale werkgroep film en foto’. RCD verleende eenmalig toestemming voor het experiment.

De onderstaande foto is een zwart-wit reproduktie van de originele kleurentestkaart.

CQ-PA 30/1977

STAATSBEDRIJF DER POSTERIJEN, TELEGRAFIE EN TELEFONIE

CENTRALE DIRECTIE

KORTENAERKADE 12 – 'S-GRAVENHAGE – TELEX 31111 – POSTGIRO 45100

AAN

de heer J. v. Drunen
Postbus 8651
's-G R A V E N H A G E

Uw kenmerk	Uw brief van	PTT-kenmerk	* Telefoon	Datum
	4-IV-77	8034 RCD	(070) 75 34 27	25 APR. 1977

Bijlagen

* Voor inlichtingen over deze brief

Onderwerp amateur-radiozendmachtiging PAØPKC

Geachte heer,

In antwoord op uw bovenvermeld schrijven en tevens naar aanleiding van het door ons op 18 februari 1977 gevoerde telefoongesprek bevestig ik u hierbij dat geen bezwaren bestaan tegen de uitvoering van het door u geplande experiment.

Het wordt u toegestaan vanuit het pand Hyacinthstraat 13 te Voorschoten een kleuren-amateurtelevisie-uitzending te verzorgen op 13 mei 1977 om 23.30 uur in de 70 cm amateurband. De stereo -geluidsuitzendingen zullen op 2 meter (rechtergeluidskanaal) en 70 cm (linkergeluidskanaal) plaatsvinden.

Het is u voorts toegestaan kleurendia's te tonen met achtergrondmuziek via de geluidskanalen. De roepnaam dient met regelmaat te worden gegeven.

Ik wens u succes toe met uw proefneming.

Hoogachtend,
Het hoofd van de Radiocontroledienst,

R. A. Bussink

TELEGRAMADRESSEN: POSTGEN (Post); GENTEL (Telecommunicatie); RADIOGEN (Radio)

ALGEMEEN TELEFOONNUMMER NATIONAAL (070) 75 91 11
INTERNATIONAAL +31 70 75 91 11

VIDEO

Jan van Drunen was jaren geleden pionier zendamateur. Keek, iets minder lang geleden, via zelfgemaakte beeldontvanger naar de eerste t.v.-uitzendingen van Philips. Volgt de ontwikkelingen op de voet.

Heeft dan ook al weer sinds vier jaar een complete video-recording studio ingericht. In een gebouwtje aan de Loevesteinlaan staan de modernste apparaten temidden van de ouwetjes uit de eerste dagen van radio en t.v.

Van Drunen is dol enthousiast van de video-recorder, die legio mogelijkheden biedt. Hij neemt er bijvoorbeeld alle, voor hem interessante, tv-programma's mee op. Trots laat hij een bandje van de eerste maanlanding zien. “Nu is het al niet zo bijzonder meer, maar het blijft toch een historische uitzending”. Herb Alpert heeft hij ook ingeblikt. “Een machtige band”.

“Jan, gooi er eens een filmpje tussendoor”, roepen ze wel eens van het naast de studio gelegen huis uit, waar de t.v. op dat moment niet veel bijzonders biedt. Zonder enige moeite projecteert Jan dan een ingeblikt filmpje tussen de t.v.-uitzending door. Bioscoop in de huiskamer.
Leuk speelgoed, maar voor Jan van Drunen tevens een heel serieuze hobby. “Ik ben van mening dat de video-recorder de toekomst heeft, alhoewel we nu nog niet in staat zijn het filmbeeld precies zo weer te geven. Deze studio helpt me om bij te blijven, proeven te doen en ervaring te kweken”.

Jan van Drunen achter de knoppen in zijn video-recording-studio

Wat hij er ook wel mee doet: helpen bij de opleiding van jong talent. In de studio worden optredens van aankomend acteurs en zangers op de band vastgelegd. De film wordt weer afgedraaid en de leraar geeft aan de hand van de video-beelden commentaar. Ook een pracht-methode voor mensen, die in het openbaar willen leren spreken.

Jan: “Ze willen maar zo graag, dat ik het commercieel maak, maar deze studio is er alleen voor mijn eigen ervaring. Gewoon, omdat ik bij wil blijven.”

HAAGSCHE COURANT
woensdag 10-2-1971

VRC-STUDIO PAoPKC

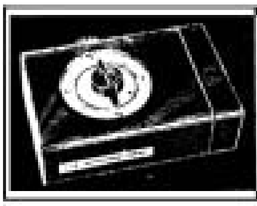

PAoPKC atv-mobiel

VHF-UHF RUBRIEK

SAMENGESTELD DOOR: W. STOLTENBERG, PA-2148
HUNZESTRAAT 98'', AMSTERDAM, TEL. 020-422331

70 CM ATV PAo - G
Terugkomend op de zeer goede condities op 70 cm en hoger van 2 augustus j.l., meldt OM PAoPKC uit 's-Gravenhage, dat om 23.55 door G8GHH, G3EMU en G6AL (QTH Coventry) ATV beelden zijn gezien van PAoJBB, PAoRSH, PAoPKC, PAoHLA en PAoYG, de laatste zelfs in kleur! Helaas waren de kleursingalen van George niet voldoende om in Engeland op video-recording vast te leggen. Tnx fer fb info oPKC.

DRIEDIMENSIONAAL TV-EXPERIMENT

Het heeft mij verwonderd tot op heden nog nergens gelezen te hebben dat het 3-D experiment op 28 februari a.s. in feite een herhaling (of zo u wilt voortzetting) is van eerdere proefnemingen op dit gebied. E.e.a. wordt door 2 Duitse Superintendants, hierin ijverig bijgestaan door onze eigen NOS, voorgesteld alsof e.e.a. iets geheel nieuws is. Dat dagbladjournalisten daar met vette head-lines op anticiperen is hun niet kwalijk te nemen (weten zij veel), maar waarom weerlegt de vakpers voormelde poespas niet? Ik kan mij herinneren circa 5 jaar geleden iets dergelijks reeds te hebben aanschouwd (de voor alle huisgenoten benodigde zelfgemaakte brillen bezit ik nog, zodat ik ze thans niet behoef te kopen). Het zal ongeveer tezelfder tijd geweest zijn dat PAoYG mij benaderde om een 3-D uitzending van hem te bekijken en hierover rapport uit te brengen. Het geheel was door de depolarisatie in zwart-wit, hetgeen waarschijnlijk ook de reden van de NOS is geweest om er mee te stoppen, want wie is nu bereid om zijn kleurenbeeld op te geven voor een 3-D zwart-wit beeld!
Later, tijdens onze stereo-geluidsuitzendingen, heeft PAoYG het echter gepresteerd om óók 3-D *kleuren* beelden te vertonen. We gebruikten hiervoor uit *mijn* museale collectie de kleurenplaatjes van een oude stereokijker van Duboscq (zo'n mooi mahoniehouten kastje compleet met melkglas en spiegeltje voor lichtinval, van onder voorzien van een sierlijk houten handvat; u ziet ze soms nog weleens bij een opticien als pronkstuk in een glazen kastje!).
Als je nu maar dicht genoeg er mee naar het scherm ging of bijv. een stukje karton tussen je ogen hield, kon je de 2 kleurdeelbeelden als één geheel zien. We zijn echter met deze proeven gestopt omdat het niet prettig is; je werd er scheel van op den duur! Als kamera had George (PAoYG) eenzelfde stereokijker, zij het van iets robuustere uitvoering, namelijk van ijzer en koper, en had daar 2 kamera's aan gekoppeld. Hoe gebrekkig (zowel mechanisch als elektrisch) onze proefneming van enige jaren geleden ook geweest moge zijn, aan de voormalige NIROM-technicus*), George de Bruin (PAoYG), komt m.i. de eer toe als eerste amateur 3-D *kleuren* beelden te hebben uitgezonden.

*) Ned.-Indische Radio Omroep

J.E.M. van Drunen
secr. PK-Comité

CQ-PA okt/1982

☆ ☆ ☆

Vrijdag 20 Jan. berichtte PAoPKC via de technische rubriek van PAoAA over de introductie van het nieuwe 8mm videosysteem. Hoewel in feite geen DX-nieuws, acht ik deze ontwikkeling toch dermate belangrijk dat ik bij wijze van uitzondering er hierbij graag wat ruimte vrij maak. Zoals U ziet loont het de moeite om regelmatig naar PAoAA te luisteren!

8 mm VIDEO
Regelmatig hebben we hierover in de afgelopen jaren kunnen lezen, vooral i.v.m. de nieuwe CCD-camera van Sony (waarin geen opname-buis meer zit, maar een chip) en welke camera thans gebruikt gaat worden voor het nieuw 8mm video-systeem.

Onze bloedeigen Philips heeft in het verleden al eens een dergelijk laboratorium model getoond, maar zoals het gewoonlijk gaat: waar er 2 vechten om één been, loopt een derde er mee heen!

Resoluut heeft KODAK (de amerikaanse fabriek van het bekende gele filmrolletje die met lede ogen aanzag dat stééds meer mensen van foto op video overstappen, zich op 8 mm video gestort. Een video-camera gevuld met magneetband ter grootte van een geluidscassette.

In April begint hiervoor in Nederland een reclamecampagne via diverse bladen en in het najaar via de Ster. “KODAKVISION” heet het officieel in Amerika, maar de flegmatieke amerikanen hebben er inmiddels al een eigen naam aan gegeven, t.w. CAM-CORDER, samenvoeging van camera en recorder.

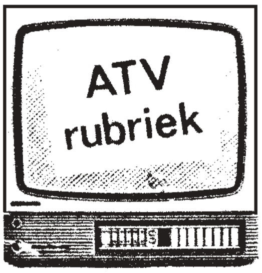
KODAK, die hiervoor niet over een eigen industrie beschikt - laat het geheel bij Matsushita in Japan vervaardigen; de casettes gevuld met een “high density” magneetlaag (van bijna puur metaal) worden voor Kodak bij TDK vervaardigd.

Nikkelcadmium-accu's geven de camera een constante opnametijd van één uur; op de casette zelf kan na bijlading in totaal 1 1/2 uur worden opgenomen.

Voorts is de “camcorder” voorzien van allerlei gemakken als 5x versneld heen en weer spoelen, snelzoektoets - waarmee de laatste 4 seconden van een opname kunnen worden getoond - automatisch diafragma en wit balans regeling. Prijs op dit moment in Amerika $ 2000; in Europa volgens een KODAK woordvoerder in Utrecht vermoedelijk ƒ 6.000,- echter geheel compleet, t.w. camera plus camerahouder waarin afstemeenheid (de z.g. timer-tuner).

Verder komt KODAK dit najaar op de PHOTOKINA in Keulen met een systeem voor het bekijken van stilstaande beelden via uw TV, gebaseerd op enkele jaren geleden door SONY weliswaar “geintroduceerde” maar nimmer “geproduceerde” mavica video foto camera. Ook hierin is een chip toegepast met 384 verticale en 390 horizontale beeldelementen.
Prijs van de video-foto-camera is ƒ 2750,-.

DX-nieuws 20 Jan. 1984

UNIEK EXPERIMENT VAN HAAGSE ZENDAMATEURS

Zaterdag 29 april zal om half elf 's avonds via ATV een dia-klankbeeld worden uitgezonden voorzien van quadrofonisch geluid. Diverse amateurs van VRZA en VERON werken hieraan mee; voor zover ons bekend is dit zelfs de eerste kleuren-televisie-uitzending in Europa, welke is voorzien van quadrofonisch geluid, wellicht zelfs in de gehele wereld.
De primeur van deze amateur-televisie-uitzending vindt plaats op 70 cm, de vier bijbehorende geluidskanalen zijn te beluisteren in de 2 meterband. De meeste hams beschikken wel over een portable en vaste set, zodat per groep minimaal 2 hams hun gezamenlijke apparatuur zullen moeten inzetten.
Ten behoeve van de Haagse D-amateurs zal ook op een D-kanaal worden uitgezonden.
De frequenties welke hiervoor worden gebruikt zijn als volgt:

beeld	: 70 cm	frequenties:	rechtsvoor	: 144.80 MC
antenne	: rondstraler		linksvoor	: 145 MC
geluid	: verticaal gepolariseerd		rechtsachter	: 145.400 MC
			linksachter	: 145.750 MC

Solist in deze uitzending is o.a. de bekende zendamateur PAoAO.
Plaats van handeling: Congresgebouw in Den Haag (de Haagse omzetter zal gedurende deze proefneming enige tijd niet in de lucht zijn). Het geheel vindt plaats in het kader van het voor-programma van de komende PK-reunie onder de call **PAoPKC/A.**
Na afloop van het experiment komt het controle-station PAoHLA (zelf ook een oud-PK) in de lucht op 145.400 voor het in ontvangst nemen van rapporten.
Wij wensen de betreffende zendamateurs veel succes met deze (wereld)primeur!!

Verder geven de oud-PK's dit jaar voor het eerst een certificaat uit dat óók voor PA's, luisterstations en buitenlandse amateurs te behalen is.
Nadere gegevens hieromtrent volgen in CQ-PA.

CQ-PA, 17/1978

Beeldschermfoto gemaakt in Rotterdam bij aanvang Quadro-uitzending.

STAATSBEDRIJF DER POSTERIJEN, TELEGRAFIE EN TELEFONIE

CENTRALE DIRECTIE

KORTENAERKADE 12 – 'S-GRAVENHAGE – TELEX 31111 – POSTGIRO 45100

AAN

de heer J. van Drunen
Postbus 45651
2504 BB 's-GRAVENHAGE

Uw kenmerk	Uw brief van	PTT-kenmerk	* Telefoon	Datum
	26-I-78	3901 RCD	(070) 75 34 27	30 JAN 1978

Bijlagen

* Voor inlichtingen over deze brief

Onderwerp amateur-radiozendmachtiging PAØPKC

Geachte heer Van Drunen,

Ten antwoord op uw bovenvermelde brief deel ik u mede, dat er geen bezwaren bestaan tegen de uitvoering van het door u geplande experiment.

Het wordt u toegestaan om vanuit het perceel Churchillplein 10 te 's-Gravenhage een kleuren amateurtelevisie-uitzending te verzorgen op 29 april 1978 van 22.30 tot 23.15 uur in de 70 cm amateurband. Het te produceren geluid mag quadrafonisch worden uitgezonden.

Het is u voorts toegestaan kleurendia's te tonen met achtergrondgeluid via de geluidskanalen.
De roepnaam PAØPKC/A dient met regelmaat te worden gegeven.

Ik wens u succes met uw proefneming.

Hoogachtend,
Het hoofd van de Radiocontroledienst,
Namens deze,

R.A. Bussink

TELEGRAMADRESSEN: POSTGEN (Post); GENTEL (Telecommunicatie); RADIOGEN (Radio)

ALGEMEEN TELEFOONNUMMER NATIONAAL (070) 75 91 11
INTERNATIONAAL +31 70 75 91 11

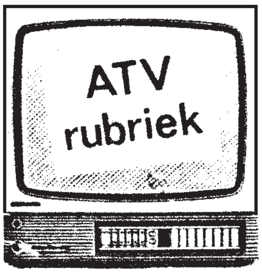
Uniek experiment zendamateurs

Onlangs vond in het Schak-gebouw (Stichting centrum voor haagsche amateur kunstbeoefening) aan de Haagse Raamstraat een quadrofonische muziekopname plaats, welke als achtergrond moet dienen voor een diaklankbeeld dat op 29 april des avonds omstreeks 23.00 uur wordt uitgezonden.

Diverse amateurs van VERON en VRZA, welke in dit gebouw een eigen technische ruimte hebben, werken hieraan mee. Voor zover bekend is dit de eerste kleurentelevisie-uitzending in Europa welke is voorzien van quadrofonisch geluid, wellicht zelfs in de gehele wereld. De primeur van deze amateurtelevisie-uitzending is te zien op kanaal 17, de vier bijbehorende geluidskanalen zijn te beluisteren op de 2-meterband.
Televisiekijkers in het bezit van een kleurentelevisieontvanger kunnen door juist onder kanaal 21 af te stemmen met behulp van hun 2e net-antenne deze beelden óók ontvangen (vooropgesteld dat de antenne in de goede richting staat).

Het geluid is wat moeilijker, daar dit alleen te ontvangen is op zg. wereldontvangers (dit zijn ontvangers waarop doorgaans ook de politie, scheep- en luchtvaartband zit).
Solist in deze uitzending is de heer J. Bouman (zelf een verwoed zendamateur); de identificatieletters welke voor deze uitzending worden gebruikt zijn PAoPKC/A.

Haagsche Courant 20-4-1978

Allereerst nog wat info van PAoPKC over het verlopen van de ATV-uitzending met quadrofonisch geluid op 2 m.
De kleuren-ATV-uitzending was in de randstad goed te ontvangen (alhoewel, ondanks de hoogte van de antenne, hier en daar sterke reflecties in het beeld voorkwamen). Ook buiten het bedoelde gebied was de zender nog goed te zien (Amsterdam 15%, Rotterdam 60%, Ridderkerk 40% en bij mij op een draaibare UHF antenne 50/50).
Als antenne diende een halo(tje) geplaatst op de toren van het Nederlandse-Congresgebouw. Zie de foto.
De constructeur van het antennetje (PAoJTW) staat hier op het dak van de locatie in Den Haag. Foto 2 is een close-up van “het antennetje ter grootte van een schoteltje”.

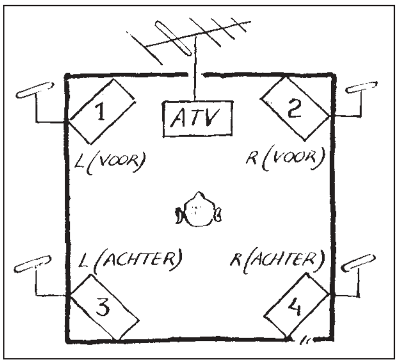
Best 73's, Willem PE1BZH

CQ-PA 35/1978

Wat te doen?

Schema: ATV-opstelling
blz. 12, PK-jaarboek 1978

De stereofonische recorder wordt verbonden met 4 geluidzenders

de home-made beelzender

GROOT GUINNESS RECORD BOEK

Oorkonde

De Guinness redaktie voor Nederland en België, een afdeling van uitgeverij Kosmos te Utrecht, verklaart hierbij dat

Nederland

Met quadrofonisch geluid De eerste Nederlandse amateur-kleurentelevisie-uitzending met quadrofonisch geluid werd op 29 april 1978 verzorgd door J.E.M. van Drunen uit Den Haag. De uitzending van het dia-klankbeeld met quadrofonisch geluid was te zien op kanaal 17 en vond plaats vanuit het Nederlands Congresgebouw in Den Haag. De vier geluidskanalen waren te beluisteren op de 2-meterband (PAoPKC/A).

hét record!

testbeeld op z/w monitor

40 JAAR VRZA
35 JAAR VIDEO-REGISTRATIE

J. van Drunen PAoPKC

Periode 1951-1956
De makers van de VRZA-jubileumvideo zullen - evenmin als dit aan ondergetekende t.b.v. een video-produktie voor het PK-Archief is gelukt - beelden op video uit deze periode aangeleverd hebben gekregen. Zo staat bijvoorbeeld het origineel materiaal van PAoJWU voor de microfoon van PAoVRZ/A (destijds uitgezonden in van Gewest tot Gewest) in het archief van uw scribent nog uitsluitend op filmmateriaal.
Het is dit jaar namelijk 35 jaar geleden dat het mogelijk werd om televisiebeelden op magneetband op te nemen. Eigenlijk 36 jaar, want in 1955 introduceerde de BBC de eerste longitudinale videorecorder, genaamd VERA.
VERA (Vision Electronic Recording Apparatus) was echter géén succes; want er kon wel een tv-programma mee worden opgenomen, maar het systeem verslond maar liefst 20 km (ja, u leest het goed: twintig kilometer) band per uur! Reden waarom NTS en RVD in die jaren nog maar even zijn doorgegaan met tele-recording (tv-beelden filmen vanaf een beeldbuis voor archiefdoeleinden).

De eerste practische videorecorder
De eerste practische videorecorder werd in 1956 door American Ampex Corporation (oprichter Alexander M. Poniatoff) uitgebracht. Deze re-

H. Lindsay, project-ontwikkelaar (links) en A. Poniatoff, Ampex-directeur (rechts) met de eerste practische magneetbandrecorder type Ampex-200.

corder (een uitvinding van Ampex-employé Charles Ginsberg) omzeilde het probleem van hoge bandsnelheid (en het inherent hieraan verbonden kilometer bandgebruik) door een systeem van roterende koppen (transverse scan of quadsysteem). In feite hebben, zoals bij de meeste uitvindingen, meerdere personen hieraan gewerkt, w.o. Ray M. Dolby (later bekend geworden door zijn ruisonderdrukkingssysteem) en niet te vergeten de crew van het 3-M laboratorium.

Bandontwikkeling
Een nauwe samenwerking tussen Ampex en 3-M leidt in 1956 tot de produktie van de eerste (commerciële) magnetische videoband: Scotch 179, een 2-inch band. Het 2-inch formaat heeft het tot aan de komst van de kleurentelevisie uitgehouden, daarna kwam het 1-inch B-formaat, gevolgd door 1-inch C-formaat.
Tape-formaten kwamen en gingen. Analoog aan de professionele ontwikkeling voor de omroep vond - gebaseerd op hetzelfde grondbeginsel - toepassing hiervan in huiskamerapparaten plaats. Uit het helical-scan systeem (een verwijzing naar de manier waarop het oppervlak van de magneetband door videokoppen wordt afgetast) ontwikkelden zich later cassette-systemen als VCR/VCC (Philips N-1500, N-1700 en V-2000), VHS, Beta, U-matic plus nog een handvol systemen welke ik hier verder niet zal vermelden omdat deze slechts kort hebben bestaan. In mijn archief staan echter 3 planken vol met diverse soorten tape-cassettes (cq spoelen) welke ooit zijn uitgebracht.
De kwaliteit van nieuwe tape is in de loop der jaren steeds beter geworden; het tape-verbruik daarentegen steeds minder. Anders gezegd: betere beeldkwaliteit, minder tape-dikte en toch (in sommige gevallen zelfs méér) opnametijd.

Hetzelfde geldt voor audio-tape. Vergelijk de huidige Compact-Cassettes maar eens met die van 25 jaar geleden (die waren nog op papierbasis). Het grootst is het verschil tussen Compact-Cassette en DAT-cassette; niet alleen v.w.b. kwaliteit, maar ook t.a.v. (wederom) afmeting en tape-verbruik.
In het algemeen kan men stellen dat zowel bij video als audio de ontwikkeling van betere tape

een hogere prioriteit genoten heeft, als die van de apparatuur zelf.
Bandeigenschappen worden namelijk eerder aangetast door stof, temperatuur, wrijving, trekkracht, luchtvochtigheid, extern magnetisme, etc. Voorts is tape-kwaliteit sterk afhankelijk van de wijze waarop het transport is verricht, behandeld, opgeslagen, enzovoorts. M.i. is het succes van de huidige registratie-kwaliteit dan ook in de eerste plaats te danken aan steeds betere ‘software’ (=tape) en in de tweede plaats pas aan de ‘hardware’ (=apparatuur).

Op ‘hardware-gebied’ was feitelijk alleen het idee om luminantie en chrominantie-signaal afzonderlijk te registreren (waardoor tal van standaard en PAL-storingen vermeden konden worden) opmerkelijk!

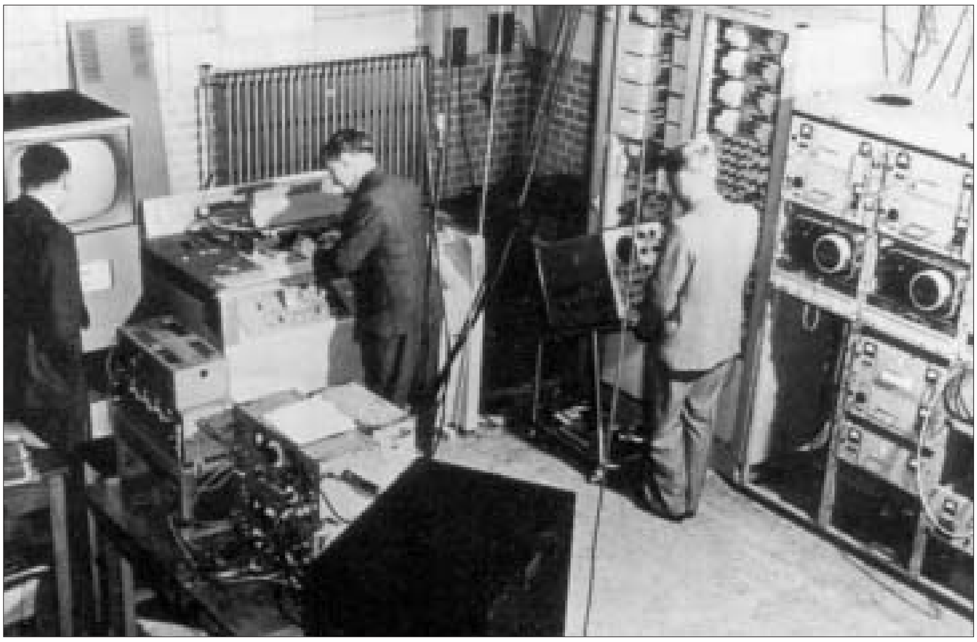
Laatste voorbeeld: digitale registratie op D-1 en D-2 formaat is eigenlijk ook eerst pas goed mogelijk geworden na ontwikkeling van nieuwe high-density metal-tape.

Levensduur
Nieuwe tape-soorten worden - in combinatie met recorders - tegenwoordig m.i. vaak (te) snel geannonceerd (vermoedelijk om de concurrent voor te zijn en het eigen marktaandeel te vergroten). De top van magneetbandperfectie is (v.w.b. video-gebruik) thans echter wel zo'n beetje bereikt. Men kan op dit punt namelijk niet voorzichtig genoeg zijn, er kan onmogelijk voldoende praktijk-ervaring mee zijn opgedaan.

Versnelde laboratorium-proeven wijken maar al te vaak helaas erg van het praktijk-gebruik af (vide hetgeen ik hierboven reeds geschreven heb over temperatuur, opslag, doordrukken pulsen op voor- resp. achterliggende windingen, etc.). Reden waarom officiële diensten in Nederland nog steeds liever op 1-inch formaat oxyde-tape i.p.v. op moderne metal-tape archiveren.

Nostalgie
En omdat dit artikel geschreven is in het kader 1951-1991 ter afsluiting hierbij nog wat historische gegevens:

Time-delay center
De eerste Ampex video-recorder (type VRX-1000) was aanvankelijk alleen bedoeld om het tijdverschil tussen de Amerikaanse Oost- en West-kust te overbruggen. Aan creatieve inzet (bijv. voor het maken van een programma) werd in 1956 (nog) niet gedacht. De eerste 16 stuks

Videorecorder Ampex type 1000 met Scotch 179 band, gefotografeerd in het BBC Research Center Kingswood Warren.

Afbeelding van de eerste historische tape-uitzending ‘Douglas Edwards and the News’ dd. 30-11-1956. CBS-televisie in Hollywoord (zie foto) geeft via time-delay centers het programma 3 uur later weer aan de West-kust.

hiervan zijn door CBS gekocht voor inrichting van z.g. ‘time-delay centers’ in Chicago, Denver, Los Angeles c.s. De bedrijfsleiding van Ampex schatte bij aanvang dat men in vijf jaar ongeveer 100 studio-apparaten (kosten 75.000 dollar per stuk) over de gehele wereld zou verkopen. Het werden er 14.000 in vijf en twintig jaar!

Splicing-systeem
Het gebrek aan montage-mogelijkheden werd door iedereen in het begin direct als een groot nadeel gevoeld. Waarom kon de tape van een geluids-recorder wel, en die van een video-recorder niet worden geplakt? Het antwoord heb ik u hierboven reeds gegeven; het verschil zit hem in de longitudinale en transverse scan (stilstaande/roterende aftasting).
Derhalve werd aan het eind van de jaren 50 een splicing-systeem ontwikkeld waarbij de videoband in een oplossing van carbonyl ijzer werd gedoopt waarmee video-sporen en edit-pulsen zichtbaar gemaakt konden worden.
Er werd een soort ‘plakblok’ ontwikkeld (plakpers zouden we in de filmwereld zeggen) waarbij het - zij het moeizaam - mogelijk was om lassen te maken; en dit (let wel) bij een spoorbreedte van slechts 10 mil bij een onderlinge afstand van 5 mil. Uiteindelijk lukte het niet alleen met een scheermesje in de 5 mil te snijden; maar door het zichtbaar maken van alle tracks ook in verticale intervals.
Kort hierop werd ‘edit pulsing’ uitgevonden, waardoor scene-overgangen gemakkelijker konden worden teruggevonden.
In 1958 bouwt Ampex bij alle studio-machines standaard een tape-splicer in, bij aflevering keurig voorzien van een rolletje splicing-tape (ja, nu lachen we erom, maar toen waren we er blij mee).

Koppen-opslag
De eerste proto-types van de VRS-1000 waren niet voorzien van een automatische servo voor positionering van de koppenpenetratie (controltrack). Derhalve werden van belangrijke programma's bij de RVD (staatsbezoeken bijvoorbeeld) niet alleen de banden maar ook vaak de koppen hiervan opgeslagen, zodat men er zeker van kon zijn dat deze altijd weer konden worden afgespeeld. Goede oude tijd!!!

Verdere ontwikkelingen
In 1960 werd de ‘mechanische’ montage achterhaald door ‘elektronische’ montage, in 1962 gevolgd door frame voor frame animatie, in 1970 door EBU (SMPTE) time-code.

Laatste (audio) nieuwtje
Philips heeft onlangs een nieuw digitaal audio cassette-systeem ontwikkeld (genaamd DCC). Basis van het systeem is een geheel nieuwe revolutionaire coderingstechniek, waarvan de geluidkwaliteit gelijk is aan die van een CD. Er wordt gebruik gemaakt van bestaande Compact-Cassette techniek (standaard-tape; geen metal dus). DCC-spelers zijn convertibel; hetgeen betekent dat u naast DCC-cassettes óók uw bestaande CC-cassettes kunt afspelen. Er zijn DCC-spelers in drie uitvoeringen: stationair, portabel en mobiel; de keus is aan u!

Epiloog
Wat 'n verschil met vroeger.
Toen moesten we om de oprichting van de VRZA luister bij te zetten een zware draaitafel, eigenbouw basreflexkast en dito versterker meezeulen. Later hadden we een Webster draadrecorder (made USA) waarvoor we echter altijd een grote zware 110/220 verhuistrafo moesten meesjouwen.
Die Webster had het voordeel dat je er niet alleen voor aanvang en tijdens de pauze van een vergadering een (vooraf van schellakplaten thuis opgenomen) muziekprogramma mee kon weergeven; maar er ter plaatse ook sprekers mee kon registreren. Ik heb als notulist in die dagen veel plezier van die Webster gehad (het torsen van de verhuistrafo liet ik wijselijk aan anderen over).
Als de opname/weergave draad brak, knoopte je hem gewoon met een zeemansknoop weer aan elkaar; maar het is mij óók weleens overkomen bij het uitwerken van notulen dat de keurige spoelwindingen plotseling in een kluwen veranderde! Wat ik toen bij het uit elkaar halen van zo'n draadkluwen allemaal heb uitgebruld durf ik zelfs na 40 jaar niet te vertellen. Volgens mijn ouders moet het echter - zonder buizenversterker - zelfs vijf straten ver te horen zij geweest (hi)!

Opmerking
Zie ook ‘62 jaar televisie in Nederland’ en artikel ‘20 jaar kleurentelevisie in Nederland’ van dezelfde auteur in resp. CQ-PA 10-1-1986 en CQ-PA 16/17 van augustus 1987.

Redaktie CQ-PA

Bovenstaand artikel van Jan PAoPKC is reeds sedert september '91 in ons bezit, doch kon wegens plaatsgebrek niet eerder worden geplaatst.
Bob PAoCWS, hoofdredacteur CQ-PA.

(vervolg 40 jaar VRZA/35 jaar video-registratie)

PA1RVD (ondergebracht in het av-archief van de RVD).

boven: situatie 1970
onder: situatie 1985

FILOSOFIE VAN EEN 40 JAAR OUD DOSSIER

PAoPKC

Dat archivaris géén uitgesproken saai vak is (zoals sommigen weleens beweren) bewijst het volgende:
Onlangs stootte ik bij het bestuderen van 40 jaar oude kamerstukken op het volgende:
Het is begin 1951; parlement en kamer debatteren hevig over de invoering van televisie. Meerderheid der sprekers is tegen, de geachte 'oppositionele' afgevaardigden vinden televisie zondig, vulgair, etc. Minder conservatieve kamerleden daarentegen zijn van oordeel dat televisie ook cultuurverrijkend kan werken, maar vinden in deze weinig bijval.

Ons aller PTT wacht de uitkomst van het debat (waarvan eerst na enige weken de uitslag wordt verwacht; gezien niet alleen de 2e maar ook de 1e kamer zich er nog over moet uitspreken) echter niet af en bestelt op begrotingsartikel 'onderhoud zenderpark' bij een firma in Duitsland materiaal voor een tv-uitzendtoren. Het materieel wordt sectorsgewijs in het geheim per rijnaak ingevoerd; edoch een slimme journalist ziet en fotografeert een en ander.
Gevolg: couranten-artikel met grote kop: 'kabinet heeft PTT reeds stiekum toestemming gegeven'; gevolgd door de meest fantastische verhalen van eveneens haastig richting Lopik getogen collega's van soortgelijke bladen.

Als ik het dossier met de door de knipseldienst van de RVD keurig op datum gesorteerde couranten-excerpten verder doorneem, blijkt dat het kabinet zich op dat moment in een knap lastig parket bevindt.

En dat alles omdat ons aller PTT slechts vooruitstrevend schijnt te hebben gedacht: komt het voorstel er door, verwacht men van ons dat we het ook meteen waarmaken!
Een typisch *praktijk*-geval, waarin PTT zich op een toekomstig veronderstelde praktijk, alleen maar *praktisch* vooraf wilde instellen.

Dit laatste komt wel meer voor: Denk maar eens aan de citizen-band, waar om hierop te werken sinds kort óók geen speciale toestemming meer voor nodig is.

En wat uw eigen qso's betreft is het sedert enige jaren ook niet meer verplicht deze in uw logboek te noteren. Al blijft het laatste in tegenstelling tot bovenstaande naar mijn mening *wèl* aanbevelenswaardig, al was het alleen maar omdat het in de *praktijk* zo *practisch* is!

CQ-PA 3/1992

Ook dit artikel is zoals u zult begrijpen in 1991 wegens gebrek aan plaatsruimte blijven liggen.
B. Hendriks PAoCWS, redactie CQ-PA

De zendmast waar in het artikel sprake van is. Vlnr: top, midden, voet met koperen feeders, controle-tafel in houten barak. De feeders bestonden uit een koperen mantelbuis waarin een koperen buis van kleinere diameter was aangebracht. Binnenste buis werd tov buitenbuis dmv perslucht en fiberringen centrisch tov elkaar gehouden.
De operator was blij als de uitzending erop zat. Het eerste wat hij deed was de persluchtgenerator afzetten! Toen de techniek het mogelijk maakte zijn onmiddellijk Rohde en Schwartz antennekabels aangebracht!

Het laatste decennium is ‘video’ flink in opmars. Dat geldt met name de ‘videografie’ oftewel het (amateur) filmen met videokamera.
De ontwikkeling werd en wordt met veel heisa gepropageerd. In reklameteksten schroomt men niet om zelfs te praten over digitale technieken. Het enige digitale is de teller. De videoregistratie is nog gewoon analoog op een magnetische band van hetzelfde principe als de geluidsband. In veel opzichten vergelijkbaar met de kassettetechniek van de audio-kassette, met dit verschil dat de kop ronddraait.

In de race om de volksgunst is jarenlang gepropageerd (en doet men dat nog steeds) de ‘ouderwetse’ 8 mm-films op video over te zetten en super 8 filmkamera en projektor maar weg te doen en te vervangen door videocamcorders en videokassettes. In mijn ogen overdreven reklame. Qua kosten waar, maar qua technische mogelijkheden, scherpte en kleur beslist onwaar.

Super 8 smalfilm en video hebben gemeen, dat het beeld wordt geregistreerd op een ‘beelddrager’ en een ‘laagdrager’. De laagdrager is de (kunststof) film, die voor beide systemen in principe hetzelfde is. Het verschil zit in de beelddrager. De super 8 heeft een fotografische emulsie als beelddrager, zoals ook voor gewone fotografie wordt gebruikt. In reklameteksten vaak afgedaan als ‘ouderwetse analoge techniek’. Voor video bestaat de beelddrager uit een magnetische laag, die tevens wordt gebruikt voor geluidsregistratie. Veel video-recorders worden aangeduid met de kwalifikatie ‘Hifi’, hetgeen er op duidt dat die video-rekorders ook kunnen worden gebruikt voor geluidsopnamen met Hifi-kwaliteit. Net zoals geluid op analoge wijze wordt omgezet in magnetisme, wordt bij video ook het beeld omgezet in magnetisme. Dat kost alleen wat meer moeite. Nu is van audiobanden bekend, dat het magnetisme problemen kan geven. Reden waarom audiotape regelmatig wordt getest in vakbladen en door konsumentenorganisaties. Bekende problemen zijn de ‘drops-outs’ (slechte plekken, die niet kunnen worden gemagnetiseerd), de ‘overspraak’ en de ‘doordrukgevoeligheid’. Onder dat laatste verstaat men de gevoeligheid van de magnetische laag, die bij het opwikkelen een sterk signaal kan doorgeven naar de laag vóór en achter de wikkeling. Dit uit zich in ‘echo's’ in de muziek.

Als die verschijnselen zich bij audio-tape voordoen, kan men verwachten, dat die zich ook bij de video-tape zullen voordoen. En dat doen ze dan ook.

Van audio-tape is ook bekend, dat, als gevolg van dat magnetisme, het geluid na enige jaren afneemt. Niet alleen neemt het magnetisme als geheel af, maar ook door de doordrukgevoeligheid wordt het magnetisme verstoord.

Tenslotte zullen bij regelmatig afspelen ook de koppen van het deck door hun eigen magnetisme voor een afname van de geluidskwaliteit zorgen. Logischerwijs zal dat ook gebeuren bij video-tape. En dat betekent dan, dat de houdbaarheid van video-beelden beperkt is. Smalfilm daarentegen is onbeperkt houdbaar. Hoogstens zal de kleur (intensiteit) na enige tijd afnemen. Er zijn echter films (met name kodachrome) die een garantie van *100 jaar* geven. Met andere woorden, fotografische emulsies bieden *archiefkwaliteit*. De foto/film-wereld heeft dat altijd volgehouden, ook tijdens de heftigste digitale video-debatten.

Onlangs werd dit punt aktueel, toen het Nederlands Omroep Bedrijf (u weet wel, de facilitaire afdeling van de NOS), aankondigde dat veel video-banden als verloren moesten worden beschouwd. De oorzaken zijn hierboven al aangegeven.
O ironie, wat zegt het NOB nu? Om video-beelden van nieuwsreportages, dokumentaires en dergelijke te kunnen archiveren moeten ze worden overgezet op ... fotografische emulsies! Wat jammer voor al die smalfilmers die op video zijn overgegaan en hun oude films op video hebben laten overzetten. Moeten ze hun video-tapes weer laten overzetten op film en ook weer een filmprojektor aanschaffen?

Pas als beeld- en geluidsreproduktie *echt* digitaal zijn en een goed medium (drager) met archiefkwaliteit is gevonden, zal de analoge techniek kunnen worden afgeschaft.
CD's dus, zoals door mij voorspeld in de laatste alinea van mijn artikel ‘op de scheidslijn van 1987/1988’ in CQ-PA nr. 1/1988, blz. 15.
(blz. 62, FRTV-essay).

pekacé

CQ-PA 1989

QSL-UITREIKING OP ZIJN INDISCH!!

Op de foto v.l.n.r. de dames Margi, Aldilla en Mary alsmede de in VERON-kringen welbekende old-timers PAoRLF en PAoHLA.

Electron 7/1986

Onze voorpagina
QSL-uitreiking op zijn Indisch
Beelden van het PK-Ontmoetingscentrum op de Dag v.d. Amateur 1985. In het centrum was een zender opgesteld (PAoPKC/A goed voor 5 punten voor het PK-certificaat) alsmede een automatisch werkende ATV-zender.
D.m.v. een 1750 Hz-toon kon men op 145.450 MHz het beeld oproepen; tevens werden op deze frequentie phone-QSO's t.b.v. het PK-certificaat afgewikkeld. De uitreiking van de QSL's door in sarong/kebaja geklede gastvrouwen was t.b.v. de bezoekers ook elders in de RAI op een aantal TV-toestellen te zien.

Op de foto v.l.n.r. de dames Aldilla, Mary en Margi in gezelschap van de voorzitter van de grootste VRZA-afdeling, tevens leider van het Randstad Amateur Net, PE1AAA (Den Haag) en Marcel PDoOSR van IPARC (Int. Police Association Radio Club) Nijmegen).

PK-komité
Van Jan PAoPKC kreeg ik de volgende bijdrage:
Dr. OM,
Hoewel over het PK-Ontmoetingscentrum op de aanstaande Dag v.d. Amateur al uitgebreid is bericht in CQ-PA nr. 28, blz. 602, verdient het wellicht aanbeveling in een tweetal regels u hier nog even op te attenderen.
We hebben goede hoop dat ons 70 cm beeld niet alleen in de RAI, doch ook in bepaalde gedeelten van Amstelveen en Amsterdam-Zuid te zien zal zijn. Het beeld oproepen via 2 meter levert geen probleem op, proeven hebben uitgewezen dat dit vanuit de gehele randstad mogelijk is.
Grote vraag is en blijft of gezien gering vermogen en lage antenne-opstelling ATV in zo'n dichtgebouwd stadsgedeelte mogelijk is.
Rapporten zeer welkom.

Good DX en 73, Kees PE1CZQ

CQ-PA 28/1985

PK-ONTMOETINGSCENTRUM

Evenals de Nederlandse OTC, Benelux QRP-club, DIG-Nederland enzovoorts, heeft ook de PK-club tijdens de AMRATO (Amateur Radio-Tentoonstelling) op 26 oktober een lokaliteit boven het congrescentrum in het RAI-gebouw.

Hoewel het aantal leden van het PK-Comité nog steeds meer dan 50 bedraagt, zijn door verschillende oorzaken zowel in binnen- als buitenland op dit moment nog slechts 21 leden aktief.
Reden temeer voor dit ‘uitstervend ras’ (er komen géén nieuwe meer bij, de oudste is momenteel 86 en de jongste 57) om tijdens ‘de dag van de amateur’ met een station in de lucht te zijn onder de call PAoPKC/A. Verbindingen gemaakt met dit station op ‘de dag van de amateur’ leveren *5 punten extra* voor het *PK-certificaat* op!

De zender zal bij voorkeur op de oude kristalgestuurde frequenties in de 2 meter-band werken om zoveel mogelijk OM's een kans te geven van deze gelegenheid te profiteren. Vergeet uw handset dus niet! Het station zal ook via ATV middels een 1750 Hz oproeptoon in de aankomsthal zijn te zien. Hoe dit in zijn werk gaat is te lezen op het aankondigingsbord naast het TV-toestel in de hal.

Verder kunt u in het PK-ontmoetingscentrum, als u dat wilt, op deze dag de QSL-kaart van de door u gemaakte verbinding meteen ophalen. Deze wordt u dan uitgereikt door een van onze in sarong/kebaja geklede gastvrouwen. Vergeet dus niet een kleurenrolletje in uw fototoestel te doen als u dit tafereel voor uzelf wilt (laten) vastleggen. De uitreiking is óók via ATV te zien.
Luisterstations kunnen kaarten van gehoorde verbindingen afgeven bij de NL-contestmanager Joop van de Does NL-645 in het NL-centrum.
NL's, die de uitreiking van de voor hen bestemde QSL-kaart ook fotografisch willen vastleggen, dienen vooraf met NL-645 een afspraak te maken, welke hiertoe de gehele dag in het NL-centrum aanwezig is.

Namens de initiatiefnemers:
L.M.W. Vrielink PAoDEB
P. v.d. Does PAoJJR
en overige aanwezige ex-PK's

Dag van de amateur en ATV
In Electron, blz. 498 (oktobernummer) staat vermeld hoe U een ATV-beeld kunt oproepen via 2 meter op de dag van de amateur. De ATV-opstelling is verzorgd door het PK-commité in de persoon van PAoPKC. Nu is PAoPKC benieuwd naar ontvangst van de ATV-zender buiten het RAI-gebouw. Men heeft goede hoop dat het beeld ook in (een beperkt gedeelte) van Amsterdam-Zuid en Amstelveen te zien zal zijn. Rapporten zijn zéér welkom bij PAoPKC. Uiteindelijk is het een beeldzender met laag vermogen en een lage antenneopstelling.

DX-Nieuws, okt. 1985

HDTV-PERIKELEN

Onze Haagse correspondent (OM Van Drunen, PAoPKC) vraagt zich af of wij met ons Eureka-systeem opnieuw de boot zullen missen? Tijdens de vorige Olympische Spelen en de daarop volgende Wereldkampioenschappen voetbal is bij de introductie van het (overigens voortreffelijk) V-2000 recordersysteem namelijk een zelfde fout gemaakt.
Paginagrote advertenties voor een op zichzelf uitstekend systeem, maar op het moment van introductie praktisch geen cassette voor te krijgen. Er zijn gevallen bekend van winkels in grote steden (Fa. Maessen in Den Haag bijvoorbeeld) waar men bij aankoop van een V-2000 slechts één cassette kreeg (detaillisten in kleine plaatsen beschikten vaak alleen maar over een demo-cassette). Een duidelijk gebrek aan software van Philips dus; met als gevolg stijgende verkoop van VHS-recorders en VHS-cassettes. O zeker, later heeft de ons zo nauw aan het hart liggende fabriek in het Zuiden van ons land er alles aan gedaan om de achterstand in te halen, maar het kwaad was toen reeds geschied.
De markt bleek dusdanig met VHS te zijn gepenetreerd, dat het onmogelijk was deze nog met succes te bestrijden. Zo is een kwalitatief goed systeem ten onder gegaan en bleef Philips geen andere keus dan zelf óók op VHS over te gaan.

Zoiets overkomt zo'n concern geen twee keer zou je zeggen; maar wat te denken van het volgende?
Een projectleider van DTC-RVD, - hetgeen staat voor Directoraat Toepassing Communicatietechniek Rijksvoorlichtingsdienst - (een afdeling welke ten behoeve van diverse ministeries AV-projecten coördineert), krijgt begin '90 opdracht voor het Ministerie van Landbouw een AV-produktie voor Floriade '92 uit te werken. DTC-RVD plaatst bij Carillon-films een werkorder voor HDTV-apparatuur. Het moet een interactief, multimedia programma worden, waarvoor op het tentoonstellingsterrein een speciaal paviljoen wordt gebouwd. Enig leverbaar operationeel systeem op dat moment blijkt Sony 1125/60 te zijn.

En dat terwijl het Ministerie van Algemene Zaken (waar de RVD onder valt) al jaren zowel in Brussel, Straatsburg als Parijs invoering van het Philips/Thomson 1250/50 systeem promoot! Klopt, zegt DTC-RVD, maar toen wij aan het project begonnen (dat zoals u zult begrijpen een lange voorbereidingstijd vergt) kon Philips ons in '90 niet garanderen dat de benodigde HDTV-apparatuur tijdig gereed zou zijn (opm. oPKC: de Italiaanse afdeling van Philips heeft eerst onlangs haar ontwikkelingswerkzaamheden voor langdurige HDTV-beeldplaten met succes afgerond; platen kunnen vanaf heden voortaan procesmatig in de Engelse vestiging van Philips in Blackburn worden geperst).
Eureka is nu volgens Philips hard op weg om zijn (produktie)achterstand in te halen.

Verder zouden er ook al 5 reportagewagens en 10 video-editing units uitgerust door Philips/Thomson klaarstaan om beelden van Expo '92 ten behoeve van verschillende Europese omroepen in 16:9, HDMAC, 1250/50, te realiseren. (Aantal Amerikaanse en Japanse units in Spanje mij op dit moment onbekend, oPKC.)

Dat Philips van het VCC-debâcle heeft geleerd en het er ditmaal niet bij laat zitten, bewijst verder ook het volgende: Tijdens de Olympische Zomerspelen in Barcelona van 25 juli tot 9 augustus kunt u in Nederland gedurende maar liefst 10 uur per dag met eigen ogen in 15 Philips demonstratiecentra HDTV zien. En voor het geval u op dat moment met vakantie bent: er komen in totaal 1000 soortgelijke HDTV-democentra in geheel Europa.
En dat is hard nodig ook, want Filmnet zendt als experiment op dit moment 's nachts soms onaangekondigd al breedbeeldfilms uit, gemaakt in Sony 16:9, D2MAC, 625/50; waarvan acte!

CQ-PA 5/1992

In de USA is op 71-jarige leeftijd overleden Charles Ginsberg. Hij was degene die binnen het Ampex-team voor het eerst het systeem van roterende koppen in video-recorders (transverse scan) heeft toegepast en wordt derhalve door iedereen als de uitvinder van ons huidige video-recorder systeem beschouwd (zie o.a. CO-PA 1/92, blz. 10, 2e kolom, 1e alinea, blz. 157, FRTV-essay).

PAoPKC

CQ-PA 13/1992

HDTV-NIEUWS

PAoPKC

In aansluiting op hetgeen in CQ-PA 5/92 bladzijde 119 is vermeld, het volgende:

Van de 1000 in geheel *Europa* geplande HDTV-demonstratieruimten, zijn er gedurende de Olympische Spelen in Barcelona in totaal 700 gerealiseerd. Driehonderd minder dus dan aanvankelijk gepland, maar toch altijd nog 650 méér dan tijdens de Spelen in Albertville.
In *Nederland* waren zoals ik u in mei heb bericht aanvankelijk 15 demonstratieruimten gepland; men is niet verder gekomen dan 9 stuks (het HDTV-platform op de Firato niet meegerekend). De 9 voor het publiek geopende demonstratieruimten waren echter wel over het gehele land verspreid op de meest uiteenlopende locaties. In Nederland waren het uitsluitend HD-MAC toestellen van Philips, in Finland Nokia en in Frankrijk Thomson.
In het *Nederlands Omroepmuseum* zijn in juli en de eerste 2 weken van augustus 3000 mensen komen kijken.
Het *PTT-museum* in Den Haag, *European Space Agency* (ESA in Noordwijk) en het Limburgse bezoekers- en informatiecentrum *Primosa* te Gulpen, hebben niet apart geturfd, gezien HDTV-opstelling niet gescheiden van permanente expositie stond opgesteld. Alle 3 vermeldden echter in deze periode verhoogde belangstelling voor hun instelling. Bij het *NINT*-museum in Amsterdam was men minder tevreden.
De HDTV-opstelling was hier echter ook verre van ideaal, gezien de kleine behuizing van het museum.
Bij het *MECC* in Maastricht was HDTV in de doorloop van hal naar congresgedeelte te zien. Dagelijks passeerden daar zo'n duizend bezoekers, waarvan er velen gedurende lange tijd HDTV bleven zien. De situatie bij *Pazzaz HD Café* is moeilijk te vergelijken, omdat dit een permanente demonstratieruimte (viewing site) is. In dit grote café aan de boulevard hangt een groot projectiescherm van 1.80 bij 3 meter en een Barco HD-projector. Verder heeft men de beschikking over een aantal breedbeeld-toestellen en tijdens de Olympische Spelen bovendien ook een HD-MAC ontvanger. In het vakantieseizoen vertoont men er doorlopend beelden afkomstig van laser disc, videorecorder of rechtstreeks van satelliet. Duizenden nationale en internationale bezoekers zijn hier derhalve getuige geweest van honderden uren breedbeeld- en HD-tv!
Rest nog te vermelden dat tijdens de *Firato* op stand 239 van het HDTV-platform doorlopend live de uitzendingen van TV-plus waren te zien, onderbroken door informatieve en boeiende demonstraties over de manier waarop een HDTV-transmissie tot stand komt.

Ministerraad akkoord met invoering HDTV
Op 20 augustus ging de ministerraad akkoord met een wijziging van de wet op de Telecommunicatievoorzieningen. Met deze wijziging wordt uitvoering gegeven aan de Europese richtlijn rond HDTV, waarvoor het Europees Parlement zich al eerder heeft uitgesproken. In deze richtlijn is ondermeer vastgelegd dat HD-MAC de Europese standaard voor HDTV zal worden, ook bij HDTV-uitzendingen per satelliet. Vooruitlopend daarop is bepaald dat breedbeeld-uitzendingen via de satelliet in HD-MAC of D2-MAC standaard moeten plaatsvinden. Het persbericht van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat meldt: ‘De richtlijn is een stap op weg naar volledige digitale systemen, die pas kunnen worden ingevoerd als daarvoor een Europees brede standaard is vastgelegd. Naar verwachting is dat niet voor een volgend decennium het geval. Tot die tijd biedt de afspraak Europa de gelegenheid om op grote schaal ervaring op te doen met het medium HDTV en de zo inmiddels behaalde voorsprong op de VS te behouden. De succesvol verlopen proefuitzendingen van de EK-voetbal en de Olympische Spelen hebben laten zien dat het HD-MAC systeem goed functioneert en dat het een goede basis is voor invoering van het latere HD-TV.’
Cruciaal is of de Europese Commissie de subsidie van 2 miljard gulden die hiervoor is uitgetrokken toekent, waarvoor de Europese telecommunicatieministers in november nog eenmaal bijeenkomen alvorens in december definitief te beslissen.

Spraakverwarring
De laatste maanden zijn in de media nogal wat termen door elkaar gehaald. Voor de meesten is breedbeeld-TV en HDTV precies hetzelfde, evenals PAL en PAL-plus. Het Ministerie van Verkeer en Waterstaat vormt hierop geen uitzondering. In het persbericht heeft men het bijvoorbeeld voortdurend over de 2D-MAC-norm, een fout die ook in de Staatscourant klakkeloos overgenomen is!

Laatste nieuws
Aan ‘Free Choice TV’ werd eind juli een vergunning voor commerciële televisie verleend. Een filmgeörienteerd kanaal dat overdag in PAL ongecodeerd programma's over films zal uitzenden en 's avonds in D2-MAC gecodeerde films als ‘pay-per-view’ kanaal. Er zijn plannen om ook in breedbeeld D2-MAC films uit te zenden. Free Choice begint in december met uitzenden via de PTT Telecom transponder op Eutelsat II, F-3. Verwacht wordt dat VECAI het station op de kabel zal zetten.

De Firato-stand van Philips met CDI, DCC, Foto-CD en breedbeeld-televisie is de komende weken gratis te zien in Nijmegen (15 - 19 okt.), Rotterdam (29 okt. - 2 nov.), Zwolle (12 - 16 nov.) en Groningen (26 - 30 nov.).

CQ-PA 20/1992

regionaal

Mededelingen voor opname in deze rubriek dienen 10 dagen voor verschijning ontvangen te zijn door:
P.M. Boender PE1MAO, Prof. Lorentzlaan 86, 3769 GJ Soesterberg.

Afdeling 's-Gravenhage
De nieuwjaarsbijeenkomst van deze afdeling had een geanimeerd verloop. De secretaris (die relaties in film- en fotowereld heeft) had een Polaroid-camera versierd, waar elke bezoeker gratis een afdruk mee kon maken. De beste foto werd gemaakt door PAoHVL welke hiermee een splinter-nieuwe swr/powermeter won. De poedelprijs voor de slechtste foto ging naar PA3FQY. Die had hier echter al een bestemming voor; zijn kinderen gaan de oude radio op hun slaapkamer gebruiken! Hierna zette PAoPKC de mogelijkheden van het nieuwe Philips CD-i systeem uiteen. OM van Drunen heeft enige jaren geleden voor de software-ontwikkeling van het nieuwe apparaat foto's en films uit zijn archief ter beschikking gesteld en beschikt nu als tegenprestatie enige tijd over een CD-i speler (Amerikaans model want de Europese uitvoering komt pas half februari uit). Foto-CD's, audio CD's, film CD's en interactieve CD's kunnen, dankzij het Philips-systeem dat inmiddels door alle fabrikanten als standaard is aangenomen, voortaan overal ter wereld op elk willekeurig CD-i apparaat worden afgespeeld. Helemaal lyrisch werd PAoPKC toen hij verhaalde over de proeven bij het op video-CD zetten van een 26-delige encyclopedie waarvoor o.a. ook delen uit zijn historische foto- en filmcollectie zijn gebruikt. Verklapte verder dat hij de verleiding niet heeft kunnen weerstaan om delen van deze video-CD via ATV aan tegenstations te laten zien met als resultaat enthousiaste rapporten uit Maassluis en Rotterdam-Alexanderpolder. PAoFZI (eveneens op de nieuwjaarsreceptie aanwezig) bevestigde e.e.a. en was wild enthousiast over de hoge resolutie alsmede het gemak waarmee PAoPKC in de ATV-uitzending de op foto-CD vastgelegde radio-foto's over het beeld bewoog en tot in kleinste details uitvergrootte. De hoeveelheid informatie die op zo'n CD-schijfje kan worden vastgelegd is werkelijk fantastisch. D.m.v. een digital video cartridge kan het apparaat verder worden uitgebreid tot een Multi RISC-processor, 400 MIPS, 16.7 miljoen kleuren. Hier aangekomen greep voorzitter PA3EPW in, omdat hij vreesde dat de op de nieuwjaarsbijeenkomst aanwezige dames het verhaal van PAoPKC niet meer zouden kunnen volgen. ‘650 Megabyte staat gelijk aan het geheugen van 15 aan elkaar gekoppelde PC's’, zei Henk, en voegde toen de yl's vragend bleven kijken daar duidelijk articulerend aan toe ‘dat zijn maar liefst 250.000 volgetype A-4 informatievellen, dames!’ Het begon te dagen, maar toen secretaris vervolgde met ‘een CD-schijfje heeft een opslagcapaciteit van 140.000 beelden/72 minuten digitaal geluid/72 minuten film/19 uur gesproken woord en mogelijkheid tot 16 verschillende talen’ bleef het opnieuw stil. Blijkbaar konden ze al die getallen niet zo gauw bevatten. Pas toen PAoPKC, daartoe aangemoedigd door PA3EPW, superlatieven te berde bracht als ‘beeld gelijk een dia; geen spoor van sneeuw of ruis; foto's verkleuren niet; CD's slijten niet; gemakkelijk op te bergen, enz.’ was door het gekakel dat toen losbarstte plotseling niemand meer te verstaan (hi)! De avond werd besloten met vertoning van een korte, 7 minuten durende, av-compilatie over de verschillende mogelijkheden van het nieuwe CD-i wereldstandaard-systeem.

CD-i in de huiskamer van NL-220.

Open dag PK-Archief

PA3GCW & PAoPKC

Het PK-Archief organiseerde 14 oktober een ‘open dag’. Aanleiding hiertoe was het feit dat Paula, NL-220 (de onbezoldigd secretaresse van het archief) op deze dag haar 65e verjaardag vierde. Zij had, samen met haar kokki, voor al haar PK/PJ/PZ-vrienden op deze dag een uitgebreide rijstmaaltijd bereid. Nu, het moet gezegd, we werden verwend! Voorafgaand aan de maaltijd serveerden drie Indonesische dames in originele kledij (sarong/kebaja) diverse Indische drankjes en hapjes met op de achtergrond krontjong muziek (foto 1).

Van links naar rechts:
Voor: serveersters Christella, Watti, Ifany.
Achter: PA2BUS, PAoWX, PAoPKC, PA3CUY, PA3GCW, PAoUE.

Herdenking

De dag begon met een korte herdenkingsdienst en bloemlegging bij het monument achter de studio van Radio West, gevolgd door een vertoning van de 15 augustus-video (waarvan in opdracht van het Comité 1945-1950 er tweehonderd zijn vervaardigd voor gebruik op scholen). De plechtigheid op het Gouverneur-Generaal van Vredenburch-complex werd besloten met vertoning van een nostalgisch filmfragment uit het PK-Archief, waarna ‘in colonne’ koers naar het Archief werd gezet. (Gelukkig was aan iedereen verzocht om een handpratertje of mobielset mee te nemen, er waren heel wat opbrekingen en wegomleggingen in Den Haag en Rijswijk op die dag!) Aangekomen bij het Archief beduidde PA3GCW de bezoekers dat zij aan gele streep en stopverbod vóór het perceel op die dag géén gevolg behoefden te geven; integendeel ‘You're welcome’ stond op zijn sandwich-bord (foto 2).

PA3GCW zegt: ‘You're welcome.’

Rondleiding

Wat is er nu voor spectaculairs in zo'n archief te zien, zult u zeggen. Toegegeven, aan kratten gevuld met dossiers, stapels jaargangen CQ-PK enzovoorts, aan de buitenkant bijzonder weinig. Dit wordt echter anders als u de inhoud wordt getoond. Patenten, getuigschriften, zelfs afschriften van ministeriële missiven; het is alles divers in het PK-Archief aanwezig (foto 3).

Stapels CQ-PK.

Beeldtelefoon

Er is ook een shack waar het nodige wordt uitgedokterd, want beheerder PK-verzameling is ook in Nederland zendamateur. Zo bestond een tijdje geleden behoefte aan een ‘zichtverbinding’ tussen de beheerder en mijzelf als technische medewerker van het Archief. Een ‘Consultatie’ verbinding via ATV (waar in eerste instantie aan werd gedacht) leverde gezien mijn woonsituatie (begane grond en onmogelijkheid om luchtijzers te plaatsen) onoverkomelijke problemen op (afstand tussen PAoPKC en mij in rechte lijn weliswaar amper drie kilometer, maar er staan helaas tien ondoordringbare betonnen woonblokken tussen ons!). Toen kwam PAoPKC op het idee om de beeldtelefoons die we tot op dat moment (noodgedwongen) gebruikten om elkaar archiefstukken, schema’s, etc. te tonen, aan onze zenders te koppelen (foto 4).

Sony beeldtelefoon PCT-15
(PTT goedgekeurde dump).
Splinternieuw in orig. verpakking.
O.a. te koop bij NC-Systems,
Oosterdijk 42, Dirkshorn.
Prijs ƒ 275,- p.st.

Accoord, computerfreaks onder u zullen voor dit ‘poor man SSTV-system’ (want dat is het in feite) hun neus ophalen gezien de geringe definitie (zie tabel aan het einde van dit artikel), gebrek aan kleur, etc. Ik kan u echter verzekeren dat wij er bijzonder veel gemak van hebben. De Viewphone (zoals de officiële naam van het apparaat luidt) is een z.g. om en om apparaat, d.w.z. dat gedurende de tijd dat het beeld wordt overgezonden (ca. 8 seconden) over de zelfde draaggolf niet gelijktijdig kan worden gesproken, de beeldkwaliteit wordt dan teveel beïnvloed. Wij hebben daarvoor een zg. uitkoppelkastje gemaakt, speciaal met het oog op mobiel gebruik wanneer er slechts over één frequentie wordt uitgezonden (figuur A). Bij gebruik

in de shack wordt naast de beeldfrequentie gemakshalve een z.g. spreekverbinding op een andere golflengte tot stand gebracht (foto 5).

Proefopstelling in de tuin van het Archief.
ATV-antenne afgedraaid.
Viewphone-verbinding via TR-3200 (beeld) en TR-2200 (geluid).

Viewphone-baken
De Viewphone heeft een geheugen waarin het laatst verzonden resp. ontvangen beeld wordt opgeslagen. Dit beeld kan aan de afzender retour worden gezonden of aan derden worden doorgezonden. Op het moment dat wij dit schrijven zijn in de randstad voor zover ons bekend vier stations op deze wijze actief. Verder verzekerde een aantal amateurs, die ons experiment op het fone-kanaal volgde, dat zij eveneens de aanschaf van een Viewphone op korte termijn overweegt. De laatste groep (zonder Viewphone dus) heeft ons prachtig geholpen door de beelden die in de vorm van geluid door onze zenders worden uitgestraald op een cassetterecorder op te nemen en daarna weer naar ons terug te zenden. Zelfs een 4-hoeks QSO (beeld driemaal op tape vastgelegd en opnieuw weer uitgezonden) gelukte wonderwel. Toen ik al rijdende op zeker moment te ver voor ATV, maar óók voor een rechtstreekse 2 meter Viewphoneverbinding van het Archief verwijderd was, lukte het mij zelfs om PAoPKC plaatjes toe te zenden via PI3HLM (foto 6), hoewel het natuurlijk niet onze bedoeling is omzetters met dit soort signalen in de toekomst te vervuilen. Zelf heb ik geen ervaring op HF, doch PAoPKC heeft een apparaat aan een PJ-station toegezonden en goede hoop dat Viewphone ook op HF bruikbaar is. Daar PAoPKC vaak afwezig is en ik op onregelmatige tijden Viewphone in mijn experimenten betrek, hebben we het volgende bedacht: Een eenvoudige Cuna-ontvangertje staat afgestemd op een bepaalde frequentie. Zodra de Cuna een 1750 Hz toon ontvangt schakelt de TR-2200 in en verschijnt gedurende drie minuten het testbeeld van foto 7, afgewisseld met de call PAoPKC. Deze beelden zijn op een z.g. rondlopertje (eindloos cassette-bandje) gemonteerd.

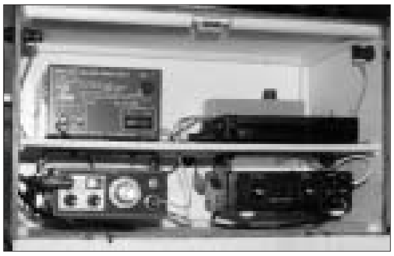
PA3GCW op parkeerplaats naast rijksweg A4 via PI3HLM.

Na afloop van de experimentele fase zal de frequentie waarop de Cuna staat afgestemd door ons worden vrijgegeven. E.e.a. is afhankelijk van het aantal stations dat op dat moment in staat is Viewphone te detecteren. Het heeft weinig zin een baken 24 uur stand-by te houden voor slechts een handvol kijkers. Figuur B toont het blokschema, onderdelenlijst alsmede print lay-out van de Viewphone bakenzender. Met

Testbeeld Viewphone

opzet is voor een apart ontvangertje, voorzien van een kleine voeding, gekozen (de RX van de TR-2200 heeft in deze opzet doelbewust geen functie). E.e.a. biedt mogelijkheid om de TR-2200 snel om te wisselen voor bijvoorbeeld een 70 cm, 6 of 10 meter TX (foto 8). De tijdschakelaar varieert tussen 3 en 48 minuten, ruim genoeg om u bijv. een cassettebandje met beelden van nieuwe archiefaanwinsten te laten zien (PAoPKC heeft in deze grootse plannen).

SSTV baken-zender, oproepbaar d.v.m. 1750 Hz.

Rest nog te vermelden dat op elke Viewphone een videoprinter-aansluiting zit. Bij het Archief opgevraagde informatie kunt u derhalve thuis uitprinten en op uw gemak bekijken cq bewaren. Noot: Op de printeraansluiting kunt u óók een tv aansluiten. U heeft dan beelden van test, archief of qso-uitzending op GROOTBEELD. Helaas uitsluitend voor NTSC, bij PAL heeft u boven en onder een zwarte balk in beeld. Op zich geen bezwaar want het beeld zal, afhankelijk van de door u gebruikte tv, altijd groter zijn dan de standaardmonitor waarvan de beelddiagonaal slechts 4 inch bedraagt.

Verzameling
Wat er verder zoal nog te zien was: een scala van oude radiolampen zoals Philips ‘eerste’ PE1N, de fel brandende Philips E-1 van latere datum (waar in Holland ook koude handen aan konden worden opgewarmd), 807 en LS-50 waarmee Engelsen en Duitsers elkaar in WO-2 bestreden, VCR-97 en 2C39 voor het laatst gebruikt in radar-apparatuur tijdens de koude oorlog, etc. Voorts nostalgische Heathkit-meetapparatuur, Philips TV’s type ‘hondehok’ (TX400 en TX500) alsmede het Schmidt optiek waarmee vanaf

PAoPKC jaren ’60/’70.

een 7cm scoopbuisje d.m.v. projectie een 53cm beeld kan worden gemaakt. Verder diverse spoel/cassette audio- en videorecorders, maar ook moderne apparatuur als bijv. (kleuren) titelgenerators, enzovoorts, enzovoorts.

100 jaar films
De museale collectie bevat ook (en dat bevreemdt u misschien een beetje) foto/film/dia-opnamen en projectie-apparatuur 8-16-35-70mm formaat), een projectielantaarn uit 1850 werkend op carbidlicht, Dubosq 3D-apparatuur met echte glasplaatopnamen uit Nederlandsch-Indië anno 1926, enz.
Het verdriet conservator Van Drunen enigszins dat in 1995 alle aandacht is uitgegaan naar het eeuwfeest van de radio en ‘100 jaar Film’ praktisch aan iedereen is voorbijgegaan. Zelf heeft hij indertijd film- en radiotechniek gestudeerd en halverwege ’50-’60 in Studio Vitus driftig meegeholpen TV en film m.b.v. *telerecording* met elkaar te verweven (*videorecording* was toen nog niet uitgevonden).

‘Oude liefde roest niet’, zegt hij. Trekt een lade open en toont de aanwezigen rapporten uit 1920 van de *“Commissie voor het keuren van Rolprenten in Batavia “ (moet je vandaag de dag eens om komen, 3GCW).*

Correspondentie en keuringsrapporten Centrale Bioscoop-Commisie Batavia

Proloog
Voor het Archief staat intussen een tot radiowagen omgebouwde personenauto opgesteld, compleet met ATV-dipool, 2 meter en 70 centimeter zend/ontvangantennes. Noot: De apparatuur zit normaal in de

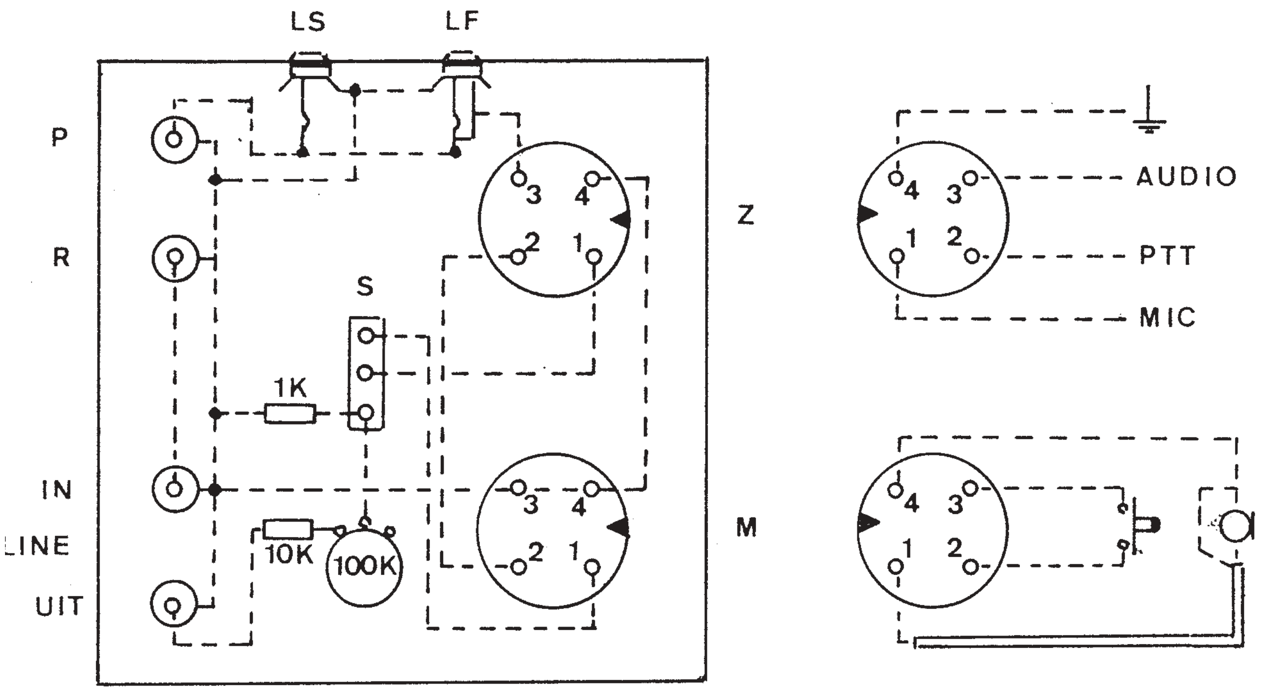
Vrolijk wapperende vlaggen met op de achtergrond NIVIRA-bord.

auto, doch is voor deze foto op een projectietafeltje gezet.
Als wij voorbij de radiowagen schuifelen wordt ons ten afscheid een door OM van Drunen geschreven boekje over militaire operaties in het gebied rond Linggadjati ter hand gesteld. Ja, het archief is breed georiënteerd.Lezers van CQ-PA, geïnteresseerd in militair-historische krijgsgeschiedenis, wordt tegen vergoeding van portokosten eveneens gratis een exemplaar verstrekt.
U dient hiertoe ƒ 3,20 over te maken op giro 146568 t.n.v. J.E.M. van Drunen, Den Haag, of 4 postzegels in een gesloten enveloppe te zenden aan: PK-Archief, Postbus 45651, 2504 BB Den Haag, onder vermelding ‘boekje 6RS’.

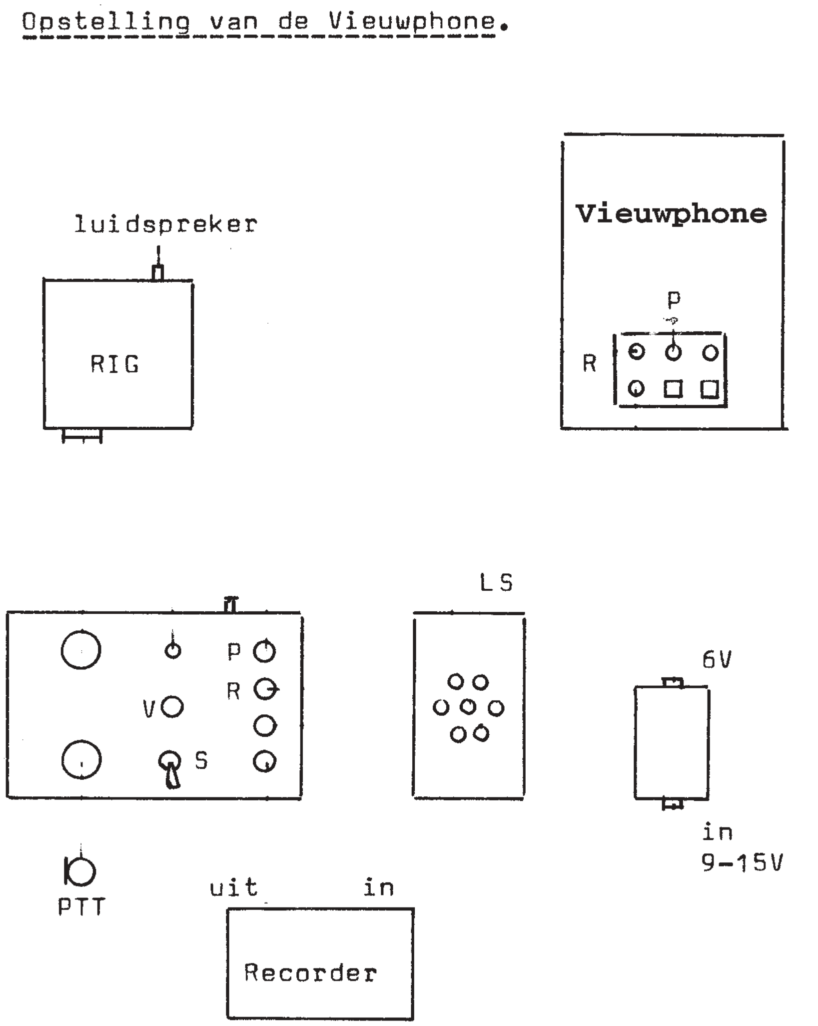
Specificaties

Model/Type:	VIEWPHONE Still Image Transceiver PCT-15
Serienummer:	Aan onderzijde van het apparaat
Monitor:	Beelddiagonaal 4 inch, platte zwart/wit bruine *?* beeldbuis
	59x81.2, 100.4mm. (Lengte x hoogte x diagonaal:
	2 3/8 x 3 1/4, 4 inches)
Video signaal systeem:	Gebaseerd op het EIA systeem
Camera:	1/2 inch zwart/wit Saticon image pick up buis
Visuele resolutie:	160 (Horizontaal) x 100 (Vertikaal)
	96 (Horizontaal) x 100 (Verticaal) dot (quick)
Zendsysteem:	Amplitude fase modulatie
Gradatie:	64 niveaus
Zendtijd:	circa 10 seconden (NORMAL)
	circa 6.5 seconden (QUICK)
Stroomvoorziening:	AC120V 60Hz (gebruik bijgeleverde lichtnet adapter)
Stroomverbruik:	Ca. 9W (DC)
	Ca. 13W (AC)
Afmetingen (BxHxD):	Ca. 144 x 284 x 200 mm
Gewicht:	Ca. 2.4 kg.
Bijgeleverde accessoires:	1 Aansluitsnoer, 1 Garantiekaart, 1 Lichtnet adapter (ACP15).

Ontwerp en specificaties kunnen zonder voorafgaande mededeling worden gewijzigd.

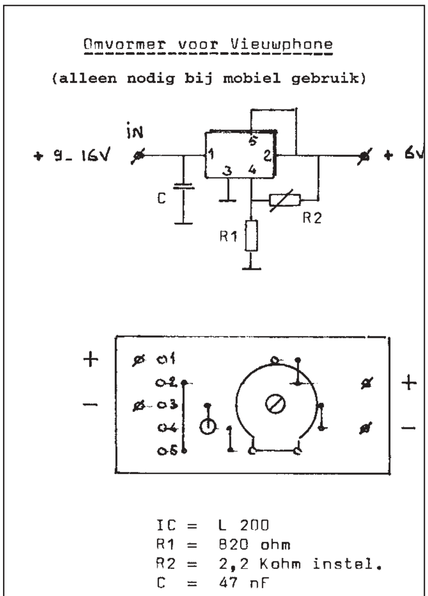

Figuur A-1 Schakelkastje Viewphone

S = schakelaar voor geluid- of beeld- modulatie
V = instel voor modulatie diepte
N.B. zonder recorder worden de in- en uitgang van de tape kortgesloten.

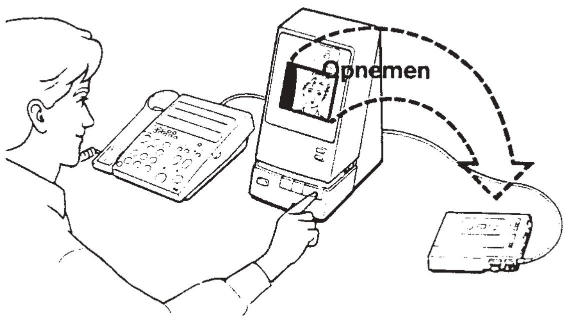
Figuur A-2

Figuur A-3

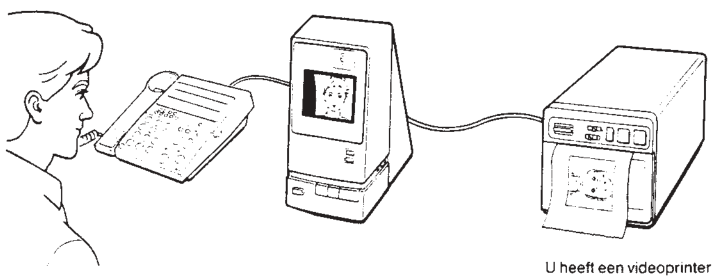

Het opnemen van een beeld

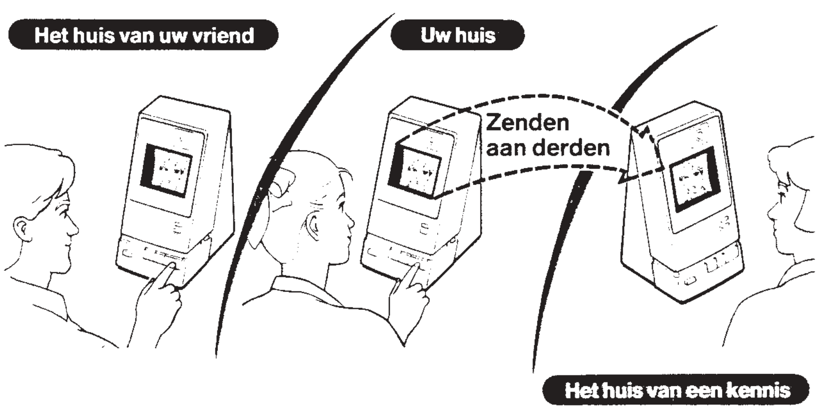
U heeft wel een cassetterecorder nodig met een zg. Line In/Line Out aansluiting.

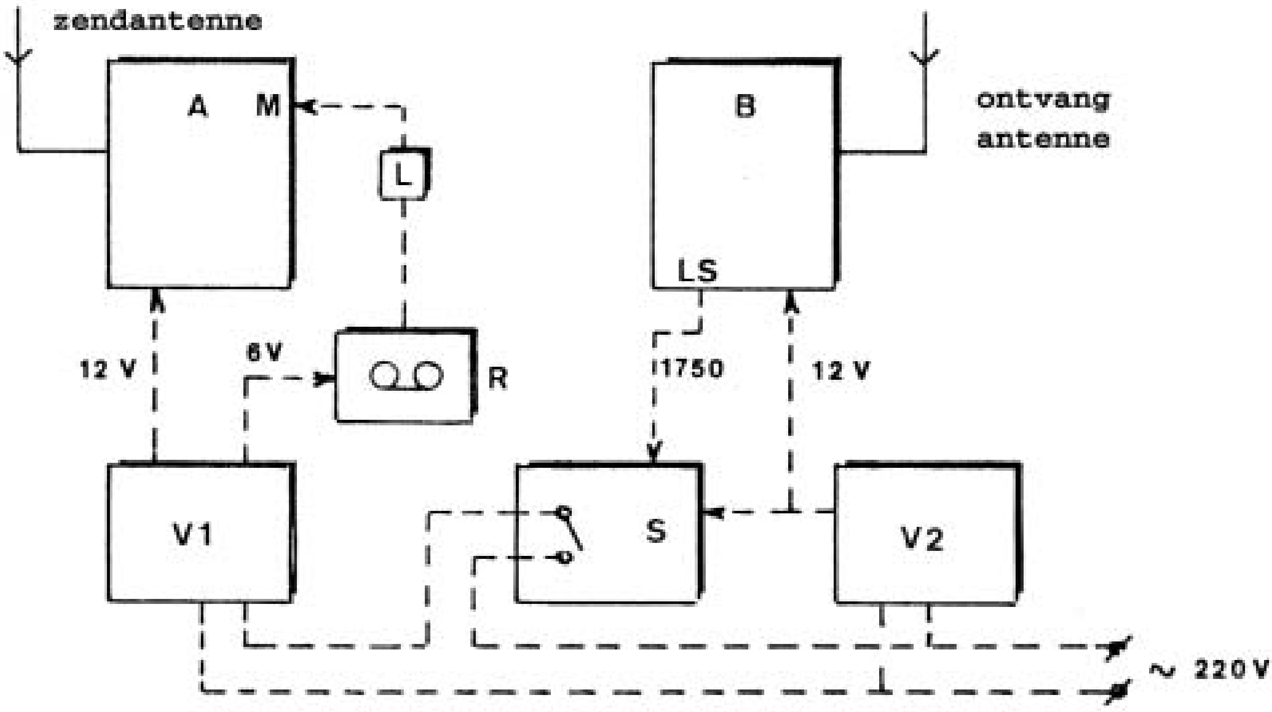
Het afdrukken van het beeld

U heeft een videoprinter nodig, voorzien van een Video Input terminal.

Ontvangen beeld kan worden doorgezonden aan derden

A = zender.
B = ontvanger.
S = schakel unit.
R = cassette deck.

V1 = voeding 12 - 14V. 10A.
V2 = voeding 12 - 14V. 1A.
L = limiter.

Figuur B-1 Blokschema Viewphone-baken

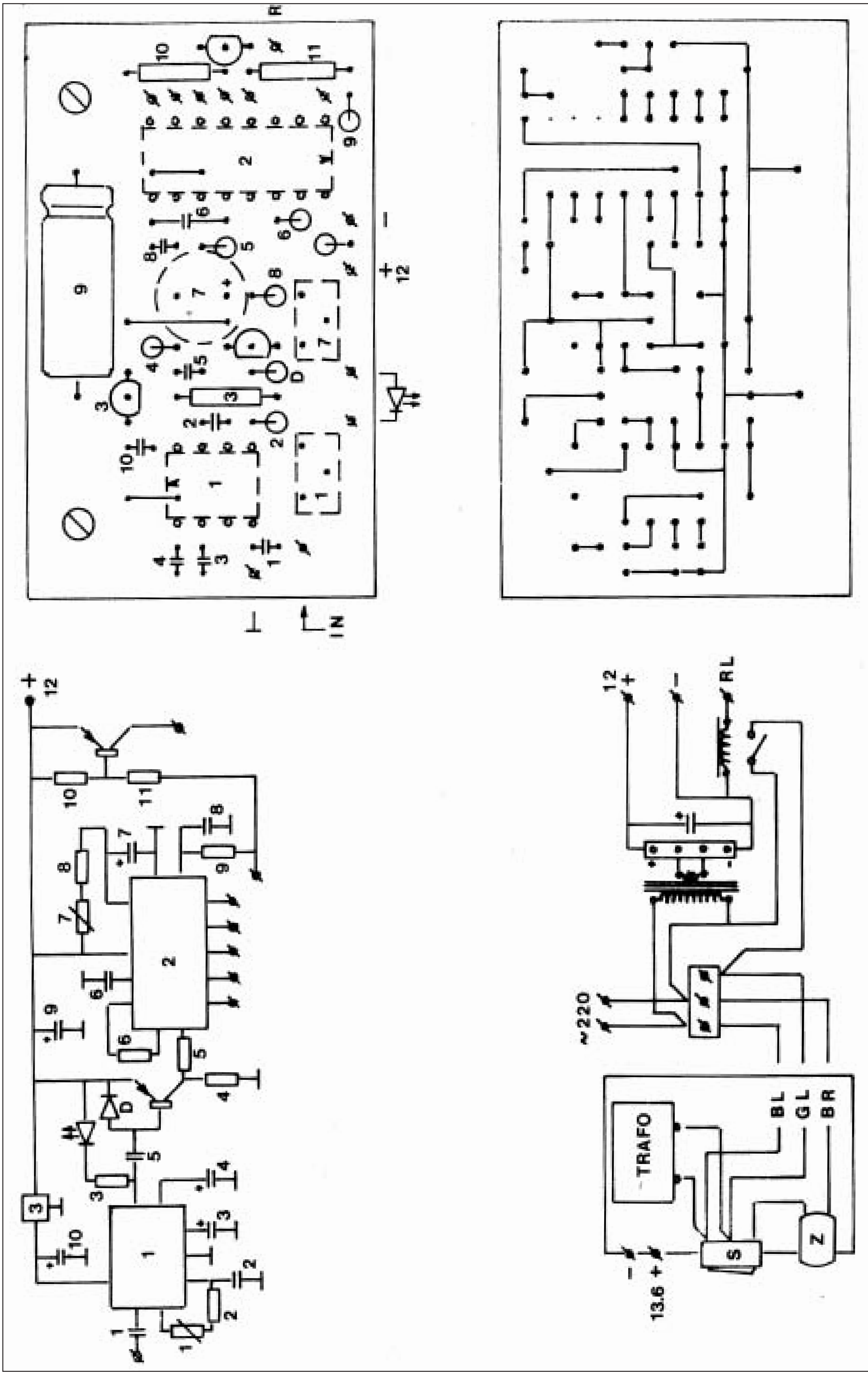
TIJDSCHAKELAAR.

R 1 = 5K inst.	C 1 = 10 nF	D = 1N4148
R 2 = 10K	C 2 = 47 nF	T1 = BC 119
R 3 = 680 ohm	C 3 = 1 uF	T2 = BC 119
R 4 = 10K	C 4 = 2,2 uF	ICI = NE 567
R 5 = 2,2K	C 5 = 10 nF	IC2 = XR 2240
R 6 = 22K	C 6 = 10 nF	IC3 = 78L08
R 7 = 250K inst.	C 7 = 100 uF	
R 8 = 220K	C 8 = 2,2 nF	
R 9 = 56K	C 9 = 220 uF	
R10 = 3,3K	C10 = 2,2 uF	
R11 = 8,2K		

Met R1 wordt het vanggebied ingesteld op 1750 Hz.
Gebruik een zo klein mogelijk signaal om het centrum te vinden.

Met R7 wordt de delay tijd ingesteld.
De stappenschakelaar staat nu ingesteld op 3, 6, 12, 24, 48 minuten.
In de 6e stand staat het relais continue aan.

Figuur B-2

Figuur B-3Schakelschema

Nieuws
uit het PK-Archief

Correspondentie-adres PK-Archief: Postbus 45651, 2504 BB 's-Gravenhage.

*Demonstratie mobiele beeldtelefonie "Open dag PK-Archief" 14 oktober 1995.
In het Archief was een ATV en SSTV-zender opgesteld welke digitale opnamen van nieuwe archiefaanwinsten vertoonden. De zenders konden d.m.v. een 1750 Hz-toon door bezoekers op het parkeerterrein worden geactiveerd. De apparatuur zit normaal in de auto, doch is t.b.v. deze foto-opname op een projectie-tafeltje gezet. (foto: NL-220).*

Electron 2/1996

Van de CQ-PA redactie

PA3CAH Geert van de Werff

Binnengekomen post
Van OM Jan van Drunen, PAoPKC, ontving ik bericht dat er in juni een persbijeenkomst is gehouden in de Amsterdamse ArenA; Philips kondigde hier haar nieuwe CD recorder type CDR-870 aan waarmee niet alleen CD-R disks opgenomen en afgespeeld kunnen worden, maar eveneens de nieuwe CD-RW disks (deze zijn wisbaar en kunnen dus opnieuw worden gebruikt).

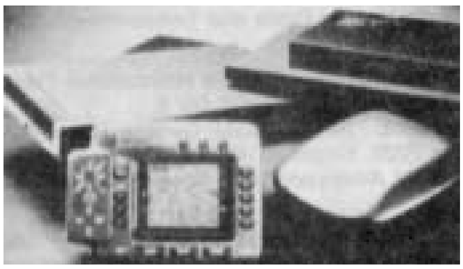
De prijs van deze nieuwe recorder ligt rond f. 1.500,- (ruim BEF 27.000) en dat is een bedrag waar wel mee te leven valt.
CD-R schijfjes van 74 minuten zullen zo'n 12 Nederlandse guldens gaan kosten (ca. 220 BEF) en de prijs van een CD-RW schijfje zal de eerste tijd rond de fl. 50,- (ca. BEF 900) liggen.

CQ-PA 12/1997

PIONEER VIA SATELLIET

Pioneer heeft een systeem ontwikkeld waarmee automobilisten via de satelliet een kaart van de omgeving, waar ook ter wereld, kunnen oproepen op een scherm en informatie over alle vrijetijdsmogelijkheden. Het Audio Visual Information Communication System (AVIC) werkt met behulp van het Global Positioning System (GPS). Het GPS bestaat uit een groep om de aarde draaiende satellieten, een antenne op het voertuig en een digitale kaart. Dit jaar zullen er 24 satellieten in zes banen om de aarde worden gebracht op een hoogte van 21.000 kilometer. Deze satellieten bestrijken het gehele aardoppervlak. Met het AVIC systeem weet u waar ook ter wereld tot op twee centimeter nauwkeurig waar u bent. Voorlopig zullen wij ons maar beperken tot het binnenpraten van onze medeamateurs via de ons ten dienste staande amateurrepeaters.

CQ-PA 10/1991

nieuws uit het PK-Archief

Correspondentie-adres PK-Archief: Postbus 45651, 2504 BB Den Haag.

Op dinsdag 14 oktober demonstreerden twee technici van WISI-Duitsland voor een beperkt aantal genodigden in het PK-Archief een TV-linkzender van gering vermogen, werkend op 2435 MHz.

Wisi heeft deze apparatuur (zie foto's en blokschema) speciaal ontwikkeld voor het snel overbrengen van beelden over korte afstand (bijv. van de ene kant van een sportveld naar de andere kant). Daarnaast wordt het ook wel gebruikt om CAI-signalen tussen flatblokken over te brengen zodat de straat niet opengebroken behoeft te worden. De apparatuur levert een hoogwaardig plaatje op en is gezien de kleine afmetingen overal snel inzetbaar, cq permanent installeerbaar.

Vertegenwoordiger van WISI BS-60 apparatuur in Nederland is Con Electronics, Postbus 459, 3430 AL Nieuwegein.

Deze apparatuur zal bij het PK-Archief de bestaande (SSTV) radiobeeldtelefoon verbinding tussen PA3GCW en PAoPKC (zie CQ-PA 96/01) gaan vervangen.

Terecht merkte een der omstanders op, dat er hier in feite sprake is van LPD-TV, waarbij zowel ATV-amateurs als gebruikers van BS-60 apparatuur mogelijk last van elkaar kunnen ondervinden. Amateurs zijn op deze band echter secundair, derhalve heeft de RDR deze WISI-apparatuur officieel toegelaten. Hieraan valt dus helaas niet veel te doen!

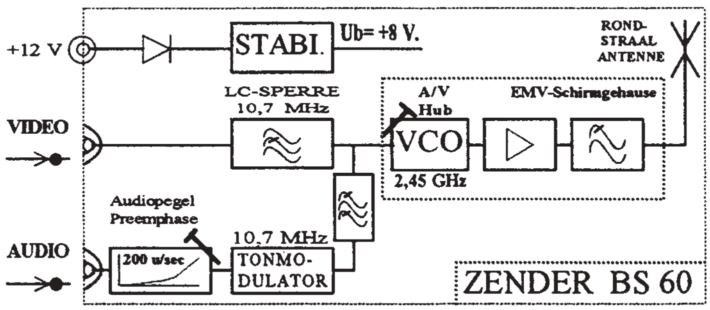
Zender en ontvanger van het BS-60 systeem.

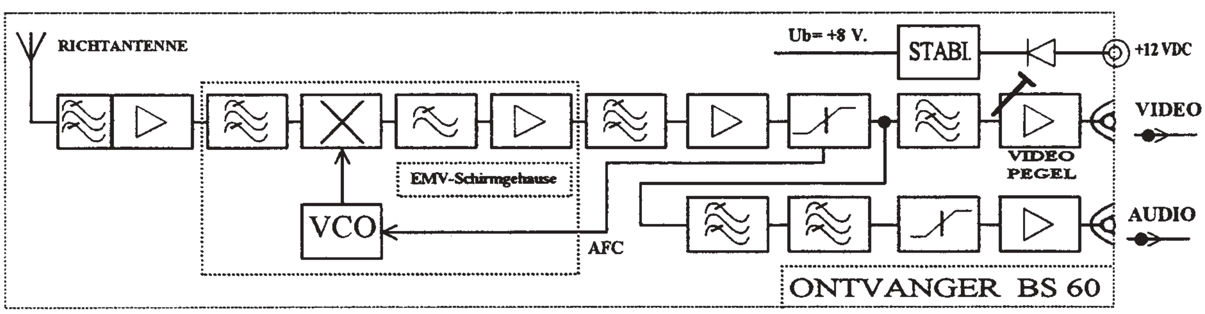
PK-Archief zal, gezien vorenstaande, zich nader beraden omtrent de aanschaf van BS-60 apparatuur.

TECHNISCHE GEGEVENS:

Frequentie nom.	-	2,435	GHz
Vermogen EIRP	-	10	mW
Reikwijdte bij vrij zicht	-	400	m
Audiobandbreedte typ.	-	50 t/m 17000	Hz
Voedingsspaning	-	+ 12	V
Behuizing (2x) BxHxD	-	169 x 89 x 31	mm

Toelatingsnr. HDTP:NL95040674. Type: BS60.
Set bestaat uit: zender + ontvanger + 2 netdelen.

Film

PROJECTIE-INST. KON: HUIS A°1935.

VIZIER

Senioren-club Ministerie van Algemene Zaken en Ministerie van Sociale Zaken

Secretariaat: Z. v.d. Tas,
Abcoudestraat 19, 2546 EG Den Haag
Telefoon 671759 Giro 299409

Eind maart/begin april gaan wij op excursie naar het filmarchief van de RVD gevestigd in een oude duitse bunker in de duinen bij Scheveningen-Radio.
Wij hebben de eerste filmarchivaris van de RVD, de heer J.E.M. van Drunen, bereid gevonden op

WOENSDAG 8 MAART 1989

een inleiding op deze excursie voor U te houden.

Foto-, film en video-beelden zullen hierbij de causerie van conservator van Drunen ondersteunen.

Vooruitlopende op zijn causerie schreef archivaris van Drunen op ons verzoek onderstaand historisch overzicht en verstrekte voor ieder van U een authentieke foto-briefkaart van het in- en exterieur waarin hij indertijd is begonnen.

Hoe of het nu is kunt U zien en horen op woensdag 8 maart (voor nadere gegevens zie het U reeds toegezonden dagprogramma en intekenformulier).

N.Hemelrijk, voorzitter.

In 1969 (dit jaar 20 jaar geleden dus) ontving de filmafdeling van de Rijksvoorlichtingsdienst van de toenmalige kamerheer van H.M. de Koningin, W.F.K. Bischoff van Heemskerk, enige filmopnamen van Koningin Emma en Prins Hendrik; alsmede de volledige vooroorlogse 35mm projectie-installatie van het Paleis Noordeinde.
Voormelde installatie is destijds door de RVD-filmarchivaris/conservator J. van Drunen opnieuw bedrijfsklaar gemaakt en met instemming van de hoofdarchivist van het Koninklijk huisarchief, de heer A.J. Ubels, op een speciaal plaatsje in de oude RVD-bunker opgesteld.
Na de verbouwing van de filmbunker heeft dhr. van Drunen alles tesamen met apparatuur van bekende nederlandse cineasten als bijv. Willy Strooband, Otto van Neyenhof, Max de Haas e.v.a. in stofvrije vitrines ondergebracht.
De museale verzameling is voor alle bij ons ministerie werkenden of inmiddels gepensioneerden na afspraak dagelijks te bezichtigen.

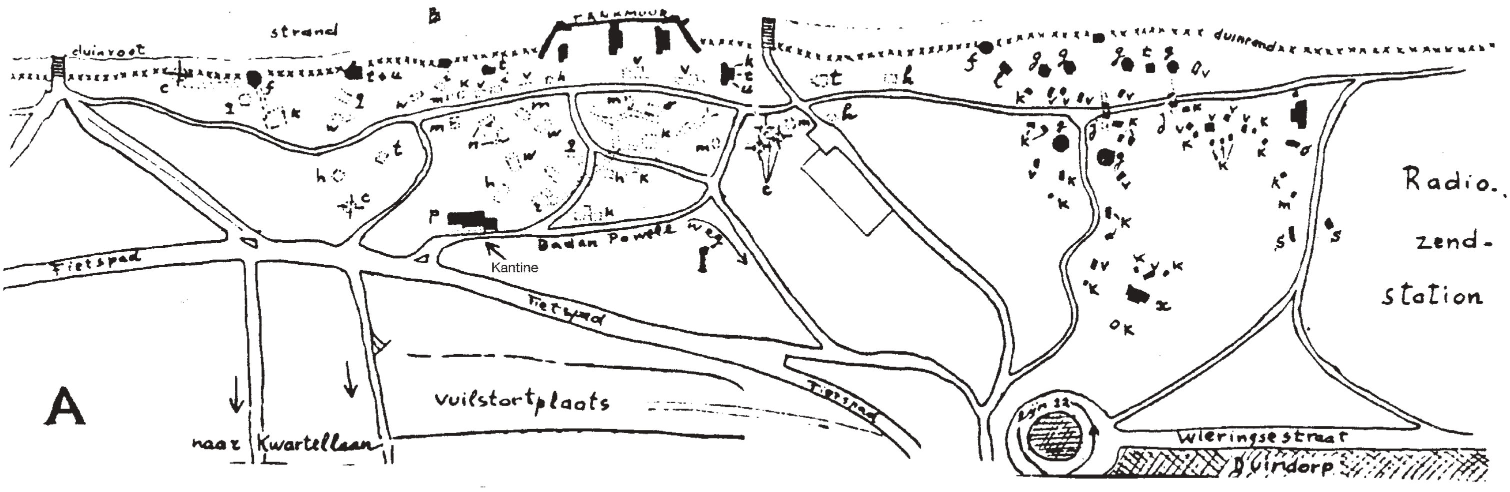
(foto-opnamen: J.E.M. van Drunen).

Het filmarchief van de Rijksoverheid

Waar is deze collectie opgeslagen?
Wel, ’s-lands filmhistorie is opgeborgen in een oude duitse bunker, waarvan bijgaand een afbeelding van vóór de verbouwing. Hoe de situatie thans is kunt U op 8 maart zien, maar nu eerst een stukje historie.
De Westduinen hebben in de loop der eeuwen niet alleen veel winden en stormen vooral uit het westen over zich heen gevoeld, zij hebben niet alleen de zee horen bulderen en dreigen, maar zij hebben ook vele vormen van menselijke bedrijvigheid - van stropers tot bunkerbouwers - moeten ondergaan. Het ruim 700 jaar geleden opgerichte Hoogheemraadschap Delfland heeft er zich in de eerste tijd van haar bestaan weinig mee bemoeid. De duinen waren grafelijk domein en de graaf regelde met placcaten de instandhouding van duin en wildstand.

De jacht was er verpacht. Tegen het toen al bestaande gevaar van het kalen werd helmbeplanting bevolen, waarvoor de achterliggende dorpen moesten betalen; regelmatig werd helmschouw gehouden. In de loop der eeuwen vonden talloze duindoorbraken plaats. Na de middeleeuwen is de zeespiegel relatief gaan stijgen. In 1598 beval Prins Maurits aan Delfland om maatregelen te nemen tegen het toenemend verval der duinen. Van 1606 tot 1765 dreef de zee de duinen onder ’s-Gravenzande ruim één kilometer terug! En hoe breed ze bij Kijkduin en zuidelijker zijn kan iedereen op dit moment gemakkelijk constateren.

Maken we een sprong naar de 19e eeuw, dan zien we de duinen nog steeds bedreigd. In de jaren 1850-1910 is achter de hoge duinen, ter hoogte van de huidige Vogel en Bloemenbuurt, ontzagelijk veel zand weggegraven en met pramen weggevoerd door de vele afzanderijvaarten, waarvan de Valkenboskade nog een restant is.
Dat zand werd gebruikt om de grond in oostelijk Den Haag (Laakkwartier bijvoorbeeld) bouwrijp te maken voor huizenbouw.
In ruil daarvoor kreeg het Westduingebied het zand dat in de jaren 1900 tot 1904 is weggegraven bij de aanleg van de eerste Binnenhaven van Scheveningen. Dat zand werd met paard en kar via het zeesluisje over het verversingskanaal vervoerd naar het gebied waar nu de vuilstortplaats van de gemeente is, even ten zuiden van het eindpunt van lijn 12.
Eerder daarvoor was een plan bij de gemeente ingediend voor de aanleg van een haven ter hoogte van de Kwartellaan (1878), deze zou d.m.v. een kanaal verbonden moeten worden met de juist geopende Waterweg bij Vlaardingen. Gelukkig is dit onzalige plan niet doorgegaan, maar tien jaar later graaft men toch een kanaal door de duinen, t.w. het Verversingskanaal (1886-1888).
Zelfs in 1897 zegt de heer Vinkhuyzen, intendant van de op dat moment juist overleden Prinses Sophie, groothertogin van Saksen-Weimar, dat hoge duinen de “meest waardeloze” zijn van allemaal. Tegenwoordig denken we daar wel anders over!

In de 1e wereldoorlog legt Defensie de zg. Colonne-weg aan, vlak achter het strand, voor vervoer van kannonnen. In 1920 worden de Westduinen geleidelijk voor het publiek opengesteld. Eerst alleen bij de bosjes van Poot, maar al spoedig dreigt door vertreding opnieuw verkaling en worden de eerste afrasteringen geplaatst; het eerst op de hoge heuvel aan de Nieboerweg met uitzicht op Duindorp.

In de jaren dertig zijn in werkverschaffing vele paden aangelegd en wordt het duinmeertje bij het eind van de Laan van Poot gegraven.

Tijdens de 2e wereldoorlog worden er als deel van de Atlantic-wal in opdracht van het duitse bezettingsleger diverse bunkers gebouwd.

In totaal 160 bouwsels, waarbij onder letter P (zie index), kantine is vermeld. De huidige filmbunker van de RVD was dus óók al in die dagen een "ontspannings" en géén gevechts- of werkbunker (wie lacht daar?). Het woongedeelte (huidige kantoorruimte), waar tot 1950 een politie-agent heeft gewoond en daarna het gezin van conciërge de Roode, was tijdens de bezetting de centrale keuken waar de "Herren" m.b.v. een groot kolenfornuis hun copieuze maaltijden op bereiden en dit d.m.v. 2 luiken in de grote zaal (huidige technische ruimte) aanreikten.
Na de bevrijding had in de grote zaal tot 1953 o.a. de padvindersgroep Graaf Willem zijn domicilie (vandaar de naam Baden Powell-weg), maar ook hebben er heel wat trekkers (YMCA, Haja, Jehova-getuigen, enz.) in overnacht.

Toen in 1953 de bunker van de RVD aan de Wassenaarseweg onder water raakte, wees de Rijksgebouwendienst de RVD de bunker aan de Baden Powell-weg toe.
Over wat daar in die afgezonderde kluizen is opgeslagen en wie er o.a. gebruik van hebben gemaakt ten behoeve van hun documentaires, kunt U op 8 maart horen en zien.

J.v.Dr.

Met dank aan Delfland (Drs. F. Koopstra) en
2e Genie Commandement van de Kon. Landmacht.

<u>Legenda</u>

<u>Duitse verdedigingswerken in Haagsche Westduinen</u>

opgenomen: mei 1949 schaal: 1 - 5000

blad A tussen Radio Scheveningen en Kwartellaan

[- - -] ondergrondse

- a. tobroek
- b. flakstelling
- c. mitrailleur-opstelling
- d. kanon-kazemat
- e. vuurleidingspost
- f. zoeklicht
- g. geschutsopstelling
- h. bouwwerk
- i. hollands bouwwerk
- j. gang onder pad
- k. bergplaats voor munitie, wapens etc.
- l. bergplaats voor zoeklicht
- m. bergplaats voor water
- n. bergplaats voor provisie
- o. keukengebouw
- p. <u>kantine</u>
- q. barak
- r. verbandplaats
- s. garage
- t. onderkomen
- u. kazemat
- v. woonverblijf
- w. wc-gebouw
- x. badhuis

Naar aanleiding van het 25-jarig ambtsjubileum van de heer J.E.M. van Drunen plaatsen wij een artikel dat op 9 maart 1973 in het Weekblad voor de Cinematografie geplaatst is.

WEEKBLAD VOOR DE CINEMATOGRAFIE

Vakblad voor het film- en bioscoopbedrijf, opgericht oktober 1922 door Pier Westerbaan

46e JAARGANG NR. 22 - 9 MAART 1973

RIJKSFILMARCHIEF BEWAART MILJOENEN METERS FILM IN DUITSE FEESTBUNKER

Toen de Duitsers een dertig jaar geleden dwars door Scheveningen een ongenaakbaar geachte Atlantikwal trokken, vol betonnen gevaartes en metalen asperges, werd er in de duinen bezuiden Scheveningen een feestbunker gebouwd.
Jaren later viel het oog op dit weinig animerende bouwsel, waar padvinders inmiddels hun clubhuis van hadden gemaakt, voor het Rijksfilmarchief. De plaats van een duinpan aan de Baden Powellweg, ruim verwijderd van de stedelijke bebouwing, was er uitermate geschikt voor. De filmgeschiedenis heeft namelijk meer dan een halve eeuw op een vulkaan gedanst. Wat men in de wandeling huiselijk “het celluloid” noemde (met zijn uitstekende helderheid en soepelheid zeer geschikt voor het filmvermaak) was in feite een uiterst brandbaar cellulose-nitraat.
Er zijn talloze ongelukken mee gebeurd. Bekend is het verhaal van een trotse bioscoopeigenaar, die met bolknak in het hoofd bezoekers voorging in zijn filmcabine. Er is niets meer van ze gevonden, de cabine ging de lucht in. Het eerste filmfestival in Brussel na de oorlog deed een ministerie in vlammen opgaan vanwege enkele slordig neergezette filmtrommels.
Twintig jaar geleden kwam een brandveiliger materiaal op grote schaal beschikbaar, maar dat nam niet weg dat veel historisch waardevol materiaal nog een zeer onveilige basis had.
Er is in het verleden wat gemakkelijk omgesprongen met unieke beelden, die geschoten waren sinds de uitvinding van de cinematograaf in het laatst van de vorige eeuw. De film ontwikkelde zich maar moeilijk uit zijn status van kermisattraktie. Er bestond een centraal Nederlands filmarchief, dat lang niet alle belangwekkende filmbeelden onder zijn hoede kon krijgen. Zo is er bijvoorbeeld nu een aanmerkelijke leemte in de filmdocumentatie over de jaren dertig, waar de economische crisis wel het hare toe zal hebben bijgedragen.
Na de oorlog belandde de erfenis bij het ministerie van O.K. en W., met onder meer het materiaal dat de regering in Londen had laten schieten. Met het groeiend besef hoe waardevol het bewaren van oude filmbeelden kan zijn is het Rijksfilmarchief opgezet.
Het bleek intussen zinnig te zijn deze instelling onder te brengen bij de Rijks Voorlichtings Dienst. Onder de hoofdafdeling produktie en communicatie - sinds 1 januari een bredere opzet dan de vroegere afdeling film met aan het hoofd de heer S. I. van Nooten - heeft het rijksfilmarchief nu als officiële naam onderafdeling filmarchief. Met een kleine staf leidt de heer J. E. M. van Drunen in de duinen het veel zorgvuldigheid eisende conserveringswerk.
Drieënhalfmiljoen meter film ligt er in kluizen opgeborgen en dat bezit groeit natuurlijk snel zodat een forse uitbreiding van de opslagruimten, die nu al te klein zijn, onontkoombaar is.
Is het materiaal van vroeger op zichzelf al zeer brandbaar, het kan soms in korte tijd plotseling tot een geel poeder ontleden en dan wordt het pas echt explosief, te vergelijken met dynamiet. Het is goed om daar een zesde zintuig voor te hebben ontwikkeld of op zijn minst een gevoelig reukorgaan. Rollen, die tientallen jaren de tand des tijds hebben doorstaan, kunnen plotseling de geest geven.
Dat proces werkt dan als een rotte appel in een mand en het is zaak snel in te grijpen. Men heeft wel proeven genomen met het verbranden van enkele honderden trommels film: er kwam een steekvlam van 75 meter hoogte tevoorschijn. Wat statische elektriciteit bij argeloos terugspoelen kan al een ontbranding veroorzaken.
Er is tegenwoordig een wat ruimer budget beschikbaar.
Dat is ook wel nodig, want de vergankelijkheid speelt een grote rol. Officieel blijft filmmateriaal maar een twintig jaar houdbaar, hetgeen betekent dat men het geregeld voor veel geld moet kopiëren. Ook al heeft bij Haghe Film de heer A. J. Oor een apparatuur ontwikkeld om zeer getrouw te dupliceren, kwaliteitsverlies treedt er toch altijd op, zodat men blijft hechten aan het oorspronkelijke materiaal.
Er is nu meer armslag. Medewerkers van het Instituut Film en Wetenschap kijken al het materiaal na op zijn waarde, een gigantisch werk. Het is de bedoeling dat de duizenden rollen van driehonderd meter elk, uiteindelijk via de computer, gecatalogiseerd worden, zodat geïnteresseerden er snel uit kunnen putten. Dat wordt dan ook door filmers uit de gehele wereld gedaan.
Vooral sinds de opkomst van de televisie bewijst het archief zijn diensten. De oorlogsseries van prof. L. de Jong putten voornamelijk uit materiaal, dat in de Scheveningse bunkers is opgeslagen. Het rijksarchief bepaalt zich natuurlijk voornamelijk tot wat in historisch opzicht van waarde is, terwijl het Nederlands Filmmuseum zich toelegt op wat strikt cinematografisch van belang is.

(Piet Ruivenkamp in Haagsche Crt.)

bron: Vizier, pers. orgaan Min.v.Alg.Zaken, juni 1976

Causerie Senioren-Club

verslag van de op 8 maart 1989
in vergaderzaal Binnenhof 20
te Den Haag gehouden causerie
door dhr. Van Drunen, beheerder
Rijksfilmarchief.

HET PRILLE BEGIN
Conservator van Drunen vangt zijn lezing aan met de volgende (waar gebeurde) anekdote. Plaatst in Vizier (personeelsblad van Algemene Zaken) een oproep om alvorens materiaal aan de Dienst der Domeinen af te stoten eerst hem te raadplegen. Richt vervolgens geheel solitair (alleen dus) de filmbunker met afgedankte stoelen, bureau's alsmede een van het ministerie verkregen vooroorlogse oude Remington-schrijfmachine in (!). Redactie Vizier schrijft in het volgende nummer als reactie hierop de volgende limerick: in de Scheveningse bunker van het Ministerie van “Armoed Zaken” zit een gek aan wie je van alles kwijt kunt raken!!
Bovenstaande verandert echter onmiddellijk als het jaar daarop het filmarchief officieel op de begroting wordt gezet en (zij het vooreerst met mondjesmaat) materiaal voortaan rechtstreeks bij het lab kan worden besteld. Ook het bedrag dat aanvankelijk beschikbaar is voor het overzetten van brandbaar materiaal op een onbrandbare filmdrager (conserveren) stijgt van ƒ 25.000,- in 1967 tot ƒ 160.000,- in 1980.
Het vaste personeel wordt in de loop der jaren uitgebreid met een assistent-beheerder, filmcutter, filmlaborante, kluisbediende en filmoperateur; aangevuld met pilot-stagiaires van andere ministerie's alsmede uitzendkrachten uit het bedrijfsleven (totaal 9 personen).

TAAKOMSCHRIJVING
Spreker toont dmv een overhead-projector een sheet van zijn werkomschrijving en geeft daarbij toelichting op vragen uit de zaal.

Beheert het in het filmarchief ondergebrachte filmmateriaal bestaande uit o.m. in overheidsopdracht gemaakte films, oude journaalfilms, na de oorlog in beslag genomen duitse en japanse oorlogfilms, geschonken films en zgn. werkmateriaal dat bij montage onbenut is gebleven.
Materiaal heeft historische waarde en is zeer brandbaar.

Draagt zorg voor juiste opslag van het materiaal, rekening houdend met het eventueel aan opslag verbonden brandgevaar, de terzake geldende voorschriften alsmede toegankelijkheid.
Let op de juiste afstelling van de conditioneringsapparatuur (temperatuur, relatieve vochtigheid).
Doet zonodig voorstellen tot vervanging cq verbetering van de aanwezige apparatuur en/of herindeling/uitbreiding van beschikbare ruimte.
Stelt periodiek onderhoudschema samen van door assistent-beheerder te verrichten werkzaamheden.

Controleert deze werkzaamheden steekproefsgewijs.
Signaleert aan Directie welke films op korte termijn voor een conservatiebehandeling in aanmerking komen.
Beoordeelt de kwaliteit van over te zetten films en rapporteert terzake.
Wordt bij de uitvoering van deze werkzaamheden geassisteerd door assistent-beheerder en laborante.

Conservatie
Houdt toezicht op de conservatiewerkzaamheden welke uitgevoerd worden aan in montageruimte aanwezig brandbaar filmmateriaal. Beoordeelt of materiaal technisch gezien (krimp emulsie etc.) nog voor conservatie in aanmerking komt, pleegt in twijfelgevallen overleg met laboratorium.
Controleert de werkzaamheden van de "cutter" vwb printgereed maken van het materiaal. Ziet toe op opleverdata en rekeningen laboratorium.

Controleert het geconserveerde materiaal d.m.v. nulkopie en eerste kopie op technische aanvaardbaarheid en juistheid van de overgenomen gedeelten. Corrigeert laboratorium op eventuele fouten.

Uitlening
Verzorgt de uitlening van filmfragmenten uit het filmarchief op video. Informeert bij aanvragers (makers van tv-produkties, documentaires, e.d.) welke verlangens er zijn en gaat na of en zo ja in hoeverre aan deze wensen tegemoet kan worden gekomen. Is hierbij vooral attent op die films (of gedeelten ervan) waarvoor speciale toestemming van de Minister-President of Directie noodzakelijk is.

Verstrekt globale inlichtingen omtrent reproduktiekosten, vertoningsrechten e.d.
Noteert de desbetreffende aanvraag, signaleert Directie indien speciale toestemming in verband met archiefwet noodzakelijk is.

Geeft aan welke (gedeelten van) films voor rekening van de aanvrager gereproduceerd moet worden, verstrekt Directie de hiertoe benodigde gegevens voor opmaking briefcontract.

Inventarisatie
Maakt korte, nauwkeurige beschrijvingen van beeld en geluid van nog te inventariseren films. Beschrijft hiertoe o.m. de situatie welke op de film voorkomt, namen van bekende personages, tijd van handeling e.d.; vermeldt tevens nummer en rubriek (cultureel, wetenschappelijk, militair terrein e.d.) waarin film thuis hoort alsmede materiaalsoort (stomme film, geluidsfilm, ondertitel, taalversie, positief of negatief danwel pan-separaten bij kleur etc.)

Om negen personen aan het werk te houden moest wel herhaaldelijk worden geimproviseerd gezien veel machines en (hand)werktuigen in reguliere handel niet (meer) leverbaar. Voorbeeld: film die gekrompen is, is met een moderne filmpers niet meer te plakken en laat zich evenmin inspannen op moderne montagetafels (De afbeeldingen opgenomen aan het eind van dit verslag geven er een goed voorbeeld van).

Ideeënbus
Hoofddirecteur G. v.d. Wiel (welke vóór WO-2 zelf een technische opleiding bij de bekende Drs. Hellingman aan de HTS te Dordrecht had gevolgd) drong er bij v. Drunen altijd op aan om gevonden oplossingen/verbeteringen/modificaties aan RIO (Rijksideeënbus-organisatie) te zenden. Honderd gulden was in die tijd veelal het hoogste bedrag, maar v. Drunen is ook weleens met vijftien gulden afgescheept. Zegt dat het een heel bedrag was voor die tijd, doch in het niet valt als je bekijkt wat of er mee werd bespaard (hi)!
Heeft er echter altijd veel plezier in gehad, zijn werk was zijn hobby.
Van de Wiel schijnt eens te hebben gezegd: goede administrateurs zijn als regel slechte technici, en goede technici veelal slechte administrateurs; maar jij bent een schaap met 5 poten. Spreker verdenkt v.d. Wiel er echter van dat hij het leuk vond dat zijn Dienst zo nu en dan ook eens in Buskruit (het blaadje van de Rijksideeënbus-organisatie) stond. En eigenlijk was dat volgens spreker ook wel zo, want technische departementen als Defensie en Verkeer & Waterstaat stonden zowat elke maand in Buskruit, maar administratieve departementen als Binnenlandse Zaken, Financiën of Algemene Zaken vrijwel nimmer (!)

PA 1 RVD
Toen het hoofd van de afdeling Radio en Televisie (Robert de la Rive Box) een functie binnen de RVD-Directie op het Binnenhof kreeg, is de noodzender van de RVD (roepletters PA 1 RVD) van Noordeinde 43 naar de filmbunker aan de Baden Powell-weg overgeplaatst en kreeg van Drunen het beheer hierover als ad-hoc taak erbij. (Hij was overigens de enige binnen de RVD die het ding ingevolge de ptt-machtigingsbepalingen kon en mocht bedienen).

Eenmaal per jaar waren de leden van de VR (voorlichtingsraad) ingevolge een bepaling van de NTR verplicht een zg. calamiteiten oefening te houden. Spreker zegt dat hij de berichten welke zij hem hierbij aanboden altijd maar fancy vond, niettemin moest hij ze versleutelen! (Noot: adres Nationale Telecommunicatie Raad weliswaar Kortenaerkade 12, maar secretariaat werd verzorgd door directie-secretaresse RVD). Zegt deze ad-hoc taak altijd erg leuk te hebben gevonden, op de overheadsheets welke hij er van toont zie je hem genieten (we zullen proberen bij het verslag er enkele foto's van af te drukken).
Bij zo'n oefening werd de mobiele mast uit de garage gehaald, op het hoogste punt bij de bunker gezet en daarna d.m.v. perslucht nogeens dertig meter hoog de lucht ingepompt. (Noot: Heer la Rive Box had in 1953 zijn lesje geleerd en in samenwerking met politieverbindingsdienst een mobiele antenne laten vervaardigen. Bij dijkdoorbraak, watersnoodramp of wat voor calamiteit dan ook zou op deze manier vanaf elk punt in Nederland kunnen worden uitgezonden). Op een van de foto's kunt u als u goed kijkt het orion-vliegtuig van marinebasis Valkenberg zien welke op dat moment veldsterkteproeven neemt. Boven NATO-hoofdkwartier Fontainebleau rapporteerde het sterkte 7 en boven Tempelhof (West Berlijn) sterkte 5, hetgeen volgens van Drunen meer als theoretisch verwacht.

Later was er nog een zendamateur bij de RVD werkzaam (filmaccountmanager v.d. Sleen, roepletters PA 3 DEZ) doch deze heeft (helaas) nimmer als second-operator behoeven op te treden.
De heren van de NTR hadden in al hun wijsheid beslist dat een linkverbinding met zendamateurs niet meer nodig was. De regering, - zo vonden zij -, kon in noodgevallen beschikken over geequipeerde BB-ploegen alsmede over een professioneel Corps Mobiele Colonne (onderdeel van de Kon. Landmacht). Spreker zegt zich met hand en tand tegen deze zienswijze te hebben verzet.
Zelfs zijn argument dat als straalzenders tengevolge van een natuurramp maar een paar decimeter uit het lood staan verbindingen dientegevolge wegvallen; en men - zeker de eerste uren - van zendamateurs afhankelijk is welke laatsten met eenvoudige middelen via morse (evenals in 1953) noodverbindingen in stand kunnen houden, maakten volgens spreker geen enkele indruk.

2e Kamer lijn.
Zegt na zijn pensionering nog weleens een stukje voor Vizier te hebben geschreven, maar zulks had volgens spreker weinig zin gezien merendeel van lezerbestand volgens hem (excusé moi) uit “pennenlikkers” bestond.
Spreker was voor aanvang van de lezing nog even bij de redactiedienst van de RVD op Binnenhof 19 gaan kijken. Alleen de Lorentz all-band communicatie ontvanger waarop hij destijds zo trots was stond er nog. Citaat van Drunen: afgestemd via een ordinair kabeltje op de Tweede Kamer-lijn van Casema op 87.6 FM ... De mobiele antenne was onder dankzegging aan de politie teruggegeven, de zender jaren geleden naar Domeinen gebracht (!)

Voorzitter SOZAZA bedankt de heer van Drunen voor zijn interessante lezing. Biedt hem het bekende fotoboek “Vakmanschap is meesterschap” van Paul Huff plus van een aantal flesjes Grolsch aan. Verzoekt aanwezigen het boek op bladzijde 1 van hun handtekening te voorzien als blijk van waardering voor het gebodene en blijvende herinnering aan deze avond voor de heer van Drunen.
Zegt dat van het geheel een verslag met foto's in personeelsorgaan wordt gedaan, waarna bijeenkomst om 23.35 wordt gesloten.

Secretaris Senioren Afdeling
“SOZAZA”
(Sociale Zaken/Algemene Zaken)

PA1RVD

STAATSBEDRIJF DER POSTERIJEN, TELEGRAFIE EN TELEFONIE

CENTRALE DIRECTIE

KORTENAERKADE 12 – 'S-GRAVENHAGE – TELEX 31111 – POSTGIRO 45100

AAN

de heer G. van der Wiel
Rijksvoorlichtingsdienst
Binnenhof 20
's-G R A V E N H A G E

Uw kenmerk	Uw brief van	PTT-kenmerk	* Telefoon	Datum
		11474 RCD	(070) 75 27 01	

Bijlagen 3

* Voor inlichtingen over deze brief

Onderwerp

Mijnheer,

Hierbij zend ik u de beschikking, waarbij de door u gevraagde machtiging A wordt verleend.
Voor wat betreft het gestelde in artikel 2 van de machtigingsvoorwaarden kan gebruik worden gemaakt van bijgevoegde verklaring van aanvaarding.
Ingevolge artikel 5 van de voorwaarden wordt goedgekeurd, dat de zendinrichting wordt geplaatst in het perceel: Baden Powellweg 7 te 's-Gravenhage. (Scheveningen)
Zodra uw zendinrichting voor keuring gereed is, verzoek ik u te voldoen aan het gestelde in artikel 6 sub 2 van de voorwaarden.

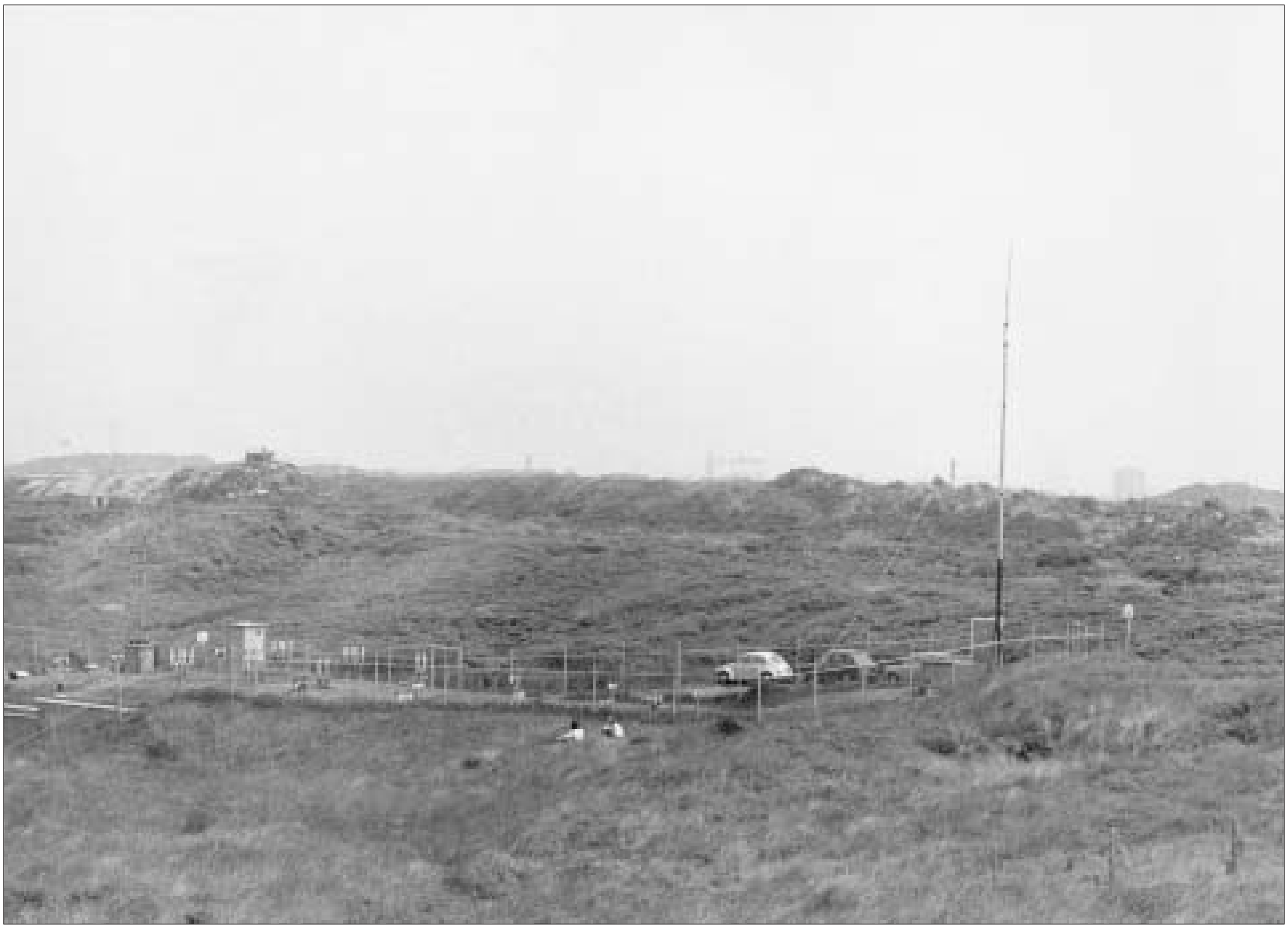
Hoogachtend,
Het hoofd van de Radiocontroledienst,

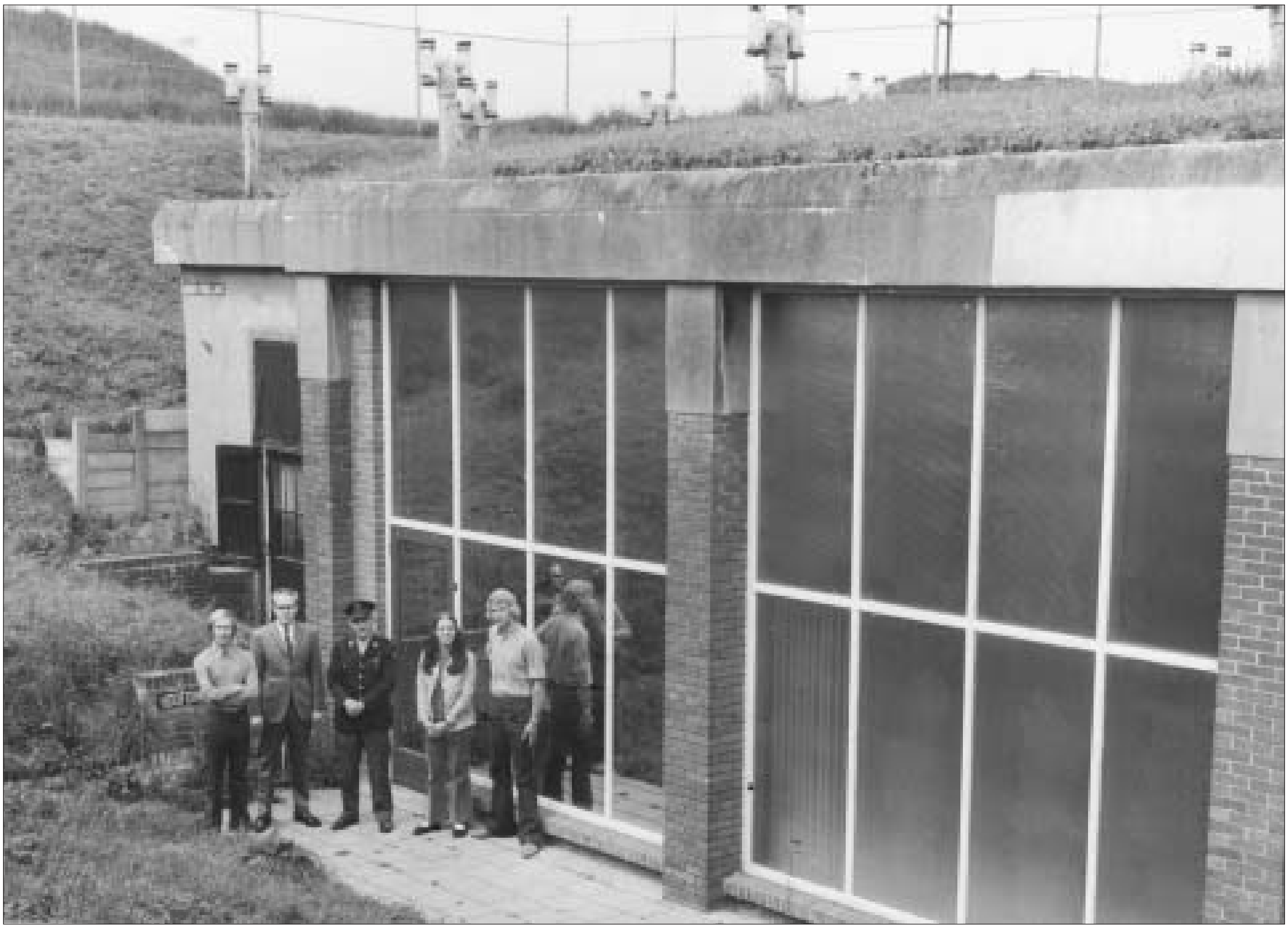
R. A. Bussink

TELEGRAMADRESSEN: POSTGEN (Post); GENTEL (Telecommunicatie); RADIOGEN (Radio)

ALGEMEEN TELEFOONNUMMER NATIONAAL (070) 75 91 11
INTERNATIONAAL +31 70 75 91 11

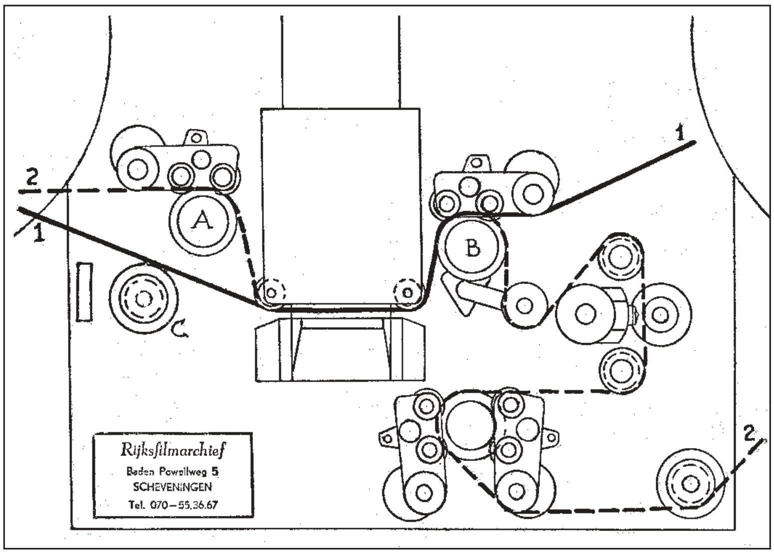

Hier is mijn idee

1. **Inleg van copieëen (historisch) welke krimp hebben ondergaan (geleiding C-B)**
2. **Inleg normale (geluids) copieëen (geleiding A-B)**

toelichting verbetering Steenbeck Kobiton-35

De Steenbeck Kobiton-35 is een perfecte filmtafel voor moderne kopieën. (In de uitvoering zoals het Rijksfilmarchief er een bezit zelfs geschikt zowel voor positief als negatief film d.m.v. een vidiconcamera).
Er is echter 1 (één) groot bezwaar aan deze tafels, er kunnen vrijwel geen historische kopieën op worden doorgezien.
Hierover heb ik tijdens de laatste Photokina te Keulen op de stand van de firma Steenbeck met een der technici een heel gesprek gevoerd; de vraag naar Steenbeck-tafels voor archiefdoeleinden is echter zo miniem dat het voor de fabriek niet lonend is hiervoor een speciaal ontwerp op te zetten.
De aandrijving geschiedt namelijk normaal via de aandrijfrollen A-B (zie tekening). De enige oplossing volgens deze technicus zou zijn om een aantal rollen “type A” met verschillende tandingen te vervaardigen.
Om “A” evenwel steeds te verwisselen is niet eenvoudig gezien deze inwendig gespannen is; bovendien zou dan van elke historische kopie welke men wil doorzien vooraf de krimp gemeten moeten worden om te weten welke rol A (i.v.m. de tandingen) gebruikt moet worden, hetgeen zeer omslachtig en tijdrovend is. Ook de vervaardiging van een aantal standaard-rollen type A volgens vaste krimpmaten is beslist geen sinicure en bovendien zeer kostbaar.
Een oplossing hiervoor is door mij gevonden door historische kopieën uitsluitend over “B” te laten lopen en deze strak in het venster te spannen d.m.v. een nieuw te plaatsen geleide-rol van het type “C” (zg. loze geleide-rol, d.w.z. niet motorisch aangedreven).
Rol C is op mijn verzoek met toestemming van het hoofd van de filmafdeling R.V.D. door de nederlandse importeur van Steenbeck, - de firma Pretex te Amsterdam - inmiddels gemonteerd; daar ik met het oog op eventuele garantie-aanspraken dit niet zelf wilde doen.

Een loze geleide-rol (synchroon-rol type 3033) kost *f* 36,40; voorwaar niet duur om een filmtafel van *f* 18.000,00 geschikt te maken voor circa 2 miljoen meter historisch film-materiaal.

Scheveningen, 29 oktober '68,

J.E.M. van DRUNEN,
Beheerder Rijksfilmarchief.

Hier is mijn idee

Bij de onderafdeling filmarchief van de Rijksvoorlichtingsdienst zijn gedurende enige jaren twee 35 mm filmmontage-tafels van het merk Steenbeck in gebruik. Beide tafels worden separaat gebruikt één voor positief en één voor negatief materiaal.
Door de aanmaak van een centraal bedieningskastje met drie 2-dubbelpolige schakelaars op één as. (zg. stapelschakelaars), kunnen beide tafels thans gelijk starten/stoppen. Onafhankelijk hiervan blijft de mogelijkheid bestaan de tafels individueel te staten/stoppen (belangrijk i.v.m. het inleggen op startnummer), daar tafels d.m.v. de aangemaakte schakelkast in feite alleen maar mechanisch gekoppeld, doch electrisch geheel gescheiden blijven.
voordelen:

a) mogelijkheid een beeldnegatief met een beeld-positief te vergelijken’
b) idem van gecombineerd positief/negatief kopieën met optisch geluid,
3) idem van beeldnegatieven/positieven met gescheiden geluid.

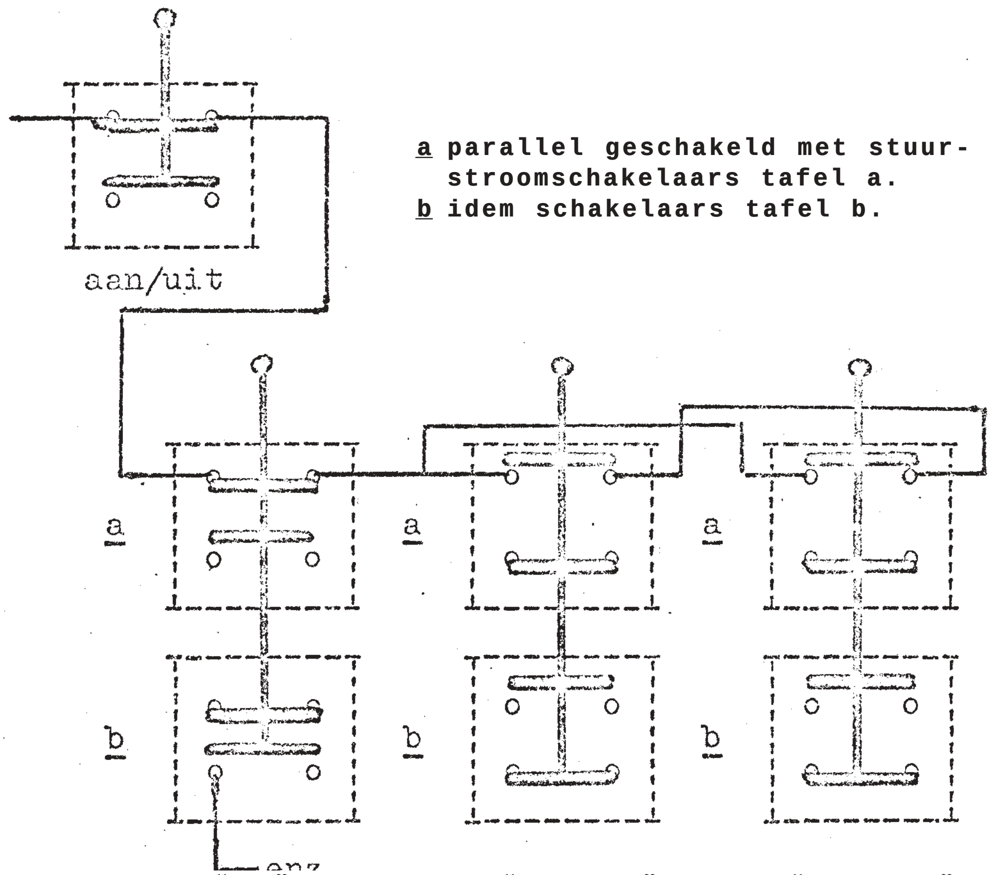
De schakelkast wordt sedert juli 1971 in voorkomende gevallen regelmatig gebruikt.
Een uitvoering van fabriekswege is niet te verwachten, daar deze voor dit soort gebruik uitsluitend duurdere montagetafels voorzien van 4 plateau’s i.p.v. 2 plateau’s levert.

Uittreksel kwartaal-rapport 1/1971

2.1.2. - Op resp. 14/1 en 26/1 werd olv het Hoofd techn. onderhoud NOS, onze Steenbeck gerepareerd. Dat e.e.a. noodzakelijk was blijkt wel uit de volgende lijst: vernieuwd werden 2 nuvistors, 1 transistor, 3 radiobuizen + beeldvidicon.
Vidicons worden bij de NOS bij intensief gebruik na 1500 bedrijfsuren vervangen, bij minder intensief gebruik na 2000 uren. In ons geval had de beeldvidicon 4800 uren dienst gedaan!

2.1.3. - Op 18 maart 1971 werd in opdracht van de Rijksgebouwendienst door een civiel installatiebureau de door mij medio november 1970 tbv de Haghe-tafel tijdelijk aangelegde 3-phase aansluiting, eindelijk vervangen door een definitieve aansluiting in SRLL-kabel.
Van deze gelegenheid geprofiteerd om voormeld installatiebureau een centraal bedieningskastje met drie 2 dubbelpolige schakelaars op één as te laten aanmaken (zie schema).

"stop" "voorwaarts" "terugwaarts"

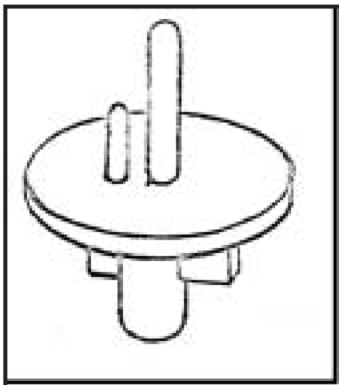
Zowel de vidicon-tafel van onszelf (a) als de optische-tafel van NV Haghe Film (b) zijn thans gelijk te starten/stoppen.

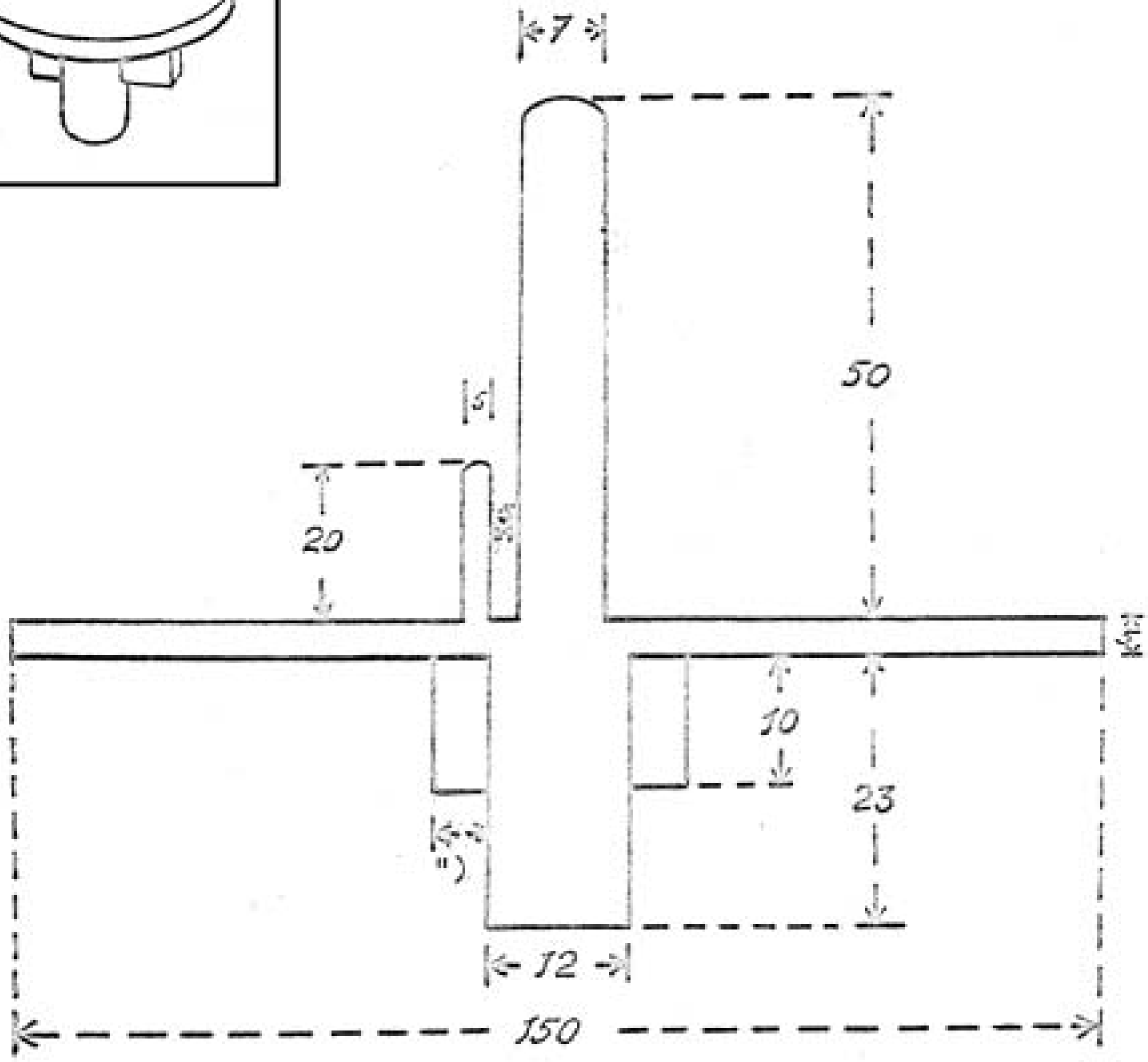
Onafhankelijk hiervan blijft de mogelijkheid zowel tafel a als b apart te starten/stoppen (belangrijk i.v.m. inleggen op startnummer), daar tafels dmv de aangemaakte schakelkast in feite alleen maar mechanisch gekoppeld doch electrisch geheel gescheiden blijven.

Voordelen:
1. **mogelijkheid een beeldnegatief met een beeldpositief te vergelijken.**
2. **idem van gecombineerd positief/negatief kopieën met optisch geluid.**
3. **idem van beeldnegatieven/positieven met gescheiden geluid.**

De synchronisatie loopt weliswaar bij een grote reel op het einde wat uit de hand, doch kan met behulp van de individuele snelloopknop zowel op apparaat a als b gemakkelijk worden bijgestuurd.

Toegegeven een tafel met 4 plateau's aangedreven door één synchroonmotor is beter, maar indachtig het spreekwoord "roeien met de riemen ... enz".

dwarsdoorsnede
maten in mm.

35 MM OMWIKKEL-SPINDEL.

voorzien van vaste flens,
extra groot flensplateau
en één borgpen.

") nokdikte 2 mm.

blad 1

Uittreksel kwartaal-rapport 2/1969

blad 1 aanmaak 35 mm flensstuk

Het Rijksfilmarchief beschikt sedert enige tijd over een electrisch aangedreven 16 mm omspoeltafel.
Om met deze tafel evenwel **35 mm** film om te rollen (zodat van spoel op spoel en van spoel op kern vv kan worden gewerkt) zijn een 2-tal hulpstukken nodig als door mij getekend op blad 1.
E.e.a. heb ik voorgelegd aan het hoofd van de afdeling film RVD, welke mij heeft opgedragen prijsopgave bij de firma Geerinck in de van Baerle-str. alhier te vragen. De firma Geerinck (specialist in het vervaardigen van hulpstukken voor cinematografische industrieën als Cinecentrum, Haghe Film, N.T.S., Leger Foto en Filmdienst e.v.a.) is evenwel niet goedkoop.
Iedere willekeurige instrumentmaker (bijv. de firma v. Dinther, v/h NOF servicewerkplaats) is evenwel in staat dit hulpstukje te vervaardigen.
Persoonlijk geef ik evenwel de voorkeur aan de roestvrij stalen uitvoering zoals door de firma Geerinck geoffreerd.

blad 2 modificaties sellotape plakpers

Het Rijksfilmarchief beschikt over ca. **2 miljoen historisch filmmateriaal.** Het lassen hiervan is geen sinecure, diverse soorten filmcement zijn reeds getest, maar de oude films laten a.h.w. los.
Enig afdoende oplossing is derhalve een sellotape plakpers.

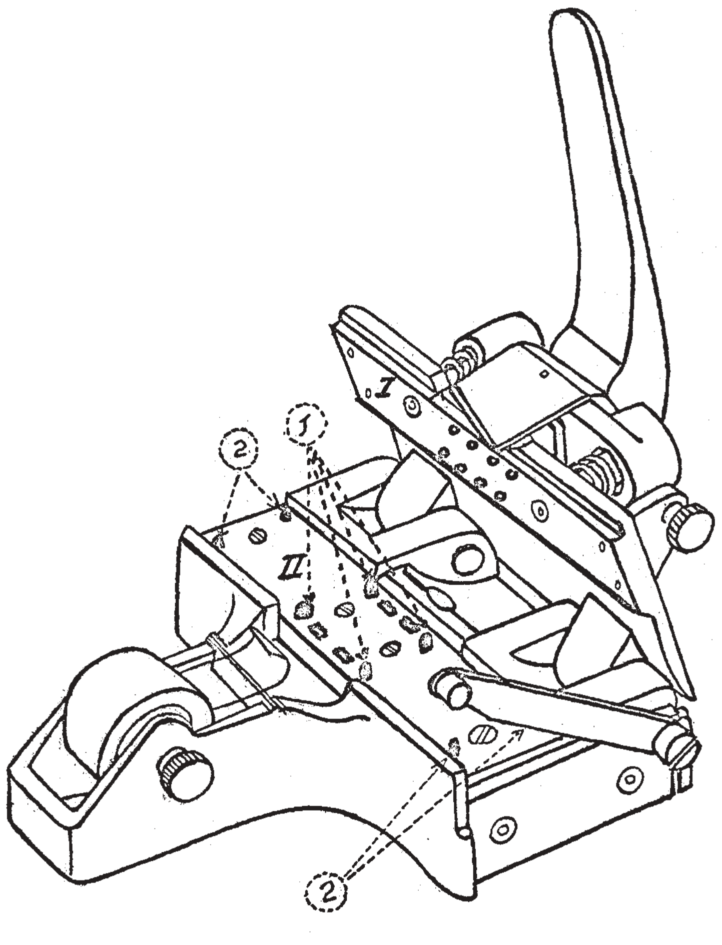
Een moderne sellotape-pers voor positief films is wel voorhanden, doch i.v.m. de krimp van dit oude filmmateriaal alsmede kleinere perforatiegaten is deze voor dit werk totaal onbruikbaar.

Er is ook een plakpers voor negatief film in de handel, doch hiervan zijn alleen de perforatiepaspennen maar dunner, voor het overige is deze volkomen gelijk aan de hierboven vermelde positief plakpers (kosten ƒ 300,-).

De moeilijkheid is echter dat het materiaal krimp heeft ondergaan. Door mij is nu voorgesteld de gaten van de stiften der perforatiepaspennen in bed II op te boren, zodat de paspennen een half perforatiegat kunnen meegeven, - per 2 pennen per beeldje dus één perforatiegat -, hetgeen voor de meeste films voldoende is. De gaten in filmbed I laten deze speling toe.

Op verzoek van dhr. van Nooten heb ik de hier door mij geschetste oplossing voorgelegd aan de firma Geerinck; het geheel is uitvoerbaar.
(Kosten van het geheel, inclusief het afdraaien van de paspennen op oude perforatienorm circa ƒ 150,- tot ƒ 200,-).

Zonodig zouden de paspennen d.m.v. stalen kogeltjes ook nog zwenkbaar kunnen worden gemaakt, het geheel wordt dan echter wel erg kostbaar.

MODIFICATIE 35 MM POSITIEF PLAKPERS.

1. perforatiepaspennen afdraaien en stiftgaten ruimen volgens aanwijzing.
2. te verwijderen borgpennen.

blad 2

Hier is mijn idee

Bij het Bureau Filmarchief van de Rijksvoorlichtingsdienst is in gebruik een Future impuls-sealer, type S-60, ten behoeve van het dichtlassen van plastic zakken, waarin rollen film voor archiefdoeleinden worden bewaard. Dit apparaat is over het algemeen bedoeld om plastic zakken dicht te lassen, waarbij op het moment waarop door middel van een electrische impuls twee lagen plastic aan elkaar worden gelast, deze zakken op een tafel, krukje of bankje kunnen steunen. Bij het RVD-filmarchief is dit niet zonder meer mogelijk, daar bij het lassen een rol filmmateriaal horizontaal moet worden gehouden. Dit wordt des te lastiger, wanneer men bedenkt, dat bovenbedoelde electrische impuls wordt overgebracht door middel van het indrukken van een voetpedaal. Daarmede wordt het dichtlassen van een plastic zak met filmrol tot een acrobatische toer! Teneinde hiervoor een bevredigende oplossing te vinden heb ik aan het las-apparaat een metalen filmrol-ondersteuningsplaat bevestigd, waarop de plastic zak met filmmateriaal gelegd kan worden, om daarna deze op een veel handiger wijze dicht te kunnen lassen. Een schetstekening van de aangebrachte plaat gaat hierbij.

Voordelen:

a): de handeling gaat aanmerkelijk vlugger

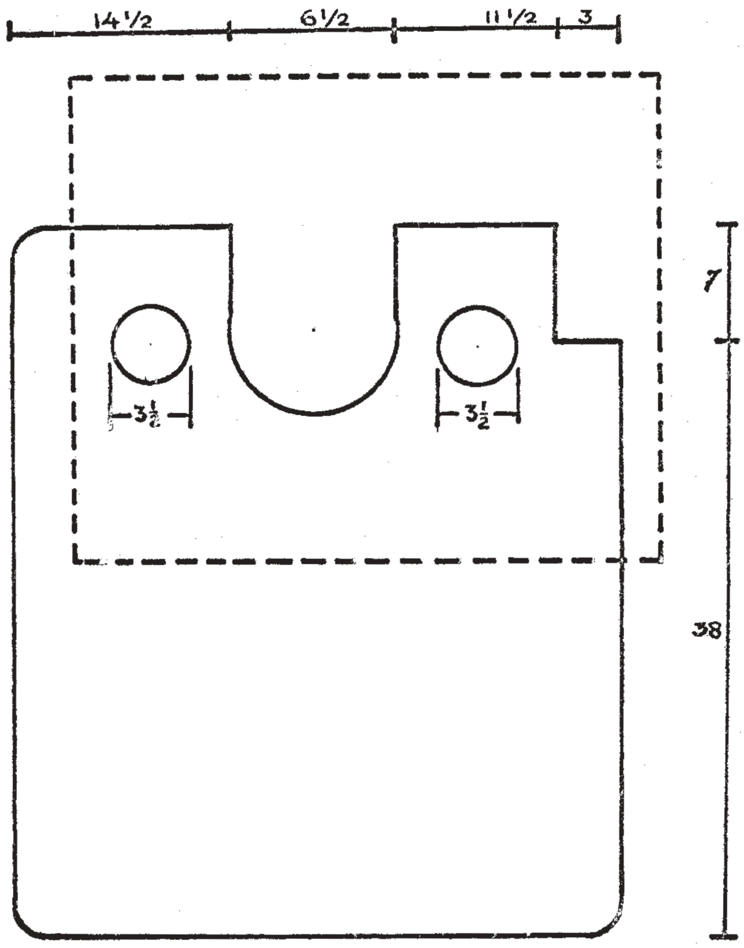
b): het lassen kan aanmerkelijk preciezer plaatsvinden

c): materiaal-besparing, doordat geen verkeerde lassen meer gemaakt worden, waardoor telkens één plastic zak verloren gaat

d): kans op beschadiging filmateriaal uitgesloten

e): geen mogelijkheid dat extra onnodige stofdeeltjes tot het filmarchiefmateriaal doordringen.

De kosten voor het aanbrengen van deze ondersteuningsplaat bedroegen *f* 12,50.

onderaanzicht
maten in cm.

BUREAU FILMARCHIEF RVD
BADEN POWELLWEG 5
SCHEVENINGEN
TEL. 070-55 38 67

Filmrol-ondersteuningsplaat
tbv Future impuls-sealer
type S-60.

(modificatie v.Drunen)

Onderstaande programma's/documentaires zijn door de heer van Drunen o.a. van historische filmfragmenten voorzien:

Vpro-tv	documentaire Pearl Harbour (Leo Kool)
Vara-tv	documentaire Indonesië (J. Eijkelenboom)
Kro-tv	doc. Politieke Opsporingsdienst (J. Bik)
Kro-tv	doc. Seys Inquart (Henk Neuman)
Vpro-tv	doc. Mussert (Paul Verhoven)
Polygoon	reportage Prinses Margriet
NTS	film over Prinses Margriet
R. Houwer	film “het vijfde element”
T. Burghard	film “Marinus v.d. Lubbe”
Vara-tv	film over de bevrijding
NTS	bevrijdingsprogramma
Vpro-tv	film “Slag om Pearl Harbour” (Bouke Poelstra)
Ncrv-tv	Slag om Rusland (Dick Verkijk)
Ncrv-tv	Mei-dagen 1940 (Dick Verkijk)
Vpro-tv	De jaren 1920-1930 (Maud Keus)
Vara-tv	Indisch ABC (Joes Roelands)
Teleac	cursus “conflictologie” (R. Visser)
Nos-tv	programma over Soekarno (Loek Dirkse)
Vpro-tv	mobilisatie 1940 (A. Kleywegt)
Kro-tv	Jood in Nederland (Marga Kerklaan)
Kro-tv	Nederland 1945-1950 (Hans Wortelboer)
Nos-schooltv	Jeugdstorm en NSB (A. Eygenhuysen)
Ncrv-tv	Studio Anno (Dick van Bommel)
Nos-tv	50 jaar Radio (Ferenc Schneiders)
Avro-tv	Info (A. v.d. Most)
Tros-tv	zender “Herrijzend Nederland” (T. Schifferstein)
Vpro-tv	doc. over schrijver v. Randwijk (B. Poelstra)
Vpro-tv	kamp Amersfoort (hollands spoor)
E.O.	Wilhelmina (Eelco Zwart)
Avro-tv	“De Bouwmeesters”
Nos-tv	“De Bezetting” (Dr. L. de Jong)
Avro-tv	Amerika en de Nato (Dr. Mr. G.B.J. Hilterman)
Kro-tv	Blaskowitz-incident/Achterveld (Hans Wortelboer)
Vara-tv	prog. serie vrouwenemancipatie/dienstweigeren, enz.
Socutera	prog. over “Clat”, zuid-amerikaanse vakbond.
Nos-tv	58 miljoen nederlanders/panaromiek/nos-sport.
V&W	film over Moerdijkbrug in opdracht Rijkswaterstaat.
R. Houwer	nieuwe fragmenten tbv int.versie “Soldaat v. Oranje”
Delft	div. hist. fragmenten tbv gemeente-archief
Arnhem	div. hist. fragmenten tbv gemeente-archief
Vara-tv	Herman Heyermans (Hans Hylkema)
Nos-tv	fragmenten tbv Philipsfilm (Jan Vrijman)
CRM	opdrachtfilm over Willem de Koning (Erwin Leiser)
Mundo-film	fragmenten tbv film over vuurleidingssystemen (Holland Signal)
Carillon-films	“50 jaar KLM” (Ronny Erens)
DSM	compilatie archiefstockopnamen anno 1926 tbv Directie Staatsmijnen
Marva	compilatie archiefstockopnamen van Marva-corps in Engeland (1943), Nederland (1945) en Ned. Oost-Indie (1947) tbv Marine Voorlichtingsdienst.

Nippon tv-network: programma over Hirohito (Hisao Sasaki)
US Army Pictorial Center: Strijd i.d. Pacific (E. Frachtenberg)
Thames Television: the Second World War (John Rowe)
BBC-tv: the Commanders (Jonathan Stedall)
BBC Open University: War and Society (Brian Davies)
Instituut Wetensch. Film: “film Water” (Hr. Georgi, Oost Berlijn)
Chronos Film New York: “Olympiade” (office W. Berlijn), hr. Bent von zur Mühlen.
NDWR-tv: filmfragmenten tbv programma “de evangelist”
Photokina: fragmenten tbv de filmexpositie (Dr. Lothar Prox)

Verder levering van historisch filmmateriaal (16 en/of 35 mm) tbv bioscoopjournaal, theaterfilms, tentoonstellingen, etc. welke hier niet in extenso opgenomen.

In projectiezaal van het archief vinden voor diverse departementen, semi-overheidsinstellingen, commissie's en particulieren op aanvraag regelmatig presentatie-voorstellingen plaats (Ministerie van Landbouw, Sociale Zaken, Centro Cultural Holanda-Portugal-Brasil en vele anderen); alsook studieprojectie's (Sectie Krijgsgeschiedenis Kon. Landmacht, Bureau Maritieme Historie, Landbouwschap-consulenten e.d.).

Noot:
Bij studieprojectie's wordt getracht aanvragers te overtuigen van historisch belang der opnamen en duplicering op onbrandbare film geadviseerd, uiteraard voor rekening van het betrokken departement/instelling.

(foto: beoordelingsruimte na verbouwing)

Cruciaal moment in conserveringsproces
Elke door laboratorium opgeleverde marron (lees: eerste - onbrandbare - moederkopie) wordt in deze ruimte door beheerder en laborante nauwkeurig op uitlichting, printfouten, etc. in grootbeeldprojectie bekeken; alvorens goedgekeurd. Bij afkeuring wordt onmiddellijk een nieuwe marron gemaakt. Immers wanneer e.e.a. niet goed is gebeurd, zal onbrandbaar negatief en alle volgkopieën ten eeuwige dagen onscherp blijven. Het proces is onomkeerbaar gezien brandbaar nitraatmateriaal inmiddels vergaan of dermate grote krimp gekregen dat duplicering niet meer mogelijk is. Een grote verantwoordelijkheid dus!

Filmarchief oude situatie

Filmlaborante

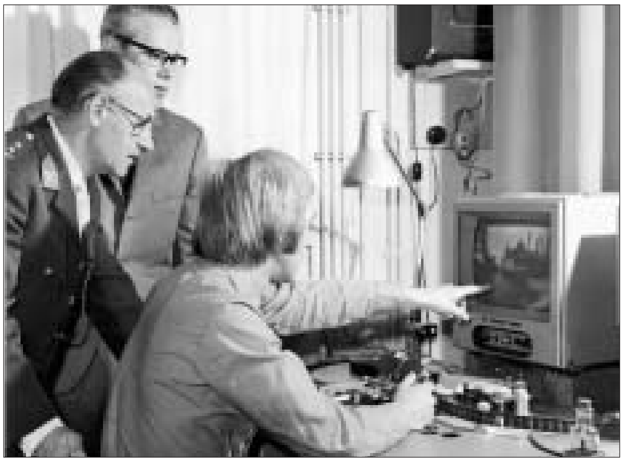
Kluisbediende

Alles werkt op een kluitje

UV-onderzoek

Militair adviseur helpt bij indentificatie

Het bunker-squadron

Filmbunker: "Onvervangbaar historisch materiaal"

Een baldakijn, een pergola. De Dam in Amsterdam, een stoet van schitterend uitgedoste hoogwaardigheidsbekleders. Een koningin, op weg naar haar inhuldiging in de Nieuwe Kerk.

Nee, dit is geen film van 30 april j.l. Het is een fragment uit 1898. De koningin die ingehuldigd gaat worden is de dan 18-jarige koningin Wilhelmina.

Het fragment is ingeklemd tussen een veelheid van stukjes en brokjes geschiedenis van de jaren 1898-1948. Ongelooflijk boeiend. Fragmenten zonder geluid hebben een achtergrondgeluid gekregen zoals het had kunnen zijn, danwel een stukje authentiek geluid dat op andere wijze bewaard gebleven is.

Beelden van de Gevangenpoort en bebouwing op de plaats waar nu trams en auto's richting Kneuterdijk razen, de oude Pier van Scheveningen, onze toenmalige auto de Spijker, mensen, vooral veel mensen, een rustig midden op de weg wandelend ouder echtpaar, deftig, dan heel weinig deftig het vege lijf reddend met een reuze sprong omdat met een kalm vaartje één auto aankomt.
Drente, de afschuwelijke armoe in de plaggenhutten. Een grote fabriekshal waar Nederlandse stoomlocomotieven worden geproduceerd.

Koningin Emma, Couperus, Abraham Kuijper, Troelstra, Colijn.

Ik ben al te lang bezig met die fragmenten weer op te roepen, maar ik zou nog heel lang kunnen doorgaan.

Wat een schat aan materiaal is hier, in de filmarchieven van de RVD, ondergebracht. Temidden van de duinen tussen Kijkdijn en Duindorp ligt de reeds sinds 1955 voor de opslag van dit materiaal in gebruik zijnde bunker. In de Tweede Wereldoorlog door de Wehrmacht gebruikt als ontspanningsruimte, nu, na de voltooiing van de in 1977 gestarte verbouwing een veilige plaats voor de opslag van onvervangbaar historisch materiaal.

Ter gelegenheid van het gereedkomen heeft de RVD een aantal middagen belegd om geïnteresseerden uit alle hoeken van de samenleving (weer) kennis te laten maken met het bestaan van het Filmarchief. Archivarissen, filmers en filmproducenten, de vakpers, de laboratoria's, gemeentelijke- en rijksvoorlichters, zij allen konden zien wat op mij zo'n diepe indruk maakte: een collage van 25 minuten van unieke beelden. 25 minuten, voor mij veel te kort. Maar ja, je moet proberen een verantwoord visitekaartje af te geven en dan moet er worden gekozen uit de miljoenen (!!) meters film die liggen opgeslagen in de bunker.

En daar heeft u ook de belangrijkste reden voor de verbouwing. Veel van het materiaal bestaat uit nitraatcelluloze films. En dat is gevaarlijk materiaal, het gaat na zekere tijd over tot ontbinding en wordt dan erg explosief. In de bunker zijn nu aparte kluizen ingericht voor dit explosieve materiaal met allerlei voorzieningen (koelsysteem, veiligheidsklep, absoluut rookverbod) om explosies tegen te gaan.
Daarnaast is men bezig om deze, van vóór 1953 daterende films, over te brengen op nieuwe beeldbanden.
Inventariseren en toegankelijk maken van het materiaal zijn verder tijdrovende bezigheden.
Van Drunen (archivaris), Van der Kleij (filmmontage), Hogeveen en Wisseling (technische assistenten) hebben daar hun handen vol aan. En dan krijgen ze ook nog vaak de geïnteresseerde buitenwereld over de vloer. De VPRO-series over de jaren '30 en '40, de bioscoopfilm Soldaat van Oranje, er zijn veel meer voorbeelden te geven van het gebruik dat er van het filmarchief wordt gemaakt. In principe willen de bunkerbewoners niets liever dan openstelling voor iedereen, voor studie en voor geïnteresseerden.
Maar daarvoor drukken de andere taken te zwaar en is de bezetting te klein.
Ik heb hier een zeer persoonlijke impressie van een middagje filmarchief in de bunker gegeven.
Het pretendeert niet een uitputtend verhaal te zijn. Dat het dat niet is bleek mij al snel. Het Binnenhof had op 11 juni ook een verhaal met als kop en leidend motief: "Explosief RVD-archief in bunker veiliger na verbouwing".

Jaap W.

Ingang filmarchief na verbouwing.

Openingsdagen Filmarchief RVD

Van 5 t/m 13 juni 1980 werd het geheel verbouwde Filmarchief van de RVD geopend. Daar het te verwachten aantal gasten zeer groot was, waren de gasten in groepen verdeeld over verschillende dagen. Dit bood tevens de mogelijkheid het programma op iedere groep af te stemmen.
Zo kwamen donderdag 5 juni de Rijks- en Gemeentearchivarissen, mensen van het Rijkscomputercentrum en de filmbeschrijvers, vrijdag de Gemeente- en Rijksvoorlichters, maandag vertegenwoordigers van de filmlaboratoria, dinsdag de Pers, woensdag de film- en tv-producenten. Voor de donderdag waren uitgenodigd vertegenwoordigers van de SAM (Stuurgroep Audiovisuele Media) en de leden van het Centraal Filmberaad.
De gehele vrijdag tenslotte was bestemd voor belangstellenden van de RVD zelf. Er was voor de gasten een uitgebreid programma samengesteld dat duurde van ca. 2.00 uur tot 5.00 uur 's middags.
Na ontvangst met koffie, werd door de heer van Drunen een welkomstwoord gesproken, waarna op een viertal TV-monitoren een videoproduktie te zien was waarin iets over de werkzaamheden van het Archief werd getoond. Vervolgens werd in het zeer fraaie, maar piepkleine projectiezaaltje voor de helft van de groep genodigden de film “50 jaar bekeken” vertoond.
De film bestaat uit “een greep” uit het historisch filmmateriaal dat in het bezit is van het Filmarchief. De film begint met beelden van de inhuldiging van Koningin Wilhelmina in 1898! De andere helft van de groep genodigden werd intussen aangenaam bezig gehouden met een rondleiding door het gebouw door de archivaris, die een boeiende uitleg gaf over de geschiedenis van het gebouw - oorspronkelijk een Duitse oorlogsbunker - , de technische faciliteiten, de gekoelde filmkluizen en niet te vergeten de zeer interessante collectie historische filmapparatuur en “filmrelikwieën”.
Hierna werden de groepen gewisseld en de filmvertoning en rondleiding nogmaals uitgevoerd. Ter afronding van dit uitgebreide programma werd daarna een drankje aangeboden, waarbij dankbaar gebruik werd gemaakt van de mogelijkheid vragen te stellen, c.q. te beantwoorden.
Uit reacties van de gasten kon in elk geval worden afgeleid dat men het bezoek als zeer leerzaam en interessant had ervaren.

De heer van Drunen geeft uitleg aan de pers.

Rondgang langs museale collectie.

Voor deskundigen welke door omstandigheden huisgebonden zijn wordt overgezet op VHS.

FILM

uitgave van de nederlandse bioscoopbond

22 augustus 1980

Vernieuwd Rijksfilmarchief

Sinds 1955 is het Filmarchief van de Rijksvoorlichtingsdienst gevestigd in de Scheveningse duinen in een oude door de Duitse Wehrmacht gebouwde bunker. Vanzelfsprekend voldeed deze behuizing niet meer aan de eisen van de tijd. Bovendien verslechterde ook de kwaliteit van het opgeslagen materiaal.
Tot ongeveer 1953 werd bioscoopfilm vervaardigd op het z.g. nitraatcellulose. Dit is brandbaar materiaal dat tegenwoordig niet meer gebruikt mag worden ook vertoningen van films vervaardigd op nitraatmateriaal zijn niet toegestaan zonder speciale voorzieningen.

NIEUWBOUW
In 1975 werd toen besloten om tot verbouwing van de oude bunker over te gaan. Historisch gezien werd de waarde van het reeds aanwezige materiaal steeds groter. De conditie van de opgeslagen films steeds slechter, aangezien nitraatmateriaal vergankelijk is en langzaam maar zeker ontbindt. Onder bepaalde omstandigheden kan het zelfs explosief worden.
Primair was het doel van de verbouwing om in de toekomst te kunnen beschikken over een verantwoorde opslagruimte voor grote hoeveelheden nitraatfilm. De bouwplannen omvatten o.m. de volledige nieuwbouw van vier nieuwe kluizen voor de opslag van nitraatfilm, die aan specifieke klimatologische eisen moesten voldoen, teneinde het verval van het nitraatfilmmateriaal tegen te gaan. Bovendien moest optimale beveiliging geboden worden tegen explosie.

Daarnaast waren de plannen gericht op modernisering van het bestaande complex dat nu na een verbouwing van 3 jaar bestaat uit:
- een kantoor- en ontvangstruimte
- een filmzaaltje
- een videoruimte
- 4 kluizen voor de opslag van nitraatfilmmateriaal
- 1 kluis voor de opslag van acetaatfilmmateriaal

CAPACITEIT
De capaciteit van de vier nitraatkluizen bedraagt 16.000 filmblikken en 1 acetaatkluis met een capaciteit van 4.000

Boven:
Het vernieuwde filmarchief van de Rijksvoorlichtingsdienst diep verscholen in de Scheveningse duinen.
Onder:
Een foto van de oorspronkelijke Duitse Wehrmachtbunker, waar niet veel meer van terug te vinden is.

blikken. Tesamen met de kluizen voor onbrandbare films in het hoofdgebouw aan de Haagse Anna Paulownastraat met een opslagmogelijkheid voor 45.000 blikken bedraagt de totale opslagcapaciteit 65.000 blikken van 300 meter 35 mm-film per blik d.w.z. zo'n 10.000 uur film.

TOEGANKELIJKHEID
Gezien de grote hoeveelheid en het historische karakter van het materiaal, waaraan men een schat van informatie kan ontlenen, besteedt men de grootste zorg aan de toegankelijkheid van het beschikbare materiaal. Tot op heden werd gewerkt met diverse handsystemen.
Met het oog op de toekomst is in 1979 een begin gemaakt met een computersysteem dat een "on-line" zoekmogelijkheid kan bieden in de titelbeschrijving, die conform de internationale standaardeisen is opgesteld. De opslag van het informatiemateriaal geschiedt in de computers van het Rijks Computer Centrum in Apeldoorn. De beschrijvingen van het materiaal worden door experts (b.v. personen die een bepaald voorval persoonlijk hebben meegemaakt) thuis gemaakt aan de hand van videobanden.

Met het herbouwde filmarchief heeft de overheid nu de mogelijkheid gekregen om niet alleen filmmateriaal dat al in eigen beheer is verantwoord op te nemen, maar ook eventueel door derden aangeboden materiaal op te nemen en voor het nageslacht veilig te stellen.

Boven:
koelinstallatie
Midden:
De videoruimte met de meest geavanceerde technische apparatuur.
Onder:
Een kijkje in de kluizengang met de vier geconditioneerde nitraatfilmkluizen.

nieuw filmarchief voor de RVD

INFO-MEDIA 8/1980

Helen Heuff
Han Rasenberg

In een supermoderne bunker in de Scheveningse duinen ligt een indrukwekkende en belangrijke kollektie films opgeslagen.
Hier is het Filmarchief van de Rijksvoorlichtingsdienst (RVD) gehuisvest.
De RVD zal voor velen geen onbekende zijn. Eén van de afdelingen, de Filmotheek, beschikt over ca. 1200 films die tegen zeer gunstige voorwaarden worden verhuurd. Hoe de RVD aan de films komt, hoe ze worden geselekteerd, bewaard en gekonserveerd, is voor de meesten minder bekend. Deze taken worden verricht door het Filmarchief. Een uitnodiging van dit Filmarchief om de vernieuwde “filmbunker” te komen bekijken, leek ons een uitstekende aanleiding om te zien hoe een en ander in z’n werk gaat.

Waarom in een bunker?

Filmmateriaal heeft niet het eeuwige leven, het vergaat op den duur. Om dit ontbindingsproces zo veel mogelijk te remmen, is opslag onder specifieke klimatologische omstandigheden (temperatuur en luchtvochtigheid) noodzakelijk. Een bijkomend probleem is dat 35mm filmmateriaal tot ca. 1953 op nitraatcellulose is opgenomen. Nitraat is zeer brandbaar en ondergaat tijdens het verouderingsproces een chemische verandering. Op een gegeven moment valt het uit elkaar en vormt het een zeer eksplosief poeder (te vergelijken met buskruit). Wanneer de RVD-kollektie ooit mocht eksploderen, dan ontstaat een steekvlam van zeker honderden meters hoog. Het is dan ook geen toeval dat de filmkollektie ver buiten de bebouwde kom wordt bewaard en dat de mijnopruimingsdienst eraan te pas komt wanneer er grote hoeveelheden nitraatfilm verplaatst moeten worden. U hoeft overigens niet bang te zijn dat u een bom in huis krijgt wanneer u een RVD film leent. Nitraatfilm mag niet uitgeleend worden en de filmotheek beschikt uitsluitend over films op het onbrandbare acetaatcellulose (veiligheidsfilm).
Voornamelijk met het oog op de verslechterende situatie, maar ook gezien de historisch steeds grotere waarde die aan het materiaal wordt toegekend, werd in 1975 besloten tot verbouwing van de oude, door de Duitse Wehrmacht in de Scheveningse duinen gebouwde bunker, waarin het archief sinds 1955 is gehuisvest. De gemoderniseerde bunker bevat nu vier kluizen voor de opslag van nitraatfilm.
Deze kluizen zijn zo gekonstrueerd dat bij een eksplosie de achterwand wordt weggedrukt en de steekvlam naar een ontlaadbak in de duinen wordt geleid.
Behalve de kluizen is er een aantal andere ruimten beschikbaar, waaronder een videoruimte.
Een opvallend detail in deze ruimte is de opstelling van een aantal U-matic recorders die 24 uur per dag standby zijn aangesloten op het open net. Wanneer op de televisie (Nederland 1 of 2) programma’s worden uitgezonden, die voor de RVD interessant materiaal bevatten of waar de RVD bemoeienis mee heeft gehad, worden deze met de videorecorders opgenomen. Ook ’s avonds bestaat die mogelijkheid, de apparatuur is namelijk via de telefoon te bedienen.

De kollektie

Niet iedere film wordt door de RVD opgenomen. Per geval wordt nagegaan of het aangeboden materiaal voor de overheid van belang wordt geacht, gezien de hoge kosten van opslag, konserveren en dupliceren.
De kollektie kan globaal in een aantal kategorieën worden ingedeeld:
- Voor-oorlogs materiaal (1898-1940)
- 2e Wereldoorlog, bevrijding en wederopbouw tot ± 1950
- Nederlands-Indië tot ± 1950 en Nieuw-Guinea
- Koninklijk huis
- Internationale betrekkingen (Marshall-plan, EEG, NAVO etc.)
- Overheidsprodukties (1945 - heden)
- Journaals (Polygoon, Multifilm, Haghefilm)
- Speelfilms waarbij de overheid betrokken was door aankoop of financiering alsmede overheidstelevisie spotjes.
- Materiaal dat nog geïdentificeerd en gekatalogiseerd moet worden.

Wat gebeurt er met deze kollektie?

Nadat is besloten een bepaalde film in de kollektie op te nemen, volgen er een aantal bewerkingen voordat de film daadwerkelijk in de kluis opgeborgen of uitgeleend kan worden. Naast allerlei administratieve en technische bewerkingen moeten de films toegankelijk worden gemaakt voor derden.

Gezien het historische karakter van het materiaal en de enorme hoeveelheid films, wordt er veel aandacht besteed aan de ontsluiting van de kollektie.
Aan de hand van videobanden worden de films door experts scène voor scène beschreven en worden tref-

Eén van de in totaal drie montage kamers

woorden toegekend. Veelal moet de hulp ingeroepen worden van mensen die nauw betrokken zijn geweest bij de totstandkoming van de film. Zo bestaat er bijvoorbeeld een filmverslag van de eerste (nu zeer komische) pogingen een helikopter van de grond te krijgen. De vliegenier heeft aan de hand van de beelden geholpen deze film te beschrijven.

Wie zijn de gebruikers?

Door deze nauwgezette omschrijving van elke film, kunnen film- en tv-makers, gespecialiseerde archieven of mensen die zich met een wetenschappelijk historisch onderzoek bezighouden, voor hen relevante stukken van films gebruiken. Wanneer een filmmaker, die b.v. een oorlogsfilm maakt, een “shot” nodig heeft van een Britse tank die over een brug in een vlak Hollands landschap rijdt, kan hij deze beelden op vrij eenvoudige wijze terugvinden. Hiertoe zijn er faciliteiten zoals een filmzaaltje, filmmontagetafels en videoapparatuur in de bunker aanwezig.

Automatisering

Het zal inmiddels duidelijk zijn dat er in het filmarchief een enorme hoeveelheid werk verzet wordt, waaraan door de groei van het gebruik van films als historisch materiaal geen eind zal komen.
Daarom is in 1979 met het oog op de toekomst een aanvang gemaakt met de automatisering van het filmbestand. Er wordt namelijk gewerkt aan een computersysteem dat een “on-line” zoekmogelijkheid kan bieden in de titelbeschrijving die konform ISBD/NBM-regels (nieuwe regels voor het beschrijven van audiovisuele materialen) is opgesteld.
Hierdoor kunnen bepaalde elementen van de titelbeschrijving er uitgelicht worden; het voordeel hiervan zal zeker voor bibliothekarissen duidelijk zijn.

Zoals eerder vermeld bestaat er naast het Filmarchief een afdeling Filmotheek van de Rijksvoorlichtingsdienst die een selektie maakt uit de totale kollektie. Deze films kunnen door iedereen geleend worden.
Voor nadere informatie over de nieuwe filmkatalogus verwijzen we naar de rubrieken av-spotjes en gesignaleerd.

boven: ontvangstruimte
midden: kantoor beheerder
onder: kartotheek & filmbibliotheek.

VIZIER

PERSONEELSBLAD
VAN HET DEPARTEMENT VAN
ALGEMENE ZAKEN

48

JANUARI 1981

Viewdata

In "verslag over viewdata, deel III", wordt op bladzijde 3, 2e alinea, onderaan, gesteld dat:
1. de maandelijkse extra uitgave op circa *f* 50,- is te stellen,
2. het raadplegen van viewdata de tv-programma's voor de overige huisgenoten blokkeert,
3. uw telefoon gedurende lange tijd voor derden "in gesprek" zal geven.

Een bezuinigingstip, door veel technici inmiddels al toegepast: men verbindt het modem met een gewone cassette-recorder van een model zoals iedereen er wel een thuis heeft.
Tijdens het opvragen van de gewenste pagina's laat u het recordertje meedraaien (in opnamestand uiteraard). Zodra een pagina op uw scherm is verschenen, roept u zonder deze te lezen onmiddellijk weer een volgende op, enz..
In een korte spanne tijds kunt u zo alle door u gewenste pagina's opnemen.
Nadat u de telefoon weer op de haak heeft gelegd, cassette terugspoelen, recorder op weergave zetten en de eerste pagina verschijnt op uw scherm! Pauzetoets net zolang ingedrukt laten tot u de pagina volledig in u heeft opgenomen c.q. eventuele notities heeft opgeschreven.
Wilt u verder bladeren? Pauzetoets gewoon loslaten, recorder in weergave door laten lopen naar de volgende pagina, pauzetoets opnieuw indrukken, enz..
U kunt op deze manier de pagina's bewaren, met anderen (nota bene kosteloos) uitwisselen, enz..
Gedurende een bepaalde proefperiode heeft ondergetekende met een aantal mede-technici op deze manier aanmerkelijk op voormelde punten "bezuinigd"'.
Iets om te onthouden!

J.E.M. van Drunen

Ook foto's via view-data

N.a.v. uw artikelserie over view-data (Vizier 44 en 46) wijs ik u op een ontwikkeling in Canada, waar het ministerie van telecommunicatie sedert begin van dit jaar het z.g. Telidon-systeem beproeft.
Dit door de Canadese PTT ontwikkeld systeem geldt momenteel als het beste ter wereld, het is namelijk opgebouwd uit zo'n 76.800 beeldpunten; het in West-Europa momenteel in gebruik zijnde systeem heeft slechts 4800 beeldpunten! Wat of dit betekent zal u duidelijk zijn, Canada heeft een aanzienlijk contrastrijker beeld. Sterker nog: bij het Telidon systeem is zelfs de helderheid van individuele beeldpunten regelbaar, waardoor óók foto's kunnen worden overgebracht, iets wat met ons systeem niet mogelijk is.
Het systeem is reeds door Bell-telefoon aanvaard, het Franse systeem (Antilope) zal overeenkomstig worden gemodificeerd en de Duitse PTT heeft afgelopen zomer aangekondigd het huidige Prestel-Vista-systeem (waarop ook het Nederlandse systeem berust) niet verder meer te willen toepassen.
Nederland zal omwille van normalisatie derhalve vroeg of laat deze ontwikkeling wel (moeten) volgen.

J.E.M. van Drunen

Van de redactietafel

Zo enkele keren per jaar dwarrelen bij de redactie pennevruchten of reacties binnen van oud-AZ-medewerkers.Eén van deze oud-medewerkers, de heer J.E.M. van Drunen, vroeger verbonden aan het Rijksfilmarchief van de Rijksvoorlichtingsdienst zond ons onderstaand krantenknipsel.

Een beetje nostalgie in toch maar betrekkelijk weinig jaren (1970).
Van chips en Compact Disc was nauwelijks of niet sprake.Ambtelijk "gehobby" leidde er dan toe, dat, waar het enige RVD-apparaat het af liet weten, de heer van Drunen regeringsbeslissingen over een ingreep in de lonen (kabinet de Jong-1970) in zijn privé-studio aan de Loevensteinlaan wist vast te leggen.

De slagvaardigheid van de heer van Drunen werd dan wel beloond met een compliment van het toenmalige hoofd van de afdeling Radio en Televisie van de RVD de heer de la Rive Box ... kom daar vandaag aan de dag nog maar eens om.

HvK.

Vizier 2/1987

Uit de oude(video) doos.

Couranten-artikel niet reproduceerbaar. Derhalve niet in FRTV-essay opgenomen.

Merkwaardige ontmoeting

Ons ministerie heeft in de loop der jaren al vele prominente bezoekers binnen zijn muren gehad.
'n Enkeling gaf daarbij dan wel eens de wens te kennen iemand uit de bevolking te willen ontmoeten.
Dat een staatshoofd tijdens een officiële receptie binnen de muren van ons ministerie even tijd vrijmaakt voor een ontmoeting met een nederlandse hobbyist (en daarbij onze MP en zijn gevolg rustig eventjes laat wachten) dat is, voor zover mij bekend, alleen tijdens het bezoek van koning Hoessein nog maar voorgekomen (m.u.v. dhr. Van Agt die op het Catshuis eens wielrenners schijnt te hebben ontvangen).
Bovenstaande overkwam mijn collega-radio-amateur H. Orie (roepletters PA 3 DSM); voor buitenstaanders misschien een onbegrijpelijke zaak, doch voor ons heel gewoon. Onze hobby kent tot onder de grote der aarde aanhangers, zoals bijv. koning Juan Carlos van Spanje, premier Ghandi van India, de sultan van Omar, de amerikaanse senator Barry Goldwater en last but not least onze eigen Wubbo Ockels.
Desondanks een merkwaardige gewaarwording voor onze collega Henk, toen hij plotseling op die gedenkwaardige dag in oktober 's middags om half vier werd gebeld met het verzoek of hij direct naar Binnenhof 20 kon komen, omdat koning Hoessein hem zijn qsl-kaart * wilde overhandigen.
Temeer daar in het gevolg van Hoessein naar later bleek ook prins Raad Bin Zeid (roepletters JY 2 RZ) aanwezig was, met wie onze Henk twee weken daarvoor in het Arabian Knights Net nog een verbinding op de 20-meterband had gehad!

J.E.M. v. Drunen, oud RVD-er.
(roepletters PA o PKC)

* een qsl-kaart is een schriftelijke bevestiging van een gemaakte verbinding tussen 2 zendstations.

"ZEND-AMATEURS ONDER ELKAAR"

(Koning Hoessein, roepletters JY-1, begroet op 2-10-84 in het Min. van Alg. Zaken de nederl. zendamateur H. Orie).

Vizier 5/1986

NEDERLANDSE VERENIGING voor de HISTORIE van de RADIO

NVHR

Mededeling

Van de heer J. van Drunen kreeg de NVHR een complete 16 mm geluidsfilmprojector inclusief historische films. Wij zullen in de toekomst onze bijeenkomsten opluisteren met deze films. Leden, die in het bezit zijn van 16 mm films die voor ons van belang zijn, kunnen contact opnemen met het secretariaat.

RHT 1/98-5

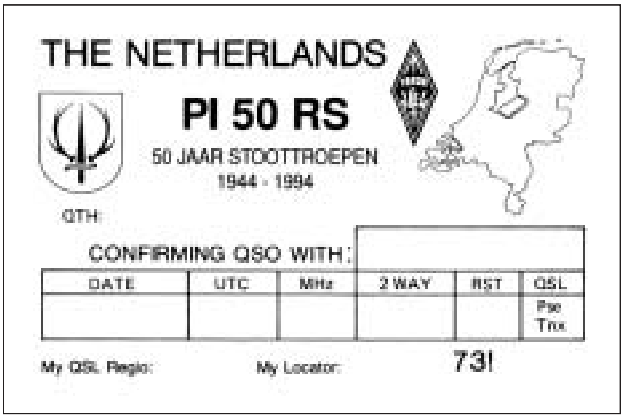

Wij wensen dhr. van Drunen veel succes in de Caribbean J.H.

regionaal

Mededelingen voor opname in deze rubriek dienen 10 dagen voor verschijning ontvangen te zijn door:
P.M. Boender PE1MAO, Prof. Lorentzlaan 86, 3769 GJ Soesterberg

Afdeling ’s-Gravenhage e.o.
Dinsdag 14 juni vertoning video over DARC-activiteiten. U ziet DL-stations in actie tijdens een sneeuwstorm in de Alpen in samenwerking met het Rode Kruis; in verbinding met Antarctica-expedities; in qso met hulpverleners in Afrika, maar ook tijdens veldwerk 5 km voor de Nederlandse grens in Bad Bentheim. Wie weet ziet u op de video nog uw eigen caravan op de DNAT (Deutsch-Niederlandische Amateur Tagen). De video zal worden ingeleid en vertoond door PAoPKC. Voorafgaand aan dit alles vindt een kort huishoudelijk gedeelte plaats. OM van Drunen is namelijk bezig met een boek dat t.g.v. het 50-jarig bestaan van het Regiment Stoottroepen in september verschijnt, de vervaardiging van een video over dit onderwerp alsmede opstelling van een historische (leger) zender tijdens dit festijn onder de call PI 50 RS. Jan moet dus (tijdelijk) worden ontlast. Vraag: wie is bereid het secretariaat van PAoPKC over te nemen/waar te nemen? Plaats: Adventzaal, Hengelolaan 225, aanvang 20.00 uur.

Ad hoc delegatus

Ad hoc delegatus

Samensteller is na aanvankelijk in Nederland als seiner/codist te zijn opgeleid, in Indië te werk gesteld bij de inlichtingendienst.
Na liquidatie inlichtingendienst in 1950, als klerk toegevoegd aan OSD, majoor H.C.P. Poels (Officier Sociale Dienst). Werkzaamheden: militairen welke vanuit Indië naar Australië emigreerden begeleiden, redigeren dagelijkse uitgave “de troep vraagt ... OSD antwoordt”, uitwerken enquêtes m.b.t. repatriëring militairen t.b.v. Nederlandse arbeidsbureaus, enz.
Aan boord “General Greely” teruggeplaatst bij oorspronkelijk onderdeel (verbindingspeloton).
Opdracht: scheepsomroeper, alsmede hulp bij radiografisch verkeer tussen Radio Holland en (Amerikaanse) telegrafisten aan boord.
Na terugkeer uit Indië studie elektro- en filmtechniek hervat.
Van 1953 tot 1956 als civiel-ambtenaar werkzaam bij het Ministerie van Defensie (102 Vdb. Groep); waarna van 1956 tot 1964 hoofd werkplaatsbureau rayon zuid, BMO-1 L.K.
In 1964 bij Rijksvoorlichtingsdienst aangesteld als beheerder/conservator Rijksfilmarchief. Taak: opbouw van een specifiek technisch en klimatologisch archief t.b.v. het vele a.v.-materiaal door deze dienst in de loop der jaren verworven.
Als erkenning voor opbouw van dit overheids film-, audio- en video-archief (waarvan binnen- en buitenlandse omroepen nog dagelijks gebruik maken) is hem in 1980 de Orde van Oranje-Nassau door Minister-President Van Agt uitgereikt. Hoewel thans archivaris b.d., geeft auteur (aan scriptschrijvers welke hierom verzoeken) nog regelmatig advies omtrent keuze historisch beeldmateriaal voor gebruik in tv-programma’s.

Bestuur Reünie-Commissie Regiment Stoottroepen 6 Bat.

Bron: Orde, Rust en Veiligheid, de taak van 6 RS.

TERUGBLIK ANNO 2000

door PAoPKC

Om RVD-directie te kunnen adviseren welke films of delen van films op grond van hun historische waarde alsmede technische staat waarin zij verkeerden onmiddellijk dienden te worden overgezet, was ik verplicht mijn kennis omtrent nieuwe ontwikkelingstechnieken up-to-date te houden.
Voor wat video betreft was dat niet zo moeilijk, ik had zoals u in hoofdstuk 3 heeft gezien in 1967 reeds een eigen kleine video-studio. Van mij werd echter ook een grondige kennis van geschiedenis vanaf 1895, alsmede inzicht in de voortdurend wisselende politieke constellatie en kennis van de Nederlandse staatsinrichting op landelijk, provinciaal en gemeentelijk niveau vereist.
Om mij dat laatste eigen te (moeten) maken vond ik minder prettig.

Gelukkig had ik als ik ’s-avonds de studieboeken staatsinrichting dichtsloeg een uitlaatklep in het zendamateurisme. Vriend PAoHLA begon toch nooit voor 12 uur ’s-nachts zoals u in hoofdstuk 1 heeft kunnen lezen.
En dan natuurlijk de weekenden. Wat ik daarin allemaal met PAoHLA heb uitgespookt is met geen pen te beschrijven. Wij waren zoals dat in Indië heet “Teman Hidoep” (vrienden voor het leven).
Ik heb de laatste jaren veel rondgezworven doch daarbij nimmer meer een amateur pur-sang van een kaliber als PAoHLA ontmoet!

In het volgende hoofdstuk kunt u lezen wat of wij in Nederland allemaal in PK-verband hebben uitgespookt en hoe mijn xyl ons daarbij assisteerde. Het was haar taak op de jaarlijkse PK-reunie nà de gezamenlijke rijstmaaltijd een speciaal vrouwenprogramma over cosmetica, klederdracht of bijv. bingo te verzorgen; zodat wij ex-PK’s ons dan ongestoord met techniek konden bezighouden. Een taak welke haar op het lijf geschreven, zij slaagden er ieder jaar weer in “de schapen” enige uren van “de bokken” te scheiden. En dat terwijl de meeste koppels op hoge leeftijd waren en elkaar derhalve maar moeilijk konden loslaten... “Lucht die assepoesters eens een paar uur Paultje” zei PAoHLA dan op de hem bekende eigen wijze tegen mijn xyl. En verdomd het lukte haar nog elk jaar weer ook!
Adoeh te erg toch die Dick ... en kasian Paula!!!

PK-Activiteiten in Nederland

Onze voorpagina

PK-reünie

Op de jaarlijkse PK-reünie (PK is de prefix van het vroegere Nederlands-Oostindië herdacht het PK-comité onder meer het feit dat 50 jaar geleden de NIVIRA (Ned. Ind. Ver. voor Internationaal Radio Amateurisme) werd opgericht.
De bijeenkomst vondt plaats op 29 mei in Hotel des Indes te Den Haag, ter gelegenheid waarvan de opname werd gemaakt die u thans op de omslag van Electron aantreft. De man die het NIVIRA-bord vasthoudt is OM Rupke (indertijd PK1XX), in 1931 bestuurslid en mede-oprichter van de vereniging (zie het uitvoerig historisch overzicht van de hand van PAoNP in Electron van januari 1981, blz. 23). Naast hem Jim Monflies (voorheen PK1EM, thans WA1-GOE) die speciaal voor deze reünie uit Amerika was overgekomen. Knielend PAoHLA (voorheen PK5HL), OM Veltcamp Helbach, die voor 1981 is uitgeroepen tot de “PK-amateur van het jaar”. Onder de aanwezigen verder veel OM’s met bekende call’s als PAoYZ, PAoBL, PAoGRE en PAoHBV. Allen oud-PK’s die in de huidige amateurorganisatie een plaats innemen als medewerker en VERON-bestuurslid. Verscholen in de massa de beschermheer van het PK-Comité, generaal-majoor Broers. Hij kreeg op deze feestelijke dag een tafelmodel van het grote NIVIRA-schild aangeboden.
Wij wensen alle leden van het PK-Comité gaarne veel succes met hun doelstelling: vastlegging van de radiogeschiedenis, in de meest ruime zin, van het voormalige Nederlandsch Oost-Indië.

(Foto R. Schmüll)

Electron 8/1981

REUNIE EX PK'S 1981

Red. PA0TLX

Deze maand is het 50 jaar geleden dat in Bandoeng de eerste officiële algemene ledenvergadering plaatsvond van de NIVIRA, Ned. Ind. Ver. v. Intern. Radio Amat. (Officieus bestond de vereniging eigenlijk al sedert 1 juni 1929).
De leden van deze vereniging verzorgden voordien de technische uitrusting van een groot aantal omroepzenders in diverse plaatsen van de archipel. Toen deze omroepstations echter gereguleerd waren en er voor deze radio pioniers niet veel meer te experimenteren viel, richtten zij hun aandacht op nog kortere golflengten (o.a. 5 meter, zie artikel van OM Heuff, ex PK4DA, van enige weken geleden in CQ-PA).
Eén van die eerste door amateurs gebouwde omroepzenders stond destijds echter in Hotel des Indes te Batavia; reden waarom het PK-Comité (het verbond radio pioniers uit voormalig Ned. Oost Indië) haar jaarlijkse bijeenkomst volgende week vrijdag in Hotel des Indes te Den Haag organiseert.

☆ ☆ ☆

Eerst iets over het PK-Comité zelf. Het comité stelt zich ten doel de ontwikkeling van de radiogeschiedenis in voormalig N.O. Indië op schrift te stellen. Zij organiseert daartoe jaarlijks een bijeenkomst (met excursie) waarop telkenmale een historisch onderwerp aan de orde wordt gesteld, waarover dan later weer een syllabus verschijnt.
Een ieder die op enigerlei wijze een aandeel heeft gehad aan de “radio” in Nederlandsch Oost Indië kan aan de jaarlijse reünie deelnemen. De organisatie van de reünie is in handen van oud NIVIRA-leden; destijds in het bezit van een PK-call en nu in het bezit van een PAnul-call.
Het is in de allereerste plaats opmerkelijk hoe goed het PK-Comité gedocumenteerd is. Jaar in jaar uit wekt het jaarlijks verschijnende boekwerk (syllabus) bewondering op door de grote hoeveelheid geschiedkundig materiaal. In de zojuist verschenen syllabus is de letterlijke tekst opgenomen van een radio-rede door de heer van der Horst, één van de grondleggers van radio Batavia. Daarnaast een uit 1935 stammende overdruk van de tien-jarige geschiedenis van de Bataviasche Radio Vereeniging met daarbij een lijst van omroepstations van 49 - 200 meter zoals die in de archipel destijds actief waren.
Het is met een vleugje jaloezie dat we het in hoofdzaak door de secretaris van het PK-Comité vervaardigde boekwerkje doorbladeren; hoeveel materiaal m.b.t. de geschiedenis van de Nederlandse radio is al verloren gegaan en hoelang zal het nog duren voordat een commissie binnen ons land zich met soortgelijke zaken gaat bezighouden?
De uiteindelijke reünie wordt voorafgegaan door een voorprogramma dat vanavond (22 mei) plaatsvindt en waarbij de in de randstad woonachtige ex PK's worden uitgenodigd QRV te zijn op 144.800 MHz (operator PAoPKC). Op 3.600 kHz kunnen de over het land verspreid woonachtige ex PK's elkaar treffen via PAoHLA terwijl de in het buitenland woonachtige ex PK's op 14.100 kHz acte de presence kunnen geven via PAoYZ.
Daarna (ca. 0.30 uur 's nachts) wordt door PAoHLA en PAoPKC een amateur televisie-uitzending voor de randstad verzorgd op de 70 cm band. PAoHLA zal daarbij in kleur uitzenden en PAoPKC zal middels zijn computer ondertitelen en het tv-geluid als proef gedurende een bepaalde tijd van een kunstmatige nagalm voorzien. Het is duidelijk dat deze TV-experimenten door de beperkte reikwijdte tot de omgeving van Den Haag beperkt blijven.

Volgende week vrijdag vindt dus in het Haagse Hotel des Indes de jaarlijkse PK-reünie plaats, compleet met gezamenlijke rijsttafel en excursie. Voorts bekendmaking van de PK-amateur van het jaar, welke eer dit jaar te beurt valt aan OM Veltcamp Helbach, PAoHLA (ex PK5HL). Naar onze mening een terechte keus; 70 jaar en dan nog aktief op alle banden van 160 meter tot 23 cm en dat in alle modes, veelal met zelfgemaakte apparatuur.
Van harte proficiat Dick!

De VRZA voelt zich sterk verbonden met de oud NIVIRA-leden en wenst hen een goede bijeenkomst die optimaal bezet zal zijn.

PROGRAMMA PK-81

Voormiddag: Vertoning documentaire “Registration in past and future”. Een internationale filmproduktie uit 1980 van Jan van Drunen, PK 1 AE (PAoPKC).
Namiddag: View-data en teletekst demonstratie door Leo Kool, PAoLOK (PTT).

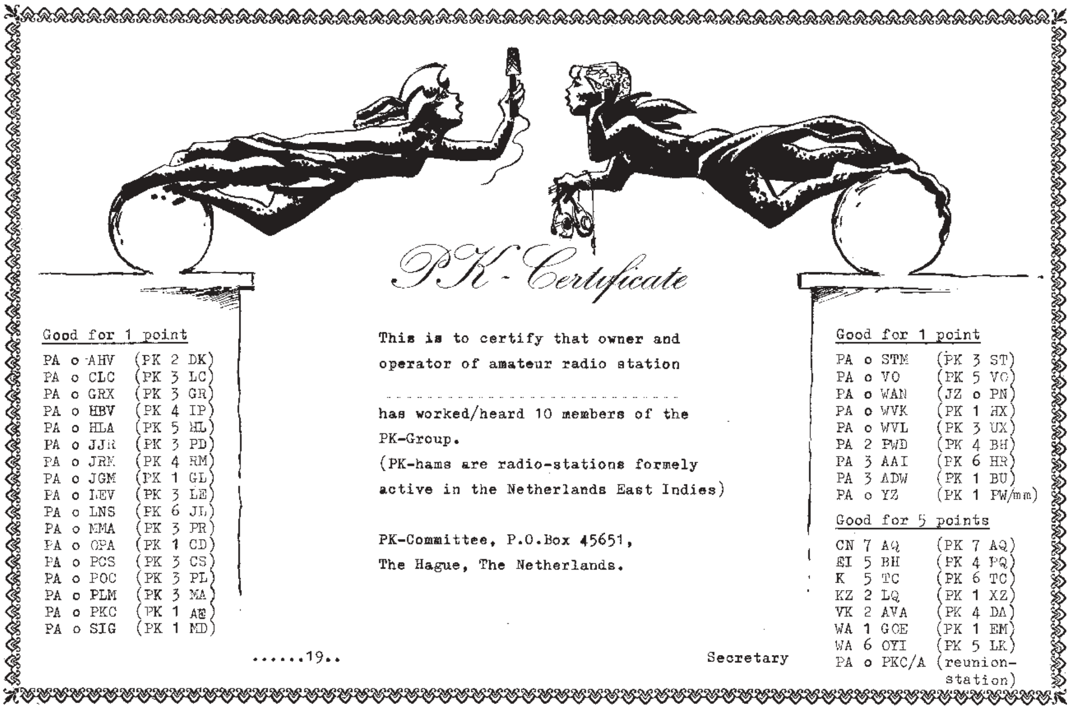
Wim vlinkervleugel, PK 3 UX (PAoWVL) bezig in Oost-Indië met Philips-Miller camerasysteem tijdens Malino-conferentie voor Multi-film-journaal (Celebes, 1947).

Herman van der Horst in actie in West-Indië tijdens opname Faja Lobbi (Suriname, 1960).

View-data en teletekst demonstratie door “special products department PTT” olv Leo Kool (PAoLOK). De man op de foto is overigens niet PAoLOK want die zat op dat moment nog lekker te makan-2 aan de rijsttafel!

PK-Certificate

Good for 1 point
PA o AHV (PK 2 DK)
PA o CLC (PK 3 LC)
PA o GRX (PK 3 GR)
PA o HBV (PK 4 IP)
PA o HLA (PK 5 HL)
PA o JJR (PK 3 PD)
PA o JRM (PK 4 RM)
PA o JGM (PK 1 GL)
PA o LEV (PK 3 LE)
PA o LNS (PK 6 JL)
PA o MMA (PK 3 PR)
PA o OPA (PK 1 CD)
PA o PCS (PK 3 CS)
PA o POC (PK 3 PL)
PA o PLM (PK 3 MA)
PA o PKC (PK 1 AE)
PA o SIG (PK 1 MD)

This is to certify that owner and
operator of amateur radio station

....

has worked/heard 10 members of the
PK-Group.
(PK-hams are radio-stations formely
active in the Netherlands East Indies)

PK-Committee, P.O.Box 45651,
The Hague, The Netherlands.

Good for 1 point
PA o STM (PK 3 ST)
PA o VO (PK 5 VO)
PA o WAN (JZ o PN)
PA o WVK (PK 1 HX)
PA o WVL (PK 3 UX)
PA 2 PWD (PK 4 BH)
PA 3 AAI (PK 6 HR)
PA 3 ADW (PK 1 BU)
PA o YZ (PK 1 PW/mm)

Good for 5 points
CN 7 AQ (PK 7 AQ)
EI 5 BH (PK 4 PQ)
K 5 TC (PK 6 TC)
KZ 2 LQ (PK 1 XZ)
VK 2 AVA (PK 4 DA)
WA 1 GOE (PK 1 EM)
WA 6 OYI (PK 5 LK)
PA o PKC/A (reunion-station)

......19..

Secretary

PK-HAMS WHERE FORMERLY ACTIVE IN DUTCH EAST-INDIES

Het PK-certificaat

Hilarisch moment tijdens diner (tekst redactie NL-Post).

Op de laatste PK-reünie (bijeenkomst van radiozendamateurs uit voormalig Nederlandsch Oost-Indië) is het eerste PK-certificaat buiten Europa uitgereikt aan een Amerikaanse SWL, t.w. Nathan Rosen, W2-6893 uit Bronx in de staat New York. Het USA-luisterstation beklaagde zich bij de aanvraag van het certificaat over een bepaalde PK dat deze - ondanks herhaald verzoek - géén QSL-kaart zond, en dus moest die PK tijdens de reünie van het bestuur op zijn knieën, om vergiffenis te vragen (hi)!

De secretaris van het PK-Comité maakte de hierafgedrukte foto, waarop van links naar rechts voorzitter PAoHBV (met het bewuste certificaat), PA3AAI (die plechtig beterschap belooft), NL-220 (de penningmeesteresse van het comité), PAoHLA (de PK-amateur van het jaar 1981, die bestraffend zijn vinger heft) en WA2GOE (voorheen PK1EM, speciaal voor deze reünie overgekomen uit de USA).

Er heerst een enorm goed contact onder de ex-PK's, elk jaar zijn er minstens een of twee die hiervoor speciaal uit het buitenland overkomen.

Het PK-certificaat voor W2-6893, een Amerikaans luisterstation. Het certificaat ging per koerier naar Amerika!

Zo zijn er achtereenvolgens al ex-PK's uit Ierland, Marokko, Australië, Canada en verschillende delen van de USA overgekomen.

NL-220 (erg aardig dat ik nu dat nummer heb, schrijft zij zelf, daarvóór hebben mijn man en mijn schoonvader dit nummer gehad) is bijzonder trots op de foto. Het toont, zo schrijft zij, dat PK's ook de *luisterstations* een warm hart toedragen en een waardevol rapport weten te waarderen. De meesten van hen zijn immers zelf ook zo begonnen!

Het PK-certificaat is door Jim Monfils (WA2GOE) meegenomen naar de USA en zal daar door hem persoonlijk aan Nathan Rosen, W2-6893, worden uitgereikt.

Voor hen die het PK-certificaat ook willen verwerven: de voorwaarden hiervoor staan vermeld in Electron, nr. 6, juni 1978, blz. 372.

Electron 9/1981

de Posthoorn
OPLAGE 353.000
JAARGANG 25 NO. 1293

● *Radio-amateurs gaan zenden vanaf 't schip de Enterprise.*

75 jaar Scheveningen Radio

Manifestatie Haagse zendamateurs

Ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van Scheveningen-Radio zal op 7 en 8 september vanaf de Enterprise een bijzonder radio-station te horen zijn. De Enterprise is het opleidingsschip van het zeekadettenkorps "Luitenant-Admiraal Prins Bernhard", aan boord waarvan een aantal zend-amateurs uit Den Haag en omgeving een zender zullen bemannen.

Men is gedurende 24 uur in de lucht en wel van vrijdagavond 18.00 uur tot zaterdagavond 18.00 uur (Nederlandse tijd), ter symbolisering van het feit dat Scheveningen-radio dag en nacht paraat is.
Men zal o.a. verbindingen maken met het weerschip Cumulus, Scheveningen-Radio en olieboorplatforms in de Noordzee; allemaal stations waarop radio-amateurs werkzaam zijn, welke bij het wegvallen van officiële verbindingen als hulpschakel kunnen dienen tussen de bij calamiteiten hulpverlenende instanties en de Amateur Radio Dienst.
Het station zendt uit onder de roepletters PAoPKC/A in de 80, 20 en 2-meter band en zal met name voor hen die over een all-band (wereld) ontvanger beschikken gemakkelijk in Den Haag te ontvangen zijn.
Luisterrapporten kunnen, onder bijsluiting van een antwoordzegel, worden gestuurd aan: PKC, Postbus 45651, 2504 BB Den Haag. Als dank stuurt men dan de fraai uitgevoerde bevestigingskaart aan de inzenders toe.
Aan boord van de Enterprise is een klein filmzaaltje waar bezoekende zendamateurs kunnen genieten van oude filmopnamen van "PCH" (de roepnaam van Scheveningen-Radio).
Bovendien is er een spectaculaire finale (aanvang 16.00 uur), wanneer het echtpaar Koeroo (man en vrouw beiden zendamateur) zich onder water zullen begeven, om diverse radio-componenten welke vanaf de Enterprise overboord worden gezet (tv-toestel, telex-apparaat, etc.) met behulp van hun duikuitrusting weer naar boven te brengen! Het tijdens deze demonstratie gevoerde (draadloze) gesprek zal ten behoeve van het publiek d.m.v. een geluidswagen op de kade ten gehore worden gebracht.

De Enterprise heeft op 7 en 8 september ligplaats gekozen in de Laakhaven tegenover het Openbaar Slachthuis aan de Neher-kade.

PERSBERICHT

T.g.v. het 75-jarig bestaan van Scheveningen-Radio wordt door een aantal radio-amateurs uit de randstad op 7 en 8 september a.s. een HF, VHF en UHF station in de lucht gebracht, waaraan diverse groeperingen hun medewerking verlenen.
Het zendstation zal worden opgesteld aan boord van de "Enterprise", het opleidingsschip van het zee-kadetten-korps "Luitenant-Admiraal Prins Bernhard" (Commandant dhr. v.d. Hoeven, ligplaats Laakhaven, Den Haag).
Men zal gedurende 24 uur in de lucht zijn en wel van vrijdagavond 18.00 uur tot zaterdag 18.00 uur, ter symbolisering van het feit dat Scheveningen-Radio dag en nacht paraat is.
In overleg met PAoAA zal ook het N.A.N. (Nederlands Amateur Net) vanaf de "Enterprise" worden geleid en wel door PAoHLA (ex PK5HL).
Evenzo het R.A.N. (Randstad Amateur Net); leider Om Bakker (PE1AAA).
Het PK-Comité stelt haar / A-call ter beschikking, zodat alle QSO's gemaakt met PAoPKC/A aan boord van de "Enterprise" gelden voor vijf punten PK-certificaat!
De verbindingen/luisterrapporten worden bevestigd met een *speciale* QSL-kaart.
Op vrijdag zal het station ook te beluisteren zijn in de uitzending van PAoAA en op zaterdag van PAoVRZ/A.
Verder zijn verbindingen gepland met het weerschip "Cumulus" (PI1LC/mm); boorplatforms in de Noordzee (PE1CCN/A; PAoJYL/A en PE1AQW/A) alsmede Scheveningen-Radio (PAoJBR/portabel).
Allemaal stations welke bij het wegvallen van officiële verbindingen als hulpschakel kunnen dienen tussen de bij calamiteiten hulpverlenende instanties en de Amateur Radio Dienst.
Aan boord van de "Enterprise" is een klein filmzaaltje waar op zaterdag regelmatig oude filmopnamen over Scheveningen-Radio zullen worden vertoond.
Klapstuk van het geheel is de finale (aanvang 16.00 uur), wanneer PEoGUP tesamen met XYL PDoGEC zich onder water zullen begeven om diverse radio-componenten welke vanaf de "Enterprise" overboord worden gezet (tv-toestel, telex-apparaat, etc.) met behulp van hun duikersuitrusting weer naar boven zullen brengen!
Liason-official bij bezoek aan boord is PAoHLA (ex PK5HL).
Het idee om het 75 jarig bestaan van Scheveningen-Radio op deze manier te herdenken is afkomstig van Om Lagerberg, PAoJY.
De leiding van de technische ploeg is in handen van PAoJBB, PEoWJZ en PDoFFA.
De hoofdoperators zijn PAoTOK (HF), PAoBAK en PE1BEH (VHF), PA3ADE (UHF); tot wie men zich kan wenden voor deelname (uitsluitend gelicenseerden).
Eventuele correspondentie met betrekking tot bovenstaande, onder bijsluiting van een antwoordzegel, richten aan:
PAoPKC/A, Postbus 45651, 2504 BB Den Haag.

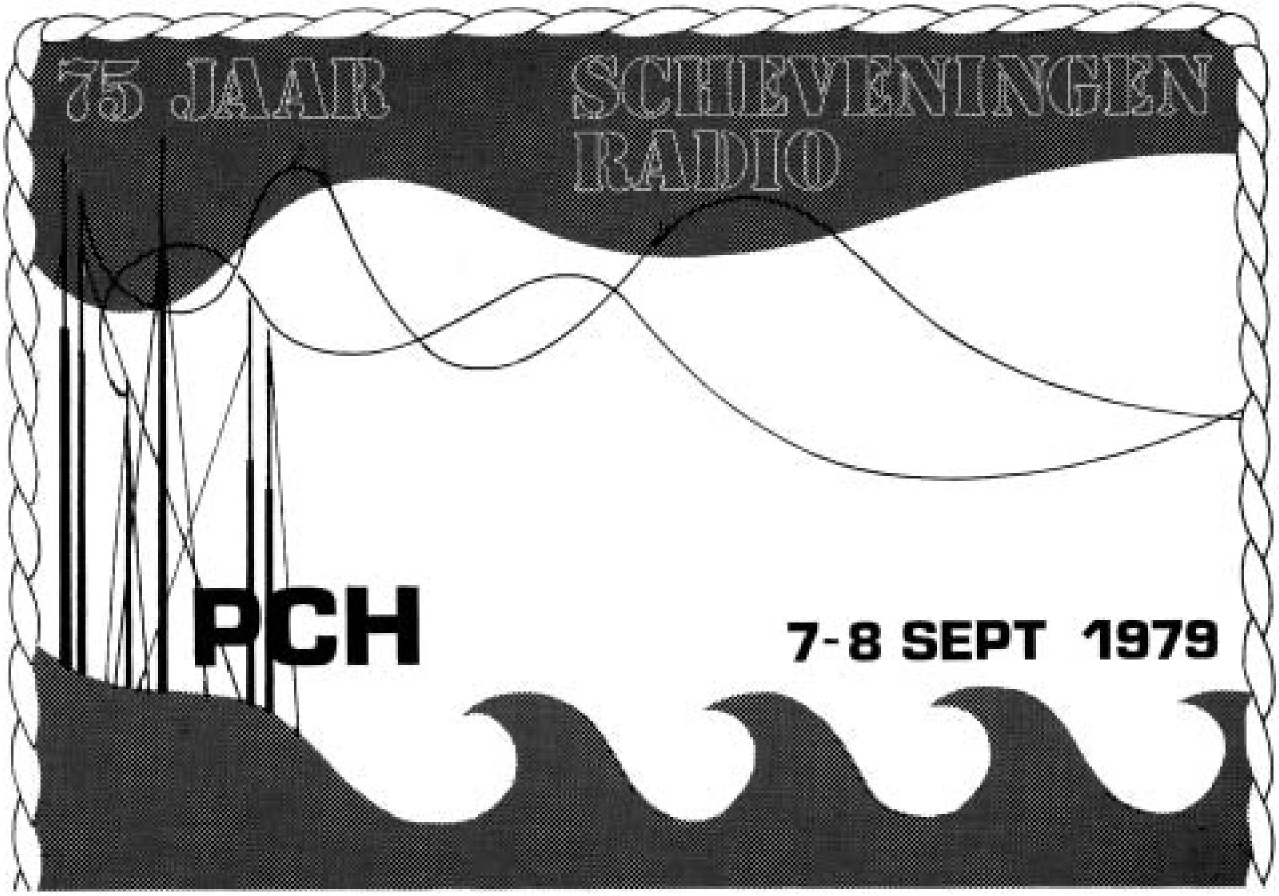

Aan:
Directeur Rijkskuststation
Scheveningen-Radio
via
PAoJBR/portabel.

Commandant, bemanning en radio-zendamateurs aan boord van het zeekadettenopleidingsschip “Enterprise”, feliciteren Scheveningen-Radio met het 75-jarig jubileum van de maritiem-mobiele radiodienst.

Als symbool van de hulpverlenende taak welke de amateur-radiodienst heeft bij het wegvallen van officiele verbindingen bij calamiteiten, wordt U dit telegram verzonden via een der op PCH werkende radio-zendamateurs; vanwaar het op telex naar IJmuiden is gezet.

Uw bevestiging kan geschieden via marifoon motorschip “Enterprise”, roepletters PD-6104

Beelden van de 24-uurs radio-wacht aan boord van het motorschip “Enterprise”.

GROOT GUINNESS RECORD BOEK

Oorkonde

De Guinness redaktie voor Nederland en België, een afdeling van uitgeverij Kosmos te Utrecht, verklaart hierbij dat

J.E.M van Drunen

recordhouder is in de categorie

* **Nederland**
Eerste amateurzendstation Op de plaats waar sedert 24 april 1980 Radio 1 en 5 uitzenden (Vogelweg, Zuidelijk Flevoland) is voordien gedurende korte tijd met officiële toestemming van de PTT de Flevozender van J.E.M. van Drunen, roepletters PAoPKC/A, tijdvak 27 april 1979 t/m 31 december 1979, in bedrijf geweest.

Utrecht, 07-12-1987.

Jacques Meerman
Uitgever

Privé-collectie PAoPKC

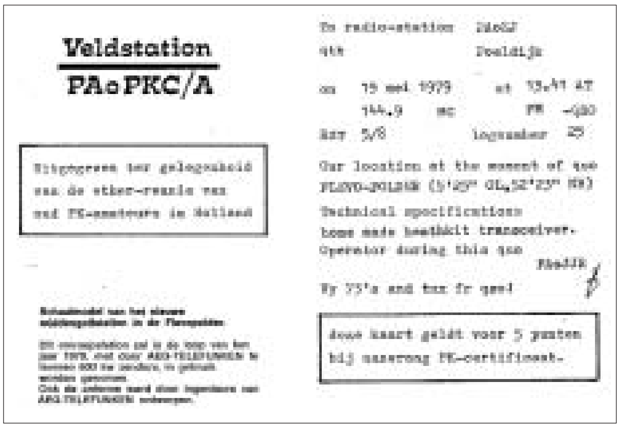
EEN STUKJE RADIOGESCHIEDENIS

De aktiviteiten rond de opening van het nieuwe zendstation van de wereldomroep, herinnerde ons aan het feit dat wij nog een stoffige map van iets dergelijks onderin onze burola hadden liggen van een soortgelijke happening, welke 5 jaar geleden niet ver daar vandaan plaatsvond.
Toen ging het ***niet*** om de 207 meter lange antennes van Hilversum I en II voor amateurdoeleinden te gebruiken, doch gewoon om vanaf ***die*** plaats als eerste in Nederland uit te zenden.
De zender (PAoPKC/A) was van 27-4-1979 tot en met 31-12-1979 met officiële toestemming van de PTT gedurende deze tijd in een meetwagen van de PTT op voormeld bouwwerk opgesteld.
Hoogtepunt hierbij was 19 mei 1979 (zie onderstaand artikel), waarbij tijdens de uitzending nog met een kaartkoördinaat (5’25“ OL; 52’23“ NB) moest worden volstaan, gezien Zuidelijk Flevoland toen nog niet verkaveld was (Vogelweg in aanleg).
Zoals het een goed verenigingsstation betaamt, was de eerste die PAoPKC/A op deze bijzondere lokatie werkte, destijds onze verenigingszender PI4VRZ/A ... !

Redaktie CQ-PA

Jammer dat het veldstation bij het begin der uitzending met een defekt aan de eindtrap te kampen had, waardoor tot circa 13.30 uur met CW QRP gewerkt moest worden (3 watt).
De fone-verbindingen op 80 meter zijn gedurende die tijd door Nederhorst den Berg overgenomen, welk station voornamelijk was opgezet voor verbindingen met ex-PK’s in het buitenland, van wie er desondanks op 20 meter nog diversen zijn gewerkt. Rapporten omtrent uitzendingen vanuit Nederhorst den Berg zijn echter met dezelfde QSL-kaart beantwoord als die vanuit de Flevopolder.

Tot slot: het is een vreemde gewaarwording als je daar vlak naast twee masten van zo’n 207 meter hoogte staat, waar bovendien over enige weken enige tientallen kW ingepompt worden om heel Nederland te bereiken en jij werkt als amateurtje vanaf dezelfde plek met een uitschuifmastje van 20 meter en een simpel afspandraadje en een vermogen van zegge en schrijve 3 watt zomaar Zwitserland!
Nu weet ik wel, de vergelijking gaat helemaal mank, het ene is middengolf en het andere kortegolf, bovendien moet het doordringingsvermogen van Hilversum van dien aard zijn dat het op elke portable in elke huiskamer van Nederland te ontvangen moet zijn, maar toch ...

1) Voor kollektors zijn nog een aantal (oningevulde) QSL-kaarten van het veldstation beschikbaar.
U kunt deze verkrijgen door een briefje met ingesloten een aan uzelf geadresseerde gefrankeerde enveloppe te zenden aan: PKC, Postbus 45651,
2504 BB Den Haag.
2) Voor afdelingen is een video-band beschikbaar met opnamen van dit evenement voorzien van stereogeluid.

VERSLAG PK-ONTMOETINGSCENTRUM 1986

door B. Hendriks PAoCWS

"Hoe een landelijke gebeurtenis door onvoorziene omstandigheden plotseling uitgroeide tot een grote plaatselijke manifestatie", zo had de titel van dit artikel in feite ook kunnen luiden.
Door een traag reagerende museum-leiding kreeg het PK-Comité tien dagen voor de aanvang van haar landelijke manifestatie bericht dat het aan het Nederlandsch Electriciteitsmuseum op grond van bestaande voorschriften *niet* is toegestaan een zendinstallatie binnen haar muren op te richten. Enig alternatief was derhalve de gebeurtenissen te doen plaatsvinden vanuit de thuisbasis van PI4PLM, t.w. de bibliotheek aan het winkelcentrum Het Jol in Lelystad.
Door middel van diverse kommunikatiekanalen (teletekst, viewdata, mailbox, ons aller CQ-PA, het Nederlandstalig amateurnet, randstadamateurnet, OT-net, PI4AA alsmede direkt-mail aan alle PK-members) werd iedereen zo vlug als alleen in *onze* hobby maar mogelijk is van deze verandering op de hoogte gesteld!

De bediening van P14PLM (de facto het afdelingsstation van de VRZA afdeling Flevo-NOP, Flevoland), doch waarvan de suffix is vernoemd naar de bekende Indische radio-amateur Johan Marissen, ex-markonist van het legendarische stoomschip 'Tjikini' met de roepletters PLM (na zijn repatriëring bij Hollandse amateurs echter beter bekend als PAoPLM) gold die dag voor 5 punten voor het PK-certificaat en is zowel op 80 als 2 meter de gehele dag bediend door de plaatselijke zeer enthousiaste amateurs PBoAGH, PE1KYV, PAoCWS, bijgestaan door NL-9958 en NL-5649. Verder heeft zich een aantal ex-PK's als gastbezoeker achter de mike geschaard, zodat velen nu in een klap het zeldzame PK-award kunnen aanvragen!

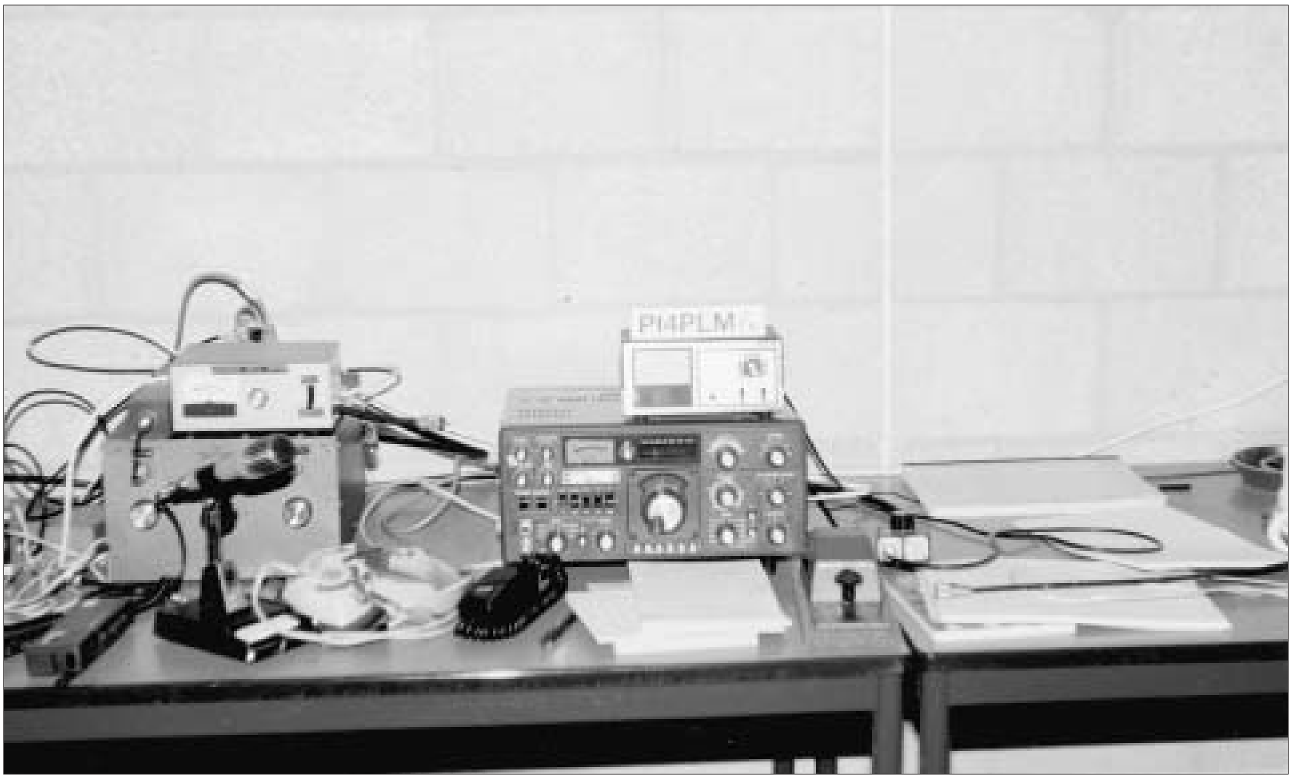
Over belangstelling hadden we ook niet te klagen, want op zeker moment waren er 50 personen in de zaal. Er was er een bij van dichtbij de Belgische grens (PAoGRE), maar ook een van ver over de grens, namelijk Sjoerd Quast CN2AQ (ex PK7AQ) die speciaal hiervoor uit Marokko was overgekomen!
De Beschermheer van het Studiegenootschap Radiohistorie voormalig N.O.-Indië, de Luitenant-Generaal b.d. F.E. Broers, was ditmaal wegens ziekte verhinderd het centrum te openen, doch ere-lid Veenhuyzen (PAoHBV) alsmede VRZA-kursusleider Evers (PAoLEV) waren wèl aanwezig.

PAoHLA vertoonde middels video oude PK-opnamen, welke laatste vooral door de zoon van OM Marissen met veel interesse zijn bekeken. De gehele familie Marissen (zoon, schoondochter, kleinzoons en kleindochters) waren hiertoe speciaal uitgenodigd; allen waren opgetogen wijlen 'opa PLM' op deze manier nog eens in aktie te kunnen zien.

Grote afwezige op deze dag was PAoPKC (ex PK1AE) welke de dag ervoor een auto-ongeluk had gehad. Het incident is, hoewel de auto total-loss was, voor hem gelukkig goed afgelopen; hierbij is echter wel de eerste NSF-wisselstroomontvanger uit 1929 en verder nog enige apparatuur van het PK-archief verloren gegaan. Gelukkig had archivaris OM van Drunen bij de voorzitter van het PK-Comité, OM Vrielink, een week daarvoor reeds de audio-apparatuur afgeleverd, zodat PAoDEB aan de aanwezigen toch nog de toespraak van Koningin Wilhelmina tijdens de opening van de eerste Holland-Indië verbinding kon laten horen en de eveneens aanwezige KNILM-commodore, Kapt. van Messel (ex PK1VX) zijn hart kon ophalen aan een toe-

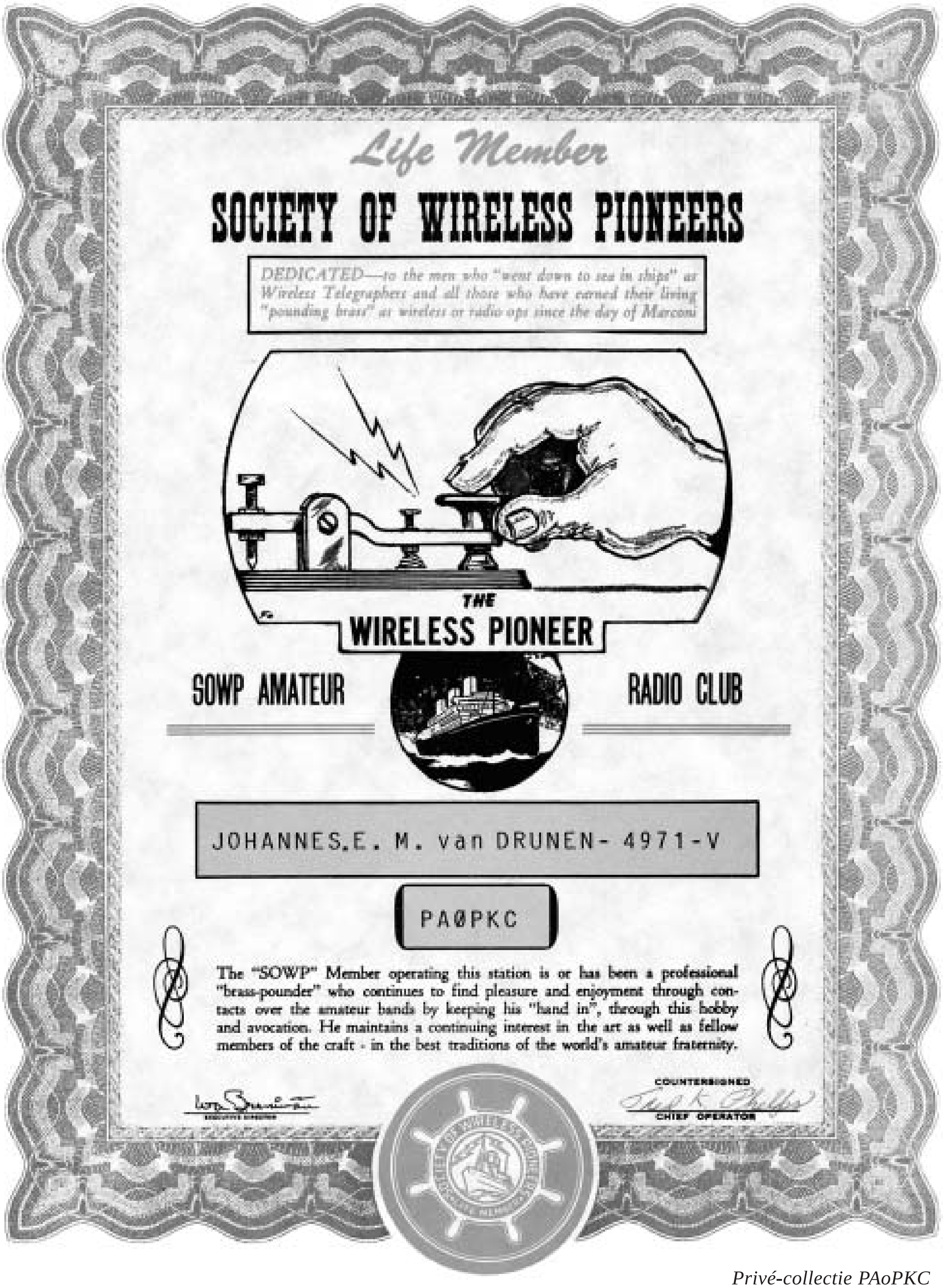
spraak van zijn KLM-direkteur Dr. Plesman.
Ook had OM van Drunen voor deze dag een speciale kompilatie gemaakt uit het PK-geluidsarchief van de legendarische PK1PK (OM de Groot). Zij die over deze figuur meer willen weten lezen de publikatie van PAoPKC in CQ-PA mei 1980 en november 1981 er nog maar eens op na (blz. 16 en 72 van dit essay).

Door het ongeval van sekretaris van Drunen en de koppeling met het technisch museum ons was ontvallen, heb ik zelf nog voor een kleine display gezorgd waarop o.a. een tropenuitvoering van de R-107 en een door mij zelfgebouwde zender uit die tijd was te zien. (Opm. redaktie: PAoCWS was in Indië destijds telegrafist bij de NEFIS).

De dames Ciska PA-1030 en Simone XYL van PBo-AGH zorgden voor gratis broodjes en drankjes, een service van de jonge, dynamische, nieuwe VRZA afdeling Flevo-NOP die in de toekomst nog weleens meer van zich zal laten horen ...
Er gingen althans enige inboorlingen met de mooi uitgevoerde VRZA-ledenwervingsfolder weg en aangezien die alleen maar aan serieus geïnteresseerden is uitgereikt wettigt dit verwachtingen voor de toekomst!
Tevens danken wij de firma's Der Weduwen Elektro te Hulst en Thys Tronics te Lelystad voor de beschikbaar gestelde antennes en materialen.

Privé-collectie PAoPKC

85 JAAR SCHEVENINGEN-RADIO

deel 1

J. van Drunen PAoPKC

Op 16 december wordt eenmalig een PCH-award uitgegeven, doch daarover in het volgend nummer meer, allereerst een stukje historie.
De geschiedenis van het kuststation Scheveningen-Radio, toen nog Scheveningen-Haven geheten, begon in de Scheveningse duinen. Vlak nabij een vuurtoren, hetgeen symbolisch mag worden genoemd, want zo'n toren is een baken dat dient voor de veiligheid van schip en bemanning. En veiligheid op zee is een groot goed, dat zorgvuldig moet worden bewaakt.
Temidden van het toen nog woeste duinlandschap werden daar, in 1904, de eerste schreden gezet voor radio-communicatie met schepen. Een handjevol radiotelegrafisten zat aan seinsleutels om electromagnetische energie uit vonkzenders de antenne in te stuwen, energie die - opgevangen door boordantennes - in de koptelefoons van scheepsmarconisten stotterende piepgeluiden veroorzaakten waaruit alleen zij, en geen anderen, wijs konden worden: nl. ‘morsetekens’.
Rond de eeuwwisseling had Rijkswaterstaat daar een bouwkeet staan die gebruikt was bij de aanleg van de Scheveningse vissershaven en daar trok op 19 december 1904 Scheveningen-Radio in.
Er waren in 1902 al experimenten begonnen.
De Nederlandse Marine werkte nauw samen met de toenmalige ‘Rijkstelegraafdienst’ om vanuit Hoek van Holland via de ether het lichtschip Maas te bereiken.

Toen dat lukte, kwam in 1904 de toestemming om een kuststation voor scheepsradio-verbindingen te verzorgen. Er werden koperen draden tussen antennemasten gespannen en een z.g. openvonkzender van AEG aangekocht. Er werd uitgezonden en geluisterd op de 600 m golf, welke tot op heden nog steeds in gebruik als nood- en oproepfrequentie.
Het radioverkeer met Scheveningen-Haven had in die dagen nog niet veel te betekenen. Scheveningen-Radio had namelijk een Telefunken-zender en de meeste schepen waren destijds uitgerust met een Marconi-installatie. Pas toen een drietal schepen van de Maatschappij Zeeland een Telefunken-zender en ontvanger kregen, konden daarmee berichten worden gewisseld en ervaringen opgedaan.
E.e.a. leidde tot verbeteringen en aldus werd PCH stukje bij beetje omgebouwd tot een ‘blusvonkzender’ van redelijke goede kwaliteit en steeds minder storingen. In de jaren die hierop volgden zijn zowel zenders als ontvangers met de regelmaat van de klok door technici van Scheveningen-Haven gemodificeerd, soms zelfs geheel opnieuw gebouwd.

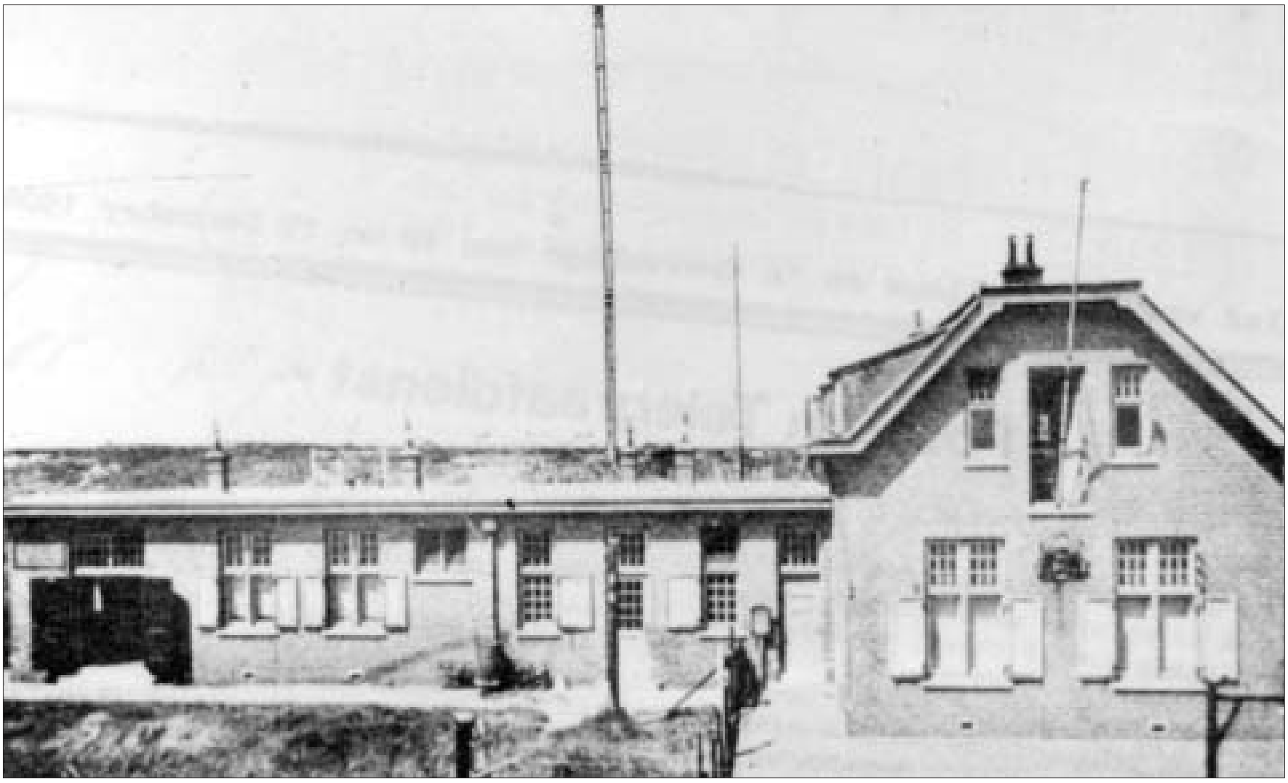
Hoe oud is telegrafie?
De meesten van u weten op deze vraag wel het antwoord, denk ik. Grieken en Romeinen gebruikten vuursignalen op hooggelegen bergen, Amerikaanse Indianen deden dit met rooksignalen, Napoleon had z.g. semaforen, Afrikaanse stammen jungle tam-tams en in Indonesië gebruikt de kampongbevolking heden ten dage bij onraad

De eerste antenne van Scheveningen-Haven in 1904.

zelfs nog een z.g. tong-tong. Kortom, het zou in dit bestek te ver voeren op alle voorlopers van de draadloze telegrafie (hetgeen letterlijk betekent ‘ver’schrijven) nader in te gaan. In mijn film ‘40 jaar radio’ (uitgebracht in 1955), heb ik door middel van animaties e.e.a. gesimuleerd (welke film u destijds op de televisie heeft kunnen zien en daarna op veler verzoek door mij in diverse afdelingen is vertoond). Een belangrijk jaar moet ik echter noemen, t.w. 1856, toen de Engelsman Hughes een ‘schrijfmachine-telegraaf’ construeerde die letters kon afdrukken. Verbeteringen in de loop der jaren door Siemens en Baudot aangebracht, zorgden gezien de stand der techniek tot voor enige jaren voor een bijne volmaakt communicatiemiddel, t.w. de oude vertrouwde telex (door computertoetsenbord inmiddels ook alweer verouderd).

Heeft al deze apparatuur de bekende seinsleutel van Sam Morse overbodig gemaakt? Geenszins, zoals PA3EZQ op blz. 565 in CQ-PA 16/89 terecht heeft vermeld. Feit is echter wel, dat CW na 31 december 1992 bij Scheveningen-Radio heeft afgedaan. Vandaar dat de initiatiefnemers van het amateurfestijn anno 1979 t.g.v. 75 jaar Scheveningen-Radio (PAoJY en PAoPKC) hebben besloten - gezien het feit dat PCH in zijn huidige vorm zijn 100-jarig bestaan wel niet meer zal halen - op 16 december aandacht te besteden aan het 85-jarig bestaan, hoewel dit geen kroonjaar is.
Historisch gezien zou e.e.a. op 19 december moeten gebeuren, doch is i.v.m. het weekend naar voren gehaald en vindt derhalve op 16 december plaats. Nadere details hierover in het volgend nummer.

Radiotelegrafie-station Scheveningen-Haven in nieuw gebouw anno 1909.

CQ-PA 23/1989

85 JAAR SCHEVENINGEN-RADIO

deel 2
J. van Drunen PAoPKC

CQ-PA 24/1989

Zo gek als tijdens het 75-jarig bestaan (toen we vanaf een schip in de haven van Scheveningen o.a. een telex en een monitor overboord hebben gegooid, welke door 2 duikers, t.w. PEoGUP en XYL PDoGEC weer zijn opgevist) doen we ditmaal niet (zie CQPA augustus 1979, blz 218 e.v. van dit essay). De vooruitzichten (over 2 jaar definitief QRT met CW bij PCH) zijn er niet naar, vinden wij.
We bemannen ditmaal met behulp van onderstaande groepen/instanties op **16 december** een 4-tal historische locaties. Om exact 12.00 uur Nederlandse tijd rouleert tussen deze posten ter opening een radiogram van en naar de directie van Scheveningen-Radio, *als symbool van de hulpverlenende taak*, welke o.a. het Rode-Kruis, de Marine en vooral natuurlijk niet te vergeten de Radio-Amateur-Dienst (RAD) heeft, bij het wegvallen van verbindingen als gevolg van calamiteiten.
Na deze officiële opening (welke circa 10 tot 15 minuten in beslag neemt) is elk station open voor QSO's. Heeft u twee van de in totaal vier stations gewerkt - en door onze bijzondere QSL-kaart *bevestigd gekregen* - dan kunt u het speciaal voor deze gelegenheid ontworpen PCH-award aanvragen.
Luisterposten dienen vier QSL-kaarten *te overleggen*. Aanvragen voor het PCH-85 certificaat kunt u indienen bij de VRZA award-manager B. Hendriks; QSL-kaarten meezenden (een verklaring van derden is niet voldoende). Kaarten en certificaten worden ons voor deze gelegenheid gratis door de directie van Scheveningen-Radio ter beschikking gesteld. De golflengte waarop zal worden uitgezonden is 80 en 2 meter (3550-3600 kHz in CW of op verzoek 3600-3650 kHz in SSB; op 2 meter zullen de oude D-kanalen worden gebruikt). Openingstijden van alle stations 12.00 tot 17.00 uur plaatselijke tijd.

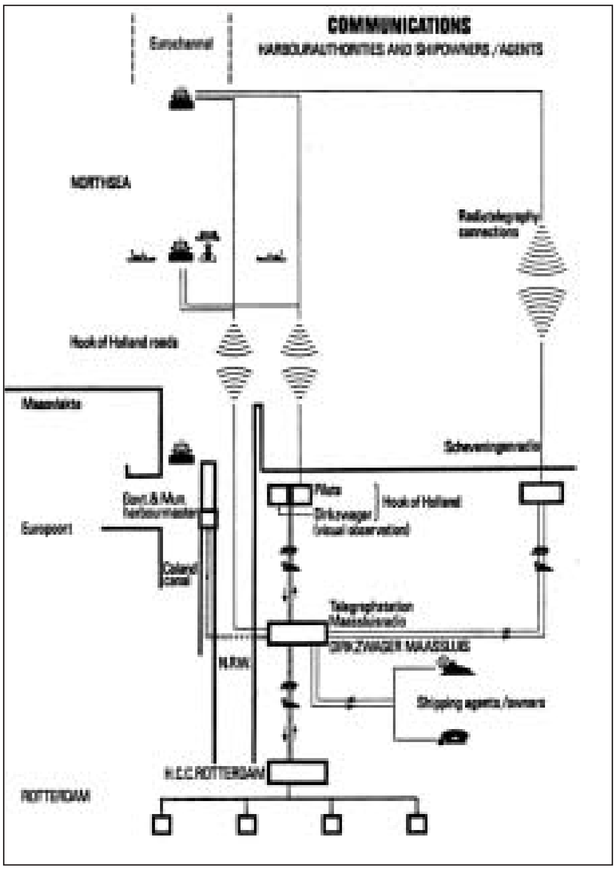
IJmuiden
Het RAD-station van de groep Kennemerland (PI4RCK) is op deze dag gevestigd in de Rode Kruis boerderij 'Slingerduin' aan de Zeeweg, hoek Herenduinweg; waar op dat moment een open dag van het Rode Kruis plaatsvindt. De RCK-crew bestaat op HF uit PA3EXW en PA3DEU en op VHF uit PDoJKQ, PA2HDY en PAoDCK.
Vanuit het gebouw van Scheveningen-Radio aan de Merwedestraat/hoek Martkplein zal door PE1BSB

Knooppunt van maritieme telecommunicatie.
Het gebouw van Scheveningen-Radio te IJmuiden aan de Merwedestraat.

een ATV-uitzending over het werk van de vele afdelingen in dit gebouw worden verzorgd voor de bezoekers van de open dag van het Nederlandse Rode Kruis, district IJmuiden.
De Commandant van het Rode Kruis centrum te IJmuiden staat in rechtstreekse verbinding met de plv. Colonne-Commandant van het Rode Kruis in Maassluis (welke laatste vroeger bij het loodswezen werkzaam was); hierin bijgestaan door PA3BWA (zie traffic-schema openingstelegram elders in deze rubriek). De coördinatie in het gebouw van Scheveningen-Radio te IJmuiden is tijdens de openingsronde in handen van PA3EZQ (Om Remeeus) en PE1MXR (Om Winter). Verantwoordelijk voor de link-verbindingen met het Rode Kruis centrum tijdens de opening PAoJY (Om Lagerberg).Verder is PI4RCK eveneens geldig voor 1 punt voor het PI4-certificaat.

Maassluis
Gezien het volslagen onmogelijk is om op het zenderpark in Scheveningen met amateurapparatuur te werken (de RX-MF van 435 KC wordt op dit zenderveld immers volledig dichtgedrukt) is voor het traffic-center Dirkzwager in Maassluis gekozen.
De firma Dirkzwager verzorgt voor Scheveningen-Radio gedurende 24 uur per dag zg. ETA-berichten (expected time of ship arrival) en heeft dientengevolge een rechtstreekse verbinding met IJmuiden

Verbindingen Dirkzwager Maassluis.

via Scheveningen (zie blokschema).
Tevens komt hiermee het aspect koopvaardij goed tot uiting, daar deze firma tot aan de privatisering van de PTT in 1989 vanaf 1947 als zelfstandig rijkstelegraafkantoor heeft gefungeerd, waarvoor ik u naar onderstaande dope verwijs.
Het station zal op deze dag worden bemand door oud Indië-telegrafisten, t.w. PAoCWS, PAoJIL en PAoUVW op HF; alsmede PAoHLA - hoofdzakelijk voor de Nieuwe Waterweg - op VHF. De leiding is in gezamenlijke handen van de havenmeester van Rotterdam PA3CUY alsmede het hoofd van het scheepsinformatiecentrum Dirkzwager Maassluis, Om Bouman (welke laatste in het begin van zijn carrière ook nog enige tijd als telegrafist bij PCH werkzaam is geweest). Er wordt gewerkt onder de call PAoPKC/A, zodat het station niet alleen geldt voor 1 punt PCH-award; maar tegelijk voor 5 punten PK-certificaat.
Om 13.30, 14.30 en 15.30 zal archivaris Van Drunen films over Scheveningen-Radio anno 1934 en 1947 vertonen. Intekening vooraf is hiervoor noodzakelijk, gezien per voorstelling slechts voor 15 personen ruimte is. Plaatsen kunt u reserveren door een aan uzelf geadresseerde en gefrankeerde enveloppe te zenden aan: PAoPKC, Postbus 45651, 2504 BB 's-Gravenhage. Graag uw aanvraag van een indicatie voorzien; bijvoorbeeld oud-marconist koopvaardij, marine, geïnteresseerd in scheepsradio, oud NVIR-lid, e.d. In aansluiting hierop wordt u een toegangskaart toegezonden, waar het uur van de voorstelling is vermeld, waarop voor u een plaats is gereserveerd. U krijgt altijd bericht, ook indien wij u helaas moeten afwijzen i.v.m.

Gebouw Dirkzwager Maassluis

overtekening. Speciaal oud NVIR-leden uit Den Haag en omgeving willen wij op deze unieke mogelijkheid attenderen, gezien de film van 1934 (die een bezoek van NVIR-amateurs aan Scheveningen-Radio alsmede het lichtschip Maas toont) ook nog sequenties bevat van een vossejacht welke 55 jaar geleden in Meyendel is gehouden.

De Koninklijke scheepsagentuur Dirkzwager bv werd in 1947 als Rijkstelegraafkantoor erkend, in nauw samenwerkingsverband met Scheveningen Radio (toen nog Rijkskuststation Scheveningen Radio). De kantooraanduiding hiervoor was in de correspondentie MSS-01 (Maassluis 01). In oktober 1957 werd het portoperations-station ‘Maassluisradio Dirkzwager’ in dienst gesteld, werkend ten dienste van de scheepvaart op VHF - kanaal 12 (156,6 MHz). Tevens werd op kanaal 16 continu uitluisterwacht gehouden.

Met de privatisering van het Rijkskuststation PCH tot kuststation PCH verviel de status van Rijkstelegraafkantoor voor Dirkzwager. Maassluisradio Dirkzwager op kanaal 12 evenwel is echter nog volledig operationeel. Het Rijkstelegraafkantoor MSS-01 werkte via 'n vaste telex- en telefoonhuurlijn nauw samen met Scheveningen-Radio. Alle radio-telegrammen gericht aan voornamelijk Rotterdamse Cargadoors (scheepsagenten) worden door PCH eerst via telex aan Dirkzwager verstuurd, die op haar beurt voor de distributie (24 uur direct) aan de geadresseerde zorgdraagt. De aflevering geschiedt per telefoon en telex. Ook worden radiotelegrammen ter verzending aan schepen via PCH aangenomen. Het totaal aantal telegrammen van en naar schepen via PCH over de periode 1947-1989 bedraagt circa 1,5 miljoen.

Links onder: Parabolen van de dienst straalverbindingen PTT, netjes in rijen opgeslagen voor revisie in gebouw B, Kootwijk-Radio.

Apeldoorn

Ook hier dezelfde problemen als bij Scheveningen-Radio; reden waarom de crew van PI4SDH zijn heil ook maar buiten het zenderveld van Kootwijk gekozen heeft. De crew van PI4SDH, bestaande uit PAoHDV, PA3BSX en PA3CNY (HF), alsmede PE1LVX, PDoNMO en PDoLAJ (VHF); heeft echter wel een link-verbinding met PAoJWU op Kootwijk-Radio. Voor hen die dit nog niet weten: Kootwijk verzorgt voor Scheveningen-Radio het zg. lange afstand verkeer.
PI4SDH geldt behalve voor het PCH 85-award, eveneens voor 1 punt PI4-award.

Operationele School Den Helder.

Den Helder

Vanuit Apeldoorn gaat het bericht (zie traffic-schema) via de Radio Amateur Dienst naar PI5KOM, gevestigd in de Operationele School van de Koninklijke Marine in Den Helder. Hier zijn actief PA3CTK (Marifoon en HF), PA3DKZ (HF) en PA3CVU (VHF); maar dit station staat in de openingsronde (uiteraard) symbool voor *alle* marinehulpdiensten in deze stad en is behalve voor het PCH-certificaat tevens geldig voor 2 punten MARAC-award.
Vandaar gaat het bericht per marifoon weer terug naar IJmuiden, zodat in het openings-QSO alle communicatie-middelen (CW, fone, marifoon, straalverbinding, landlijn, semafoon en sematoon) zijn opgenomen en beproefd. Niets is aan het toeval overgelaten, alle verbindingen zijn tijdens de opening om 12.00 uur met opzet dubbel uitgevoerd.

Veel genoegen en veel succes worden u hierbij toegewenst door Ko (PAoJY) en Jan (PAoPKC).

BERICHTENWISSELING

++ Aan de amateurradiostations
PAoPKC te Maassluis/Dirkzwager
PI4SDH te Kootwijk/Apeldoorn
PI4RCK te IJmuiden en
PI5KOM te Den Helder =

Wij hebben met genoegen kennis genomen van de exercities welke u bij gelegenheid van ons 85-jarig bestaan hebt georganiseerd. Gaarne wensen wij u een geslaagde oefening toe en bieden u aan bij deze gelegenheid een specifieke QSL-kaart te verzorgen =

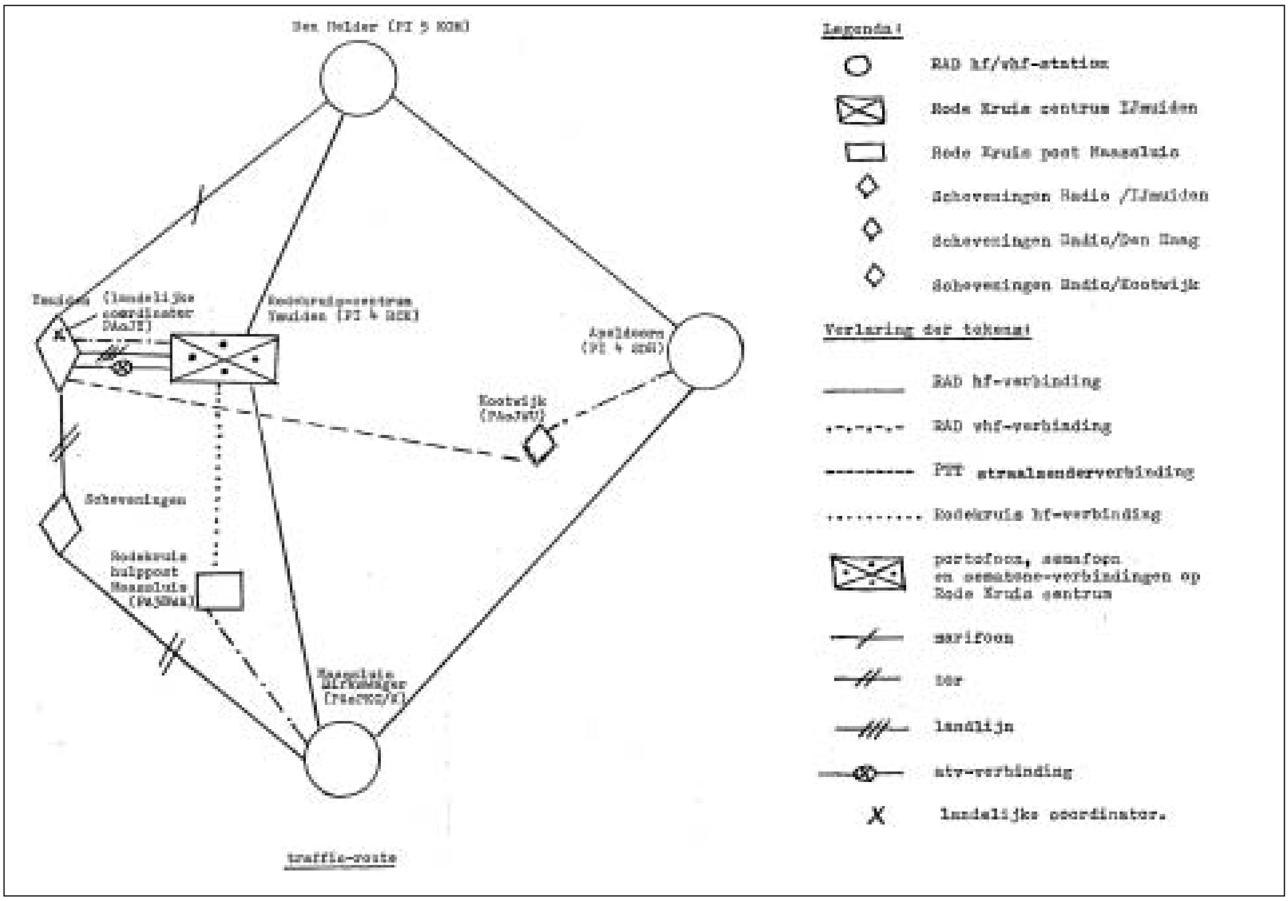
Directie Scheveningenradio ++

++ Aan de directie van
Scheveningen Radio te IJmuiden =

Dank voor uw goede wens bij gelegenheid van onze manifestatie stop wij zullen gaarne gebruik maken van de aangeboden QSL-kaart stop wij bieden u namens de Nederlandse radiozendamateurs een gelukwens aan bij uw 17e lustrum waarvan reeds 63 jaar te IJmuiden =

Nienhuis PA3DSU, arts Radiomedische Dienst en radioamateurdienst PAoPKC/A te Maassluis (Dirkzwager)
Radioamateurdienst PI4SDH te Kootwijk (Apeldoorn)
Radioamateurdienst Koninklijke Marine PI5KOM te Den Helder
Ruitenberg, arts Radiomedische Dienst en radioamateurdienst PI4RCK te IJmuiden
Kolonnekommandanten Rode Kruis te Maassluis en IJmuiden ++

P.S. Heeft u vragen of opmerkingen n.a.v. vorenstaande, kunt u zich tot 15 december uitsluitend na 18.00 uur 's avonds telefonisch wenden tot PAoJY, abonneenummer 023-384080 of schriftelijk via PAoPKC, Postbus 45651, 2504 BB 's-Gravenhage.
Het opbellen van officiële instanties heeft geen enkele zin en dient derhalve achterwege te worden gelaten, gezien deze u niet over RAD-verbindingen kunnen inlichten.

MARAC INFOMATIE

PCH QRT

Gerard, PA0EFI schrijft ons:
Ik had op 31 december 1998 om 1500 UTC het twijfelachtig genoegen het allerlaatste CW-bericht op 8622 kHz van Scheveningen-radio PCH te ontvangen.
Dit luidde als volgt:

"Last message = after 94 years of maritime radio communication scheveningenradio will close all services today at 1500 utc (stop) at this moment a great number of personnel, former personnel and staff is gathered in the pch-building (stop) we all remember the excellent relationship between the coaststation and ships of all nations and wish you and the crew for the last time a save voyage and a prosperous newyear = operations manager pch"

Dit bericht sloot met een zeer langzaam uitgezonden ... -.- (sluitteken), wat mij een brok in m'n keel bezorgde.
Jammer, doodjammer dat good old PCH voorgoed QRT is.

PA0EFI, oud koopvaardij-telegrafist

Electron 2/1999

Het PCH - Net

Alweer een half jaar nu 'loopt' het PCH-net, een initiatief van Hans Remeëus, PA1HR te Hazerswoude, die ook als netleider fungeert. Een maandelijks ethertrefpunt voor ex-Scheveningen-Radio medewerkers. Elke eerste zondag van de maand omstreeks 10.00 uur tot tenminste 11.00 uur lokale tijd op een frequentie van 3670 kHz (kanaal Charlie) ±QRM ontmoet men elkaar. Deelnemers zijn er uit diverse disciplines zoals de telegrafisten en telefonisten van de operationele dienst te IJmuiden en de radiotechneuten van de zendstations te Scheveningen en Kootwijk Radio.
Inmiddels hebben zich de afgelopen maanden een tiental verschillende deelnemers ingelogd met leuke en interessante verhalen over het functioneren van mens en materie in het maritieme radiowereldje.
Ook niet-medewerkers van Scheveningen Radio mogen een duit in het zakje doen en zijn van harte welkom.
Zijn er in uw omgeving Scheveningen Radio veteranen, informeer ze dan over dit gezellige net. Hoe meer zielen hoe meer vreugd. Ze kunnen zich eventueel bij het ontbreken van een zendmachtiging ook telefonisch inmelden.
Voorlopig is hiervoor, gedurende het net, het nummer 055-5191327 beschikbaar.
Graag tot het eerstvolgende PCH-net op zondag 7 april 2002.
73's Jan-Willem, PAoJWU,
Radio Kootwijk.
Zie ook de Web-Site
http://radiokootwijk.free.fr

CQ-PA 3/2002

PK-COMITÉ EXIT

Via onderstaande (ludieke) advertentie in hun jaarboek waren leden en sympathisanten van het PK-Comité opgeroepen de (plechtige) liquidatie van het Studiegenootschap Radio-historie voormalig N.O. Indië op 14 augustus jl. bij te wonen.

Het PK-Comité is dus per 15 augustus exit. Hoe het begonnen en geëindigd is kunt u op bijgaande foto's zien, welke ons door het PK-archief (dat wel blijft voortbestaan) welwillend ter beschikking zijn gesteld.
Tijdens de voorbereiding van een internationale konferentie in 1966 in België geraakt OM van Drunen, zijnde op dat moment tevens beheerder PA1RVD, in kontakt met leden van 'O.A.' (Old Africans); een clubje Belgische amateurs uit voormalig Kongo, Rwanda en Burundi. Terug in Nederland besluit hij samen met PAoCLC (ex PK3LC), PAoJRM (ex PK4RM) en OM de Groot (PK1PK) onmiddellijk een advertentie in het bekende Indische tijdschrift Tong-Tong te plaatsen. Zij vinden dat er in Nederland ook iets dergelijks moet komen. Snel handelen leidt er toe dat zelfs nog tijdens de Internationale Ham Convention van 25 tot 29 september 1966 in Knokke (België), het PK-Comité zich als zodanig presenteren kan (foto 1).

Hoe het daarna is gegaan heeft u de afgelopen 20 jaar regelmatig in CQ-PA kunnen lezen. Voornaamste doelstelling van het PK-Comité was het op schrift stellen van de radio-historie voormalig N.O.-Indië. Daarnaast organiseerde het Comité voorafgaande aan elke PK-reünie ieder jaar een technisch evenement, zoals bijvoorbeeld:

- 1976: ATV-kleurenuitzending voorzien van stereo-geluid;
- 1977: driedimensionale z/w ATV-uitzending;
- 1978: ATV-kleurenuitzending voorzien van quadrofonisch geluid;
- 1979: link-verbindingen (als symbool van de hulpverlenende taak van de amateurradiodienst bij kalamiteiten) vanaf opleidingsschip 'Enterprise' met officiële instanties als Scheveningen-Radio, diverse boorplatforms in de Noordzee, PA1RVD, Telexdienst IJmuiden en Maritiem Mobiele Radiodienst, ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan PCH;

Sekretaris van Drunen + XYL tijdens de oprichting van het PK-Comité in aktie op de Int. Ham Convention in Knokke, België. Achter de mike van ON6HC de Belgische gastheer OM Backaert, ON5GQ. Staande midden achter een (toen nog jonge) PAoNP.

1981: KTV-uitzending met kunstmatige nagalm, waarbij het tv-geluid gedurende bepaalde perioden variërende van 100 milisec. tot 1,5 sec. vertraagt (z.g. surround sound). Vertragingstijd d.m.v. computer-ondertiteling t.b.v. ATV-kijkers gedurende gehele uitzending gelijktijdig in beeld.

Zèlfs heeft men het bestaan om tijdens de 3e PK-reünie, welke in 1973 in de vesting Naarden plaatsvond en met een schot uit een 16e-eeuws kanon werd geopend, dit live in Canada en Australië voor de aldaar wonende ex-PK's via de ether ten gehore te brengen (de oren van Max le Cotey PAoMR, ex PK3MR, tuiten er nu nog van! Eigen schuld Max, had je maar op de luidspreker i.p.v. koptelefoon moeten luisteren, hi).

Onze verwachting was dan ook dat wij bij de opheffing van het PK-Comité weer op iets spektakulairs zouden kunnen rekenen, maar dat dit een *drievoudige* primeur zou worden hadden we niet verwacht. Voor het *eerst* in de radio-historie van Nederland werd namelijk behalve een zend-amateur:

1. tegelijk ook een luisterpost tot amateur van het jaar benoemd;
2. was de luisterpost een amatrice (XYL);
3. vormden amateur en amatrice een echtpaar.

Namens het bestuur overhandigde PAoGRE een in plastic gegoten CD-disc ('n eerste persing van de groep ABBA), bedoeld als presse-papier, alsmede een oorkonde in prachtig oud-Hollandse letters vermeldende de volgende tekst:

'Amateur Echtpaar'
Paula (NL-220) en Jan (PAoPKC, ex PK1AE) van Drunen-Guldenaar, worden hierbij door zendamateurs en sympathisanten van het PK-Comité eendrachtig uitgeroepen tot Amateur Echtpaar van het jaar 1987.
De zeer vele argumenten die aan deze benoeming ten grondslag liggen, kunnen worden samengevat in de grote waardering voor hun nimmer aflatende stuwende kracht bij talrijke aktiviteiten van het Studiegenootschap, zowel technisch als organisatorisch. Bestuur Studiegenootschap Radiohistorie v.m. N.O.-Indië, w.g. Generaal-Majoor (b.d.) F.E. Broers, Beschermheer PK-Comité.

Toen OM van Drunen wilde opstaan om, mede namens zijn XYL, voor deze bijzondere verrassing te danken, werd hij door ceremoniemeester PAoHLA echter hardhandig in zijn stoel teruggedrukt met de woorden: 'Zitten blijven, er komt nog veel meer...'
En er kwam nog meer. Zoals bloemen, bonbons en een kookboek van Radio Nederland Wereldomroep voor NL-220, alsmede videokassettes met

Het 'Radio Echtpaar'.

opnamen van Pr. Claus tijdens de officiële ingebruikneming van de nieuwe RNWO-zender Flevoland voor PAoPKC.
Alles op geestige wijze ingeleid door ceremoniemeester PAoHLA (OM Veltcamp Helbach).
Voorafgaande aan de toespraak van PAoJWU deed zich een klein incident voor.
Ceremoniemeester Dick wilde NL-220 hiervoor speciaal een VRZA-trui aantrekken, doch deze protesteerde hevig vanwege haar kapsel en jurk. (Zij was als een soort verkapte zeemeermin gekleed, waarbij Dick troostend opmerkte: ‘Ik kon toch niet weten dat je deze dag maritiem-mobiel zou zijn schat’.) Vervolgens betoonde OM Udo namens het VRZA-bestuur aan OM van Drunen zijn dank voor de vele historische publikaties in CQ-PA in de afgelopen 25 jaar, waarna de ceremoniemeester (eindelijk) het woord gaf aan PAoPKC.

Deze bedankte de ceremoniemeester voor de perfekte organisatie, doch kwam zelf ook met een verrassing. Voor elk bestuurslid had hij een pakje meegebracht en voor ceremoniemeester Dick zelfs twee! Voorwaarde was echter wèl dat PAoHLA eerst de opdracht van pakje 1 zou uitvoeren alvorens hem pakje 2 zou worden overhandigd. In pakket 1 bevond zich een afbeelding van een poes, een autosticker met opschrift ‘ik ben een poezengek’, alsmede een kaartje met de opdracht: ‘Geef nog eenmaal een NIROM-katte-solo ten beste’ (zie rubriek resonantie, CQ-PA 15, mei 1987, blz. 88 FRTV-essay). Ceremoniemeester

Katte-solo door PAoHLA.

antwoordde dat hij sedert enige weken een vals gebit heeft, doch zijn best zou doen, waarop hij onder veel hilariteit een zielige AOW-katte-solo ten gehore bracht...!

Wand-plaquette
Het ziet er overigens naar uit dat dit wéér niet de laatste PK-reünie is geweest. Na de final van 1984 en de super-final van 1987, komt er waarschijnlijk nog een super-superfinal in 1988. (Ik kom wel op jullie bloody damned final in 1988 schreef hun lid Jan van Balen NV6Y, ex PK5LK, uit de USA.)
De ex-PK’s hebben zich namelijk voorgenomen om ter ere van ‘alle Radio-pioniers voormalig Nederlands Oost-Indië’ een wandplaquette te laten vervaardigen en deze daarna ‘ergens’ in Nederland (gedacht wordt aan Radio Kootwijk), Wereldomroep Hilversum, Phohi-flat Huizen of Postmuseum Den Haag) na aanbrenging plechtig te onthullen. Uit de ingezonden ontwerpen werd staande de vergadering de inzending van PAoJIL (ex PK7NL) gekozen; waarna OM de Reiger (PAoANI) mededeling deed dat het VERON-fonds hier als eerste aanzet een bedraf van ƒ 500,- voor ter beschikking stelt. Meerderen volgden dit goede voorbeeld (XYL PAoWVL ƒ 500,-, Generaal Broers ƒ 500,-, enz.), zodat het gedenkteken vermoedelijk voorjaar 1988 al zal kunnen worden onthuld.

Slamatan
Vervolgens begaf het gezelschap zich naar restaurant ‘De Blauwe Lotus’ voor de gezamenlijke makanan en z.g. Indische loterij (alles moet daarbij weg, op het laatst worden de prijzen gewoon op tafel gegooid, net zolang tot iedereen - lot of geen lot - tenminste 2 prijzen heeft!)
Hierna las PAoHLA onderstaande motie van orde en wanorde voor, waaraan iedereen - voor zover wij hebben kunnen nagaan - zich keurig heeft gehouden.

Tot besluit overhandigde OM Hendriks (PAoCWS) aan Dick Veltcamp Helbach - welke laatste als primus interparus gedurende het gehele PK-87 gebeuren konstant in aktie is geweest - een bronzen legpenning van ‘de Batavia’ (het VOC-schip dat in Lelystad momenteel wordt nagebouwd). Hij zei verder dat PI4PLM gaarne de vererende uitnodiging heeft aanvaard om in de toekomst als spreekbuis voor oud-PK’s te willen optreden. Hij kwam met de voor iedereen verrassende mededeling dat als ‘de Batavia’ in 1990 tijdens Sail-Amsterdam het IJ zal opvaren, daar een ex-PK als telegrafist aan boord zal zijn. De organisatie die de Batavia bouwt overweegt begin negentiger jaren eveneens promotiereizen naar Indië en Australië. De spreker zei te hopen dat het gege-

Reglement van orde en wanorde

Het is verboden:
Aan de vla of koek te likken,
Na een dronk te hikken,
De adamsappel af te slikken,
Het werpen van schele blikken,
Met een vork de haren te rangschikken,
Met open mond te smikken,
Met gevaarlijke gassen te mikken,
Steeds te spreken over ‘ikke’,
Met een mes op de schouders te tikken,
Iemand in z’n ... (dinges) te prikken,
Te trommelen op de buik van een dikke,
Zich bij het bikken te verslikken,
Over iemand anders te klikken,
Van al deze regels te schrikken.

Een ieder die op het PK-treffen aanwezig is,
dient zich stipt aan bovenstaande te houden.

Ceremoniemeester PK-Comité,
D.G. Veltcamp Helbach PAoHLA (ex PK5HL)

ven moge zijn dat er ook dan nog een ex-PK achter de knoppen van de PI4PLM/mm zal zitten. De zoon van OM Marissen dankte zichtbaar geroerd voor de hormat (= Maleis voor eerbetoon, redaktie) aan zijn vader bewezen; waarna in een halfduistere zaal het lied ‘In Lelystad wordt de VOC opnieuw geboren’ door Therese Steinmetz ten gehore werd gebracht, opgelicht door een volgspot op 2 posters van ‘de Batavia’. Een waarlijk stijlvol en waardig slot van deze dag!
O ja, er waren natuurlijk weer enige notoire nadrinkers. Eén ervan (PAoPKC) zakte plotseling door zijn stoel, hetgeen PAoHLA deed opmerken een volgend maal een wat minder ‘zwaargewichtig’ menu voor hem te zullen uitzoeken.

PK ether-reünie
Zaterdag 15 augustus werd vanaf 6 historische lokaties in Nederland de laatste PK ether-reünie uitgezonden. Er waren weliswaar in CQ-PA slechts 5 lokaties aangekondigd, doch gezien het feit dat Sjoerd Quast speciaal voor deze laatste PK-reünie vanuit Tanger naar Nederland was overgekomen, is door het PK-Comité op het laatste moment nog een zesde station in Breda gekreëerd.
Sjoerd heeft als CN2AQ/PA vanuit de Baronie op deze manier diverse stations nog 5 punten extra bezorgd.
Het was overigens dringen geblazen op de frequenties van diverse PK-stations; pile-ups van 10 of meer stations waren heel gewoon.
In totaal werden door de gezamenlijke PK-stations 687 verbindingen gemaakt, het aantal luisterrapporten is op dit moment nog niet bekend, doch bedraagt naar schatting een veelvoud hiervan. Veel PA’s, PB’s, PE’s en PD’s waren er kennelijk voor thuis gebleven, ondanks het mooie weer!
De PK ether-reünie werd door PAoHLA (ex-PK5HL) middels een verbinding met Paul Quast (neef van Sjoerd) geopend (QTH Ierland, roepletters EI5BH, ex-PK4PQ).

PAoHLA in aktie tijdens het laatste PK-QSO.

PK-COMITÉ VAARWEL

Het PK-Comité is per 15 augustus 1987 verleden tijd.
Hoe het begonnen en geëindigd is kunt u op bijgaande foto's zien, welke ons door het PK-archief (dat wel blijft voortbestaan) ter beschikking zijn gesteld.

OM J. van Drunen, PAoPKC met XYL in Knokke tijdens een tv-interview over de oprichting van het PK-Comité (Archieffoto 1966).

Tien jaar later toont ook de NTS belangstelling. (Archieffoto 1976).

links boven:	PAoHLA in de tuin aan het tandakken en Toean Steenmeijer djonkokt voor Paula.
midden boven:	Herman Veenhuijzen tracht er met de Penningmeesteres vandoor te gaan.
rechts boven:	Ir. Oudshoorn aan het werk.
midden links:	Vice-voorzitter Vlinkervleugel ziet toe dat de bingo eerlijk verloopt.
midden rechts:	Twee veteranen (Om v. Dongen en Om Marissen) uit “this is your story”. Zie “Flitsen uit het PK-archief”.
links onder:	Nonja Sigmond lachend met armen vol bingo-prijzen tot groot plezier van Vlinkie (let ook op het bord Nivira met daarnaast “slamat datang”)
midden onder:	Voorzitter Steenmeijer: “zo groot waren die tjelengs die ik altijd schoot” (voor het geval je het nog niet wist Jantje, je staat tussen olifant-tanden!!)
rechts onder:	nontonner van Drunen aan de nassi.

Nog een maal, voor de laatste maal, PK etherreünie

Hopelijk, beste lezer, schrikt U niet al te erg van deze aankondiging. Wellicht had U er zelfs al een stil vermoeden van. Ja old mans, eenmaal moet de laatste maal zijn en die laatste maal is *nu* gekomen.
Zo zien we bijvoorbeeld niet eens meer kans om het bestuur volledig te bemannen en verder komen er bij onze Indische OTC (in tegenstelling tot de Hollandse OTC) geen leden meer bij, doch alleen maar af. De kosten voor de uitgifte van jaarboeken en reünie zijn voor de nog resterende leden onmogelijk meer op te brengen... Zo ongeveer luidde de tekst van een circulaire die wij in 1984 aan alle PK-leden hebben doen toekomen. Echter leefde toen de supervonkenboer van de KPM, old man Marissen, nog. De vereniging opheffen, - dat nooit -, dan nog liever net als Van Speyk de lucht in, was het antwoord van Johan destijds. Dat laatste was voor degenen die in Holland over een zender beschikken eenvoudig te realiseren (hi), maar hoe konden we onze overige leden bereiken? Johan stelde voor het land op te splitsen in een aantal regio's en per regio een contactman aan te stellen. Via hen kon de PK-organisatie landelijk dan wel regionaal (afhankelijk van de behoefte) op elk willekeurig moment worden opgestart, waarbij in het bijzonder werd gedacht aan:

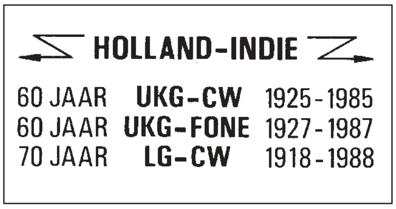
- deputatie bij promotie of uitreiking van een bijzondere onderscheiding aan een PK,
- idem tijdens een bezoek aan Nederland van een in het buitenland wonende PK,
- begrafenis van een ex-PK,
- verzorging uitgifte frankeerzegel t.g.v. de eerste Holland-Indië verbinding in 1985 (60 jaar geleden UKG-CW), in 1987 (60 jaar UKG-FONE) en in 1988 (70 jaar LG).
- onthulling gedenkteken, enzovoorts.

Zo hebben met kunst en vliegwerk een aantal regio's vanaf 1984 gedraaid, maar zelfs dat kan op dit moment niet meer.
Johan (PAoPLM), OM Vlinkervleugel (PAoWVL) en OM Steenmeijer (PAoSTM) zijn inmiddels overleden, OM Leonhard in een bejaardenflat, OM Veenhuyzen (PAoHBV) zwaar gehandicapt thuis verzorgd; om maar eens enkele van onze steunpilaren te noemen. Reden waarom voor de tweede maal, maar nu definitief, is besloten om alle verenigingsactiviteiten te stoppen.
OM Van Drunen heeft zich bereid verklaard het PK-archief zolang hij leeft te blijven verzorgen op voorwaarde dat de resterende regiocontactpersonen (PAoHLA, PAoLEV, PAoGRE, PAoDEB en PAoCWS) hem bij ziekte of anderszins vervangen, waarmede allen akkoord. Zo het PK-archief door derden wordt gevraagd naar buiten te treden zal dit in samenwerking met PI4PLM geschieden, welke laatste de communicatieve taak van het secretariaat overneemt (het maken van verbindingen, verstrekking PK-certificaten, etc.).

Vrijdag 14 augustus is om 13.00 uur voor leden, genodigden en sympathisanten een informele bijeenkomst met daarna gezamenlijke

Het kortegolfzenderpark in Huizen in 1937 (foto A).

rondgang door het vernieuwde postmuseum in de Zeestraat te Den Haag. De middag zal worden besloten met een gezellig onderling QSO in het nabij gelegen Chinees-Indisch restaurant Lotus, alwaar ook (facultatief) gezamenlijk wordt gegeten.
Zaterdag 15 augustus - en dat is voor de meesten van onze lezers van meer belang -, nemen de ex-PK's dan van U afscheid zoals ze destijds begonnen zijn, t.w. door de lucht. Dit zal geschieden vanuit 5 historische locaties. Een unieke kans ook voor onze lezers om te trachten het steeds zeldzamer te behalen PK-certificaat te verwerven. Verder zal ter gelegenheid van het 20-jarig bestaan van het PK-Comité op alle PK-certificaten bijgaand stempel worden aangebracht en is aan de achterzijde van het certificaat een historische mercator-kaart aangebracht met Java als middelpunt (noot: een afdruk van dit stempel wordt tot eind 1988 middels een frankeermachine eveneens aangebracht op alle poststukken van het PK-archief).

Gegevens PK-ether-reünie 15 augustus 1987, 14.00 tot 16.00 uur Ned. tijd
Golflengte 80, 40, 20 en 2 meter.
Roepletters en locatie:
KOOTWIJK 1e operator PAoLEV/A (ex-PK3LE), 2e operator PAoDEB.
Hier heeft destijds niet alleen de langegolf-machinezender voor verbinding met Malabar gestaan, maar is in latere jaren ook het UKG-telefoonverkeer met Indië afgewikkeld. OM Everts en OM Vrielink zijn op dit historisch terrein actief op 80 en 2 meter.
EINDHOVEN 1e operator PAoGRX/A (ex-PK3GR), 2e operator PAoGRE.
In Eindhoven begon de victorie. Vanaf een van de hoogste gebouwen van Eindhoven (de stad vanwaar het eerste omroep-programma voor Indië van start ging) zijn OM v.d. Rest en OM Hermann actief zowel op 80 als 2 meter.
's-GRAVENHAGE 1e operator PA-

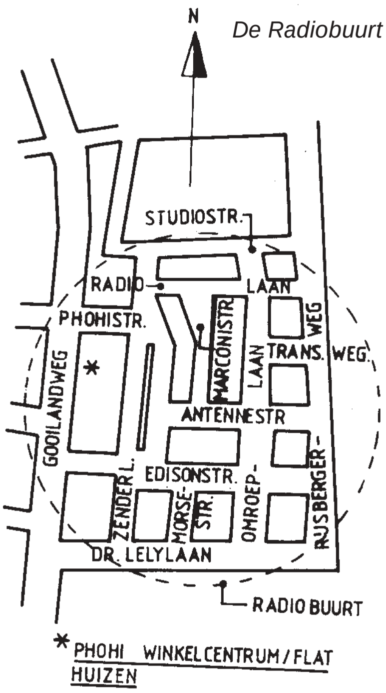
Phohiflat, Huizen (foto B).

oHLA/A (ex-PK5HL), 2e operator PAoPKC/A (ex-PK1AE).

Vanuit de residentie (ook wel de weduwe van Indië genoemd) zijn, - op 100 meter afstand van het Congresgebouw waar op dat moment de herdenking van de Japanse capitulatie plaatsvindt -, OM Veltcamp Helbach en OM Van Drunen actief op 80, 40 en 2 meter. (Het Nederlands Congresgebouw waar op 29 april 1978 het PK-Comité een ATV-kleurenuitzending voorzien van quadrofonisch geluid verzorgde, uniek en enig in de radiogeschiedenis en als zodanig ook vermeld in het Guiness book of records).

HUIZEN operator PAoJIL/A (ex-PK7NL). Op de plaats waar vroeger het kortegolfzenderpark stond (foto A), staat thans een modern flatgebouw (foto B) omgeven door straten met historische namen als Zenderlaan, Antennestraat, Transistorweg, Studiostraat, Radiolaan, Edisonstraat, Omroeplaan (zie plattegrond PHOHI-winkelcentrum).

De Radiobuurt

Hier zendt OM Lekahena uit. Het station heeft géén dubbele bediening, zodat intermitterend zowel op 80 als 2 meter zal worden uitgezonden. Bovendien is John aangewezen om ook een oogje op de 20-meterband te houden i.v.m. mogelijke verbindingen met in het buitenland wonende ex-PK's. CW-enthousiastelingen hebben bij PAoJIL, die ex-marinetelegrafist is, een streepje voor!

LELYSTAD 1e operator PI4PLM/A (PAoCWS), 2e operator PI4PLM/A (PB0AGH), 3e operator PI4PLM/A (PE1KYV).

Lelystad, hoofdstad van onze nieuwe twaalfde provincie, ligt aan de Oostvaardersdijk, bovendien is men er op dit moment druk doende om een nauwkeurig replica op ware grootte te bouwen van het VOC-schip 'Batavia' (Wie kent niet het liedje van Therese Steinmetz over dit schip?). Vanuit Flevoland gaan zoals u bekend ook sedert 1 april 1985 de Wereldomroepuitzendingen in de lucht en heeft in het verleden bovendien de zender van het PK-secretariaat, met officiële toestemming van de PTT van 27-4-79 tot 31-12-79 vanaf de plaats waar thans Radio 1 en 5 uitzendt, als eerste in Nederland vanaf die locatie in toen nog onverkaveld gebied uitgezonden. Gezien bovenstaande, aanleiding voor het PK-Comité om op 15 augustus ook vanuit Flevoland acte de présence te geven. PAoCWS (CW-station) wil zijn suffix eer aan doen en derhalve kunt U (althans op 80 meter) daar ook met de seinsleutel terecht, graag zelfs!

Speciale attentie: aanvragen voor het PK-certificaat dienen vanaf heden te worden gezonden aan de beheerder van PI4PLM. Zoals u wellicht bekend heeft dit station als 'hormat' (= Maleis voor eerbetoon) de suffix van OM Marissen aangenomen. U kunt het certificaat aanvragen door overlegging van de benodigde QSL-kaarten (deze moet U meesturen en verder dient op de QSL-kaarten óók de oude PK-call te zijn vermeld).

Adres: Bob Hendriks (PAoCWS): Botter 22-12, 8232 KW Lelystad. De kosten bedragen voor Nederland ƒ 7,50, te voldoen per bankcheque, girobetaalkaart of storting op girorekening 4714917 t.n.v. certificaten-manager B. Hendriks.

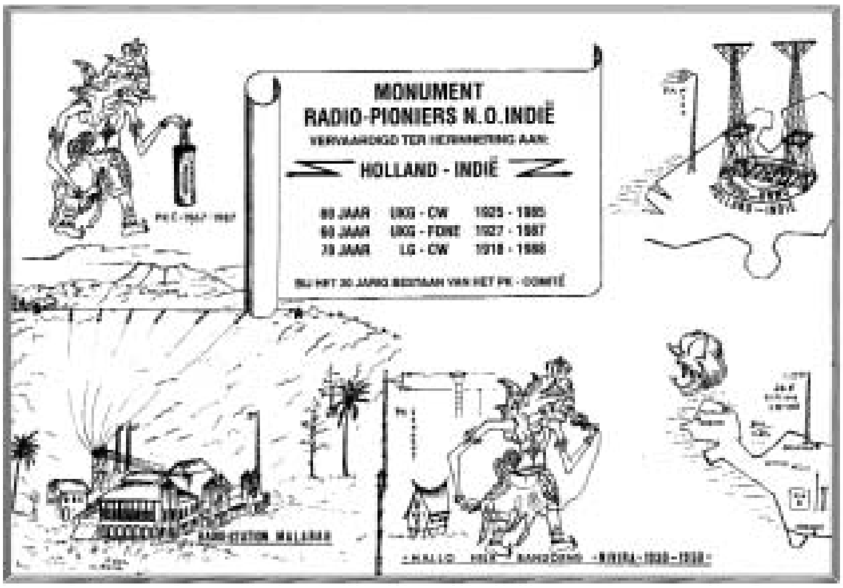
Tot slot: alle hierboven genoemde /A-stations gelden op deze dag voor 5 punten. U heeft maar 10 punten voor het PK-certificaat nodig. De volgende stations leveren bovendien 1 punt extra per QSO op: PAoHBV (PK4IP), PAoMMA (PK3PR), PAoPCS (PK3CS), PAoPOC (PK3PL), PAoSIG (PK1MD), PAoBL (PK1BL), PAoGT (PK3GT), PAoEQ (PK4TO), PAoYZ (PK1PW/mm), PA3AAI (PK6HR), PA3ADW (PK3BU), PA3AFQ (PK4ML), PA3BEJ (PK4VD), PA3BTZ (PK1FK). Op 20 meter zijn mogelijk de volgende in het buitenland wonende ex-PK's actief: CN2AQ (PK7AQ), EI5BH (PK4PQ), K2LQ (PK1XZ), NV6Y (PK5LK), VK2AVA (PK4DA). (PK's wonende in het buitenland zijn eveneens geldig voor 5 punten.) Laat U deze kans niet ontglippen, U behoeft er niet eens het huis voor uit. Alleen goed luisteren en op het juiste moment er in springen.

TAMMAT (= einde).

Het esprit van ons PK-corps is in overweging gegeven zich al naar gelang geaardheid en interessegebied aan te sluiten bij bestaande (mixed) verbanden als QCWA (quarter century wireless association), OTC-ARRL, OTC-Nederland, Society of Wireless Pioniers (bijgenaamd 'the spark-gaps'), Benelux QRP-club, Senioren-Convent VRZA i.o., Morse-Magnificat, e.d. Het is niet uitgesloten dat U in de toekomst daar dus mogelijk nog wel eens een ex-PK ontmoet! Slamat beste vrienden, het ga U allen goed!

Gedenkplaat Radio-pioneers voormalig Nederlands Oost Indië

Installatie
Maandag 30 mei zal in de studio van Radio Nederland Wereldomroep de installatie en overdracht van een gedenkplaat plaatsvinden, waarvan u hierbij een afdruk aantreft (foto 1).
Waarom op 30 mei en waarom bij RNWO?
Wel, in de nacht van 30 op 31 mei 1927 konden dankzij een zender werkend in het UKG-gebied (de PHOHI, de voorloper van onze huidige wereldomroep) koningin Wilhelmina en prinses Juliana voor de eerste maal in de geschiedenis hun landgenoten in de overzeese gebieden toespreken.
Hieraan voorafgaand waren radioamateurs over de gehele wereld echter reeds jaren bezig geweest, de bruikbaarheid van het kortegolfspectrum aan te tonen en het was dan ook een radio-amateur die de eerste proefuitzending van de Philips kortegolfzender PCJJ destijds in Indië ontving (wijlen OM A. de Groot, PK1PK, de eerste voorzitter van het PK-Comité).

Voorgeschiedenis
Gezien de enorme afstanden die ook in het interinsulair berichtenverkeer van Ned. Indië moesten worden overbrugd, werkten beroepstechnici en amateurs in die dagen in dit immense eilandenrijk broederlijk samen; sterker nog de eerste categorie is voornamelijk voortgekomen uit de tweede! Ondernemingen als bijv. de BPM hadden in die dagen in Indië toestemming om eigen zenders “Onder Regeringsconsessie” te exploiteren. Wat of zo’n Regeringsconsessie inhield? Op afgelegen bestuursposten moest bij gebrek aan telefoonlijnen de BPM tevens gouvernementstelegrammen van het plaatselijk bestuur overseinen. Veldgeologen als PAoVO (ex PK5VO) en PA2PWD (ex PK4BH) zeggen dat zij op die manier meer dienst- als maatschappij-telegrammen hebben verstuurd!
Ook de eerste omroepstudio’s en zenders van Batavia, Bandoeng, Soerabaja, Madioen, Djocjakarta, Malang, Bandjermasin, Magelang, Djember, Tjepoe, Solo, Kediri, Semarang, Pekalongan en Medan zijn door radio-amateurs gebouwd en eerst véél later door de NIROM (Nederlandsch-Indische Radio Omroep) overgenomen.
Reden waarom met deze gedenkplaat alle radio-pioniers (zowel beroeps als amateurs) worden herdacht.

Omschrijving wandplaquette
Rechts boven: draaibare antennemast van de *PHOHI* (Philips Holland-Indië Omroep) welke tot 1960 eveneens in gebruik bij *RNWO* (Radio Nederland Wereldomroep). Doel zendmast met prefixen ter hoogte van Scheveningen op perspectiefkaart van Nederland tweeledig: staat symbool zowel voor verbindingen officiële diensten als voor radio-zendamateurs.
Locatie *SCHEVENINGEN* is gekozen gezien PCH het scheepvaartverkeer naar Indië begeleidde (Marconisten in die tijd waren praktisch altijd zendamateur of kwamen daaruit voort).
Links onder *RADIO-MALABAR* met zijn immense - tussen een bergkloof opgehangen - draadantenne (Via dit station zijn de eerste langegolf ethersignalen naar Nederland gezonden).
Rechts van Malabar is gefigureerd dat *PK-AMATEURS* met eenvoudige antennes en home-made apparatuur hebben aangetoond dat kortegolfspectrum voor dit doel echter beter geschikt was (Zendamateurs hebben in de radio-historie van N.O. Indië een grote rol gespeeld. Zij ontwikkelden zoals hierboven vermeld eind jaren ’20 een groot aantal plaatselijke zenders en omroepstudio’s. Verzorgden tijdens de Japanse inval in de gehele archipel de berichtgeving voor de Luchtbeschermingsdienst. Brachten gedurende de herstelperiode 1945-1949 een groot gedeelte van het draadloos interinsulair verkeer weer op gang).
Nieuw-Guinea, waarvoor ingevolge de bepalingen van de Nederlands-Indonesische Unie een uitzonderingspositie was gecreëerd, kreeg in 1950 de prefix JZo, hetgeen middels een perspectiefkaart rechtsonder aangegeven. Domicilie *RONG* (Radio Omroep Nieuw-Guinea) was Hollandia. (Masker, lans en tam-tam in het midden van het eiland geven aan dat gebied op dat moment nog in ontwikkeling is).
De wandplaquette is vervaardigd ter gelegenheid van het 20-jarig bestaan van het Studiegenootschap Radio-historie voormalig N.O. Indië beter bekend als het *PK-COMITE*; hetgeen links boven op plaquette in beeld gebracht (PKC 1967-1987).
In het midden in een speciaal kader de tekst van een poststempel anno 1987 vermeldende enige historische jubileumdata.
De totstandkoming van deze aluminium plaquette van 80 x 60 cm op zwart passe-partout is behalve door ex-PK’s mogelijk gemaakt door een bijdrage van de VERON en de VRZA. Het ontwerp is van John Lekahena, PAoJIL (ex. PK7NL) te Huizen (N.H.)

Programma
De wandplaquette zal op 30 mei door het PK-Comité aan de directie van Radio Nederland Wereldomroep worden aangeboden, welke laatste op zich heeft genomen na gereedkoming van de nieuw te bouwen ontvangstruimte deze aldaar te doen aanbrengen, beheren, bewaken en

tot in lengte van jaren te onderhouden.

Film
Het programma van deze dag omvat verder de reprise van een filmcompilatie welke destijds op de 1e PK-reünie is vertoond (foto 2) met o.a. beeldfragmenten van Scheveningen-Radio anno 1915, de verbindingsdienst van het Nederlandse leger gedurende 1914-1918, Minister Colijn bij de opening van het Holland-Indië verbinding, het zenderveld te Huizen (PHOHI, H.D.O., enz.), opnamen ondergrondse zender England-Spiel, Nirom-Studio tijdens en na de Japanse bezetting (op de hierbij afgedrukte foto-montage geflankeerd door omroeper Van den Berge, tot voor kort in Nederland perschef Koninklijk Huis Rijksvoorlichtingsdienst), beelden RVD-coördinatiecentrum tijdens de watersnood van 1953. De film eindigt bij de opkomst van de televisie in Europa (Eurovisie 1955).

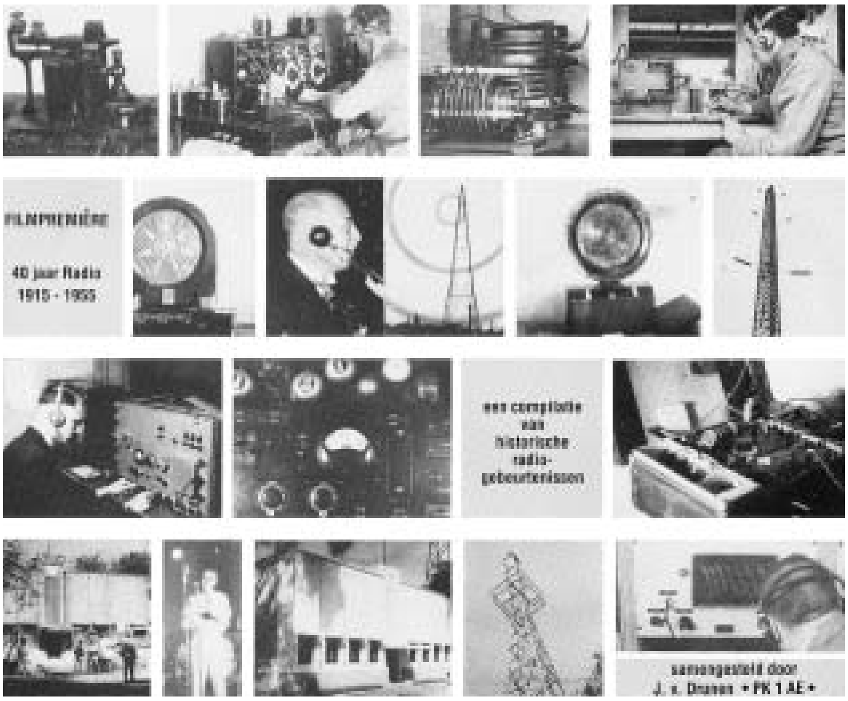
Studio-excursie
Na afloop van het filmprogramma rondgang door de studio's, de vernieuwde audiovisuele-dubbing en viewingruimten alsmede tv-trainingscentrum van RNWO (waar onlangs alle camera's en bijbehorende componenten door nieuwe Philips apparatuur zijn vervangen).

Algemene informatie
Na de receptie wordt aan hen die zich hiervoor hebben aangemeld een uitgebreide Indische rijstmaaltijd geserveerd (kosten ƒ 35,- p.p.).

Let op
Er is nog een (beperkt) aantal plaatsen in de studio voor belangstellenden, waarbij voorrang zal worden verleend aan oud-tropengangers. Een verzoek, liefst voorzien van zoveel mogelijk achtergrond-gegevens, plus 3 postzegels van 65 cent (los bijgevoegd, niet opplakken svp!) kunt u hiertoe richten aan:

PK-archief
Postbus 45651
2504 BB Den Haag

De sluitingsdatum is 15 mei 1988; daarna wordt u een toegangskaart toegestuurd of bij overtekening een bericht van afwijzing. Zij die i.v.m. overtekening helaas zijn afgewezen, ontvangen *nà* 30 mei van het PK-Comité in ieder geval als troost een fraai uitgevoerde herdenkingskaart.

Prospect film "40-jaar radio".

Onthulling plaquette radio-pioniers NOI

Herdenking

Op 30 mei vond in de studio's van de Wereldomroep aan de Witte Kruislaan in Hilversum de plechtige onthulling en installatie plaats van een gedenkplaat ter herdenking van alle radio-pioniers uit voormalig Nederlands Oost-Indië. Ook de Nederlandse verenigingen - welke hieraan eveneens hebben bijgedragen - gaven acte de présence.

De onthulling van de plaquette door v.l.n.r. Generaal (b.d.) F.E. Broers, ontwerper John Lekahena PAoJIL (ex PK7NL), Paul Quast EI5BH (ex PK4PQ) speciaal hiervoor uit Ierland overgekomen en E. Marissen, QRP van wijlen PAoPLM. (Voor omschrijving plaquette zie CQ-PA 9/88.)

Overdracht aan Radio Nederland Wereldomroep. V.l.n.r.: Ph. Huis, PAoAD (namens VERON), John Lekahena, PAoJIL (ontwerper plaquette), Drs. M. Dijkstra (Voorzitter RNWO), Generaal F. Broers (Beschermheer PK-Comité), G. Kooyman, PAoWX (namens VRZA).

Lang gewacht,
stil gezwegen,
nooit gedacht en
toch gekregen…

Het certificaat van deze spciale uitzending is onlangs eindelijk aan iedereen verzonden! (Bob, PAoCWS, Award-manager).

STUDIO-TOESPRAAK PAOHLA (TRANSSCRIPTIE-DIENST RNWO)

Ik verzeker u dat ik er geen spijt van heb dat, toen men mij vroeg deze inleiding te houden, ik hierop “ja” heb gezegd. Namens het Bestuur van het PK-Comité mag ik u hartelijk welkom heten in het gebouw van onze Wereldomroep, waar wij 5 jaar geleden eveneens gastvrij zijn ontvangen. Leuk dat u in grote getale gekomen bent ... “Slamet Dateng”!

U weet dat wij hier bijeen zijn vandaag om de RADIO-PIONIERS Ned. Oost-Indië stoffelijk “Hormat” te betuigen en hen voor het nageslacht blijvend in herinnering te doen zijn, door het installeren van een plaquette.
Wij zijn de inzenders van ideeën voor dit gedenkteken zeer erkentelijk; het ontwerp van dhr. Lekahena verwierf uiteindelijk de voorkeur van het bestuur. Het origineel, eigendom van de ontwerper, mag ik PAoJIL (ex PK 7 NL), onder dankzegging teruggeven en onder bijval van ons allen overhandigen (applaus). De PK-leden, alsmede de VERON en de VRZA, die het Comité in staat stelden de realisatie financieel rond te krijgen danken wij langs deze weg - wij deden dat reeds in geschrift - nogmaals héél hartelijk!
Deze dag, 30 mei, was in 1927 een belangrijke voor het Koninkrijk, toen onze Vorstin Koningin Wilhelmina (en haar dochter Prinses Juliana) voor het eerst haar landgenoten overzee via de aether toesprak ...
Deze plaats, mijnheer Dijkstra, in dit gebouw is wat ons bindt, het RADIO-werk in het voormalig Nederlandsch Oost-Indië! Het gevolg van die band is, zoals u kunt zien, een bejaarde leeftijd van de leden van ons genootschap. Een beetje weemoed omdat wij een uitstervend ras zijn; maar blijdschap omdat de herinnering aan die Pioniers én aan het PK-Comité levend zal worden gehouden dankzij de Wereldomroep! De wandplaquette, dames en heren, zal nà de toespraak van onze Beschermheer, Generaal F.E. Broers, worden onthuld door OM Lekahena en de zoon van OM Marissen, waarna het kleinood na symbolische overdracht aan de Directie van RNWO uit deze studio naar haar tijdelijke verblijfplaats zal worden overgebracht o.l.v. de voor deze dag uit Ierland overgekomen EI 5 BH, Paul Quast (ex PK 4 PQ). Ik verzoek u tijdens de uitgeleiding te willen gaan staan, doch om programmatische reden uw plaats verder niet te verlaten. Tijdens de rondleiding komt u vanzelf langs de plaquette terwijl gedurende de receptie - die in de nabijheid hiervan zal worden gehouden - u onder het genot van een drankje verder alle gelegenheid heeft om deze van nabij te bekijken. Voor de afdeling in- en externe betrekkingen nog even dit: de jongste van onze ex-PK’s is 60 en de oudste op dit moment 85; en hoewel wij onszelf vorig jaar officieel hebben opgeheven, is er toch nog een 10-tal dat elk jaar op deze dag bijeenkomt, tot de dood hen scheidt ... Geachte Directie, u kunt dus op 30 mei onder het mom van “hangt ie er nog” wellicht jaarlijks een kleine inspectie (tussen aanhalingsteken) verwachten. Voor wat alle overige belangstellenden betreft is afgesproken dat bezichtiging van de plaquette, na gereedkoming van de nieuwe ontvangstruimte, uitsluitend na schriftelijke toestemming van de afd. in/externe-betrekkingen RNWO mogelijk is. Wij danken u voor het feit dat u op u genomen heeft onze plaquette te beheren, te bewaken en tot in lengte van jaren te onderhouden ...
Ik vraag thans uw aandacht voor Generaal Broers.

Drs. M. Dijkstra, algemeen directeur RNWO, tijdens de installatie van de plaquette ter herdenking van alle radio-pioniers uit het voormalig Nederlands Oost-Indië (Foto RNWO).

CQ-PA 8/1988

KORT VERSLAG ONTHULLING GEDENKPLAAT RADIO-PIONIERS VOORMALIG N.O. INDIË

Als inleider treedt OM Veltcamp Helbach, PA-oHLA (ex PK5HL) op, welke namens het PK-Comité alle aanwezigen een ‘slamet dateng’ oftewel hartelijk welkom in studio 11 van Radio Nederland Wereldomroep aan de Witte Kruislaan in Hilversum toewenst.
Deelt verder mee waarom 30 mei voor onthulling is uitgekozen en geeft vervolgens een overzicht van het dagprogramma, t.w. excursie radio-studio, tv-trainingscentrum, regieschakelruimte, filmvertoning, bezichtiging van de voor deze dag speciaal opgestelde wandpanelen met posters van hoogtepunten uit de (amateur) radio-historie, de receptie, enz. (zie ook CQ-PA 9/88).
Geeft in aansluiting hierop een kort overzicht over de totstandkoming van de gedenkplaat. Wijst aanwezigen erop dat plaquette na onthulling naar een tijdelijke plaats zal worden overgebracht i.v.m. verbouwing studio. Na renovatie van het studio-complex zal de plaquette in de nieuwe ontvangstruimte worden ondergebracht, waar op schriftelijk verzoek en na verkregen toestemming van de dienst in- en externe betrekkingen van RNWO bezichtiging in de toekomst voor iedereen mogelijk is.

Beschermheer, Generaal F.E. Broers, memoreert met hoeveel plezier in de jaren ’30 alom in de archipel naar de op 16 verschillende plaatsen door Indische radio-amateurs gebouwde UKG-omroepzenders geluisterd werd. Releveert hoe voortreffelijk de in 1941 bij de verbindingsdienst van de Luchtbeschermingsdienst vrijwillig dienende radiozendamateurs hebben gewerkt, waardoor met name het

Commando Luchtverdediging van de M.L. in die dagen een goed overzicht had van de Japanse vliegbewegingen in de Nederlandse archipel. Herinnert er verder aan hoe amateurs, samen met een handjevol PTT-ers, tijdens de herstelperiode ’45-’50 de vooroorlogse studio’s en zenders ondanks sniper-vuur in rekordtempo hebben hersteld.
Dankt direktie RNWO voor haar bereidheid de plaquette in haar gebouw op te nemen, te beheren, te bewaken en tot in lengte van jaren te onderhouden. Zegt een betere plaats niet denkbaar te achten!

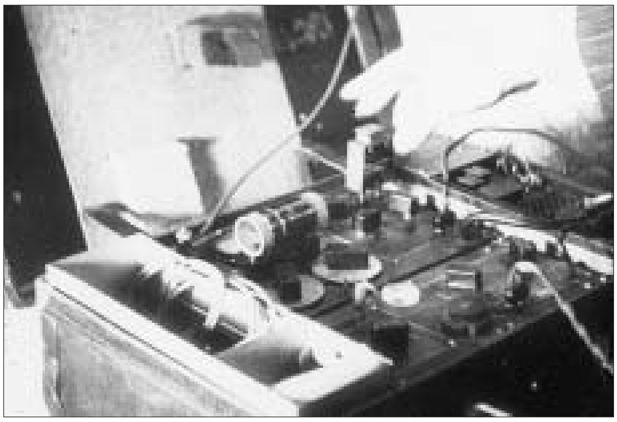
Direkteur RNWO, drs. M. Dijkstra, benadrukt dat de plaquette de gedachte levend zal houden aan een tijdperk dat zeer belangrijk in de ontwikkeling van de kg-techniek is geweest; in het bijzonder voor PHOHI (Philips Omroep Holland Indië), welke laatste algemeen als de voorloper van RNWO wordt beschouwd.
Na onthulling door de speciaal hiervoor uit Ierland overgekomen Paul Quast, EI5BH (ex PK4PQ), bijgestaan door de zoon van wijlen OM Marissen (ex PAoPLM) wordt, in tegenwoordigheid van ontwerper OM Lekahena (PAoJIL), alsmede de afgevaardigden van de Nederlandse verenigingen (OM Huis, PAoAD, oud-voorzitter en ere-lid VERON en OM Kooyman, PAoWX, oud-voorzitter en ere-lid VRZA), de plaquette hierop aan Direktie Radio Nederland Wereldomroep overgedragen.

De conservator van het PK-Archief, OM van Drunen, PAoPKC (ex PK1AE), geeft ter inleiding van zijn film een historisch overzicht over het verschil in de ontwikkeling van de lange-, midden- en kortegolf in Indië en in Nederland, waarna tot vertoning van ‘40 jaar radio, 1915-1955’ wordt overgegaan.
Vooral de in de film voorkomende authentieke life-action opnamen van ’n ondergrondse zender in Nederland (waarvan hierbij een filmuitschnitt) genoot veel belangstelling (zie ook artikel Electron 5/88, blz. 243).

Bij de filmsequence ‘Luisteraars, de Japanse troepen naderen Bandoeng, wij moeten nu gaan sluiten, vaarwel tot betere tijden’ en de hierop volgende beelden van de ondertekening van de capitulatie door Generaal Ter Poorten, kreeg menigeen een brok in de keel!
Uitzonderlijk ook waren de opnamen van een detachement KNIL- en Australische militairen die na de capitulatie op Timor waren achtergebleven en daar gedurende 8 maanden nog een guerilla-strijd tegen de Japanners hebben gevoerd. Uit buitgemaakte onderdelen bouwden zij een radiozendertje (zie filmuitschnitt nr. 2), waarmee het hen na eindeloos experimenteren gelukt om verbinding met Australië te krijgen. Zo raakt de vrije wereld op de hoogte van hun bestaan. Na drie evacuatiepogingen lukt het Nederlands marineschip Tjerk Hiddes hen in december 1942 van het eiland Timor te halen. (Meer over dit - over het algemeen weinig bekend - historisch

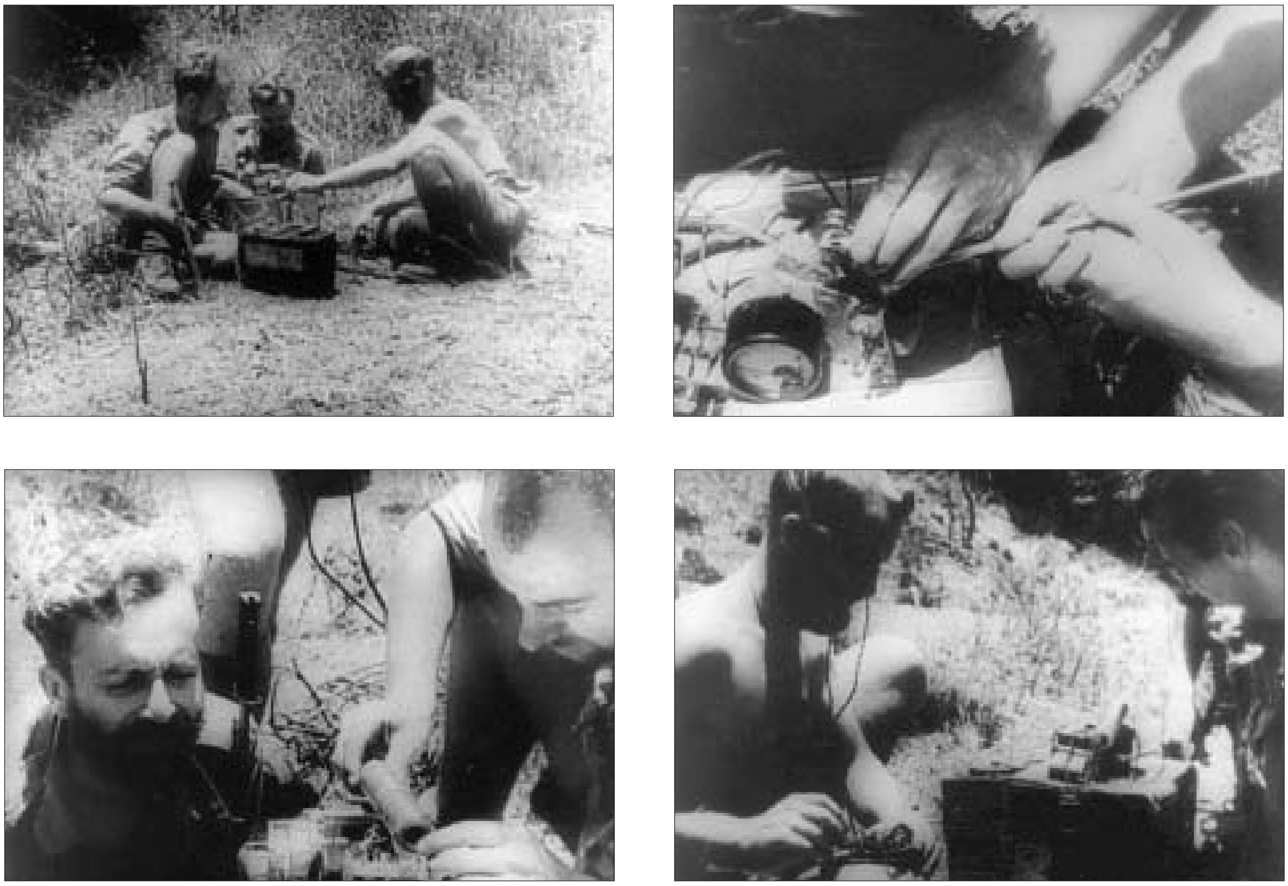
Uitschnitt filmbeelden zend/ontvanger England Spiel.

Uitschnitt filmbeelden eigenbouw zend/ontvanger KNIL-guerillastrijders eiland Timor (1942).

feit en de grote rol die dit zendertje hierbij heeft gespeeld t.z.t. in CQ-PA). Ook de filmbeelden van de Watersnoodramp 1953 waren allerminst prettig; doch de film had gelukkig een happy-end, t.w. de opkomst van de televisie, en dàt is een uitvin ding waar we ons tenslotte elke avond nog mee vermaken, of niet soms?

Sequence overstromingsramp 1953 compilatiefilm "40 jaar radio".

Boven: Dhr. v.d. Wiel (middelste van de drie) in actie Coördinatiecentrum RVD.
Onder: Paula van der Loo, telex-typiste Berichtendienst RVD.

FIAREX: 23-27 FEBRUARI

J. van Drunen PAoPKC

Bent u tussen 23 en 27 februari ook op de RAI geweest? Ik wel en ik moet u zeggen dat het mij van al die techniek geduizeld heeft. Mikrogolfkomponenten, optische glasvezelverbindingen, hybride-schakelingen, intelligente plasma-displays, high-speed C-mos, opto-couplers, proms, roms, ja wat al niet meer. Om nog maar niet te spreken van de meer dan 40 lezingen die er gegeven werden en de aktiviteiten die het centrum voor mikro-elektronika had georganiseerd. Helaas, technisch behoor ik nu eenmaal tot de minder ontwikkelde gebieden, zodat ik u met geen mogelijkheid daar een kort verslag van kan geven. Ik hoop dat het u beter is vergaan dan mij. U kwam daar per slot van rekening met een zekere kennis en achtergrond, nietwaar? U wilde alleen maar zien wat er op het gebied van de mikro-elektronika bijgekomen is en wat er aan komponenten en systemen inmiddels verbeterd was.U wilt tenslotte bijblijven. Alleen daarvoor al reisde u naar Amsterdam, maar werd intussen wel doodmoe van het lopen en kreeg waarschijnlijk - net als ik - hoofdpijn van de benauwdheid in de diverse hallen en expositieruimten. Niemand kan dus zeggen dat wij niet genoeg voor onze hobby over hebben! Als ik het voor het zeggen had in de VRZA zou ik de old man die *alles* wat daar op technisch gebied te zien is en dat in *één voor iedereen begrijpelijk artikel* in CQ-PA kan samenvatten tot lid van verdienste benoemen. Helaas, tida ada zouden ze in Indië zeggen, zo'n lid hebben wij niet en dus zult u het zolang nog met mijn onzinnig geschrijf moeten doen. Vermoedelijk tot 1 april 1999, want omstreeks die tijd heeft de redaktie van CQ-PA waarschijnlijk een beroepstechneut in vaste dienst ...

Het vervelende is alleen dat er tegen die tijd nog maar 4 uur per dag behoeft te worden gewerkt, zodat u dan nog maar een half verslag krijgt; tenzij de man door de hoofdredakteur er twee dagen naar toe wordt gestuurd ... (hi).

PAoPKC

CQ-PA 6/1987

5 MEI: PK CERTIFICATEN_UITZENDING VANUIT HET REM-MUSEUM

(deel 1) Redaktie

Traditiegetrouw vinden er op 5 mei weer z.g. PK certificaten-uitzendingen plaats.

Er bevinden zich radioposten in de Zaanstreek (PAoSIG), IJ-polder (PAoAAI en PA3ADW,

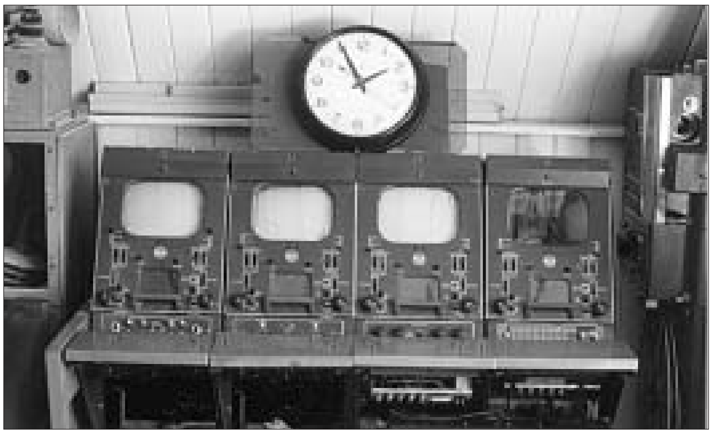

PAoPKC overhandigt PA3EZM een knipselmap over het REM-eiland, alsmede een geluidskassette met de allereerste uitzending van RTV-Noordzee, waarmee OM Swaneveld zéér in zijn nopjes. (foto: René de Graaf).

CQ-PA 8/1990

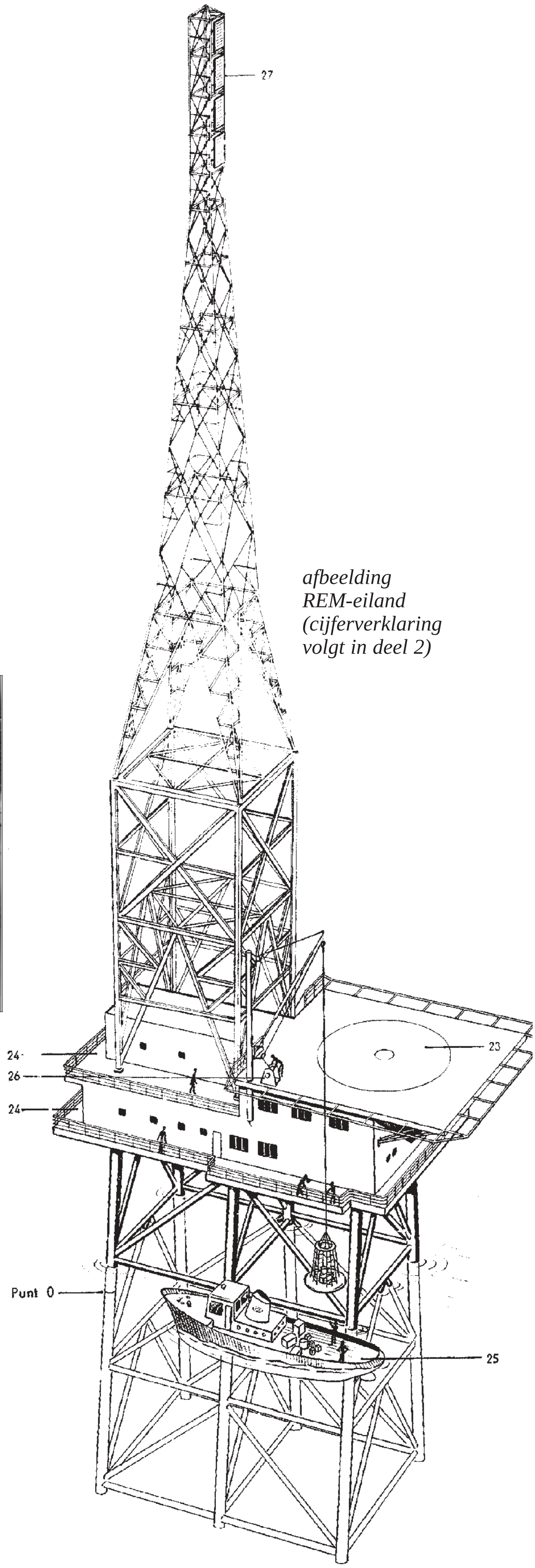
TV-zender Radio Noordzee

Kontrole-monitoren van filmprojektoren, omroepster en actual-beeld

PA3EZM toont PAoPKC de dummy-load van RTV-Noordzee

afbeelding REM-eiland (cijferverklaring volgt in deel 2)

Vechtstreek (PAoLEV, PAoDEB en PAoBL), Bollenstreek (PAoYZ), Twente (PA3BTZ), Duinstreek (PAoHLA), Rijnmond (PA3BEJ en PAoPCS), Westland (PAoPKC/A) en het Peelgebied (PAoPOC, PAoMMA, PAoGRX en PA3AFQ).
In eerdere publikaties is ook Salland genoemd, doch de mobiele post die daar geplaatst zou worden is vervangen door een unieke lokatie in het Westland, waarover zo dadelijk meer. Stations geldig voor het PK-certificaat geven behalve hun Nederlandse roepletters eveneens hun voormalige PK-call. Er wordt gewerkt op de oude D-kanalen in de 2 m band. Woont u buiten voornoemde gebieden? Geen nood, want er wordt ook geluisterd en gewerkt op 80 m (in voornamelijk CW rond 3600 kHz). Alle PK-posten gelden op deze dag voor 5 punten PK-certificaat. U heeft 10 punten nodig voor het PK-award dat u kunt aanvragen bij de certificaten-manager van de VRZA, PAoCWS. De uitzendingen vinden plaats van 14.00 tot 16.00 uur Nederlandse tijd.

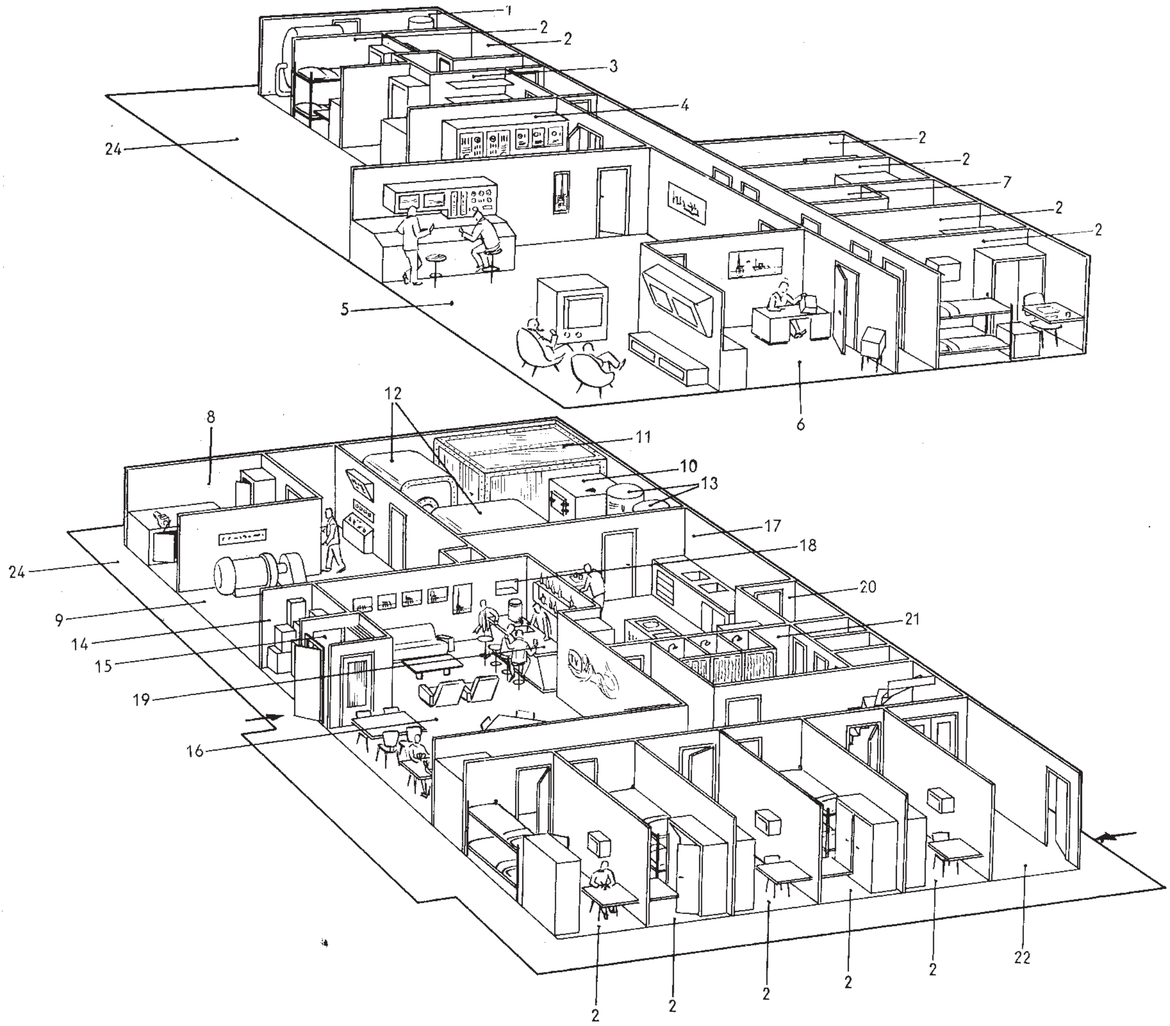
Post Westland
De uitzending van post Westland (roepletters PAoPKC/A, ex-PK1AE), vindt op deze dag plaats vanuit het REM-museum. Het station zal op deze dag worden bemand door oud leger- en marinetelegrafisten uit voormalig N.O. Indië (PAoJIL, PA3BWA, PAoCWS en PAoUVW).
Wie en wat is het REM-museum?
Het REM-museum is de museale verzameling van OM Swaneveld, bestaande uit studio-apparatuur afkomstig van het voormalige REM-eiland (beter bekend als de plaats vanwaar in 1964 zowel de uitzendingen van Radio Noordzee als TV Noordzee plaatsvonden). Het REM-eiland (REM staat voor Radio Exploitatie Maatschappij) is gebouwd door de firma Brown & Roote-Heerema. De verschillende delen van de konstruktie, zoals basis, platform en opbouw, zijn destijds vervaardigd op de werf van C. Verolme in Ierland. Zware holle palen van staal met een diameter van 61 cm en een variabele wanddikte van 2 ¹/₂ tot 4 ¹/₂ cm, zijn met behulp van een kraan voor de kust van Noordwijk vervolgens in de zeebodem geheid. Gezien de bovenste zandlaag van de bodem door grondzeeën slechts beweging vertoont (maar de grond daaronder volkomen stil ligt), is het duidelijk dat het geheel op deze manier rotsvast staat. Bij berekeningen hiervoor is destijds het weerstandsvermogen gebaseerd op de meest ongunstige kombinatie van wind, stroming en golven (t.w. golfhoogte van 13 meter en windsnelheden van 150 km per uur). Statistisch is vastgesteld dat dit mogelijk eens per 100 jaar kan voorkomen; de vloed van 1953 haalde deze cijfers niet eens.
Het plan om TV-Noordzee onder het mom van booreiland in volstrekte anonimiteit te realiseren is indertijd mislukt, omdat het platform tijdens de bouw uit de kraan van een van de drijvende bokken viel. Toen de pers hier lucht van kreeg was het hek van de dam en deden de vreemdste geruchten de ronde. Financieel was namelijk voor een tamelijk ingewikkelde konstruktie via Lloyd-Williams en een vennootschap in Panama gekozen; maar na enige tijd startte Radio Noordzee dan toch op 214 meter, even later gevolgd door TV Noordzee op kanaal 11 (september 1964).

Een gelegenheidswetje, met opmerkelijke snelheid door de beide kamers van de Staten Generaal geloosd, gaf Justitie o.l.v. mr. Hartsuiker de gelegenheid op 17 december 1964 in te grijpen. Het eiland (ontdaan van de zendmast) is daarna ingericht als meetpost voor Rijkswaterstaat en tot op de dag van vandaag nog steeds als zodanig in gebruik.
De apparatuur is in 1965 door het Ministerie van Justitie opgeslagen in een oude visafslagplaats in Scheveningen, welke als douane-entrepôt dienst deed. Toen OM Swaneveld in 1972 vernam dat het entrepôt zou worden opgeheven, deed PA3EZM snel een bod en kwam aldus in het bezit van de gehele uitrusting. Vol trots toont hij tijdens ons voorbezoek de voornamelijk uit RCA-onderdelen bestaande studio-uitrusting (preview-monitoren, mengtafel, synchronisatie-apparatuur, filmprojektoren, dia-carrousel, opname-kamera’s, etc.). Vrijwel alles is aanwezig; alleen de eindtrap ontbreekt, want die is indertijd door een Belgische firma ontmanteld.
Niet zo erg vindt Arie PA3EZM, want er moet toch een eindtrap voor 70 resp. 23 cm gebouwd worden. Verschillende amateurs hebben hem al assistentie aangeboden op zowel technisch als programmatisch gebied. De bedoeling is e.e.a. te gaan gebruiken ten behoeve van experimentele ATV-uitzendingen, waarbij Arie zich uitsluitend wil beperken tot video-weergave van op lokatie opgenomen radio-amateur-onderwerpen (weergave van lezingen, kursussen, vossejochten, velddagen). Het is leuk dat een stukje media-geschiedenis aldus wordt bewaard; maar bovendien straks ook werkend zal zijn te zien.
OM Swaneveld heeft het geluk dat hij in de kuststrook woont, zodat hij met 3 i.p.v. 4 dipolen kan volstaan. Aldus kan richting Oost, Noord-Oost en Zuid-Oost op deze manier alle energie landinwaarts worden gestraald.
OM de Graaf vervaardigde bijgaande foto’s om u een indruk te geven hoe of het er op dit moment bijstaat; door OM Van Drunen gegroepeerd rond een afbeelding van het REM-eiland van weleer, zoals hierboven beschreven.

(wordt vervolgd)

5 MEI: PK CERTIFICATEN_UITZENDING VANUIT HET REM-MUSEUM

(deel 2) Redaktie

1 wasserij
2 cabine (o.a. stapelbed, dubbele kast, schrijftafel)
3 provisieruimte
4 radiokamer
5 TV-uitzendinstallatie met controleruimte
6 directeurskamer
7 toilet
8 elektriciteitskamer (o.a. werkbank, schakelbord voor generatoren)
9 generatorenkamer
10 oven voor centrale verwarming
11 tank voor stookolie
12 zoetwatertank
13 hydraulische apparaten
14 magazijn
15 hal
16 messroom
17 keuken
18 doorgeefluik
19 bar
20 kas
21 badkamer (3 douches, 3 wastafels, 3 toiletten)
22 gang
23 heli-platform
24 omloop
25 bevoorradingsschip
26 hijsinstallatie voor bevoorrading
27 antennepanelen (straalzender)

Het R.E.M.-televisie-eiland is getekend bij vloed. Het 0-punt ligt 2,50 meter lager. Vanaf het 0-punt tot de top van de mast is 98 meter.

REM-eiland
In deel 1 is een totaal-afbeelding van het REM-eiland geplaatst. Op nevenstaande tekening de ruimtelijke indeling en opstelling technische apparatuur van RTV-Noordzee.

Tijdens een interview voor dit artikel overhandigde OM Van Drunen aan OM Swaneveld een RVD-knipselkrant met afschriften van ANP-telexen over de bezettingsoperatie van 17 december 1964. Noot: de marine-helikopters nr. 134 en 135 moesten daarbij - zo lezen wij in voornoemde knipselmap - op nauwelijks 1 meter afstand van de stalen zendmast manoeuvreren teneinde vier man rijkspolitie en marine-personeel op het platform te kunnen laten zakken. Na dropping verwijderden dezen onmiddellijk de antennekabel om het dek beter toegankelijk te maken voor de inmiddels met het betonningsvaartuig ‘Delfshaven’ over zee aangevoerde Justitie- en RCD-ambtenaren, welke laatsten d.m.v. een crew-basket op het platform zijn gesjord (bevoorradingsmand nr. 26 op montage-foto deel 1). Merkwaardige coïncidentie: één van de helikopter-piloten was PA3BWA, die op 5 mei deel uitmaakt van de uitzendploeg (het kan verkeren zou vader Cats zeggen!). De uitzending van 5 mei zal door PAoPKC d.m.v. een (tijdelijke) linkverbinding naar PAoHLA in Den Haag worden uitgezonden; welke laatste op zich genomen heeft het geheel op video-recording te registreren. Op deze manier is de museale kollektie TV-Noordzee en Radio Noordzee van OM Swaneveld op 5 mei voor het eerst ‘legaal’ in de lucht (hi)! De radioverbinding zal om 14.00 uur worden geopend middels een QSO met PA2RNI, welke laatste destijds als zendertechnikus op diverse zeezenders werkzaam is geweest. De langste tijd heeft OM Feber echter op ‘Radio Noordzee Internationaal’ doorgebracht, vanwaar zoals u bekend niet alleen op MG en FM, maar óók op KG werd uitgezonden. Na afloop van het avontuur heeft hij zich voor het RCD-examen aangemeld, slaagde met vlag en wimpel en heeft als herinnering aan deze enerverende tijd toen als suffix RNI aangevraagd (kon toen nog). Grote broer RNI excelleert als ‘sic transit gloria’ vanaf die tijd echter nog steeds zijn QSL-kaart.

PA2RNI

Radio Noordzee International a/b Mebo-2. De amateurbeam rechtsboven is van (toen nog) piraat Feber.

FIRATO 1986
kermesse fantaisie électronique

J. van Drunen PA0PKC

Grote gebeurtenissen werpen hun schaduw vooruit. Philips bouwt in de RAI een theater voor 400 mensen. De fantastische kermis, de Firato, staat weer voor de deur. Het is gelijk ‘nieuwe haring’, waarvoor elke visboer zijn winkeltje jaarlijks opnieuw versiert. Bij het naderen van de eerste week in september gedragen radio-amateurs zich even onrustig als trekvogels vlak voor hun najaarstrek. De RAI, tempel der elektronika, roept ... Ongetwijfeld zal de RAI dit jaar nog weer groter, mooier en beter zijn dan de laatste keer. Digitalisering van elektronische orgels, synthesizers en aanverwante lawaai-apparatuur, mikro-processors, computers, audio- en video-apparatuur. De laatste Firato heeft vergeefs getracht mij in te hameren: CD oftewel compact-disc dat is je ware ...! Nimmer in de geschiedenis van de techniek is meer publiciteit gemaakt als voor het fenomeen ‘compact-disc’. CD, het ‘corps diplomatique’ onder de grammofoonplaten! Ruisvrij, storingsvrij, voorzien van een grandioze dynamiek, absoluut slijtvrij, krasvrij, krimpvrij. En het is waar: een heel uur muziek naar keus al of niet voorzien van beeldinformatie. Een enorme stap vooruit op het pad van technische perfektie. Echter, zo blijkt nu, wéér niet de *laatste* stap. Laser-informatie is slechts een tussenfase, want inmiddels kondigt zich digitale optekening en aftasting aan. Ja mensen, de kassa moet draaien! Gilette wist zich in 1930 dit al eigen te maken door zijn slogan ‘schep nieuwe behoefte door het oude waardeloos te maken’ in praktijk te brengen. Versta mij niet verkeerd OM’s, de vooruitgang valt niet tegen te houden. Ook ik ben over nieuwe technieken even enthousiast als u, echter *zonder* ontevreden te zijn over hetgeen inmiddels is bereikt. Dankbaar dat dankzij het oude het nieuwe is bereikt. Wees, als u zich niet onmiddellijk het nieuwste van het nieuwste kunt aanschaffen, echter niet direkt ontevreden. Voorbeeld: ook al kunt u met een nostalgische 19-set uit 1945 geen SSB-QSO’s maken, toch kunt u er - zélfs op dit moment - nog CW mee plegen. Een heel klein kruimelnieuwtje van deze kermis tot slot: Rodelco brengt een BNC-connector uit die niet meer gesoldeerd behoeft te worden. Het enige dat nog slechts behoeft te worden gedaan is de kabel afstrippen. Daarna kan men met behulp van een klein steeksleuteltje de connector op de kabel schroeven. Het belangrijkste voordeel is dat de connector meermalen kan worden gebruikt. De verwerking is simpel en de elektrische eigenschappen zijn vergelijkbaar met die van een normale krimp of soldeer BNC-plug. Handig ook als u op het dak zit, want daar is het altijd erg moeilijk om pluggen aan kabels te solderen. Suretwist heet het kleinood en wat er verder allemaal nog komen mag; voor mij heeft de suretwist reeds nu de Firato-prijs 1986 gewonnen!

REDACTIONEEL

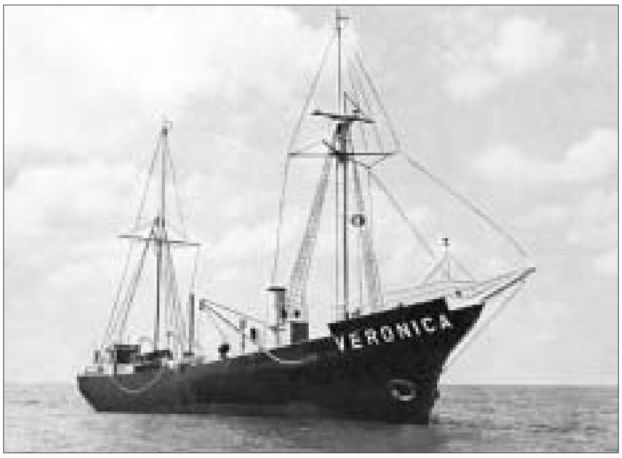

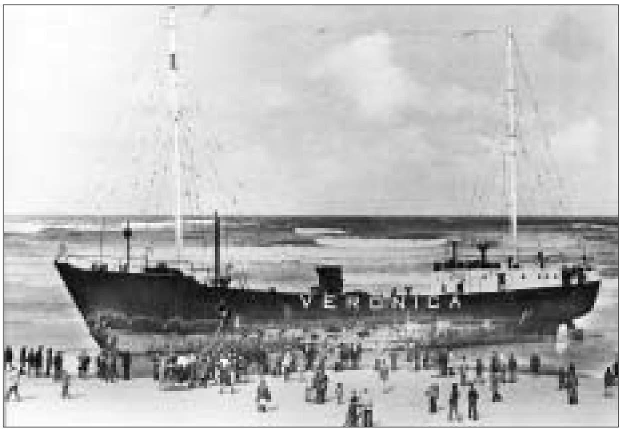
Foto schip Veronica

30 jaar Veronica
Het 30-jarig bestaan van Veronica (op 18 april 1960 als piraat begonnen, doch sedert september 1978 onderdeel van het omroepbestel) is op woensdag 18 april jl. gevierd met een zes uur durende radio-uitzending vanaf een schip voor de kust van Scheveningen. Van 07.00 tot 15.00 uur werden alle programma's voor Radio-2 die dag verzorgd vanaf de Minerva, welk schip voor deze gelegenheid speciaal was opgesierd met twee Veronica-logo's. Het oorspronkelijk Veronica-schip, de Norderney, kon niet worden gebruikt omdat het als discotheek dienst doet in Maastricht. N.a.v. bovenstaande dook PAoPKC in zijn archief en toverde daarbij onderstaande luisterviskaart te voorschijn.

Overdruk luisterviskaart

Saillant detail: enige weken nà toezending van voornoemde luisterviskaart werd Jan bij de Rijksvoorlichtingsdienst op de rtv-afdeling o.a. belast met de bediening van de zg. "leutermolen". Een 16-sporen recorder zoals o.m. op vliegvelden wordt gebruikt; met behulp waarvan door hem niet alleen de programma's van de Hilversumse zenders, maar ook alle nederlandstalige zeezenders (incluis Veronica dus) moesten worden geregistreerd! "Het kan verkeren" (zoals Jan in het Rem-artikel schreef) is dus niet alleen op PA 3 BWA van toepassing (blz. 252 FRTV-essay) maar ook op hemzelf, hi!
Na deze "wilde" tijd heeft hij, gestoken in driedelig costuum zoals het een net ambtenaar betaamt, diverse radio-programma's en tv-documentaires gemaakt; een bezigheid die hij blijkbaar niet kan laten, want hoewel officieel met vut houdt hij zich freelance daar immer nog mee bezig.
Zo gaf hij mij de volgende tip die ik hierbij gaarne aan u doorgeef:
De NCRV zendt elke woensdag een programma over de ontwikkeling van digitale technieken, audio en video-apparatuur, nieuws over computers en software, toepassingen voor gehandicapten, informatiebladen en DOS-commando's uit. Zender: Radio-2. Tijd: 20.30 tot 21.00 uur. Golflengte: 1008 kHz (298 m) en bijbehorende fm-zenders. Titel van het programma gemakkelijk te onthouden, t.w. "Bulletin".

VeronicaII door storm op het Scheveningse Zuiderstrand geworpen 3-4-1973

PK-REUNIE WEER TERUG IN DESA (OF KOTA?) DEN HAAG

door PAoPKC

Na 2 jaar ontrouw (Hilversum en Nieuwegein) wordt PK-87 weer in Den Haag gehouden. De stad ’s-Gravenhage, gesticht in 1248, is rijk aan historie. Den Haag, zoals ’s-Gravenhage meestal bij minder officiële gelegenheden wordt genoemd, heeft een binnenstad met schitterende monumentale gebouwen; biedt huisvesting aan veel ministeries en talloze nationale en internationale bedrijven, welke hun kantoren in deze plaats gevestigd hebben.

Het aantal inwoners bedraagt op dit moment circa 445.000; de totale oppervlakte in 6800 ha; 50.000 van de 250.000 in de stad werkenden zijn ambtenaar. Door de beperkte bouwgrond is de binnenstad na de 2e wereldoorlog omsloten door flats en hoge kantoorgebouwen.
Toch was het onjuist van mij om de tweede zin te beginnen met “de stad ’s-Gravenhage”. ’s-Gravenhage is slechts heel eventjes stad geweest. Dat was in 1811 toen Napoleon Den Haag bezocht en toch moeilijk als keizer in een dorp kon vertoeven. Zijn oplossing was eenvoudig: hij verhief terstond Den Haag tot ”Bonne Ville de l’Empire”.
Jammer dat na zijn vertrek dit besluit spoedig vervallen werd verklaard. Maar in 1815 kwam er weer licht voor Den Haag, dat al vanaf 1370 vergeefse pogingen had gedaan stadsrechten te verkrijgen. De grondwet van 1814 kende namelijk naast stedelijke regeringen ook “reglementen” voor plaatselijke besturen. In 1815 kwam een reglement voor de stad ’s-Gravenhage tot stand, hetwelk in 1824 werd vervangen door een voor alle nederlandse steden geldend reglement, dat ook op Den Haag van toepassing was. De Gemeentewet van 1851 deed het verschil tussen stad en platteland vervallen en in ons land bestaan er nu uitsluitend nog gemeenten. Alleen Amsterdam wordt in de grondwet stad genoemd. Dorp of stad, desa of kota, het is om het even, in Den Haag is het gezellig toeven. Trek er daarom eens een paar dagjes uit, of kom op 14 augustus wat vroeger en ga eens wat later weg, dan kunt u volop van “de Weduwe van Indië” (zoals in Indische kringen Den Haag óók vaak wordt genoemd) genieten. Dagje uit, Dagje Den Haag, Doen!
Tot ziens vrijdag 14/8.

PK-Jaarboek 1987

UNIVERSUM IN OMNIVERSUM

door PAoGRE

Wordt het mensenleven steeds minder waard? Terrorisme, abortus, euthanasie, verachting van de natuur, gifbergen, verloedering van lucht, aarde en water, doorbreking seksuele taboes (ook wel seksuele smeerlapperij genoemd), het verdwijnen van de arbeidsethiek, weinig trots op en voldoening in eigen werk, de verloedering van de kunst, en van de letteren (men kan vaak niet eens meer goed lezen, spreken, schrijven), straatterreur (zie amsterdam), lichamelijk verval door drugs, ondermaatse aanvallen op kerk, land, monarchie, huwelijk, en zo kan ik nog wel een tijdje doorgaan ...

Wat een verademing om dan plotseling temidden van al deze ellende weer eens gezellig een dagje temidden van je oude tropenvrienden gezamenlijk over het goede te praten. In het bijzonder wat de mensheid op het terrein van de radio-communicatie in de loop der jaren heeft voortgebracht; speciaal voor wat betreft ons interesse-gebied; het voormalig nederlands oost-indië.

Vergeet voor één dag de smeerlapperij, de grote verloedering welke ik hierboven heb aangehaald. Ga als u toch in Den Haag bent eens naar het Genisis-programma in het Omniversum. U kunt dan in een perfecte technische rondom-projectie zien hoe betrekkelijk in feite alles is; wat voor splintertje wij in die grote kosmos in werkelijkheid slechts zijn ...

PK-Jaarboek 1987

GEDENKSTEEN VOOR OVERLEDEN RADIO-PIONEERS VOORMALIG NEDERLANDSCH OOST-INDIË

Redactie

Hoewel het PK-Comité - zoals u bekend - formeel niet meer bestaat (er vinden naar buiten dan ook geen publicaties meer plaats), komt een groot aantal voormalige leden en sympathisanten op de dag van de eerste Holland-Indië (fone) verbinding[1] ieder jaar in Hilversum nog steeds gezellig bijeen. Het karakter van deze dag (filmpje, drankje, hapjes) is louter informatief; convocatie en organisatie hiervan is vanaf 1987 in handen van het PK-Archief, dat - zoals u bekend - sedert 14-8-1987 onafhankelijk voortbestaat.
Ook dit jaar kwam 'de vriendenkring van het PK-Archief' op 30 mei weer bijeen, zij het ditmaal niet zoals gebruikelijk bij de Wereldomroep maar in Den Haag.
Waarom in Den Haag en waarom in CQ-PA aan deze bijeenkomst aandacht geschonken, zo vraagt u zich wellicht af?
Wel, op de achter Radio West gelegen begraafplaats is in mei jl. namelijk een gedenksteen onthuld (zie foto). Gebleken was dat veel radio-mensen uit Indië zowel op 5 mei als 15 augustus graag bloemen bij een *eigen* gedenkteken wilden leggen. Een anonieme schenker heeft hierop, als hormat[2] aan alle oude medewerkers van 'die goede oude stoomradio' uit onze voormalige Oost, een gedenksteen aangeboden. (Noot: de in 1987 bij de Wereldomroep geïnstalleerde wandplaquette - welke voornamelijk de technische bijdrage aan de ontwikkeling van de radiotechniek in voormalig N.O. Indië uitbeeldt - leent zich hiertoe namelijk niet.
Verder is het ten ene male uitgesloten - en bovendien ook onwaardig - om zulks in de 24 uur per dag in gebruik zijnde studio van Radio Nederland Wereldomroep te doen[3].)
De gedenksteen bevat een eenvoudig (neutraal) opschrift ter herinnering aan *alle* overleden radio-

pioniers voormalig Nederlandsch Oost-Indië. Bij de onthulling sprak de Beschermheer van het voormalig PK-Comité (Generaal F.E. Broers) de volgende woorden:

Dames en Heren,
In 1987 heb ik de eer gehad in de studio van Radio Nederland Wereldomroep een wandplaquette te mogen onthullen welke een technisch overzicht geeft van *uw* bijdrage aan de ontwikkeling van de radiotechniek in onze voormalige Oost.

Vandaag is mij gevraagd een gedenksteen te onthullen voor overleden radio-pioniers uit voormalig Nederlandsch Oost-Indië, als bijvoorbeeld:

- Dr. C.J. de Groot, auctor intellectualis van de immense Malabar-langegolfzender.
- zijn neef A.C. de Groot (PK1PK) welke samen met Ingenieur van der Horst de eerste omroepzenders van Batavia (BRV) en Bandoeng (PMY) in de ether bracht;
- old man Van Hutten, met de onder zijn leiding staande radio-observatiedienst van de Luchtbeschermingsdienst;
- old man Disselborg (PK3GD), welke tijdens de Japanse aanval met eigen apparatuur een linkverbinding op een golflengte van 5 meter heeft onderhouden, tussen het Commando Luchtverdediging in de Herenstraat te Soerabaja en de Centrale Post Luchtbeschermingsdienst te Goenoeng Sari;
- maar ook bijvoorbeeld old man Elias, radio-reporter tijdens de wederopbouwperiode '45-'50.

etcetera.

Een *willekeurige* greep uit de biografische klapper van het PK-archief, waarin veel prominente prestaties van Indische zendamateurs zijn opgenomen, met achter hun namen de (veelal) tragische omstandigheden waaronder zij zijn gestorven.

1) Datum eerste proefuitzending - 30 mei 1927.
2) Hormat - Maleis voor eerbetoon.
3) Wandplaquette - voor omschrijving en afbeelding zie pag. 242-247 FRTV-essay.

Groepsfoto voor aanvang studio-excursie:
geheel links PAoPKC met reportage-wagen Radio West

Ik citeer:

- Dr. de Groot, overleden in 1927 aan boord van een schip varende in de richting Nederland ter hoogte van Aden.
- Directeur Van Hutten, in 1943 door Tentara Nippon[4)] gefusilleerd (standrecht).
- Hr. Disselborg, door Kempetai[5)] tijdens ondervraging in 1943 doodgemarteld.
- Ir. v.d. Horst en Opzichter de Groot, resp. overleden in Nederland in 1953 en 1973 als gevolg van ernstige en langdurige mishandeling in concentratiekamp waarvan nimmer meer geheel hersteld.
- Radio-reporter Elias, rijdend op 'n motorfiets op weg naar de studio in 1947 midden overdag in Soerabaja door peloppers[6)] neergeschoten.

Dit om aan te geven dat met dit gedenkteken niet alleen de door mij zojuist genoemden, doch *alle* radio-pioniers worden herdacht welke zowel vóór, tijdens als ná de 2e wereldoorlog in Nederlandsch Oost-Indië, dan wel na repatriëring later in Nederland, overleden zijn.

De laatste welke op dit moment dit boek met 287 namen afsluit, is uw voormalige voorzitter, old man Veenhuyzen (PAoHBV), die - hoewel hij het geluk heeft gehad de Birma spoorweg indertijd te hebben overleefd - afgelopen jaar van ons is heengegaan.

Volgens de schenker van het monument (die hiertoe een onderzoek heeft gedaan doch verder anoniem wenst te blijven) leeft bij velen van u de behoefte om zowel op 5 mei als 15 augustus bloemen bij een eigen gedenkteken te kunnen leggen.

De plaats welke het PK-Archief hiertoe in overleg met de schenker heeft uitgekozen (dit kerkhof vlak achter Studio West) verdient onze lof.

Ver van de openbare weg (waar agressieve lieden tegenwoordig alles bekladderen) en toch dichtbij 'n *jonge* radio-omroep (als vertrouwen in de toekomst).

De naam 'van Vredenburch-weg', waaraan dit kerkhof is gelegen, zal velen van u herinneren aan Indië.

Maar om bij Studio West te komen zult u méér bekende namen uit onze geschiedenis tegenkomen, zoals: Karel Doorman-laan, Idenburg-laan, Dr. H.J. van Mook-laan, Prof. Snouck Hurgronjestraat, Generaal Spoor-laan e.v.a.; namen die wij te danken hebben aan Burgemeester Bogaardt van Rijswijk, voormalig Burgemeester van Batavia.

4) Tentara Nippon - Japanse leger.
5) Kempetai - Japanse militaire politie.
6) Peloppers - Indonesische guerilla sluipschutters.

De wens uitsprekend dat als u in de toekomst de Haagsche Residentie bezoekt (en dat behoeft per definitie niet eens op 5 mei of 15 augustus te zijn) u dan ook altijd even naar dit gedenkteken in Rijswijk zult gaan teneinde in gedachte ’n ogenblik bij uw oude sobats[7)] van weleer te zijn, zal ik thans tot onthulling overgaan; waarna gedenksteen zal worden ingezegend door de eveneens uit Indië afkomstige eerwaarde con-rector, Dr. Flohr.
Zelf ben ik - zoals u bekend - een luchtmachtman en daarom heb ik voorgesteld tijdens the Last Post de vlag half stok te laten strijken door marine-telegrafist Lekahena (PAoJIL) en landmachttelegrafist Hendriks (PAoCWS).
Uw aanwezigheid hierbij zal symbolisch het civiele gedeelte van ons verbond vertegenwoordigen.

Na afloop van de plechtigheid vond een gezellig eye-ball qso, een gezamenlijke makanan[8)] en excursie naar Radio West plaats (zie foto’s).
Voorafgaande aan de rondgang door de studio toonde de bekende vlieger Gerton van Messel (door Plesman destijds naar Indië uitgezonden om de KNILM[9)] te helpen oprichten) een filmpje opgenomen vanuit een oude Fokker laagvliegend over Borneo, Sumatra, Java en de Krakatau. In die tijd (1928) was men nog niet in staat om dit soort opnamen van geluid te voorzien; reden waarom ‘KLM Commandore van Messel’ (bijnaam fiets) geestig e.e.a. mondeling heeft toegelicht.
‘Fiets van Messel’ legde tijdens zijn explicatie er de nadruk op, dat vliegen zonder radio-communicatie in die dagen een riskante bezigheid was.
Reden waarom de thans 88-jarige OM van Messel (ex-PK1VX) volgens zijn zeggen zendamateur geworden is, teneinde aldus het gebruik van radio in de luchtvaart te bevorderen. De over de gehele archipel verspreid wonende NIVIRA-leden[10)] waren zijn oriëntatie-punten (bakens zouden we tegenwoordig zeggen) en fungeerden in met name verafgelegen buitengewesten ook vaak als inpraat-station, waaruit menige persoonlijke vriendschap is ontstaan. Inpraat-qso’s eindigden, zo herinnert zich Fiets van Messel, als tegenprestatie voor bewezen diensten meestal als volgt: pse come to airfield for a nip, 73, captain v. Messel, PK1VX.
Onnodig te zeggen dat fragmenten van dit betoog nog dezelfde dag door Radio West zijn uitgezonden!
De foto’s bij dit artikel zijn van OM H.C.J. de Graaf, welke in samenwerking met PAoGRE en PAoYG het geheel voor het PK-Archief óók op video heeft vastgelegd.
Deze video-opname is binnenkort in diverse afdelingen te zien.

J. van Drunen (PAoPKC),
beheerder PK-Archief.

Electron 8/1990

7) Sobats - Maleis voor vrienden (kameraden).
8) Makanan - Indonesische maaltijd.
9) KNILM - Kon. Ned.-Indische Luchtvaart Maatschappij.
10) NIVIRA - Ned. Indische Ver. voor Int. Radio-Amateurisme.

PAoYG (oud NIROM-technicus) voor één dag weer terug in zijn vak.

Audio-expert Urbi Herrman (PAoGRE) achter regie-tafel Radio West.

15 AUGUSTUS DEN HAAG: HERDENKING JAPANSE CAPITULATIE

'n blik

HET JAAR VAN DE SCHILDPAD

Microprocessors en chips zijn niet meer uit ons leven weg te denken. Automatisering en computerprogramma's maken deel uit van ons bestaan. Ik heb het gevoel dat ik geleefd wordt, wie weet is dat misschien ook wel zo. Over een EF-80 of EL-42 wordt - hoe kort geleden ook - op dit moment al niet meer gesproken. Toch herinner ik mij nog de introduktie van de AK-2 en AL-4. Extra oppassen voortaan dat je de buizen op de juiste manier in de lampvoetjes drukte. Daarvóór hadden buizen nl. lange pennen, daar ging het niet zo gauw mee fout. Bleef de hoogspanningsmeter tijdens het experiment op nul staan, gaf je gewoon een paar forse tikken op de buis en tien tegen één dat de schakeling dan wèl werkte. Heerlijke tijd, fouten zoeken in je eigen baksel.

Dat kan nu niet meer. Zo er al fouten zijn, zijn ze 'ingebakken'. Gevolg van de technische vooruitgang. Sorry, foutje van de programmeur of analist.
Kan gebeuren ... mens blijft mens. Homo sapiens legt het immers af tegen de techniek.
Duidelijk verschijnsel.
In de kamer circuleert het rapport Brinkman. Bijna 200 bladzijden over de maatschappelijke gevolgen van nog meer elektronika in de omroep (het 3e net).
Bij het naar huis gaan stopt een brommer naast mij. Nou ja, brommer ... het is dat hij geen nummerplaat heeft, anders zou ik zweren dat het een motor was. Koptelefoon onder een skinhead-helm; op z'n borst een walkman (of moet je in dit geval spreken van een brom-radio?) Hoe die knaap bij al die herrie nog wat kan horen is mij een raadsel. Als het stoplicht op groen springt, gaat eerst één wiel omhoog en scheurt meneer na tien meter op 2 wielen verder. Kijkt zeker veel naar Sky-channel. "Reaching out to you ..."; hoewel "Racing away from you ..." in dit geval toepasselijker zou zijn. Jammer dat de lancering van die skin-head zojuist is gelukt, denk ik grimmig.
Thuisgekomen probeer ik een ultra-mini plugje te solderen. Mijn vingers blijken in de loop der jaren steeds dikker te worden, maar het zou ook kunnen dat het mini-gedoe voor mij inmiddels helaas 'te mini' is geworden. Een sterke elektrisch verlichte loupe brengt uitkomst.
Generaties schrijden voort. De techniek neemt bezit van je en onderwerpt je. Meegaan in de tijd, proberen bij te blijven. 1986, weldra 1987 ... Geen AL-4 of zelfs ECH-80 meer, geen chassis meer buigen tussen de buitendeur. Buitendeur? Ja, gewoon omdat dat de sterkste deur van het huis was en je als jong student geen geld voor een bankschroef had!
1986/1987 ... de tijd van micro en macro. We worden geacht mee te leven. Normen, begrippen, houding, voorkomen ... voor mij zullen ze altijd blijven zoals ze waren.
Kritici zeggen dan dat je geen oog hebt voor de vooruitgang. Dat zal dan misschien ook wel niet, maar mag ik a.u.b. mijzelf blijven?
Het feit dat ik zojuist met veel bloed, zweet en tranen een uiterst simpel computerprogramma'tje zelf heb geschreven geeft mij nog niet het recht naast mijn schoenen te gaan staan.
Sterker nog, als mijn mede-amateurs mij blijven pressen om door te gaan met dit soort experimenten, ga ik voortaan als een schildpad leven. Ik trek mij dan gewoon een tijdje terug in mijn schild en laat alles over mij heen gaan.
Als de storm voorbij is en de lol van het nieuwe spelletje voor de meute er weer vanaf is, steek ik mijn kop dan weer naar buiten. Ha, heerlijk, geen 'must' meer; ik kan weer gewoon doen waar ik zin in heb.
Fluks een programma'tje schrijven om met behulp van een equivalent van de AK-2 'n historisch apparaat uit mijn kollektie aan de praat te krijgen.
Wel verdomme, hebben ze me toch nog te pakken.
Hoe deed je dat vroeger ook al weer, toen had je voor zo'n simpel iets toch ook geen computer ter beschikking. Het zweet staat in mijn handen. Zweet?
Natuurlijk dat is de oplossing. Gewoon de natte-vinger methode. Linkerhand in de broekzak, met de rechterhand voorzichtig testen. Wat? Gevaarlijk?? Ik ben inmiddels bijna zestig en leef nog. En als er iets zou gebeuren; is er voor een radio-amateur een mooiere euthanasie denkbaarder?
Euthanasie op het veld van eer; dat zou met een homecomputer niet eens mogelijk zijn want die werkt slechts op 12 volt. Eindelijk eens een min-punt voor dat kreng, denk ik fluitend.
Dat laatste had ik niet moeten doen. Dat is de goden verzoeken. Een schildpad die fluit, dat is niet normaal denkt mijn xyl, daar moet ik van profiteren.
En dus loop ik even later met een boodschappenlijstje te leuren...
Schildpad zijn, of doen alsof, blijkt dus ook niet alles. Als er weer eens een technische ontwikkeling komt waar ik niets mee te maken wil hebben, steek ik voortaan mijn kop in het zand.
Kan ik *zèlfs* mijn XYL niet meer horen, al roept ze nog zo hard. Wel regenwormen die ondergronds CQ-DX roepen. Sinds de regenbui van Tsjernobyl schijnen die over grote afstanden met elkaar te kunnen communiceren. Is het dan nergens stil in deze bionische wereld?

CQ-PA 12/1986

PK-archief vijfentwintig jaar

Op de Oost/west radio-dag die dit jaar voor de "Vriendenkring van het PK-archief" werd georganiseerd, refereert OM van Drunen aan het feit dat 25 jaar geleden met het PK-archief in Nederland werd gestart.
Ook de heer v. Ekeris was met een gedeelte van zijn uitgebreide verzameling KNIL-distinctieven aanwezig. Via collector v. Ekeris (die in 1967 geheel vrijwillig een gedeelte van zijn pasar malam stand voor promotie aan het voormalig PK-comité heeft afgestaan) is in feite het hele PK-gebeuren in Nederland begonnen. Reden waarom door mevrouw Broers-Corsmit in overleg met het PK-archief de distinctieven van onze beschermheer aan de heer v. Ekeris zijn geschonken.

In 1987 is bij de opheffing van het PK-comité overeengekomen dat het PK-archief zal blijven voortbestaan; met dien verstande dat voortaan niet alleen publicaties uit voormalig Oost-Indië, maar ook eventuele archivalia uit West-Indië hierin zullen worden opgenomen. Onder het ledenbestand van de *"Vriendenkring van het PK-archief"* bevinden zich volgens OM van Drunen momenteel drie marconisten, twee luchtvaarttelegrafisten en een zendertechnicus, die zelfs zowel in PK als in PZ resp. PJ-land werkzaam zijn geweest.

In een uitgebreid "In Memoriam" wordt vervolgens de beschermheer van het PK-archief, wijlen generaal F.E. Broers, herdacht. PAoPKC heeft bij het Bureau Luchtmachthistorie rapporten aangetroffen van de heroïsche daden van generaal Broers, welke hierop door hem worden voorgelezen. Een en ander is te lang om hier in zijn geheel op te nemen, om u echter een impressie te geven hierbij een citaat van het voornaamste gedeelte.

Ambon, 13 januari 1942.
Alarm.
De twee enige overgebleven Brewsters (Ned. jachtvliegtuigen) starten onmiddellijk op en klimmen zo snel als mogelijk naar 5000 meter. Onder hen vliegt het 21e Japanse luchtflottielje, bestaande uit 26 bommenwerpers, omgeven door 10 Japanse Navy O-jagers. *Twee tegen 36.* Luitenant Broers en Sergeant Blans hebben op dat moment een hoogte van 6000 meter en vliegen dus ruim boven hen. Dan duiken de Brewsters op de Japanse zwerm neer en vanwege het voordeel van hun positie zijn de eerste vuurstoten meteen raak. Zij vliegen continue schietend dwars door de Japanse formatie van boven naar beneden; maar vechten een bij voorbaat verloren strijd. Het vliegtuig van Blans stort neer en ook het vliegtuig van Broers wordt in brand geschoten. Met zijn in vlammen gehuld toestel vecht hij door, maar na enige minuten wordt zijn toestel onbestuurbaar. Hoewel met brandwonden overdekt, lukt het hem met een parachute uit zijn toestel te springen; even later komt hij in zee terecht. Het zoute water op zijn brandwonden moet een marteling zijn geweest ... (voor geïnteresseerden: een volledig verslag hiervan is destijds gepubliceerd in het PK-jaarboek 1977, blz. 3 en 4).
Voor hun moedig optreden wordt hen door de Gouverneur-Generaal van Nederlands Oost-Indië het vliegerkruis toegekend.
Een kopie van dit Gouvernementsbesluit wordt samen met een foto (die is genomen tijdens zijn laatste speech bij de onthulling van ons monument achter Radio West, zie pag. 242-247 FRTV essay) gebonden in een lederen band aan mevrouw Broers overhandigd.
Het blijkt volgens mevrouw Broers de laatste foto te zijn die van haar man genomen is; de tekst van het door conservator van Drunen opgespoorde telegram uit 1942 vindt u hierbij in facsimile afgedrukt.

"Batavia C 29 januari 1942 -
NETHMINKOL LONDEN
Nr. 58.
BT 28 dezer Nr. 1 vliegerkruis toegekend aan 1e infanterieluitenant F.E. BROERS en sergeantvlieger W.J. BLANS wegens als bestuurder jachtvliegtuig op onverschrokken wijze luchtgevecht aangegaan met overmachtige vijandelijke formatie jachtvliegtuigen - vijand vele malen vastberaden blijven aanvallen totdat zijn vliegtuig afgeschoten en zich, hoewel ernstig gewond, middels valscherm in veiligheid brengen, beiden op 15 dezer boven Ambon."

Starkenborgh.

Na een minuut stilte komt de beheerder van het PK-archief opnieuw met een verrassing. Het is hem na lang speuren gelukt een filmfragment van de uitreiking van het vliegerkruis te bemachtigen; welk filmfragment vervolgens levensgroot op een filmdoek wordt geprojecteerd. Het is voor vertoning in de huiskamer echter ook door hem op video gezet, waarop de nieuwe beschermheer van het PK-archief (de oud-hoofdambtenaar van de radiocontroledienst PTT, R.A. Bussink, PA2BUS) aan mevrouw Broers een VHS-cassette overhandigt. Mevrouw Broers is door emoties overmand bijna niet in staat te bedanken, temeer daar OM van Drunen op de videocassette ook nog enkele vliegcapriolen van haar broer (de bekende stuntvlieger

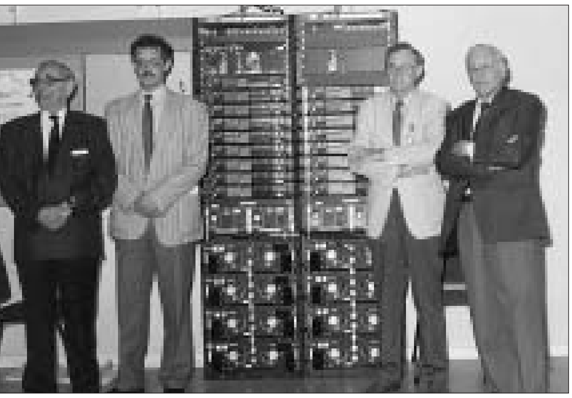
Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Bernhard feliciteert Commodore van Messel, PK1VK (ex PAoPVX) met zijn 90e verjaardag.

Overhandiging missive aan mevr. Broers-Corsmit door conservator PK-Archief OM van Drunen. (foto: Cretier, PAoSIG).

Corsmit) blijkt te hebben gezet! Nieuwe beschermheer (PA2BUS) biedt de heer v. Ekeris een duplicaat-cassette voor weergave in continue-projectie aan, die deze samen met de distinctieven van generaal Broers op tentoonstellingen elders in het land zal vertonen.

Van onze gasten de OM's Herrmann en van Messel (die ondanks hun verjaardag trouw elk jaar op onze reünie aanwezig zijn), blijkt OM van Messel ditmaal te ontbreken.
PE1VX heeft echter een geldig excuus; hem wordt namelijk op deze dag door

Al is een in glasvezelkabel uitgevoerde centrale nog zo interessant, deze heren hebben een zwak voor ether-overdracht. Staande voor de nieuwste VHF-apparatuur van PTT-Telecom (Greenpoint en Autotelefoon) v.l.n.r.:
PAoWX (West-Indië),
PAoDKA (Oost- en West-Indië),
PA2BUS (Beschermheer PK-Archief),
PAoHLA (Adviseur PK-Archief, Oost-Indië.)

de directeur van het Militair Luchtvaart Museum in Soesterberg een receptie ter gelegenheid van zijn 90e verjaardag aangeboden waarop, zoals u op de foto kunt zien, o.a. ook Prins Bernhard aanwezig was.
OM van Messel begon zijn vliegerloopbaan op de vlieghei Soesterberg en behaalde zijn vliegbrevet in 1925. Daarna is hij door Fokker naar Indië uitgezonden om de KNILM (Kon. Ned.-Ind. Luchtv. My.) te helpen oprichten. Tijdens de Tweede Wereldoorlog vloog hij voor de geallieerden en leidde de KNILM-evacuatie uit Bandoeng naar Broome (Noord-Australië). Over zijn ervaringen als radio-amateur is o.a. uitvoerig gepubliceerd in PK-jaarboek 1973, dit essay is met toestemming van het PK-archief door OM Hellemons overgenomen in "de Vonkenboer" (blz. 163 e.v.).

De jarige PAoGRE wordt door de aanwezigen "lang zal ie leven" toegezongen en van een cadeautje voorzien; waarna met de uitreiking van een herdenkingsschildje aan PAoHLA voor "25 jaar adviseurschap PK-archief" het officiële gedeelte wordt afgesloten.

De oorspronkelijk voor deze bijeenkomst geplande driedimensionale tv-produktie kon i.v.m. verblijf in DL-land van cameraman de Graaf op deze dag helaas niet plaatsvinden. Jammer, want de pogingen om de in de jaren '30 op glasplaten in Indië opgenomen 3 D-landschappen met behulp van een gecombineerde video-mixer/karaktergenerator op video op te nemen, waren bemoedigend. In plaats hiervan is de prachtige kleurenfilm "Faja Lobbi" vertoond. Deze, met een Oscar bekroonde film is vervaardigd in de tijd dat PZ-land nog deel uitmaakte van ons koninkrijk. Geen slechte keus gezien de reacties van de XYL's van PAoWX en PAoDKA, die beiden met deze film als het ware hun jeugd opnieuw beleefden!
Na een uitgebreide rijsttafel in een nabijgelegen restaurant (waarbij met name de ex-PTT-ers onder ons weer ieder jaar maar niet uitgepraat raken over die nostalgische kiesschijfcentrales van weleer) trok het gezelschap per bus voor een mini-excursie naar een hedendaagse computergestuurde telefooncentrale. Toegegeven, van buiten ziet zo'n ding er heel wat minder imposant uit als een oude elektromechanische CVE-centrale. Maar alleen het simpele feit, dat om een dergelijke capaciteit te bereiken hier vroeger vele rekken met buizenversterkers alsmede een enorme vloeroppervlakte voor nodig zou zijn geweest, gaf het gezelschap een goede impres-

Een piloot (PA3BWA, links), een audio-ingenieur (PAoGRE, zittend) en een telegrafist (PAoUE, rechts) laten zich achter de meettafel van een geautomatiseerde telefooncentrale de werking van glasvezelkabel verklaren door de beheerder van deze centrale, PA3AVB (staande middenachter).

Overhandiging VHS-cassette aan Mevrouw Broers-Corsmit door de nieuwe Beschermheer van het PK-Archief, OM Bussink PA2BUS.

sie van de miniaturisering en mogelijkheden der huidige techniek!
De door de dames zelfgebakken kweebollus en kwee-lapis gingen er bij de (Hollandse) rondleiders in als ... cake (hi)!

NL-220
medewerkster PK-archief

Mededeling PK-Archief
Donderdag 15 augustus gelegenheid tot bloemlegging bij het 'Monument voor overleden Radio-pioniers voormalig N.O. Indië' van 10 tot 16.00 uur.

* Kon. Ned-Indische Luchtvaart Maatschappij
* bijeenkomst (maleis)
* herinneringen aan vroeger (maleis)

CQ-PA 7/1991

Oost/West radio-dag 1991

Op 30 mei (dag van de eerste Holland-Indië fone-verbinding) is bij Radio Nederland Wereldomroep onder auspiciën van het PK-Archief weer een Oost/West radio-dag georganiseerd. Een jaarlijks treffen van radio-pioniers uit zowel voormalig Oost als West-Indië. Behalve de première van een 2-tal nieuwe video-produkties (op grootbeeld-tv) welke momenteel in onze afdelingen circuleren (zie Electron 4/91, blz. 196); stond verder ook de vertoning van een historische luchtvaartfilm door OM van Messel, PK1VX, op het programma. Deze wereldberoemde KNILM-vlieger* heeft het in 1938 in Indië gepresteerd om heel laag over de Krakatau te vliegen, teneinde zijn co-piloot in de gelegenheid te stellen de wilde erupties van deze vulkaan zéér nabij te filmen, waarbij gedurende bepaalde tijd door hevige asregen geen enkele vorm van radionavigatie of communicatie mogelijk was. De bewondering van de mannelijke aanwezigen van het gezelschap voor deze ‘stuntvlucht’ was na 53 jaar nog even groot; de vrouwelijke aanwezigen hadden echter meer oog voor het destijds zeer knappe uiterlijk van de thans 89-jarige PK1VX!! Ook het dansgroepje van het ontvangst-comité is bij de behouden terugkomst van OM van Messel in 1938 hiervan blijkbaar zéér onder de indruk geweest, getuige de laatste beelden van deze film (zie foto). De radio-pioniers uit deze tropen-periode (van omroeptechnicus tot legertelegrafist en alles wat daar tussen zit; mits het maar met radio in onze voormalige overzeese rijksdelen van doen heeft) zien dan ook weer verlangend uit naar de volgende Oost/West radio-koempoelan*; waar ondergetekende ongetwijfeld weer veel tempo-doeloe* herinneringen t.b.v. het PK-Archief hoopt te kunnen optekenen.

PAoPKC, voorheen PK1AE
conservator PK-Archief

Enthousiaste dames-ontvangst bij de behouden terugkomst van piloot Krakatau-vlucht 1938. (2e van rechts Captain van Messel).

FLITSEN
uit het PK-Archief

Correspondentie-adres PK-Archief: Postbus 45651, 2504 BB Den Haag

PK – ARCHIEF

OOST/WEST RADIODAG PK-ARCHIEF

ANGRC-9 en BC-191

De voor de ‘vriendenkring van het PK-Archief’ op 13 mei jl. georganiseerde Oost/West radiodag had ditmaal de verbindingsdienst van het Nederlandse Leger in voormalig Ned. West-Indië als thema. Uitvoerig verhaalde OM Schuurmans (PAoDKA) over zijn belevenissen met de Angry-Nine in de tropen. (De ANGRC-9 was in de jaren ’50-’60 de opvolger van de bekende 19-set uit ’40-’50; er bestaat zelfs een internationale gebruikersorganisatie van met een eigen blad, genaamd Q-Five.)
Interessant waren vooral de beelden van een ANGRC-9 opererend vanuit een kano op een van de snel stromende rivieren in het oerwoud van Suriname en de waar gebeurde anekdotes welke PAoDKA (ex PZ1DK) daarbij ten beste gaf. Zoals telegrammen naar de basispost overseinen m.b.v. een handgenerator omdat de accu’s niet geladen konden worden daar de jerrycans met benzine voor de DY-88 dynamotor leeg waren, gevolgd door een amusant verhaal dat hij desondanks zijn dagelijkse sked met een bevriende HAM in de USA niet wilde missen en de zich in het zweet draaiende operator van de handgenerator toen maar heeft wijsgemaakt dat hij nog een hele stapel diensttelegrammen te verzenden had! De verbindingen in het binnenland van Suriname werden voornamelijk met de ANGRC-9 onderhouden. Voor verbindingen met schepen en vliegtuigen van de Kon. Marine, opererende in de Caribische zee werd door de hoofdpost in Paramaribo als TX de bekende BC-191 en als RX een BC-348 gebruikt
(foto 1). Voor de in voormalig Oost-Indië werkzame technici had OM Schuurmans ook iets bedacht. Zij moesten (met hun XYL) aan de hand van originele klederdrachten raden bij welke gelegenheden en op welke eilanden in de Indonesische Archipel de vertoonde traditionele kledij o.a. gedragen wordt (PAoDKA heeft zowel in Oost- als in West-Indië gewoond).

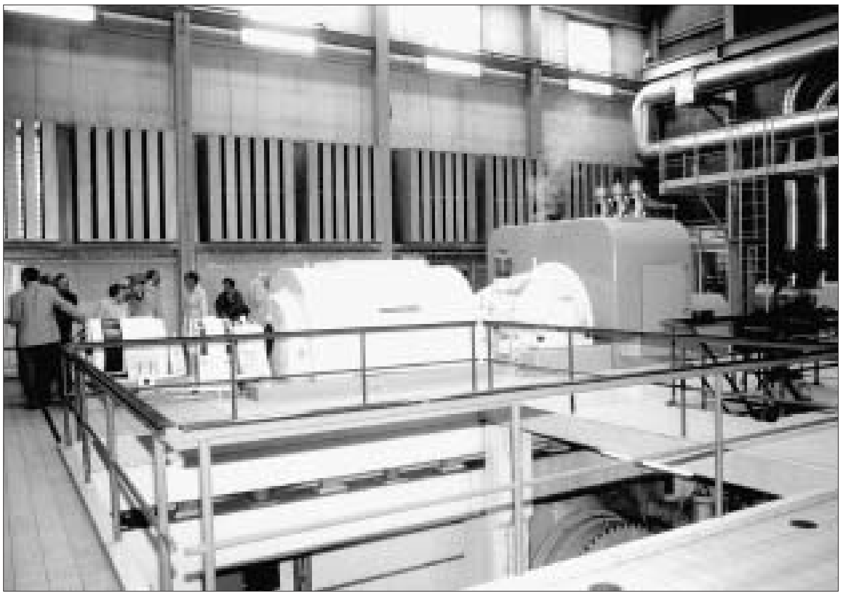

Boven ANGRC 9, onder BC-191 met v.l.n.r.: PAoPKC (afstemmend), PA3GCW (sprekend), PA3DKA (luisterend), PAoWX (seinend). Of de tropische kamerplant op de achtergrond te lijden heeft gehad van al die HF-energie is op dit moment (nog) niet bekend, hi! (foto: PDoRKK).

Excursie electriciteitscentrale

Na de gezamenlijke nasi-maaltijd vond een excursie naar de Haagsche Electriciteitscentrale plaats. De ‘Vriendenkring van het PK-Archief’ is het laatste gezelschap dat dit stukje industriële archeologie nog heeft kunnen bezoeken, gezien de Haagse Gemeenteraad onlangs besloten heeft V.V.I. te sluiten omdat de installatie niet aan de nieuwe milieu-eisen kan worden aangepast. (De centrale

werkt namelijk d.m.v. vuilverbranding.) De V.V.I. (Vuil Verbranding Installatie) bestaat uit vier ovens welke 300 tot 350 ton huisvuil per etmaal verwerken. Op deze manier wordt jaarlijks in totaal 300.000.000 kilo afval verbrand! Boven elke oven bevindt zich een stoomketel welke door de hitte van het vuur en de rookgassen wordt verhit. Twee turbo-generatoren zetten de opgewekte energie om in electrische energie. De generatoren kunnen elk 11,5 MW (= 11.500 kW) leveren bij een spanning van 10.000 Volt (foto 2). De nostalgie maakte tijdens de rondgang plaats voor grote ver- en bewondering toen, bij de generator aangekomen, OM Cretier opmerkte dat hij voor BPM in Palembang in 1950 een zelfde type generator (merk Oerlikon) had geïnstalleerd (De Haagse generator werd geplaatst in 1968.) Juist daarom alleen al interessant, gezien de leden van ons (inmiddels bejaard) gezelschap in de dertiger jaren met nog veel eenvoudiger middelen begonnen zijn (bovengronds net met paal 'hang' zekeringen, als regel gevoed vanuit de machinekamer van een plaatselijke suikerplantagefabriek o.i.d.). De Haagse vuilverbrandingsinstallatie wekt per jaar ca. 100.000.000 kWh electriciteit op, dit is voldoende om 25.000 Haagse gezinnen een jaar lang van electriciteit te voorzien (wat verder nodig is wordt vanuit het landelijk koppelnet aangevuld).
Elke vuilverbrandingsinstallatie is inclusief stoomketel 17 meter lang, 5 meter breed en 19 meter hoog. De 50 cm dikke wanden zijn gemaakt van vuurvaste stenen. De verbrandingsinstallatie werkt in vol continue dienst. De totale bezetting bestaat uit 40 personen welke een 5-ploegen rooster draaien. De installatie wordt bediend vanuit een centrale bedieningsruimte welke 24 uur is bezet. In elke ploeg is altijd een HWK (hoofdwerktuigkundige) aanwezig.

Een van de 2 turbo-generatoren. Een generator levert 11 MW (= 11.500 kiloWatt) bij een spanning van 10.000 Volt. (foto: PDoRKK).

Kort gezegd komt het dus hier op neer: Door verbranding van afval komt warmte vrij. Warmte wordt omgezet in stoom. Stoom drijft de turbo-generator aan. Generator levert electriciteit.
De generator in de centrale produceren electriciteit met een spanning van 10.000 Volt. Om een zo economisch mogelijk transport te bevorderen *verhoogt* men m.b.v. transformatoren deze spanning tot 25.000 Volt. In Rijswijk en Voorburg, waar koppeling met het 150 kV transportnet van Zuid-Holland plaats vindt, wordt de 150 kV d.m.v. transformatoren *verlaagd* naar 25 kV. Drie hoofdverdeelstations (onderling gekoppeld) voeden via ondergrondse kabels 17 z.g. onderstations, zie figuur 1.
Van 25.000 Volt naar 380/220 Volt. De in de onderstations aankomende 25 kV transportspanning wordt d.m.v. transformatoren gereduceerd en (wederom) op 10 kV gebracht. De 1711 transformatorhuisjes welke door heel Den Haag verspreid staan worden namelijk gevoed met 10 kV. In de transformatorhuisjes wordt deze spanning omlaag gebracht naar 380/220 Volt en via een laagspanningskabelnet naar winkels, woonhuizen enz. getransporteerd.
Tussenstappen met transformatoren is nodig om electriciteit veilig bij de

PAoDEB: zal ik eens proberen die meter in de hoek te krijgen? (foto: PDoRKK)

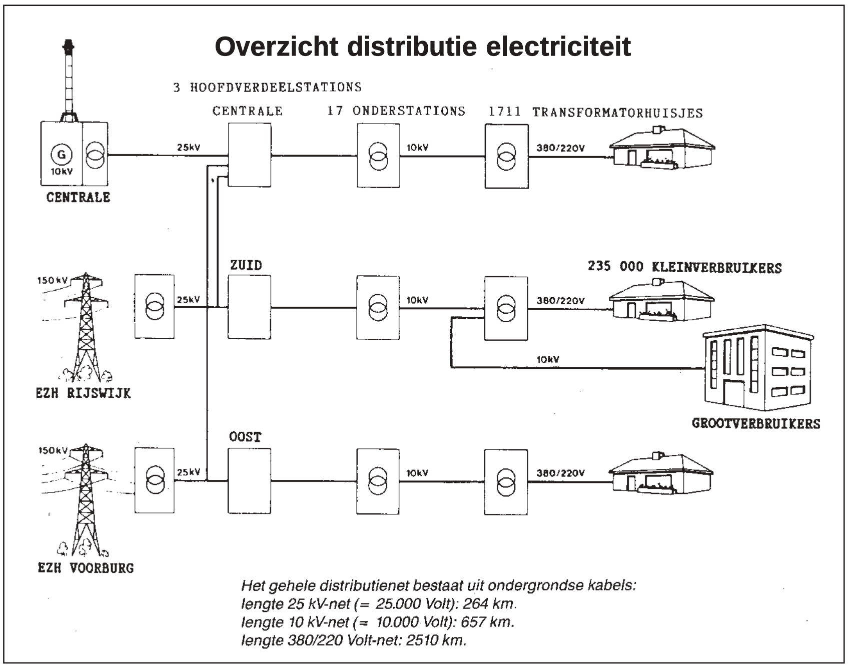

PAoDEB: oei, hij komt niet meer uit de hoek. Wegwezen voor HWK dit ziet ... (foto: PDoRKK)

gebruikers te brengen. Grootverbruikers als fabrieken, ziekenhuizen enz. zijn rechtstreeks of via transformatoren op 10 kV aangesloten. Onderlinge koppelingen in het distributienet zorgen er verder voor dat de leverantie van electriciteit ongestoord verloopt.
En toch zal de installatie binnenkort worden gesloopt. Om aan de nieuwe afvalstoffenwet te voldoen

Luisteren, spreken, seinen, afregelen; het kan allemaal op de Oost/West-reünie. Staande v.l.n.r. PA3DKA, PA3CUY, PAoYG. Zittend PAoPKC

zou om de rook te reinigen een zeer kostbare filterinstallatie moeten worden gebouwd; reden voor de Haagse gemeenteraad de centrale binnenkort te sluiten. Het afval zal dan weer net als vroeger met treinwagons worden afgevoerd. Ditmaal niet, zoals in het verleden, naar Drenthe, doch naar Rijnmond omdat ingevolge de nieuwe milieuwet afvalstoffen uitsluitend in de eigen provincie mogen worden verbrand. De electriciteit voor Den Haag zal dan voortaan nog uitsluitend door het E.Z.H. (Electriciteitnet Zuid-Holland) worden geleverd; hetgeen echter voor de inwoners van Den Haag in de toekomst wel een tariefsverhoging betekent! 73, PAoPKC

CQ-PA 8/1993

BELANGRIJKE MEDEDELING

De steensoort waar ons monument uit vervaardigd was (travetin), bleek erg poreus te zijn; nam bij regen veel vocht in zich op met als gevolg afbrokkeling bij strenge vorst. Toen RADIO WEST onlangs naar een nieuwe vestiging langs rijksweg A-4 is verhuisd, is besloten een nieuwe steen te laten vervaardigen. Het nieuwe gedenkteken bestaat uit een zg. Halmstad zwerfkei met gepolijst oppervlak, bevestigt op een Nero Assolut zerkplaat, welke laatste is aangebracht vóór de urnenzuil fam. van Drunen op hetzelfde kerkhof. Op deze manier is NIVIRA-monument voorlopig voor dertig jaar veilig gesteld.
Daarnaast wordt momenteel de haalbaarheid onderzocht tot instelling van een Stichting, bestaande uit: a) een vertegenwoordiger van het kerkbestuur welke kerkhof beheert; b) twee vertegenwoordigers van beide amateurverenigingen. Taak stichtingsleden: 1) belegging stichtingskapitaal tegen hoogstmogelijke rente; 2) jaarlijks tegen vergoeding van gemaakte reiskosten tussen 5 mei en 15 augustus monument op goede staat en onderhoud inspecteren;
3) geconstateerde gebreken (bijv. mos-aangroei) uit belegging stichtingskapitaal door derden laten verwijderen. Daar het zich laat aanzien dat hiervoor jaarlijks géén groot geldbedrag benodigd is, zal rente van Stichtingskapitaal (welk kapitaal onaangetast moet blijven) jaarlijks in drie gelijke bedragen worden verdeeld (t.w. een rentedeel voor kerk en overige twee rentedelen voor beide amateurverenigingen). De laatsten kunnen rente-opbrengst naar eigen goeddunken aanwenden t.b.v. bijv. Hans Görtz-fonds of Veronfonds, begrotingstekorten of andere speciale projecten. Een accountant is verzocht kontakt met een notaris op te nemen voor het opmaken van een Stichtingsakte. De leden van de in de Stichtingsakte genoemde instituties kunnen via het financieel jaarverslag van hun vereniging zien waaraan rentedeel jaarlijks door hun bestuur is besteed.

Zie ook blz. 265-266, FRTV-essay. *J.v.Dr.*

Wandplaquette PK-Archief in Omroepmuseum Hilversum

De gedenkplaat van de Radio-pioniers uit het voormalig Nederlands Oost-Indië heeft een plaatsje gekregen in het Omroepmuseum aan de Oude Amersfoortseweg 121-131 in Hilversum.

In verband met de reorganisatie en daaruit voortvloeiende verbouwing van Radio Nederland Wereld Omroep is de aluminium gedenkplaat onlangs van het studiogebouw naar het Omroepmuseum overgebracht. Op dinsdagmorgen 15 augustus, herdenking van de Japanse capitulatie, werd de plaquette om 11.00 uur overgedragen aan de conservatrice van het museum Mw. drs. C. Hekker. Als u het museum bezoekt kunt u de gedenkplaat bij uw rondgang vinden tussen een stand van de PHOHI (Philips Holland-Indië Omroep) en een collectie van de Radio Nederland Wereld Omroep. Vlakbij deze expositie treft u, zeer toepasselijk, een presentatie van diverse Regionale Omroepen.

Inleiding
Tijdens de Wisseltentoonstelling "Nozema 60 Jaar" is de gedenkplaat plechtig onthuld door dhr. R.A. Bussink, PA2BUS, oud stafemployé Radio Controle Dienst en Beschermheer van het PK-Archief. De wandplaquette is in 1988 door ex PK's met financiële steun van de VERON en VRZA gerealiseerd. Na zijn inleiding waarbij ook enkele anekdotes werden verteld overhandigde dhr.

J.E.M. van Drunen tenslotte de Jaarboeken van het Studiegenootschap aan het museum, waarin de radiohistorie van de pioniers van het voormalig Nederlands Oost-Indië is vastgelegd.

In zijn toespraak memoreerde dhr. J.E.M. van Drunen het werk dat door zendamateurs in de PK-periode is gedaan. Zendamateurs hebben in de radio-historie van N.O. Indië een grote rol gespeeld. Zij ontwikkelden eind jaren '20 een groot aantal plaatselijke zenders en omroepstudio's. Een overzicht met wel meer dan 50 stations werd overhandigd aan de belangstellenden. Hierop waren de golflengte, naam, plaats van het station en tijd van de uitzendingen weergegeven.

Dankwoord
Mw. drs. C. Hekker dankte namens de museumdirectie de spreker voor zijn uitleg en vond dat de plaat een toepasselijk plek heeft gekregen in het museum, waarbij weer een stuk geschiedenis is bewaard over de radiopioniers uit het voormalig Nederlands Oost-Indië.

Rondleiding
Na de officiële overdracht van de plaquette aan het Omroepmuseum werd aan de delegatie een rondleiding aangeboden door het museum, waarin de NOZEMA-tentoonstelling centraal stond. Zie voor meer informatie pag. 288 van Electron. Een speciaal bezoek van de leden aan het archivalia depot deed de delegatie watertanden en even stilstaan bij de hoeveelheid expositiemateriaal dat voorhanden was. In de kelders stond alles tot het plafond toe opgestapeld en gerubriceerd. Menige shack staat hier bijna gebruiksklaar opgesteld. Ook veel zelfbouw van ontvangers uit de beginperiode van de (amateur)omroep kon men met eigen ogen aanschouwen.

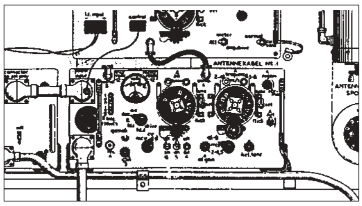
PE1ADA

Electron 9/1995

De officiële overdracht van de gedenkplaat Radio-pioniers uit het voormalig Nederlands Oost Indië. V.l.n.r.: OM J. Lekahena, PAoJIL, OM H.J. Duivenvoorden, PE1ADA, OM J.E.M. van Drunen, PAoPKC, drs. C. Hekker, OM R.A. Bussink, PA2BUS, OM D.A. Huizing, PA3GCW, OM P.M. Boender, PE1MAO. (foto: Persdienst Omroepmuseum).

Zie ook blz. 10 en 343 van FRTV-essay

Behalve het Omroepmuseum (interessant voor kijkers/luisteraars), Postmuseum (informatief m.b.t. post, telefoon en telegraaf) is er natuurlijk ook een Museum over de "Geschiedenis van het Radiozendamteurisme".

Dit museum (onderdeel van de Stichting WS-19) is door Staatssecretaris, drs. J. de Vries, op 17-1-1999 officieel geopend onder de naam "Radiomuseum Jan Corver". Een (korte) impressie hiervan kunt u o.a. zien op de DVD welke tegelijk met dit boek aan u is toegezonden.

Het museum Corver is elke 1e en 3e zaterdag van de maand geopend van 10- 17.00 uur. Overige dagen uitsluitend op afspraak.

Fax 0495 – 430359, bel 0495-430342 of schrijf voor nadere informatie naar conservator Cor Moerman (voor adres zie call-boek onder PAoVYL).

Nooit geweten dat de voorzitter van de VRZA paragnostische gaven had. Bij de installatie van de (travetin) gedenksteen in 1990 wil PAoWX Radio West al (helpen) verhuizen!

Vervaardiging nieuwe gedenksteen.

Definitieve opstelling NIVIRA-gedenkteken.

Nivira-monument op Bonifatius complex

Bonifatiuskerk, pastorie en kerkhof rijksmonument
Staatssecretaris dr. F. v.d. Ploeg (onderwijs, cultuur en wetenschappen) heeft op 25 april 2001 besloten genoemde locatie als beschermd gebied aan te wijzen. Een citaat uit de uitgebreide toelichting van Rijksdienst Monumentenzorg:
Het kerkcomplex heeft 1. cultuur-historische waarde omdat het is gebouwd na herstel van de Bisschoppelijke Hiërarchie in 1853. 2. is van architectuur-historische waarde vanwege de eind 19e eeuw karakteristieke neogotische bouwstijl. 3. een voorbeeld van ’n gebouw uit het oeuvre van Nicolaas Molenaar. Het geheel heeft ensemblewaarde vanwege de functionele verbondenheid der onderdelen alsmede eenheid in bouwstijl. Ook stedenbouwkundige waarde vanwege de markante ligging in het centrum van Rijswijk alsmede beeldbepalende waarde van de (kerk)toren. Voor verdere beschrijving vide rapport.
Tot slot: zowel kerk, pastorie als kerkhof zijn door B & W van Rijswijk reeds in 1994 als gemeentelijk monument erkend.

NIVIRA-MONUMENT blijft als op blz. 263 vermeldt, - ook zonder RADIO WEST -, derhalve voortbestaan op dit historisch complex. Dank heel veel dank, aan alle PK’s welke hebben meegeholpen dit te realiseren!

Attentie bezoekers:
Na de verhuizing van RADIO WEST zal ingang kerkhof worden verplaatst van de van Vredenburch-weg naar Frans Halskade. Open elke dag van 10.00 tot 16.00 uur. Gelegenheid tekenen gedenkboek door bezoekers bij beheerder, dhr. A. Hille. Indien afwezig bij pastorie Bonifatiuskerk, Vredenburchweg 67, 2282 SE Rijswijk, telefoon 070-3992416, van 09.00-12.00 uur.

van NL tot OTC

Eerste landelijke vossejacht nà WO-2 op 31 augustus 1946 te Rotterdam (Koninginnedag). Jacht was op 40 meter; gezien 80 meter gedeeltelijk nog in gebruik bij Signal Corps Geallieerden.

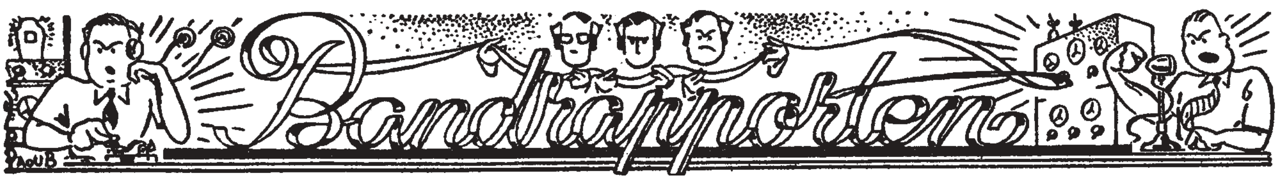

Het eerste luisterrapport betreffende de 144 MC ontving ik van OM v. Drunen te ’s-Hertogenbosch die met zijn Feldfunk type C ronddoolt in dit gebied. Hij ontving een Engelse legerzender welke commando’s gaf. Maak het ding goed voor 144 MC evenals de antenne, wij komen op die band OM! Zij die een 144 MC vergunning aanvragen moeten er rekening mee houden dat ervaring op het gebied der hoge frequenties en voldoende frequentie stabiliteit als eis gesteld wordt door de RCD. Zou kristalsturing de rig te kostbaar maken dan is er nog veel te bereiken met een stuurtrap waarin een kolsterkring wordt toegepast.

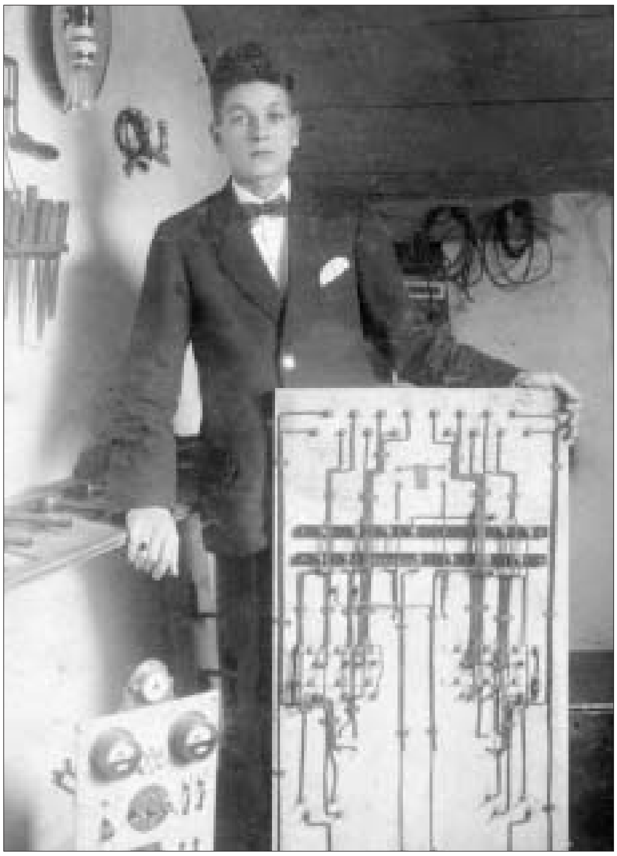
Mocht hiervoor voldoende belangstelling bestaan, laat het ons dan even weten. Er kunnen dan practische aanwijzingen gegeven worden. Een Lecher systeem is maar 50 cm op deze band dus vrij goed hanteerbaar!

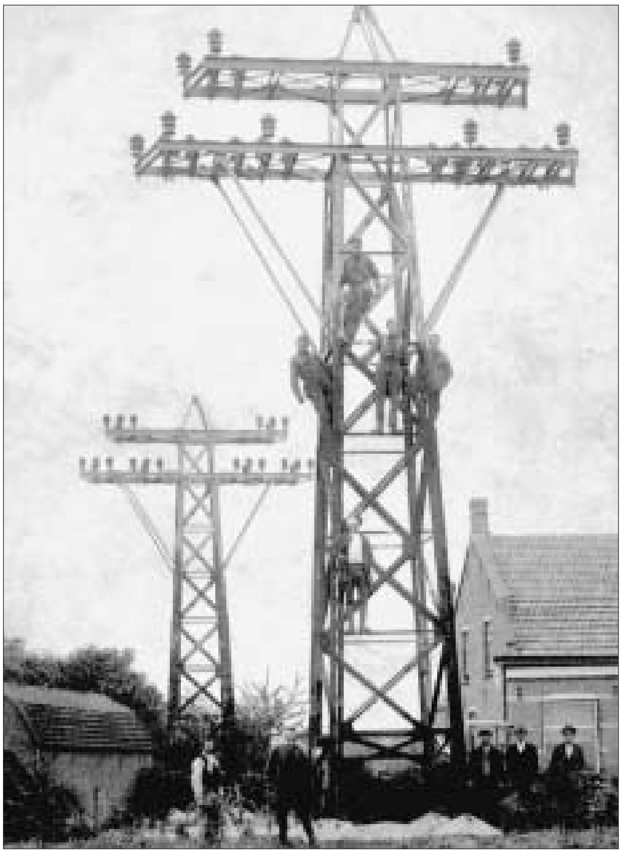
P.S. de vhf familie werd uitgebreid met nog een toepasselijke call nl. PAoUHF, OM v. Straten hopen we ook nog eens boven één meter te ontmoeten!

Overigens ben ik van mening, dat er voor dx meer met cw moet worden gewerkt. 73 PAoWL

Zo de ouden zongen, piepen de jongen

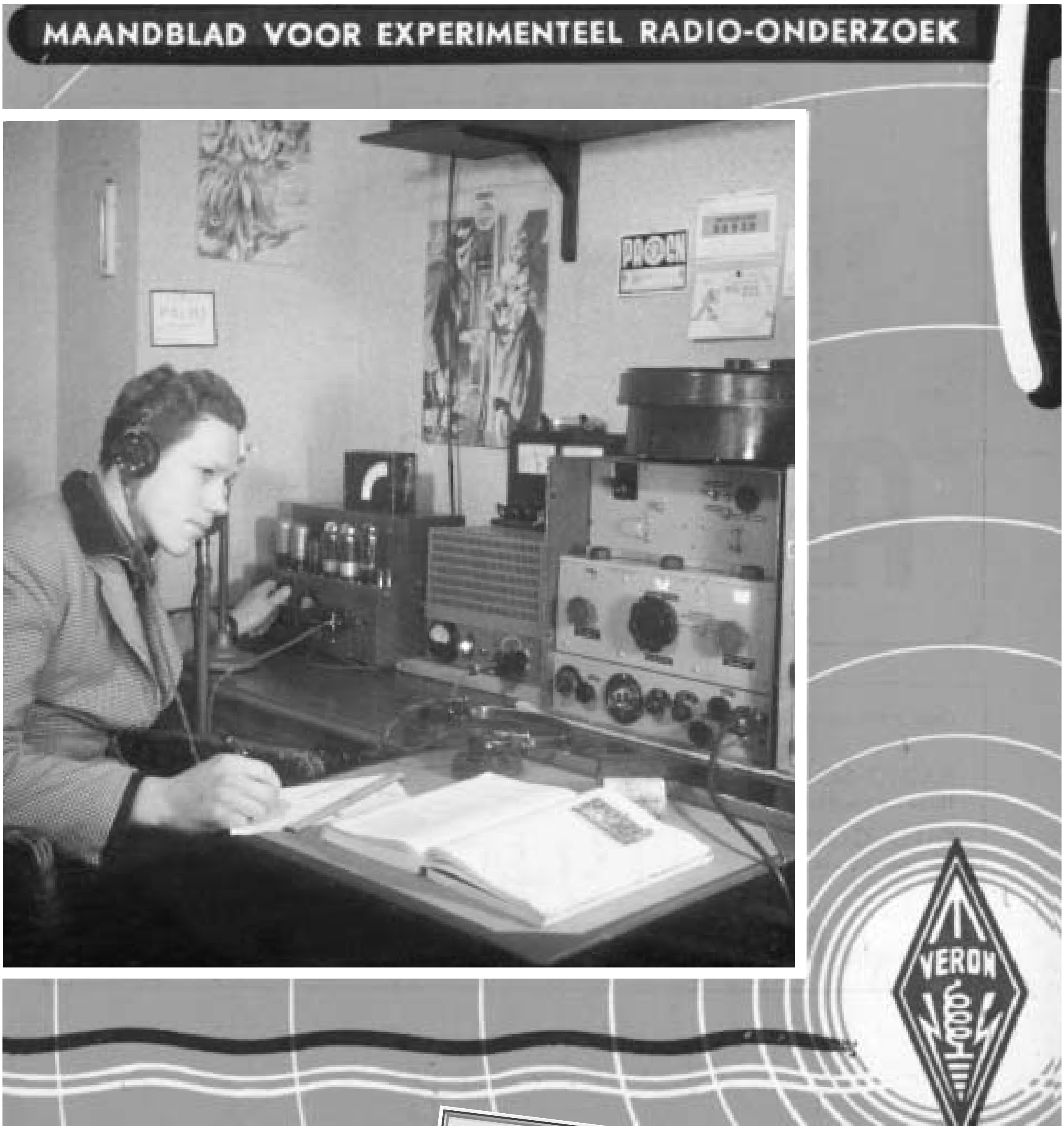

Gas- en petroleumlicht wordt op het platteland vervangen door electra.
J.W.G. van Drunen Sr. - Gelderland 1919.

Aanleg van een spreekverbinding van Studio in Cheribon dwars door de bush en diverse kampongs in de bergen naar een Hotel in Linggadjati t.b.v. Strijdkrachtenprogramma.
J.E.M. van Drunen Jr. - Java 1948.

De maand November stond in het teken van de NL-conferentie en daarom brengen wij op onze voorpagina een foto van een Nederlands Luisterstation, een opname, gemaakt in de "shack" van de heer J. van Drunen Jr., NL-220 uit 's-Hertogenbosch. De ontvanger is een Canadian Marconi Wireless set 9, welke rechts op de foto staat. Overigens is links de versterker zichtbaar, die achter deze ontvanger is geschakeld. Daartussen bevindt zich het voedingsapparaat.

Wanneer OM van Drunen dit December nummer ontvangt zal hij misschien met weemoed aan zijn radiokamertje terugdenken, want hij is inmiddels in militaire dienst en bevindt zich in Indië. Vanuit Holland roepen wij hem een tot-weerziens toe.

Het VERON-trio in de rimboe

Rest mij nog te gewagen van een zeer uitvoerig schrijven uit Cheribon van de secretaris van het Veron-kwartet. Het schrijven is te lang om hier in zijn geheel geplaatst te worden. Op geestige en onderhoudende wijze vertelt OM van Drunen, NL220 hoe hij al op zeer jeugdige leeftijd zich aangetrokken gevoelde tot electrische experimenten (wat heel wat zekeringen kostte) en meer speciaal tot de Radio. De door hem beschreven experimenten lijken mij zelfs min of meer levensge-

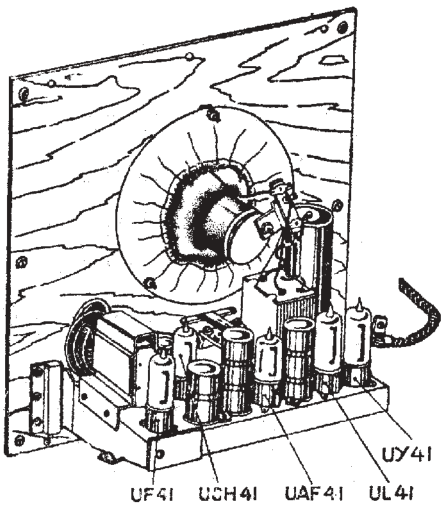

J. van Drunen, secretaris en motor van het “VERON-quartet”.

vaarlijk. Ook vertelt hij van de oprichting van de afd. Den Bosch, waarvan hij nog bestuurslid is geweest. Bekende namen komt men daarbij tegen als van PAoBU, die hem aan Radiospullen hielp, en van de voor den oorlog zeer bekende luisterpost, OM Gerritsen, nu PAoLEO en die vroeger ook aan bandoverzichten medewerkte.
Maar *het slot* van deze aardige brief wil ik u toch niet onthouden. Hier komt het:

Uiteraard der zaak liggen wij hier in Indië over verschillende posten verspreid en wanneer er met de Veron in Holland gecorrespondeerd moest worden was ik op de Staf daartoe wel het best in de gelegenheid, daar men op een buitenpost nu eenmaal niet over schrijfmachines beschikt, integendeel zijn brieven aan een wankel tafeltje moet schrijven.

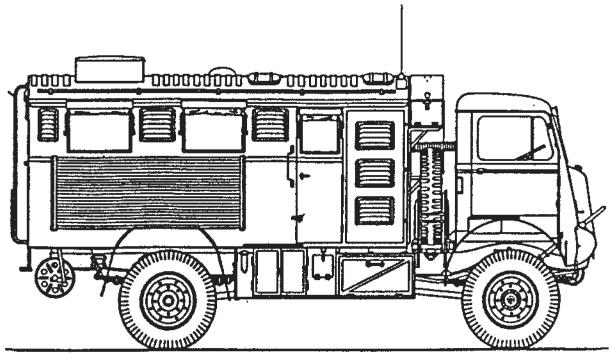
Zo ontstond en groeide een *schrijf-band* tussen het Veron-trio en de rimboe enerzijds en PA-land anderzijds. Het trio heeft zelfs, dank zij PAoUB, zijn eigen QSL-kaart. Onlangs werd door de overplaatsing van OM Blij ons trio uitgebreid tot een kwartet, helaas waren toen de kaarten al gedrukt, sick!

Ik zelf bezit een supertje mt de rimlockbuizen UF$_{41}$, UCH$_{41}$, UAF$_{41}$, UL$_{41}$. Goed te ontvangen zijn over het algemeen de amateurs uit Malakka (VS) - Australië (VK) - Philippijnen (KA) - Nw. Zeeland (ZL) - de yanks in Japan (J) alsook Hawaii (KH) en de Westkust van de States (San Francisco).

De militaire set bestreek in tegenstelling tot het home-made brouwsel helaas niet alle amateurbanden, maar was wel veel gevoeliger ...
Er waren in dat jaar overigens topconditie's.
Zo was op de B-set van de op de foto afgebeelde 19-set in dat jaar regelmatig het politiecorps uit Singapore te horen (afstand hemelsbreed 1000 km)!

41 ZIB/mobiel.

NIVIRA herleeft!

Wij ontvingen de mededeling, dat eind vorig jaar te Bandoeng is heropgericht de N.I.V.I.R.A. Het hoofdbestuur zal te Batavia worden gevormd en we zullen daarvan dan nader bericht krijgen.

Voorlopig is het adres: L.A.E. Monfils, Theresiakerkweg 69, Batavia.

Commissaris en QSL-manager is C. Loze, PKILZ, Florisstraat 4, Bandoeng (Java).

Correspondentie en oude of dubbele radiotijdschriften zijn zeer welkom!

Dus V.E.R.O.N.-leden helpt onze vrienden in PK-land! U kent nu hun adres en weet, dat ook zij weer actief aan ons werk deelnemen!

Onder deze titel brengt de NL-Commissie deze maand een persoonlijke reportage van een luisterstation.

Het was helemaal niet moeilijk om onze eerste “man van de maand” te vinden. Het bekende blauwe NL-TV adressenboekje vertelde precies waar we wezen moesten en laat het nu nog kloppen ook ... Nu ja, kloppen is eigenlijk niet het juiste woord, want OM Maas (NL-1242) beschikt ook over een electrische bel ... en wat voor één!

Onmiddellijk nadat men gedrukt heeft, ontstaat een oorverdovend lawaai en is men geneigd “hallo” te zeggen. Bij nadere informatie bleek met de drukknop dan ook een half gesloopt telefoontoestel in serie geschakeld te staan (hi).

“Is nodig om boven het lawaai van de 80 meter band uit te kunnen komen”, zo vertrouwde me de operateur toe, waarna we de huiskamer werden binnengeloosd en aan de xyl voorgesteld.

OM Maas had ons natuurlijk veel liever direct naar zijn radiohol gebracht maar dat gaf gewoonweg geen pas vond de xyl, we moesten eerst maar eens uitblazen en een kopje koffie drinken.

Al spoedig liep het gesprek over radio, waarna we even later onder de bekende verontschuldigingen als “niet naar de rommel boven kijken”, enz. de tocht naar de zolder aanvaardden.

Nu moet het gezegd worden, dat het met die rommel nogal meeviel. Hoewel OM Maas moet woekeren met de ruimte (onze foto is er ditmaal de “dupe” van), onze bewondering en waardering voor wat hij hier allemaal knutselt, is er heus niet minder om.

De schack van OM C.J. Maas, NL-1242 ’s-Hertogenbosch.

Toch kunt u uiterst rechts op de foto waarschijnlijk nog wel de fb zelfgebouwde meetsluis (lampentester) zien, welke in combinatie met de gelijk/wisselstroommeter met spiegelschaalaflezing wordt gebruikt.

In het midden (onder) voeding 18-set, 18-set en eveneens homemade universele R- en C-meetbrug.

Geluisterd wordt op een zelfveranderde 19-set met o.a. eindbuis EL_3 welke u uiterst links op de foto ziet, er boven op de voeding voor deze set. Antenne: 40 meter fuchs.

“En hoe staat het met de Qsl-kaarten, OM Maas?” is onze volgende vraag. “Wel, in tegenstelling tot vele andere amateurs heb ik geen klagen. Heb nu 89 PA-kaarten binnen. Nog 11 PA-kaarten dus, dan kan ik het NLCC-certificaat aanvragen. Verder 17 buitenlanders; dit alles zijnde het resultaat van 130 rapporten.”

Weer terug in de huiskamer en gezeten aan een tweede lekker kopje koffie konden we ’s mans QSL-resultaten maar niet van ons afzetten. “Hoe komt u toch eigenlijk aan die naam “de Brabander”?” zeiden we: “Zal ik je vertellen. Reeds lang voor ik iets van het bestaan van de VERON af wist, zond ik al QSL-kaarten. Aangezien je toch ook moet vermelden van wie het afkomstig is, nam ik het pseudoniem “de Brabander” aan.” Zelfs nu OM Maas officieel geregistreerd is onder NL-1242 prijkt op zijn QSL-kaart dit pseudoniem onder een stoere Brabantse leeuw met de Bossche kathedraal op de achtergrond. Een kaart die het bemachtigen waard is!

“Heeft u nog critiek, wensen of aanmerkingen t.a.v. de huidige NLC of de NL-club in het algemeen?” luidde onze slotvraag. “Neen, was het antwoord, alleen zou ik graag willen dat er eens een uitwisseling van NL-kaarten onderling was. Voorlopig alleen met Nederlandse, later mogelijk ook met andere (buitenlandse) S.W.L.-stations. En verder wil ik, als hiervoor belangstelling bestaat wel eens een beschrijving geven van mijn lampentester en RC-brug.” “We zullen uw wensen overbrengen,” beloofden we.

Toen we weg wilden gaan zei de xyl nog: “Ik vind al dat radiogedoe wel aardig, maar wanneer maak je nu eens dat radiootje in de keuken waar de kleine die krant in de luidspreker geduwd heeft?” We proestten het allemaal uit. Neem het kleine ventje het eens kwalijk, het heeft NL-bloed in zijn boddy net als zijn actieve vader.

Cheerio voor nu, uw reporter was ditmaal,

J. v. Drunen, NL-220.
Secretaris NLC.

Onder deze titel brengt de NL-Commissie deze maand weer een persoonlijke reportage van een luisterstation.

Mist ... mist ... mist. Ik begin er reeds aan te twijfelen de boerderij van NL-925 ooit te zullen vinden. En toch moet ik er volgens de laatst aangesprokene niet zo heel ver meer vanaf zijn. Maar dat is zeker al weer een half uur geleden. Toen was er nog slechts grondmist en kon je de mensen nog zien ...

Nu moet je zuiver op de 'acoustic' afgaan, hetgeen mij doet besluiten het van links komend varkensgeknor maar eens aan een nader onderzoek te onderwerpen. Waar varkens zijn zijn mensen (of is het andersom?). Het blijkt dat ik een flink stuk ben afgedwaald.

In een sappig dialect wordt ik weer vriendelijk op het goede pad geholpen, een lange, door de weilanden slingerende dijk.

Het is nu zo stil als het alleen maar op 2 meter kan zijn, vooropgesteld dat je de kwakende kikkers in de poelen met de ruis vergelijkt. Tot overmaat van ramp begint het ook nog te motregenen, maar nu blijkt weer eens te meer dat als de nood het hoogst, de redding nabij is.

Want plotseling maakt zich beneden aan de dijk een rieten dak uit de mist vrij. In het licht dat uit het stalvenster valt ontwaar ik een grote paal met een enorme steunisolator.

Geen twijfel mogelijk - hier woont NL-925.

Een hond slaat aan als ik over het natte gras van de dijk glijd, hetgeen OM Hilgersom naar buiten lokt.

Het blijkt dat hij wat op 80 meter zat te luisteren, had me helemaal niet meer verwacht.

OM Hilgersom (die vroeger in Den Haag gewoond heeft) geraakte als zovelen van ons via het bekende 'blauwtje' van Philips waar nog vele nuttige dingen voor hem inzaten, in 1945 aan de radio.

Na het kristallen tijdperk volgden draagbare ontvangers, welke hij bouwde voor zijn padvindergroep.

Een Schaaper ukg-schema bracht hem tot onze kringen, waarop hij de Haagse gang tot laat in de nacht in zijn zelfgemaakt tuinschuurtje beluisterde.

Maar toen was dan ook het hek van de dam.

Helaas stond voor hem weldra de militaire dienst voor de deur, werd gestationeerd in Eindhoven waar hij menige afdelingsvergadering bezocht en in '50 VERON-lid werd.

OM Hilgersom is ook een actief vossejager; peilde o.m. te Amersfoort, Eindhoven en Rotterdam.

Zijn amateurontvanger bestaat uit een 8 buizen home made super, met als convertor voor 80 m de welbekende 78 set.

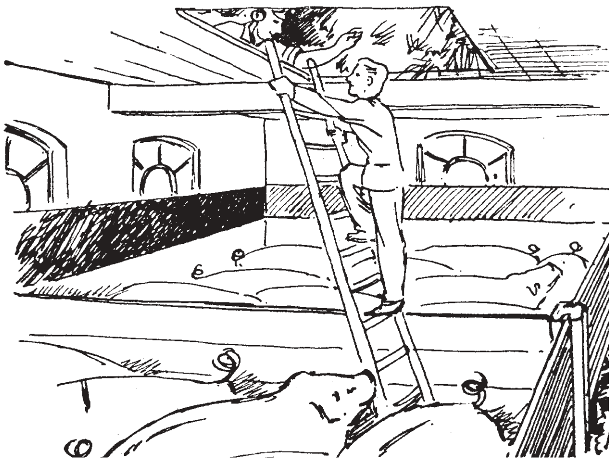
Antenne is de klassieke fuchs, welke volgens de gebruiker prima voldoet, hetgeen overigens in zo'n landelijke omgeving niet zo verwonderlijk is.

Tjonge, wat is die man te benijden. Elke Zondagmorgen ongestoorde ontvangst der mededelingen van PAoAA en de seincursus, waaraan hij ijverig meedoet.

OM Hilgersom is NL sinds October 1953.

Hoe ik thuis gekomen ben waarde lezer? Wel, dat is een verhaal op zichzelf. Laat ik volstaan met de mededeling dat ik die nacht om drie uur onder de wol lag hetgeen ik graag eens over had voor een reportage recht-van-het-platte-land, voor de NL-Club.

J. v. Drunen, NL-220
Secretaris NLC

Natuurlijk gaan we direct door naar de shack, welke op de hooizolder is gelegen, en alleen via een ladder bereikbaar is.

NL-1242 (Om Maas) is inmiddels al 45 jaar PAoJCM. NL-925 (Om Hilgersom) is op postkantoor Hollandia gaan werken; daarna niets meer van gehoord.

* Meeting Day
* NL-tentoonstelling
* Amateur Radio Rally

Op verzoek van het Hoofdbestuur heeft de NL-commissie besloten de landelijke *NL-vergadering van Maart '55 te verschuiven naar het najaar,* ter gelegenheid van de viering van het 10-jarig bestaan der VERON, welk lustrum omstreeks die tijd zal worden gevierd.

Het is daarom clubgenoten, dat de NL-Commissie ter overbrugging heeft besloten tot het organiseren van een

Landelijke NL-Contactdag
op 2de Paasdag (11 April a.s.)

Want luisterende lotgenoten, die u altijd, slechts tot '*observeren*' bepaalt, het is juist het '*visuele contact*' zoals bijv. de zendamateur dat kent, hetgeen wij zozeer missen!

Dit is nu het beoogde doel van deze meeting, OM's!

Een gezellig treffen van elkaar, ter onderhouding en versteviging van het '*NL-verband*', tot welk (vergaderloos en dus onofficieel) festijn de NL-Commissie middels deze alle NL's van Nederland uitnodigt.

Reeds vond de NL-Commissie de afdeling Den Bosch bereid als gastvrouw op te treden, terwijl voorts door de Bossche NL's 521, 778, 925, 1209, 1242 en 220 een tentoonstelling zal worden georganiseerd waarop naast diverse ontvangers, nog verschillende andere apparaten als 'n basreflexluidspreker, fotocelcamera, versterkers, bandrecorder en TV-apparaten, peilontvangers etc. te bezichtigen zijn, alsmede een in werking zijnde 70 cm zender en ontvanger van NL-393 (voor C gelicenseerd onder PAoURD).

De tentoonstelling is geopend van 11.00 tot 20.00 uur, en wordt gehouden te 's-Hertogenbosch in het Hinthamerpark op de Boterweg *achter perceel 51*, vanaf het station 's-Hertogenbosch per bus bereikbaar met

lijn 3 (richting stadion) tot aan het eindpunt, of
lijn 1 (richting Hintham) halte Jasmijnstraat.

Voor hen die reeds des Zaterdags willen komen, van kamperen houden en over een tent beschikken, bestaat gelegenheid tot gratis kamperen op het feestelijk geïllumineerd tentoonstellingsterrein.

En dan verwissel ik nu even van jasje en heb de eer als plaatselijk secretaris van de afdeling 's-Hertogenbosch alle peilers en peilsters - *doch in het bijzonder onze peilende NL's* -, uit te nodigen tot deelneming aan de 2de Bossche Amateur Radio Rally, welke ter gelegenheid van de landelijke NL-Contactdag op 2de Paasdag door deze afdeling zal worden georganiseerd.

Doel van de rally is het kweken van routine in het peilen en de belangstelling in het algemeen hieromtrent aan te wakkeren, waartoe om 15.00 uur wordt gestart vanaf het terrein gelegen *achter* de NL-tentoonstelling; waarna de deelnemers geheel 'draadloos' door het *80 meter rally-station PAoFMB*, naar nog verschillende andere verplichte peilplaatsen elders in de stad zullen worden geleid.

Om het 'wedstrijd'-element niet geheel en al uit te schakelen is besloten aan de jagers die dit wensen op de verplichte peilplaatsen genummerde blanco kaartjes uit te reiken, waarop men dan de verschillende peilingen vanaf de plaats waar men staat moet aangeven.

Hiervoor benodigde attributen zijn: een gradenboog met in het nulpunt een dun touwtje, een potlood en een kompas.

Diegenen die aan deze 'hoeken'-wedstrijd deelnemen is het verboden een plattegrond van 's-Hertogenbosch mee te brengen of te raadplegen.

Einde der rally ca. 17.00 uur, waarna prijsuitreiking in het plattelandscafé 'de Boerderij', ca. 2 min. van het tentoonstellingsterrein.

Bezit ge toevallig een draagbare ontvanger met alleen maar 40 m? Blijf niet achter maar doe ook dan mee, want het geheel zal door het *amateurstation PAoPAT* ten uwe gerieve ook op 40 m worden uitgezonden.

Strikt genomen is een peilraam hiervoor niet vereist, alleen kunt u dan *niet* aan de 'hoeken'-wedstrijd meedoen.

De rally gaat onder alle weersomstandigheden door; deelname voor NL's gratis, alle overigen 25 cent.

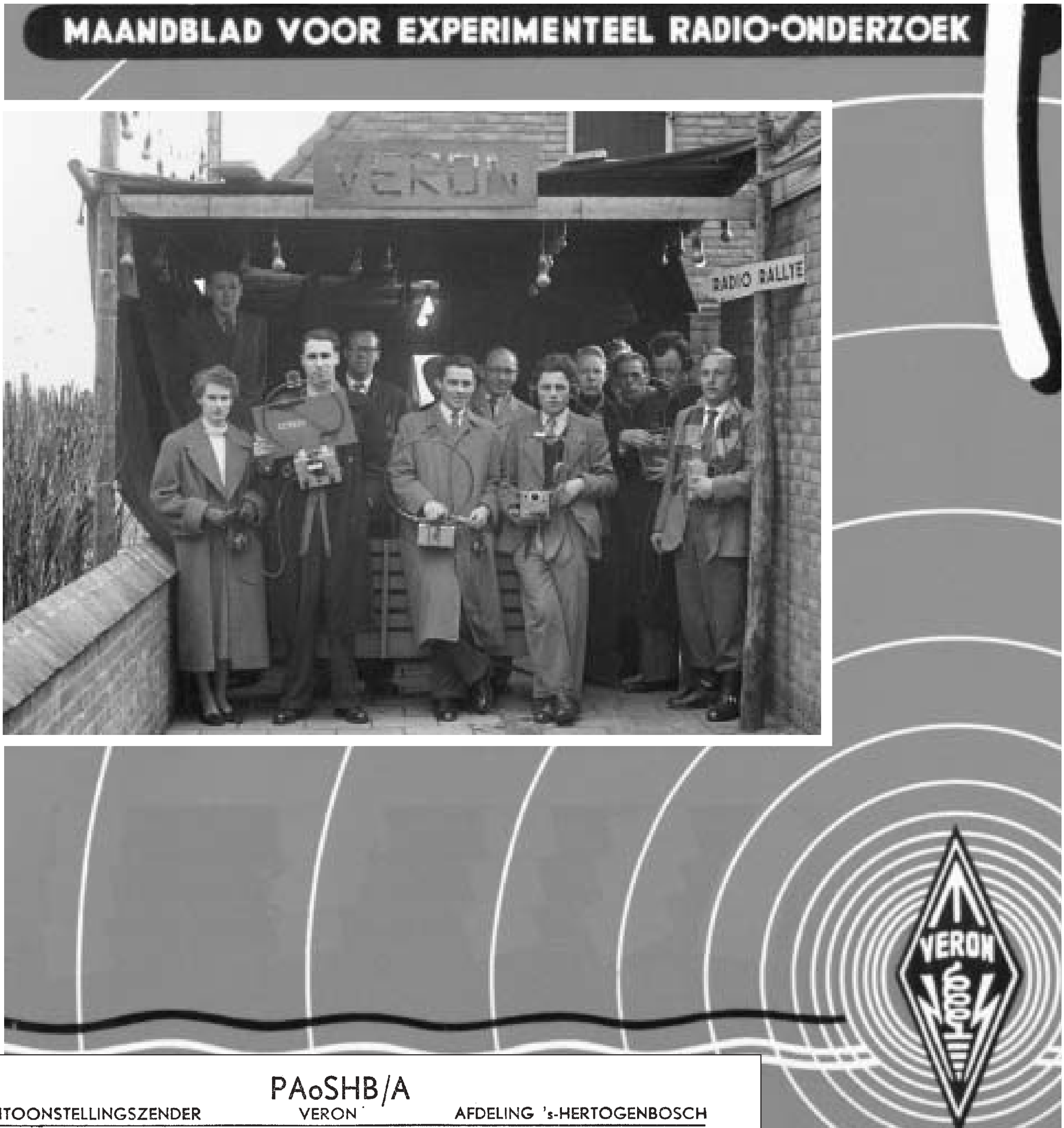
Tot slot nog 'n oproep aan de thuisblijvers. Stem af op dit grootse NL-gebeuren, leef mee en breng serieus rapport uit.

Uw bevindingen (vooral modulatierapporten) over de uitzendingen van die dag zullen door de zenders *PAoFMB* en *PAoPAT* op hoge prijs worden gesteld.

Voorts zal worden getracht de afd.zender PAoSHB/A op de tentoonstelling te plaatsen (hetgeen evenwel afhankelijk is van de toestemming der PTT) en een speciale qsl-kaart ter gelegenheid van deze 1ste landelijke NL-Contactdag te vervaardigen.

Tot ziens op de 1ste Landelijke NL-Contactdag.

J.v. Drunen, NL-220
Secretaris NLC

PAoSHB/A

TENTOONSTELLINGSZENDER VERON AFDELING 's-HERTOGENBOSCH

Aan radio : ....

Hartelijk dank voor Uw qso (rapport) op .... te .... u .... AT,
op de .... mc. band, Qsa ...., Qrk ...., Mod. en/of toon ....,
met (betreffende)

80 m. tentoonstellingszender PAoSHB/A.
80 m. rally-station PAoPAT/A.
80 m. rally-station PAoFMB
40 m. relay-station PAoBRS

Operateur was op dat moment: ....

Zender .... Antenne .... Ontvanger ....

Qsl s.v.p. via VERON, postbox 400, Rotterdam.

Handtekening.

Deze in de Nederlandse taal gestelde kaart, werd speciaal uitgeven ter gelegenheid van de door de afdeling 's Hertogenbosch in samenwerking met de landelijke NL-Commissie 1953—1955 georganiseerde:

NL-CONTACTDAG, NL-TENTOONSTELLING en AMATEUR RADIO RALLY.

Op de tweede Paasdag organiseerde onze NL-Commissie een bijeenkomst van luisteramateurs in 's-Hertogenbosch. In de NL-Post in dit nummer leest u daarover nadere bijzonderheden.

Op de voorpaginafoto is de ingang van de NL-tentoonstelling afgebeeld, versperd door een groepje vossejagers die deelgenomen hebben aan de radio rally die op deze dag plaatsvond. Overal was op gerekend: ook op regen. Vandaar het tentzeilenafdak.

STAATSBEDRIJF DER POSTERIJEN, TELEGRAFIE EN TELEFONIE

HOOFDBESTUUR

'S-GRAVENHAGE - KORTENAERKADE 11/12 - TELEFOON 184470 - TELEX 183595 - GIRO 45100

AAN
de Heer J. van Drunen
Secr. van de afd. 's-Hertogenbosch
van de V.E.R.O.N.
Boterweg 51.
's-Hertogenbosch.

Uw kenmerk	Uw brief van	PTT-kenmerk	Toestel	Datum
.SHB-16	.19-3-1955	. Rcd704 Afd Rcd	.7454	29 Maart 1955.

Bijlagen

Bij antwoord datum, PTT-kenmerk en onderwerp vermelden

Onderwerp .PAoSHB/A.

Naar aanleiding van Uw bovenaangehaalde brief wordt hierbij aan de afdeling 's-Hertogenbosch van de V.E.R.O.N. toestemming verleend haar afd.-zender PAoSHB op 11 April a.s. te plaatsen op de door haar georganiseerde tentoonstelling, achter perceel Boterweg 51 te 's-Hertogenbosch.

De uitzendingen behoren plaats te vinden onder de roepnaam PAoSHB/A en met inachtneming van de voorwaarden, waarop een zendmachtiging werd verleend.

Met de overige verstrekte gegevens wordt accoord gegaan.

Namens het Hoofd van de Afd.
Radiobedrijf,

Gebouw C.
Kamer 103.

TELEGRAMADRESSEN: POSTGEN (Posterijen); GENTEL (Telegrafie); GENTELEX (Tele: NGEN (Telefoon); RADIOGEN (Radio T & T)

Feest in Den Bosch

De door de landelijke NL-Commissie '53-'55 in samenwerking met de afd. Den Bosch op 2de Paasdag jl. georganiseerde Meeting-day, NL-tentoonstelling en Amateur radio-rally, mag als volkomen geslaagd worden beschouwd.

Reeds in de vroege morgen was er een gaan en komen van belangstellenden; tot 12 uur voornamelijk nog van de omliggende plaatsen als Heusden-Vught-St. Michielsgestel-Schijndel-Veghel en Oss, daarna uit alle richtingen van Nederland.

Het was op dit tijdstip dan ook zo druk op de tentoonstelling, dat de heren demonstranten stijf tegen hun eigen apparaten werden gedrukt en niet meer vóór- of achteruit konden (hi).

Wat er zo al te zien was

Daar was dan allereerst OM Evers (NL-521) welke met zijn basreflex de geluidsinstallatie op het tentoonstellingsterrein zélf verzorgde, en aan niemand twijfel liet bestaan waar of de ingang van de tentoonstelling nu wel was.

De bezoekers (reeds bij de bushalte aangetrokken door het machtige 'stentor'-geluid) werden door hem dan ook geheel 'acoustisch' feilloos naar de meetingruimte geleid.

Voorts demonstreerde NL-521 op de tentoonstelling zijn home-made 'Geloso' amateur-ontvanger.

OM Smolders (NL-1209) moduleerde met behulp van zijn versterker de 70 cm zender en ontvanger van OM Raaymakers, NL-393 (voor C gelicenseerd onder PAoURD), - welke zender helaas reeds vroeg in de morgen in het ongerede geraakte), waardoor PAoURD vanaf de tentoonstelling slechts in een duplex-qso 80 m - 2 m kon worden gewerkt.

OM Maas (NL-1242) toonde zijn voor amateurgebruik veranderde 19-set, home-made lampentester en RC-brug.

Ook OM Hilgersom (Nl-925) zette zijn beste beentje voor door met behulp van de draadrecorder van OM van Drunen de stemmen der verschillende bezoekers op te nemen, om deze later met behulp van zijn eigen apparatuur dan weer in lichtsignalen om te zetten.

Was de bewondering van de 'leken'-bezoekers voor dit technisch grapje al groot, zoveel groter was nog hun verbazing als OM Van Drunen (NL-220) met behulp van zijn fotocelcamera de lichtsignalen dan weer 'detecteerde' en ze van het scherm van zijn oscillograaf, drievoudig versterkt, weer tot geluid terugvoerde.

Ook was er veel belangstelling voor de demonstraties met sonde-kop of toongenerator (waarbij vooral de toontjes om en nabij de 12000 Hz ter testing van het gehoor in de smaak vielen) en voor de qso's met de afdelingszender PAoSHB/A.

Minstens evenveel belangstelling van het 'radiogeschoold' publiek, trokken de demonstraties van OM Smolders (NL-1209) en Van Drunen (NL-220), welke laatste met behulp van 'n home-made TV-patroongenerator testbeelden op de beeldschermen van een VCR97 en MW22 toverden.

Slechts 2 tenten sierden het in dit jaargetijde nog kale grasveld, welk kampeerterrein evenwel feestelijk was verlicht met in totaal 180 lampen van 25 watt in de kleuren rood, wit, blauw en oranje.

Twee steigerpalen van 10 m lengte, waarop resp. een Langenberg- en Eindhoven-televisiebeam, alsmede de 70 cm en 80 m. antenne benevens twee grote VERON-vlaggen, completeerden het geheel. Al met al een geslaagde dag waar de NL-Commissie ook de belangstelling van 2 PA's signaleerde, nl. één uit Huizen en één uit Breda (oTK).

Rally-rariteiten

In tegenstelling tot het drukke ochtendbezoek aan de tentoonstelling, was de belangstelling voor de amateur radio-rally des namiddags minder groot. Vijf groepen met in totaal 15 personen namen hieraan deel, w.o. NL's uit Middelburg, Breda, Amersfoort en Eindhoven.

De zenders PAoSHB/A en PAoPAT/A (welke laatste ook nog buitenlands bezoek kreeg van DL6WM) gaven regelmatig de routebeschrijvingen en rally-opdrachten door.

PAoSHB/A

Op de NL-tentoonstelling was uiteraard ook een tentoonstellingszender aanwezig. Achter de microfoon van PAoSHB/A is PAoFMB actief. Als assistent treedt op OM Maas, NL-1242
(Foto Van Drunen)

Zo moesten o.m. stempeltjes worden gehaald op contrôleposten, welke laatste resp. slechts werden verstrekt tegen inlevering van een wit kiezelsteentje, tandpasta of schoensmeer (naar keus), schoenveter of een postzegel van 2 cent.

Op een der contrôleposten werd door het duo Maas-v. Drunen een reportage op band vastgelegd.

De uitslag der peilingen was: 1. OM Van Peer, Breda; 2. OM Hilgersom (NL-925), Den Dungen; 3. Frater Martinus (oVM), Den Bosch.

De rallyprijzen werden resp. gewonnen door: 1. OM Van Peer, Breda; 2. OM Zijlstra, Eindhoven; 3. Frater Martinus (oVM), Den Bosch.

De speciale 'eind-sprint'-prijs, uitgeloofd door de voorzitter der NL-Commissie, won OM Remie uit Den Bosch.

Na prijsuitreiking en een gezellig onderling qso in het Brabantse plattelandscafé 'de Boerderij' (op ca. 2 min. van het tentoonstellingsterrein) waren het vooral de Middelburgers die zich na afloop moesten haasten hun laatste treinverbinding niet te missen!

Conclusie: het succes van deze 1ste Landelijke NL-Contactdag heeft de leden der NL-Commissie er van overtuigd, dat voor een dergelijke vergaderloze dag, van NL-zijde grote belangstelling bestaat.

Een reden te meer, om er volgend jaar wéér een te organiseren!

J. v. Drunen, NL-220
Secretaris NLC

NL's ... trek er eens uit

'Trek er eens uit...' luiden vele slagzinnen van evenzovele reisbureau's in deze maanden, hetgeen ook geldt voor onze NL's.

'Waarheen?' vragen de NL's, als het in hun zomerverblijf - of doorreisplaats - voor de afwisseling weer eens regent...

Niet zo somber OM's.

Waarom in uw tijdelijke QTH niet eens een bezoekje aan 'n plaatselijke NL gebracht?

Het is daarom dat uw secretaris in verband hiermede het volgende voorstel wil doen.

Zij die zich gedurende de vacantiemaanden Augustus en/of September *beschikbaar* stellen voor NL-bezoek, schrijven naar het secretariaat van de NL-commissie, liefst met vermelding van de tijd waarop zij doorgaans thuis zijn, alsmede het tijdvak waarin zij zelf met vacantie afwezig zijn.

Voorbeeld: NL-1149: thuis 's avonds na 7 uur, uitgezonderd de derde week van Augustus.

Het zal u duidelijk zijn, dat het antwoord evengoed 'onregelmatig' of 'des morgens tussen 10 en 12 uur' had kunnen zijn.

Indien ieder die hieraan wenst mede te werken zijn opgave vóór 13 Juli a.s. inzendt, is het nog mogelijk een volledig overzicht voor onze vacantiegangers in het Augustusnummer van Electron te publiceren.

J. van Drunen, secr. NLC,
Boterweg 51, 's-Hertogenbosch.

Vacanties

Onze oproep in het Juli-nummer heeft - waarschijnlijk door de late publicatie dezerzijds en de hieruit voortvloeiende korte inzendtermijn - niet het verwachte resultaat opgeleverd.

Sorry voor de OM's in het Noorden en het Oosten van ons land, maar voor NL-bezoek zult u dit jaar naar het - laten we hopen 'zonnige' - Zuiden moeten komen!

Zo meldde OM Putters (NL-926) in het heuvelachtige Limburg aan de Nederlands-Duitse grens te Spekholzerheide (zie foto NL-Post, Mei 1954) dat hij van 2 tot 8 Aug. gaarne bezoek ontvangt.

Ook OM Hilgersom (NL-925) zal gedurende de maanden Augustus en September gaarne op werkdagen na 6 uur NL-bezoek ontvangen. Is zelf met vacantie van 1 t/m 9 Aug. a.s. Voor beschrijving omgeving: zie 'Wij bezochten', Electron, Februari 1955.

Vanzelfsprekend zijn uw Commissieleden *het gehele jaar* bereid tot ontvangst van NL-bezoek. Niettemin volgt onderstaand specificatie van de tijden waarop zij *doorgaans* thuis zijn, speciaal i.v.m. hun eigen vacantie.

Voorzitter Smit: 's avonds na 7 uur, uitgezonderd de eerste week van Augustus.

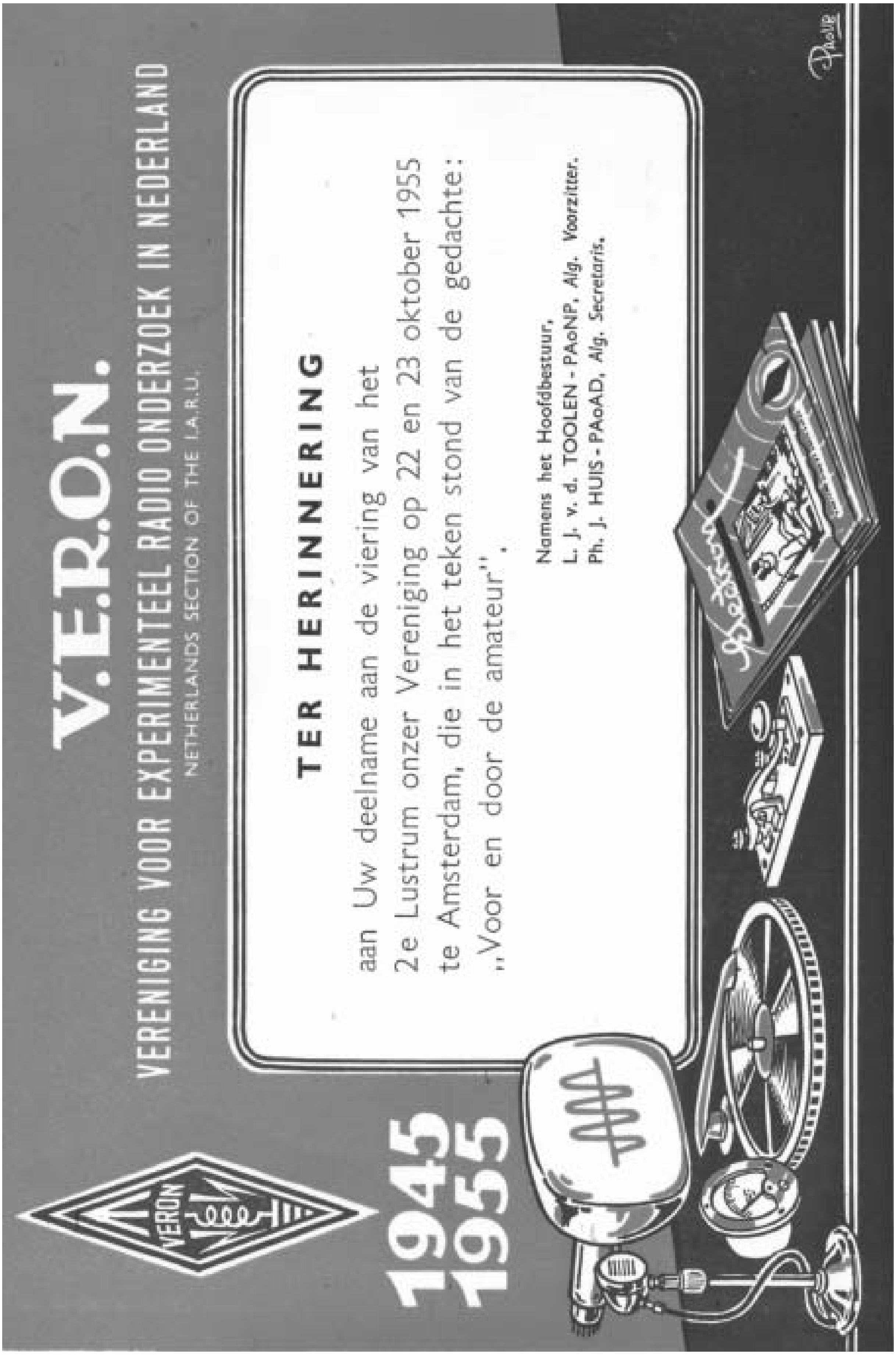
Secretaris v. Drunen: Dinsdags, Woensdags en Donderdags na 7 uur, uitgezonderd de laatste week van Augustus.

Ons derde Commissielid OM Mul (Contest-Manager NLC) is i.v.m. het vervullen van zijn militaire dienstplicht thuis helaas momenteel niet te bezoeken.

Zonodig zal in het September-nr. nog een nadere aanvulling worden gegeven. Allen veel plezier en een zonnige vacantie toegewenst!

Vacantie

Uit het toeristische Limburg kwam op het secretariaat der NL-Commissie nog 'n melding van NL-546 binnen, die zich ook gaarne beschikbaar stelt voor NL-bezoek. Het is OM Uijleman, Binnenplein 6 te Heerlen, die nagenoeg alle werkdagen van 09.00 tot 20.00 uur thuis is. Een bezoek aan OM Uijleman moet o.i. niet oninteressant zijn, want NL-546 heeft namelijk een radio-service bedrijf.

V.E.R.O.N.
VERENIGING VOOR EXPERIMENTEEL RADIO ONDERZOEK IN NEDERLAND
NETHERLANDS SECTION OF THE I.A.R.U.
VERON
1945
1955
TER HERINNERING
aan Uw deelname aan de viering van het
2e Lustrum onzer Vereniging op 22 en 23 oktober 1955
te Amsterdam, die in het teken stond van de gedachte:
„Voor en door de amateur".
Namens het Hoofdbestuur,
L. J. v. d. TOOLEN - PAoNP, Alg. Voorzitter.
Ph. J. HUIS - PAoAD, Alg. Secretaris.

VERON Afdeling 's-Hertogenbosch

Vooruitlopend op het 40-jarig bestaan van de VERON en het 800-jarig bestaan van Den Bosch (t.g.v. welk dubbelfeest volgend jaar een speciaal certificaat zal worden uitgegeven) wordt **vrijdag 5 oktober 1984** een historische terugblik gegeven n.a.v. het 40-jarig bestaan van de Bossche Radio Amateur Klub (het zuiden werd in 1944 bevrijd).

We hebben één der oprichters, die hierbij aan de wieg stond, t.w. OM Van Drunen (PAoPKC); bereid gevonden om speciaal hiervoor van Den Haag naar Oeteldonk te komen.

Electron 9/1984

LEZING

Zoals reeds aangekondigd in het septembernummer, zal OM van Drunen, PAoPKC, ons vrijdag 5 okt. a.s. verhalen over vroeger. OM van Drunen hoopt, mede gezien zijn onderwerp, veel oud-leden te treffen.
Wellicht worden op deze manier erg veel oude herinneringen opgerakeld uit een tijd dat BRAK (toen BARC?) werd opgericht. OM van Drunen weet er ongetwijfeld veel over te vertellen, want hij was een van de oprichters. Om alvast in de sfeer te geraken, bijgaand enkele krantenknipsels uit die tijd welke PAoPKC mij toezond. Verder zal hij ons verplaatsen naar een tijd waarin vossenjagen nog iets bijzonders was. Hiervoor beschikt hij over de nodige beelden welke geprojekteerd zullen worden.
Kortom, met het oog op de Den Bosch 800 aktiviteiten in 1985 nu alvast een avond vol nostalgie. Tot ziens op vrijdag 5 oktober!!!

Wim PE1HSC secr.

BRAK-Nieuws, sept.1984

ZOMERTIJD/WINTERTIJD

PAoPKC

Zondag 27 maart is het weer zover; dan moeten de klokken weer worden verzet. De winter is voorbij, de zomer doet zijn intrede. Op zich niets bijzonders, zij het dat u een uur minder kunt uitslapen. Vooral niet vergeten lui, anders mist u die sked met dat verafgelegen DX-station misschien.

De laatste keer dat ik de klokken in mijn huis verzet heb, heeft mij helaas géén tijdwinst opgeleverd. Ik ben er namelijk precies een uur mee bezig geweest. De analogen gingen het gemakkelijkst; de digitalen het lastigst.
Gek eigenlijk, want je zou juist andersom verwachten. Maar om de digitale wandklok te verzetten, die hoog aan de muur in mijn shack hangt, moest ik eerst op 'n stoel klimmen..., dan, voorzichtig over een apparaat leunend, 'n piepklein knopje indrukken en hup, 23 uur voorbij voor ik er erg in had.
Nadat ik op deze manier zo'n 2 x 47 uur aan mijn kennelijk wat traag reagerend oog voorbij had laten trekken, stond de voornaamste klok in mijn huis eindelijk gelijk. Ik wens u op 27 maart méér sukses!

Hoe lang is het eigenlijk geleden dat 'n normaal mens gelukkig was met één wekker, één huishoudklok en één horloge? 'n Half jaar geleden ontdekte ik tot mijn ontzetting dat niet alleen mijn shack, maar het hele huis volstaat met analoge klokken, digitale displays, kwartsuurwerken. Overal tijdmetertjes. Op de video-recorder, klokradio's, zakkalkulator, computer en diverse radio-recorders. Misschien gaat daarom de tijd zo snel tegenwoordig. En al die driftige tijdaanduiders moeten allemaal op 'n andere manier worden ingesteld. Sommige kun je gemakkelijk zomaar een uur vooruitzetten, andere daarentegen vergen weer een geheel andere aanpak. Dat weet je niet meer na een half jaar, je drukt per ongeluk de sekondentoets in en hup, weg is de hele fijninstelling.

Op 25 september 1988 mag u alles weer eens herhalen. Drie uur wordt dan weer plotseling twee uur 's nachts. Groot-Brittannië en Ierland beginnen dit jaar voor het eerst óók op 27 maart, maar de zomertijd gelijk laten eindigen was kennelijk teveel ineens gevraagd, want daar eindigt de zomertijd dit jaar op 23 oktober!

'n Half jaar geleden zei mijn XYL tegen mij: "Zet dat Veron-klokje boven mijn cuna-tje ook even gelijk' (geschenk t.g.v. het 40-jarig bestaan van de Veron; zij is namelijk NL-220). Ze had geen manual van dat ding en dus moest ik zelf maar achter het geheim zien te komen. Hoe ik ook drukte of trok, alles veranderde op het display, behalve de tijd, dié bleef!
"Dit kreng is stuk", zei ik tegen haar, maar NL-220 haalde haar schouders op, trok 'n palletje uit, drukte weer ergens op en zei: "Voila, leve de emancipatie." Ging ik even af. Dat laatste zal mij dit jaar niet weer gebeuren. Ik zal mij als een man gedragen. Al moet ik er de hele nacht aan trekken en duwen, gelijk staan zal dat verrekte klokje als ze wakker wordt...

CQ-PA 6/1988

The American Radio Relay League, Inc.

NEWINGTON, CONNECTICUT

Old Timers Club

This Certifies That J. VAN DRUNEN, PAØPKC

has submitted satisfactory evidence that his first amateur license was obtained twenty-or-more years ago. In recognition of this fact, he is hereby enrolled as a member of the Old Timers Club. His first license was received in 1948

October 29, 1973

George Hart, W1NJM
Communications Manager

PRINTED IN U. S. A.

BIJEENKOMST OTC-NEDERLAND

PAoPKC

Op de bijeenkomst van OTC-Nederland vond op 13 mei jl. een unieke ontmoeting tussen 2 neven plaats, t.w. Paul Quast EI5BH (ex PK4PQ) en Sjoerd Quast CN2AQ (ex PK7AQ). Beiden hadden elkaar in 40 jaar niet gezien!
Enige dagen daarvoor vond een samenkomst met sekretaris en rayonvertegenwoordigers van het PK-comité plaats. Deze hadden een ekskursie naar een groot zendstation + het Technitron in Nijkerk georganiseerd.

Op de foto staande v.l.n.r.: PAoDEB (rayon Oost) en PAoGRE (rayon zuid). Zittend PAoCWS (rayon noord), PAoHLA (rayon west) en Paul Quast EI5BH. De foto is genomen in het radiogedeelte van het museum door OM J. van Drunen, sekretaris van het Studiegenootschap Radiohistorie voormalig N.O. Indië.

CQ-PA 5/1986

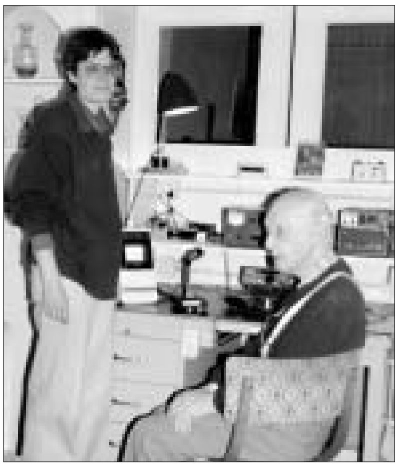
Old timers club Den Haag op ziekenbezoek

Ruim 600 jaar radio bijeen
De oldtimers in Den Haag hebben via de ether elke avond een sked met elkaar, daarnaast komen zij tweemaal per maand bijeen in het Hertogin Emma-restaurant. Onder het genot van de nodige drankjes worden daarbij grote hoeveelheden kroketten verslonden, want de meesten zijn - gezien hun hoge leeftijd - op zichzelf aangewezen en hebben na zo'n vermoeiende dag weinig zin om na afloop thuis nog eens te kokkerellen.
Eten is echter geenszins hoofdzaak. Aan de hand van foto's en schema's worden oude herinneringen opgehaald, hedendaagse eigen bouwseltjes getoond, nieuw aangeschafte apparatuur gedemonstreerd.

Recente voorbeelden: eigengemaakt voedingsblokje voor een Kenwood handpratertje (PAoJHK); demonstratie 433/434 MHz LPD handpratertje van Annie, XYL (PA3DFZ) nieuwe stabilisator in PSA (PA0JHK); tips voor satelliet-ontvangst (PA0KT en PA0QM); bouw van een stabiel VFO (PA0WPL).

Het beviel het gezelschap echter niet dat twee trouwe leden i.v.m. mobiliteitsproblemen de laatste tijd verstek lieten gaan. Reden waarom met PA0PKC contact werd gezocht om de beeldverbinding van het PK-Archief in te schakelen. Normaliter verzorgt PA0PKC elk weekend deze service voor diverse ziekenhuizen in Zuid Holland via de telefoonlijnen van de ziekenomroep.
Tussen twee amateurs gebeurt het draadloos, zo ook voor de OTC Den Haag.

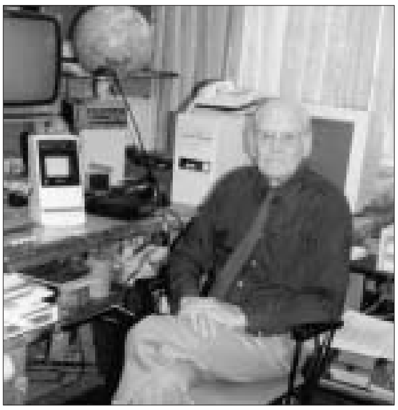
NB. Voor afbeelding mobiele installatie PK-Archief zie Electron februari 1996; modificatiebeschrijving (radio)beeldtelefoon in CQ-PA 1/96

PA0KL (Wim 89 jaar) voor deze gelegenheid bijgestaan door PE1RBE (Cris, home call DH7MBR).

OTC-Den Haag in 'de Regentes' v.l.n.r. XYL PA3DFZ (Annie, 82); PA3DFZ (Aad, 76); PA0QM (Jan, 78); PA0JHK (Joop, 89); XYL PA0SWR (Joke 73); PA0SWR (Karel, 82); PA3FSI (Gijs, 60); PA0WPL (Woud, 76).

PA0HLA, (Dick, 87) is nog vitaal genoeg en heeft van niemand assistentie nodig. Zo hij iets vergeten is, staat een uitgebreid computerprogramma achter hem ter beschikking (foto's: PA0PKC).

Electron 7/1997

Bericht van het Museum voor de radio(zend)amateur

Zender van Ome Keesje naar Amateurradio museum
Op 5 juni 1988 overleed in de leeftijd van 82 jaar OM C.J. van Bodegom Smith (PA0BS), in Haagse kringen beter bekend als Ome Keesje.

PA0BS behaalde zijn licentie in 1931, was tot aan zijn dood actief en op het moment van overlijden derhalve 57 jaar zendamateur! Na zijn dood bewaarde OM Ketting, PA0JHK, trouw de home made zender van PA0BS.
Gezien de gevorderde leeftijd van PA0JHK overtuigde OM van Drunen, PA0PKC, OM Ketting er van dat het beter was de zender van Ome Keesje naar het Amateurradiomuseum in Budel over te brengen samen met nog enige persoonlijke bezittingen uit zijn grote collectie historische apparatuur. Op de foto van rechts naar links: OM Ketting, PA0JHK, met in zijn linkerhand een home brew golfmeter en op zijn rechter knie de originele seinsleutel beide door hem in de Tweede Wereldoorlog bij de OD-13 gebruikt (zie hoofdstuk 'verzet' VERON-Jubileumboek).
Voorgrond: modulator van een door PA0JHK direct na WO-2 uit dumpspullen gebouwd 40 m zendertje (80 m was door de geallieerden voor amateurgebruik toen nog niet vrijgegeven!). Middenachter: 'de zender van Ome Keesje'.
Links OM van Drunen, PA0PKC, welke aan OM Ketting uitleg vraagt omtrent de enorme voedingstrafo uit nalatenschap van PA0GA.
Noot: PA0GA (Theo van Braak) was voor de oorlog secretaris van de VUKA doch is tijdens WO-2 in concentratiekamp Gross Rosen overleden. Als u zich nu opgeeft als donateur van het Amateurradiomuseum-in-oprichting ontvangt u t.z.t. een uitnodiging om de opening van het museum bij te wonen! U wordt donateur door een bedrag van minimaal ƒ 25,-, over te maken op girorekening 549509 ten name van de Stichting WS-19 te Budel.Voor schenking van apparatuur kunt u contact opnemen met Cor Moerman, PA0VYL, Broekant 1, 6021 CR Budel, tel. (0495) 49 44 48 (foto: PA0VYL).

Electron 8/1997

NL-Commissie 40 Jaar

NL-Postredacteur, secretariaat: M.C.P. Mandos, NL-199, Limousinlaan 25, 5627 KH Eindhoven, tel. (040) 42 51 61 bij voorkeur tussen 19.00 en 20.00 uur.

40 jaar NL-commissie

- **11 april 1955, Landelijke NL-contactdag, 's-Hertogenbosch,**
- **13 mei 1995, Dag voor de Luisteramateur, Kampen**

In 'de Buitenwacht' in Kampen werd 13 mei het feit herdacht dat 40 jaar geleden in 's-Hertogenbosch de eerste landelijke NL-dag NL-tentoonstelling en Amateur Radio Rally plaats vond. Gastheer in 1955 was de Bossche Radio Amateur Club (VERON afdeling ('s-Hertogenbosch) welke op dat moment haar 10-jarige bestaan vierde (het zuiden van ons land is namelijk 9 maanden eerder bevrijd dan het noorden, vandaar deze voor sommigen onder u misschien wat vreemde datum). Vóór 1953 vond slechts sporadisch NL-activiteit in landelijk verband plaats, deze bestond voornamelijk uit het afleggen van verantwoording, voorlezen van notulen en meer van dergelijke voor NL's weinig interessante zaken. NL-manager in die tijd was Ir. de Jager, NL-732, welke rechtstreeks onder het Traffic-bureau stond.

Met de instelling van een vóór en dóór NL's gekozen NL-commissie werden we echter 'baas in eigen buik', zoals gastspreker PAoPKC het in Kampen plastisch uitdrukte (hi)! Niet dat vanaf dat moment alles over rozen ging, want ook daarna bleef het nog steeds knokken voor meer ruimte in Electron, volgens de spreker.

De NL-post kreeg in die dagen meestal slechts een halve kolom toebedeeld, waarbij men echter wel moet bedenken dat binnen de VERON op dat moment groepen actief waren die inmiddels niet meer binnen onze gelederen zijn (geluidsjagers, bouwers van draadloos bestuurde scheeps-, auto- en vliegtuigmodellen) en die ook ruimte in ons verenigingsorgaan vergden!

De NLC beslissing van 1955 om voortaan uitsluitend informele (vergaderloze) dagen te organiseren, louter en alleen bestemd om elkaar in NL-verband te ontmoeten, blijkt 40 jaar later in Kampen nog steeds een succes!
Want luisterende lotgenoten, u die in uw shack altijd zwijgend de frequenties observeert, wilt ook wel eens met soortgenoten communiceren om frequenties, schema's, nieuwe toepasssingsvormen enzovoorts uit te wisselen. Temeer daar het NL-verband in feite een zendamateurkweekvijver is waaruit de meest actieve als regel na korte tijd weer verdwijnen.

Spreker memoreert dat als je diep graaft men overal NL's tegenkomt, vrijwel alle oldtimers zijn zo begonnen.
Citeert uit de lijst toen hij nog secretaris van het eerste NLC-bestuur was, dat bijvoorbeeld de volgende, later zéér bekende amateurs, in de jaren vijftig een NL-nummer hadden:

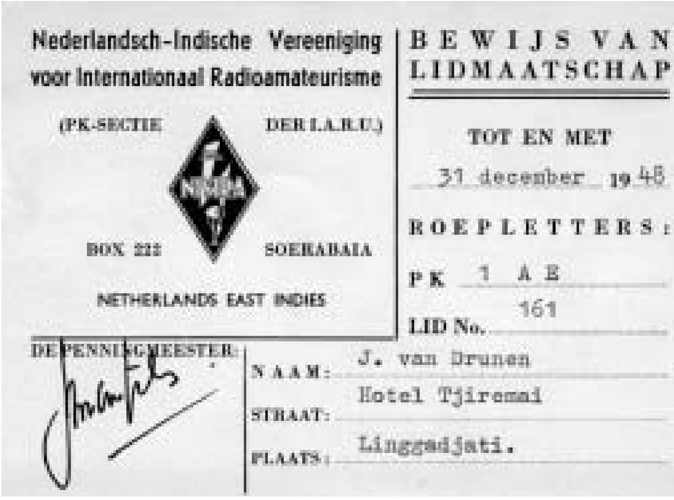
NL-187, A.G. v.d. Drift, PAoNOL, medewerker PI4AA en Electron redactie
NL-293, W.G. Plaizier, PAoWPL, voortrekker Haagse regio
NL-310, Ing. J. Roorda, bekend publicist uit de beginjaren van Electron
NL-372, Paul Quast, E15BH, voor velen nu nog een gewilde DX op 40 m
NL-393, U.A. Raaymakers, PAoURD, voorzitter afd. Den Bosch 2e lustrum VERON
NL-402, H.H.A. Grimbergen, PAoLQ, crewmember en technicus van PI4AA
NL-470, H.H.C. Tomassen, PAoHCT, voortrekker VERON afd. Den Bosch
NL-872, D.W. Rollema, PAoSE, Hoofdredacteur Electron en schrijver van Reflecties door PAoSE
NL-966, J. Mul, PAoNLC, secretaris HB-VERON van 1957 tot 1967
NL-950, F. van Rossum, PAoBEA, landelijk voorzitter VRZA
NL-1030, B. Hendriks, PAoCWS, certificatenmanager VRZA

U begrijpt dat dit slechs een kleine opsomming is, de lijst zou nog veel langer kunnen zijn. Na mutatis mutandis hebben velen om nostalgische redenen hun NL-nummer aangehouden vaak zie je het zelfs in kleine letters nog ergens trots op hun QSL-kaart vermeld staan. Vooral bij PD- en PE-stations als het om HF rapporten gaat! Spreker geeft hierop een resumé hoe het bij hem is gegaan. Verhaalt op geestige en onderhoudende wijze hoe hij zich al op zeer jeugdige leeftijd tot elektrische experimenten aangetrokken voelde, wat heel wat zekeringen kostte! De door hem beschreven experimenten leken mij niet geheel zonder gevaar ontbloot.
Gedurende de mobilisatie verbleef OM Van Drunen bij zijn oom, PAoAE, in Nijmegen, welke hem verder in onze hobby inwijdde. Hij wordt hierdoor lid van de VUKA, waar hij gedurende enige tijd de twijfelachtige eer heeft de jongste luisterpost van Nederland te zijn. Niet zo'n bijzondere prestatie vindt Jan, want er zijn tegenwoordig zelfs al zendamateurs van 11 jaar! De hele pret heeft overigens maar een half jaar geduurd, toen brak de oorlog uit en moest Jan weer terug naar zijn ouders in 's-Hertogenbosch. Citeert uit een brief aan een radio-collega;"... heb hier o.a. het begintijdperk van de radio herbeleefd, toen we voor de stadskoerierdienst van de OD kristalontvangertjes en kleine accu gevoede vonkzendertjes bouwden, omdat er geen stroom was. Bereik circa 5 km. Achteraf gezien levensgevaarlijk met al die moffen rondom je, want je stoorde natuurlijk de hele middengolf en daarom deden we het nooit langer dan 2 minuten achtereen. Juist voldoende voor onze mensen met hun kristalontvangertjes om ze te waarschuwen dat er weer een koerier met ondergrondsgedrukte blaadjes in aantocht was. (Meestal mijn zus met een geleende kinderwagen en de baby van de buren, zelf hadden we geen kleine kinderen meer thuis, want ik was de jongste). Eind '43 begin '44 toen er nog voldoende stroom was deden we het ook wel via het lichtnet. Dat ging prima van de ene wijk naar de andere. Alleen als er een transformatorhuisje tussen zat was het mis. Ik zou nu voor zoiets niet meer zo gek zijn om mijn leven te riskeren, maar als student besefte je dat toen niet, je deed het gewoon".
Terecht merkte Jan op dat je tegenwoordig voor zoiets beter een handytalkie kunt achterhouden!

Een vonkzender gemaakt van een oude Ford T bobine. De glazen potten in het midden zijn zogenaamde Leidsche condensatoren van binnen en van buiten bekleed met bladtin, in het midden een dun afhangend kettinkje.

Vervolgt met een overzicht van de bevrijding (waarover door hem indertijd een uitvoerige verhandeling is geschreven in CQ-PA), waarna hij verhaalt over zijn verblijf in Indië, waar tijdens de politionele actie op zeker moment drie VERON-klanten bij elkaar zaten en zichzelf derhalve toen schertsend "het VERON-trio in de rimboe" noemden. Jan was als codist/telegrafist bij de inlichtingendienst gedetacheerd en werkte met toestemming van de Territoriaal Commandant West-Java, T.C.W.J., met le-

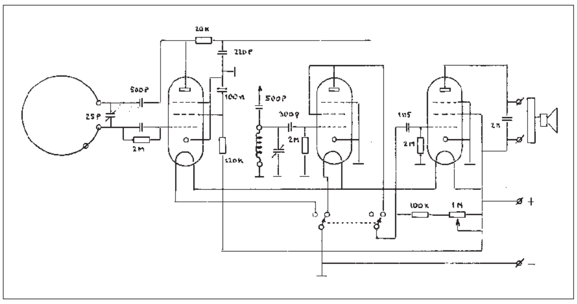
Nederlandsch-Indische Vereeniging voor Internationaal Radioamateurisme
(PK-SECTIE DER I.A.R.U.)
BOX 222 SOERABAIA
NETHERLANDS EAST INDIES

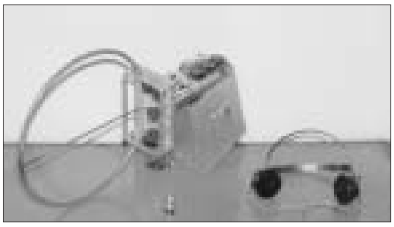
BEWIJS VAN LIDMAATSCHAP
TOT EN MET 31 december 1948
ROEPLETTERS: PK 1 AE
LID No. 161
DE PENNINGMEESTER:
NAAM: J. van Drunen
STRAAT: Hotel Tjiremai
PLAATS: Linggadjati.

Lidmaatschapskaartje getekend door J. Monfils, PK1EM (wijlen WA1GOE).
noot redactie:
Op achterkant staat als district-adres IVIRA, afd. West-Java, Postbus 190, Batavia.

gerapparatuur op de amateurbanden om te trachten inlichtingen in te winnen van PK2RK die met 300 watt in Solo en PK2GA welke met 70 watt in Djocja zaten; republikeins gebied dus! En hoewel de Indische PTT op dat moment niet erg blij was om aan een militair een officiële licentie te moeten verstrekken (de NIVIRA had zoals bekend alleen voor haar leden een zogenaamde 'collectieve'-zendmachtiging) heeft T.C.W.J. (Territoriaal Commandant West-Java) en H.K.G.S. (Hoofdkwartier Generale Staf) door tussenkomst van Gouvernements BB-beleidsambtenaar Visser dit toch voor elkaar gekregen, gezien het grote belang om op deze wijze inlichtingen uit republikeins gebied te verkrijgen. Om alles goed af te dekken en uitlekken van zijn intelligence-taak te voorkomen werd OM van Drunen opgedragen lid van de NIVIRA te worden, waartegen hij natuurlijk geen enkel bezwaar had. Integendeel de contributie werd uit de (geheime) ID-kas vergoed en verder leverde het hem eenmaal per maand een dag verlof op om in Lembang de PK-bijeenkomst te bezoeken, waarvoor hij 's nachts in Bandoeng moest overnachten omdat de Puntjak-pas in verband met vijandelijke snipers van 's-avonds 20.00 uur tot 's-nachts 4.00 voor alle verkeer in beide richtingen was gesloten.

In de tropen zijn de avonden het gehele jaar donker).
OM van Drunen heeft er voor gezorgd dat zijn NL-nummer altijd in zijn familie is gebleven. Aanvankelijk is het naar zijn vader in Noordwijkerhout overgegaan, na zijn huwelijk is het op zijn XYL overgeschreven.
Paula kon, hoewel aanvankelijk wel toegezegd, om gezondheidsredenen helaas niet in Kampen aanwezig zijn.
Uit de veelheid van gegevens en gebeurtenissen die spreker ten beste gaf (57 jaar radio-actief is per saldo niet niks) wil ik er nog *twee* naar voren halen. Toen na de bevrijding alles weer zo'n beetje in geregelde banen was geleid, werden er natuurlijk ook weer vossejachten gehouden. Dat gebeurde in het AM-tijdperk op de 80 meter met behulp van een kruisantenne, gradenboog en kompas. OM van Drunen, PAoPKC, had hiertoe zijn peilontvanger uit die tijd meegebracht, een heel bijzonder geval gebouwd met behulp van drie buitgemaakte Wehrmacht-buizen type RV 12 P 2000 (zie schema).

Door twee buizen, één voor HF en een voor LF, in serie te zetten kon met behulp van zes grote platte batterijen van 4 volt nog juist voldoende plaatspanning worden verkregen, zodat een zware anodebatterij meezeulen niet nodig was. De HF-buis van de 80 meter LC-kring kon naar believen worden in- en uitgeschakeld. In plaats daarvan kon een andere buis voorzien van een eenvoudig LC-kringetje voor de middengolf (het in die dagen bekende Amroh 402-spoeltje) op de LF-trap worden gezet.
Het geheel was gebouwd in een leeg kastje van een 38-set en kon lopend maar ook fietsend worden gebruikt doormiddel van een speciale haak, welke hij aan het stuur van zijn fiets had bevestigd. Als MG-antenne fungeerde een eenvoudig draadklemmetje aan het frame van zijn fiets. Schakelend tussen peilraam en fietsframe kon op deze manier afwisselend worden geluisterd naar wat de

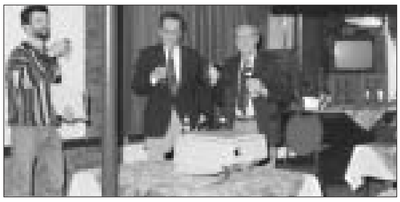
NLC-bestuurslid Jan Veenstra, NL-10968, probeert in Kampen of de ontvanger van NL-220 na 40 jaar nog werkt.

broederschap op 80 meter op het hart had of naar het bij studenten in die dagen favoriete dansorkest 'De Ramblers' op 402 meter. Er was één nadeel aan, als het regende was geen middengolf-ontvangst mogelijk want dan werden de banden nat en maakte het fietsframe aarde! Zo fietste OM van Drunen naar school, een soort voorloper van de huidige walkman dus, in die dagen echter veel bekijks trekkend gezien de enorme tanktelefoon die erbij gebruikt werd. De warme oordoppen sloten elk straatgeluid volkomen af, nog een wonder dat hij destijds niet door een legertruck is omver gereden (hi).
Ook stond PAoPKC nog even stil bij de door NL-commissie 1953-1955 gehouden Amateur Radio Rally's, waarvan er in totaal drie (elk jaar een) zijn georganiseerd. De vossejachtzenders PAoFMB en PAoSHB gaven hierbij tussen grammofoonplaten regelmatig route-beschrijvingen en rally-opdrachten door. Zo moesten op controleposten onder andere

Hoe heb ik 'm nou precies op z'n scherpst? Frater Martinus heeft er routine in om het kastje secuur op de "vos" gedraaid te krijgen (foto: Dagblad Oost Brabant).

stempeltjes worden gehaald, welke laatsten uitsluitend werden verstrekt tegen inleveren van bijvoorbeeld een sokkenophouder, een bruine en zwarte schoenveter, tandpasta of schoensmeer (naar keus), postzegel van 2 cent etc. De AVRO heeft het idee later op de MG overgenomen en organiseert onder de naam "radio-opdrachtenrit" er nog elk jaar een.
Winnaar van de eerste Amateur Radio Rally was een religieus (wijlen frater Martinus, ex PAoVM) die hiermee compleet met hoela-hoep kastje de voorpagina van het Brabants Dagblad haalde, maar hiervoor dan ook prompt door Broeder-Overste ter verantwoording is geroepen, want 'Fraters behoren op zondag niet met zo'n kastje op hun buik door de stad te lopen' was zijn mening! Het was duidelijk dat PAoPKC op zijn praatstoel zat en dus door Thieu moest worden afgestopt, waarop het tweede lid van de eerste NL-Commissie, contestmanager OM Mul, PAoNLC, het woord nam. Ook OM Mul onderschreef de moeilijkheden waarmee het eerste NLC-bestuur te maken had en noemde de huidige NLC spekkopers, daar zij op dit moment maar liefst drie pagina's in *Electron* ter beschikking hebben en voorzitter NLC qualitate qua in het landelijk bestuur vertegenwoordigd is. Zegt blij te zijn dat hij als secretaris HB-VERON van '57 tot '67 hieraan heeft kunnen bijdragen (Opmerking Thieu: suffix NLC brengt verplichtingen mee!) Hierop biedt Jan, NL-220 thans PAoPKC aan Jan, NL-966 thans PAoNLC, een fles Martini aan, waarop

Links OM Mandos, NL-199, met in zijn linkerhand de zojuist ontvangen notulenmap en audioband, in het midden OM Mul, PAoNLC, rechts OM van Drunen, PAoPKC.

zij samen met Thieu, NL-199, klinken op het welzijn van de huidige NLC.
Na overhandiging van de door OM van Drunen '40', ja u leest het goed, veertig jaar lang bewaarde notulen van de NLC '53'-55, alsmede een bandopname met de stem van wijlen OM Egbert Smit, NL-742, de eerste voorzitter van de NL-commissie, is het gedeelte voor de pauze afgesloten.

NL-220

Dit (familie)luisterpostnummer is in bezit geweest van:

1945-1955
J.E.M. v. Drunen Jr.

1956-1965
J.W.G. v. Drunen Sr.

1966-2000
P. v. Drunen-Guldenaar

Heeft u de NL-dag misgelopen?

Voor wie de NL-dag heeft moeten missen of wie de lezing van OM van Drunen niet heeft bijgewoond hebben we een map liggen met overdrukken van artikelen, QSL-kaarten, locatorkaarten, certificaten en nog veel meer van wat op die dag is uitgedeeld. Een briefkaartje met de vermelding “Brochure NL-dag Kampen” en natuurlijk het adres van de afzender sturen naar de NL-commissie is voldoende om het te ontvangen. Ook als u niet in Kampen was kunt u meegenieten van het historische overzicht dat op de NL-dag werd gepresenteerd.
Thieu, NL-199

Bericht van het Museum voor de radio(zend)amateur

Voorloper compactcassette opgenomen in collectie Radiomuseum ‘Jan Corver’

De Stichting WS-19 (Wireless Set nr. 19) heeft haar opnamebeleid onlangs gewijzigd omdat de vlag de lading niet meer dekte.
Behalve dumpapparatuur wordt namelijk regelmatig ook door amateurs andersoortige gebruikte apparatuur aangeboden.
Vandaar dat WS-19 in juli 1998 is gewijzigd in Radiomuseum ‘Jan Corver’. Voor de naam Corver werd geopteerd omdat die tegen Minister Lely in 1914 in de Tweede Kamer heeft geprotesteerd tegen een toen geldend algeheel luisterverbod, welk betoog tot afschaffing hiervan heeft geleid. In verband met de naamwisseling ontving museumbeheerder PA0VYL van OM van Drunen een apparaat dat als voorloper van de CC (compactcassette) mag worden beschouwd. De forse in de bandrecorder/dictafoon toegepaste plastic houder is voorzien van twee bandrecorder spoeltjes met een diameter van 8 cm, snelh. 4,75 cm/sec, opnameduur 2 x 20 min, half spoor. Het apparaat is in de jaren ’70 door PA0PKC en (wijlen) PA0YZ o.a. gebruikt bij PA0AA. Tussen de Nederlands en Engelstalige uitzending verzorgde PA0PKC elke week vijf minuten tv-nieuws, waarin hij feiten, meningen alsmede gebeurtenissen signaleerde welke op dat moment in het brandpunt van de belangstelling stonden en vooraf door hem op een dergelijke cassette waren ingesproken. De titel van deze nieuwsrubriek was TV-Varia. Tot verrassing van de museumbeheerder PA0VYL bleek op een tweetal cassettes nog een toespraak van (wijlen) PA0AD ter gelegenheid van de 1000e resp. 1250e uitzending van PA0AA vanuit Sassenheim te staan! Noot: De 1250e uitzending was tevens de eerste 70 cm uitzending, door PA0PKC verzorgd op het ATV-geluidskanaal van PA0AA.

Afbeelding van het apparaat door PAoPKC gebruikt bij PAoAA met de voorloper van de CC compactcassette. (Fotobureau Fresco, NL-12465).

KERSTGESCHENK VOOR FUNKMUSEUM

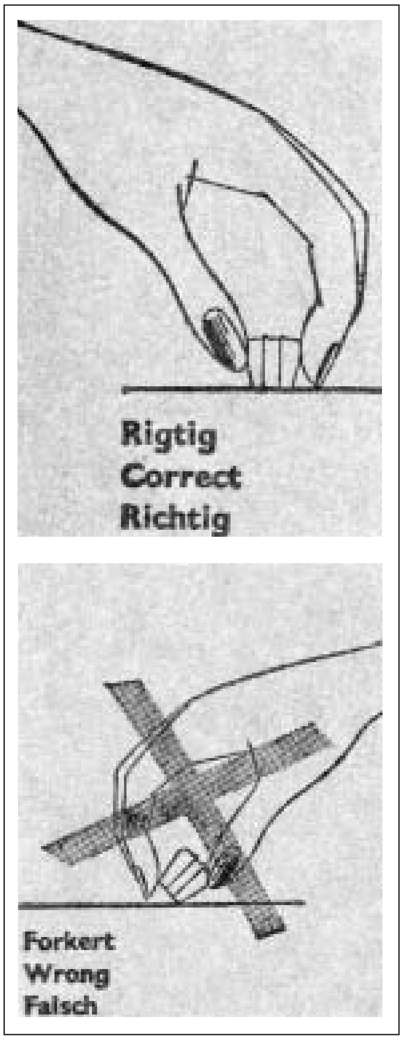
PAoBEA Frits van Rossum

Van junkbox naar radio-museum
Onlangs werd door PAoPKC aan de directie van het Radio-museum in Bad Bentheim (waarmee zoals u bekend de VRZA een goede band en nauwe betrekkingen onderhoudt) een historisch opname-apparaat geschonken, waarvan er in Europa mogelijk nog slechts enkele aanwezig zijn!
De recorder is direct na WO-2 door de toenmalige directeur van de RVD - Lou Landré - aangeschaft om tijdens zittingen van de 2e kamer aantekeningen te maken, en heeft dus een flink stuk departementale geschiedenis achter de rug.
Het apparaat bleek in de praktijk zo gevoelig dat Landré kon volstaan om het apparaat bij aanvang van het debat voor zich op tafel te plaatsen, inspreken bleek onnodig want zowel de voorzitter als parlementaire sprekers bleken na afloop goed te volgen. Enige wat de latere TROS-voorzitter moest doen was de opnametijd goed in de gaten houden want die was namelijk slechts een kwartier!
Na afloop van de kamerzitting kon de secretaresse de door Landré gewenste passages via luidspreker of koptelefoon afluisteren en rechtstreeks van dictafoon (want dat was het in feite) uittypen.

Werking
'De REX magnetic-disc recorder' zoals het apparaat officieel heet, werkt m.b.v. magnetische groeven welke bij vervaardiging vooraf door de fabriek in vinyl-plaatjes van 20 cm doorsnede waren aangebracht. De disc's moesten alvorens opnieuw te kunnen worden gebruikt met een handmagneetje worden gewist.
Het geheel was, m.u.v. de versterker, eigenlijk meer electromechanisch dan electronisch van opzet.

Verleden tijd
De REX-recorder is vrijwel gelijk met de alom bekende *draadrecorder* uitgebracht; welke laatste het qua opnametijd glansrijk van de REX-recorder won. Beide systemen zijn echter vrij kort daarna door de *bandrecorder* achterhaald, welke op zijn beurt weer werd verdrongen door de *cassette-recorder*.

Historie
Alvorens het apparaat in de junkbox

van PA1RVD terecht kwam is het nog enige tijd op de filmafdeling van de RVD in gebruik geweest om tijdens internationale filmfestivals aantekeningen te maken. Vandaar dat OM van Drunen met de hand op zijn hart verklaart dat - de tijd in aanmerking genomen - behalve spraak destijds muziek zelfs nog redelijk overkwam.
Vervolgens belandde de REX-recorder gedurende 27 jaar in de junkbox van PA1RVD, waaruit het door first operator PAoPKC ten behoeve van het nageslacht is gered. Dit laatste

REX magnetic-disc recorder anno 1950.

klinkt misschien wat theatraal doch is beslist niet zo bedoeld. Een aantal disc's bleken na 40 jaar zelfs nog de stem van minister Luns en diverse andere kamerleden tijdens het Nieuw-Guinea debat te bevatten, welke opnamen door OM van Drunen voor overdracht aan het Funkmuseum ten behoeve van het IWI (Indisch Wetenschappelijk Instituut) op moderne digitale audiocassettes zijn gezet. De redding van de REX-recorder uit de RVD-junkbox is derhalve niet alleen van technisch/historisch maar ook van sociaal/demografisch belang geweest. Om de goede werking te controleren is op 15 augustus jl. een plaatje van de bekende old-timer OM J.H. Ketting (PAoJHK) opgenomen, welke opname thans in het Funkmuseum te beluisteren is. Het apparaat is op 6 december door Frits van Rossum (PAoBEA) aan de Directie van het Funkmuseum in Bad Bentheim overgedragen. Het bestuur van het Museum für Radio und Funkgeschichte Bad Bentheim heeft hierop aan PAoPKC uit erkentelijkheid een life-membership verstrekt. Een en ander houdt in dat PAoPKC gedurende zijn leven gratis toegang tot het Funkmuseum heeft en verder bijgeschreven is op de mailing-list van exposities en evenementen van Förderverein für das Museumswesen in Obergrafschaft e.V., Bad Bentheim.

Testopname 15-8-1997; links: PAoJHK; midden: DH7MBR; rechts: PAoPKC.

PAoPKC en DH7MBR bij Duitse Ambassade in Den Haag i.v.m. aanvraag grensdocumenten REX-recorder.

DIE GOLDENE ANTENNE
BAD BENTHEIM

HET NEDERLANDSE RODE KRUIS

INFORMATIEBUREAU — inkomend / uitgaand * — beschermvrouwe h.k.h. prinses juliana

BERICHTENFORMULIER - ALLÉÉN INVULLEN TUSSEN DE DUBBELE LIJNEN !

TELEX LANDNR. .... ABONNEE NR. ....

ICRC .... NR. .... CK .... / .... / .... GMT

BESTEMD VOOR: Jury "Goldene Antenne" (TELEXNR. ....)

PLAATS : Stadt Bad Bentheim LAND : Deutschland

INHOUD BERICHT :

Ondergetekende, J.E.M. van Drunen (PAoPKC) stelt hierbij candidaat voor de "Gouden Antenne" :

Old man Jan de Graaf, PA 3 AEV

Betrokkene is in 1985 en 1986 door het Nederlandse Rode Kruis tweemaal uitgezonden naar het Columbiaanse bergdorp Armero, alwaar de vulkaan "Nevado del Ruiz" was opengebarsten en de gehele omgeving onder duizenden tonnen lava en modder werd bedolven.
(Het Nederlandse Rode Kruis heeft hier de grootste hulpactie uit zijn geschiedenis verwezenlijkt, waarbij al haar records zowel in tijd, geld als materiaal werden gebroken).

./. In totaal zijn 20 projecten, allen gesitueerd in een omtrek van 30 kilometer rond Armero en in nauw overleg met het Columbiaanse Rode Kruis, door de Graaf o.a. van nieuwe verbindingsapparatuur voorzien.

Old man de Graaf is hoofd verbindingsdienst van het Nederlandse Rode Kruis en oefent als first operator van PGA-88 elke maand met plm. 50 PGB's(regio-posten), welke laatsten veelal eveneens radiozendamateur.

./. dossier, courantenknipsels en foto separaat verzonden.

PAoPKC.

AFZENDER : J.E.M. van Drunen (PAoPKC) INTERCROSS via PAoAA ¹)

PGA 88 .... PGB ....

¹) HIER KUNT U EVENTUEEL UW EIGEN VOLGNUMMER VAN HET BERICHT INVULLEN

* DOORHALEN WAT NIET VAN TOEPASSING IS.

Het Nederlandse Rode Kruis

Hoofdbureau

Beschermvrouwe H.K.H. Prinses Juliana

De heer J.E.M. van Drunen
Postbus 45651

2504 BB DEN HAAG

Leeghwaterplein 27, Postbus 28120 - 2502 KC Den Haag, Telex 32375, Telefax nr. 070-846643, Giro 22000, Bank 47.29.29.720

Nummer: IZ/JDG/kwb
Afdeling: Internationale Zaken
Betreft:

Tel. 070-846868
Doorkiesnr. 846638

Den Haag 30 augustus 1988
Bijlage:

Dear Old Man,

Nog maar nauwelijks bekomen van de gebeurtenissen rond het DNAT 1988, wil ik u buitengewoon hartelijk bedanken voor het initiatief om in mijn persoon de gouden antenne dit jaar uit te doen reiken.
Ik kan slechts herhalen dat ik deze hoge onderscheiding met velen deel, in het bijzonder met u persoonlijk.
Mede namens mijn vrouw onze hartelijke dank, ook voor de wijze waarop een en ander in praktijk werd gebracht. Het was grandioos!

Met vriendelijke radiogroeten,

73, Jan de Graaf

1863 – 1988
HET INTERNATIONALE RODE KRUIS
HERDENKT HET 125-JARIG BESTAAN

ELECTRON

ISSN-0013-4767

VERON

VERENIGING VOOR EXPERIMENTEEL RADIO ONDERZOEK IN NEDERLAND

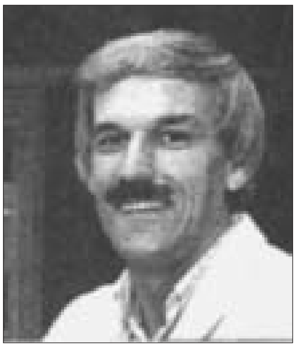
Postbus 1166, 6801 BD Arnhem, tel. (085)-426760.

IN DE VERON WERDEN DE OUDE AMATEUR-RADIOVERENIGINGEN N.V.V.R., N.V.I.R. EN V.U.K.A. OPGENOMEN.

OPGERICHT 21 OKTOBER 1945. GOEDGEKEURD BIJ KON. BESL. D.D. 29 APRIL 1947, NO. 38, RESP. 16 NOVEMBER 1971, NR. 118, RESP. 4 JUNI 1976, NR. 90.

DE VERON IS DE NEDERLANDSE SECTIE VAN DE INTERNATIONAL AMATEUR RADIO UNION (I.A.R.U.).

Afdeling ’s-Gravenhage
Eenmaal per kwartaal organiseert onze afdeling een grote aktiviteitsavond voor alle amateurs uit Den Haag en verre omgeving (Veron-leden ook welkom dus). Ditmaal zal een video van het DNAT-programma 1988 worden vertoond, met aansluitend opnamen over het zendamateurisme in Duitsland. Deze voor ieder zeer interessante avond dus, is mogelijk gemaakt m.b.v. de DARC en wordt verzorgd door sekretaris OM van Drunen PAoPKC. DNAT staat voor Deutsch-Niederländische Amateurfunkertage.
U weet wel, waar jaarlijks een amateur wordt gehuldigd die zich niet alleen op radio- doch ook op humanitair-terrein verdienstelijk heeft gemaakt. Vorig jaar was dat voor het eerst een Nederlander, t.w. Jan de Graaf PA3AEV.

PA3AEV - winnaar Gouden Antenne-trofee

De aktiviteitsavond vindt plaats op 14 maart en wordt zoals gebruikelijk gehouden in de vergaderzaal van café-restaurant Het Oude Gemaal op de hoek van de Erasmusweg en de Loevensteinlaan. Gemakkelijk bereikbaar en zo u (wat wij ons niet kunnen voorstellen) er toch nog moeite mee heeft om dit te vinden, is PDoMTB vanaf half acht standby op 145,250 om u de weg te wijzen. Berend PDoMTB woont tegenover de zaal, maar u kunt natuurlijk ook de CQ-PA van 5 februari vorig jaar opslaan waarin e.e.a. uitvoerig is opgenomen.
Speciale attentie: de aktiviteitsavond is ditmaal op DINSDAG en niet zoals gebruikelijk op maandag. Tot ziens, dinsdag 14 maart, 20.00 uur, allemaal.

CQ-PA 2/1989

Gouden Antenne Stad Bentheim voor PA3AEV

Jan de Graaf, PA3AEV en zijn echtgenote tijdens de receptie die volgde na de uitreiking van de Goldene Antenne (foto DL1OY)

Ter gelegenheid van de DNAT (Deutsch-Niederländische Amateurfunker Tage), die van 25 tot 28 augustus jl. voor de twintigste maal georganiseerd werden in Bad Bentheim, werd voor de zevende maal de ’Goldene Antenne’ uitgereikt.
Deze onderscheiding is door de stad Bad Bentheim in het leven geroepen om uitstekende humanitaire prestaties in de zendamateurwereld te huldigen.

PA3AEV
Tijdens een feestelijke bijeenkomst werd deze onderscheiding op 26 augustus jl. voor de eerste maal uitgereikt aan een Nederlander en wel aan Jan de Graaf PA3AEV.
PA3AEV is werkzaam bij het Nederlandse Rode Kruis en is o.a. uitgezonden geweest naar Colombia, na de ramp met de uitbarsting met de vulkaan Nevada del Ruiz.
Dit was de grootste hulpactie die tot die tijd ooit was ingezet en dank zij het werk van PA3AEV en de gehele Rode-Kruisploeg is hier veel en goed werk verricht. Heden ten dage wordt er nog steeds, in samenwerking met het Colombiaanse Rode Kruis, aan vele projecten hulp verleend, waarbij Jan de Graaf een actieve coördinerende rol speelt.
In zijn lofrede vermeldde de beschermheer van de DNAT, de heer Wilhelm Buddenberg, dat hij in Jan de Graaf de gehele humanitaire arbeid van het Nederlandse Rode Kruis met al zijn medewerkers wilde eren.
Deze woorden werden door PA3AEV van harte overgenomen in zijn dankwoord!

PAoQC

Electron 12/1988

Gouden Antenne voor Joop Willems, PJ2JW

De Gouden Antenne van de stad Bad Bentheim is dit jaar toegekend aan Joop Willems, PJ2JW. Dit vanwege zijn inspanningen bij de hulpverlening na de orkaan Luis op het eiland Sint Maarten (Nederlandse Antillen) in september 1995.
De onderscheiding werd door burgemeester Horst Winkler van Bad Bentheim uitgereikt bij de officiële opening van het Duits Nederlands Amateur Treffen (DNAT) op 23 augustus j.l. Bij deze plechtigheid memoreerde burgemeester Winkler dat Joop Willems zich spontaan bereid verklaarde om met zijn amateurzendontvanger vanuit Curaçao naar het rampgebied te vliegen, toen gebleken was dat alle radio- en telefoonverbindingen op Sint Maarten waren uitgevallen. Twintig uur na het begin van de orkaan landde Joop daar, samen met een technische collega, in een vliegtuig van de Koninklijke Marine. Bij het kantoor van het Rode Kruis moest eerst een mast

Joop Willems, PJ2JW ontvangt de Gouden Antenne uit handen van burgemeester Horst Winkler.

worden rechtgebogen om de meegebrachte antenne (multiband dipool) te kunnen ophangen. Daarna bracht Joop met zijn transceiver (TS 450) het noodstation in de lucht. Dit gebeurde aanvankelijk met behulp van een auto-accu, later met een klein aggregaat, omdat alle openbare nutsvoorzieningen waren uitgevallen. Vanaf dat ogenblik verzorgde Joop in zijn eentje, zonder rustpauze, gedurende 48 uur het berichtenverkeer met Rode Kruis stations op andere eilanden van de Antillen en met het noodnet van de Verenigde Naties in New York. Na deze twee etmalen kreeg hij op het noodstation assistentie van andere radiozendamateurs. Burgemeester Winkler wees er ook op dat aan de ‘operatie Sint Maarten’ veel andere radio-amateurs van de Antillen, maar eveneens uit andere landen, uiterst belangrijke medewerking hebben verleend. Deze hulpactie vormt weer een bewijs dat radiozendamateurs - met hun technische kennis, groot improvisatievermogen, snelle manier van communiceren, nauwe samenwerking met hulpdiensten, internationale samenwerking met andere radiozendamateurs en radionetten - in staat en bereid zijn op een efficiënte wijze humanitaire hulp te verlenen, zo onderstreepte burgemeester Winkler.

In zijn dankwoord memoreerde ook Joop Willems uitvoerig de medewerking aan deze hulpactie door andere radiozendamateurs, zonder wie de operatie niet had kunnen slagen.
Op heldere wijze zette hij uiteen hoe het berichtenverkeer op gang kwam, welke stations medewerking verleenden en hoe de operatie verder is verlopen. Hij wees er op dat de ervaringen op Sint Maarten duidelijk hebben gemaakt dat gewerkt moet worden aan een meer systematische aanpak voor het inzetten van zendamateurs bij dergelijke natuurrampen. Daarvoor is een eindrapport opgesteld dat aan het Rode Kruis is aangeboden. De VERONA wil een vast team samenstellen van mensen die bereid zijn om in geval van nood met hun apparatuur op pad te gaan.
De uitreiking van deze Gouden Antenne werd bijgewoond door de heer R.A. Capriles Martina van het kabinet van de Gevolmachtigde Minister van de Nederlandse Antillen uit Den Haag. Uit naam van de Antilliaanse regering sprak hij grote erkentelijkheid uit voor de uitstekende en belangeloze medewerking van Joop Willems en zijn collega’s bij het tot stand brengen van een noodnet, na de verwoestingen die de orkaan op Sint Maarten had aangericht.

Namens de VERON bracht Léon Kusters, PA3DOS, hulde aan Joop Willems en de andere operators op de Nederlandse Antillen voor hun prestaties. Hiermee is opnieuw bewezen dat radiozendamateurs in rampsituaties van onschatbaar belang bij de hulpverlening kunnen zijn. Bij de felicitatie overhandigde hij Joop een exemplaar van het VERON Jubileumboek ‘Vijftig jaar VERON - Honderd jaar Radio’. PA3DOS vestigde er daarbij de aandacht op dat in dit boek beschreven staat hoe Joop ook op een ander terrein zijn sporen als radiozendamateur verdiend heeft. Hij was namelijk tweemaal (in 1972 en 1973) lid van een VERONA-team dat Wereldkampioen werd in de CQ World Wide DX Contest.

PA3DOS

Joop Willems werd candidaat gesteld voor de Gouden Antenne door Om Joeke v.d. Velde, PAoVDV (ex PJ 2 VD) en Léon Kusters, PA 3 DOS.

De hoofdtafel bij de officiële opening van het DNAT: v.l.n.r. Heinrich Wübbels, plaatsvervangend Landrat, Joop Willems, PJ2JW, burgemeester Winkler, de heer en mevrouw Capriles Martina, kabinet van de Gevolmachtigde Minister van de Nederlandse Antillen.

Electron bakt ze bruin

Op de Haagse Pasar malam stond Paula, NL-220, wel even vreemd te kijken toen zij op de stand van “Electron” in plaats van radio-informatie een reclamefolder voor een elektrische saté-rooster in de hand gedrukt kreeg! Zij vindt dat het tijd wordt om de naam van ons maandblad na 50 jaar wettig te laten registreren. Wat dachten jullie van Electron®.

Electron 8/1995

Veteran Legion of the formerly Dutch East Indies in action in original dress at MADJOE-exhibition.

(picture: section Stoottroepen, VOMI).

PASAR MALAM 1995

0336
DEELNEMERSKAART
37e PASAR MALAM BESAR
15 T/M 25 JUNI 1995
MALIEVELD, DEN HAAG
Naam P. van Dreunen St.nr. 163 B
STRIKT PERSOONLIJK • ZICHTBAAR DRAGEN

Caribbean

Historisch besluit uit 1955 in praktijk

Een gouvernementsbesluit uit 1955 maakt het in 1995 mogelijk direct over een noodnet van vrijwilligers ten behoeve van de overheid te beschikken.

1955 Van de secretaris der V.E.R.O.N.A., OM W. van Oeveren, PJ2CL, kregen wij de mededeling dat het thans voor de Nederlandse zendamateurs die zich in de Nederlandse Antillen gaan vestigen of reeds gevestigd zijn, mogelijk is aldaar een zendmachtiging te ontvangen, zonder dat zij opnieuw een examen behoeven af te leggen. Omgekeerd is dit eveneens het geval, met dien verstande dat naar ons gebleken is de Antilliaanse zendamateurs dan in het bezit dienen te zijn van een Bewijs van bevoegdheid B (*12 w.* per min.).

Een en ander is een gevolg van de grote medewerking die door de Landsradio- en Telefoondienst en het Hoofdbestuur van de PTT in Nederland is verleend.

Hier volgt de officiële tekst van het Publicatieblad.

Ao. 1955 *No. 25*

PUBLICATIEBLAD

LANDSBESLUIT HOUDENDE ALGEMENE MAATREGELEN van de 22 Februari 1955 tot wijziging van het Radio-amateurbesluit (P.B. 1951, no. 160).

IN NAAM DER KONINGIN

DE GOUVERNEUR van de Nederlandse Antillen,
In overweging genomen hebbende:
dat het nodig is het Radio-amateurbesluit 1951 (P.B. 1951, no. 160) te wijzigen;
Heeft, de Raad van Advies gehoord, besloten:

Artikel I

Artikel 4 van het Radio-amateurbesluit 1951 (P.B. 1951, no. 160) wordt als volgt gewijzigd:

Voor het enige lid van het artikel wordt het cijfer ‘I’ geplaatst, waarna een nieuw lid wordt toegevoegd, genummerd en luidende:
‘2’. De houder van een door of namens de Directeur-Generaal der Posterijen, Telegrafie en Telefonie in Nederland afgegeven verklaring van bevoegdheid tot het bedienen van een radio-electrische zendinrichting kan op vertoon daarvan van de Directeur van de Landsradio- en Telefoondienst een bewijs van bevoegdheid ontvangen, nadat hij de in artikel 7 genoemde eed of belofte heeft afgelegd’.

Artikel 2

Dit landsbesluit treedt in werking met ingang van de dag na die zijner afkondiging.

Gegeven te Willemstad, de 22ste Februari 1955.
STRUYKEN.

De Minister van Verkeer en Vervoer,
E. JONCKHEER.

De Minister van Justitie a.i.,
S. VAN DER MEER.

Uitgegeven de 3de Maart 1955
De Minister van Algemene Zaken,
E. JONCKHEER.

Jossy Cijntje (PJ 2 MI) bericht:

1995 ‘Op 4 september j.l. werd PJ2MI door de directeur van ’s Landsradio te Curaçao, geïnformeerd dat mogelijk van de diensten van de VERONA gebruik zou worden gemaakt i.v.m. de naderende orkaan Luis. Samen met Torri, PJ2VR ging José naar de Meteorologische Dienst voor overleg en briefing. Via het Carribbean Weather Net op 3815 kHz en het 4U1UN net op 14286 kHz bleef men op de hoogte van het te verwachten traject dat Luis zou afleggen.
Inmiddels was ook het Rode Kruis station PJ2RC voor noodverbindingen met de Bovenwindse eilanden in gereedheid gebracht.
PJ2RC werd bemand door PJ2VR, PJ2BR, PJ2PF en PJ2EP. De eerste berichten die binnenkwamen uit St. Maarten hadden betrekking op lichte schade doch dit was slechts het begin.
Met de aanwezige actieve amateurs op St. Maarten, Han, PJ7BK, Mort, PJ7UQ, PJ7VP en Rob PJ7GIL kon toen met meer of mindere mate verbinding gemaakt worden vanaf Curaçao. Van de andere bovenwindse eilanden, Saba (PJ6) en St. Eustatius (PJ5) werd niets vernomen; ook niet via maritieme kanalen. Nadat de windkracht boven de 80 km/uur was gekomen werd het elektriciteitsnet afgeschakeld zodat een aantal amateurs die op het lichtnet waren aangewezen hun station moesten sluiten. De normale verbindingen vielen langzaam weg; geen telefoon, geen zeekabel of satellietverbindingen meer. Slechts een door de Koninklijke Marine onderhouden HF-verbinding werkte nog enigszins. De antenne van Han, PJ7BK, werd weggeblazen. Mort, PJ7UQ was erg zwak en kon met moeite via relayeren berichten sturen richting Curaçao en de Verenigde Staten. De grote klap kwam toen Luis langzamer ging lopen maar wel met grotere orkaankracht. Wat dat teweeg bracht kennen we van de TV-beelden. St. Maarten was verwoest. PJ2MI en PJ7GIL beperkten zich in hoofdzaak tot het doorgeven van berichten voor de gouvernements-instanties. Het Rode Kruis station PJ2RC werd overspoeld met overig verkeer voor St. Maarten, Saba en St. Eustatius. Toen bleek dat het verkeer voor St. Maarten vrij veel problemen opleverde stelde Joop, PJ2JW, zich beschikbaar voor St. Maarten. Onder de roepnaam PJ2JW/7 werden de eerste berichten met PJ2RC uitgewisseld. Ook amateurs uit Aruba werden in de gelegenheid gesteld hun steentje bij te dragen. Juan, P43AS en Wancho, P43JC, namen na aankomst op St. Maarten het verkeer tussen St. Maarten en Aruba voor hun rekening.
Uiteindelijk werden de normale verbindingen hersteld en konden de amateur noodverbindingen worden afgebouwd.
De propagatie tijdens het noodverkeer was niet allerbest. St. Maarten ligt in de richting Europa op circa 1000 km van Curaçao. Dit betekent marginaal voor de 20 meter en afhankelijk van de tijd van de dag ook marginaal voor de 40 meter. De 80 meter band was goed na 18.00 uur lokale tijd maar de QRN was verschrikkelijk. Veel bijstand werd verkregen voor het relayeren van berichten van VE2AUU, Murray, die tevens als liaison optrad tussen de eilanden netten en het 4U1UN net. Ook werd veel steun ervaren van PZ1AP, Polly en PZ1EE, Haroen. Achteraf werd geconstateerd dat mogelijk de 30 meterband, met digi-mode uitkomst had geboden maar daar moet dan wel apparatuur voor ziijn. Er bestaat op Curaçao bij de VERONA wel een soort draaiboek voor rampen maar op St. Maarten en de andere eilanden niet. De orkaan Luis heeft nog eens benadrukt dat een goed draaiboek waar eenieder bij is betrokken van essentieel belang is’.

PAoPKC en NL-220 in de West (1992)

Citaat uit brief van Paula aan Thieu n.a.v. Electron 4/1992:
“De charme van de kleinschaligheid hier is dat je - ook als freelancer - na inlevering van het op locatie gemaakte journaal- of documentair onderwerp in de studio bij de afwerking blijft”.

Paula, NL-220, uit ’s-Gravenhage tussen de camera’s van Tele-Curaçao. Tijdens haar trip naar West-Indië heeft zij haar man, PAoPKC geholpen bij vele hand- en spandiensten in de elektronische sfeer die vaak (mede) door NL’s worden verricht. Heeft u ook iets bijzonders meegemaakt, laat het uw NL-Post redacteur dan weten.

ELECTRON 4/1992

Zelfs het camera-standpunt van het eindshot in de studio mag je zelf bepalen.

ENG-montage

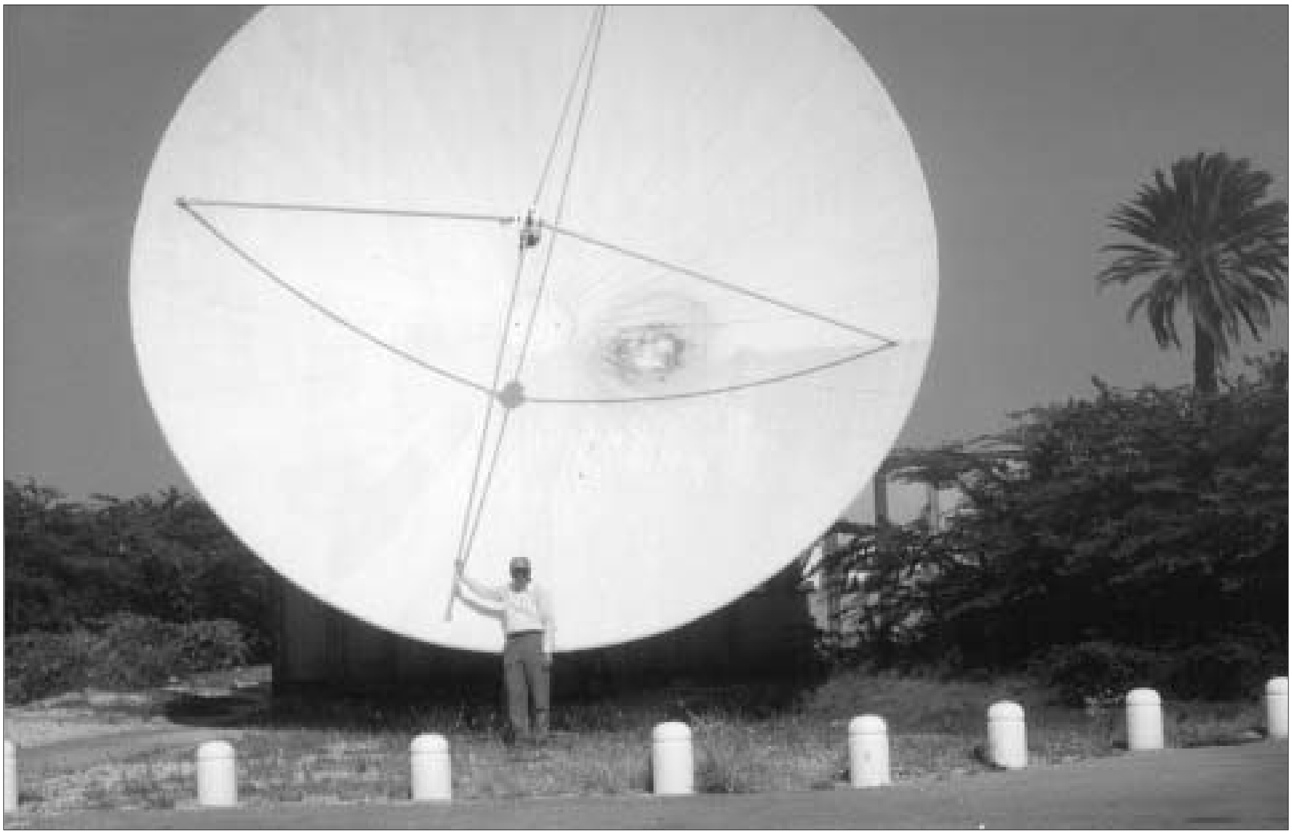

Bespreking eind-montage.

Het oudste particuliere radiostation in Willemstad (vroeger AM nu FM).

Op weg naar een nieuwe opdracht.

*2e hands satellietschotels in Aruba voor het uitzoeken. Prijs 100 dollar of minder per stuk.
Probleem is alleen hoe krijg je ze (let op de afmeting) van de dump naar huis!*

*Kerkzender Trans World Radio in Bonaire. De studio ligt aan de kustweg Kaya Gobernador Nicolas Debrot.
Zender en antennecomplex bevinden zich enige kilometers verder landinwaarts. (foto's 1995).*

PAoPKC in de West

CQ-PA 3/1995

Van ultimo februari tot eind maart is PKoPKC op DX-peditie in de West. De roepletters zijn, i.v.m. de deadline inzending kopij CQ-PA, nog niet bekend. U kunt in de vroege avonduren (rond 21.00 AT) uitluisteren op de bekende DX-frequenties in de 7 en 14 MHz band.
Op het eiland St. Eustatius zal van het antennepark van PJ8WR gebruik kunnen worden gemaakt. Hiermee is PA-land zeker te bereiken. Op de overige eilanden zal telkens provisorisch een FD-4 worden gespannen.

De jaarlijks door PAoPKC georganiseerde Oost/West Radio-dag is i.v.m. bovenstaande van het voorjaar naar najaar 1995 verplaatst. PK-Archief zal t.z.t. hier nader over berichten.

De voornaamste gastheer tijdens de trip van PAoPKC, de op St. Eustatius wonende Amerikaan PJ8WR, temidden van zijn home-made Heathkit apparatuur.

Sobelair 1995 (Een padvindersdaad in de lucht)

Op de heenreis plotseling geen geluid meer in de koptelefoons van het gesloten RTV-circuit. Eerst flink wat sync-storingen en daarna zwart beeld op alle monitoren, maar dat het zo erg was had ik niet gedacht. Een en al bandsalade bij het verwisselen van de cassette door de stewardess. Zat eerste rij Comfort-class (bij Sabena is het verschil tussen confortclass en toeristenclass slechts ƒ 200, dus daar had ik wel wat meer beenruimte voor over). Stewardess (een bloedmooie meid) kwam met een verlegen gezichtje zeggen dat het gesloten circuit "panne" had en dat we maar beter konden gaan slapen. Dit alles natuurlijk zeer tegen de zin van 297 passagiers en mijzelf, welke op dat moment nog 5 uur non-stop hadden te gaan. Vroeger, héél vroeger, zo bedacht ik mij had je een telegrafist aan boord die zoiets ongetwijfeld in een wip zou hebben verholpen of anders een boordwerktuigkundige. Maar die laatste vindt je voortaan alleen maar op de grond, reden waarom ze hem grondwerktuigkundige hebben genoemd. En telegrafisten zijn tegenwoordig piloot-telefonist!
Ik identificeerde mij bij haar, vertelde wat ik deed van professie en vroeg het beteuterde meisje of ik haar wellicht kon helpen. Awel monsieur, zekers, ma dan mot ik zulks eerst aan munne chief vragen. Ze belde via de intercom met de captain en kreeg okay (wat zijn die Belgen toch gemakkelijk). De veiligheidszekering van de voedingsomvormer had het door het gemanipuleer begeven, maar achter een luikje (het apparaat behoefde er niet eens voor van zijn plaats) zaten in 4 loze klemmetjes keurig twee reserve glaszekeringen van Sony. De cassette was natuurlijk naar de filistijnen en het was nog een heel gepruts om die met al die bandsalade uit de weergever te krijgen. Toen ik klaar was zei het Waalse meisje tegen mij: de captain kan niet van zijn plaats komen maar verzoekt monsieur naar de cabien te komen om te bedanken (grappig accent hebben die lui toch). Ik heb hem verteld dat hij over enige jaren er geen last meer van zal hebben want dat tegen die tijd video-cassettes door DVD's vervangen zouden zijn; intussen mijn ogen goed te kost gevend. Ik heb in mijn leven al heel wat meters gezien, maar zoveel bijelkaar... om gek van te worden. Gelukkig behoeft hij op de meeste maar een paar keer per uur te kijken, zo vertelde hij mij. Ik denk overigens dat dit voor mij het eerste maar tegelijk ook wel het laatste bezoek aan een vliegende cockpit zal zijn geweest. Met al die bomaanslagen tegenwoordig staan ze al naast je als je maar bukt om de veters van je schoenen vast te maken...

Foto boven: entree cockpit.
Foto onder: CC-instalatie

TV-omzetter Sint Eustatius 1997.

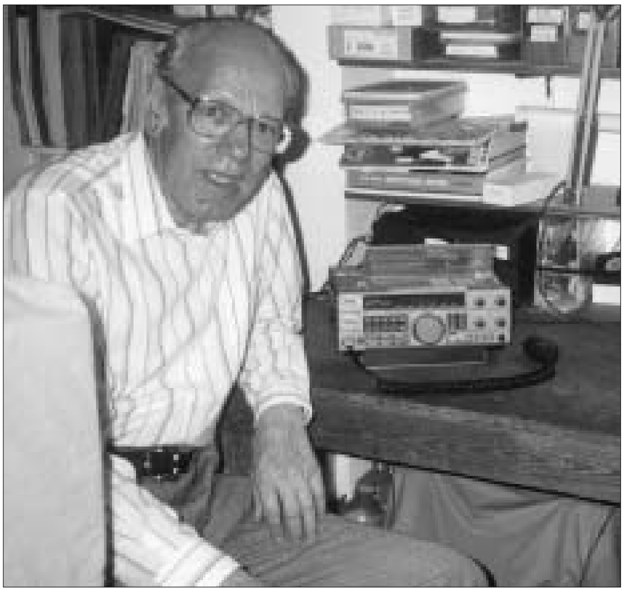
PAoPKC opnieuw in de West

CQ-PA 6/1997

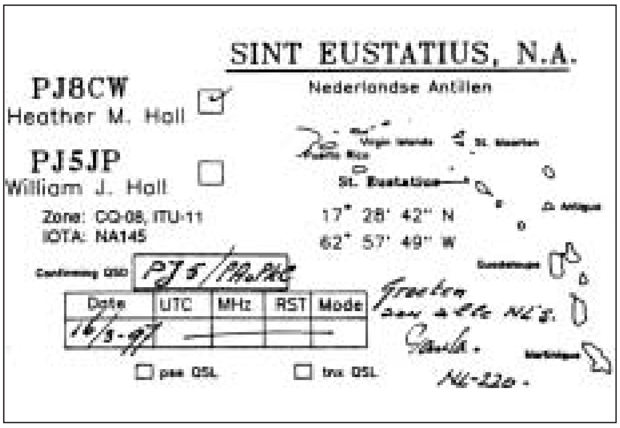
Het begint een beetje traditie te worden. PAoPKC verbleef begin van dit jaar opnieuw enige maanden in de West (Nederlandse Antillen alsmede diverse andere eilanden in het Caribisch gebied). Gezien vorige jaren circa ƒ 1000,- aan overweight moest worden betaald, werd ditmaal besloten geen eigen apparatuur mee te nemen doch uitsluitend gebruik te maken van apparatuur van locale amateurs. Hier ziet u Jan via een link-verbinding op 146,900 MHz (ja, u leest het goed want de 2 mtr band loopt daar van 144 tot 148 MHz) in actie met Heather (PJ8CW) en William (PJ5JP) alsmede coach en gastheer van de expeditie naar Fort Oranje, PJ6WR. Dit door de Verenigde West-Indische Compagnie in 1636 gebouwd fort is, compleet met de historische kanonnen uit die tijd, nog geheel intact!

foto:
Ernesto Patrick

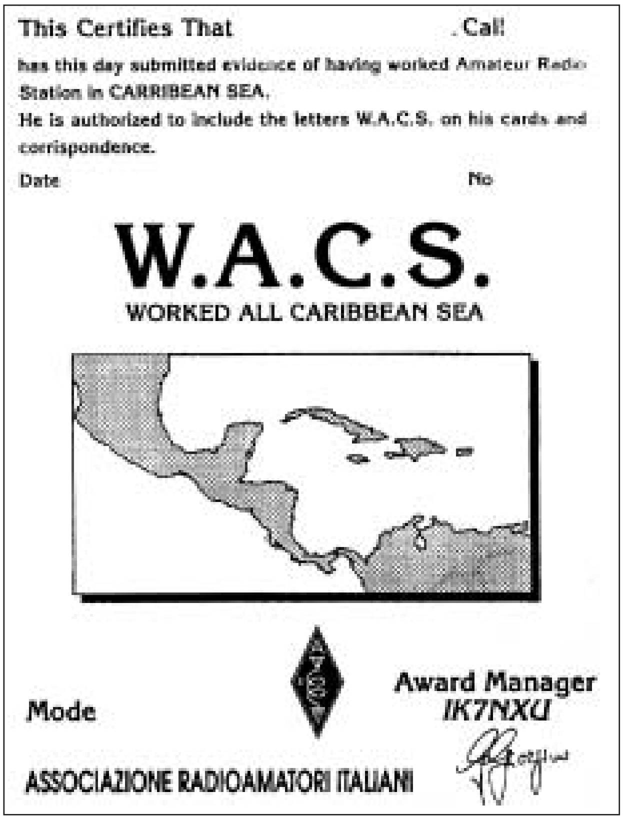

Paula, NL-220 en Jan, PAoPKC maakten begin 1997 weer een tour door de Antillen. Deze keer zonder veel overgewicht aan bagage, ze maken gebruik van de apparatuur van Heater, PJ8CW, William PJ5JP en de gastheer OM Richter, PJ6WR. Een kaartje van NL's wordt bijzonder op prijs gesteld.
Let dus op de call PJ5/PAoPKC!

NL-Post, Electron, 6/1997

6Y	Jamaica
CO	Cuba
HH	Haiti
HK0	San Andres
J6	Saint Lucia
KP1	Navassa Island
P4	Aruba
TI	Costa Rica
V4	Saint Kitts-Nevis
VP5	Turks and Caicos
YV	Venezuela
8P	Barbados
FG	Guadeloup
HI	Dominican Rep.
HP	Panama
J7	Dominica
KP2	Virgin Islands
PJ	Netherlands Ant.
TI9	Cocos Islands
VP2E	Anguilla Islands
XE	Mexico
YV0	Aves Isl.
9Y	Trinidad and Tobaco Isl.
FM	Martinique
HK	Columbia
HR	Honduras
J8	St. Vincent en Gren.
KP4	Puerto Rico
V2	Antigua en Barbuda
VP2M	Montserrat
XF4	Revila Gigedo isl.
ZF	Cayman isl.
C6	Bahamas
FS	St. Martin
HK0	Malpelo Isl.
J3	Grenada
KG4	Guantanamo Bay
KP5	Desecheo Islands
TG	Guatemala
V3	Belize
VP2V	British Virgin Isl.
YN	Nicaragua

Nadere info bij award-manager F. v. Kesteren, PA3ETD, De Bou 44, 9244 BN Beetsterzwaag.

PJR-1
Paula, NL-220 en haar OM Jan, PAOPKC, trokken afgelopen maanden weer van eiland tot eiland door het Caribische gebied. De meeste tijd verbleven zij echter in hun tweede huis op Sint Eustatius.
Hun aldaar permanent wonende Amerikaanse buurman, PJ8WR/N2IRW, heeft het afgelopen jaar voor elkaar gekregen elke week een half uur durend programma via PJR-1 te laten uitzenden.
Voorwaarde daarbij is wel dat de banden uitzendklaar worden aangeleverd.
De samenstelling daarvan geschiedt dan ook in de shack van PJ8WR. Op de foto zien we Paula, NL-220, helpend bij de samenstelling van het programma in de huiskamerstudio van Bill.
Jan, PJ8/PAOPKC, staat op de foto tijdens de uitzending van de door NL-220 vervaardigde band achter de regeltafel van het half-kilowatt plaatselijke FM-stationnetje, PJR-1.

Thieu Mandos, NL-199/PAoMPM.

Paula, NL-220, in de huiskamerstudio van PJ8WR bij de opname vooraf op band.

Jan, PAOPKC, aan de knoppen van PJR-1, een lokale omroep op Sint Eustatius.

1999
Radio-station (PJR-1) en kabel-tv samengevoegd op nieuwe locatie, genaamd "the Mall".

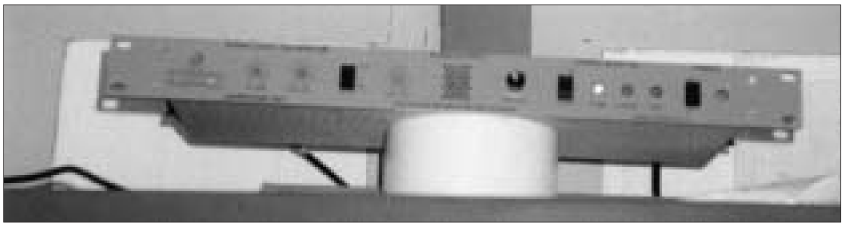

Airport Statia 17/18 degrees north of the equator and sixty thrd degrees West of Greenwich.

Transistor-baken

Oude bakenzender

Op het Franklin Delano Roosevelt vliegveld (een weidse naam voor een landingstrip waar uitsluitend kleine vliegtuigen kunnen landen, en voor je met de jeep het vliegveld oprijdt eerst een aantal ezels moet wegjagen) kreeg ik van een van de verkeersleiders, waar ik goed bevriend mee ben omdat hij in ham-radio is geïnteresseerd, een prachtig aanbod.
Vijftien jaar geleden is daar een oude baken(buizen) zender vervangen door een moderne kleine transistor tx (zie foto). De oude bakenzender staat eigenlijk alleen maar in de weg, maar als met zoveel dingen in the Caribbean (who’s care?). Het is een prachtig handgemaakt exemplaar (made by Becker-Zeist), staat op 118.1 KHz en (hoewel nog niet van binnen door mij bekeken) mogelijk geschikt te maken voor onze nieuwe LG-band 136 KHz.
Helaas ook hier weer hetzelfde probleem als in Aruba, hoe krijg ik zo’n zwaar geval in St. Kitts?
Ook met zijn brandweer-collega onderhoud ik een goed kontakt, je weet nooit hoe een koe een haas vangt.
Op de volgende bladzijde ziet u ons in actie. Who knows, the fire-department find a solution for my transportproblem in the future (!).

ELECTRON

Jeugdherinneringen bij een afscheid

We vinden het doodgewoon. Kinderen op weg naar school met een transistor-ontvangertje, op hun slaapkamer een eigen tv-toestel. Hoewel er al 50 jaar televisieuitzendingen zijn, was 65 jaar geleden in veel gezinnen i.v.m. toen heersende crisistoestanden echter nog niet eens een radiotoestel! Wat dat betreft mag de persoon in het nu volgende stukje zich een spekkoper noemen, maar ja ... hij was dan ook de zoon van een radiowinkelier! Hier volgt zijn demografische anekdote, waarvan ik u graag wil laten meegenieten:

Van heterodyne naar kristalontvanger

Vóór WO-2 was de eerste stap op het radioluisterpad eerst de bouw van een kristalontvanger, daarna een buizentoestel. Bij OM van Drunen ging het echte juist andersom zoals u foto I kunt zien. *Hij beschikte reeds op zeer jeugdige leeftijd over een eigen buizentoestel*.
Zijn vader was namelijk radiodetailhandelaar, ruilde nog weleens

De heterodyne-ontvanger, hier nog zonder UKG-voorzetapparaat, waar Jan al op jeugdige leeftijd mee begon te luisteren.

een toestel in, vandaar ...
Tijdens de mobilisatie logeerde Jan om studieredenen bij zijn oom in Nijmegen (PAoAE), samen hebben zij toen een ukg-voorzetapparaat voor deze ontvanger gebouwd, waarmee hij in een klap het jongste luisterstation van de VUKA 1) werd.

Toen Pa van Drunen tijdens de duitse bezetting gedwongen was de trots van zijn radiowinkel (een Philips superheterodyne type 990 A/X met o.a. motorische drukknopafstemming voor ukg) in te leveren, sprak hij de historische woorden " ... dat nooit, dan leveren we toch het toestel van junior in!"
De Philips 990 A/X (foto II) werd luchtdicht in een aluminium kist gesoldeerd, onder de vloer van de

De Philips superheterodyne model 990 A/X, toen een hele luxe ontvanger.

toonbank begraven en heeft de oorlog ongeschonden overleefd! Junior zat intussen wel zonder ontvanger en moest alsnog derhalve snel een kristalontvanger bouwen. Het geheel was weliswaar aangesloten op een 2-traps lf-versterkertje, maar toch ... wat een afgang na vooraf jarenlang in het bezit van een "heusche" buizenontvanger te zijn geweest! U ziet hem hiermee op foto III op koptelefoon luisterend naar Radio Oranje. Het spoelblok werd, - als er NSB-ers in de buurt waren - , snel onder het bed gestopt. Jan zelf bleef dan uitdagend via zelfgebouwd lf-versterkertje en (loodzware) pic-up vergenoegzaamd naar 78-toeren schellakplaten van de Ramblers op

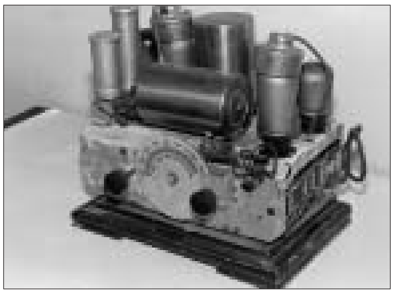
Links van onder naar boven: spoelblok, luidspreker, zware pic-up.
Rechts: extra lamp voor eindversterker luidspreker.
Midden achter: kristalontvanger (op de foto niet zichtbaar).

luidspreker luisteren, hetgeen in die dagen *niet* verboden was.
Na de oorlog kreeg Junior via MG 2) zijn heterodyne-ontvanger weer terug, doch had hier toen geen interesse meer voor gezien hij inmiddels op dumpapparatuur was overgestapt (zie foto IV)
De heterodyne is gedurende zijn verblijf in Indië aanvankelijk door zijn ouders en later door Jan zelf om puur nostalgische redenen meer als 50 jaar bewaard.
De rudimenten van het toestel zijn onlangs door Paula (NL-220) en

De dump-apparatuur die Jan in 1947 gebruikte.

Jan (PAoPKC) in verband met hun aanstaande emigratie naar de Caribbean, - waarover elders in dit nummer meer - , overgdragen aan de NVRH 3).

Restanten heterodyne type 840.

Paula en Jan wij vonden het een prachtverhaal. Veel succes in jullie nieuwe werkgebied, en vergeet vooral niet de frequenties aan ons door te geven van de diverse stations waarvoor jullie daar reportages verzorgen voor zover deze in Nederland door NL's te ontvangen zijn.

1) VUKA: Vereniging Ultrakortegolf Amateurs. (in 1945 opgenomen in de VERON).
2) MG: Militair Gezag
3) NVRH: Ned. Ver. voor Historie v.d. Radio.

Mededeling

I.v.m. het aanvaarden van een FRTV-correspondentschap t.b.v. een aantal stations in het Caribisch gebied deel ik u t.a.v. onderstaande het volgende mede:

- Documentatie PK-Archief wordt/is overgedragen aan Indisch Wetenschappelijk Instituut (collectie Brocades Zaalberg).
- Professionele museale collectie (radio-apparatuur, historische bandopnamen, enz.) wordt/is overgedragen aan AVA (audiovisueel archief NOS/Omroepmuseum).
- Eigenbouw amateur RTV-apparatuur wordt/is overgedragen aan Radioamateurmuseum Jan Corver (Stichting WS-19).
- Radiofilms en 16 mm filmequipement wordt/is overgedragen aan NVRH (Ned. Vereniging voor Historie van de Radio).
- Datum verschijning PK essay i.v.m. bovenstaande gewijzigd.
- Postbus PK-Archief m.i.v. 1 november 2000 opgeheven.

J.E.M. van Drunen PAoPKC (ex PK1AE)
Conservator PK-Archief

PAoPKC:........afscheid van PA-land

Thema-artefacten van collectie worden/zijn o.a. ondergebracht bij: Traditiekamer RS, Land- en Volkenkunde KIT, KB-Den Haag, Krijgsgeschiedenis KL, Legermuseum Delft, Moluks Hist. Museum, Filmarchief RVD, Mil. Depôt Bussum, Funkmuseum Bad Bentheim, Ned. Electriciteitsmuseum, INF-Nederland.

Black Box in Radiomuseum Jan Corver

Na 8 jaar heen en weer vliegen voor het maken van film, radio en TV-reportages gaan Jan, PAoPKC, en Paula, NL-220, zich in januari 2001 permanent in de Caribbean vestigen (zie mededeling elders in dit nummer). PAoPKC, schrijver van veel historische radio-artikelen en groot verzamelaar van apparatuur op dit gebied, moet noodgedwongen veel achterlaten maar heeft als voormalig conservator veel ervaring op dit gebied en weet dus wel bij wie hij e.e.a. met een gerust hart kan onderbrengen.Veel van zijn apparatuur is in de vertrouwde handen van Cor, PAoVYL, conservator van het Radiomuseum Jan Corver in Budel. Onlangs is daar als laatste door OM van Drunen een draadrecorder aan toegevoegd. Dit soort recorders zijn door de geallieerden tijdens de tweede wereldoorlog gebruikt, o.m. voor het achteraf analyseren van gesprekken als er iets was misgegaan bij operaties. Het past goed in de collectie van het museum omdat er al een incompleet exemplaar aanwezig is en nu de mogelijkheid bestaat van twee examplaren één goed functionerende te maken. Van deze publicatie maakt de redactie van CQ-PA gebruik om, met nadrukkelijke instemming van het bestuur van de VRZA, Jan van Drunen, PAoPKC, en zijn echtgenote Paula niet alleen te bedanken voor de jarenlange inzet voor het Nederlandse en Oost Indische historisch verslag, maar hen ook veel voorspoed te wensen in hun nieuwe vestiging in de Caribbean. Laat nog eens wat van je horen Jan, een voortreffelijk historicus/conservator alsmede PK en PA zendamateur vertrekt met jou achter de westelijke horizon.

Je Nederlandse "sobats" bij de VRZA.

De draadrecorder is de voorloper van de bandrecorder. De bandrecorder werd weer grotendeels vervangen door de cassette-recorder en die op zijn beurt werd weer vervangen door de digitale recorder. De hier afgebeelde leger uitvoering type 436 werkte bij een spanning van 28 volt, zowel voor de gloeidraden als voor de hoogspanning. Het apparaat werd in een civiele uitvoering o.a. toegepast op de Greyhound bussen voor halte-mededelingen. Het apparaat op de foto werd vervaardigd door Air King Products Co (Inc) in opdracht van het Navy Dept., Bureau of Ships. Buizen: 2 x 28D7 (dubbel tet rode beam).

CQ-PA 11/2000

Vertrek Schiphol 2000

PA

PJ

English Issue

FILMARCHIVE

When the Germans put up the Atlantic Wall, an apparently inviolable barrier, with its hideous concrete structures and its metal dragon's teeth, through the middle of Scheveningen some thirty years ago they built a leisure bunker in the dunes south of Scheveningen.

Some years later this uninspiring construction, having already been used as a Boy Scout den, was discovered by the **Netherlands Government Film Archives.** The hollow in the dunes alongside Baden Powellweg, at a good distance from a built-up area, was an ideal place for film storage.

For more than half a century the film industry had literally been playing with fire. What in common parlance was called "celluloid" (its extreme transparency and flexibility makes it most suitable for cinematographic purposes) was actually highly inflammable cellulose nitrate.

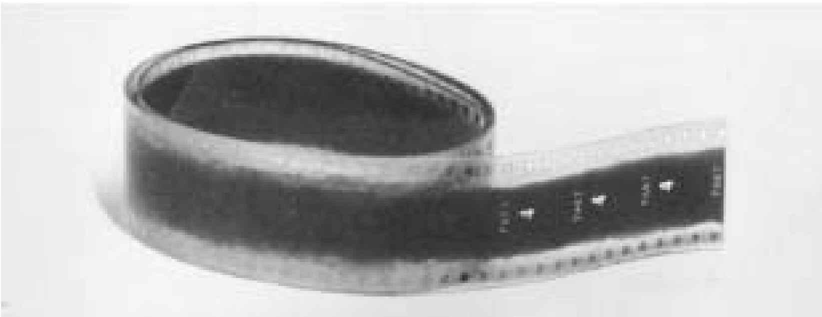
It was the cause of many accidents. There is the well-known story of a proud cinema manager who took some visitors into his projector room while smoking a cigar. They were never seen again. The projector room went up in flames. Then there was the first film festival after the war in Brussels when a Government office building was burnt down on account of a few carelessly placed film cans.

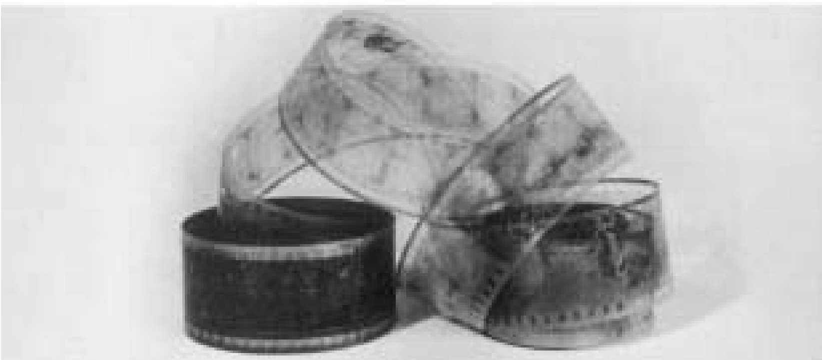
Twenty years ago a safer material was brought out on a large scale, but this did not alter the fact that a lot of historically valuable material still constituted a very real fire hazard.

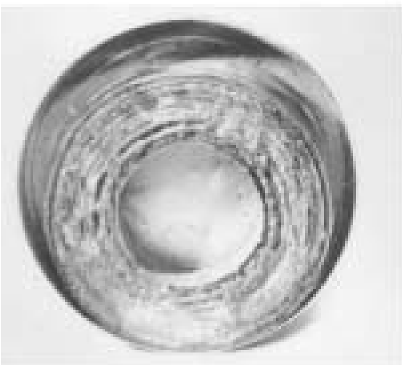
Films made since the invention of the cinematograph at the end of the last century were not treated very seriously until recent times. The motion picture had a struggle to outgrow its status of a fairground attraction. The central Dutch film archives could not secure anywhere near all the worthwhile film sequences. Consequently there is a considerable gap in film documentation dating from the Thirties, for which the economic crisis was no doubt partly to blame.

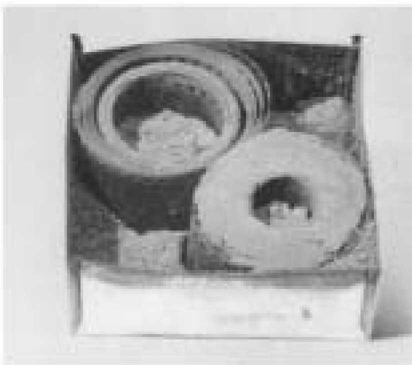
After the war all the film documentation the State had accumulated up to that time went to the Ministry of Education, Arts and Science. It included the films the Government had had made in London. Then, with more and more people subscribing to the idea that old films should be kept, the Government Film Archives were established.

More recently it has been found expedient to make the archives part of the Government Information Service. The Government Film Archives are now officially known as the Film Archives Subdivision of the Distribution Services Branch. The Branch, headed by Mr. S.I. van Nooten, was instituted on January 1, 1973 and covers a broader field than the previous Film Division. Assisted by a small staff, Mr. J.E.M.

van Drunen directs the meticulous conservation work in the dunes.

There are at present three and a half million metres of film stored in safes in the old bunker. The collection is of course increasing rapidly and the storage space, which is already too small, will have to be considerably extended. Inflammable as they are in themselves, old films can suddenly disintegrate and quickly turn to yellow powder, becoming about as explosive as dynamite. A sixth sense for this comes in handy, or failing that a highly developed sense of smell. Reels of film that have survived the ravages of time for many a decade may give up the ghost from one moment to the next. Once it has got going the process works like a rotten apple infecting all the other apples. It pays to nip it in the bud. Tests have been taken by burning several hundred cans of film: flames of 75 metres high were noted. Even static electricity produced while you are innocently rewinding a reel can start a fire.

Nowadays a somewhat larger budget is available. The Film Archives need a lot of money, because films do not last very long. Officially, films keep for only twenty years and this means that they must be regularly copied at great expence. Although Mr. A.J. Oor of Haghe Film has devised a very accurate duplicating machine the quality of the original film can never be entirely reproduced, so that there is a tendency to hang on to the original film as long as possible. There is now more elbow room. Staff of the Audio-visual Aids Scientific Institute are checking the worth of all the films - a gargantuan task. It is intended that several thousand reels of three hundred metre film be ultimately catalogued by computer so that interested persons can extract what they want quickly. This is indeed what film-makers throughout the world are doing. The archives have been proving their worth particularly since the advent of television. Prof. L. de Jong's war series was largely compiled from films stored in the Scheveningen bunkers.

Naturally, the Government Archives restricts itself mainly to films that have historical value whereas the Netherlands Film Museum collects material that is of purely cinematographic interest.

PIET RUIVENKAMP

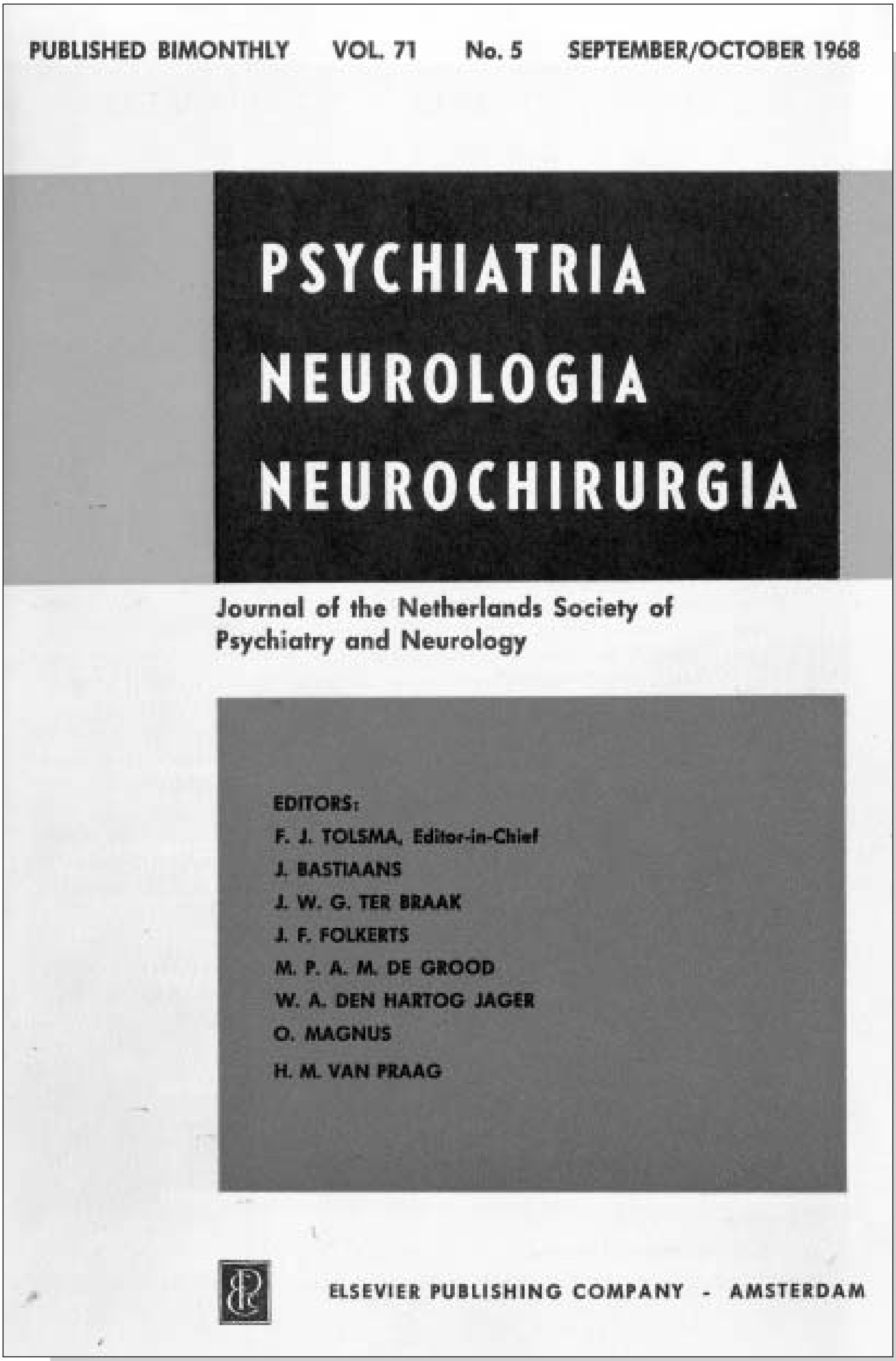
(Reprinted from "Haagsche Courant," The Hague.)

INTERNATIONAL FILM GUIDE 1974

Edited by Peter Cowie
pages 558/559

Publised bij
the Tantivy Press
London/New York

FILMRESEARCH

PUBLISHED BIMONTHLY VOL. 71 No. 5 SEPTEMBER/OCTOBER 1968

PSYCHIATRIA
NEUROLOGIA
NEUROCHIRURGIA

Journal of the Netherlands Society of Psychiatry and Neurology

EDITORS:
F. J. TOLSMA, Editor-in-Chief
J. BASTIAANS
J. W. G. TER BRAAK
J. F. FOLKERTS
M. P. A. M. DE GROOD
W. A. DEN HARTOG JAGER
O. MAGNUS
H. M. VAN PRAAG

ELSEVIER PUBLISHING COMPANY - AMSTERDAM

ADOLF HITLER, HIS LIFE AND HIS ILLNESS

Example of a scientific investigation in the Archives of the Dutch Government Information Services (Rijksfilmarchief = State Film Archives) with the aid of film and video techniques. Only the closing paragraph of the article has been reproduced; publication of the entire research is beyond the scope of this essay.

A B C

Figs. 2A-F. These photo's are stills from the documentary film "Vrij en Onverveerd" (by courtesy of Rijksfilmarchief, The Hague). The same sequence can be found in "The fall of Berlin" (22), but filmed from a different angle.

D E F

ACKNOWLEDGEMENTS

The author wishes to thank the many people, who have helped him in tracing historical filmmaterial, in particular Mr. J. van Drunen of Rijksfilmarchief.

SUMMARY

Hitler's biography is discussed from a psychiatric point of view. It is contended that, towards the end of his life, Hitler was suffering from parkinsonism, and that this must be correlated to an earlier attack of epidemic encephalitis. One of the main arguments in favour of this correlation lies in the fact that Hitler was subject to paroxysmal spasms, as can be observed from an authentic film sequence.

F.J. Tolsma (MD)

REMARKABLE TELEVISION TEST

GROOT GUINNESS RECORD BOEK

Oorkonde

De Guinness redaktie voor Nederland en België, een afdeling van uitgeverij Kosmos te Utrecht, verklaart hierbij dat

J.E.M van Drunen

recordhouder is in de categorie

eerste Nederlandse amateur-kleuren-televisieuitzending met quadrofonisch geluid.

bijzonderheden

de uitzending vond op 29 april 1978 plaats

Utrecht, 07-12-1987.

Jacques Meerman
Uitgever

Offered in commemoration of the first colour-TV broadcast with quadraphonic sound, 29th April, 1978, under the direction of PAoPKC.

(DUTCH) NATIONAL POST, TELEPHONE AND TELEGRAPH COMPANY

C E N T R A L   M A N A G E M E N T

12 Kortenaerkade - The Hague - Telex 31111 - Postal Giro Account 45100

To Mr. J. Van Drunen
P.O. Box 45651
2504 BB The Hague

your ref.	your letter of	PTT ref.	* telephone	date
26-1-78	3901 RCD	(070)	75 34 27	30th January, 1978

Enclosures * for information on this letter

Re: amateur radio transmission licence PAoPKC

Dear Mr. Van Drunen,

In answer to your aformentioned letter I hereby inform you that there are no objections against you carrying out the experiment planned.

You are permitted to arrange for an amateur colour television broadcast from the premises at 10 Churchillplein on 29th April, 1978, from 10.30 p.m. tot 11.15 p.m. in the 70 cm amateur band. The sound to be produced may be transmitted quadraphonically.

Furthermore, you will be permitted to show colour slides with background sound through the sound channels.
The call sign PAoPKC/A should be repeated regularly.

I wish you success with your experiment.

Yours sincerely,
The Head of the Radio Inspection,
On his behalf,

R.A. Bussink

Unique Experiment by radio Amateurs in The Hague

On Saturday 29th April, at 10.30 p.m., an audio-visual presentation with quadrophonic sound will be broadcast through ATV. Various VRZA and VERON amateurs will co-operate with this broadcast; as far as we know, this is the first colour television broadcast with quadrophonic sound in Europe, perhaps even in the whole world.
The premiere of this amateur television broadcast takes place on 70 cm, the four corresponding sound channels can be listened to on the 2-metre band.
Most hams have a portable and a fixed set at their disposal, so that at least 2 hams per group will have to make their joint equipment available.
For the benefit of D amateurs in The Hague, a D channel will also be transmitted upon.
The frequencies used for this purpose are the following:

	Frequencies:	right front:	144.80 Mc
Image: 70 cm		left front:	145 Mc
Aerial: circular beamer		right rear:	145.400 Mc
Sound: vertically polarized		left rear:	145.750 MC

Soloist in this broadcast will be the well-known broadcasting amateur PAoAO, among others.
Location: Congress Centre in The Hague (during this experiment, the repeater of The Hague will not be on the air for some time).
The event takes place in the framework of the supporting programme for the coming PK reunion, under the call PAoPKC/A.
After the experiment has ended, check station PAoHLA (an ex-PK himself) will come on the air on 145.400 Mc to receive reports.
We wish the broadcasting amateurs involved lots of luck with this (world) first.

Weekly “CQ-PA”, volume 27, No. 17, 28th April, 1978.

UNIQUE EXPERIMENT BY RADIO AMATEURS IN THE HAGUE

On 15th March, the “SCHAK” building witnessed a quadraphonic music recording serving as background for an audio-visual presentation which will be broadcast on 29th April at about 11.00 p.m.
A number of broadcasting amateurs of the VRZA and the VERON, which have their own room in the SCHAK building, co-operated.
This is the first television broadcast with quadraphonic sound in Europe, perhaps even in the whole world. This premiere of an amateur television broadcast can be seen on channel 17, the corresponding sound channels can be listened to on the two-metre band.
With the help of their second-network antenna, television watchers in the possession of a colour set can receive these images just below channel 21. The sound can only be received on “world receivers”. These are receivers which usually comprise the police, shipping and aviation bands.
In this broadcast, a flute solo will be played by Mr. J. Bouwman. The identification letters used for this broadcast are: PAoPKC/A.

Haagsche Courant and Posthoorn, 20th April, 1978.

R E P O R T

F I R S T T E L E V I S I O N B R O A D C A S T

with quadraphonic sound

One must be the First
Whether the application of a new technique or the delivery of an extraordinary performance is involved, there will always have to be a first or a first time. Sometimes the first is immediately followed by a series of similar occurrences; sometimes the first proves to be an individual who is far ahead of his time.

PAoSTM

On page 155 you will find a number of action photographs of the first ATV colour broadcast with quadrophonic sound in the world, an experiment which was broadcast in the framework of PK-78 from the Netherlands Congress Centre in The Hague on 29th April, 1978.

After 30 years, “amateurs” finally had a new “first”; a handful of broadcasting amateurs led by Mr. Om Van Drunen, with low cost equipment succeeded in stealing a march on the broadcasting companies. Until now, the official broadcasting stations have never risked such an experiment yet, although they do have millions of guilders in video equipment at their disposal.

For a moment it looked as if the pre-war years had returned, when such things were the order of the day on the ultra-short wave. The press was immediately on to it and printed the following newspaper item:

Unique Experiment by Radio Amateurs

Recently, the “SCHAK” building (Foundation Centre for Amateurs practicing Art in The Hague), located at the Raamstraat, witnessed a quadraphonic music recording which will serve as background for an audio-visual presentation to be broadcast on 29th April at about 11.00 p.m.

Various amateurs of VERON and VRZA, which have their own technical room in the building, collaborated in this recording. As far as known, this is the first colour television broadcast with quadraphonic sound in Europe, perhaps even in the whole world. The premiere of this amateur television broadcast can be seen on channel 17, the four corresponding sound channels can be listened to on the 2-metre band.

> Watchers in the possession of a colour television set can also receive these images with their 2nd-network antenna by tuning in to just under channel 21 (provided the antenna is aimed in the right direction).
>
> The sound is a bit more difficult, as it can only be received on “world receivers” (these are receivers which usually comprise the police, shipping and aviation bands).
> Soloist in this broadcast is Mr. J. Bouman (himself a fervent broadcasting amateur); the identification letters used are PAo-PKC/A.

Speaking about contradictions: a few months later, the same newspaper printed the following item on an alleged Japanese “first”, to wit television with stereophonic sound.

> Late September, for the firsttime in the history of Japan, a TV programme with stereophonic sound was broadcast.

Japanese First: stereophonic TV

No need to say that your board immediately notified the paper, whereupon correction followed.
This “first”, too, belonged to the PK Committee; for it was once again a member of ours - Mr. J.E.M. Van Drunen, broadcasting under PAoPKC/A - who, with special permission from the PTT radio inspection, provided experimental TV broadcasts with stereo sound on 31st October, 1976, 26th December, 1976, and 13th May, 1977.

Back again to the quadraponic experiment.
In one photograph, the 70-cm home-made Halo contraption is clearly visible, on another the constructor himself is seen, installing the small Halo on top of the tower of the Netherlands Congress Centre. Although of course such a circular beamer has virtually no “gain”, the image in Voorschoten (suburb of The Hague) was constant and with a lot of noise it could even be seen in Amsterdam. But then it was not intended for that city, only for The Hague and neighbourhood.

It is remarkable, however, what reflections from buildings etc. can do at such a short distance. At PAoHLA’s, an excellent image was received (even with the antenne almost turned away) but at PDoDAU’s (virtually the same distance as the crow flies), only a black and white image was seen on account of reflections.
The receivers located nearer the edge of town (Rijswijk, Delft, The Hague bordering on the Westland) submitted the most favourite reports; probably the upward radiation angle there had no influence anymore as a result of the open landscape.

In addition, reports came in from Ridderkerk (40% image), Rotterdam (60% image) and Numansdorp (50% image).
Enthousiastic sound reports were received from Zaltbommel and Zeist (S-8).

On 24th May, 1978, an indoor demonstration of the TV happening took place in the Amicitia building in The Hague, a meeting which was attended in large numbers, particularly by those who had missed the broadcast on account of the Jutberg.

There have been several request to demonstrate this experiment in other departments as well; the authors are quite willing to comply.

For the ex-PKs, the demonstration will be repeated on 25th May, 1979

J. Steenmeijer
(PAoSTM/PK 3 ST)
Chairman PK-Committee

ATV test-transmission with quadraphonic sound

TELEPHONE HISTORY CURACAO

Ericsson 60 years in Curaçao

1937 - 1997

❇ *1937 Opening of the Ericsson technical office*

❇ *1939 Installation of the first automatic telephone exchange*

❇ *1989 Introduction of the cellular system*

❇ *1989 start of the digitalization of the telephone system*

The history of telephony in Curaçao started in 1883 when the first telephone call was made, some ten years later, in 1892, the first telephone network was built to fulfill the requirements of the growing demand and to provide a far better service to the public.

In 1937 Ericsson signed an agreement with Mr. Richard A.C. Henriquez, then the President of S.E.L. Maduro & Sons, one of the most important companies to this date, in the Netherlands Antilles, to become the Ericsson Commercial Representative for the region; based on this agreement, Ericsson opened a technical office at the S.E.L. Maduro & Sons premises, where it has been located for the last 60 years, in order to attend in a more proper way the potentiality of the telephone service in Curaçao.

In 1939 Ericsson installed the first automatic telephone exchange (AGF), using the electro-mechanic registers and line sequence, to replace the manual exchange with local battery in Curaçao, then in 1966 a new technology was available for SETEL when Ericsson installed on Electro-mechanic Automatic Analogue Exchange (ARF), these using the coordinate's selector of Crossbar system.

In 1989 Setel started with a project to replace the analogue equipment for the new 100% digital telephone exchange AXE. This project was finalized in late 1996.

Throughout 1989 Setel introduced the Cellular Telephone service with the most advanced technology available at that time, based on Ericsson's CMS8800 system, being one of the first AMPS systems in Latin America, only after Venezuela and Mexico.

During 1991 another crucial event took place in Curaçao, when Ericsson installed the first transmission link for Setel, using Fiber Optic. This technology gave Setel the possibility to have a faster, bigger and higher quality transmission network.

TELEMUSEUM 1997

Old fashioned semaphore at Telemuseum Curaçao.

LEAFLET FREEDOM RADIO

EILANDGEBIED ST. EUSTATIUS
NEDERLANDSE ANTILLEN

2/1995

NOTICE

ISLAND TERRITORY SINT EUSTATIUS NETH. ANTILLES

On Saturday afternoon Feb. 18th St. Eustatius became the proud recipient of a new Radiostation namely PJR-1 Freedom Radio. PJR-1 is an F.M. radiostation operating on 91.9. The official opening was by members of government such as Lt. Governor Temmer and Family, Mrs. Sneek-Gibbs Junior minister and Mr. Sneek, Commissioner Edris Bennett and Mr. Bennett, Mr. Henkie Ribers, the owner of the station and his family were

PJR-1 “Freedom Radio” on 91.9 FM

also present. Attending the ceremonies also were members of the press (as Mr. and Mrs. Van Drunen from Dutch Government Information Service) and quite some people from the Community. Mr. Lee James, the program director for the station was the master of ceremonies, who welcomed alle present. He introduced Mr. Rivers who then made his speech. In it Henkie brought forward the need for this station on the island and his happiness to have been able to achieve such.
Next Mr. Rivers introduced the Lt. Governor, who expressed his great satisfaction in Mr. Rivers achieving this very important medium for the island. He praised him for talking Statia out of its isolation first with Golden Rock Airways and now with a radiostation. The Lt. Governor said Henkie was a living fulfillment of the late President John F. Kennedy's words: "Ask not what your country can do for you, but rather ask, what you can do for your country." Henkie has always placed Statia above self. Mrs. Sneek was very elated and she too showered lots of praise on Henkie. She was proud of him as a Statia man and proud for what he has done and is doing for Statia. She encouraged the entire community of the island to rally along with the staff of PJR-1 and use this media for the social, education moral upliftment of this island. She was followed by Commissioner Edris Bennett, who likewise praised Henkie for his committee to Statia. She also agreed with the statement of the Lt. Governor to propose to the island council the nomination of Mr. Henkie Rivers as the "Honorary Ambassador" of St. Eustatius. Quite moving was the speech of Mr. Edward "Buddy" King, which was recorded at his sickbed in St. Maarten's Center. He began by quoting the biblical history of king Solomon's request to the Lord for wisdom. He then informed all radio listeners tot PJR-1 of the tireless efforts which were made to have this station established.
We heard of the tremendous amount of effort Mr. King and his staff in the USA made with the purchasing and shipment of the equipment for the station. We heard him tell us that the radiostation belonged to us in Statia and encouraged us to use the same. Pastor Flemming of the S.D.A. church gave the prayer of invocation, beseeching the Almighty Father to bless this new achievement and help te same to be used for best upliftment of

all its listeners. PJR-1 Freedom Radio is the second radiostation on the island of St. Eustatius. PFE-3 Radiostatia was the first pioneer station of radio broadcasting in St. Eustatius which was inaugurated on December 5th, 1984 and went off the air in August of 1989. It was broadcasting On 1120 Khz on the A.M. Band. The Informer welcomes PJR-1 “Freedom Radio” at 91.9 FM to the island of St. Eustatius and wishes owners and staff many happy years of broadcasting. Your presence in Statia is most highly appreciated.

GIS 1995

Mr. J.E.M. Van Drunen on behalf of the Dutch Government Information Service.

Aerial-system

Technicians in consultation.

GOVERNMENT OF ST.KITTS AND NEVIS

MINISTRY OF TOURISM

Dear Mr. van Drunen, March 2001

I was deeply shocked by the news of Mrs. van Drunen's death.

I knew that both of you had to submit yourselves to a medical examination at Saint Martin in order to get a health insurance policy.

I am still hardly able to grasp that on that occasion your wife was diagnosed having pulmonary emphysema and that she had to undergo an emergency operation either in the United States or The Netherlands because of that.

She always was such a lively person, although the last time I saw her she was very short of breath indeed. She herself ascribed this to being over-tired, she told me. At the time I thought this not an illogical idea, seeing that the two of you had been travelling as many as six times both ways in 2000 for reasons to do with house and work !

I find it quite logical and understandable that she opted for an operation in Holland and am very sorry that nothing could be done for her there. Please accept my condolences again.

You were also writing about your doubts on whether or not to continue your work for CRS. Whatever your decision, you are and will always be very welcome!

Yours sincerely,

G.A.Dwyer Astaphan
Minister of Tourism, Culture and Environment

Travelling the Caribbeans alone.
How I miss my wife, scriptgirl and assistant producer.

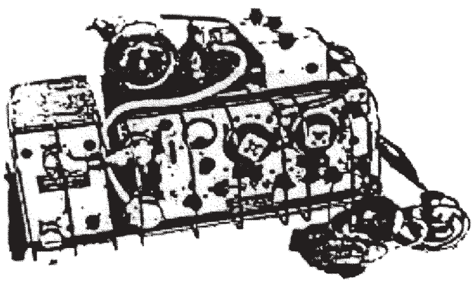
Our house at St. Kitts where we were meant to celebrate our 40th anniversary in late 2001.

This collection of memories is dedicated to NL-220
(xyl of PAoPKC for 39 years)

Deze herinneringsbundel is opgedragen aan NL-220
(gedurende 39 jaar echtgenote van PAoPKC).

Nawoord

Museum voor het Radiozendamateurisme
"Jan Corver"
Stichting "De WS-19"

Broekkant 1 6021 CR Budel
tel.: 0495-430342
fax: 0495-430359
Kvk: S-091159
Giro: 549509 en 139551

OM van Drunen geeft in dit verzamelwerk een inzicht over 125 jaar communicatie. Zestig jaar eigen ervaring, dertig jaar excerpten uit het begin van de radio in de negentiende eeuw, - destijds door hem opgetekend en uitgewerkt in twintig PK-syllabi -, samen met een aantal biografieën van professionele onderzoekers uit de achttiende eeuw; geven een indruk over wat op het gebied van communicatie zowel door amateurs als professionals "door hen die er zelf bij waren" allemaal is verricht. "Oral history" in optima forma dus!

Het boek is verder voorzien van een DVD. Boeken voorzien van een CD of CD-rom zijn er reeds lang, denk maar aan ons eigen call-boek. Radio-boeken voorzien van een DVD voor zover mij bekend echter (nog) niet.
Ook hier dus weer een "first"!

Droef is het in het laatste hoofdstuk te moeten lezen dat zijn xyl op zo'n beslissend moment in hun leven is overleden.

Als U het NIVIRA-monument in Rijswijk eens bezoekt (en dat behoeft niet persé op 4 mei of 15 augustus te zijn) sta dan in gedachten ook even stil bij Paula (NL-220) van wie de as in de urnenzuil achter dit monument is bijgezet.

Jan (PAoPKC) zal U er dankbaar voor zijn.

Cor Moerman, PAoVYL
Conservator Radio-museum 'Jan Corver'

Noot:
De beheerder van de begraafplaats is in het bezit van een presentatieregister waar U eventueel uw naam, roepletters en/of handtekening kunt plaatsen.

I belief that's a book,
an old-fashioned form of software

Colofon

Dit boek is tot stand gekomen m.b.v. de CQ-PA en Electron verzameling van het Radio Museum "Jan Corver".

Samensteller is DTP-specialist G.R. van Velzel bijzonder erkentelijk voor met name de wijze waarop deze het kleine Berliner-formaat van CQ-PA en Electron uit de jaren '50-'60, met behoud van oorspronkelijke authenticiteit, naar het huidige A-4 formaat heeft overgezet.

Het FRTV-boek met bijbehorend DVD is niet in de reguliere boekhandel verkrijgbaar.

Essay (incl. DVD) is (wordt) uitsluitend toegezonden aan contribuanten van de "Stichting Vrienden van het Museum Jan Corver".

Nabestaanden van PK-gevallenen (waarvan huidig adres ons veelal onbekend) wordt tegen vergoeding van porto-kosten op aanvraag gratis een exemplaar verstrekt.

Inlichtingen alsmede opgaaf nieuwe leden/donateurs:

Stichting WS-19
Broekkant 1 6021 CR Budel (NB)

Productie:
Boom uitgevers, Meppel

Distributie:
Radio Museum J. Corver
(onderdeel van de Stichting WS-19)